

KLAUS PETER NICKEL

SAMISK GRAMMATIKK

UNIVERSITETSFORLAGET

Akademika
N 240-00

Klaus Peter Nickel

Samisk grammatikk

Denne boken er en beskrivelse av grammatikken i samisk på en enkel og forståelig måte, men uten det vitenskapelige apparatet som vanligvis følger med i akademiske skrifter. Boken er skrevet for bruk i skolen.

Boken er basert på den samiske skolegrammatikken som ble utgitt i 1979. Den følger den samiske skolegrammatikken som ble utgitt i 1981/82, til dels i samisk og til dels på norsk. Boken er laget som et hjelpemiddel for lærere og elever. Den er basert på den samiske skolegrammatikken som ble utgitt i 1979. Den følger den samiske skolegrammatikken som ble utgitt i 1981/82, til dels i samisk og til dels på norsk. Boken er laget som et hjelpemiddel for lærere og elever.

Boken er basert på den samiske skolegrammatikken som ble utgitt i 1979. Den følger den samiske skolegrammatikken som ble utgitt i 1981/82, til dels i samisk og til dels på norsk. Boken er laget som et hjelpemiddel for lærere og elever. Den er basert på den samiske skolegrammatikken som ble utgitt i 1979. Den følger den samiske skolegrammatikken som ble utgitt i 1981/82, til dels i samisk og til dels på norsk. Boken er laget som et hjelpemiddel for lærere og elever.

Boken er basert på den samiske skolegrammatikken som ble utgitt i 1979. Den følger den samiske skolegrammatikken som ble utgitt i 1981/82, til dels i samisk og til dels på norsk. Boken er laget som et hjelpemiddel for lærere og elever. Den er basert på den samiske skolegrammatikken som ble utgitt i 1979. Den følger den samiske skolegrammatikken som ble utgitt i 1981/82, til dels i samisk og til dels på norsk. Boken er laget som et hjelpemiddel for lærere og elever.

Boken er basert på den samiske skolegrammatikken som ble utgitt i 1979. Den følger den samiske skolegrammatikken som ble utgitt i 1981/82, til dels i samisk og til dels på norsk. Boken er laget som et hjelpemiddel for lærere og elever. Den er basert på den samiske skolegrammatikken som ble utgitt i 1979. Den følger den samiske skolegrammatikken som ble utgitt i 1981/82, til dels i samisk og til dels på norsk. Boken er laget som et hjelpemiddel for lærere og elever.

[Lese]

cop. 1990

Universitetsforlaget

1990

90/871

Klaus Peter Nickel

Samisk grammatikk

© Sámi oahpahusráđđi/Samisk utdanningsråd 1990

ISBN 82-00-07369-6

Olgoš/omslag: Annette Halvorsen

Sámi oahpahusráđđi lea juolludan ruđa giehtačállosa ráhkadeapmái ja ruhtadan girjji almmuheami.

Samisk utdanningsråd har gitt bidrag til utviklingen av manuskriptet og finansiert utgivelsen.

Dán girjjiis ii galgga mánjejuvvot vuoignadaguslága vuostá ja fotografialága vuostá, dahje daid mángensiehtadusaid vuostá mat leat dahkkojuvvon Kopinor'ain, mii lea vuoignadaguid vuoigatvuodalaččaid fuolahan-orgána.

Det må ikke kopieres fra denne bok i strid med åndsverkloven og fotografiloven eller i strid med avtaler om kopiering inngått med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

Prenten/trykk: Berlings 1990

NA

Forord

Denne boka tar sikte på å beskrive grunnstrukturene i nordsamisk på en forholdsvis enkel og utførlig måte, men uten det vitenskapelige apparatet med diskusjoner og litteraturhenvisninger fordi boka skal brukes i skolen.

Behovet for en samisk skolegrammatikk oppstod etter at den nye fellessamiske rettskrivningen kom i bruk i 1979. Det første utkastet ble stensilert opp av Samisk utdanningsråd i 1981/82, til bruk i samiskundervisningen i de skolene der faget samisk etter hvert hadde vunnet en solid plass. Stensilene skulle også danne grunnlag for diskusjonen om hvordan en praktisk nordsamisk skolegrammatikk skulle være, særlig med henblikk på en hensiktsmessig terminologi.

Inndelingen i grammatiske kategorier i denne boka og dermed også terminologien, prøver å ta hensyn til tre ulike prinsipper: Tradisjonen i samisk grammatisk litteratur; tradisjonen i andre store europeiske språk, som også er skolefag, f.eks. fransk, tysk, russisk og til dels også engelsk og norsk; og selvfølgelig utviklingen i språkvitenskapen generelt.

Derfor finnes i denne samiske grammatikken dels kjente begrep om f.eks. *stadieveksling*, *handler-* og *handlingsnomen*, dels nye eller uvante begrep, f.eks. *nominat*, *habitiv*, *agens-*, *possessiv-* og *hensynsadverbial*. Noen kjente grammatiske kategorier har fått et nytt (og forhåpentligvis mer hensiktsmessig) navn, f.eks. *gerundium*, *aktio lokativ*, *preteritum*; og visse begrep er definert slik det er vanlig i andre språk, f.eks. *objekt*, *attributt*, *aspekt*.

Jeg takker alle kolleger for den store interessen og de mange verdifulle råd. En spesiell takk skylder jeg referansegruppen, fil.kand. Sámmol Aikio, amanuensis Nils Øivind Helander, professorstipendiat Nils Jernsletten, professor Ole Henrik Magga og særlig professor Pekka Sammallahti. Jeg takker også de mange informantene og vil framheve Rolf Olsen, som tålmodig hjalp til ved gjennomgåingen av manus og under korrekturlesningen.

Klaus Peter Nickel

Forkortelser

A/G	akkusativ/genitiv
Akk	akkusativ
Akk/gen	akkusativ/genitiv
attr.	attributtform
du.	dualis, totall
Ess	essiv
Gen	genitiv
Ill	illativ
Kom	komitativ
Lok	lokativ
Nom	nominativ
pl.	pluralis, flertall
post.	postposisjon
pre.	preposisjon
s.	side
sg.	singularis, entall
uf.	uforanderlig, ordet har ikke stadieveksling
utt.	uttales
v, vest	i de "vestlige" dialektene
ø, øst	i de "østlige" dialektene (om dialektene se s. 8)
(a)	vokalen skifter til <i>a</i>
-l-	konsonant i svakt stadium er <i>l</i>
/t	endelsen -t skilles ifra
>	blir til
*	ordet finnes ikke; setningen er ikke "riktig"

Klaus Peter Nicksel

Innhold

1	Innledning	7
2	Lydlære og rettskriving	11
FORMLÆRE		
3	Verb	42
4	Nomen	69
	Substantiv	70
	Adjektiv	79
	Tallord	84
	Personlige pronomen	96
	Possessive suffiks	100
	Pronomenet ieš	109
	Resiproke pronomen	113
	Påpekende pronomen	116
	Spørrende og relative pronomen	120
	Ubestemte pronomen	128
UBØYELIGE ORD		
5	Adverb	145
6	Postposisjoner og preposisjoner	164
7	Konjunksjoner	192
8	Partikler	200
9	Interjeksjoner	216
ORDDANNELSE		
10	Avledning	219
11	Avledede verb	221
12	Avledede nomen	294
13	Avledede adverb	365
14	Sammensetning	380
SETNINGSLÆRE		
15	Setningsledd	393
16	Setningstilsvar	439
17	Finite verbformer	448

18	Infinitte verbformer	463
19	Bruken av kasus	480
20	Bruken av singularis og pluralis	503
21	Kongruens	509
22	Ordstilling	516
23	Setningsmelodi	527

Register		531
----------	--	-----

1	1. Inledning	
2	2. Lydskrift og rettskriving	
FORMELERE		
3	3. Verb	
4	4. Nomen	
	Substantiv	
	Adjektiv	
	Talord	
	Personlige pronomen	
	Possessive kaffika	
	Pronomenet "i" og "si"	
	Korrelative pronomen	
	Fåpåkende pronomen	
	Spørrende og relative pronomen	
	Ubestemte pronomen	
UBØYELIGE ORD		
5	5. Adverb	
6	6. Postposisjon og preposisjon	
7	7. Konjunksjoner	
8	8. Partikler	
9	9. Interjeksjoner	
ORDDANNELSE		
10	10. Avledning	
11	11. Avlede verb	
12	12. Avlede nomen	
13	13. Avlede adverb	
14	14. Sammensetning	
SETNINGSLÆRE		
15	15. Setningsledd	
16	16. Setningsledder	
17	17. Finte verbformer	

1 Innledning: Samisk språk

Samisk snakkes i dag i et område som strekker seg fra Røros i Norge og Idre i Sverige til de østre delene av Kolahalvøya. Det bor samer i både Norge, Sverige, Finland og Sovjetunionen.

Samisk har mange dialekter. Nabdialektene er visstnok ganske like hverandre. Men jo lenger fra hverandre folk bor, jo vanskeligere har de for å forstå hverandre.

De samiske dialektene kan ordnes i følgende *hoveddialekter*, som ofte kalles *samiske språk* fordi de bruker forskjellig rettskrivning:

SØR-SAMISK
UME-SAMISK } SØR-SAMISK (i vid forstand)

PITE-SAMISK
LULE-SAMISK
NORD-SAMISK } SENTRAL-SAMISK

ENARE-SAMISK
SKOLTE-SAMISK
KILDIN-SAMISK
TER-SAMISK } ØST-SAMISK

Kartet viser at grensene for de samiske hoveddialektene (eller språk) ikke faller sammen med riksgrensene:

Figur 1: Det samiske språkområdet og grensene for hoveddialektene

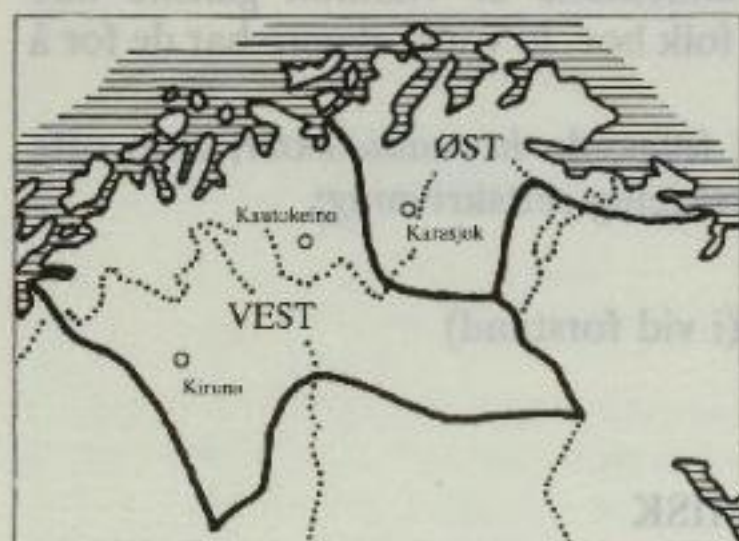
Nordsamisk

De fleste samisktalende snakker *nordsamisk*, som igjen har mange dialekter:

De *vestlige dialektene* tales fra Alta–Kautokeino og sør- og vestover.

De *østlige dialektene* tales fra Porsanger–Tana–Polmak–Karasjok og østover til Sør-Varanger (figur 2).

Iblant deler man også nordsamisk i *sjøsamisk* og *innlandssamisk* (figur 3).

Figur 2

Figur 3

I denne grammatikken tas det ikke hensyn til dialektforskjeller. Bare hvis det er helt nødvendig, skal vi skjelle mellom den *vestlige* og den *østlige* dialektgruppen.

Samiskens plass blant andre språk

Samisk hører til den *uralske* språkfamilien. Disse språkene er oppkalt etter fjellkjeden Ural, som ligger i Sovjetunionen og danner grensen mellom Europa og Asia. De fleste folkegrupper som snakker et uralsk språk, lever i Sovjetunionen.

Samiskens nærmeste slektning er *finsk*. Et annet kjent språk som er i slekt med samisk, er *ungarsk* (eller *madjarisk*). De uralske språkene har to grener:

- Finsk-ugriske språk
- Nentsiske (Samojediske) språk

Samisk hører til den finsk-ugriske grenen. De finsk-ugriske språk inndeles slik:

FINSKE SPRÅK:

Østersjøfinske språk:

- finsk
- karelsk (i den Karelske ASSR)
- vepsisk (i områdene ved Leningrad og Vologda, og i den Karelske ASSR)

- estnisk (i den Estniske SSR)
- livisk (i Dundanga-området i Lettland)
- votisk (i området mellom Ilmensjøen og Msta-elva i Sovjetunionen)

Samisk

Volga-finske språk:

- mordvinsk (i den Mordvinske ASSR)
- mari (tsjeremissisk, i den Marijiske ASSR)

Permiske språk:

- udmurtisk (votjakisk, i den Udmurtiske ASSR)
- komi (syrjensk, i Komi ASSR)

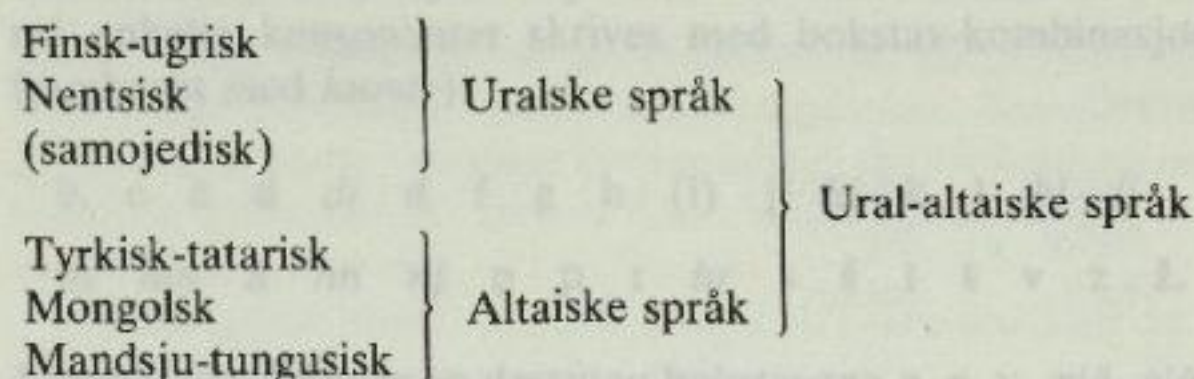
UGRISKE SPRÅK:

Ungarsk (madjarisk, i Ungarn og Romania)

Ob-ugriske språk (i Vest-Sibir):

- mansisk (vogulisk)
- chantyisk (ostjakisk)

De uraliske språkene blir ofte stilt sammen med de såkalte *altaiske* språkene. Denne sammenstillingen bygger imidlertid mer på geografisk nærhet enn påvist språklig slektskap:

Uttale

Nordtatarisk har mange dialekter. De følgende uttalereglene er sterkt forenklet og skal bare tjene som veiledning. Vi tar ikke hensyn til dialektforskjelle, bare når det er helt nødvendig, skjelnes vi mellom de vestlige dialektene (vest) og de østlige dialektene (øst). Der uttalen blir oppgitt, står den mellom skråstreker. Leks, *bula*, utl. *bulja*.

VOKALER

Enkelvokaler

Vokalene kan være korte eller lange. I skrift skiller en vanligvis ikke mellom korte og lange vokaler (unntatt e-lydene).

a - vokalføret av, betegner a-lyden som i øst er å-aktig. Den kan uttales kort som den norske a i nat eller vand. I vest er denne lyden kort, mens den i øst også kan være lang.

2 Lydlære og rettskrivning

Alfabetet

De samiske vokalene og konsonantene skrives med følgende bokstaver:

Vokaler

enkeltvokaler: a á e i o u

diftonger: ea ie oa uo

Konsonanter

Samisk har flere konsonantlyd enn det finnes bokstaver i alfabetet. Derfor må enkelte konsonanter skrives med bokstav-kombinasjoner (de er her framhevet med *kursiv*):

b c č d *dj* đ f g h (i) j *hj* k l *hl* lj
m *hm* n *hn* *nj* ŋ p r *hr* s š t t̄ v z ž.

I fremmedord finner en dessuten bokstavene *q, x, y, æ/ä, ø/ö, å*. Bokstaven *i* kan i spesielle tilfelle betegne konsonantlyden *j*.

Uttale

Nordsamisk har mange dialekter. De følgende uttalereglene er sterkt forenklet og skal bare tjene som veiledning. Vi tar ikke hensyn til dialektforskjellene; bare når det er helt nødvendig, skjelner vi mellom de vestlige dialektene (vest) og de østlige dialektene (øst). Der uttalen blir oppgitt, står den mellom skråstreker, f.eks. *biila*, utt. /bijla/.

VOKALER

Enkeltvokaler

Vokalene kan være *korte* eller *lange*. I skrift skiller en vanligvis ikke mellom korte og lange vokaler (unntatt *a*-lydene).

a «umerket *a*», betegner *a*-lyden som i øst er *å*-aktig. Den kan uttales omtrent som den norske *a* i *ran* eller *rand*. I vest er denne lyden *kort*, mens den i øst også kan være *lang*:

namma	navn
dát	den, det

- á** «aksent-á», betegner a-lyden som i øst er mer eller mindre æ-aktig. I vest er denne a-lyden som regel *lang* mens den i øst også kan være *kort*:

dát	denne her, dette her
sápmelaš	same
mánná	barn, unge

- e** uttales som norsk *e* i *sen*, og lyden kan være *kort* eller *lang*:

gesii	(<i>lang e</i>)	han/hun trakk, dro
fertii	(<i>kort e</i>)	han/hun måtte
boraimet	(<i>kort e</i>)	vi spiste

- i** uttales enten *lang* som norsk *i* i *sin*, eller *kort* som norsk *i* i *sinn*:

giron	(<i>lang i</i>)	fjellrype
bábir	(<i>lang i</i>)	papir
siste	(<i>kort i</i>)	inne i
boradit	(<i>kort i</i>)	å spise

Bokstaven *i* som står etter en *vokal*, betegner *konsonanten j* og uttales derfor som *j-lyd*:

láigi	/lájgi/	ullgarn
biila	/bijla/	bil
hui	/huj/	meget

- o** betegner å-lyden. Den uttales enten *lang* som norsk *å* i *våt*, eller *kort* som norsk *å* i *vått*:

bohten	(<i>lang o</i>)	jeg kom
olbmot	(<i>kort o</i>)	mennesker

- u** betegner o-lyden og uttales enten *lang* som norsk *o* i *bok*, eller *kort* som norsk *u* i *bukk*:

bulii	(<i>lang u</i>)	det brant
ábuhit	(<i>lang u</i>)	å nytte
unni	(<i>kort u</i>)	liten
erohus	(<i>kort u</i>)	forskjell

Diftonger

Uttalen av diftongene varierer mer eller mindre etter hvilke andre lyder ordet består av.

- ea** f.eks. i ordet

heasta	hest
---------------	------

Det er svært vanskelig å beskrive uttalen av denne diftongen. I dialektene kan den uttales som /æ/, /eæ/, /ie/, /ia/.

ie uttales omtrent som norsk *i* (i *sin*) som glir over til en *e*-lyd:

giella språk

I dialektene uttales *ie* i visse tilfelle som kort eller lang /e/.

oa uttales omtrent som norsk *å* (i *båt*) som glir over til en kort *a*-lyd:

boastut galt

I dialektene uttales *oa* i visse tilfelle som /ua/, /uo/.

uo uttales omtrent som norsk *o* (i *bok*) som glir over til en kort *å*-lyd:

buot all

I dialektene uttales *uo* i visse tilfelle som /ue/, /ua/.

Glidvokaler

Mellom visse konsonanter kan man høre en meget kort og utydelig vokal som kalles *glidvokal*, f.eks. *arvi*, 'regn', utt. /arəvi/. Glidvokalen «tar farge» av de andre vokalene i ordet og kan derfor ligne en meget kort *a*, *e*, *i*, *o* eller *u*. Glidvokaler skrives ikke i vanlig rettskrivning; men når vi oppgir uttalen, skriver vi /ə/.

Glidvokalen høres vanligvis etter *d*, *l*, *r* som blir fulgt av en *enkeltkonsonant* eller av *bm*, *dn*, *dnj*, *gŋ*, f.eks.

geadgi	/geadəgi/	stein
bargi	/barəgi/	arbeider
čilgi	/čiləgi/	han/hun forklarte
golbma	/goləbma/	tre (3)
bárdni	/bárədni/	sønn, gutt
gardnjil	/garədnjil/	albue
goarggut	/goarəgguht/	å klatre

I visse dialekter er det også glidvokal i ord som f.eks.

áigi	/ájəgi/	tid
beavdi	/beavədi/	bord

Det er ikke glidvokal mellom lyd som ligger nær hverandre i uttalen («i munnen»), f.eks. *áldu* 'simle', utt. /áldu/.

Vokalenes lengde

Vokalene kan være korte eller lange. Lengden er bl.a. avhengig av om vokalen står i *trykksterk* eller *trykklett stavelse*, og av de *etterfølgende konso-*

nantene. Vanligvis er vokalene lengre jo kortere de etterfølgende konsonantene er, f.eks.

guollái	/guolláj/	(kortere uo)	fiskerik
guolit		(lengre uo)	fiskene

Dessuten er det forskjeller fra dialekt til dialekt. De følgende reglene gjelder for alle dialekter. (I eksemplene – men ikke i vanlig skrift – betegner $\bar{\text{~}}$ en lengre vokal, $\tilde{\text{~}}$ en kortere vokal.)

- 1) En *enkeltvokal* som er oppstått av en diftong, er lang når den står foran konsonanter i *grad I eller II* (om diftongforenkling, se s. 24; om konsonantenes grader s. 25):

eallit	> ēlii	han/hun levde
giehta	> gīhtii	inn i handa
boahtit	> bōhte	de kom
guolli	> gūliid	fiskene (<i>akkusativ pl.</i>)

- 2) Vokalene i *trykksterk stavelse* er korte når de ikke er oppstått av diftong (ved diftongforenkling), og når de står foran konsonanter i *grad III*:

lǎsta	blad
ěske	i stad
bīhkka	tjære
dōhppa	slire
gūhkki	lang

- 3) Vokalene *e* og *o* er korte når de står i *trykklett stavelse* (om trykk, se s. 20):

sistē	inne
gávpöt	by

- 4) Vokalene *i* og *u* (rettere sagt: de som blir skrevet *i* og *u*) er lange når de står i *trykklett stavelse*, f.eks.

bábīr	papir
ilūs	glad

- 5) Stavelsestakter med 3 stavelser har *kort vokal* i den *siste stavelsen* (gjelder ikke diftonger; om stavelsestakt se s. 20):

biktasāt	klær
manaimēt	vi gikk
muitalīt	å fortelle
muitalūs	fortelling

I de tilfelle som ikke blir berørt av disse reglene, har vokalen forskjellig lengde i de forskjellige dialektene, f.eks.

Vest	Øst	
bājās	bājās	oppover
gōsā	gōsā	hvorhen
gīdā	gīdā	vårens
jūhkēn	jūhkēn	jeg drakk
sīhtēn	sīhtēn	jeg ville (ha)
Men:		
jūhkēn	jūhkēn	jeg delte
dīhtēn	dīhtēn	jeg visste

KONSONANTER

Konsonantene kan være *enkle* (korte) eller *doble* (lange), f.eks. *b* eller *bb*, *c* eller *cc*, osv. Mange samiske ord har en *konsonantgruppe* som består av to eller flere *forskjellige* konsonanter, f.eks. *lb*, *rd*, *vst*, *mpp*, *hcc*, osv. De fleste konsonantgruppene forekommer bare inne i ord.

Enkelt-/dobbeltkonsonantene og konsonantgruppene vil av praktiske grunner bli beskrevet hver for seg.

ENKELT- OG DOBBELTKONSONANTER

Konsonantbokstavene **f h j l m n r s v**

De uttales omtrent som på norsk. Merk:

- l** uttales omtrent som den norske *lyse l* i *le*,
- r** uttales omtrent som den østnorske *tungespiss-r* i *rå*:

gal	nok
ráfi	fred

- h** Merk særlig uttalen av *h* i forbindelsene *hc*, *hč*, *hk*, *hp*, *ht*:

fáhcat	votter
báhčit	å skyte
johka	elv
gohpi	grop
goahti	gamme, telt

I konsonantforbindelsene *hcc*, *hčč*, *hkk*, *hpp*, *htt* er det *h-en* som er lang og ikke den etterfølgende dobbeltkonsonanten:

fáhcca	/fáhcca/	vott
áhčči	/áhčči/	far
vahkku	/vahkku/	uke
gohppu	/gohppu/	kopp
bihttä	/bihttä/	stykke

I visse dialekter hører en her bare såvidt en pust, f.eks. *oahppa*, uttalt nærmest som /oappa/, 'kunnskap, lære'.

Konsonantbokstavene **c č z ž d t ŋ**

c «tse», uttales omtrent som norsk *ts* i *vits*:

ciellat	å gjø
fáhcat	votter
váccán	jeg går

I visse dialekter kan man høre *c* uttalt som /č/.

č «tsje», uttales omtrent som den norske *tsj* i *sketsj*:

čálli	skribent
áhčis	hos far
oaččun	jeg får

I visse dialekter uttales **č** som /cl/.

z «eds», uttales et sted mellom norsk *ts* i *vits*, og norsk *ds* i *adsprede*:

bázii	han ble igjen
gazza	klo, negl

I visse dialekter uttales **z** som /ž/.

ž «edsj», uttales et sted mellom norsk *tsj* i *sketsj*, og *g* i det engelske ordet *gentleman*:

bážii	han skjøt
viežžat	å hente

š «esj», uttales omtrent som *sj* i østnorsk *sjø*:

šaldi	bro
dušše	bare

d «de», uttales som *th* i det engelske ordet *father*:

aða	margbein
oaddit	å sove

I noen dialekter blir **d** uttalt som /r/ eller /d/.

t «te», uttales som *th* i det engelske ordet *think*:

átustus	trenghet
Ruotta	Sverige

I visse dialekter uttales **t** som /s/, /h/ og /t/.

ŋ «eng», uttales i øst omtrent som *ng* i norsk *trang*, og i vest omtrent som *nn* i trøndersk og de fleste nordnorske dialekter: *mann* (/mainn/).

jogat	tyttebær
mangjit	sent

Foran *g* og *k* uttales *ŋ* bare som norsk *ng* i *trang*:

máŋga	mange
boŋkit	å dunke

Konsonantbokstavene **b d g z ž**

Som *enkeltkonsonant* leses de vanligvis *ustemt*, f.eks.

baste	skje
sabet	ski
don	du
gos	hvor, hvorfra
jogas	i elva
čázis	i vannet
báži	han/hun skjøt

Som *dobbeltkonsonant* derimot leses vanligvis første del *lengre* og *stemt*, andre del *kortere* og *ustemt*, f.eks.

oabbá	/oabpá/	søster
gáddi	/gádti/	strand, bredd
ágga	/ágka/	påskudd, unnskyldning
gazza	/gadtsa/	klo, negl
ožžo	/odtšo/	de fikk

d uttales som *d̥*, når den står inne i ordet mellom 2. og 3. stavelse:

boradan	/borad̥an/	jeg spiser
----------------	------------	------------

I visse dialekter uttales *b* som /v/ når den står mellom to vokaler; og *g* i samme stilling er *stum* eller uttales som /v/.

Konsonantbokstavene **k p t**

Samisk *k*, *p* og *t* har vanligvis ikke *pust* («h») etter seg (som f.eks. i norsk *post*, /phosth/). Også de nye lån- og fremmedordene som ofte skrives med *k*, *p* og *t* i begynnelsen av ordet, leses derfor med samisk *b*, *d* og *g*, f.eks.

kušta	/gušta/	børste, kost
poasta	/boasta/	post
teaksta	/deaksta/	tekst

I visse dialekter kan enkelte ord (både lånord og samiske ord) uttales med *k*-, *p*-, *t*- og *pust*.

t i slutten av ord uttales

- som *-h*, hvis ordet står *inne i setningen*, f.eks.

Dat (/dah/) **eai leat** (/leah/) De er ikke kommet ennå.
vuos boahťán.

- som *-ht*, hvis ordet står *for seg sjøl* eller *i slutten av setningen*, f.eks.

buoret /buoreht/ bedre
De mii gearggaimet /gearggajmeht/. Så ble vi ferdige.

I dialektene blir *-t* ofte uttalt som */-k/* og */-p/*.

Konsonantene dj lj nj

Disse bokstav-kombinasjonene betegner hver bare *én* lyd. De uttales som en slags *j*-aktig (palatalisert) *d*, *l* og *n*, og altså ikke som to lyder *d + j*, *l + j* eller *n + j*.

dj betegner en *dobbeltkonsonant*. Den uttales *ustemt*, omtrent som *ttj* i nynorsk *sittja*:

dadjen /dattjen/ jeg sa

Når konsonanten skrives *dobbelt* (ddj), leses den første delen *langt* og *stemt*, den andre *kort* og *ustemt*:

áddjá /ádtjá/ bestefar

I dialektene kan *dj* i visse ord uttales som */kk/* og */čč/*, og *ddj* som */žž/*.

lj betegner en *dobbeltkonsonant*. Den uttales omtrent som *ll* i trøndersk eller nordnorsk *kall* (/kaill/). *llj* er ofte noe lengre enn *lj* (dette gjelder ikke i alle dialekter; se anmerkning på side 27):

vieljat /vielljaht/ brødre

válljet /vállljeht/ å velge

Unntak

I noen få ord betegner *lj* likevel *to lyder* (*l + j*), f.eks.

olju /olaju/ olje

nj betegner (i motsetning til *dj* og *lj*) en *enkeltkonsonant*. Den uttales omtrent som *nn* i trøndersk *mann* (/mainn/). *Dobbelt-nj* skrives *nnj*:

njunni nese

manjĳt svigerdøtre

munnje til meg

Konsonantene hj hl hm hn hr

Disse konsonantene, som skrives med to bokstaver, uttales som *ustemt j, l, m, n, r*:

dahje	eller
gihli	forlovelsesgave
liehmu	mildvær
čáihni	hakkespett
skuhrrat	å snorke

KONSONANTGRUPPER

Her følger uttalereglene for en del konsonantgrupper. De konsonantgruppene som ikke blir nevnt, har ikke særskilte uttaleregler.

Konsonant + b/bb, d/dd, g/gg, z/zz, ž/žž

Etter en konsonant er *b, bb, d, dd, g, gg, z, zz, og ž, žž ustemt*:

gálbi	kalv
áibbas	aldeles, helt
áldu	simle
bálddas	ved siden av
geadgi	stein
hearggit	kjørereinene, arbeidsreinene
sávza	sau
sávzzat	sauer
gorži	foss
stánžžis	i søla

Konsonant + c/cc, č/čč, k/kk, p/pp, t/tt

Konsonantene *c, cc, č, čč, k, kk, p, pp* og *t, tt* leses med *pust (/h/)* foran når de følger etter *j* (skrevet *i*), *l, m, n* eller *r*:

fierca el.	/fierəhca/	} vær (husdyr)
vierca	/vierəhca/	
alccesan	/alhccesan/	til meg sjøl
skurču	/skurəhču/	kløft
boalččit	/boalhččiht/	fleinskallete (flertall)
mearka	/mearəhka/	merke
dálkkas	/dálhkkas/	medisin
lámpá	/lámhpá/	lampe
vielppis	/vielhppis/	valp
áiti	/ájhti/	stabbur
vielttit	/vielhttiht/	bakker, fjellsider
dáncat	/dánhcaht/	å trampe

Konsonantgruppene kc, kč, kt, tk, tm

I disse konsonantgruppene er det *pust* (/h/) etter den første delen, f.eks.

cikcut	/cikhcuht/	å klype, knipe
gokčat	/gokhčaht/	å dekke
okta	/okhta/	en, ett
mátki	/máthki/	reise
fátmi	/fáthmi/	fang

I visse dialekter uttales *tk* som /tk/, /sk/, og *tm* som /tm/.

Konsonantforbindelsen -id

-id er suffikset for kasusformen akkusativ/genitiv *plural*. Det uttales i *vest* som

- /-jh/ hvis ordet står *inne i setningen*, f.eks.

Dan girjji namma lea «Muitalus sámiid (/sámijh/) birra». Bokas tittel er «Fortelling om samene».

- /-jt/ hvis ordet står *for seg* eller *i slutten av setningen*, f.eks.

Oaste munnje jáffuid (/jáffujt/). Kjøp mel til meg.

I *øst* uttales *-id* alltid som /-j/.

STAVELSESTAKT OG TRYKK

Hovedtrykket i ordet ligger alltid på *første stavelse* (i eksemplene er stavelserne skilt ved -, og vokalen i den trykksterke stavelsen er kursivert):

mán-ná	barn
boah-tit	å komme
mui-ta-lit	å fortelle
beat-na-gat	hunder

Etter den trykksterke stavelsen følger enten *én* eller *to trykklette stavelser*. Sammen med den trykksterke stavelsen danner de en såkalt *stavelsestakt*. Det finnes altså to typer stavelsestakter, alt etter om den trykksterke stavelsen følges av én eller to trykklette stavelser:

1. mán-ná	barn
boah-tit	å komme
2. mui-ta-lit	å fortelle
beat-na-gat	hunder

Lengre ord med mange stavelser, f.eks. sammensatte ord, består av *flere* slike stavelsestakter (som her er delt av med /):

mán-na/bii-gá	barnepike
viht-ta/nup-pe/loh-kái	femten
bear-ja-dat/eah-ket	fredagskveld
gar-ra/sep-mo-sit	hardest (adv.)

I noen ord består den første stavelsestakten bare av *én trykksterk stavelse*, f.eks.

vil/beal-le	fetter
má/šii-dna	maskin
smá/dáhk-ká-sat	hyggelige (i øst også hyggeligere)

ORDTONE

Samiske ord har såkalt *høytone*. Den er forskjellig fra både enkelt og dobbelt *tonelag* i norsk (i f.eks. *bønder/bønner*).

Høytone betyr at stavelsen med *størst trykk* – i samisk alltid *første stavelse* – får en *høyere tone* enn de andre stavelserne i ordet der tonehøyden kan være synkende. Også de fleste nordnorske dialektene har høytone.

Hvis en markerer tonehøyden med en strek over ordet, så kan en få omtrent følgende bilde:

Østnorsk

Samisk

huset

viessu

jente

nieida

fortelle

muitalit

maskin

mášiidna

(å bli bitt)

borahallat

(å begynne å fortelle)

muitališgoahtit

goahti + maest
 ealla + ravva
 mánná + bliigi

> goahtemuorra
 > ealloravva
 > mánnahliigi

telstenger
 kanten av flokken
 barnepike

3) Innom i doppligale

* i infinitiv av noen vanlige (likestavelser) verb,

* i visse bøyingsformer av noen vanlige (likestavelser) verb

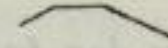
Glidvokaler har samme tonehøyde som den forutgående vokalen:

Østnorsk

Samisk

 Norge

Norga, utt.

 /norəga/

 tråd

árpu

 /árəhpu/

Disse reglene gjelder imidlertid bare dersom ordene uttales hver for seg. I sammenhengende tale kan *setningsmelodien* vinne over ordtonen. Dette gjelder særlig enstavelsesord (men når en bare sier et enstavelsesord for seg, kan det uttales med lignende ordtone som tostavelsesord, f.eks. 'du').

Mer om setningsmelodien står på side 527.

Regelmessige lydforandringer

Både vokaler og konsonanter kan forandre seg etter bestemte regler når ordet bøyes eller får avledningsendelser:

- Enkeltvokaler veksler med andre enkeltvokaler (*vokalveksling* i bøyingsmønstre, *vokalskifte* ved ordavledning, og *vokalforkortning*)
- Diftonger blir til enkeltvokaler (*diftongforenkling*)
- Konsonanter og konsonantgrupper forandrer sin lengde og art (konsonantenes *gradveksling*, og *konsonantveksling* i slutten av ordstammer)

VOKALVEKSLING

I visse bøyingsformer veksler vokalen i *trykksvak stavelse* (på samme måte skifter vokalen foran visse avledningsendelser):

kort *a* ↔ *e*

e ↔ kort *i* (foran *i*)

lang *i* ↔ *á*

lang *i* ↔ *e*

e ↔ kort *i* (foran *i*)

lang *u* ↔ *o*

o ↔ kort *u* (foran *i*)

Eksempler:

bargat	–	barget	å arbeide – de arbeider
giehta	–	(gihte+i) – gihtii	hand – inn i handa
baste	–	(bastte+in)– basttiin	skje – med skje
áhčči	–	áhččái	far – til far
geassit	–	gesset	å trekke – de trekker
geassit	–	(gese+i) – gesii	å trekke – han trakk
goarrut	–	gorrot	å sy – de syr
boallu	–	(bollo+i) – bollui	knapp – til knappen
liikot	–	(liiko+i) – liikui	å like – han likte

Merk at *e + i* skrives *ii* og *o + i* skrives *ui* i trykklett stavelse.

Hvilke former det er som har vokalveksling, vil en finne i bøyningsskjemaene. Vokalskifte er oppgitt i avledningsmønstrene.

VOKALFORKORTNING

En lang vokal i *trykklett stavelse* som følger direkte etter en trykksterk stavelse blir i visse tilfelle forkortet:

i forkortes til *e*

u forkortes til *o*

á forkortes til *a*

Merk at de *forkortede* vokalene *e* og *o* *ikke* fører til diftongforenkling (om diftongforenkling, se nedenfor).

Vokalen forkortes i følgende tilfelle:

1) I *imperativ 2. person sg.* og i *nektelsesformen* av likestavelses verb, f.eks.

oaddit	–	oade	å sove – sov!
	–	ii oade	– han sover ikke
doalvut	–	doalvvo	å bringe bort – bring bort!
		ii doalvvo	– han bringer ikke bort

2) I første del av de fleste *sammensatte ord*, f. eks.

goahti	+	muorat	>	goahtemuorat	teltstenger
eallu	+	ravda	>	ealloravda	kanten av flokken
mánná	+	biigá	>	mánnabiigá	barnepike

3) Iblant i *dagligtale*

- i *infinitiv* av noen vanlige (likestavelses) verb,
- i *visse bøyningsformer* av noen vanlige (likestavelses) verb.

Her skrives ikke vokalforkortningen. Eksempler er:

boahtit som iblant blir uttalt som /boahteht/, og **áiggun**, som iblant uttales /ájggon/.

4) Ofte i *kasusformer* av *nomen* som brukes som *adverbial*, og i noen *postposisjonsuttrykk*:

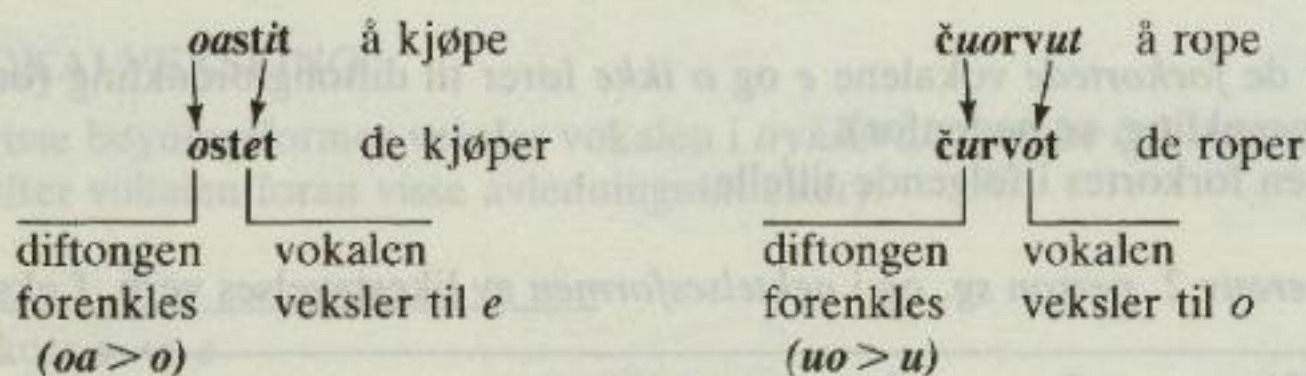
boahtte bearjadaga	neste fredag
álggos	i begynnelsen
dan beaivve	den dagen
ealo (ealu) luhtte	ved reinflokken

5) I mange andre ord, som f.eks.

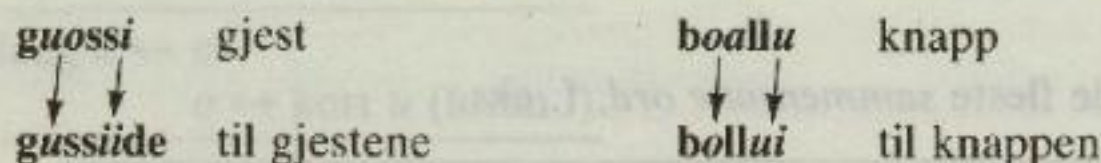
guokte (guokti)	to	eambbo	mer
njeallje	fire	boarráseabbo el.	eldre
galle	hvor mange	boarrásabbo	
moadde	et par, noen (2-5)	bastileamos el.	kvassest
oalle	nokså	bastilamos	

DIFTONGFORENKLING

Hvis vokalen i trykksvak stavelse veksler til *e* eller *o*, bevirker denne vokalvekslingen som regel at en *diftong* i den forutgående stavelsen blir til *enkeltvokal*. Bare *første del* av diftongen blir igjen:

Det samme gjelder hvis det i den trykklette stavelsen kommer til å stå *ii* (av *e + i*) og *ui* (av *o + i*):

På denne måten forenkles

<i>ea</i> til <i>e</i>	f.eks. geassit – gesset	å trekke – de trekker
<i>ie</i> til <i>i</i>	f.eks. giehta – gihtii	hand – inn i handa
<i>oa</i> til <i>o</i>	f.eks. goarrut – gorrot	å sy – de syr
<i>uo</i> til <i>u</i>	f.eks. luomi – lubmet	molte – å plukke molter

KONSONANTENES GRADER

I mange ord er det en regelmessig veksling av konsonanter og konsonantgrupper når ordet bøyes. Det gjelder de såkalte *stammekonsonantene*, som står i ordets stamme mellom trykksterk vokal og trykksvak vokal. Vekslingen kan bestå i følgende:

1) Konsonanten forandrer *lengde*:

guossi	/guosssi/	–	guossit	/guossiht/	gjest – gjester
viessu	/viessu/	–	viesut		hus – husene
lámpá		–	lámppát		lampe – lamper
áhkku		–	áhkut		bestemor – bestemødre

2) Konsonanten forandrer *art*; eller *dels art*, *dels lengde*:

sadjī		–	sajit		plass – plasser
gákti		–	gávttit		kofta – kofta

3) Konsonanter av samme art forandrer *uttale og skrivemåte*:

loddi	/lodti/	–	lottit	/lottiht/	fugl – fugler
áddjá	/ádtjá/	–	ádját	/áttjáht/	bestefar – bestefedre

4) Konsonanter kan *dels forsvinne*, *dels forandre uttale og skrivemåte*:

johka		–	jogat		elv – elver
--------------	--	---	--------------	--	-------------

I de fleste ord veksler konsonantene på denne måten mellom *to* såkalte *grader*, f.eks. *ss* (/sss/) – *ss* (/ss/), *ss* – *s*, *mp* – *mpp*, *dd* – *tt*, *hk* – *g*, osv. Mange konsonanter og konsonantgrupper har bare to grader. Men f.eks. ordene *áhkku* – *áhkut* og *johka* – *jogat* viser at noen konsonanter kan ha *tre* grader. I disse ordpar er det *hkk* – *hk* – *g*.

Gradene kalles *grad I*, *grad II* og *grad III*. Enkeltkonsonanter står alltid i grad I. Dobbeltkonsonanter og konsonantgrupper er ordnet slik at de har samme grad når de står i ord med samme bøyingsform, og som tilhører samme bøyingsklasse, f.eks.

Grad			Eksempler		
III	II	I	III	II	I
ss	ss	s	guossi	guossit	gjest – gjester
				viessu	viesut
				viesut	hus – husene
hkk	hk	g	áhkku	áhkut	bestemor – -mødre
				johka	jogat
				jogat	elv – elver
ddj	dj	j	áddjá	ádját	bestefar – -fedre
				sadjī	sajit
				sajit	plass – plasser
dd	tt		loddi	lottit	fugl – fugler
mp	mpp		lámpá	lámppát	lampe – lamper
kt	vtt		gákti	gávttit	kofta – kofta

STADIEVEKSLING

Konsonantene i ordet veksler vanligvis mellom to grader; grad III og grad II, eller grad II og grad I:

grad III ↔ grad II: **lámpá** – **lámppát**
 grad II ↔ grad I: **viessu** – **viesut**

På denne måten kan ordet (dvs. *ordstammen*) opptre i to forskjellige «tilstander», som kalles *stadier*.

Vi sier at ordformen med konsonantene i den *høyeste* graden (grad III i forhold til II, og grad II i forhold til I) har *sterkt stadium*. Ordformen med konsonantene i den *laveste* graden (grad II i forhold til III, og grad I i forhold til II) sier vi har *svakt stadium*:

Sterkt stadium		Svakt stadium	
guossi	gjest	guossit	gjester
áhkku	bestemor	áhkut	bestemødre
áddjá	bestefar	ádját	bestefedre
loddí	fugl	lottit	fugler
lámpá	lampe	lámppát	lamper
gákti	koft	gávttit	kofter
viessu	hus	viesut	husene
johka	elv	jogat	elver
sadji	plass	sajit	plasser

I noen ordtyper «hopper» konsonantene over grad II og veksler mellom grad III og grad I, f.eks. i *bohccot* – *boazu*, reinene – en rein. Her sier en at ordformen med konsonantene i grad III har *forlenget sterkt stadium*.

Det finnes også ordstammer som kan ha konsonanter i alle tre grader, f.eks. *ohcci* – *ohcat* – *ozan*, søkeren – å søke – jeg søker. Også her har ordformen med konsonantene i grad III *forlenget sterkt stadium*:

Forlenget sterkt stadium	Sterkt stadium	Svakt stadium
bohccot reinene		boazu rein
ohcci søkeren	ohcat å søke	ozan jeg søker

I ordboka er det oppgitt for hvert ord hvordan konsonantene veksler.

OVERSIKT OVER KONSONANTENES GRADER OG STADIEVEKSLINGEN

Konsonanter og konsonantgrupper med lignende veksling er samlet i hver sin tabell. Enkelte konsonantgrupper, som bare finnes i noen få og sjeldent brukte ord, er ikke tatt med.

I	Grad			Eksempler		
	III	II	I	III	II	I
	ðð	ðð	ð	oaðði		sovende
	ff	ff	f	stáffu	oaððit stáffut káffe	oaðán å sove – jeg sover båtstø – båtstøer kaffe – i kaffen
	ll	ll	l	golli	gollis guolli	guolit gull – i gullet fisk – fiskene
	hll	hll	hl	cuhlli	cuhllat	cuhlai mumlende; en som mumler å mumle – han mumlet
	llj	lj	–	viellja	vieljat	bror – brødre
	mm	mm	m	cumma	cummat	et kyss – (flere) kyss
	nn	nn	n	peanna	peannat	navn – navnene
	nnj	nnj	nj	mannjái	mánná manñi	mánát manñit penn – penner barn – barna med mange svigerdøtre svigerdatter – svigerdøtre
	ŋŋ	ŋŋ	ŋ	haŋŋá	haŋŋát maŋŋái	maŋis havelle – haveller (komme) etter – (være) etter
	rr	rr	r	hearrá	hearrát borrat	boran herre – herrer å spise – jeg spiser
	hrr	hrr	hr	skuhrri	skuhrrat	skuhrai snorkende å snorke – han snorket
	ss	ss	s	guossi	guossit gussa	gusat gjest – gjester ku – kyr
	šš	šš	š	duššat	duššai vašši	vašis å omkomme – han omkom hat – av hat
	tt	tt	t	muottái	Ruotta	Ruotas med mange tanter Sverige – i Sverige
	vv	vv	v	duvvá	duvvát vivva	vivat due – duer svigersønn – svigersønner

Merk at *i skrift* er det ingen forskjell på grad III og grad II (unntatt ord med *llj–lj*). Men konsonantene i grad III uttales *noe lengre* enn konsonantene i grad II, f.eks.

golli –	gollis	/gollli/	–	/gollis/	gull – av gull
guossi –	guossit	/guosssi/	–	/guossiht/	gjest – gjester
duvvá –	duvvát	/duvvvá/	–	/duvváht/	due – duer

Også uttalen av *llj* og *lj* følger dette mønsteret. Legg merke til at *lj* betegner en dobbeltkonsonant:

viellja –	vieljat	/vielllja/	–	/vielljaht/	bror – brødre
------------------	----------------	------------	---	-------------	---------------

2	hcc	hc	z	fáhcca	fáhcat		vott – votter
	hčč	hč	ž	áhčči	áhčis	ozan	å søke – jeg søker
	hkk	hk	g	áhkku	áhkus	bážán	far – hos far
	hpp	hp	b	báhppa	báhpát	jogat	å skyte – jeg skyter
	htt	ht	đ	bihtta	bihtát	gobit	bestemor – hos bestemor
					goahči	goadit	elv – elver
							prest – prester
							grop – groper
							bit – biter
							gamme – gammer

I noen dialekter kan en overhodet ikke høre noen veksling, verken i konsonantenes eller i vokalenes lengde, når ordet har to stavelser og ender på lang vokal, *-á*, *-i* eller *-u*, f.eks. *bihtta* 'bit, del', *áhčči* 'far', *áhkku* 'bestemor'.

3A	bb	pp		oabbá	oappát		søster – søstre
	dd	tt		loddī	lottit		fugl – fugler
	ddj	dj	j	áddjá	ádját		bestefar – bestefedre
					vuodjit	vuoján	å kjøre – jeg kjører
	gg	kk		roggi	rokkit		grop – groper
	zz	cc		gazza	gaccat		klo – klør
	žž	čč		oažžut	oaččun		å få – jeg får

Legg merke til skrivemåten *dj* for dobbeltkonsonanten /ttj/.

3B	rbm	rpm		fierbmi	fierpmit		garn – garnene
	rdn	rtn		bárdni	bártnit		sønn – sønner
	rdnj	rtnj		skurdnjasat	skurnjas		motløse – motløs
	rgj	rkj		goargjut	goarkjun		å klatre – jeg klatrer

I noen dialekter uttales ikke *b*, *d* og *g* i konsonantgruppene *rbm*, *rdn*, *rgj*. Det samme gjelder for *b*, *d* og *g* i tabell 4B.

3C	bm	pm	m	biebmu	biepmut		mat – matvarer
					sápmi	sámit	same – samer
	dn	tn	n	eadni	eatnis		mor – hos mor
					sátni	sánit	ord – ordene
	djn	tnj	nj	boadnjī	boatnjīs		ektemann – hos ektemannen
					botnjat	bonjan	å vri – jeg vrir
	gǧ	kǧ	ǧ	duogǧat	duokǧan		å lappe – jeg lapper
					jokǧa	jogat	tyttebær – tyttebæra

đg	đgg	geadgi	geadggit	stein – steiner
ib	ibb	láibi	láibbit	brød – brødene
ic	icc	gáica	gáiccat	geit – geiter
id	idd	áidi	áiddit	gjerde – gjerder
if	iff	riifu	riiffut	rive – river
ig	igg	áigi	áiggit	tid – tider
ik	ikk	čuoika	čuoikkat	mygg – myggene
il	ill	biilla	biillat	bil – biler
ihl	ihll	máihli	máihllis	sevje – i sevja
ihm	ihmm	duihmi	duihmmit	dum – dumme
ihn	ihnn	čáihni	čáihnnit	hakkespett – hakkespetter
ip	ipp	fáiput	fáippui	å vifte – han viftet
ir	irr	áiru	áirrut	åre – årer
is	iss	áisá	áissát	skåk – skjæker
it	itt	áiti	áittit	stabbur – stabburene
iv	ivv	oaivi	oaivvit	hode – hoder
lb	lbb	gálbi	gálbbit	kalv – kalver
ld	ldd	áldu	álddut	simle – simler
lf	lff	skuolfi	skuolffit	ugle – ugler
lg	lgg	bealgi	bealggit	tommel – tompler
lj	ljj	olju	oljjus	olje – i oljen
lk	lkk	bealkit	belkkii	å skjenne – han skjente
lp	lpp	healpu	healpput	lettvint – lettvintere
ls	lss	balsa	balssat	tue – tuene
lt	ltt	sálti	sálttis	salt – i salt
lv	lvv	balva	balvvat	sky – skyer
mb	mbb	bumbá	bumbbát	kiste – kister
mp	mpp	lám pá	lámppát	lampe – lamper
ms	mss	rimsi	rimssit	fille – filler
nc	ncc	dáncat	dánccai	å trampe – han trampet
nč	nčč	rinči	rinččit	halvnaken – halvnakne
nd	ndd	gánda	gánddat	gutt – gutter
ns	nss	Hánsa	Hánssas	Hans – hos Hans
ŋg	ŋgg	seanga	seanggat	seng – senger
ŋk	ŋkk	boŋkit	boŋkkii	å slamre – han slamret
rb	rbb	árbi	árbbis	arv – i arv
rc	rec	bircu	birccut	terning – terninger
rč	rčč	hárči	hárččis	skritt – i skrittet
rd	rdd	sirdit	sirdđii	å flytte – han flyttet
rf	rff	márfi	márffit	pølse – pølser
rg	rgg	bargat	barggan	å arbeide – jeg arbeider
rj	rjj	girji	girjjit	bok – bøker
rk	rkk	mearka	mearkkat	merke – merker
rp	rpp	árpu	árpput	tråd – tråder
rs	rss	hirsá	hirssat	tømmerstokk – tømmerstokker
rt	rtt	bárti	bárttis	uhell – i uhellet
rv	rvv	arvi	arvvis	regn – i regn
rž	ržž	gárži	gáržžit	trang – trangere
sk	skk	oskut	oskkun	å tro – jeg tror
sm	smm	leasmi	leasmmis	gikt – i gikt

st	stt	baste	basttet	skje – skjeer
šk	škk	huškut	huškkui	å slå – han slo
šm	šmm	šušmi	šušmmit	hæl – hæler
št	štt	kušta	kušttat	børste – børster
tk	tkk	mátki	mátkkis	reise – på reisen
tm	tmm	fátmi	fátmmis	fang – i fanget
vd	vdd	dávda	dávddat	sykdom – sykdommer
vg	vgg	leavga	leavggat	flagg – flaggene
vj	vjj	čoavji	čoavjjis	mave – i maven
vk	vkk	lávka	lávkkas	veske – i veska
vl	vll	fávli	fávllis	dypet – på dypet
vhl	vhll	guvhli	guvhllit	bule – buler
vp	vpp	gávpi	gávppis	handel – i handelen
vr	vrr	jávri	jávrrit	innsjø – innsjøer
vz	vzz	sávza	sávzzat	sau – sauer
vž	vžž	guovža	guovžžat	bjørn – bjørnene

4B	ibm	imm	áibmu	áimmus	luft – i lufta
	idn	inn	seaidni	seainnit	vegg – vegger
	igŋ	igŋ	vuoigŋa	vuoigŋat	ånd – ånder
	lbn	lmm	čalbmi	čalmmis	øye – øyne
	ldn	lnn	suoldni	suolnnis	dugg – i dugg
	lgŋ	lgŋ	jalŋát	jalŋgis	trestubber – trestubb
	vdn	vnn	ivdni	ivnnit	farge – farger
	vdnj	vnnj	sávdnj	sávnnjit	søm – sømmer

4C	isk	iskk	Duiska	Duiskkas	Tyskland – i Tyskland
	ist	istt	máistit	máisttán	å smake – jeg smaker
	mškk	mškk	rámški	rámškkis	fille – filler
	nsk	nskk	ránska	ránskkas	fransk – i fransk
	nst	nstt	goansta	goansttat	knep – knepene
	rsk	rskk	hersko	herskkot	godbit – godbiter
	rst	rstt	Kirste	Kirsttes	Kirsten – hos Kirsten
	vsk	vskk	hávskut	hávskkui	å bli morsomt – ble morsomt
	vst	vstt	návstu	návsttut	naust – naustene

4D	kc	vcc	cikcut	civccui	å klype – han kløp
	kč	včč	gokčat	govččan	å dekke – jeg dekker
	ks	vss	oaksi	oavssit	grein – greiner
	kst	vstt	teaksta	teavsttat	tekst – tekster
	kš	všš	dikšut	divššun	å pleie – jeg pleier
	kt	vtt	gákti	gávttit	koft – kofte

Merknader:

- Grad III:
- Første del av konsonantforbindelsen er lang, og glidevokal og pust (foran *c, č, k, p, t*) hører til første del.
 - Andre del av konsonantforbindelsen er kort:

láibi /láj-bi/
čalbmi /čalə-bmi/
árpu /árəh-pu/.

- Grad II:
- Første del av konsonantforbindelsen er kort.
 - Andre del av konsonantforbindelsen er lang og fordelt på to stavelser:

láibbi /láj-bi/
čalmmi /čalm-mi/
árppu /árhp-pu/.

KONSONANTVEKSLING I SLUTTEN AV ORDSTAMMEN

Under bøyningen kan konsonanter som i noen ordformer står *inne* i ordet, komme til å stå *sist*, f.eks.

muitalan – **muital** jeg forteller – fortell!

Inne i ordet kan alle slags konsonanter stå, men i slutten av ordet (i utlyd) forekommer bare disse:

- *-l, -n, -r, -s, -š, -t*
- vokal med etterfølgende *-i, -id, -in* (som uttales /-j/, /-jt/, /-jn/)

Derfor *veksler* visse konsonanter etter om de står *inne* i eller *i slutten* av ordet. Dette gjelder følgende konsonanter:

Inn-lyd	Ut-lyd	Eksempler		
m	n	eallimis	eallin	i livet – liv
z	s	smirezit	ii smires	å tygge – tygger ikke
ž	š	mánážat	mánáš	små barn – et lite barn
b	t	nuorabut	nuorat	de yngre – den yngre
d	t	eamidat	eamit	koner – kone
g	t	bávččagit	ii bávččat	å gjøre vondt – gjør ikke vondt
h	t	skoalkkuhit	ii skoalkkut	å banke – banker ikke

Samiske ord kan heller ikke slutte på *to* konsonantbokstaver. Den siste sløyfes:

Inn-lyd	Ut-lyd	Eksempler		
ld	l	vuorddildit	in vuorddil	å vente – jeg venter ikke
rd	r	ipmirdit	in ipmir	å forstå – jeg forstår ikke
ss	s	muitalussan	muitalus	som fortelling – fortelling
st	s	attestit	attes	å gi litt – gi litt!
šš	š	borramuššan	borramuš	som mat – mat
št	š	beroštit	ii beroš	å bry seg – bryr seg ikke

I følgende tilfelle veksler dessuten konsonantene, da ordet ikke kan slutte på *-č*, *-ž* eller *-h*:

Inn-lyd	Ut-lyd	Eksempler		
čč	š	sápmelaččat	– sápmelaš	samer – same
žž	š	sápmelažžan	– sápmelaš	som same – same
hk	t	bearjadahkii	– bearjadat	til fredag – fredag

Rettskrivningsregler

SKRIVING AV NYE FREMMEDORD

Grunnregelen er at internasjonale ord ikke må forandres unødvendig når de brukes i samisk. Slike fremmedord skrives derfor slik:

- *Ordstammen* forblir *uforandret*, som i grunnspråket
- Til ordstammen føyes en *endelse* som lydmessig skal *tilpasses samisk*

Eksempler (lat. = latin, gre. = gresk, sam. = samisk):

lat. *radio* > sam. *radio*

lat. *politia* > sam. *politiija*

lat. *politia* + gre. *-ik* > sam. *politihkka*

lat. *politia* + gre. *-ik* + sam. *-laš* > sam. *politihkalaš*

lat. *definere* > sam. *defineret*

lat. *definitio* > sam. *definišovdna*

gre. *techne* + *-ik* > sam. *teknihkka*

gre. *techne* + *-ik* + sam. *-laš* > sam. *teknihkalaš*

gre. *techne* + sam. *-laš* > sam. *teknalaš*

lat. *activus* > sam. *aktiiva*

lat. *administrativus* + sam. *-laš* > sam. *administratiivvalaš*

DELING AV ORD

Grunnregler

- 1) Enkle, ikke sammensatte ord deles i *stavelser*, slik de kommer fram når ordet uttales langsomt:

guol-li, láib-bit, mui-ta-lit, beat-na-gii-guin, lud-des-tat

- 2) Sammensatte ord deles mellom delene de er sammensatt av:

heajos-ávjjot, muorra-smarti, vil-bealle

Delene de er sammensatt av, kan selvfølgelig også deles igjen, etter regel (1) ovenfor:

hea-jos-ávj-jot, muor-ra-smar-ti, vil-beal-le

Deling av konsonanter

Hovedregel

Ordet deles slik at den følgende stavelsen begynner med bare *én konsonant* (konsonantlyd):

guol-li, guo-lit, kan-tuv-ra, geađ-gi, geađg-git, áhč-či, áh-čis, lud-des-tat, lih-kos-tuv-vat

Spesielle regler

- 1) *hj, nj, hl, hm, hn, hr* skal ikke deles, fordi disse bokstavkombinasjoner betegner bare *én konsonantlyd* hver:

da-hje, boad-nji, boad-njá, man-nji (utt. /manj-nji/), **gi-hli, lie-hmu, čái-hni, čáihn-nis** (utt. /čáihn-hnis/), **skuhr-rat** (utt. /skuhr-hrat/), **sku-hran**

- 2) *dj og lj* bør helst ikke deles, selv om de betegner en dobbeltkonsonant:

ádjás, vieljas

ddj og llj derimot kan deles:

ád-djá, utt. /ádj-tjá/, **viel-lja** utt. /vieljlj-lja/

I visse ord betegner *lj* to konsonanter (*l + j* med glidevokal imellom) og kan da selvfølgelig deles:

sol-ju, ol-ju (utt. /soləju/, /oləju/)

- 3) *Konsonant + bm, dn, dnj, gñ, sk, šk, st* deles slik at neste stavelse begynner med *to konsonanter*:

Dat huikkii *nu*, ahte oppa dállu doarggistii.

Dál son lea fas dearvvašnuvvan, *nu* ahte moai besse vuolgit.

Dál son lea fas dearvvašnuvvan *nu*, ahte moai besse vuolgit.

Komma mellom ord og ordgrupper som ikke er setninger

- 1) *Komma brukes mellom leddene i oppramsing, dersom det ikke står en konjunksjon mellom leddene:*

Oaste láibbi, mielkki, vuosttá ja márfiid.

- 2) *Komma brukes ved apposisjoner:*

Márjá, *min nuoramus nieida*, lea dál deavdán 5 jagi.

Máhtte orru Oslos, *Norgga oaivegávppogis*.

Mis leat vihtta máná, *golbma nieidda ja guokte bártmi*.

Odne lea bearjadat, *guovvamánu 13. beaivi*.

- 3) *Komma brukes ved tiltale og utrop:*

Biret, vuošša gáfe!

Buvttes, *Máhtte*, goikemuoraid!

Vuoi vuoi, maid don dal dahket!

Hei surgat, lea divrras!

Dá, luddes munnje dán dávtti!

Já nu, na de galggat dalle fárret boahtte vahkus.

Na, jogo leat čohkken buot?

Partikler og ord helt uten trykk, som bare danner «opptakten» i setningen, skal ikke deles av med komma:

Galahal diedđusge lea váivi.

Na galahal fal dannai/dan nai siiddas leat mánga.

Na boahtte váhkus mii gal álgit.

Ordens struktur

FORMLÆRE

männä
männö/

barret
til barret

Det er stammen som bærer ordets grammatiske betydning. Endelserne, som aldri kan brukes alene, gir tilleggsbetydninger.

Samiisk har flere typer endelser.

BØYNINGSENDELSER

Disse danner:

* *Verbformene*, f.eks.

barret
barra/n

du spiller
spil

* *Kasusformene* av substantiv, adjektiv, pronomen og tallord, f.eks.

männä/til
čeahpi/til
du/til
golbmá/til

til barret
faste
til disse her
med de tre (personer)

AVLEDNINGSENDELSER

Disse brukes til å avlede nye ord, f.eks.

borra/mas
mánná/

nov å seise, mat
es litz barn

POSSESSIVE SUFFIKS

Disse rearas til de norske *eigdomspronomenene*, f.eks.

eamná
mánná min

Ordenes struktur

Samiske ord består av *stamme* og *endelse(r)* eller bare av stammen alene, f.eks. (endelsen er her delt av med /):

mánná	barnet
mánná/i	til barnet

Det er stammen som bærer ordets *grunnbetydning*. Endelsene, som aldri kan brukes alene, gir *tilleggsbetydninger*.

Samisk har flere typer endelser:

BØYNINGSENDELSER

Disse danner:

- *Verbformene*, f.eks.

bora/t	du spiser
borra/n	spist

- *Kasusformene* av substantiv, adjektiv, pronomen og tallord, f.eks.

mánná/i	til barnet
čeahpi/t	flinke
dá/idda	til disse her
golbmas/iin	med de tre (personer)

AVLEDNINGSENDELSER

Disse brukes til å avlede *nye ord*, f.eks.

borra/muš	noe å spise, mat
máná/š	et lite barn

POSSESSIVE SUFFIKS

Disse svarer til de norske *eiendomspronomenene*, f.eks.

eadná/n	moren min
----------------	-----------

ENKLITISKE PARTIKLER

Disse uttrykker følelser, holdninger og spørsmål, f.eks.

borrá/go spiser hun?

REKKEFØLGE

Endelsene kan *kombineres* og må da komme i en bestemt rekkefølge:

Stamme – avledningsendelse(r) – bøyningensendelse – possessivt suffiks – enklitisk(e) partikkel (partikler). Eksempel:

nieidda/ž/iiddás/eamet/go
stamme
avledningsendelse
bøyningensendelse
possessivt suffiks
spørrepartikkel

til småjentene våre?
(jente/liten/plural + til/vår!?)

Ordklasser

Ordklassene i samisk er

- Verb
- Nomen
 - Substantiv
 - Adjektiv
 - Tallord
 - Pronomen
- Adverb
- Postposisjoner og preposisjoner
- Konjunksjoner
- Partikler
- Interjeksjoner

Av disse er det bare verb og nomen som kan bøyes. De andre er ubøyelige.

Ordbøyning

Bøyningen kan bestå i at

- ordstammen får *bøyningensendelser*
- ordstammen får *bøyningensendelser*, og visse lyd i stammen veksler (stadieveksling, vokalveksling, diftongforenkling)
- bare visse lyd i stammen veksler

Eksempler (endelsene er delt av med /):

biila	bil	(sterkt stadium <i>-il-</i>)
biilla	bilens	(svakt stadium <i>-ill-</i>)
biili/i	inn i bilen	(sterkt stadium <i>-il-</i> , vokalveksling $a > i$, endelse <i>-i</i>)
goarru/t	å sy	(sterkt stadium <i>-rr-</i> , endelse <i>-t</i>)
goaru/n	jeg syr	(svakt stadium <i>-r-</i> , endelse <i>-n</i>)
gorro/t	de syr	(sterkt stadium <i>-rr-</i> , vokalveksling $u > o$, diftongforenkling $oa > o$, endelse <i>-t</i>)

Anmerkninger

Det finnes ulike former for verbendelser i norsk. De kan deles inn i to hovedgrupper: *endelige* og *ubestemte*. Endelige verbendelser har en bestemt form, mens ubestemte verbendelser ikke har en bestemt form. Endelige verbendelser kan videre deles inn i *sterkt stadium* og *svakt stadium*. Sterkt stadium er verbendelser som er dannet ved hjelp av *-il-*, *-rr-* eller *-tt-*. Svakt stadium er verbendelser som er dannet ved hjelp av *-i-*, *-r-* eller *-t-*.

- Modus
- Tid
- Person
- Tall

2) Visse verbformer kan oppfattes både som endelige og som ubestemte. Dette gjelder spesielt verbformer som *går*, *kommer* og *er*.

Eksempel: *Lasse ja Måtte utgjør like*. *Lasse* og *Måtte* er i samme form, men *Lasse* er i 1. person og *Måtte* er i 2. person. Dette viser at verbformen *går* kan oppfattes både som endelig og som ubestemt.

Verbformer som ikke er finite kalles *ubestemte verbformer*. Det finnes to typer ubestemte verbformer: *infinitiv* og *partikkel*. Infinitiv er verbformer som ikke har en bestemt form, mens partikkel er verbformer som har en bestemt form. Infinitiv kan videre deles inn i *uendelig* og *endelig*. Uendelig infinitiv er verbformer som ikke har en bestemt form, mens endelig infinitiv er verbformer som har en bestemt form.

Verbets bøyingsklasser

Bøyingsendelsen er delvis forskjellig for de ulike bøyingsklassene. Dette gjelder spesielt for verbformer som *går*, *kommer* og *er*. Disse verbformene har ulike bøyingsendelser, som *-il-*, *-rr-* eller *-tt-*.

Eksempel: *Lasse ja Måtte lærte seg å gå*. *Lasse* og *Måtte* er i samme form, men *Lasse* er i 1. person og *Måtte* er i 2. person. Dette viser at verbformen *går* kan oppfattes både som endelig og som ubestemt.

- Present partikkel
- Aktiv
- Aktiv lokativ
- Gerundium

3 Verb

Det finnes *finite* og *infinite* verbformer. Felles for dem er at de kan tilknyttes et objekt eller et *steds-*, *tids-* eller *måtes-adverbial*.

De *finite* verbformene er de som er bøyd i

- Modus: *indikativ, potensialis, kondisjonalis, imperativ*
- Tid: *presens, preteritum*
- Person: *1., 2. og 3. person*
- Tall: *singularis, dualis, pluralis.*

Eksempel:

Lásse ja Máhtte vulggiiga ikte. Lars og Mattis dro i går.

preteritum
indikativ
3. person
dualis

Verbformer som ikke er finite, kalles *infinite*.

Det finnes to typer infinite verbformer:

1) De som sammen med en finitt form kan være *del av verbalet*:

- Infinitiv
- Negasjonsform
- Perfektum partisipp
- Aktio essiv

Eksempel:

Lásse ja Máhtte ^{verbal}leaba vuolgán. Lars og Mattis er dradd.

perfektum
partisipp

2) De som *ikke kan være del av verbalet*. Det er

- Presens partisipp
- Aktio
- Aktio lokativ
- Gerundium

- Verbgentiv
- Verbabessiv
- Supinum

Eksempel:

Mun lean heaitán juhkamis gáfe. Jeg har sluttet å drikke kaffe.

aktio objekt
lokativ

Anmerkninger

- 1) Noen slike verbformer kan dessuten ha et *attributt* som er typisk for nomen. Da regnes de ikke som infinitte verb, men som en *avledet* form (nomen avledet av verb). Eksempler: *fáktemuš*, 'noe å passe på' (av *fáktet*, 'å passe'), *oažžul*, 'flink til å få' (av *oažžut*, 'å få'):

Dain lea hirbmat fáktemuš juohke balvva. De er meget opptatt med å holde øye med enhver sky.

Máhtte lea hui oažžul guliid. Mattis er meget flink til å få fisk.

- 2) Visse verbformer kan oppfattes både som infinitt og som avledet form, f.eks. *juhkan*:

infinitt form:

Son lea juhkan čázi. Han har drukket vann.

avledet form:

Son lea áibbas juhkan. Han er helt full.

Verbets bøyingsklasser

Bøyingsendelsene er delvis forskjellige etter om de legges til trykksterk eller trykksvak stavelse. Verbene blir derfor delt i *tre bøyingsklasser*, etter om stammen (eller *siste stavelsestakt* av stammen) har *likt*, *ulikt* eller *vekslende antall stavelser*.

Man finner stammen (eller stammen + bindevokal) ved å skille endelsen *-t* fra *infinitiv*, som er verbets grunn- eller oppslagsform:

boahiti/t å komme
muitali/t å fortelle

De tre bøyingsklassene er:

- Likestavelses verb
- Ulikestavelses verb
- Sammendradde verb

LIKESTAVELSE VERB

Stammen (eller *siste stavelsestakt* av stammen) har 2 *stavelser*. Infinitiv ender på

-at, -it, -ut

Eksempler (siste stavelsestakt er delt av med /):

jearrat	å spørre
boahtit	å komme
čuorvut	å rope
gáskká/hallat	å bli bitt
muitališ/goahtit	å begynne å fortelle

Anmerkning

Enkelte likestavelses verb på *-it* og *-ut* uttales iblant med *forkortet vokal* i 2. stavelse, f.eks.

boahtit	/boachteh/	å komme
čuorvut	/čuorəvoht/	å rope

ULIKESTAVELSE VERB

Stammen (eller *siste stavelsestakt* av stammen) har sammen med bindevokalen *-i-* 3 *stavelser*. Infinitiv ender på *-it*.

Ulikestavelses verb er dessuten *leat* (*leahkit*), 'å være', og negasjonsverbet *in, it, ii* osv.

Ulikestavelses verb har *ikke stadiesveksling*. Eksempler:

muitalit	å fortelle
leat (leahkit)	å være
uno/hastalit	å føle seg ubehagelig

Anmerkning

Negasjonsverbet har bare de finite formene *indikativ presens* og *imperativ* og den infinite formen *supinum*.

SAMMENDRADDE VERB

Stammen (eller *siste stavelsestakt* av stammen) har 2 *stavelser* i infinitiv og i noen bøyingsformer, og 3 *stavelser* i visse andre bøyingsformer. Infinitiv ender på

-át, -et, -ot

Sammendradde verb har *ikke stadiesveksling*. Eksempler:

čohkkát	å sitte
dohppet	å gripe
dulkot	å tolke
muita/luvvot	å bli fortalt
ri/geret	å bråke

Bøyningsmønstre – finitte verb

INDIKATIV PRESENS

Likestavelser verb

Likestavelser verb har både *stadieveksling*, *vokalveksling* og *diftongforenkling*:

		jearrat å spørre	boahtit å komme	čuo rvut å rope
sg	1	jearan jeg spør	boađán jeg kommer	čuo rvvun jeg roper
	2	jearat	boađát	čuo rvvut
	3	jearrá	boahtá	čuo rvu
du	1	jerre	bohte	čurvo
	2	jearrabeahtti	boahtibeahtti	čuo rvubeahtti
	3	jearraba	boahtiba	čuo rvuba
pl	1	jearrat	boahtit	čuo rvut
	2	jearrabehtet	boahtibehtet	čuo rvubehtet
	3	jerret	bohtet	čurvot

- 1. og 2. person sg. har *svakt stadium*.
- 3. person sg. har *vokalveksling* $i > á$ og $a > á$.
- 1. person du. og 3. person pl. har *vokalveksling* $a > e$, $i > e$ og $u > o$, samt *diftongforenkling*.

Ulikestavelser verb

		leat, leahkit å være	<i>negasjons-</i> <i>verb</i> ikke	veahkehit å hjelpe
sg	1	lean jeg er	in «jeg ikke»	veahkehan jeg hjelper
	2	leat	it	veahkehat
	3	lea	ii	veahkeha (veahket)
du	1	letne (ledne)	ean	veahkehetne (veahkehedne, -he)
	2	leahppi	eahppi	veahkeheahppi
	3	leaba	eaba	veahkeheaba
pl	1	leat	eat	veahkehit, veahkehat (-heat)
	2	lehpēt	ehpet	veahkehehpēt
	3	leat	eai	veahkehit

- Ulikestavelser verb har *ikke stadieveksling*.
- Alle former unntatt 1. person pl. (i noen dialekter) og 3. person pl. har *vokalveksling*.

Sammendradde verb

		čohkkát å sitte	dohppet å gripe	dulkot å tolke
sg	1	čohkkán jeg sitter	dohppen jeg griper	dulkon jeg tolker
	2	čohkkát	dohppet	dulkot
	3	čohkká	dohppe	dulko
du	1	čohkkájetne (čohkkájedne, -je)	dohppejetne (dohppejedne, -je)	dulkojetne (dulkojedne, -je)
	2	čohkkábeahhti	dohppebeahhti	dulkobeahhti
	3	čohkkába	dohppeba	dulkoba
pl	1	čohkkát	dohppet	dulkot
	2	čohkkábehtet	dohppebehtet	dulkobehtet
	3	čohkkájit	dohppejit	dulkojit

- Sammendradde verb har *ikke stadiesveksling*.
- Sammendradde verb har *to stammer*, f.eks.

čohkká- (kortere stamme)

čohkkáj- (lengre stamme som har en *ekstra stavelse* med *-j-*).

Den lengre stammen brukes i 1. person du. og 3. person pl.

- Sammendradde verb bøyes dels som *like-*, dels som *ulikestavelses* verb. De formene som er bøyd som ulikestavelses verb, har den *lengre stammen*.

INDIKATIV PRETERITUM

Likestavelses verb

		jearrat å spørre	boahtit å komme	čuurvut å rope
sg	1	jerren jeg spurte	bohten jeg kom	čurvon jeg ropte
	2	jerret	bohtet	čurvot
	3	jearai	bođii	čuurvvui
du	1	jearaime	bođiime	čuurvvuime
	2	jearaide	bođiide	čuurvvuide
	3	jearaiga	bođiiga	čuurvvuiga
pl	1	jearaimet	bođiimet	čuurvvuimet
	2	jearaidet	bođiidet	čuurvvuidet
	3	jerre	bohte	čurvo

- 1. og 2. person sg. og 3. person pl. har

- sterkt stadium
- vokalveksling $i > e$, $a > e$ og $u > o$
- diftongforenkling

- Diftongforenkling foran *ii* (gjelder bare verb på *-it*).

Ulikestavelses verb

	leat å være	veahkehit å hjelpe
sg	1 ledjen jeg var	veahkehin (veahkehedjen) jeg hjalp
	2 ledjet	veahkehit (veahkehedjet)
	3 lei (leai)	veahkehii
du	1 leimme	veahkeheimme
	2 leidde	veahkeheidde
	3 leigga, leaigga	veahkeheigga
pl	1 leimmet	veahkeheimmet
	2 leiddet	veahkeheiddet
	3 ledje	veahkehedje (veahkehe)

- Ulikestavelses verb har ikke stadiesveksling.

Sammendradde verb

	čohkkát å sitte	dohppet å gripe	dulkot å tolke
sg	1 čohkkájin jeg satt	dohppejin jeg grep	dulkojin jeg tolket
	2 čohkkájit	dohppejit	dulkojit
	3 čohkkái	dohppii	dulkui
du	1 čohkkáime	dohppiime	dulkuime
	2 čohkkáide	dohppiide	dulkuide
	3 čohkkáiga	dohppiiga	dulkuiga
pl	1 čohkkáimet	dohppiimet	dulkuimet
	2 čohkkáidet	dohppiidet	dulkuidet
	3 čohkkájedje (čohkkáje)	dohppejedje (dohppeje)	dulkojedje (dulkoje)

- Sammendradde verb har ikke stadiesveksling.
- Den lengre stammen brukes i 1. person sg., 2. person sg. og 3. person pl.
- Vokalveksling $e + i > ii$ og $o + i > ui$ i alle formene med den kortere stammen.

POTENTIALIS

Alle verbstammer får *potensialismarket* **-ž-** eller **-žž-:**

- Likestavelser og sammendradde stammer får **-ž-**.
- Ulikestavelser stammer får **-žž-**, som under bøyningen veksler med **-čč-** (stadieveksling).

Dermed får likestavelser og sammendradde verb et *ulikt* antall stavelser og bøyes som *ulikestavelser verb* (som *veahkehit*, 'å hjelpe'), mens ulikestavelser verb får et *likt* antall stavelser og bøyes derfor som *likestavelser verb* (som *jearrat*, 'å spørre').

Personendelsene er de samme som for indikativ.

POTENTIALIS PRESENS

Likestavelser verb

	jearrat å spørre	boahtit å komme	čuorvut å rope
sg	1 jearažan jeg kunne vel spørre	bođežan jeg kunne vel komme	čurvvožan jeg kunne vel rope
	2 jearažat	bođežat	čurvvožat
	3 jearaža, jearaš	bođeža, bođeš	čurvvoža, čurvvoš
du	1 jearažetne	bođežetne	čurvvožetne
	2 jearažeahppi	bođežeahppi	čurvvožeahppi
	3 jearažeaba	bođežeaba	čurvvožeaba
pl	1 jearažit	bođežit	čurvvožit
	2 jearažehpet	bođežehpet	čurvvožehpet
	3 jearažit	bođežit	čurvvožit

- Stammen har *svakt stadium* foran potensialismarket.
- Verb på *-it* og *-ut* har vokalveksling *i > e* og *u > o*, og dessuten diftongforenkling.

Ulikestavelser verb

	leat å være	veahkehit å hjelpe
sg	1 leaččan jeg kunne vel være	veahkeheaččan jeg kunne vel hjelpe
	2 leaččat	veahkeheaččat
	3 leažžá, leaš, leš	veahkeheažžá, veahkeheaš, veahkeheš
du	1 ležže	veahkehežže
	2 leažžabeahtti	veahkeheažžabeahtti
	3 leažžaba	veahkeheažžaba

pl	1	leažžat	veahkeheažžat
	2	leažžabehtet	veahkeheažžabehtet
	3	ležžet	veahkehežžet

- Stammen med potensialismarket har stadiesveksling žž – čč.

Sammendradde verb

		čohkkát å sitte	dohppet å gripe	dulkot å tolke
sg	1	čohkkážan jeg kunne vel sitte	dohppežan jeg kunne vel gripe	dulkožan jeg kunne vel tolke
	2	čohkkážat	dohppežat	dulkožat
	3	čohkkáža, čohkkáš	dohppeža, dohppeš	dulkoža, dulkoš
du	1	čohkkážetne	dohppežetne	dulkožetne
	2	čohkkážeahppi	dohppežeahppi	dulkožeahppi
	3	čohkkážeaba	dohppežeaba	dulkožeaba
pl	1	čohkkážit	dohppežit	dulkožit
	2	čohkkážehpet	dohppežehpet	dulkožehpet
	3	čohkkážit	dohppežit	dulkožit

POTENTIALIS PRETERIUM

Bare ulikestavelses verb har preteritumformer for potensialis. Verb med 3 stavelser brukes svært sjelden i potensialis preteritum.

Ulikestavelses verb

		leat å være	veahkehit å hjelpe
sg	1	ležžen jeg kunne vel ha vært	veahkehežžen jeg kunne vel ha hjulpet
	2	ležžet	veahkehežžet
	3	leaččai	veahkeheaččai
du	1	leaččaime	veahkeheaččaime
	2	leaččaide	veahkeheaččaide
	3	leaččaiga	veahkeheaččaiga
pl	1	leaččaimet	veahkeheaččaimet
	2	leaččaidet	veahkeheaččaidet
	3	ležže	veahkehežže

KONDISJONALIS

I kondisjonalis får verbstammene *kondisjonalismarket* *-š-* (eller *-l-*) eller *-vžž-*:

- Likestavelser og sammendradde verb får *-š-*, i vestlige dialekter også *-l-*.
- Ulikestavelser verbstammer får *-včč*.

Kondisjonalismarket danner en ekstrastavelse. Dermed får likestavelser og sammendradde verb et *ulikt* antall stavelser og bøyes som *ulikestavelser verb* (som *veahkehit*, 'å hjelpe'), mens ulikestavelser verb får et *likt* antall stavelser og derfor bøyes som *likestavelser verb* (som *boahtit*, 'å komme').

Personendelsene er de samme som for *indikativ preteritum*.

Likestavelser verb

	jearrat å spørre	boahtit å komme	čuorvut å rope
sg 1	jearašin jeg ville spørre	boadášin jeg ville komme	čurvvošin jeg ville rope
2	jearašit	boadášit	čurvvošit
3	jearašii	boadášii	čurvvošii
du 1	jearašeimme	boadášeimme	čurvvošeimme
2	jearašeidde	boadášeidde	čurvvošeidde
3	jearašeigga	boadášeigga	čurvvošeigga
pl 1	jearašeimmet	boadášeimmet	čurvvošeimmet
2	jearašeiddet	boadášeiddet	čurvvošeiddet
3	jearašedje (jearaše)	boadášedje (boadáše)	čurvvošedje (čurvvoše)

I vest brukes også former med *-l-*:

sg 1	jearašin osv.	boadášin osv.	čuorvvulin osv.
------	-------------------------	-------------------------	---------------------------

- Stammen har *svakt stadium*.
- Verb på *-it* har vokalveksling $i > á$.
- Verb på *-ut* har som regel vokalveksling $u > o$ og diftongforenkling. Dette gjelder imidlertid ikke de vestlige kondisjonalisformer med *-l-* (*čuorvvulin* osv.).

Ulikestavelser verb

	leat å være	veahkehit å hjelpe
sg 1	livččen jeg ville være	veahkehivččen jeg ville hjelpe
2	livččet	veahkehivččet
3	livččii	veahkehivččii

du	1	livččiime	veahkehivččiime
	2	livččiide	veahkehivččiide
	3	livččiiga	veahkehivččiiga
pl	1	livččiimet	veahkehivččiimet
	2	livččiidet	veahkehivččiidet
	3	livčče	veahkehivčče

- Ulikestavelses verb har bare *svakt stadium*, ikke stadiieveksling.

Anmerkninger om kondisjonalis av verbet *leat* 'å være':

1) I kondisjonalis har verbet *leat* følgende sideformer:

sg 1 **livččon**
2 **livččot**
3 **livččui**

du 1 **livččuime**
2 **livččuide**
3 **livččuiga**

pl 1 **livččuimet**
2 **livččuidet**
3 **livččo**

2) I øst brukes formen *livčče* istedenfor *livččii*.

Sammendradde verb

	čohkkát å sitte	dohppet å gripe	dulkot å tolke
sg 1	čohkkášin jeg ville sitte	dohppešin jeg ville gripe	dulkošin jeg ville tolke
2	čohkkášit	dohppešit	dulkošit
3	čohkkášii	dohppešii	dulkošii
du 1	čohkkášeimme	dohppešeimme	dulkošeimme
2	čohkkášeidde	dohppešeidde	dulkošeidde
3	čohkkášeigga	dohppešeigga	dulkošeigga
pl 1	čohkkášeimmet	dohppešeimmet	dulkošeimmet
2	čohkkášeiddet	dohppešeiddet	dulkošeiddet
3	čohkkášedje (čohkkáše)	dohppešedje (dohppeše)	dulkošedje (dulkoše)

I vest brukes også kondisjonalisformer med *-l-*:

sg 1	čohkkálin OSV.	dohppelin OSV.	dulkolin OSV.
------	--------------------------	--------------------------	-------------------------

Iblant får både likestavelses og sammendradde verbstammer det dobbelte kondisjonalismerket *-šivčč-* (= *-š-* + bindevokal *i* + *-včč-*), f.eks.

barggašivččen	jeg ville arbeide
čohkkášivččen	jeg ville sitte

IMPERATIV

Likestavelses verb

	jearrat å spørre	boahtit å komme	čuurvut å rope
sg 1	jerron	bohton	čurvon
2	jeara du må spørre, spør!	boade du må komme, kom!	čuurvvo du må rope, rop!
3	jerros	bohtos	čurvos
du 1	jearru	boahttu	čuurvu
2	jearri	boahtti	čuurvu
3	jerroska	bohtoska	čurvoska
pl			
vest 1	jerrot	bohtot	čurvot
øst 1	jearrut	boahttut	čuurvut
vest 2	jerret	bohtet	čurvot
øst 2	jearrit	boahttit	čuurvut
3	jerroset	bohtoset	čurvoset

- 2. person sg. har
 - *svakt stadium*
 - *vokalforkortning* $i > e$ og $u > o$.
 Forkortede vokaler bevirker ikke diftongforenkling.
- 1. og 2. person du. står i *forlenget sterkt stadium* (grad III). Dette gjelder i øst også 1. og 2. person pl.
- Flere former har *diftongforenkling* på grunn av vokalveksling til *e* eller *o* i 2. stavelse.

Anmerkning

I øst kan det også være vokalforkortning i 1. og 2. person pl.

Ulikestavelses verb

	leat å være	<i>negasjonsverbet</i> ikke	veahkehit å hjelpe
sg	1 lehkon	allon	veahkehehkon
	2 leage du må være, vær!	ale du må ikke, ikke!	veahket du må hjelpe, hjelp!
	3 lehkos	allos	veahkehehkos, veahkehus
du	1 leadnu, leahkku	allu /allu/	veahkeheadnu
	2 leahkki	alli /alli/	veahkeheahkki
	3 lehkoska	alloska	veahkehehkoska
pl	1 lehkot, leatnot	allot	veahkehehkot, veahkeheatnot
	2 lehket	allet	veahkehehket
	3 lehkoset	alloset	veahkehehkoset

- 2. person sg. har *ikke endelse*.
- 1. og 2. person du. står i *forlenget sterkt stadium* (grad III).
- Flere former har diftongforenkling *ea > e* på grunn av *e* eller *o* i endelsen (unntatt *leage*).

Anmerkninger

- 1) I øst uttales negasjonsformene med /á/, f. eks. /állon/, /ále/, osv.
- 2) Det finnes flere sidestilte imperativformer i dialektene. Formene ovenfor er bare de som er mest «regelmessige».

Sammendradde verb

	čohkkát å sitte	dohppet å gripe	dulkot å tolke
sg	1 čohkkájehton	dohppejehton	dulkojehton
	2 čohkká du må sitte, sitt!	dohppe du må gripe, grip!	dulko du må tolke, tolk!
	3 čohkkájehtkos (čohkkájus)	dohppejehtkos (dohppejus)	dulkojehtkos (dulkojus)
du	1 čohkkájeadnu, čohkkájeahkku	dohppejeadnu, dohppejeahkku	dulkojeadnu, dulkojeahkku
	2 čohkkájeahkki	dohppejeahkki	dulkojeahkki
	3 čohkkájehtkoska	dohppejehtkoska	dulkojehtkoska

pl			
vest 1	čohkkájednot, čohkkájeahkot	dohppejednot, dohppejeahkot	dulkojednot, dulkojeahkot
øst 1	čohkkájeahkot, čohkkájeatnot	dohppejeahkot, dohppejeatnot	dulkojeahkot, dulkojeatnot
	2 čohkkájeahkot	dohppejeahkot	dulkojeahkot
	3 čohkkájeahkosit	dohppejeahkosit	dulkojeahkosit

- Ingen endelse i 2. person sg.
- Alle former, unntatt 2. person sg., har den lengre stammen med *-j-*.

Anmerkning

I bøyingsmønsteret står bare de mest «regelmessige» formene. I dialektene finnes også andre former.

Sammensatte verbal

De sammensatte verbalformene består av *hjelpeverb* sammen med hovedverbet:

finitt hjelpeverb (+ infinitiv hjelpeverb) + infinitiv hovedverb.

Sammensatte verbal er f.eks.

- Aspektene
- Nektende verbal

Det finnes også andre sammensatte verbal, f.eks. forbindelser med *modalverb*.

ASPEKTENE

Samisk har to aspekter:

- Perfektiv:
 - perfektum (= «perfektiv presens»)
 - pluskvamperfektum (= «perfektiv preteritum»)
- Progressiv:
 - progressiv presens
 - progressiv preteritum

De *perfektive verbal* (perfektum og pluskvamperfektum) består av

hjelpeverbet *leat*
i *presens* eller *preteritum*

+

perfektum partisipp
av hovedverbet

De progressive verbal består av

hjelpeverbet *leat*
i *presens* eller *preteritum*

+

aktio essiv
av hovedverbet

Perfektive verbal

I eksemplene står bare formene for 3. person singularis. Vi får de andre formene når vi bøyer hjelpeverbet, f.eks.

sg. 1	<i>lean</i>	<i>jearran</i>	jeg har spurt
2	<i>leat</i>	<i>jearran</i>	du har spurt
3	<i>lea</i>	<i>jearran</i>	han/hun har spurt
du. 1	<i>letne</i>	<i>jearran</i>	vi to har spurt
OSV.			

I oversiktene er likestavelser, ulikestavelser og sammendradde verb symbolisert med henholdsvis I, II og III.

Perfektum

Hjelpeverb
i presens

Hovedverb
i perfektum partisipp

Indikativ:

Potensialis:

Kondisjonalis:

Imperativ:

lea
leažžá, leš
livčcii
lehkos

+

I	II	III
<i>jearran</i>	<i>leamaš</i>	<i>čohkkán</i>
<i>boahtán</i>	<i>veahkehan</i>	<i>dohppen</i>
<i>čurvon</i>		<i>dulkon</i>

Perfektum indikativ av verbet *leat*, 'å være', har i øst ofte en forkortet form som er lik for alle personer:

lean leamaš

leat leamaš

lea leamaš

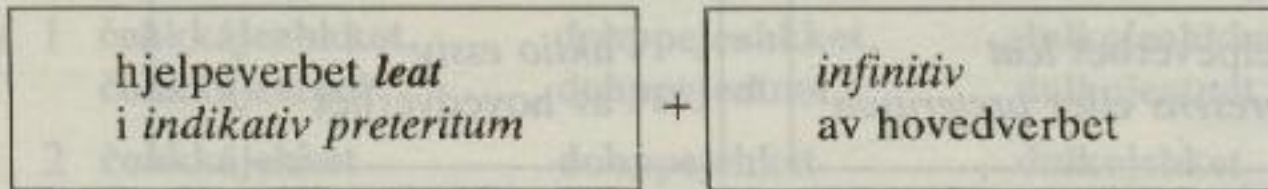
leamaš, leamašan, leamašlean eller *leamašlan*.

letne leamaš

OSV.

Perfektum kondisjonalis 2

Perfektum kondisjonalis 2 består av

Eksempler for 3. person singularis:

	Hjelpeverb i indik. pret.		Hovedverb i infinitiv		
Perfektum kondisjonalis 2:	lei (leai)	+	I jearrat boahtit čuorvut	II leat veahkehit	III čohkkát dohppet dulkot

Perfektum kondisjonalis 2 har samme betydning som «vanlig» perfektum kondisjonalis:

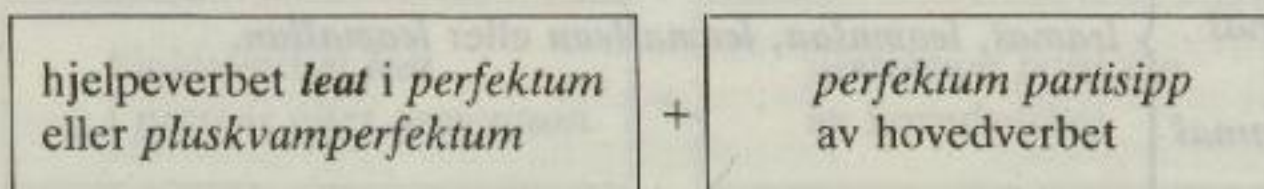
son leai boahtit
son livččii boahbán } han ville ha kommet

Pluskvamperfektum

	Hjelpeverb i preteritum		Hovedverb i perfektum partisipp		
Indikativ:	lei (leai)	+	I jearran boahbán čurvon	II leamaš veahkehan	III čohkkán dohppen dulkon

«Dobbelt» perfektive verbal

Et verbal kan være «dobbelt» perfektiv og består da av

«Dobbelt» perfektum

Hjelpeverb
i perfektum

Hovedverb i
perfektum partisipp

Indikativ:
Potensialis:
Kondisjonalis:
Imperativ:

lea leamaš
leažžá leamaš
livččii leamaš
lehkos leamaš

+

I	II	III
jearran	–	čohkkán
boahtán	veahkehan	dohppen
čurvon		dulkon

«Dobbelt» pluskvamperfektum

Hjelpeverb i
pluskvam-
perfektum

Hovedverb i
perfektum partisipp

Indikativ:

lei leamaš

+

I	II	III
jearran	–	čohkkán
boahtán	veahkehan	dohppen
čurvon		dulkon

Slike former brukes svært sjelden. Eksempler står på side 459–460.

Progressive verbal

Progressivt presens

Hjelpeverb
i presens

Hovedverb
i aktio essiv

Indikativ:
Potensialis:
Kondisjonalis:
Imperativ:

lea
leažžá, leš
livččii
lehkos

+

I	II	III
jearramin, jearrame	–	čohkkámin, čohkkáme
boahtimin, boahtime	veahkeheamen, veahkeheame	dohppemin, dohppeme
čuorvumin, čuorvume		dulkomin, dulkome

Progressivt preteritum

	Hjelpeverb i preteritum	Hovedverb i aktio essiv												
		<table border="1"> <thead> <tr> <th>I</th> <th>II</th> <th>III</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>jearramin, jearrame</td> <td>-</td> <td>čohkkámin, čohkkáme</td> </tr> <tr> <td>boahtimin, boahtime</td> <td>veahkeheamen, veahkeheame</td> <td>dohppemin, dohppeme</td> </tr> <tr> <td>čuorvumin, čuorvume</td> <td></td> <td>dulkomin, dulkome</td> </tr> </tbody> </table>	I	II	III	jearramin, jearrame	-	čohkkámin, čohkkáme	boahtimin, boahtime	veahkeheamen, veahkeheame	dohppemin, dohppeme	čuorvumin, čuorvume		dulkomin, dulkome
I	II	III												
jearramin, jearrame	-	čohkkámin, čohkkáme												
boahtimin, boahtime	veahkeheamen, veahkeheame	dohppemin, dohppeme												
čuorvumin, čuorvume		dulkomin, dulkome												
Indikativ:	lei (leai)	+												

I øst brukes aktio essiv-formene på *-min*, *-men*, i vest brukes aktio essiv-formene på *-me*.

Perfektiv + progressive verbal

Aspektene *perfektiv* og *progressiv* kan kombineres, slik at hele verbalet består av

hjelpeverbet <i>leat</i> i <i>perfektum</i> eller <i>pluskvamperfektum</i>	+	<i>aktio essiv</i> av hovedverbet
---	---	--------------------------------------

Progressivt perfektum

	Hjelpeverb i perfektum	Hovedverb i aktio essiv												
		<table border="1"> <thead> <tr> <th>I</th> <th>II</th> <th>III</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>jearramin, jearrame</td> <td>-</td> <td>čohkkámin, čohkkáme</td> </tr> <tr> <td>boahtimin, boahtime</td> <td>veahkeheamen, veahkeheame</td> <td>dohppemin, dohppeme</td> </tr> <tr> <td>čuorvumin, čuorvume</td> <td></td> <td>dulkomin, dulkome</td> </tr> </tbody> </table>	I	II	III	jearramin, jearrame	-	čohkkámin, čohkkáme	boahtimin, boahtime	veahkeheamen, veahkeheame	dohppemin, dohppeme	čuorvumin, čuorvume		dulkomin, dulkome
I	II	III												
jearramin, jearrame	-	čohkkámin, čohkkáme												
boahtimin, boahtime	veahkeheamen, veahkeheame	dohppemin, dohppeme												
čuorvumin, čuorvume		dulkomin, dulkome												
Indikativ:	lea leamaš	+												
Potensialis:	leažžá leamaš													
Kondisjonalis:	livččii leamaš													
Imperativ:	lehkos leamaš													

Progressivt pluskvamperfektum

	Hjelpeverb i pluskvamperfektum		Hovedverb i aktio essiv		
			I	II	III
Indikativ:	lei leamaš	+	jearramin, jearrame	–	čohkkámin, čohkkáme
			boahtimin, boahtime	veahkeheamen, veahkeheame	dohppemin, dohppeme
			čuorvumin, čuorvume		dulkomin, dulkome

I øst brukes aktio essiv-formene på *-min*, *-men*, i vest brukes aktio essiv-formene på *-me*.

Også disse sammensatte verbal brukes svært sjelden. Eksempler for bruken står på side 462.

NEKTENDE VERBAL

Ordet som betyr *ikke* er i samisk et verb som kan bøyes i person og tall:

in	«jeg ikke»	ean	«vi to ikke»	eat	«vi ikke»
it	«du ikke»	eahppi	«dere to ikke»	ehpet	«dere ikke»
ii	«han/hun/den/ det ikke»	eaba	«de to ikke»	eai	«de ikke»

Dette verbet kalles *negasjonsverb*.

Negasjonsverbet har bare følgende bøyingsformer:

- De finitte formene *indikativ presens* og *imperativ*.
- Den infinitte formen *supinum*.

Presensformene *in*, *it*, *ii* osv. brukes også for å danne nektende *preteritum*, nektende *potensialis* og nektende *kondisjonalis*. Alle nektende verbal er *sammensatte verbal*.

Nektende presens, potensialis og kondisjonalis

Nektende verbal i presens, potensialis og kondisjonalis består av *negasjonsverbet* + *negasjonsformen* av hovedverbet, f.eks. *in boade*:

in	boade	jeg kommer ikke
<small>negasjonsverbet i 1. person sg.</small>	<small>negasjonsform av <i>boahit</i>, 'å komme'</small>	

Den såkalte *negasjonsformen* er en *infinitiv verbform*. Den har altså ikke person-endelser.

Negasjonsformen får et *merke for potentialis og kondisjonalis* når den sammen med negasjons verbet danner nektende potentialis og nektende kondisjonalis:

Negasjons- verb:	Negasjonsform for		
	indikativ	potentialis	kondisjonalis
sg 1 in 2 it 3 ii	I jeara boađe čuorvvo	jearaš	jearaše (jearale)
		bođeš	bođaše (bođaále)
		čurvvoš	čurvvoše (čuorvvule)
du 1 ean 2 eahppi + 3 eaba	II leat veahket	leačča, leaš, leš	livčče
		veahkeheačča, -heš	veahkehivčče
pl 1 eat 2 ehpet 3 eai	III čohkká dohppe dulko	čohkkáš	čohkkáše
		dohppeš	dohppeše
		dulkoš	dulkoše

Om dannelsen av negasjonsformen bør følgende merkes:

- Likestavelser verb har *svakt stadium*.
- For *indikativ* har likestavelser verb på *-it* og *-ut* vokalforkortning, $i > e$ og $u > o$. Vokalforkortning bevirker *ikke diftongforenkling!*
- For *potentialis* har likestavelser verb på *-it* og *-ut* *vokalveksling*, $i > e$ og $u > o$ og dessuten *diftongforenkling*.
- For *kondisjonalis* har likestavelser verb på *-it* *vokalveksling* $i > e$, mens likestavelser verb på *-ut* har *vokalveksling* $u > o$ og *diftongforenkling* (dette gjelder ikke for verb på *-ut* med kondisjonalismarket *-l-* som ofte brukes i vest).

Anmerkning

I dialektene kan negasjonsformen av likestavelser og sammendradde verb for kondisjonalis også ha endelsen *-šii* eller *-šivčče*. I vest brukes ofte formene med *-le*.

Nektende preteritum

Nektende verbal i preteritum består av *negasjonsverbet* (samme former som i presens) + *perfektum partisipp* av hovedverbet, f.eks. *in boahtán*:

in **boahtán** jeg kom ikke

negasjonsverbet i 1. person sg. *perfektum partisipp av boahtit, 'å komme'*

Bare indikativ har nektende preteritum:

Negasjonsverb Hovedverb i perfektum partisipp

<table border="1"> <tr><td>sg 1</td><td>in</td></tr> <tr><td>2</td><td>it</td></tr> <tr><td>3</td><td>ii</td></tr> <tr><td>osv.</td><td></td></tr> </table>	sg 1	in	2	it	3	ii	osv.		+	<table border="1"> <tr> <td style="border: none;">I</td> <td style="border: none;">II</td> <td style="border: none;">III</td> </tr> <tr> <td>jearran</td> <td>lean</td> <td>čohkkán</td> </tr> <tr> <td>boahhtán</td> <td>veahkehan</td> <td>dohppen</td> </tr> <tr> <td>čurvon</td> <td></td> <td>dulkon</td> </tr> </table>	I	II	III	jearran	lean	čohkkán	boahhtán	veahkehan	dohppen	čurvon		dulkon
sg 1	in																					
2	it																					
3	ii																					
osv.																						
I	II	III																				
jearran	lean	čohkkán																				
boahhtán	veahkehan	dohppen																				
čurvon		dulkon																				

- Nektende preteritum av verbet *leat*, 'å være', dannes med partisippformen *lean*.

Nektende imperativ

Nektende verbal i imperativ er sammensatt av *imperativ av negasjons verbet* + *negasjonsformen* av hovedverbet, f.eks. *ale boade*:

ale boade ikke kom!
 2. person sg. imperativ negasjonsform
 av negasjonsverbet av *boahhtit*, 'å komme'

Imperativ av
negasjonsverbet

Negasjonsformen av
hovedverbet

<table border="1"> <tr><td>sg 1</td><td>allon</td></tr> <tr><td>2</td><td>ale</td></tr> <tr><td>3</td><td>allos</td></tr> <tr><td>du 1</td><td>allu /allu/</td></tr> <tr><td>2</td><td>alli /allli/</td></tr> <tr><td>3</td><td>alloska</td></tr> <tr><td>pl 1</td><td>allot</td></tr> <tr><td>2</td><td>allet</td></tr> <tr><td>3</td><td>alloset</td></tr> </table>	sg 1	allon	2	ale	3	allos	du 1	allu /allu/	2	alli /allli/	3	alloska	pl 1	allot	2	allet	3	alloset	+	<table border="1"> <tr> <td style="border: none;">I</td> <td style="border: none;">II</td> <td style="border: none;">III</td> </tr> <tr> <td>jeara</td> <td>leage</td> <td>čohkká</td> </tr> <tr> <td>boade</td> <td>veahket</td> <td>dohppe</td> </tr> <tr> <td>čuoarvvo</td> <td></td> <td>dulko</td> </tr> </table>	I	II	III	jeara	leage	čohkká	boade	veahket	dohppe	čuoarvvo		dulko
sg 1	allon																															
2	ale																															
3	allos																															
du 1	allu /allu/																															
2	alli /allli/																															
3	alloska																															
pl 1	allot																															
2	allet																															
3	alloset																															
I	II	III																														
jeara	leage	čohkká																														
boade	veahket	dohppe																														
čuoarvvo		dulko																														

- I nektende imperativ har verbet *leat*, å være, negasjonsformen *leage*. (Ellers brukes jo negasjonsformen *leat*, f.eks. *in leat*, 'jeg er ikke'.)

Anmerkninger

- 1) I øst uttales imperativ av negasjonsverbet ofte med /-á-/, f.eks. /ále/, /állos/, osv, og 1. og 2. person pl. kan dessuten uttales med /-lll-/ og uforkortet vokal i 2. stavelse: /állluht/, /állloht/ og /állliht/, /állleht/.

2) I eldre tekster (f.eks. Bibelen) finner man etter negasjons verbet for 3. person imperativ alle tall en *særskilt negasjonsform* av hoved verbet:

Negasjonsverb
i 3. person

Negasjonsformen av hoved verbet
for 3. person

sg 3 allos du 3 alloska pl 3 alloset	+	I jerro bohto čurvo	II lehko veahkehehko	III čohkkájehko dohppejehko dulkojehko
---	---	---	--	--

Nektende perfektive og progressive verbal

Verbal med perfektivt og progressivt aspekt har alltid en finitt form av hjelpe verbet *leat*. Når et slikt verbal skal gjøres nektende, erstattes den finitte formen av *leat* med den *tilsvarende nektende formen*. Resten av verbalet forblir uforandret:

Máhtte leat boahtán. Mattis er kommet.

Máhtte ii leat boahtán. Mattis er ikke kommet.

Eksempler for 3. person singularis av verbet *čállit*, 'å skrive':

Nektende perfektum

<i>indikativ</i>	<i>ii leat čállán</i>	han har ikke skrevet
<i>potensialis</i>	<i>ii leačča čállán</i>	det er mulig at han ikke har skrevet
<i>kondisjonalis</i> <i>kondisjonalis 2</i>	<i>ii livčče čállán</i> <i>ii lean čállit</i>	han ville ikke ha skrevet
<i>imperativ</i>	<i>allos leage čállán</i>	la ham ikke ha skrevet

Nektende progressiv presens

<i>indikativ</i>	<i>ii leat čállimin,</i> <i>čállime</i>	han holder ikke på å skrive
<i>potensialis</i>	<i>ii leačča čállimin,</i> <i>čállime</i>	det er mulig at han ikke holder på å skrive
<i>kondisjonalis</i>	<i>ii livčče čállimin,</i> <i>čállime</i>	han ville ikke ha holdt på å skrive
<i>imperativ</i>	<i>allos leage čállimin,</i> <i>čállime</i>	la ham da ikke holde på å skrive

Nektende pluskvamperfektum

<i>indikativ</i>	<i>ii lean čállán</i>	han hadde ikke skrevet
------------------	-----------------------	------------------------

Nektende progressiv preteritum

<i>indikativ</i>	<i>ii lean čállimin, čállime</i>	han holdt ikke på å skrive
------------------	--------------------------------------	----------------------------

Infinitte verbformer

INFINITTE VERBFORMER SOM KAN VÆRE DEL AV VERBALET

Infinitiv

Infinitiv er verbets nevne- eller oppslagsform. Det er denne formen som står i ordbøker. Den har endelsen *-t*.

Likestavelser verb	Ulikestavelser verb	Sammendradde verb
jearrat	leat, leahkit	čohkkát
boahtit	veahkehit	dohppet
čuorvut		dulkot

- Likestavelser verb har alltid *sterkt stadium* i infinitiv.

Perfektum infinitiv

Infinitivformen *leat* + *perfektum partisipp* av hoved verbet danner *perfektum infinitiv*, f.eks.

leat boahtán	å være kommet
---------------------	---------------

Negasjonsform

Negasjonsformen står av praktiske grunner i avsnittet om *nektende presens*, *potensialis* og *kondisjonalis*, på s. 60.

Perfektum partisipp

Likestavelser verb	Ulikestavelser verb	Sammendradde verb
jearran	leamaš, lean	čohkkán
boahtán	veahkehan	dohppen
čurvon		dulkon

- Likestavelser verb på *-it* har vokalveksling *i > á*, og de på *-ut* har vokalveksling *u > o* og *diftongforenkling*.

- Ulikestavelses verb har veksling *i > a* i bindevokalen.

- Om bruken av *leamaš* og *lean*:

lean brukes framfor alt i *nektende preteritum* og i *nektende pluskvamperfektum*, f.eks.

in lean	jeg var ikke
in lean boahtán	jeg var ikke kommet

Ellers brukes *lean* svært sjelden:

livččii lean (vanligvis: <i>leamaš</i>)	det/han/hun skulle ha vært
--	----------------------------

Dat cuigo lean nu ropmi. (vanligvis: <i>leamaš</i>)	Den sies å ha vært så stygg.
--	------------------------------

leamaš brukes ellers (bruken av perfektum partisipp generelt er forklart på side 472–474), f.eks.

Áddjá lea leamaš Ruotas.	Gubben har vært i Sverige.
---------------------------------	----------------------------

Du dálkasis sáhtii leamaš ávki.	Din medisin kan ha vært til nytte.
--	------------------------------------

Máret logai iežas leamaš Oslos.	Marit sa at hun hadde vært i Oslo.
--	------------------------------------

Aktio essiv

Likestavelses verb	Ulikestavelses verb	Sammendradde verb
jearramin, jearrame	leamen, leame (leahkime)	čohkkámin, čohkkáme
boahtimin, boahtime	veahkeheamen, veahkeheame	dohppemin, dohppeme
čuorvumin, čuorvume		dulkomin, dulkome

- Endelsene *-min*, *-men* brukes i øst, endelsen *-me* brukes i vest.

INFINITTE VERBFORMER UTENFOR VERBALET

Presens partisipp

Likestavelser verb	Ulikestavelser verb	Sammendradde verb
jearri	–	čohkkájeaddji
boahtti	veahkeheaddji	dohppejeaddji
čuorvu		dulkojeaddji

- Likestavelser verb har *forlenget sterkt stadium* (grad III).
- Sammendradde verb har den *lengre stammen* med *-j-*.
- Presens partisipp kan også brukes som *avledet ord* (handlernomen).

Aktio

Likestavelser verb	Ulikestavelser verb	Sammendradde verb
jearran	leahkin	čohkkán
boahtin	veahkeheapmi	dohppen
čuorvun		dulkon

- Aktio kan også brukes som *avledet ord* (handlingsnomen).

Aktio lokativ

Likestavelser verb	Ulikestavelser verb	Sammendradde verb
jearramis	leames	čohkkámis
boahtimis	veahkeheames	dohppemis
čuorvumis		dulkomis

Gerundium

Likestavelser verb	Ulikestavelser verb	Sammendradde verb
jearadettiin, jearadiin, -din	(orudettiin, orudiin, -din)	čohkkádettiin, čohkkádiin, -din
boadidettiin, boadidiin, -din	veahkehettiin	dohppedettiin, dohppediin, -din
čuorvvudettiin, čuorvvudiin, -din		dulkodettiin, dulkodiin, -din

- Likestavelses verb står i *svakt stadium*. Likestavelses verb på *-it* og *-ut* kan ha vokalforkortning *i > e* og *u > o* i 2. stavelse, f.eks.

boadedettiin, čuorvvodettiin

Verbgenitiv

Verbgenitiv brukes ikke ved alle verb. Vi kan bruke følgende verb som eksempler:

čuoigat	å gå på ski
vuodjit	å kjøre
njurgut	å plystre
veahkehit	å fortelle
riidet	å ri

Likestavelses verb	Ulikestavelses verb	Sammendradde verb
čuoigga	veahket	riide
vuoji		
njurggu		

- Likestavelses verb står i *svakt stadium*.
- Verbgenitiv av ulikestavelses og sammendradde verb brukes bare i øst. I vest brukes i stedet komitativ av *aktio*, f.eks.

veahkehemiin, riidemiin

Anmerkning

Avledede verb på *-idit* har en forkortet verbgenitivform på *-i*. F.eks. blir *huraidit*, 'å surre, å male', til *hurai* som verbgenitiv.

Verbabessiv

Likestavelses verb	Ulikestavelses verb	Sammendradde verb
jearakeahtta, jearahaga	(orukeahtta, oruhaga)	čohkkákeahtta, čohkkáhaga
boadikeahtta, boadihaga	veahkekeahtta, veahkehaga	dohppekeahtta, dohppehaga
čuorvukeahtta, čuorvuhaga		dulkokeahtta, dulkohaga

- Likestavelses verb har *svakt stadium*.

Nektende supinum

Nektende supinum er sammensatt av supinumformen av *negasjonsverbet*, fulgt av hovedverbet i *infinitiv*, f.eks.

aman boahtit for at jeg ikke skal komme

Supinumformen av negasjonsverbet består av *ama-* + *possessivt suffiks*:

aman	for at jeg ikke
amat	for at du ikke
amas	for at han/hun ikke
amame	for at vi to ikke
amade	for at dere to ikke
amaska	for at de to ikke
amamet	for at vi ikke
amadet	for at dere ikke
amaset	for at de ikke

Istedenfor nektende supinum brukes i dialektene også

- 1) En *hensiktsbisetning* med konjunksjonen *vai* 'for at':

vai in boade for at jeg ikke skal komme

- 2) En *hensiktsbisetning* med ordformen *amas*, som her er uforanderlig og som blir oppfattet som en konjunksjon (jf. *vai*):

amas in boade for at jeg ikke skal komme

- 3) En blanding av supinum og hensiktsbisetning: Setningen innledes med konjunksjonen *amas*, og verbet (hovedverbet) står i infinitiv:

amas mun boahtit
amas in boahtit } for at jeg ikke skal komme

Anmerkning

Noen få dialekter i vest har også *positive* (ikke-nektende) *supinumformer*:

I	II	III
jearažit	–	čohkkážit
boadážit	veahkeheažžat	dohppežit
čurvvožit		dulkožit

4 Nomen

Nomen er fellesbetegnelse for *substantiv*, *adjektiv*, *tallord* og *pronomen*. Felles for disse er at de bøyes i *kasus* og *tall*. Nomene har følgende alminnelige kasusformer:

<i>Nominativ:</i>	Mánná oaddá.	Ungen/barnet sover.
<i>Akkusativ:</i>	Oainnátgo máná ?	Ser du ungen/barnet?
<i>Genitiv:</i>	Mii lea máná namma?	Hva er barnets navn?
<i>Illativ:</i>	Atte mánnái biepmu!	Gi ungen/barnet mat!
<i>Lokativ:</i>	Dan mun ožžon din mánás .	Det fikk jeg av ungen/barnet deres.
<i>Komitativ:</i>	Áiggun mánáin stoahkat.	Jeg skal leke med ungen/barnet.
<i>Essiv:</i>	Mun ledjen doppe mánnán .	Jeg var der som barn.

Genitiv er som regel lik *akkusativ* (dette gjelder ikke for visse grunntall og pronomenet *mii*, 'hva'). I bøyingsmønstrene blir derfor disse to kasus sammenfattet i *akk/gen*.

Foruten de alminnelige kasus finnes også kasusformer som bare forekommer i visse adverb. Det er *ablativ*: *doppil*, 'der, derfra', *prolativ*: *dakko*, 'der forbi, den veien, omtrent der', og *partitiv*: *lulde*, 'sørpå, fra sør'.

Nomen bøyes i to tall, *singularis* (entall) og *pluralis* (flertall):

Singularis (entall)	Mánná oaddá.	Ungen sover.
Pluralis (flertall)	Mánát oddet.	Ungene sover.

Personlige pronomen bøyes dessuten i *dualis* (total):

Dualis (total)	Moai bohte.	Vi to kommer.
----------------	--------------------	---------------

Samisk har verken *bestemt* eller *ubestemt artikkel*. Derfor kan f.eks. *mánná* bety både *unge (barn)*, *ungen* og *en unge*. Hva som menes, går fram av sammenhengen eller av ordstillingen.

Samisk har heller ikke *grammatisk kjønn* (hankjønn, hunkjønn og intetkjønn). Derfor betyr f.eks. *son* både *han* og *hun*.

Substantiv

BØYNINGSKLASSER

Bøyningsendelsene er stort sett de samme for alle substantiv. Men mønsteret for *stadievekslingen* er forskjellig, etter om ordets *stamme* (i lengre ord: *siste stavelsestakt* av stammen) har *to* eller *tre stavelser*. Dessuten finnes det ord som en gang hadde tre stavelser, men som nå er *dradd sammen* til bare to stavelser. De har et lignende mønster i *stadievekslingen* som substantiv med tre stavelser.

Substantivets bøyningsklasser er

- Likestavelses stammer
- Ulikestavelses stammer
- Sammendradde stammer

Mange substantiv har mistet en stavelse i *nominativ singularis*. Man må derfor telle stavelsene i *akk/gen singularis* (i lengre ord er det antall stavelser i siste stavelsestakt som skal telles):

Nom sg.	Akk/gen sg.	Antall stavelser	Bøyningsklasse
eallu	ealu	2	likestavelses stammer
muitalus	muita/lusa	2/2	likestavelses stammer
beana	beatnaga	3	ulikestavelses stammer
boazu	bohcco	2	sammendradde stammer (<i>likt</i> antall stavelser, men et lignende mønster i <i>stadievekslingen</i> som <i>ulikestavelsesstammene</i>)

BØYNINGSMØNSTER FOR SUBSTANTIV OG ADJEKTIV

Adjektiv og substantiv bøyes likt. I oversikten som følger, er det derfor også tatt med noen adjektiv.

Merk at *nom pl.* av adjektiv i øst vanligvis mangler endelsen *-t* (og dessuten forutgående vokal dersom ordet har tre eller fem stavelser) når det brukes som *predikativ*:

Nom pl. i vest	i øst	
čeahpit	čeahpi	flinke
viššalat	viššal	flittige
nuorabut	nuorat	yngre
lihkolaččat	lihkolačča	lykkelige
boarráepmosat	boarrásamos	eldst

Likestavelser stammer

Stammen (eller siste stavelsestakt av stammen) har to stavelser og slutter på vokal.

Nom sg., *ill sg.* og *essiv* har *sterkt stadium*, alle andre kasusformer har *svakt stadium*.

Noen få likestavelser substantiv har *samme stadium* i alle kasus. De viktigste er følgende (de som er merket med * kan unntaksvis ha stadieveksling):

ákšu	øks	hárdu	ryggpartiet (mellom skuldrene)
baldu	isflak	(h)ildu	hylle
bargi	arbeider	láhkki	lenkering, lenke
bivgi	bygg (kornsort)	*láhtti	gulv
*bohcci	rør; skorstein	moarsi	brud
dorski	torsk	rivgu	ikke-samisk kvinne
gáldu	vannhull (f.eks. i elve-isen)	sáibbo	såpe
girku	kirke	(også sáibu , sáibbu)	
goaivu	spade	soaggu	frieri
*gudni	ære	vuohppi	kjos, bukt

Eksempler med *lang* sluttvokal:

Nom sg.	Akk/gen sg.	
mánná	máná	barn, unge
guolli	guoli	fisk
viessu	viesu	hus

Som *viessu*, 'hus', bøyes også adjektivets komparativformer på *-bbo*, *-t* (her er sluttvokalen forkortet). I eksemplene er siste stavelsestakt skilt ut med /:

Nom sg.	Akk/gen sg.	
boarrá/seabbo	boarrá/seappo	den eldre
boarráset		
boarrá/sabbo	boarrá/sabbo	den eldre
boarrásat		

Anmerkning

Formene med *-ea-* og *-e-* brukes i vest. Formene med *-a-*, som ikke har stadieveksling, brukes i øst.

Eksempler med *kort* sluttvokal:

Nom sg.	Akk/gen sg.	
čiehkka	čiega	hjørne, krok
muitalus	muita/lusa	fortelling
sápmelaš	sápmel/lačča	same
baste	baste	skje
reŋko	reŋkko	krakk

Stamme på -á

	Singularis	Pluralis
Nom	mánná	mánát
Akk/gen	máná	mánaid
Ill	mánnái	mánaide
Lok	mánás	mánaín
Kom	mánaín	mánaiguin
Ess	mánnán	

Stamme på -i

	Singularis	Pluralis
Nom	guolli	guolit
Akk/gen	guoli	guliid
Ill	guollái	guliide
Lok	guolis	guliin
Kom	guliin	guliiguin
Ess	guollin	

- Stammer på *-i* har *ill sg.* på *-ái*.
- Diftongforenkling foran *ii*.

Stamme på -u (og -bbo)

	Singularis	Pluralis
Nom	viessu	viesut
Akk/gen	viesu	viesuid
Ill	vissui	viesuide
Lok	viesus	viesuin
Kom	viesuin	viesuiguin
Ess	viessun	

- Stammer på *-u* har hatt vokalveksling *u > o* i *ill sg.*, og derfor finner vi *diftongforenkling*; senere er så *o + i* blitt til *ui*.

	Singularis	Pluralis
Nom	boarráseabbo, boarráset	boarráseappot
Akk/gen	boarráseappo	boarráseappuid
Ill	boarrásebbui	boarráseappuide
Lok	boarráseappos	boarráseappuin
Kom	boarráseappuin	boarráseappuiguin
Ess	boarráseabbon	

- De «østlige» komparativformene på *-(a)bbo*, *-(a)t* bøyes likedan, men uten stadieveksling.

Stamme på *-a*

	Singularis	Pluralis
Nom	čiehka	čiegat
Akk/gen	čiega	čiegaid
Ill	čihkii	čiegaide
Lok	čiegas	čiegain
Kom	čiegain	čiegaiguin
Ess	čiehkan	

- Stammer på *-a* har *ill sg.* på *-ii* (de på *-á* har *-ái*).
- Diftongforenkling foran *-ii*.

	Singularis	Pluralis
Nom	muitalus	muitalusat
Akk/gen	muitalusa	muitalusaid
Ill	muitalussii	muitalusaide
Lok	muitalusas	muitalusain
Kom	muitalusain	muitalusaiguin
Ess	muitalussan	

	Singularis	Pluralis
Nom	sápmelaš	sápmelaččat
Akk/gen	sápmelačča	sápmelaččaid
Ill	sápmelažžii	sápmelaččaide
Lok	sápmelaččas	sápmelaččain
Kom	sápmelaččain	sápmelaččaiguin
Ess	sápmelažžan	

Stamme på -e

	Singularis	Pluralis
Nom	baste	basttet
Akk/gen	bastte	basttiid
Ill	bastii	basttiide
Lok	basttes	basttiin
Kom	basttiin	basttiiguin
Ess	basten	

- I trykksvak stavelse blir *e + i* alltid skrevet som *ii*.

Stamme på -o

	Singularis	Pluralis
Nom	reŋko	reŋkkot
Akk/gen	reŋkko	reŋkkuid
Ill	reŋkui	reŋkkuide
Lok	reŋkkos	reŋkkuin
Kom	reŋkkuin	reŋkkuiguin
Ess	reŋkon	

- I trykksvak stavelse blir *o + i* alltid skrevet som *ui*.

Ulikestavelses stammer

Stammen (eller siste stavelsestakt av stammen) har *tre stavelser* (en må telle stavelsene i *akk/gen sg.*). *Nominativ sg.* har bare to stavelser og kan slutte på vokal eller konsonant.

Nom sg. og *essiv* har *svakt stadium*, alle andre kasus har *sterkt stadium*. Mange ulikestavelses substantiv (og adjektiv) har *samme stadium* i alle kasusformer, f.eks. *dávvir*, 'skatt', *mánáš*, 'et lite barn', *viššal*, 'flittig'.

Eksempler med *nom sg.* på vokal:

Nom sg.	Akk/gen sg.	
beana	beatnaga	hund
luomi	luopmána	molte
gielu	gilloma	blodklump

Eksempler med *nom sg.* på konsonant:

Nom sg.	Akk/gen sg.	
oahpis	oahppása	kjent
vuoluš	vulloša	det som er under
mánáš	mánáža	et lite barn
nuorat	nuorabu	den yngre

Som *vuoluš*, 'det som er under', bøyes også adjektivets superlativformer på *-(ea)mos*, *-(a)mos*:

Nom sg.	Akk/gen sg.	
boarrá/seamos	boarrá/sepmosa	den eldste
boarrá/samos	boarrá/samosa	

- Formene med *-ea-* brukes i vest. Formene med *-a-*, som ikke har stadvokalsveksling, brukes i øst.

Grunnform på vokal

	Singularis	Pluralis
Nom	beana	beatnagat
Akk/gen	beatnaga	beatnagiid
Ill	beatnagii	beatnagiidda
Lok	beatnagis	beatnagiin
Kom	beatnagiin	beatnagiiguin
Ess	beanan	

- Ulikestavelses stammer har endelsen *-idda* i *ill pl.* (likestavelses stammer har *-ide*).

	Singularis	Pluralis
Nom	luomi	luopmánat
Akk/gen	luopmána	luopmániid
Ill	luopmánii	luopmániidda
Lok	luopmánis	luopmániin
Kom	luopmániin	luopmániiguin
Ess	luomin	

- Vanligvis vokalveksling *i > á* i 2. stavelse, unntatt i *nom sg.* og *essiv*.

	Singularis	Pluralis
Nom	gielu	gillomat
Akk/gen	gilloma	gillomiid
Ill	gillomii	gillomiidda
Lok	gillomis	gillomiin
Kom	gillomiin	gillomiiguin
Ess	gielun	

- Vanligvis vokalveksling *u > o* i 2. stavelse, unntatt i *nom sg.* og *essiv*, samt diftongforenkling.

Grunnform på konsonant

	Singularis	Pluralis
Nom	oahpis	oahppásat
Akk/gen	oahppása	oahppásiid
Ill	oahppásii	oahppásiidda
Lok	oahppásis	oahppásiin
Kom	oahppásiin	oahppásiiguin
Ess	oahpisin	

- Ord med grunnform på *-il*, *-ir*, *-is* har vanligvis vokalveksling *i > á* i 2. stavelse, unntatt i *nom. sg.* og *essiv*.

Ikke alle slike ord har vokalveksling, f.eks.

	Akk/gen	
guobir	guohpira	sopp
veažir	veahčira	hammer

og i tillegg mangler noen ord også stadieveksling, f.eks.

Ipmil	Ipmila	Gud
dávvir	dávvira	skatt
gahpir	gahpira	lue

	Singularis	Pluralis
Nom	vuoluš	vullošat
Akk/gen	vulloša	vullošiid
Ill	vullošii	vullošiidda
Lok	vullošis	vullošiin
Kom	vullošiin	vullošiiguin
Ess	vuolušin	

- Vanligvis vokalveksling *u > o* i 2. stavelse, unntatt i *nom sg.* og *essiv*, samt diftongforenkling.

	Singularis	Pluralis
Nom	mánáš	mánážat
Akk/gen	mánáža	mánážiid
Ill	mánážii	mánážiidda
Lok	mánážis	mánážiin
Kom	mánážiin	mánážiiguin
Ess	mánášin	

- Slike *diminutiv*-former (som bøyes som *ulikestavelses stammer*) har ikke stadieveksling.

	Singularis	Pluralis
Nom	boarráseamos	boarrásepmosat
Akk/gen	boarrásepmosa	boarrásepmosiid
Ill	boarrásepmosii	boarrásepmosiidda
Lok	boarrásepmosis	boarrásepmosiin
Kom	boarrásepmosiin	boarrásepmosiiguin
Ess	boarráseamosin	

- De «østlige» superlativformene på *-(a)mos* bøyes på samme måte, men uten stadieveksling.

	Singularis	Pluralis
Nom	nuorat	nuorabut
Akk/gen	nuorabu	nuorabuid
Ill	nuorabui	nuorabuidda
Lok	nuorabus	nuorabuin
Kom	nuorabuin	nuorabuiguin
Ess	nuorabun	

- Stammen av slike komparativformer slutter på *-bu*.
- Ingen stadieveksling.

Sammendradde stammer

Stammen har 2 stavelser.

Nom sg. (grunnformen) slutter som regel på *-u* eller *-is*.

Nom sg. og *essiv* har *svakt stadium*, alle andre kasus har (*forlenget*) *sterkt stadium* (konsonantene har grad III).

Eksempler:

Nom sg.	Akk/gen sg.	
boazu	bohcco	rein
bálggis	bálgá	sti

Merk særlig disse sammendradde ordene:

Nom sg.	Akk/gen sg.	
olmmái (vest)	olbmá	mann, kamerat
almmái (øst)	albmá	mann
olmmoš	olbmo	menneske
gistta	gistá	kjørehanske

	Singularis	Pluralis
Nom	boazu	bohccot
Akk/gen	bohcco	bohccuid
Ill	bohccui	bohccuide
Lok	bohccos	bohccuin
Kom	bohccuin	bohccuiguin
Ess	boazun	

- Stammer på *-u* har vokalveksling $u > o$ og diftongforenkling, unntatt i *nom sg.* og *essiv*.
- $o + i$ skrives *ui*.

	Singularis	Pluralis
Nom	bálggis	bálgát
Akk/gen	bálgá	bálgáid
Ill	bálgái	bálgáide
Lok	bálgás	bálgáin
Kom	bálgáin	bálgáiguin
Ess	bálggisin	

- Stammer på *-is* har vokalveksling $i > á$, unntatt i *nom sg.* og *essiv*.

	Singularis	Pluralis
Nom	olmmái	olbmát
Akk/gen	olbmá	olbmáid
Ill	olbmái	olbmáide
Lok	olbmás	olbmáin
Kom	olbmáin	olbmáiguin
Ess	olmmájin	

- *olmmái* bøyes som *olmmái*.

	Singularis	Pluralis
Nom	olmmoš	olbmot
Akk/gen	olbmo	olbmuid
Ill	olbmui	olbmuide
Lok	olbmos	olbmuin
Kom	olbmuin	olbmuiquin
Ess	olmmožin	

- $o + i$ skrives *ui*.

	Singularis	Pluralis
Nom	gistta	gistát
Akk/gen	gistá	gistáid
Ill	gistái	gistáide
Lok	gistás	gistáin
Kom	gistáin	gistáiguin
Ess	gisttan	

- 2. stavelse har *a* i *nom sg.* og *essiv*, og *á* i alle andre kasusformer.

Adjektiv

Adjektivet brukes vanligvis som *predikativ* eller *attributt*. Som attributt er det direkte knyttet til et substantiv, pronomen eller tallord og sier noe om ordet det er knyttet til. Mange adjektiv kan også brukes som *substantiv*. Da er de subjekt, objekt, eller et annet setningsledd. Eksempler:

<i>Predikativ:</i>	Máret lea čáppat .	Marit er pen.
<i>Attribut:</i>	Máret lea čáppa nieida.	Marit er en pen jente.

Adjektiv brukt som substantiv:

<i>Objekt:</i>	Oainnátgo duon čábbá , maid son dál lea bargan?	Ser du den «peningen», hva har han gjort nå?
----------------	---	---

ADJEKTIV SOM PREDIKATIV

Når adjektivet brukes som predikativ, retter det seg i *tall* etter ordet det forteller noe om, f.eks.

<i>Singularis:</i>	Mánná lea čeahppi . Olmái lea boaris .	Ungen er flink. Mannen er gammel.
<i>Pluralis:</i>	Mánát leat čeahpit . Olbmát leat boarrásat .	Ungene er flinke. Mennene er gamle.

Adjektivet må også stå i pluralis hvis det forteller noe om et pronomen i *dualis*, eller et *samlingsstall* (tallord som betegner personer), som f.eks. i

<i>Moai</i> letne čeahpit .	Vi to er flinke.
Dat <i>vidas</i> leat nu vildasat .	De fem er så ustyrlige.

I øst blir endelsen for *nom pl.* vanligvis sløyfet, f.eks. i *čeahpi(t)*, *boarrás(at)*, *lihkolačča(t)*, *riggá(t)*.

Enkelte adjektiv kan bare brukes som predikativ:

fargat	snar til å
heavnnas	somlekopp
sáiggas	fillet
suhtas	sint

ADJEKTIV SOM ATTRIBUTT

Mange adjektiv har en særskilt form når de brukes som attributt. Denne formen kalles *attributtform*. Noen adjektiver har en attributtform som er lik nevneformen, *nom sg*.

Det finnes ikke entydige regler om hvordan attributtformen skal være. Oversikten som følger, er ufullstendig og kan bare tjene til orientering.

Adjektivene kan deles i tre grupper:

- Adjektiv med attributtform som ligner *nom sg*.
- Adjektiv med attributtform på *-s*.
- Adjektiv med attributtform på *-a*.

Attributtform som ligner *nom sg*. (nevneform)

Likestavelser adjektiv med *nom sg*. på *konsonant*:

Nevneform	Attributtform	
duhtavaš	duhtavaš olmmoš	fornøyd menneske
lihkolaš	lihkolaš mánná	lykkelig barn

Unntak:

Nevneform	Attributtform	
asehaš	asehis girji	tynn bok
oanehaš	oanehis báddi	kort tau
vuollegaš	vuollegis beavdi	lavt bord

Ulikestavelser adjektiv som har *stadieveksling*:

Nevneform	Attributtform	
boaris	boares áddjá	gammel gubbe
ráhkis	ráhkes ustit	kjære venn
divrras	divrras biila	dyr bil
čiegus	čiegus ášši	hemmelig sak
rihča	rihča gáffe	besk kaffe

- Mange slike adjektiv har *forkortet vokal* i 2. stavelse.

Unntak er mange adjektiv med nevneform (*nom sg*.) på *-s*, som har attributtform på *-a*, f.eks. *čoaskkis* – *čoaska bieggá*, 'kald vind'.

Avledede adjektiv på *-meahttun* og *-t*:

Nevneform	Attributtform	
ipmilmeahttun guhkesjuolggat	ipmilmeahttun olmmoš guhkesjuolggat ealli	ugudelig menneske langbeint dyr

Komparativ og superlativ av alle adjektiv:

Nevneform	Attributtform	
buoret buoremus	buoret viessu buoremus viessu	bedre hus det beste huset
viššalet, viššalat	viššalet mánná, viššalat mánná	det flittigere barnet
viššaleamos, viššalamos	viššaleamos mánná, viššalamos mánná	det flittigste barnet

Attributtform på *-s*

Mange likestavelser adjektiv med nom sg. på *vokal*:

Nevneform	Attributtform	
gievra čeahppi jállu	gievrras Niillas čeahpes mánná jállus olmmoš	sterke Nils flink unge dristig menneske

- Noen adjektiv har *forkortet vokal* i 2. stavelse.

Unntak:

Nevneform	Attributtform	
bassi buorre duohta nuorra seaggi uhcci unni	bassi várri buorre biebm duohta muitalus nuorra nieida seakka muorra uhca mánáš unna mánáš	hellig fjell god mat sann fortelling ung jente tynt tre liten unge

Mange ulikestavelser adjektiv som *ikke* har *stadiveksling*:

Nevneform	Attributtform	
bastil ahkit ruoksat	bastilis niibi ahkidis beaivi rukkes biila	kvass kniv kjedelig dag rød bil

Unntak:

Nevneform	Attributtform	
alit	alit albmi	blå himmel
allat	alla várri	høyt fjell
gassat	gassa áhkku	tykk kjerring
govdat	govda johka	bred elv
lossat	lossa moraš	tung sorg

Avledede adjektiv på *-heapmi/-heapme*, *-keahtá* og *-i*:

Nevneform	Attributtform	
lihkoheapme	lihkohis olmmoš	ulykkelig menneske
logakeahtá	logakeahtes girji	ulest bok
geađgái	geađgás eanan	steinete jord

Attributtform på *-a*

Mange ulikestavelses adjektiv som har *stadieveksling* og *nom sg.* på *-s*:

Nevneform	Attributtform	
čoaskkis	čoaska bieggá	kald vind
garas	garra dálki	hardt vær
odas	odda viessu	nytt hus
nanus	nana báddi (nanu báddi)	solid tau

Unntak er mange adjektiv av denne typen, som har en attributtform som er lik *nom sg.*, f.eks. *čiegus* – *čiegus ášši*, 'hemmelig sak'.

Sammendradde adjektiv:

Nevneform	Attributtform	
čáppat, čáppis	čáppa gákti	pen kofte
njálggat, njálggis	njálgga málli	velsmakende suppe
fiinnis	fiinna silki	fin silke
stuoris	stuor(r)a viessu	stort hus

Unntak er

rikkis	rikkis áddjá	rik gubbe
---------------	---------------------	-----------

Om bruken av attributtformen

Adjektivet bøyes ikke når det står som attributt:

Son lea *čeahpes* bárdni.

Han er en flink gutt.

Dá livččii skeaŋka din *čeahpes* bárdnái.

Her er en gave jeg kunne ønske å gi den flinke sønnen deres.

Dáppe leat ollu *čeahpes* bártnit.

Her er det mange flinke gutter.

Unntak er *buorre*, 'god'. Som regel bøyes dette sammen med substantivet som det er attributt til, etter samme mønster som *dat + substantiv*, (side 116).

	Singularis	Pluralis
Nom	buorre niibi god kniv	buorit niibbit gode kniver
Akk/gen	buori niibbi	buriid niibbiid
Ill	buori niibái	buriid niibbiide, buriide niibbiide
Lok	buori niibbis	buriin niibbiin
Kom	buriin niibbiin	buriid niibbiiguin, buriiguin niibbiiguin
Ess	buorrin niibin	

- Foran substantivet i *ill sg.* og *lok sg.* står *buorre* i *akk/gen sg.*
- Foran substantivet i *ill pl.* og *kom pl.* kan *buorre* også stå i *akk/gen pl.*

Eksempler:

Mus lea **buorre niibi**.

Jeg har en god kniv.

Mun dárbbašan **buori niibbi**.

Jeg trenger en god kniv.

Son ráhkada **buriid niibbiid**.

Han lager gode kniver.

I enkelte uttrykk kan også *bahá*, 'ond', bøyes sammen med substantivet det er attributt til:

buriid ja **baháid beivviid** siste
baháin (bahás) oamedovdduin

i gode og onde dager
med dårlig samvittighet

Enkelte adjektiv kan brukes bare som attributt:

bás	lite
čabu, čagu	ikke annet enn
eallilan	gammel, erfaren (om folk)
juohkešlái	allslags
lagas, lagaš	nær (om slektninger)
dálá, dáláš	nåværende
ovddeš	tidligere

arvves	regn-
biekkas	vind-
borggas	snøfokk-

ADJEKTIV BRUKT SOM SUBSTANTIV

Når et adjektiv brukes som substantiv og er *subjekt*, *objekt*, *adverbial* eller et annet setningsledd, bøyes det også som et substantiv. Bøyningen av substantiv står på side 70–79.

Tallord

Samisk har som norsk både *grunntall* og *ordenstall*. Dessuten finnes såkalte *samlingstall*, som oppgir hvor mange personer det er, f.eks.

Sii ledje *golmmas*. De var tre personer.

Tallordene kan videre deles i:

- *Nøyaktige tall*, som kan skrives med siffer, f.eks. *guhtta* '6'.
- *Omtrentlige og spørrende tall*, f.eks. *mánnga* 'mange' og *galle* 'hvor mange'.

NØYAKTIGE TALL

Enkle tallord

	Grunntall	Ordenstall	Samlingstall
0	nolla, nulla		
1	okta	vuosttas, vuosttaš	
2	guokte	nubbi	guovttis, guovttos
3	golbma	goalmmát	golmmas
4	njeallje	njealját	njealjis
5	vihtta	vidát	vidas
6	guhtta	gudát	gudas
7	čieža	čihččet	čiežas
8	gávccii	gávccát	gávccis
9	ovccii	ovccát	ovccis
10	logi	logát	logis
100	čuođi, čuohti	čuodát	čuodis
1.000	duhát	duháhat	duháhas
1.000.000	millijovdna, miljon	millijovnnat, miljonat	millijovnnas, miljonas

Sammensatte tallord

Av praktiske grunner skjelner vi mellom:

- Tallord for *hele tiere*, *hundreder* og *tusen*.
- Tallord som også har *enere*.

Fra 21 og oppover finnes det *to tellemåter*:

- Den «gamle» tellemåten, som ligner tallordene 11–19, f.eks. *okta/goalmmát/lohkái*, som ordrett betyr 'en mot den tredje tieren':

	Grunntall	Ordenstall	Samlingstall
21	<i>okta/goalmmát/lohkái</i>	<i>okta/goalmmát/logát</i>	<i>okta/goalmmát/logis</i>
22	<i>guokte/goalmmát/lohkái</i>	<i>-logát</i>	<i>-logis</i>
23	<i>golbma/goalmmát/lohkái</i>	<i>-logát</i>	<i>-logis</i>
24	<i>njeallje/goalmmát/lohkái</i>	<i>-logát</i>	<i>-logis</i>
...	
29	<i>ovcci/goalmmát/lohkái</i>	<i>-logát</i>	<i>-logis</i>
31	<i>okta/njealját/lohkái</i>	<i>-logát</i>	<i>-logis</i>
32	<i>guokte/njealját/lohkái</i>	<i>-logát</i>	<i>-logis</i>
...			
89	<i>ovcci/ovccát/lohkái</i>	<i>-logát</i>	<i>-logis</i>

- Den «nye» tellemåten, som minner om den nye norske tellemåten, f.eks. *guokte/logi/okta* '21', ordrett 'to/ti/en':

	Grunntall	Ordenstall	Samlingstall
21	<i>guokte/logi/okta</i>	<i>-vuosttas, -vuosttaš</i>	<i>-ovttas</i>
22	<i>guokte/logi/guokte</i>	<i>-nubbi</i>	<i>-guovttis</i>
23	<i>guokte/logi/golbma</i>	<i>-goalmmát</i>	<i>-golmmas</i>
...	
29	<i>guokte/logi/ovcci</i>	<i>-ovccát</i>	<i>-ovccis</i>
31	<i>golbma/logi/okta</i>	<i>-vuosttas, -vuosttaš</i>	<i>-ovttas</i>
32	<i>golbma/logi/guokte</i>	<i>-nubbi</i>	<i>-guovttis</i>
...			
99	<i>ovcci/logi/ovcci</i>	<i>-ovccát</i>	<i>-ovccis</i>

For 91–99 og for 121 og oppover brukes bare den «nye» tellemåten:

	Grunntall	Ordenstall	Samlingstall
91	<i>ovcci/logi/okta</i>	<i>-vuosttas, -vuosttaš</i>	<i>-ovttas</i>
92	<i>ovcci/logi/guokte</i>	<i>-nubbi</i>	<i>-guovttis</i>
101	<i>čuođi/okta</i>
...	
102	<i>čuođi/guokte</i>		
103	<i>čuođi/golbma</i>		
111	<i>čuođi/okta/nuppe/lohkái</i>		
112	<i>čuođi/guokte/nuppe/lohkái</i>		
150	<i>čuođi/vihtta/logi</i>		
151	<i>čuođi/vihtta/logi/okta</i>		
345	<i>golbma/čuođi/njeallje/logi/vihtta</i>		
7.654	<i>čieža/duhát/guhitta/čuođi/vihtta/logi/njeallje</i>		

OMTRENTLIGE OG SPØRRENDE TALL

Samisk har to *omtrentlige* og et *spørrende* tall som ikke er sammensatt:

Grunntall		Ordenstall		Samlingstall	
mánnga	mange			mánnggas	mange personer
moadde	et par, 2-4			moattis, moattes	et par, (2-4) personer
galle	hvor mange?	gallát	hvilken i rekken?	gallis	hvor mange personer?

Foruten de enkle tallordene finnes også følgende sammensatte:

mánnga/nuppe/lohkái	ca. 14-18
moadde/nuppe/lohkái	ca. 12-14
nuppe/lohkái	mellom 11 og 19
mánnga/logi	ca. 40-80
moadde/logi	ca. 20-40
guokt-golbma	en to-tre
vihtt-guhtta	en fem-seks
galle/nuppe/lohkái	hvor mange (mellom 11 og 19)?

De omtrentlige og spørrende tallordene bøyes og brukes etter de samme reglene som gjelder for de nøyaktige tallene.

BØYNING OG BRUK AV TALLORD

Enkle grunntall

Singularis

Nom	okta	guokte	vihtta	logi	duhát
Akk	ovtta	<i>guokte</i>	<i>vihtta</i>	<i>logi</i>	<i>duhát</i>
Gen	ovtta	guovtti	viđa	logi	duháha
Ill	oktii	guoktái	vihttii	<i>(lohkái)</i>	duháhii
Lok	ovttas	guovttis	viđas	logis	duháhis
Kom	ovttain	guvttiin	viđain	logiin	duháhiin
Ess	oktan	guoktin	vihttan	<i>(lohkin)</i>	duháhin

Pluralis

Nom	ovttat	guovttit	viđat	logit	duháhat
Akk/gen	ovttaid	guvttiid	viđaid	logiid	duháhiid
Ill	ovttaide	guvttiide	viđaide	logiide	duháhiidda
Lok	ovttain	guvttiin	viđain	logiin	duháhiin
Kom	ovttaiguin	guvttiiguin	viđaiguin	logiiguin	duháhiiguin
Ess	oktan	guoktin	vihttan	<i>(lohkin)</i>	duháhin

- I singular er *akkusativ* lik *nominativ*, unntatt *okta*, *nolla*, *nulla* og *millijovdna*, *miljona*. Ellers bøyes grunntall som *likestavelser substantiv*, *duhát* som *ulikestavelser substantiv*.

- Konsonantene i tallordet *vihtta* veksler mellom *grad III* og *grad I*. Det samme gjelder *guhtta*.
- Tallordet *logi* har *svakt stadium* i *nom sg*. Det samme gjelder *čieža*, *gávcci*, *ovcci* og som regel *čuodi*.
Essiv av *logi* brukes knapt, *ill sg*. bare som siste ledd i sammensatte grunntall, f.eks. *oktanuppelohkái*, '11'.

Bøyning av de enkle grunntall som ikke står i bøyningmønstrene ovenfor:

	<i>Nominativ</i>	<i>Genitiv</i>	<i>Illativ</i>
som <i>okta</i> bøyes	nolla (nulla)	nolla (nulla)	nollii (nullii), nollai (nullai)
	millijovdna, miljon	millijovnna, miljovnna	millijovdnii, miljovdnii
som <i>guokte</i> bøyes	golbma njeallje moadde galle mán̄ga	golmma njealje moatti galle mán̄gga	golbmii njealljái moaddái gallii mán̄gii
som <i>vihtta</i> bøyes	guhtta	guđa	guhttii
som <i>logi</i> bøyes	čieža	čieža	čihččii, čihčii, čižii
	gávcci ovcci čuodi (čuoh̄ti)	gávcci ovcci čuodi	gákcaí okcaí čuoh̄tái

Sammensatte grunntall

Hele tiere, hundreder og tusen bøyes som forbindelsen *dat + substantiv* (s.116), f.eks. bøyes 20 slik:

	<i>Singularis</i>	<i>Pluralis</i>
Nom	guokte/logi	guovttit/logit
Akk	guokte/logi	guvttiid/logiid
Gen	guovtte/logi	guvttiid/logiide, guvttiide/logiide
Ill	guovtte/lohkái	guvttiin/logiin
Lok	guvttiin/logiin	guvttiid/logiiguin, guvttiiguin/logiiguin
Kom		
Ess	(guoktin/lohkin, guoktin/login)	

I tallord med tiere og enere som ledd bøyes:

- Første ledd og siste ledd når tallordet står i singular og er sammensatt på «gammel» måte. Bøyningen er da omtrent som i forbindelsen *dat + substantiv*.
- For øvrig bare siste ledd (unntatt i kom sg. og lok pl.).

Etter den «gamle» tellemåten bøyes f.eks. tallordet 25 slik:

	Singularis	Pluralis
Nom	vihtta/goalmmát/lohkái	vihtta/goalmmát/logit
Akk	vihtta/goalmmát/lohkái }	vihtta/goalmmát/logiid
Gen	vida/goalmmát/logi }	
Ill	vida/goalmmát/lohkái	vihtta/goalmmát/logiide,
Lok	vida/goalmmát/logis	vidain/goalmmát/logiin
Kom	vidain/goalmmát/logiin	vihtta/goalmmát/logiiguin
Ess	(vihtta/goalmmát/lohkin, vihtta/goalmmát/login)	

Etter «ny» tellemåte bøyes 25 slik:

	Singularis	Pluralis
Nom	guokte/logi/vihtta	guokte/logi/vidat
Akk	guokte/logi/vihtta }	guokte/logi/vidaid
Gen	guokte/logi/vida }	
Ill	guokte/logi/vihttii	guokte/logi/vidaide
Lok	guokte/logi/vidas	guvttiin/logiin/vidain
Kom	guvttiin/logiin/vidain	guokte/logi/vidaiguin
Ess	guokte/logi/vihttan	

I lengre tallord bøyes bare siste ledd, som beskrevet ovenfor. F.eks. bøyes 2.345 slik:

Nom	guokteduhát/golbmačuodi/njealljelogi/vihtta
Gen	guokteduhát/golbmačuodi/njealljelogi/vida
Ill	guokteduhát/golbmačuodi/njealljelogi/vihttii
OSV.	

Grunntall + substantiv

Nom	okta guolli	guokte guoli	guoktelogivihhta guoli
	1 fisk	2 fisker	25 fisker
Akk } Gen }	ovtta guoli	guokte guoli	guoktelogivihhta guoli
		guovtti guoli	guoktelogivida guoli
Ill	ovtta guollái	guovtti guollái	guoktelogivida guollái
Lok	ovtta guolis	guovtti guolis	guoktelogivida guolis
Kom	ovttain guliin	guvttiin guliin	guoktelogivida guliin
Ess	oktan guollin	guoktin guollin	guoktelogivihhtan guollin

- Tallordet bøyes etter samme regler som *dat* i forbindelsen *dat + substantiv* (s. 116).
- Etter grunntall i singularis står substantivet i *singularis*.
- Etter tallord i *nom sg.* står substantivet i *gen sg.*

De sammensatte grunntallene på *-logi* og *-lohkái* har en egen attributtform på *-lot*, f.eks.

guoktelogi	→	guoktelot sávzza	20 sauer
guoktenuppelohkái	→	guoktenuppelot guoli	12 fisker

Denne attributtformen kan forbli *ubøyd* når den står til et substantiv i singularis, eller så er det bare *første ledd* som bøyes. I følgende oversikt er første ledd *guokte* bøyd:

Nom	guoktenuppelot guoli 12 fisker	guoktelot guoli 20 fisker
Akk	guoktenuppelot guoli	guoktelot guoli
Gen	guovttenuppelot guoli	guovttelot guoli
Ill	guovttenuppelot guollái	guovttelot guollái
Lok	guovttenuppelot guolis	guovttelot guolis
Kom	guvttiinnuppelot guliin	guvttiinlot guliin
Ess	guoktinnuppelot guollin	guoktinlot guollin

I vest kan også formene på *-lohkái* og *-logi* være attributt, men bare i følgende kasus:

Nom	guoktenuppelohkái guoli	guoktelogi guoli
Akk	guoktenuppelohkái guoli	guoktelogi guoli
Gen		guovttelogi guoli

Substantivet etter grunntall står iblant i *nom sg.* eller *pl.* istedenfor i *gen sg.* Da får setningen en særskilt betydning:

Sus lea (leat) *vihttanuppelot gussa.* 1. Han har antakelig 15 kyr.
2. Han har minst 15 kyr.

Sus leat *vihttanuppelohkái gusat.* }
Sus leat *gusat vihttanuppelohkái.* } Han har hele 15 kyr.

I de siste eksempelsetningene er *vihttanuppelohkái* apposisjon til substantivet; derfor brukes her ikke attributtformen på *-lot*.

Pluralformen av tallord brukes bare når tallordene står istedenfor eller som attributt til:

- ord som på samisk må stå i pluralis (f.eks. *heajat*, 'bryllup').

- ord som betegner *par* eller *sett* av ting (f.eks. *sabehat*, 'et par ski'):

Mun ledjen *golmmain heajain*. Jeg var i tre bryllup.

Galliid sabehiid don ostet? Hvor mange par ski kjøpte du?

Mun osten dušše *ovttaid*. Jeg kjøpte bare ett par.

Bøyningsmønster for grunntall + flertalls-substantiv

Nom	guovttit sabehat to par ski
Akk/gen	guvttiid sabehiid
Ill	guvttiid sabehiidda, guvttiide sabehiidda
Lok	guvttiin sabehiin
Kom	guvttiid sabehiiguin, guvttiiguin sabehiiguin
Ess	guoktin sabehin

Nom	guovttitnuppelot sabehat tolv par ski	guovttitlot sabehat tjue par ski
Akk/gen	guvttiidnuppelot sabehiid	guvttiidlot sabehiid
Ill	guvttiidnuppelot sabehiidda	guvttiidlot sabehiidda
Lok	guvttiinnuppelot sabehiin	guvttiinlot sabehiin
Kom	guvttiidnuppelot sabehiiguin	guvttiidlot sabehiiguin
Ess	guovttitnuppelot sabehin	guovttitlot sabehin

Nom	guoktenuppelogit sabehat hele tolv par ski	guoktelogit sabehat hele tjue par ski
Akk/gen	guoktenuppelogiid sabehiid	guoktelogiid sabehiid
Ill	guoktenuppelogiid sabehiidda	guoktelogiid sabehiidda
Lok	guoktenuppelogiin sabehiin	guoktelogiin sabehiin
Kom	guoktenuppelogiid sabehiiguin	guoktelogiid sabehiiguin
Ess	guoktenuppelohkin sabehin	guoktelohkin sabehin

eller

Nom	guovttitnuppelogit sabehat hele tolv par ski	guovttitlogit sabehat hele tjue par ski
Akk/gen	guvttiidnuppelogiid sabehiid	guvttiidlogiid sabehiid
Ill	guvttiidnuppelogiid sabehiidda	guvttiidlogiid sabehiidda
Lok	guvttiinnuppelogiin sabehiin	guvttiinlogiin sabehiin
Kom	guvttiidnuppelogiid sabehiiguin	guvttiidlogiid sabehiiguin
Ess	guovttitnuppelogin sabehin	guovttitlogin sabehin

Dette er de mest regelmessige bøyningsformene. I dialektene finnes også andre former.

Pronomen + grunntall (+ substantiv)

Både spørre- og påpekende pronomen står i *pluralis* foran grunntall (eller grunntall + substantiv) i *nominativ singularis*. Ellers er det samsvar i tall mellom pronomenet og tallordet (begge står i *singularis* eller *pluralis*):

Nom	<i>mat golbma</i> hvilke tre	<i>mat golbma dálu</i> hvilke tre gårder
Akk	<i>man golbma</i>	<i>man golbma dálu</i>
Gen	<i>man golmma</i>	<i>man golmma dálu</i>
Ill	<i>man golbmii</i>	<i>man golmma dállui</i>
Lok	<i>man golmmas</i>	<i>man golmma dálus</i>
Kom	<i>mainna golmmain</i>	<i>mainna golmmain dáluin</i>
Ess	<i>manin golbman</i>	<i>manin golbman dállun</i>
Nom	<i>mat golmmat heajat</i> hvilke tre brylluper	
Akk/gen	<i>maid golmmaid heajaid</i>	
Ill	<i>maid golmmaid heajaide</i>	
Lok	<i>main golmmain heajain</i>	
Kom	<i>maid golmmaid heajaiguin</i>	
Ess	<i>manin golbman headjan</i>	

På samme måte bøyes de andre påpekende pronomen og spørrepronomen sammen med grunntall (og substantiv), f.eks.

Nom	<i>gudet golbma</i> hvilke tre	<i>dát golbma dálu</i> disse tre gårder
Akk	<i>gude golbma</i>	<i>dán golbma dálu</i>
Gen	<i>gude golmma</i>	<i>dán golmma dálu</i>
Ill	<i>gude golbmii</i>	<i>dán golmma dállui</i>
osv.		osv.

ORDENSTALL

Ordenstall er en slags adjektiv. De kan være attributt eller selvstendig setningsledd (subjekt, objekt, osv.).

Ordenstallene (unntatt *nubbi*, 'annen') bøyes ikke når de brukes som attributt, f.eks.

Mii lávlut *oktanuppelogát* vearssas
guoktegoalmmátlogát versii.

Vi synger fra vers 11 («ellefte
vers») til vers 22.

Forbindelsen *nubbi* 'annen' + *substantiv* bøyes som forbindelsen *dát* + *substantiv*, f.eks.

Nom	<i>nubbi oassi</i> annen del
Akk/gen	<i>nuppi oasi</i>
Ill	<i>nuppi oassái</i>
osv.	

Når ordenstallet er selvstendig setningsledd, sier vi at det er brukt *substantivisk*. Da bøyes det som et substantiv av tilsvarende bøyingsklasse:

- *Nubbi*, 'den andre', bøyes som likestavelses stamme på *-i*: akk/gen *nuppi*, ill *nubbái*, osv.
- *Duháhat*, den tusende, bøyes som likestavelses stamme på *-a*: akk/gen *duháhatta*, ill *duháhaddii*, osv.
- De andre ordenstallene bøyes som ulikestavelses stamme uten stadietveksling, f.eks.

Nom	Akk/gen	
vuosttas, vuosttaš	vuosttasa, vuosttaša	første
goalmmát	goalmmáda	tredje
njealját	njealjáda	fjerde
osv.		

SAMLINGSTALL

Samlingstallene er substantiv. De bøyes regelmessig som ulikestavelses stamme (unntatt *guovttis*, 'to personer', og *guovttos*, 'de to'), f.eks.

Nom	Akk/gen	
golmmas	golbmasa	tre personer
njealjís	njealljása	fire personer
osv.		

Ordene *guovttis* og *guovttos* kan bøyes på to måter. *Guovttis* bøyes enten som *sammendradd* eller som *ulikestavelses* stamme, og *guovttos* bøyes enten som *sammendradd* stamme eller som *likestavelses* stamme på *-u*, forkortet til *-o* (som om ordet i *nom* hadde formen **guovttu* eller **guokto*):

	Sammendradd stamme	Ulikestavelses stamme	Sammendradd stamme	Likestavelses stamme
Nom	guovttis	guovttis	guovttos	guovttos
Akk/gen	guoktá	guoktása	gukto	guovtto
Ill	guoktái	guoktásii	guktui	guktui
Lok	guoktás	guoktásis	guktos	guovttos
Kom	guoktáin	guoktásiin	guktuin	guovttuin

Essiv finnes ikke.

Ordet *guovttos*, 'de to', brukes bare om *bestemte personer*, og bare sammen med en nærmere bestemmelse. Bestemmelsen kan være et *påpekende pronomen*, f.eks.

duot guovttos de to der borte

Bestemmelsen kan også være et *navn* eller en annen *personbetegnelse* som da står i *gen sg.*:

Máhte-guovttos

1. Mattis og hans kone
2. Mattis og en person til
3. de to Mattis'ene

báhpa-guovttos

1. presten og kona hans
2. presten og en person til
3. de to prestene

Pluralformene *guoktásat*, 'to om gangen', og *guktot*, 'begge', regnes som *ubestemte pronomen*. De står på side 134 og 135.

I øst brukes ofte ordformen *guovttos*, *akk/gen guoktá*, istedenfor *guovttos*.

Påpekende pronomen og spørrepronomen foran samlingstall står i *singularis*. Pronomenet bøyes her som *dat* i forbindelsen *dat + substantiv* (s. 116), f.eks.

Nom	<i>dát golmmas</i> disse tre (personene)	<i>guhte golmmas</i> hvilke tre (personer)
Akk/gen	<i>dán golbmasa</i>	<i>gude golbmasa</i>
Ill	<i>dán golbmasii</i>	<i>gude golbmasii</i>
Lok	<i>dán golbmasis</i>	<i>gude golbmasis</i>
Kom	<i>dáinna golbmasiin</i>	<i>gudiin golbmasiin</i>

Essiv mangler.

BRØKTALL

	1. lahkki
$\frac{1}{2}$	2. bealli
	3. bealis

Både *lahkki* og *bealli* brukes gjerne som siste del i sammensetninger.

- *Lahkki* brukes når gjenstanden er *delt på tvers*, f.eks.

bohtallahkki	innholdet av en halv flaske
lahkki dan báttis	halvparten av tauet
heaggalahkis (lok)	lam fra livet og ned

og dessuten i følgende tidsuttrykk:

beaivelahkki	en halv dag
idjalahkki	en halv natt
vahkkolahkki	en halv uke

- *Bealli* brukes ellers, f.eks. når gjenstanden er *delt på langs*:

luossabealle	en halv (flekke) laks
kilobealle	en halv kilo
jahkebealle	et halvt år
diibmobealle	en halv time
bealleheakkas (lok)	halvdød

- *Bealis* betyr *halvparten av en menneskemengde* og er et samlingstall. Ordet brukes sjelden:

Bealis (= *bealli dain olbmui*) Halvparten hadde alt dradd ledje juo mannan ruoktot. hjem.

De andre brøktallene og blandede tall kan dannes på to måter:

$\frac{1}{3}$	goalmmádas	goalmmát-oassi
$\frac{1}{4}$	njealjádas	njealját-oassi
$\frac{1}{5}$	viđádas	viđát-oassi
osv.	(ordenstall i <i>gen</i> + <i>-s</i>)	(ordenstall + <i>oassi</i> 'del')
$\frac{3}{5}$	golbma viđádas	golbma viđát-oasi
$6\frac{5}{8}$	guhtta (ja) vihtta gávccádas	guhtta (ja) vihtta gávccát-oasi
$8\frac{4}{9}$	gávcci (ja) njeallje ovccádas	gávcci (ja) njeallje ovccát-oasi
$1\frac{1}{2}$	bealnut, beannot	okta ja bealle
$2\frac{1}{2}$	bealgoalmmát	guokte ja bealle
$3\frac{1}{2}$	bealnjealját	golbma ja bealle
$4\frac{1}{2}$	bealviđát	njeallje ja bealle
osv.	(<i>beal-</i> + ordenstall)	

Brøktallene bøyes som substantiv av tilsvarende bøyingsklasse:

- 1) Som *likestavelser* stamme på *-a* bøyes alle brøk på *-das*: akk/gen *-dasa*, ill *-dassii*.

2) Som likestavelses stamme på -i bøyes

- *lahkki*, akk/gen *lahki*.
- *bealli*, akk/gen *beali*.
- alle brøk med -oassi: akk/gen *oasi*.
- ordet *bealnut*, *beannot* (-nut, -not er forkortet fra -nubbi): akk/gen *bealnuppi*.

3) Som ulikestavelses stamme uten stadiaveksling bøyes alle brøktall med *beal-* + ordenstall, f.eks. *bealgoalmmát*, akk/gen *bealgoalmmáda*. (Slik kan også *beannot* bøyes: akk/gen *beannohii*).

Samlingstallet *bealis* bøyes som de andre samlingstallene: akk/gen *beallása*.

Pronomen

Pronomen brukes istedenfor *substantiv* og som *attributt* til substantiv, f.eks.

Substantiv:	<i>Olmái</i> lea rikkis. → <i>Son</i> lea rikkis.	Mannen er rik. Han er rik.
Attributt:	<i>Dát girji</i> máksá 50 ruvno.	Denne boka her koster 50 kroner.

Pronomenene kan deles i syv grupper:

- Personlige pronomen
- Refleksive pronomen
- Resiproke pronomen
- Påpekende pronomen
- Spørrepronomen
- Relative pronomen
- Ubestemte pronomen

PERSONLIGE PRONOMEN

De personlige pronomenene bøyes i alle kasus og tall, også *dualis* (total). Dualis brukes om to (bestemte) personer, sjelden også om to dyr eller ting.

Bøyningsmønster

Singularis	1. person	2. person	3. person
Nom	mun (mon) jeg	don du	son han, hun
Akk/gen	mu	du	su
Ill	munnje	dutnje	sutnje
Lok	mus	dus	sus
Kom	muinna	duinna	suinna
Ess	munin	dunin	sunin

- Merk at essiv har *lang u*.

Dualis	1. person	2. person	3. person
Nom	moai vi to	doai dere to	soai de to
Akk/gen	munno	dudno	sudno
Ill	munnuide	dudnuide	sudnuide
Lok	munnos	dudnos	sudnos
Kom	munnuin	dudnuin	sudnuin
Ess	munnon	dudnon	sudnon

- Dualis-formene kan også ha -o- i 1. stavelse: *monno*, *monnuide*, osv.

Pluralis	1. person	2. person	3. person
Nom	mii vi	dii dere	sii de
Akk/gen	min	din	sin
Ill	midjiide	didjiide	sidjiide
Lok	mis	dis	sis
Kom	minguin	dinguin	singuin
Ess	minin	dinin	sinin

- 1. stavelse har *lang i*, unntatt *midjiide*, *didjiide*, *sidjiide*.

Bruken av de personlige pronomenene

De personlige pronomenene for 1. og 2. person brukes bare om *personer*. Pronomenene for 3. person brukes mest om personer, sjelden om dyr, iblant også om ting:

Áldu lea dakkár, ahte *son* ohcá miesis. Simla er slik at den søker etter kalven sin.

Son gal suvdá, du fanas. Den klarer nok lasten, båten din.

I talespråket brukes i stedet for 3. person som oftest det påpekende pronomenet *dat*, også om personer:

Son/Dat gal vuolgá. Han reiser nok.

Atte *sudnuide/daidda* láibbi! Gi dem to brød!

Sis/Dain ii dáidde beare hávski. De har det vel ikke altfor morsomt.

Det er visse innskrenkninger for bruken av *dat* som personlig pronomen. De nøyaktige reglene står på side 119.

Genitivformen av nomen brukes bl.a. til å betegne *tilhørighets-* og *eiendomsforhold*, f.eks. *áhči biila*, 'fars bil'. Det samme gjelder også for genitivformen av de personlige pronomenene (og av *dat*), som da altså svarer til *eiendomspronomenene* i norsk:

Dat lea <i>mu</i> girji.	Det er min bok.
Gos <i>dudno</i> mánát leat?	Hvor er ungene deres? (sagt til to personer)
<i>Min</i> viessu lea alit.	Huset vårt er blått.

Tilhørighets- og eiendomsforhold kan også uttrykkes med ordene

ald (utt. /alh/)	hans, hennes
alddeska	deres (hvis det tilhører to personer)
alddeset	deres (hvis det tilhører flere enn to personer)

Men disse ordene brukes bare for 3. person:

<i>Ald/Alddeska/Alddeset</i> viellja lea oba rikkis.	Hans/Deres bror er nokså rik.
---	-------------------------------

Personlige pronomen i direkte og indirekte tale

I *direkte tale* betraktes personene (samt tid og sted) ut fra synspunktet til *den som taler*. Derfor står det personlige pronomenet i:

- *1. person* hvis taleren sier eller spør noe om *seg selv* eller om seg selv sammen med en eller flere andre, f.eks.

Ánde logai: «*Mun* ledjen Mázes.» Anders sa: «Jeg var i Masi.»

Máret jearai: «Leago/Lea go
mis šat láibi?» Marit spurte: «Har vi mer brød?»

- *2. person* hvis taleren sier eller spør noe om den eller de han *henvender seg til*, f.eks.

Ánde jearai: «Giibat/Gii bat
don leat?» Anders spurte: «Hvem er du da?»

Máret dajai: «Mun vuoššan *dud-*
nuide gáfe.» Marit sa: «Jeg skal koke kaffe
til dere (to).»

- *3. person* hvis taleren sier eller spør noe om en eller flere som *ikke er med i samtalen*. (Her brukes i visse tilfelle det påpekende pronomenet *dat* istedenfor det personlige pronomenet *son*, *soai* eller *sii*. Les mer om dette nedenfor og på side 119.) Eksempler:

Ánde jearai: «Miiba/Mii ba
su/dan namma lea?» Anders spurte: «Hva heter han
(hun) da?»

Máret dajai: «*Sin/Daid* áhčči
ii leat ruovttus.» Marit sa: «Faren deres er ikke
hjemme.»

I *indirekte tale* derimot betraktes personene (samt tid og sted) ut fra synspunktet til *den som* gjengir hva en annen har sagt eller spurt. Her blir pronomenet for 1. eller 2. person derfor byttet ut med pronomenet for 3. person dersom den som blir gjengitt ikke sa noe om seg selv eller den han berettet for. Pronomenet for 3. person forblir selvsagt uforandret. Eksempler:

Direkte tale	Indirekte tale
« <i>Mun</i> ledjen Mázes.» «Jeg var i Masi.»	Ánde logai, ahte <i>son</i> lea (lei) leamaš Mázes. Anders sa at han hadde vært i Masi.
«Leago/Lea go <i>mis</i> šat laibi?» «Har vi mer brød?»	Máret jearai, (ahte) leago/lea go <i>sis</i> šat láibi? Marit spurte om de hadde mer brød.
«Giibat/Gii bat <i>don</i> leat?» «Hvem er du da?»	Ánde jearai, (ahte) gii <i>dat</i> lea (lei)? Anders spurte hvem han var.
«Mun vuoššan <i>dudnuide</i> gáfe.» «Jeg skal koke kaffe til dere (to).»	Máret dajai, ahte son áigu (áiggui) vuoššat <i>daidda</i> (<i>dan</i> guktui) gáfe. Marit sa at hun skulle koke kaffe til dem (til de to).
«Miibat/Mii bat <i>su/dan</i> namma lea?» «Hva heter han (hun) da?»	Ánde jearai, (ahte) mii <i>dan</i> namma lea (lei)? Anders spurte hva han (hun) het.
« <i>Sin/Daid</i> áhčči ii leat ruovttus.» «Faren deres er ikke hjemme.»	Máret dajai, ahte <i>daid</i> áhčči ii leat (lean) ruovttus. Marit sa at faren deres ikke var hjemme.

Merk dessuten om bruken av *personlig pronomen/det påpekende pronomenet dat* at indirekte tale formelt sett er en *bisetning* (underordnet setning). I bisetninger står:

- Det *personlige pronomenet* (*son, soai, sii*), hvis det er tale om *samme person* (samme mennesket) som er nevnt i subjektet i den overordnede setningen, f.eks.

Ánde logai, ahte *son* lea leamaš Mázes. Anders sa at han (= Anders) hadde vært i Masi.

- Det *påpekende pronomenet dat* hvis det er tale om en *annen person* enn den som er nevnt i subjektet i den overordnede setningen, f.eks.

Ánde jearai, (ahte) mii *dan* namma lei? Anders spurte hva han (ikke Anders men en annen) het.

Foruten direkte og indirekte tale finnes i samisk også såkalt *blandet tale*, som består *dels av direkte, dels av indirekte tale*. I blandet tale siterer fortelleren det en annen (eller flere andre) har sagt eller spurt, og bruker

- *Direkte tale* når han nevner den eller dem som det ble snakket til. Her bruker han pronomenene *don, doai, dii*.
- *Indirekte tale* når den andre snakket
 - om seg selv. Her bruker fortelleren pronomenene *son, soai, sii*.
 - om noe(n) som ikke var med i samtalen. Her bruker fortelleren pronomenet *dat*, både om én eller flere personer.

Eksempler:

Inggá logai: Ii <i>son</i> (<i>indirekte tale</i>) váldde <i>du</i> (<i>direkte tale</i>).	Inga sa at hun ikke ville ha (gifte seg med) ham.
Na de <i>don</i> (<i>direkte tale</i>) galggat boahit <i>su</i> (<i>indirekte tale</i>) mielde, dajai gonagas.	Nå, så skal du komme med meg, sa kongen.
De isit dajai reaggainis: Ale <i>don</i> (<i>direkte tale</i>) bálkes <i>sudno</i> (<i>in-</i> <i>direkte tale</i>) veahčira dohko!	Da sa husbonden til drengen sin: Kast du ikke hammeren vår dit.
De bohtet cizážat ja lohket: Ehpēt <i>dii</i> (<i>direkte tale</i>) nagot váldit dan, muhto <i>sii</i> (<i>indirekte tale</i>) nagodit, <i>sii</i> (<i>indirekte tale</i>) leat nu ollugat.	Da kom småfuglene og sa: Dere klarer ikke å ta den, men vi klarer, vi er så mange.

Lignende regler som for de personlige pronomenene i direkte og indirekte tale, gjelder også for *possessive suffiks*, samt visse *steds-* og *tidsbestemmelser*:

Direkte tale	Indirekte tale
« <i>Dál</i> easkka <i>mun</i> lean gávdnan lihkkon <i>dáppe</i> Sámis.»	Áddjá muitalii, ahte <i>dalle</i> easkka <i>son</i> lea (lei) gávdnan lihkus <i>doppe</i> Sámis.
« <i>Først</i> nå har jeg funnet lykken («lykken min») her i Sameland.»	<i>Gubben</i> fortalte at <i>først</i> da hadde han fun- net lykken («lykken sin») der i Sameland.

POSSESSIVE SUFFIKS

Tilhørighets- og eiendomsforhold kan betegnes ved hjelp av såkalte *possessive suffiks*. De er særskilte endelser som føyes til substantivet, og som betyr *min, din, sin* osv., f.eks.

viellja/n	broren min
oabbá/met	søstera vår

Samisk har possessive suffiks for alle tre personer i alle tre tall. De possessive suffiksene står etter kasusendelsen (unntatt i *kom pl.*). Noen suffikser skrives forskjellig etter om de står etter *trykklett* eller *trykksterk* stavelse:

	Singularis		Dualis			Pluralis		
			- etter trykklett stavelse	- etter trykksterk stavelse		- etter trykklett stavelse	- etter trykksterk stavelse	
1. person	-n	<i>min</i>	-me	-me	<i>vår</i>	-met	-met	<i>vår</i>
2. person	-t	<i>din</i>	-de	-tte	<i>deres</i>	-det	-ttet	<i>deres</i>
3. person	-s	<i>sin</i>	-ska	-skka	<i>sin</i>	-set	-set	<i>sin</i>

Det må stå en *bindevokal* mellom det possessive suffikset og substantivet, dersom substantivet (med kasusendelse) slutter på *konsonant*.

Bindevokalen er alltid *-ea-* dersom den er *trykksterk*; og *-a-*, *-á-* eller *-i-* dersom den er *trykksvak*. Fordelingen i trykklett stavelse er noe innviklet, og framgår av følgende tabell:

	2. stavelse i stavelsestakten:		3. stavelse i stavelsestakten:
	- etter konsonantforbindelser	- etter enkeltkonsonanter	
Foran poss. suffiks for 1. og 2 person:	-á-	-a-	-a-
Foran poss. suffiks for 3. person, etter substantiv			
• i illativ:	-	-a-	-i-
• i andre kasus:	-i-	-	-i-

Eksempler (stavelsestaktene er delt av med /):

-ea-	<i>viellja/seamet</i>	til broren vår
	<i>beatna/geaset</i>	hunden sin (flere som eier hunden)
-á-	<i>beatna/giiddán</i>	hundene mine (akkusativ)
-a-	<i>beatna/gasadet</i>	til hundene deres
	<i>vielljasan</i>	til broren min
	<i>beatna/giiddásan</i>	til hundene mine
	<i>vielljai/dasas</i>	til brødrene sine (brødrene til én person)
	<i>beatna/gasaset</i>	til hunden sin (flere som eier hunden)

-i-	vielljasis	til broren sin (broren til én person)
	beatna/giiddásis	til hundene sine (én som eier hundene)
	beatna/giinnis	med hunden sin/hos hundene sine (én hundeeier)
	vieljaidis/guin	med brødrene sine (brødrene til én person)

Noen kasus har en *annen endelse* foran possessivt suffiks:

	Kasusendelse:		Eksempler:	
	– uten poss. suff.	– med poss. suff.		
Ill sg.	-i	-s	bárdnái til sønnen	bárdnásan til sønnen min
Lok sg.	-s	-st	bártnis hos sønnen	bártnistan hos sønnen min
	-s	-stt-	beatnagis hos hunden	beatnagisttán hos hunden min
Ill pl.	-ide	-idas-	bártniide til sønnene	bártniidasan til sønnene mine
	-idda	iddás-	beatnagiidda til hundene	beatnagiiddásan til hundene mine

Alle kasusendelser med flere konsonanter har dessuten *forskjellig form* etter om de følger etter *trykklett* eller *trykksterk* stavelse:

	Kasusendelse:		Eksempler:	
	– etter trykklett stavelse	– etter trykksterk stavelse		
Lok sg.	-st-	-stt-	bártnistan hos sønnen min	beatnagisttán hos hunden min
Kom sg. Lok pl.	-in-	-inn-	bártniinan med sønnen min, hos sønnene mine	beatnagiinnán med hunden min, hos hundene mine
Akk/ gen pl.	-id-	-idd-	bártniidan sønnene mine	beatnagiiddán hundene mine
Ill pl.	-idas-	-iddás-	bártniidasan til sønnene mine	beatnagiiddásan til hundene mine

(Husk at bokstaven *i* etter en vokal betegner *konsonanten j*. Derfor er f.eks. *-in-* i ordet *bártniinan* en *konsonantforbindelse*. Det samme gjelder for kasusendelsene *-id-* og *-idas-*.)

Bøyning med possessive suffiks

I bøyningsmønstrene er følgende ord brukt som eksempler:

- Likestavelses stammer:

viellja	bror
bárdni	sønn
áhkku	bestemor
- Ulikestavelses stammer:

ráhkis	kjære
beana	hund
- Sammenradde stammer:

olmmái	kamerat, mann
---------------	---------------

Nominativ sg.

	Med possessive suffiks i		
	singularis	dualis	pluralis
1. vielljan	vielljame	vielljamet	
2. vielljat	vielljade	vielljadet	
3. vielljas	vielljaska	vielljaset	
1. bárdnán	bárdnáme	bárdnámet	
2. bárdnát	bárdnáde	bárdnádet	
3. bárdnis	bárdniska	bárdniset	
1. áhkkon	áhkcome	áhkcomet	
2. áhkкот	áhkcode	áhkcodet	
3. áhkкус	áhkкуска	áhkкусет	
1. ráhkásan	ráhkásame	ráhkásamet	
2. ráhkásat	ráhkásatte	ráhkásattet	
3. ráhkásis	ráhkásaskka	ráhkásaset	
1. beatnagan	beatnageame	beatnageamet	
2. beatnagat	beatnageatte	beatnageattet	
3. beatnagis	beatnageaskka	beatnageaset	
1. olbmán	olbmáme	olbmámet	
2. olbmát	olbmáde	olbmádet	
3. olbmás	olbmáska	olbmáset	

- Likestavelses substantiv har vokalveksling foran poss. suffiks for 1. og 2. person:

$i > á$

$u > o$

- Ulikestavelses og sammendradde substantiv har henholdsvis *sterkt* og *forlenget sterkt stadium*. Her er altså *nom = akk/gen*.

Akk/gen sg.

	Singularis	Dualis	Pluralis
1.	<i>vielljan</i>	<i>vielljame</i>	<i>vielljamet</i>
2.	<i>vieljat</i>	<i>vieljade</i>	<i>vieljadet</i>
3.	<i>vieljas</i>	<i>vieljaska</i>	<i>vieljaset</i>
1.	<i>bárdnán</i>	<i>bárdnáme</i>	<i>bárdnámet</i>
2.	<i>bártnát</i>	<i>bártnáde</i>	<i>bártnádet</i>
3.	<i>bártnis</i>	<i>bártniska</i>	<i>bártniset</i>
1.	<i>áhkkon</i>	<i>áhkcome</i>	<i>áhkcomet</i>
2.	<i>áhkot</i>	<i>áhkode</i>	<i>áhkodet</i>
3.	<i>áhkus</i>	<i>áhkuska</i>	<i>áhkuset</i>
1.	<i>ráhkkásan</i>	<i>ráhkkáseame</i>	<i>ráhkkáseamet</i>
2.	<i>ráhkkásat</i>	<i>ráhkkáseatte</i>	<i>ráhkkáseattet</i>
3.	<i>ráhkkásis</i>	<i>ráhkkáseaskka</i>	<i>ráhkkáseaset</i>
1.	<i>beatnagan</i>	<i>beatnageame</i>	<i>beatnageamet</i>
2.	<i>beatnagat</i>	<i>beatnageatte</i>	<i>beatnageattet</i>
3.	<i>beatnagis</i>	<i>beatnageaskka</i>	<i>beatnageaset</i>
1.	<i>olbmán</i>	<i>olbmáme</i>	<i>olbmámet</i>
2.	<i>olbmát</i>	<i>olbmáde</i>	<i>olbmádet</i>
3.	<i>olbmás</i>	<i>olbmáska</i>	<i>olbmáset</i>

- Likestavelses substantiv har vokalveksling foran poss. suffiks for 1. og 2. person:

i > á

u > o

- Bøyningsformene med poss. suffiks for 1. person er de samme som i *nom sg*.

Illativ sg.

	Singularis	Dualis	Pluralis
1.	<i>vielljasan</i>	<i>vielljaseame</i>	<i>vielljaseamet</i>
2.	<i>vielljasat</i>	<i>vielljaseatte</i>	<i>vielljaseattet</i>
3.	<i>vielljasis</i>	<i>vielljaseaskka</i>	<i>vielljaseaset</i>
1.	<i>bárdnásan</i>	<i>bárdnáseame</i>	<i>bárdnáseamet</i>
2.	<i>bárdnásat</i>	<i>bárdnáseatte</i>	<i>bárdnáseattet</i>
3.	<i>bárdnásis</i>	<i>bárdnáseaskka</i>	<i>bárdnáseaset</i>

1.	áhkkošan	áhkkošeame	áhkkošeamet
2.	áhkkošat	áhkkošeatte	áhkkošeattet
3.	áhkkošis	áhkkošeaskka	áhkkošeaset
1.	ráhkkášan	ráhkkášeame	ráhkkášeamet
2.	ráhkkášat	ráhkkášeade	ráhkkášeadet
3.	ráhkkášas	ráhkkášeaska	ráhkkášeaset
1.	beatnagan	beatnagame	beatnagamet
2.	beatnagat	beatnagade	beatnagadet
3.	beatnagas	beatnagaska	beatnagasaset
1.	olbmášan	olbmášeame	olbmášeamet
2.	olbmášat	olbmášeatte	olbmášeattet
3.	olbmášis	olbmášeaskka	olbmášeaset

• Likestavelser substantiv har vokalveksling $i > á$ og $u > o$.

Lokativ sg.

	Singularis	Dualis	Pluralis
1.	vieljastan	vieljasteame	vieljasteamet
2.	vieljastat	vieljasteatte	vieljasteattet
3.	vieljastis	vieljasteaskka	vieljasteaset
1.	bártnistan	bártnisteame	bártnisteamet
2.	bártnistat	bártnisteatte	bártnisteattet
3.	bártnistis	bártnisteaska	bártnisteaset
1.	áhkustan	áhkusteame	áhkusteamet
2.	áhkustat	áhkusteatte	áhkusteattet
3.	áhkustis	áhkusteaska	áhkusteaset
1.	ráhkkásisttán	ráhkkásisttáme	ráhkkásisttámet
2.	ráhkkásisttát	ráhkkásisttáde	ráhkkásisttádet
3.	ráhkkásisttis	ráhkkásisttiska	ráhkkásisttisaset
1.	beatnagisttán	beatnagisttáme	beatnagisttámet
2.	beatnagisttát	beatnagisttáde	beatnagisttádet
3.	beatnagisttis	beatnagisttiska	beatnagisttisaset
1.	olbmástan	olbmásteame	olbmásteamet
2.	olbmáštat	olbmásteatte	olbmásteattet
3.	olbmástis	olbmásteaska	olbmásteaset

Komitativ sg.

	Singularis	Dualis	Pluralis
1.	vieljainan	vieljaineame	vieljaineamet
2.	vieljainat	vieljaineatte	vieljaineattet
3.	vieljainis	vieljaineaskka	vieljaineaset
1.	bártniinan	bártniineame	bártniineamet
2.	bártniinat	bártniineatte	bártniineattet
3.	bártniinis	bártniineaskka	bártniineaset
1.	áhkuinan	áhkuineame	áhkuineamet
2.	áhkuinat	áhkuineatte	áhkuineattet
3.	áhkuinis	áhkuineaskka	áhkuineaset
1.	ráhkkásiinnán	ráhkkásiinnáme	ráhkkásiinnámet
2.	ráhkkásiinnát	ráhkkásiinnáde	ráhkkásiinnádet
3.	ráhkkásiinnis	ráhkkásiinniska	ráhkkásiinniset
1.	beatnagiinnán	beatnagiinnáme	beatnagiinnámet
2.	beatnagiinnát	beatnagiinnáde	beatnagiinnádet
3.	beatnagiinnis	beatnagiinniska	beatnagiinniset
1.	olbmáinan	olbmáineame	olbmáineamet
2.	olbmáinat	olbmáineatte	olbmáineattet
3.	olbmáinis	olbmáineaskka	olbmáineaset

Essiv

	Singularis	Dualis	Pluralis
1.	vielljanan	vielljaneame	vielljaneamet
2.	vielljanat	vielljaneatte	vielljaneattet
3.	vielljanis	vielljaneaskka	vielljaneaset
1.	bárdninan	bárdnineame	bárdnineamet
2.	bárdninat	bárdnineatte	bárdnineattet
3.	bárdninis	bárdnineaskka	bárdnineaset
1.	áhkkunan	áhkkuneame	áhkkuneamet
2.	áhkkunat	áhkkuneatte	áhkkuneattet
3.	áhkkunis	áhkkuneaskka	áhkkuneaset
1.	beananan	beananeame	beananeamet
2.	beananat	beananeatte	beananeattet
3.	beananis	beananeaskka	beananeaset

Essivformer som har tre stavelser, f.eks. *ráhkisin*, 'som «kjære»', *olmmájin*, 'som kamerat, som mann', brukes helst ikke med possessivt suffiks. Istedenfor bruker man essiv av forbindelsen *ies̄ + substantiv*, f.eks.

Anán Máhte *iehčan olmmájin*. Jeg holder Mattis for å være min kamerat.

Nominativ pl.

	Singularis	Dualis	Pluralis
1.	vieljaidan	vieljaideame	vieljaideamet
1.	bártniidan	bártniideame	bártniideamet
1.	ráhkkásiiddán	ráhkkásiiddáme	ráhkkásiiddámet
1.	olbmáidan	olbmáideame	olbmáideamet

- *Nominativ pl.* kan bare ha poss. suffiks for 1. person. Disse formene forekommer nesten bare i det religiøse språket.

Akk/gen pl.

	Singularis	Dualis	Pluralis
1.	vieljaidan	vieljaideame	vieljaideamet
2.	vieljaidat	vieljaideatte	vieljaideattet
3.	vieljaidis	vieljaideaskka	vieljaideaset
1.	bártniidan	bártniideame	bártniideamet
2.	bártniidat	bártniideatte	bártniideattet
3.	bártniidis	bártniideaskka	bártniideaset
1.	áhkuidan	áhkuideame	áhkuideamet
2.	áhkuidat	áhkuideatte	áhkuideattet
3.	áhkuidis	áhkuideaskka	áhkuideaset
1.	ráhkkásiiddán	ráhkkásiiddáme	ráhkkásiiddámet
2.	ráhkkásiiddát	ráhkkásiiddáde	ráhkkásiiddádet
3.	ráhkkásiiddis	ráhkkásiiddiska	ráhkkásiiddiset
1.	beatnagiiddán	beatnagiiddáme	beatnagiiddámet
2.	beatnagiiddát	beatnagiiddáde	beatnagiiddádet
3.	beatnagiiddis	beatnagiiddiska	beatnagiiddiset
1.	olbmáidan	olbmáideame	olbmáideamet
2.	olbmáidat	olbmáideatte	olbmáideattet
3.	olbmáidis	olbmáideaskka	olbmáideaset

Illativ pl.

	Singularis	Dualis	Pluralis
1.	vieljaidasan	vieljaidasame	vieljaidasamet
2.	vieljaidasat	vieljaidasade	vieljaidasadet
3.	vieljaidasas	vieljaidasaska	vieljaidasaset
1.	bártniidasan	bártniidasame	bártniidasamet
2.	bártniidasat	bártniidasade	bártniidasadet
3.	bártniidasas	bártniidasaska	bártniidasaset
1.	áhkuidasan	áhkuidasame	áhkuidasamet
2.	áhkuidasat	áhkuidasade	áhkuidasadet
3.	áhkuidasas	áhkuidasaska	áhkuidasaset
1.	ráhkkásiiddásan	ráhkkásiiddáseame	ráhkkásiiddáseamet
2.	ráhkkásiiddásat	ráhkkásiiddáseatte	ráhkkásiiddáseattet
3.	ráhkkásiiddásis	ráhkkásiiddáseaska	ráhkkásiiddáseaset
1.	beatnagiiddásan	beatnagiiddáseame	beatnagiiddáseamet
2.	beatnagiiddásat	beatnagiiddáseatte	beatnagiiddáseattet
3.	beatnagiiddásis	beatnagiiddáseaska	beatnagiiddáseaset
1.	olbmáidasan	olbmáidasame	olbmáidasamet
2.	olbmáidasat	olbmáidasade	olbmáidasadet
3.	olbmáidasas	olbmáidasaska	olbmáidasaset

Lokativ pl.

er lik komitativ sg.

Komitativ pl.

Kom. pl. formene består av akk/gen. pl. + *-guin*, f.eks.

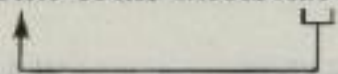
1.	vieljaidanguin	OSV.
2.	vieljaidatguin	
3.	vieljaidisguin	
1.	ráhkkásiiddáanguin	
2.	ráhkkásiiddátguin	
3.	ráhkkásiiddisguin	

- I kom pl. står kasusendelsen **-guin** etter de possessive suffiksene.

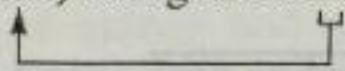
Bruken av de possessive suffiksene

Hovedregelen er at de possessive suffiksene viser tilbake til setningens *subjekt*. Det er subjektet som er «eiermannen», og derfor er det *samsvar i person og tall* mellom subjektet og det possessive suffikset:

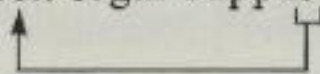
Mun lean áhčistan ožžon skeaŋkka. Jeg har fått en gave av faren min.

Váldde (*don*) biergasiiddát! Ta sakene dine!

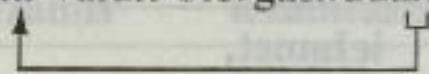

Son logai oappás dan bargan. Han sa at søstera hans hadde gjort det.

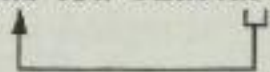

Men de possessive suffiksene kan også vise tilbake til det «logiske subjekt» i såkalte *setningstilsvær*, og *habitiv*, som svarer til subjektet i norske setninger med verbet *å ha*:

Mun sidan *du* váldit biergasiiddát. Jeg vil at du skal ta sakene dine.

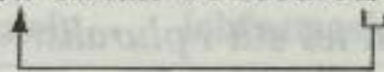

Mii *dus* lea ozastat? Hva er det du har i koftebarmen din?

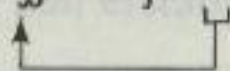

I noen tilfelle kan det possessive suffikset vise tilbake til setningens *objekt*:

Mun válddán *su* oktan bohccuidis-
guin. Jeg tar ham (til meg) sammen med
reinene hans.

Mun bidjen *girjji* sadjásis. Jeg satte boka på plass («på dens plass»).

Possessive suffiks for *1. og 2. person* kan også brukes friere, uavhengig av subjektet i setningen. Det gjelder særlig når suffiksene legges til *slektskapsbetegnelser* (*áhčči*, 'far', *eadni*, 'mor', *viellja*, 'bror', osv.) eller lignende personbetegnelser (f.eks. *gáibmi*, 'navnebror', *olmmái*, 'kamerat', *ustit*, 'venn'):

Gos *áhččát* lea? Hvor er faren din?

Gula *bártnážan*! Hør her, lille gutten min!

Oappásteame ii gullo mihkkige. Fra søstera vår hører vi («høres») ikke noe.

Oftre brukes possessivt suffiks sammen med *akk/gen*-formen av det tilsvarende *personlige pronomenet*, slik at tilhørighets- og eierforholdet blir betegnet dobbelt:

Váldde *du* biergasiiddát! Ta sakene dine!

PRONOMENET IEŠ

Pronomenet *ieš*, 'selv', brukes bl.a. som *refleksivt pronomen*. Alle kasusformer av *ieš*, unntatt *nominativ*, har *possessivt suffiks*, og *illativ* og *lokativ* er dannet av en annen stamme, nemlig *al-*.

Bøying

Nominativ

	Singularis	Pluralis
Alle personer	ieš	ieža

- Pluralformen *ieža* brukes også for dualis.

Akkusativ/genitiv

	Singularis	Dualis	Pluralis
1. pers.	iežan, iehčan	iežame, iehčame	iežamet, iehčamet
2. pers.	iežat	iežade	iežadet
3. pers.	iežas	iežaska	iežaset

- Bøyningsformene med suffiks for 1. person kan ha svakt eller sterkt stadium: *iežan/iehčan*, osv.

- Foran suffiks for dualis og pluralis kan *ieš* stå i pluralis:

iežaideame, iežaideatte, iežaideaskka;
iežaideamet, iežaideattet, iežaideaset.

Illativ

	Singularis	Dualis	Pluralis
1. pers.	alccesan	alcceseame	alcceseamet
2. pers.	alccesat	alcceseatte	alcceseattet
3. pers.	alccesis	alcceseaskka	alcceseaset

Illativ har sideformene

alccan, alccat, alccis osv.

alccen, alccet, alcces osv.

I dialektene finnes også andre former.

Lokativ

	Singularis	Dualis	Pluralis
1. pers.	alddán	alddáme	alddámet
2. pers.	alddát	alddáde	alddádet
3. pers.	alddis, alddes	alddiska, alddeska	alddiset, alddeset

I vest kan ordet stå i *pluralis* foran suffiksene for dualis og pluralis:

alddiineame, alddiineatte, alddiineaskka
alddiineamet, alddiineattet, alddiineaset

I dialektene finnes også andre former.

Komitativ

	Singularis	Dualis	Pluralis
1. pers.	iežainan	iežaineame	iežaineamet
2. pers.	iežainat	iežaineatte	iežaineattet
3. pers.	iežainis	iežaineaskka	iežaineaset

Essiv

	Singularis	Dualis	Pluralis
1. pers.	iehčanan	iehčaneame	iehčaneamet
2. pers.	iehčanat	iehčaneatte	iehčaneattet
3. pers.	iehčanis	iehčaneaskka	iehčaneaset

Alle essivformer kan erstattes med ordet *iehčanassii*.

Ieš som refleksivt pronomen

Som refleksivt pronomen viser *ieš* tilbake til *subjektet*. Det er derfor *samsvar i person og tall* mellom subjektet og det possessive suffikset:

Son lea alccesis dan ráhkadeame(n). Han lager det til seg selv.

Mun jurddašin *iežainan*, lešgo/leš
go duohta?

Jeg tenkte med meg selv: Kan det
være sant?

Váldde biergasiid *iežat* fárrui!

Ta sakene med deg (i din egen bil
e. lign.).

Sii dahke *iežaset* oaddin.

De lot som om de sov («gjorde seg
selv sovende»).

Moai áigo *alcceseame* gámasuinniid
čuohppat.

Vi (to) skal skjære sennagras til oss
selv.

Dan lean oahppan *alddán*.

Det har jeg lært av meg selv.

Son lea smiehttan *iežainis*. . .

Han har tenkt med seg selv. . .

Gal moai goste *iehčaneame*
(*iehčanassii*).

Vi kommer nok fram på egen hand.

Foran det refleksive pronomenet kan det stå et trykkløst *ieš* (uten poss. suffiks) som tjener til *forsterkning*:

Mii jurddašeimmet *ieš ieščamet*
vuoitán.

Vi tenkte det var vi som hadde
vunnet («vi tenkte oss selv vun-
net»).

Merk at setninger med et *refleksivt verb* ikke har refleksivt pronomen, for her er pronomenet underforstått:

Son áigu *basadit*.
Ale fal *čuohpat!*

Han vil vaske seg.
Du må ikke skjære deg.

Refleksive verb står på side 234–235.

Ieš med framhevende funksjon

Ieš kan brukes sammen med *substantiv* eller *personlige* (og påpekende) *pronomen*. Da uttrykker *ieš* at saken gjelder bare den eller det som substantivet eller pronomenet betegner:

Don fertet *ieš* láibut.

Du må bake selv (underforstått:
det er ingen annen som gjør det for
deg).

Ieža čoarvvit leat juo oalle
nannosat.

Hornene selv (i motsetning til f.eks.
forgreiningene) er allerede ganske
sterke.

Ieš, 'selv', retter seg på to måter etter ordet det brukes sammen med:

- 1) Det er samsvar i *kasus*.
- 2) Det er samsvar i *person og tall* mellom det possessive suffikset og ordet som *ieš* brukes sammen med (dette gjelder ikke nominativ, som jo ikke har poss. suffiks):

Begge ord i
lokativ

Dus alddát mun jearan.

2. pers. sg.

Jeg spør deg personlig («selv»).

Áhčči ieš dan muitalii.

Far selv fortalte det.

Dii lehpet *ieža* dan oaidnán. }
Ieža dui lehpet dan oaidnán. }

Dere har selv sett det.

In gávdnan *su iežas* ruovttus.

Jeg fant ikke ham selv hjemme.

Doai galgabeahtti *ieža* mannat.

Dere (to) skal gå selv.

Dan sii muitaledje <i>alccesis pávvii</i> .	Det fortalte de til paven selv.
Mun bessen <i>iežas gonagasa</i> beavdáí.	Jeg fikk sitte ved bordet til kongen personlig.

Det personlige pronomenet som *ieš* brukes sammen med, blir ofte sløyfet:

(Mun) lean <i>ieš</i> leamaš doppe.	Jeg har selv vært der.
Leatgo/Leat go gullan dan (<i>sus</i>) <i>alddis?</i>	Har du hørt det av ham selv?
Doppe lea (<i>sis</i>) <i>alddiset</i> juo goahti.	Der har de (selv) alt ei gamle.

I *genitiv* (genitiv om tilhørighet, possessiv genitiv) svarer *ieš* til det norske ordet *egen*:

Váldde (<i>du</i>) <i>iežat</i> ákšu!	Ta din egen øks!
Dat leai <i>báhpa iežas</i> beana.	Det var prestens egen hund.
Dan soai dagaiga <i>iežaska</i> dáhtu mielde.	Det gjorde de (to) av sin egen (frie) vilje.
Mun lean nu buorre (<i>mu</i>) <i>iežan</i> mánnái.	Jeg er så glad i ungen min.

Ieš som attributt

Ieš kan stå som attributt foran substantiv. Da framhever det substantivet, og svarer til det norske ordet *selve*. *Ieš* som attributt bøyes ikke:

<i>Ieš hoavda</i> maid bodii.	Selve sjefen kom også.
Mungis/Mun gis bessen <i>ieš gonagasa</i> beavdáí.	Jeg fikk sitte ved bordet til selve kongen.

Ieš som partikkel

Ieš, *ieža* brukes som partikkel foran setningens subjekt i begynnelsen av setningen, f.eks.

<i>Ieš mun</i> dájun.	Jeg skøyer bare.
<i>Ieža moai</i> dáppe váccašetne.	Vi (to) går nå bare her og spaserer.

Mer om bruken av *ieš* som partikkel står på side 208.

RESIPROKE PRONOMEN

Samisk har tre resiproke pronomen. De er alle sammensatt av to ord:

nubbi nuppi	<i>hverandre</i>
goabbat guoibmi + <i>poss. suffiks</i> for dual	<i>hverandre (om to)</i>
guhtet guoibmi + <i>poss. suffiks</i> for plural	<i>hverandre (om flere enn to)</i>

Bøying

	Singularis	Pluralis
Akk/gen	nubbi nuppi	nuppit nuppiid
Ill	nubbi nubbái	nuppit nuppiide
Lok	nubbi nuppis	nuppit nuppiin
Kom	nubbi nuppiin	nuppit nuppiiguin
Ess	nubbi nubbin	nuppit nubbin

Singularformene brukes om *to*, pluralformene om *flere enn to*.

De resiproke pronomenene med possessivt suffiks bøyes slik:

- Bare *guoibmi* 'kamerat' bøyes.
- *Guoibmi* står i *singularis* etter *goabbat*,
i *singularis* eller *pluralis* etter *guhtet*.

1. Person

	Om to	Om flere enn to
Akk/gen	goabbat guoibmáme	guhtet guoibmámet
Ill	goabbat guoibmáseame	guhtet guoibmáseamet
Lok	goabbat guoimmisteame	guhtet guoimmisteamet
Kom	goabbat guimmiineame	guhtet guimmiineamet
		eller:
		guhtet guimmiideamet
		guhtet guimmiidasamet
		guhtet guimmiineamet
		guhtet guimmiideametguin

2. Person

	Om to	Om flere enn to
Akk/gen	goabbat guoimmáde	guhtet guoimmádet
Ill	goabbat guoibmáseatte	guhtet guoibmáseattet
Lok	goabbat guoimmisteatte	guhtet guoimmisteattet
Kom	goabbat guimmiineatte	guhtet guimmiineattet
		eller:
		guhtet guimmiideattet
		guhtet guimmiidasadet
		guhtet guimmiineattet
		guhtet guimmiideattetguin

3. Person

	Om to	Om flere enn to
Akk/gen	goabbat guoimmiska	guhtet guoimmiset
Ill	goabbat guoibmáseaskka	guhtet guoibmáseaset
Lok	goabbat guoimmisteaskka	guhtet guoimmisteaset
Kom	goabbat guimmiineaskka	guhtet guimmiineaset
		eller:
		guhtet guimmiideaset
		guhtet guimmiidasaset
		guhtet guimmiineaset
		guhtet guimmiideasetguin

Komitativ-formene kan erstattes av *gaskan* + *poss. suffiks*, 'innbyrdes', f.eks. *gaskanearneame*, 'vi to innbyrdes, vi to med hverandre'.

I dialektene brukes også *gudet* istedenfor *guhtet*, og *goappat* istedenfor *goabbat*. Iblant står de forskjellige kasusformene av *guoibmi* uten *poss. suffiks*.

Bruk av resiproke pronomen

Det possessive suffikset retter seg i *person og tall* etter setningens *subjekt*:

Soai veahkeheaba *goabbat guoimmiska*. De to hjelper hverandre.

3. person dualis

Moai dovde *nubbi nuppi*.
Moai dovde *goabbat guoibmáme*. } Vi to kjenner hverandre.

Soai liikoba *nubbi nubbái*.
Soai liikoba *goabbat guoibmáseaskka*. } De to liker hverandre.

Dii oahppabehtet *nuppit nuppiin*.
Dii oahppabehtet *guhtet guoimmisteattet*.
Dii oahppabehtet *guhtet guimmiineattet*. } Dere lærer av hverandre.

Mii árvaleimmet *nuppit nuppiiguin*.
Mii árvaleimmet *guhtet guimmiineamet*.
Mii árvaleimmet *guhtet guimmiideametguin*.
Mii árvaleimmet *gaskanearneamet*. } Vi rådslo med hverandre.

Iggá ja Ristiinna go duhkorattaiga,
de leigga *nubbi nubbin*. Inga og Kristine lekte at den ene var den andre.

Merk at setninger med såkalte *resiproke verb* ikke har resiprokt pronomen, for her er pronomenet underforstått:

Resiproke verb står på side 236–237.

PÅPEKENDE PRONOMEN

De påpekende pronomene er

dat	det, den
dát	dette, denne her (nærmere meg enn deg)
diet	dette, denne her (nærmere deg enn meg)
duot	det, den der borte
dot	det, den der (lengst) borte

Bøyning av dat og diet

	Singularis	Pluralis	Singularis	Pluralis
Nom	dat	dat	diet	diet
Akk/gen	dan	daid	dien	dieid
Ill	dasa	daidda	diesa	dieidda
Lok	das	dain	dies	diein
Kom	dainna	daiguin	dieinna	dieiguin
Ess	danin		dienin	

På samme måte bøyes *dát*, *duot* og *dot*.

Bøyning av dat + substantiv

De påpekende pronomene brukes ofte som *attributt*, sammen med et substantiv. Da står begge ordene, pronomenet og substantivet, i *samme kasus*, unntatt i disse tilfellene:

- I singularis: foran substantiv i *illativ* og *lokativ* står pronomenet i *akk/gen*.
- I pluralis: foran substantiv i *komitativ* kan pronomenet stå i *akk/gen*.

	Singularis	Pluralis
Nom	dat várri det fjellet	dat várit de fjellene
Akk/gen	dan vári	daid váriid
Ill	dan várrái	daidda váriide
Lok	dan váris	dain váriin
Kom	dainna váriin	daid váriiguin, daiguin váriiguin
Ess	danin várrin	

De andre pronomenerne bøyes på samme måte.

Anmerkning: I øst brukes *dainna* (og *dainna váriin*) både i *kom sg.* og i *lok pl.*

Bruken av de påpekende pronomenerne

Pronomenene *dát*, *diet*, *duot* og *dot* brukes om noe man *ser* og kan *peke på*:

Dát lea mu girji.

Denne boka her er mi.

Mii *diet* lea?

Hva er det der (som du har der)?

Pronomenet *dat* betegner noe man *tenker på*. Det kan være noe som nettopp er nevnt, eller som er allment kjent, eller noe man skal si mer om:

Doppe lei busse, muhto movt dál
goastá *dan* busse rádjai?

Der var det en buss, men hvordan
skulle en nå komme fram til denne
bussen?

De mii manaimet *dan* báikái, gos
mii dal galgat orrut *dan* golbma
vahku.

Så dro vi til den plassen hvor vi
skulle bo de tre ukene.

Også pronomenet *diet* kan betegne noe som den man snakker med, har nevnt eller tenkt på:

Gosbat/Gos bat *diet* girji lea, maid — Hvor er boka som du nevnte i går?
don ikke namuhit?

Illativ- og *lokativ-*formen av de påpekende pronomenerne brukes ofte som *stedsadverbial*. De betegner et ganske snevert område:

Illativ		Lokativ	
dasa	dit	das	der, derfra
dása	hit (nærmere meg)	dás	her, herfra (nærmere meg)
diesa	dit (nærmere deg)	dies	der, derfra (nærmere deg)
duosa	dit bort	duos	der borte, der bortefra
dosa	dit langt bort	dos	der langt borte, der langt bortefra

De påpekende pronomenerne blir *forsterket*, når man setter et tilsvarende *påpekende adverb* foran (til forsterkning av *dat* brukes likevel *die*):

die dat

(akkurat) det, den (omtalte)

dá dát

(akkurat) dette, denne her (nærmere meg)

die diet

(akkurat) dette, denne her (nærmere deg);

(akkurat) dette, denne (omtalte)

duo duot

(akkurat) dette, denne der borte

do dot

(akkurat) dette, denne der (lengst) borte

Til forsterkning brukes også *dakka*:

- dakka dat** (akkurat) det, den (omtalte)
dakka dát (akkurat) dette, denne her (nærmere meg)
OSV.

Eksempler:

- Já nu, *die dat* dat leige/lei ge. Jaså, var det ikke bedre enn som så!
Dá dáid biergguid oaččut váldit. Se, disse kjøttstykkene her får du ta.
Cokka fal *die dien* biktasa! Kle bare på deg det klesplagget der (som du har der).
Duo duon vári ala mii galgat. Se, opp på det fjellet der skal vi.
Do dot lea du miessi. Se, den lengst borte der, det er reinkalven din.
Dakka daid rudaiguin oasttestii fas guokte gusa. For akkurat de pengene kjøpte han ganske enkelt to kyr til.

Forsterkende er også endelsen *-(a)naga* eller *-(a)na*, *-(a)n*. Bare følgende kasusformer brukes (som pronomen); de kan bare være attributt:

	Singularis	Pluralis
Nom	dahtanaga	
Akk/gen	dammanaga	
Ill	dasanaga	daiddanaga
Lok	dasttánaga	dainnanaga
Kom	dainnanaga	

Illativ- og lokativformen brukes bare som *stedsadverbial*.

- Galggat guoddit dan *dásanaga*. Du skal gi det fra deg her på flekken.
Dahtanaga olmmoš fertii bargat dan fas oddasis. Akkurat det samme mennesket måtte gjøre arbeidet om igjen.
Dammanaga bottus dat bohte. I akkurat samme stund kom de.

Det er ofte knyttet en *relativsetning* til pronomenet *dat*, f.eks.

- Mun dagan *dan*, *maid ieš dáhtun*. Jeg gjør som («det som») jeg selv vil.

Pronomenet som relativsetningen er knyttet til, kan sløyfes, hvis det står i nominativ eller akkusativ, og det ikke er tale om en *bestemt* person eller ting:

- (*Dat*) lea duohta, maid don dajat. Det er sant det du sier.

Mun dagan (*dan*), maid ieš dáhtun. Jeg gjør som jeg selv vil.

Gii beaivvi bargá, (*dat*) lea eahkedis hui váiban. Den som arbeider (hele) dagen, er meget trøtt om kvelden.

Dat som personlig pronomen

Pronomenet *dat* brukes ofte som personlig pronomen istedenfor *son*, 'han/hun', *soai*, 'de to', og *sii*, 'de', f.eks.

Son/Dat áigu vuolgit. Han skal reise.

Itgo/It go njoara *sudnuide/daidda* gáfe? Skal du ikke gi dem kaffe?

Sis/Dain ii dáidde (leat) nu ollu ruhta. De har kanskje ikke så mange penger.

I *underordnede setninger* kan *dat*, 'han/hun', ikke være samme person som *subjektet* i den *overordnede setningen*:

Overordnet setning	underordnet setning	
Máhtte muitalii,	ahte das lea goahti.	Mattis fortalte at han (en annen enn Mattis) hadde ei gamme.

Hvis det er samme person, må *son*, *soai* eller *sii* brukes:

Máhtte muitalii, ahte sus lea goahti.	Mattis fortalte at han (selv) hadde ei gamme.
---	---

Lemet logai, ahte **dat** ii máhte vuodjat. Klemet sa at han (en annen) ikke kunne svømme.

Lemet logai, ahte **son** ii máhte vuodjat. Klemet sa at han (Klemet) ikke kunne svømme.

Det samme gjelder for halvt indirekte, halvt direkte tale:

Lásse dajai, atte **dasanai/dasa nai**. Lars sa: «Gi ham også.»

Lásse dajai, atte **sutnjenai/sutnje nai**. Lars sa: «Gi meg også.»

Ingá logai, ii **dat** váldde du. Inga sa: «Hun tar ikke deg.»

Ingá logai, ii **son** váldde du. Inga sa: «Jeg tar ikke deg.»

Hvis man snakker om en person som er til stede, så bruker man helst ikke *dat*, men *son*:

Son, guhte duo čohkká, lea mu viellja. Han som sitter der borte, er min bror.

Dat som framhevende partikkel

Dat kan også brukes som framhevende partikkel, f.eks.

Mun *dat* lean.

Det er jeg.

Mer om bruken av *dat* som partikkel står på side 212.

SPØRRENDE OG RELATIVE PRONOMEN

De samme ordene brukes både som spørre- og som relativpronomen:

	Betydning som spørrepronomen:	Betydning som relativpronomen:
mii	hva, hvilken, hva slags	(det, den) som
gii	hvem, hvilken, hva slags	(den) som
goabbá	hvem, hvilken, hva for en (av to)	(den, det) som (av to)
guhtemuš	hvem, hvilken, hva for en (av flere)	(den, det) som (av flere)
guhte	hvem, hvilken, hva for en (av en bestemt gruppe eller mengde på flere enn to)	(den, det) som (av en bestemt gruppe eller mengde på flere enn to)

Som spørre- og relativord brukes også visse tallord, adverb og adjektiv, f.eks.

galle	hvor mange; (så mange) som
gosa	hvorhen; (dit) hvor
makkár	hva slags; (slik, av den slags) som

Bøyning

Singularis

Nom	mii	gii	guhte	guhtemuš (guđemuš)
Akk	man, hvilken; som (av flere) maid hva; som	gean	guđe	guđemučča
Gen	man			
Ill	masa	geasa	guhtii	guđemužžii
Lok	mas	geas	guđes	guđemuččas
Kom	mainna	geainna	guđiin	guđemuččain
Ess	manin	geanin	guhten	guđemužžan

Merk forskjellen i betydningen mellom *man* og *maid* i *akk sg*.

Pluralis				
Nom	mat	geat	guđet	guđemuččat
Akk/gen	maid	geaid	guđiid	guđemuččaid
Ill	maidda	geaidda	guđiide	guđemuččaide
Lok	main	geain	guđiin	guđemuččain
Kom	maiguin	geaiguin	guđiiguin	guđemuččaiguin
Ess	manin	geanin	guhten	guđemužžan

Pronomenet *goabbá* bøyes regelmessig som likestavelses substantiv på *-á*:

Nom	goabbá
Akk/gen	goappá
Ill	goabbái
	OSV.

Bøyning av spørrepronomen + substantiv

	Singularis	Pluralis
Nom	mii dáluid hva slags gård	mat dálut, hvilke gårder mat dáluid hva slags gårder
Akk	man dálu, hvilken gård maid dáluid hva slags gård	maid dáluid
Gen	man dálu	
Ill	man dálloi	maidda dáluide
Lok	man dálus	main dáluin
Kom	mainna dáluin	maid dáluiguin, maiguin dáluiguin
Ess	manin dálun	

	Singularis	Pluralis
Nom	gii mánáid hvilket barn	geat mánát, hvilke (hvem sine) barn geat mánáid
Ess		geanin mánnán

De andre kasusformene mangler.

Nom	guhte mánná hvem av barna	gudet mánát hvilke av barna
Akk/gen	guđe máná	gudiid mánáid
Ill	guđe mánnái	gudiide mánáide
Lok	guđe mánás	gudiin mánáin
Kom	gudiin mánáin	gudiid mánáiguin, gudiiguin mánáiguin
Ess	guhten mánnán	

Nom	goabbá mánná hvem av de to barna	goappát mánát hvilken av de to gruppene med barn
Akk/gen	goappá máná	goappáid mánáid
Ill	goappá mánnái	goappáide mánáide
Lok	goappá mánás	goappáin mánáin
Kom	goappáin mánáin	goappáid mánáiguin, goappáiguin mánáiguin
Ess	goabbán mánnán	

Spørre-/relativpronomen + substantiv bøyes som *dat* + *substantiv*, med følgende avvik:

- Etter *mii*, *maid* (*akk sg.*) og *gii* står substantivet i *akk/gen pluralis*.
- Etter *mat* og *geat* står substantivet i *akk/gen pluralis*, hvis pronomenet har betydningen *hva slags*.

Foran substantiv i pluralis kan en bruke formene *guđe* og *goappá* i alle kasus unntatt essiv:

Nom	guđe mánát	goappá mánát
Akk/gen	guđe mánáid	goappá mánáid
Ill	guđe mánáide	goappá mánáide
osv.		

Pronomenet *guhtemuš* (*gudemuš*) har attributtformen *gudemuš*. Den brukes i alle kasus, men sjeldnere i *nom sg.*:

Nom	guhtemuš mánná (gudemuš mánná) hvilken av barna
Akk/gen	gudemuš máná
Ill	gudemuš mánnái
osv.	

Bruken av spørre- og relativpronomenene

Mii

brukes om *dyr, ting* og *abstrakte forhold*. Men i forbindelse med et substantiv eller som relativpronomen kan *mii* også brukes om *personer*:

Spørrepronomen

<i>Mii</i> duo lea?	Hva er det der?
<i>Maid</i> don ozat?	Hva leter du etter?
<i>Mat</i> diet leat biergasiid?	Hva er det for slags saker?
<i>Mii</i> oahpaheddjiid son lea?	Hva er han lærer i?

Relativpronomen

Mus lea niibi, <i>mas</i> nađđa lea doddjon.	Jeg har en kniv som skaffet er brukket på.
In ipmir, <i>maid</i> don dajat.	Jeg forstår ikke hva du sier.
Oainnátgo/Oainnát go duon olbmá, <i>mii</i> doppe vázzá?	Ser du han (den mannen) som går der borte?
Dat olbmot, <i>mat</i> manne sisa, eai leat vel máksán.	De (folk) som er gått inn, har ikke betalt ennå.

Om bestemte personer som f.eks. er nevnt ved navn, brukes helst *gii*:

Dovdabehtetgo/Dovdabehtet go mu vielja Lemeha, <i>gii</i> dál lea Oslos?	Kjenner dere broren min Klemet som nå er i Oslo?
--	--

Pronomenet *mii* har to former i *akkusativ sg.*: *man* og *maid*. Av disse er *maid* den vanlige. Formen *man* brukes iblant om noe en *vet om* fra før, f.eks. når det er snakk om en bestemt ting eller et bestemt dyr blant flere. Eksempler:

Mun cuvkejin reaga, <i>man</i> Niillas lei dahkan.	Jeg ødela den av sledene som Nils hadde laget.
Čearpmaha, <i>man</i> don leat merken, gal gosii borre beatnagat.	Den reinkalven som du har merket, er nesten blitt revet i hjel av hundene.
<i>Man</i> don doppe oidnet?	Hva/Hvilken/Hva for en så du der?

Relativsetninger med *man* kan omformes til *agens-konstruksjon* (s. 314) uten at meningen forandres:

Mun cuvkejin <i>Niillasa dahkan reaga</i> .	Jeg ødela den av sledene som Nils hadde laget.
<i>Du merken čearpmaha</i> gal gosii borre beatnagat.	Den reinkalven som du har merket, er nesten blitt revet i hjel av hundene.

Følgende kasusformer brukes også som *adverb*:

Nom	maid	hvorfor
Gen	man	hvor (<i>gradsadverb</i>)
Ess	manin (= <i>manne</i>)	hvorfor

<i>Maid</i> don geahčat munnje?	Hvorfor ser du på meg?
<i>Man</i> stuoris mánná lea?	Hvor stor er ungen?
<i>Manin</i> don it boah tán?	Hvorfor kom du ikke?

Gii

Gii brukes bare om *personer*:

Spørrepronomen

<i>Gii</i> duo lea?	Hvem er det der?
<i>Geat</i> áigot boah tit?	Hvem vil komme? (om flere folk)
<i>Gean</i> don oainnát?	Hvem ser du?
<i>Gii</i> oahpaheddjiid duo boah tá?	Hvilken lærer (hva heter han som) kommer der?

Relativpronomen

Dat nieida, <i>geasa</i> don liikot, lea Máhte oabbá.	Jenta som du liker, er Mattis' søster.
---	--

Goabbá

Goabbá brukes når en taler om den eller det ene av *to personer*, *dyr* eller *ting*. Flertallsformen *goappát* brukes om den eller det ene av *to grupper*, *partier* og lignende. Den betegner også:

- Begrep som på samisk står i pluralis, f.eks. *heajat* 'bryllup'.
- Par eller sett av ting, f.eks. *sabehat* 'et par ski'.

Spørrepronomen

<i>Goabbá</i> dudnos áigu mannat girkus?	Hvem av dere to skal gå i kirka?
Diedátgo/Diedát go, <i>goappás</i> lea oddaset gákti?	Vet du hvem (av de to) som har den nyeste kofta?
Diedátgo/Diedát go, <i>goabbá</i> gákti lea oddaseabbo?	Vet du hvilken kofte (av de to) som er nyest?
<i>Goappáid gápmagiid</i> don válddát?	Hvilket skallepar (av de to) tar du?
<i>Goappá</i> mánás leat buoret bánít?	Hvem av de to barna har de beste tennene?

Relativpronomen

Válddán dan vielpá, goabbá lea stuorát.	Jeg tar den valpen (av de to) som er størst.
Goappáid gápmagiid leaččan vuolleliidda hengen, daid de galggat váldit.	Du skal ta det skalleparet som jeg har hengt nederst.

Guhtemuš

Guhtemuš (gudemuš) brukes når en spør eller snakker om én eller ett av flere (enn to) personer, dyr eller ting:

Spørrepronomen

Guhtemuš dan dagai?	Hvem har gjort det?
In muite šat, gudemuččas mun lean dan ožžon.	Jeg husker ikke (lenger) hvem jeg har fått det fra.
Gudemuš viesus don orut?	Hvilket hus bor du i?

Relativpronomen

Guhtemuš sivalaš lea, (dat) galgá ránggáštuvvot.	Den skyldige («Den som er skyldig») skal bli straffet.
Gudemuš gohpu leaččan bajimus (h)ildui bidjan, dan oaččut atnit.	Du får bruke den koppen som jeg har satt på øverste hylle.

Guhte

Guhte betegner både personer, dyr og ting. Det brukes når en spør eller snakker om personer, dyr, ting i en avgrenset gruppe, eller mengde.

Spørrepronomen

Guhte lea dán bargan?	Hvem (av dem, dere) har gjort dette her?
Gude don válddát?	Hvilken tar du?
Gudiin bussiin don bohtet?	Hvilken buss kom du med?
In muite šat, gude viesus dat orru.	Jeg husker ikke lenger hvilket hus han bor i.

Relativpronomen

Attán dasa sealgái, guhte lea njálbmámus.	Den av dere som bruker mest kjeft, skal få på pukkelen av meg.
Doppe leat eatnagat, gudet dadjet nu.	Det er flere der som sier det.
Gude ámmáhii leat beassan, das galggat bissut.	Du skal bli i den stillingen du har fått.

Spesielle regler for bruken av relativpronomenene

- 1) Relativpronomenet retter seg i *tall* etter ordet det peker tilbake på. I visse tilfeller er det dessuten samsvar i *tall og person* mellom relativsetningens *verbal* og ordet som relativpronomenet peker tilbake på. Mer om dette står i kapitlet om *kongruens* på side 514.
- 2) Relativpronomenets *kasus* bestemmes av den funksjon ordet har i relativsetningen (subjekt: *Nominativ*, objekt: *Akkusativ*, osv.).

Eksempler:

Nom	dat olmmoš, <u>gii</u> doppe čuožžu <i>subjekt</i>	det mennesket som står der
Akk	dat olmmoš, <u>gean</u> don doppe oainnát <i>akkusativ-objekt</i>	det mennesket som du ser der
Gen	dat olmmoš, <u>gean</u> fárus don bohtet <i>attributt («styring»)</i> <i>til postposisjon</i>	det mennesket som du kom i lag med
Ill	dat olmmoš, <u>geasa</u> don liikot <i>illativ-objekt</i>	det mennesket som du liker
Lok	dat olmmoš, <u>geas</u> don jerret <i>possessiv-adverbial</i>	det mennesket som du spurte
Kom	dat olmmoš, <u>geainna</u> don hupmet <i>komitativ-objekt</i>	det mennesket som du snakket med
Ess	dat olmmoš, <u>geainin</u> heargi lei nuppástuvvan <i>predikativ</i>	det mennesket som reinen var blitt forvandlet til

- 3) Relativpronomenet kan aldri utelates:

Mun dagan *maid* dáhtun. Jeg gjør det (som) jeg vil.

Die lea olmmoš, *gean* in leat Der er det en («et menneske») (som)
ovdal oaidnán. jeg ikke har sett før.

- 4) I norsk brukes iblant såkalt «pleonastiskt» (overflødig) *som*. Dette er ikke mulig i samisk:

Diedátgo/Diedát go, *gii* dan lea Vet du hvem **som** har gjort det?
dahkan?

Dat jearai, *mii* lea dáhpáhuvvan. Han spurte hva **som** hadde hendt.

- 5) Relativpronomenene (og relativadverb) får *ubestemt* betydning når de forbindes med partiklene *fal*, *dal de* eller *ihkinassii*, *ihkinessi*:

Gii fal dan dajaš, son gielista. Hvem som enn sier det, han lyger.

Mun čuovun du, *gosa ihkinassii* don manažat. Jeg skal følge deg, hvor du enn går.

«DISTRIBUTIVE» PRONOMEN

Spørre- og relativpronomenene kan brukes som «distributive» («fordelende») pronomen. De har da vanligvis endelsen *-ge*, i vest også *-nai* som kan være tilpasset den forutgående konsonanten:

miige, hver(t) enkelt (av flere ting)
miinai, miijai

giige, hver enkelt (av flere personer)
giinai, giijai

guhtege, hver(t) enkelt (av flere)
guhtenai

goabbáge, hver(t) (av to)
goabbánai

Det kan stå *ieš-* i følgende pronomener:

iešgiige, hver enkelt (av flere personer)
iešgiinai, iešgiijai

iešguhtege, hver(t) enkelt (av flere)
iešguhtenai

Slike distributive pronomener bøyes og følger ellers reglene som gjelder for grunnordene (*mii*, *gii*, *guhte* og *goabbá*). De uttrykker hva hver av personene gjør eller hva som skjer med hver av tingene. Eksempler:

Biret muitalii, maid *guhtege* lei addán, ja gosa *miige* lei biddjovuvon. Berit fortalte hva hver enkelt hadde gitt og hvor hver enkelt ting var blitt satt.

Dat gáibidedje logi ruvno *geasnai*. De krevde ti kroner av hver enkelt.

De *iešguhtege/iešguhtenai* olmmoš válddii biillas. Så tok de hver sin bil.

Goappásge lei dušše okta heargi. Hver av de to hadde bare én arbeidsrein.

Iešgudege sajis lea olmmái fáktan. På hvert enkelt sted er det en («en mann som») vakt.

Mis ledje *goappáinge* golbma heastta. Vi hadde tre hester på hvert av de to arbeidslagene.

Mis lea dahkamuš (*ieš-*)*gudesge*. Vi har hver vår oppgave. (Hver enkelt av oss har noe som må gjøres).

UBESTEMTE PRONOMEN

Samisk har mange ubestemte pronomen. Noen av dem er *sammensatt* av et spørrepronomen (eller *okta* og *makkár*) og en partikkel. De blir beskrevet først. Deretter følger de andre i alfabetisk rekkefølge.

Sammensatte ubestemte pronomen

1) vaikko mii	hva som helst
vaikko gii	hvem som helst
vaikko guhte	hvilken/hvem som helst (av en bestemt mengde)
vaikko goabbá	hvilken som helst (av to)
vaikko guhtemuš	hvilken som helst (av flere enn to)

og dessuten:

vaikko makkár allslags

Istedenfor *vaikko gii* osv. brukes også *gii ihkinassi*, *gii fal*, *gii beare* osv.

2) feara mii	et eller annet, et eller annet slags; snart ett, snart noe annet; litt av hvert, alt mulig

feara gii en eller annen (person); snart en, snart en annen; alle mulige

og dessuten:

feara makkár et eller annet slags

3) mii nu	et eller annet
gii nu	en eller annen (person)

og dessuten:

makkár nu,
makkáraš nu av et eller annet slags

Ubestemte pronomen med *nu* og *feara* kan kombineres, f.eks. *feara mii nu*, 'et eller annet, uvisst hva', osv.

Ubestemte pronomen som *vaikko mii*, *feara mii*, *feara mii nu*, *mii nu*, osv. bøyes og brukes som det tilsvarende spørrepronomen.

Eksempler:

Dan diehtá *vaikko gii* (*gii fal*,
gii ihkinassii). Det vet hvem som helst.

Son addá biepmu *vaikko geasa*. Hun gir mat til hvem som helst.

Dat bargá *vaikko maid*. Han gjør hva som helst.

Don oaččut *vaikko guđiin*
reagain vuodjit.

Du får kjøre med hvilken som helst
slede (av dem som finnes der).

Váldde *vaikko goappá* vielpá.

Ta hvilken som helst av de to
valpene.

Doppe ledje *vaikko makkár*
muorat.

Der var det alle slags trær.

Feara gii/Gii nu beassá dan
bargat.

Alle mulige mennesker får gjøre det.

Son vuovdá *feara makkár/*
makkár nu biergasiid.

Han selger alle mulige slags varer.

Nieida orui smiehttamin *feara*
maid/maid nu.

Jenta syntes å tenke på litt av hvert.

*

4) **mihkkege** noe, noen, noe slags i det hele tatt
(**mihkke**)

giige noen, noen i det hele tatt

guhtege noen, noen i det hele tatt (av flere enn to)

goabbáge noen, noen i det hele tatt (av to)

guhtemušge noen, noen i det hele tatt (av en gruppe)

og på samme måte

makkárge noe slags, noen slags i det hele tatt

oktage noen, en eneste i det hele tatt

Bøyning

	Singularis	Pluralis	Singularis	Pluralis
Nom	mihkkege, mihkke	mahkkege, mahttege	giige	geatge
Akk	mange, maidege (maide)	maidege (maide)	}	geainge geaidge
Gen	mange	maidge		
Ill	masage	maiddage		
Lok	mastege, masge	mainge	geasage geastege, geasge	geaiddage geainge
Kom	mainnage	—	geainnage	—
Ess	maninge		geaninge	

- Noen kasusformer har en lengre form (delvis ved siden av den korte formen): *mihkkege*, *maidege*, *mastege*, *mahkkege*, *geastege*.
- *Kom pl.* forekommer ikke. Dette gjelder også for de andre ubestemte pronomenerne på *-ge*.

De andre ubestemte pronomenene på *-ge* (*goabbáge*, *guhtege*, *guhtemušge*, *makkárge* og *oktage*) bøyes som det tilsvarende grunnord, med etterhengt *-ge*.

Ubestemte pronomen på *-ge* kan bare brukes i følgende setninger:

- *Nektende* setninger
- *Spørresetninger* med spørrepartikkelen *-go* (eller *-bat*)
- *Betingelsessetninger*

I andre setninger må det stå et annet pronomen.

De følgende eksemplene viser både bruken av pronomenene på *-ge*, og hvordan de må skiftes ut når setningen ikke er nektende, spørrende eller betinget:

Nektende, spørrende eller betingete setninger	Andre setninger
Áddjá ii addán iežas gollediimmu <i>geasage</i> . <i>Bestefar gav ikke gulluret sitt til noen.</i>	Áddjá attii iežas gollediimmu <i>muhtumii/geasa nu</i> . <i>Bestefar gav gulluret sitt til en eller annen.</i>
Dákko ii leat vázzán <i>oktage</i> . <i>Det er ingen som har gått her.</i>	Dákko lea vázzán <i>muhtun</i> . <i>Det er noen som har gått her.</i>
Ii <i>guhtege</i> mis leat dien bargan. <i>Ingen av oss har gjort det.</i>	<i>Muhtun</i> mis lea dien bargan. <i>En av oss har gjort det.</i>
Dat ii leat <i>mihkkege</i> dáluid. <i>Det er ikke noen gård i det hele tatt.</i>	Dat lea <i>muhtunlágán</i> dálлу. <i>Det er en slags gård.</i>
Ii <i>guhtemušge</i> stoalpu heive. <i>Ingen av stolpene passer.</i>	Dušše <i>okta</i> dain stoalppuin heive. <i>Bare en av stolpene passer.</i>
Jos leat oaidnán <i>maidege</i> , de galggat dadjat. <i>Hvis du har sett noe, så skal du si ifra.</i>	Mun oidnen <i>juoidá</i> . <i>Jeg så noe.</i>
Ii <i>goabbáge</i> munnos beasa odne vuolgit. <i>Ingen av oss (to) får dra i dag.</i>	<i>Nubbi</i> munnos beassá odne vuolgit. <i>En av oss (to) får dra i dag.</i>
Gávdnetgo/Gávdnet go <i>maidege</i> ? <i>Fant du noe?</i>	Mun lean gávdnan <i>juoidá</i> . <i>Jeg har funnet noe.</i>
Gal diet ii leat <i>masage</i> ávkin. <i>Det der kan ikke brukes til noe («er ikke til en eller annen nytte»).</i>	Gal diet lea <i>juoga masa</i> (<i>juosat</i>) ávkin. <i>Det der kan nok brukes til et eller annet («er til en eller annen nytte»).</i>
Dohko ii mannan <i>oktage</i> dain olbmuin. <i>Ikke en eneste av dem gikk dit.</i>	Dohko manne <i>soapmásat</i> dain olbmuin. <i>En og annen av dem gikk dit.</i>

Andre ubestemte pronomen

Buot (*all, alt, alle*)

Buot bøyes ikke. Pronomenet brukes selvstendig bare i *nom* og *akk*, men som attributt til substantiv i alle kasus.

De jávke *buot*.

Da forsvant alle (*dyr*).

Mun lean oaidnán *buot*.

Jeg har sett alt.

Buot olbmot šaddet okte jápmit.

Alle mennesker må dø en gang.

Ale beroš *buot baikkain!*

Bry deg ikke om alle slags
bagateller!

Buohkat (*alle personer*)

Buohkat er flertallsformen av *buot*. Ordet brukes bare istedenfor et substantiv. Det bøyes som likestavelser stamme på *-a*: *akk/gen pl. buohkaid*. Eksempler:

Galggat *buohkaide* addit.

Du skal gi (*det*) til alle.

Ii *buohkain* lea alddiineaset biila.

Ikke alle har egen bil.

Duobbá dábbá (*snart den ene, snart den andre*)

Begge delene av dette «dobbelte» pronomenet bøyes som likestavelser stamme på *-á*: *akk/gen duoppá dáppá*, ill *duobbái dábbái*, osv.

Duobbá dábbá bargá dan.

Snart den ene og snart den andre
gjør det.

Dat čievččastii *duoppáin dáppáin*
julggiin.

Han sparket snart med den ene,
snart med den andre foten.

Eanas, eanaš (*størsteparten, de fleste*)

Dette pronomenet brukes både istedenfor et substantiv og som attributt. Som attributt bøyes det ikke.

Brukt substantivisk, bøyes ordet som ulikestavelser stamme: *akk/gen eatnasa, eatnaša*, ill *eatnasii, eatnašii*. Eksempler:

Eanas lei juo johttán davás.

Størsteparten har alt begynt å flytte
nordover.

Dávda njoamui *eatnašii*.

Størstedelen fikk sykdommen.

Eatnasat láhppojedje.

De fleste forsvant.

Eanas olbmot dovdet su.

De fleste (mennesker) kjenner han/
henne.

Eanebut (*flere*),
Eanemusat (*de fleste*)

Disse pronomenerne står i pluralis. De kan ikke være attributt. *Eanebut* er en komparativform. *Eanebut* bøyes som ulikestavelses stamme (akk/gen *eanebuid*). *Eanemusat* er en superlativform og bøyes som likestavelses stamme på *-a* (akk/gen *eanemusaid*).

Bálkes dohko <i>eanebuid</i> lusa!	Kast det dit hvor det er flere (av den sorten)!
Máhtte oaččui <i>eanemusaid</i> .	Mattis fikk de fleste.
<i>Eanemusaide</i> ledje skeaŋkkat.	Det var gaver til de fleste.

Eatnagat (*mange personer*)

Eatnagat står i pluralis. Det bøyes som ulikestavelses stamme (akk/gen *eatnagiid*). Ordet kan ikke være attributt.

<i>Eatnagat</i> vulge, <i>eatnagat</i> bohte.	Mange gikk, mange kom.
---	------------------------

Eatnat (*meget (av), i stor mengde, i stort antall, mange*)

Eatnat bøyes ikke. Pronomenet brukes alene bare i *nom* og *akk*, men som attributt til substantiv i alle kasus.

Bora láibbi nu <i>eatnat</i> go háliidat.	Spis brød, så meget du vil!
Olbmot ledje <i>eatnat</i> doppe.	Folk var det mye av der.
Oasttášin <i>eatnat</i> láibbiid.	Jeg ville kjøpe mange brød.

Eará, iežá (*annen, annet*)

Eará og *iežá* brukes både istedenfor et substantiv og som attributt. Som attributt bøyes ordene ikke.

<i>Eará/iežá báikkis</i> ii leat mange veara.	Det er ingen vits å være på en annen plass.
--	---

Ellers bøyes disse pronomenerne som likestavelses stamme på *á*: akk/gen *eará, iežá*, ill *earái, iežái*, osv.

Mun in sáhte <i>earáid/iežáid</i> váldit mielde.	Jeg kan ikke ta andre med.
Mus ii juolo šat muorra <i>earáide/iežáide</i> .	Jeg har ikke mer ved å avse til andre.

Earrás- (*en annen person*)

Earrás- bøyes som ulikestavelses stamme (akk/gen *earrása*). Nominativformen fins ikke. Ordet brukes ikke som attributt.

Olmmoš ohcagoahtá veahki
earrása luhtte.

En begynner å søke hjelp hos en
annen.

Gallát (*ganske mange*)

Pronomenet *gallát* brukes bare som attributt og bøyes ikke. Substantivet etter *gallát* står i *singularis*:

Doppe ledje *gallát olbmo*.

Det borte var det ganske mange
mennesker.

Galládat (*ganske mange*)

Galládat står i pluralis. Det bøyes som ulikestavelses stamme (akk/gen *galládiid*). Ordet kan ikke være attributt.

Galládat doppe oidnojedje.

Der så en ganske mange.

Galle (*mange*)

Galle bøyes som det tilsvarende spørrende tallord. For bruken gjelder det visse innskrenkninger. Pronomenet brukes bare i:

- Setninger med *nektelse*
- *Underordnede* setninger
- *Tvilende* spørsmål og utsagn
- Setninger med *potensialis*
- Forbindelsene

vaikko man galle 'så mange som helst'

nu (nuvt) galle go 'så mange som'

Oidnetgo/Oidnet go bohccuid?

– In mun oaidnán *galle*.

Så du rein?

– Jeg så ikke mange.

Eai *galle* biilla vuolgge dakkár
buolašin.

Det er ikke mange biler som starter
i denne kulda.

In muite šat, *galle* mun válden.

Jeg husker ikke lenger hvor mange
jeg tok.

Das eai dáidde *galle sávzza*.

Han har kanskje ikke mange sauer.

Váldde *galle* válddežat.

Ta så mange du vil («måtte ta»).

Mus leat *vaikko man galle* duháha.

Jeg har flere tusen («om så hvor
mange tusen»).

Adden sutnje *nu galle láibbi, go*
sus ledje mánát.

Jeg gav ham like mange brød som
han hadde unger.

Gallis (*mange personer*)

Gallis brukes ikke som attributt. Pronomenet bøyes som ulikestavelses stamme (akk/gen *gallása*). Det brukes bare i:

- Setninger med *nektelse*
- Setninger som uttrykker *tvil*

Eai *gallis* dan máhte.

Det er ikke mange som kan det.

Didežitgo/Didežit go *gallis* dan?

Kan det være mange som vet det?

Goappašagat (pl.) (*begge, hver (av to)*)

Goappašagat brukes ikke som attributt. Ordet bøyes som likestavelser stamme på *-a* (akk/gen *goabbašagaid*).

Goappašagat gal seadášeigga
oažžut.

Begge to burde nok få.

Mun oidnen *goappašagaid* girkus.

Jeg så dem begge i kirka.

Leatgo/Leat go *goappašagain* ožžon
skean̄kka?

Har du fått en gave fra begge?

Goappašat (pl.) (*begge, hver (av to)*),

Guktot (pl.) (*begge (tilsammen)*)

Goappašat bøyes som ulikestavelser stamme (akk/gen *goappašiid*), *guktot* bøyes som sammendradd stamme (akk/gen *guktuid*).

Goappašat leaba boahtán.

Begge er kommet.

Galggat *goappašiidda* addit.

Du skal gi noe til begge to.

Moai letne Niillasiin *guktot*
fitnan Helssegis.

Nils og jeg har begge vært en tur i
Helsinki.

Som attributt står *goappašat* og *guktot* vanligvis til substantiv i plural. Forbindelsen *goappašat* + substantiv og *guktot* + substantiv bøyes på samme måte som *dat* + substantiv:

Nom	goappašat giedat begge hendene	guktot mánát begge barna
Akk/gen	goappašiid giedaid	guktuid mánáid
Ill	goappašiid(da) giedaide (goappašiid gihtii)	guktuid mánáide (guktuid mánnái)
Lok	goappašiin giedain (goappašiid giedas)	guktuin mánáin (guktuid mánás)
Kom	goappašiid giedaiguin, goappašiiguin giedaiguin	guktuid mánáiguin

Essiv brukes ikke.

Son vuvddii <i>goappašiid gusaid</i> .	Han solgte begge kyrne.
<i>Goappašiin mánáin</i> lea nuorv(v)u.	Begge barn er forkjølt.
Doala gitta <i>guktuid giedaiguin!</i>	Hold fast med begge hender.
Dat jorgalii <i>guktuid gillii/goappašiid gielaide</i> .	Han oversatte til begge språk.

Goabbat (*hver sin, hver (av to)*,

Iešguhtet (*hver sin, hver (av flere enn to)*)

Disse pronomenene bøyes ikke. De brukes mest som attributt. *Ieš-* kan sløyfes, men ikke når pronomenet er *subjekt* i setningen. Substantivet som er objekt eller adverbial i setningen, kan ha *possessivt suffiks*.

Sii válde doppe <i>iešguhtet</i> biilla.	De tok der hver sin bil.
Dat bohte (<i>ieš</i>) <i>guhtet</i> guovllus.	De kom fra hver sin retning.
Soai vácciiga <i>goabbat beale</i> joga.	De (to) gikk på hver sin side av elva.
<i>Iešguhtet</i> válddii doppe biillas.	Der tok de hver sin bil.
<i>Goabbat</i> manai dasto guvlosis.	Deretter gikk de (to) hver til sitt sted.

Guoktásat (pl.) (*to om gangen, et par*)

Guoktásat bøyes som ulikestavelses stamme (akk/gen *guoktásiid*). Essiv brukes ikke. Pronomenet brukes ikke som attributt.

Dat bohte <i>guoktásiid guoktásiid</i> .	De kom to og to om gangen.
Oidnetgo/Oidnet go don daid <i>guoktásiid</i> , gosa dat girde?	Så du de to (f.eks. to rypepar), hvor de fløy?

Hárvvis (*få, fåtallig*)

Hárvvis bøyes på to måter:

- Som ulikestavelses stamme (akk/gen *hárvása*, ill *hárvásii*).
- Som sammendradd stamme (akk/gen *hárvá*, ill *hárvái*).

Pronomenet brukes helst bare om personer. Hvis det er *predikativ*, kan det bare stå i *pluralis*. Eksempler:

<i>Hárvát/Hárvásat</i> dat dohkkejít dán bargui.	Det er få mennesker som passer til denne jobben.
Dat borramušat leat hui <i>hárvát/hárvásat</i> .	Slik mat finnes det svært lite av.
<i>Hárvvis</i> dan diehtá.	Få vet det.

Som attributt har ordet attributtformen *hárve*, sjeldenere *hárves*:

Mun diedán muhtin *hárve sáni*.

Jeg kan («vet») noen få ord.

Hárve olmmoš dan máhtta.

Det er få mennesker som kan det.

Juobbá, juobbágoabbá (en/et av to; den/det ene av to)

Disse pronomene brukes både substantivisk og som attributt. De bøyes som likestavelser stamme på *-á*; i *juobbágoabbá* bøyes begge delene: akk/gen *juoppá*, *juoppágoappá*, ill *juobbái*, *juobbáigoabbái*, osv.

Som attributt bøyes de etter de samme reglene som *dat* i forbindelsen *dat* + *substantiv* (s. 116).

Juoppá don fertet dahkat.

En av to ting må du gjøre.

Itgo/It go dudaše *juobbáigoabbái*?

Er du ikke tilfreds med noen av dem («de to»)?

Oastte *juoppágoappá* biilla.

Kjøp den ene av de to bilene.

Juoga (et eller annet, noe (ikke om personer))

Pronomenet bøyes slik:

Nom *juoga*

Akk *juoga,*

juoidá,

juoiddá(id)

Gen *juoga*

Ill *juosat*

Lok *juostá*

Kom *juoidáin*

Ess *juonin*

Som attributt brukes formen *juoga* i alle kasus. Men i *akk pl.* kan det også stå *juoidá*.

Gal suige *juoidá/juoga* gávdná doppe oastit.

En finner vel et eller annet der som en kan kjøpe.

Mus livččii miella vuolgít *juosat*.

Jeg kunne ha lyst til å dra et eller annet sted.

Dat ballá *juostá*.

Han er redd for et eller annet.

Gal dat *juonin* aniha.

Det kan nok brukes til et eller annet.

Na *juoidáin* songe/son ge ferte ealit, jos jo ii rehálaš bargguin.

Også han må leve av et eller annet, om ikke av ærlig arbeid.

Gal doppe gávden *juoga buori* (*biepmu*).

Der fant jeg noe godt (en eller annen god matsort).

Oidnetgo/Oidnet go *juoga/juoidá* *huriid*?

Så du noe godt («goder»)?

Juoga mii (juoga mii nu) (et eller annet (ikke om personer))

Pronomenet bøyes og brukes som spørrepronomenet *mii* 'hva'; *juoga* forblir uforandret: akk *juoga maid*, gen *juoga man*, osv:

Jávrris ledje *juoga mat guliid*.

I vannet var det en eller annen sort fisk.

Dat dohkke *juoga masa*.

Det kan brukes (som materiale) til et eller annet.

Dat dohkke *juoga manin*.

Det kan brukes som et eller annet.

Juohke (hver, en hver)

Juohke brukes bare som attributt og bøyes ikke:

Dat boahtá *juohke jagi*.

Han kommer hvert år.

Dat láve suhttat *juohke dušši* dihte/
juohke duššiin.

Han bruker å bli sint for hver minste bagatell.

Juohkehaš (enhver, hver og en (bare om personer))

Juohkehaš brukes ikke som attributt. Pronomenet bøyes som likestavelser stamme på *-a* (akk/gen *juohkehačča*, ill *juohkehažžii*). Eksempler:

Juohkehaččas leai vuoján.

Hver hadde en kjørerein.

Mun adden *juohkehažžii* skeaŋkka.

Jeg gav hver av dem en presang.

Moanat (pl.) (temmelig mange (ca. 4–10))

Pronomenet bøyes som likestavelser stamme på *-a* (akk/gen *moanaid*). Eksempler:

Moanat jagit leat gollan dan rájis
go du lean oaidnán.

Det har gått temmelig mange år siden sist jeg så deg.

Mun lean *moanaid olbmuid* juo
bovden.

Jeg har alt invitert temmelig mange mennesker.

Mun lean *moanaid* juo bovden.

Jeg har alt invitert nokså mange.

Muhtin, muhtun (en eller annen, én, en viss)

Pronomenet bøyes som ulikestavelser stamme *uten stadiveksling* (akk/gen *muhtima*, *muhtuma*, ill *muhtimii*, *muhtumii*). Som attributt brukes i alle kasus formen *muhtin* eller *muhtun*. Eksempler:

Gal dat *muhtimat* fal máhttet.

Det er da noen som kan det.

Muhtun mu ustibiin jámii.

En av mine venner døde.

Muhtin rikkis olmmái massii oba (oppa) ealu. En rikmann mistet hele flokken sin.

Oro juo dás *muhtun beaivvi!* Bli nå her et par dager.

Nubbi (*den/det ene (av to), en annen, et annet; andre (pl.)*)

Nubbi – nubbi (*den/det ene – den/det andre; noen – andre (pl.)*)

Nubbi brukes både istedenfor et substantiv og som attributt til et substantiv. Pronomenet bøyes som ordenstallet *nubbi*, 'annen'. Eksempler:

De jávkkai *nubbi*.

Så ble den andre borte.

Mus bávččasta *nubbi juolgi*.

Jeg har vondt i den ene foten.

Mana *nuppi vissui!*

Gå til nabohuset («det andre huset»)!

In mun *nuppiid* rudaid diede.

Jeg har ikke greie på andre folks penger.

Nubbi manai girkuu ja *nubbi* bázii ruoktot.

Den ene gikk i kirka og den andre ble hjemme.

Pronomenet *nubbi* kan ikke brukes i sammenligninger med konjunksjonen *go*, 'enn, som'. Her bruker en *eará* eller *iežá*, 'annen', istedenfor. Det samme gjelder for pronomenet *okta*, 'samme', som erstattes med *seammá*, 'samme':

Sus lea *eará/iežá* virgi go mus.

Han/Hun har et annet yrke enn jeg.

Orutgo/Orut go don *seammá* báikkis go Lemet?

Bor du på samme plass som Klemet?

Nuppát (*mer enn én, temmelig mange*)

Nuppát har bare singularisformer. Det bøyes som en ulikestavelses stamme (akk/gen *nuppáda*). Som attributt er ordet ubøyelig:

Nuppát dat doppe gopmula.

Der faller det flere enn en (i krigen).

Nuppádis lea fillen ruđa.

Mer enn en har han narret penger av.

Son lea *nuppát geardde* fitnan min dálás.

Han har vært i huset vårt mer enn én gang.

Vuoi, *nuppát dušši* don oasttát.

Du kjøper da mer enn én unyttig ting.

Okta (*én og samme, en viss person; noen (pl.), den ene gruppa, de samme*)

Pronomenet *okta* bøyes som tallordet *okta* 'en'. Eksempler:

Lei goit <i>okta</i> , gii dan dajai.	Det var da en som sa det.
Moai orro <i>ovtta sajis</i> .	Vi (to) bor på ett og samme sted (lever sammen).
Dat atnet <i>ovttaid sániid</i> .	De bruker de samme ordene.
<i>Ovttat</i> bohte, nuppit vulge.	Noen kom, andre gikk.

Pronomenet *okta* kan ikke brukes i sammenligninger med konjunksjonen *go*, 'som, enn'. Det samme gjelder *nubbi*, se ovenfor s. 138.

Oktahat ((én og) samme, (ett og) samme)

Pronomenet bøyes som likestavelser stamme på *-a* (akk/gen *ovttahaga*, ill *ovttahakkii*). *Nominativ* har sideformen *aktahat*.

Som attributt brukes i nom sg. *oktahat* (*aktahat*) eller *oktat* (*aktat*), i de andre kasus *ovttahat* eller *ovttat*.

Maid don <i>ovttahagaid</i> hoagat?	Hvorfor sier du det samme om og om igjen?
Ale daid <i>ovttahat ságaid</i> muital!	Fortell ikke de samme nyhetene om og om igjen!

Oktat, ovttat (én/ett og samme)

Pronomenet *oktat*, *ovttat* brukes bare som attributt. Foran substantiv i *nom* sg. brukes formen *oktat*, ellers *ovttat*. Eksempler:

<i>Oktat bargu</i> dolkada olbmo.	Ett og samme slags arbeid (uten variasjon) gjør en trøtt og lei.
Buot min joavku orrot <i>ovttat sajis</i> .	Hele familien vår bor på ett og samme sted.
Biegga bosui <i>ovttat guvlui</i> .	Vinden blåste i én og samme retning.

Olus (mange mennesker)

Olus bøyes som ulikestavelser stamme (akk/gen *ollosa*, iblant også uten stadieveksling: *olusa*). Ordet brukes ikke som attributt. Eksempler:

<i>Olusgo/Olus go</i> ledje?	Hvor mange personer var det?
<i>Ollosiidda (Olusiidda)</i> lea váivi.	Mange har det trist.

Olut, ollut, olugat, ollugat (mange mennesker)

Disse pronomenene står i pluralis. De kan ikke være attributt. *Olut*, *ollut* bøyes som likestavelser stamme på *-u* (akk/gen *oluid*, *olluid*). *Olugat*, *ollugat* bøyes som ulikestavelser stamme (akk/gen *olugiid*, *ollugiid*). Eksempler:

Bohte <i>olut</i> .	Det kom mange mennesker.
Diet mearka lea <i>oluin</i> .	Det er mange (reineiere) som har det merket der.
Dohko ledje <i>ollugat</i> vuolgime.	Mange var på vei dit.
<i>Ollugiin</i> lea dat dávda.	Mange har den sykdommen.

Seammá (samme (som tidligere, som tidligere nevnt))

Pronomenet bøyes som likestavelses stamme på -á. Det finnes bare følgende kasus:

	Singularis	Pluralis
Nom	seammá	seammát
Akk/gen	seammá	seammáid
Ill	seammái	
Lok	seammás	
Kom	seammáin	

Som attributt brukes formen *seammá* eller *seamma*, i akk/gen pl. også *seammáid*.

Dat buvtii fas <i>seammá</i> .	Han brakte det samme igjen.
Dat hupme álo <i>seammáid</i> .	De snakket alltid om det samme.
Moai orro <i>seammá hotellas</i> .	Vi (to) bor på samme hotell (som tidligere).
Buohkat liikojit <i>seammái</i> .	Alle liker det samme (som før).

Soames, soamis (en og annen, en eller annen; noen (pl.))

Pronomenet bøyes som ulikestavelses stamme (akk/gen *soapmása*, ill *soapmásii*). Pluralformene brukes helst bare om *personer*. Som attributt brukes bare formen *soames* som er uforanderlig.

Dohko manne <i>soapmásat</i> dain olbmuin.	Noen av de folkene gikk dit.
Na gal mun soaittán <i>soapmása</i> mielde beassat čuovvut dohko.	Jeg får kanskje sitte på hos en eller annen.
Gal mun <i>soames háve</i> finan.	Jeg kommer nok på besøk en eller annen gang.
Lea dat gal <i>soames olmmoš</i> mannan dohko.	Dit har nok mang en person dratt.

Uhccán, unnán (litt, lite av, få av)

Uhccánaš, unnánaš (svært lite)

Veháš (veaháš, váháš) (litt, lite, noen få)

Uhccán, unnán og *veháš* (*veaháš, váháš*) bøyes som likestavelseres stamme, uten stadiesveksling (akk/gen *uhccána, unnána, veháža*). *Uhccánaš, unnánaš* bøyes som likestavelseres stamme på *-a*, (akk/gen *uhccánačča, unnánačča*, ill *uhccánažžii, unnánažžii*).

Pluralisformene brukes om ting og stoffnavn som på samisk står i pluralis, f.eks. *jáfut, jáffut*, 'mel', og ellers i forbindelse med verbet *duhtat*, 'å klare seg med/nøye seg med'. *Nom pl.* forekommer ikke (eller bare unntaksvis). Eksempler:

Unnán das bodii.

Det ble det lite av.

Dat leai *unnána* duohkin.

Det var lite som manglet.

Dain *uhccánaččain* ii boađe láibi.

Det lille grannet (mel) blir det ikke noe brød av.

Duđatgo/Duđat go dán
unnánažžii?

Duđatgo/Duđat go dáidda
uhccániidda?

} Er du tilfreds med det lille her?

Dat válddii mávssu vel dain
vehážiinge/vehážiin ge.

Han tok betaling også for det lille kvantumet.

Som attributt brukes *nom sg.-formen* i alle kasus:

Mus leat *unnán jáfut/jáffut*.

Jeg har lite mel.

Dainna *unnánaš biergguingo/*
biergguin go áiggut málesti?

Skal du lage middag med så lite kjøtt?

5 Adverb

Adverb står i setningen som *adverbial* eller *attributt*:

Adverbial: *Ikti lei soinaheavvi.* I går var det søndag.

UBØYELIGE ORD

* Påpekende adverb

* Stedsadverb

* Ubestemte adverb

* Gradsadverb

* Andre adverb

Påpekende adverb

De påpekende adverbene betegner *sted*, *tid*, *måte* og *årsak*.

STED

Påpekende stedsadverb kan ordnes i:

- * Generelle stedsadverb
- * Sammenlignende stedsadverb
- * Utroplignende stedsadverb

Generelle stedsadverb

De generelle stedsadverbene har *illativiske*, *lokativiske*, *ablativiske* og *prolativiske* former.

Illativiske former

duohko (it er kort i l. tærste)	dit
deihe	hit (nærmere meg)
diehke	öi (nærmere deg)
duohko	dit bort
duohko (it er langt i l. nærmest)	dit bort (langt unna)

5 Adverb

Adverb står i setningen som *adverbial* eller *attributt*:

Adverbial: **Ikte** lei sotnabeaivi. I går var det søndag.

Attributt: Máhtte lea **hui** rikkis. Mattis er meget rik.

Adverbene skal her deles i følgende grupper:

- Påpekende adverb
- Orienteringsadverb
- Spørreadverb
- Relativadverb
- Ubestemte adverb
- Gradsadverb
- Andre adverb

Påpekende adverb

De påpekende adverbene betegner *sted*, *tid*, *måte* og *årsak*.

STED

Påpekende stedsadverb kan ordnes i:

- Generelle stedsadverb
- Sammenlignende stedsadverb
- Utropslignende stedsadverb

Generelle stedsadverb

De generelle stedsadverbene har *illativiske*, *lokativiske*, *ablativiske* og *prolativiske* former.

Illativiske former

dohko (o er kort i 1. stavelse)	dit
deike	hit (nærmere meg)
diehko	dit (nærmere deg)
duohko	dit bort
dohko (o er lang i 1. stavelse)	dit bort (langt unna)

De illativiske formene har *tilstedsbetydning*. Også illativ av *påpekende pronomen* (f.eks. *dása* 'hit') brukes som tilstedsadverbial. Forskjellen er følgende:

- Illativ av *påpekende pronomen* betegner et ganske snevert område, f.eks. *dása* '(akkurat) hit'
- Illativisk form av *påpekende stedsadverb* betegner gjerne et større område, f.eks. *deike* 'hit'.

Lokativiske og ablativiske former

Lokativisk form	Ablativisk form	
doppe (kort o i 1. stavelse)	doppil	der, derfra
dáppe	dáppil	her, herfra (nærmere meg)
dieppe	dieppil	der, derfra (nærmere deg)
duoppe	duoppil	der borte, der borte fra
doppe (lang o i 1. stavelse)	doppil	langt der borte, langt der borte fra

Både de lokativiske og de ablativiske formene har *på-* og *frastedsbetydning*. Også lokativ av *påpekende pronomen* (f.eks. *dás*, 'her') brukes som på- og frastedsadverbial. Forskjellen er denne:

- Lokativ av *påpekende pronomen* betegner et ganske snevert område, f.eks. *dás*, '(akkurat) her/(akkurat) herfra'.
- Lokativisk form av *påpekende stedsadverb* betegner som regel et større område, f.eks. *dáppe*, 'her/herfra'.
- Ablativisk form av *påpekende stedsadverb* betegner et enda større område, og er derfor minst nøyaktig, f.eks. *dáppil* 'her omkring/fra her omkring'.

Prolativiske former

«Singularis»	«Pluralis»		
dakko	daiggo, daigo	(1) der forbi, den veien (2) på det punktet	
dákko	dáiggo, dáigo	(1) her forbi, denne veien (2) her på dette punktet	(nærmere meg)
diekko	dieiggo, dieigo	(1) der forbi, denne veien (2) der på det punktet	(nærmere deg)

duokko	duoiggo, duoigo	(1) forbi der borte, den veien der borte (2) på det stedet der borte
dokko	doiggo, doigo	(1) forbi, den veien langt der borte (2) på det stedet langt der borte

De prolativiske formene har to betydninger. De betegner:

- 1) *Veien* når det er tale om ferdsel eller bevegelse.
- 2) Et bestemt *sted innenfor et visst område*.

Prolativiske former finnes i såkalt «singularis» og «pluralis». Formene i «pluralis» er mindre nøyaktige enn formene i «singularis»:

«Singularis»:	dákko	(1) akkurat her forbi (2) akkurat her, på dette punktet
«Pluralis»:	dáiggo, dáigo	(1) omtrent her forbi (2) her et sted, i disse traktene

Sammenlignende stedsadverb

Sammenlignende stedsadverb betegner stedet som ligger lenger hit eller dit i forhold til et annet sted, f.eks.

Dat ferte vázzit <i>diebbil</i> , go dáppe mu beale lea nu stánži.	Han må gå (forbi) nærmere det stedet der du er (enn han gjør nå) for her på min side er det så sølet.
Mana <i>dobbelii!</i>	Gå lenger bort (dvs. i forhold til det stedet der du er nå)!

De sammenlignende stedsadverbene kan ordnes i:

- Prolativiske former
- Illativiske former
- Lokativiske former

Prolativiske former

dabbil	langs den siden, på det stedet
dábbil	langs denne siden her, på dette stedet her (nærmere meg)
diebbil	langs denne siden der, på et sted der (nærmere deg)
duobbil	langs den siden, på et sted lenger dit bort
dobbil	langs bortsiden, på et sted langt dit bort

De prolativiske formene betegner *veien* der *ferdsel* eller *bevegelse* foregår.

Illativiske former:		Lokativiske former:	
sg.	pl.	sg.	
dabbelii	dabbeliidda	dabbelis	nærmere det stedet
dábbelii	dábbeliidda	dábbelis	nærmere hit
diebbelii	diebbeliidda	diebbelis	nærmere dit
duobbelii	duobbeliidda	duobbelis	lenger dit bort
dobbelii	dobbeliidda	dobbelis	langt dit bort

De illativiske formene har *tilstedsbetydning*, og brukes i både *singularis* og *pluralis*. Pluralisformen har *avsvekket* betydning, f.eks.

<i>Singularis:</i>	dábbelii	(til et sted) nærmere hit
<i>Pluralis:</i>	dábbeliidda	(til et sted) noe nærmere hit

De lokativiske formene har *på-* og *frastedsbetydning*. De finnes bare i *singularis*.

Sammenlignende stedsadverb med diminutivsuffixs

Sammenlignende stedsadverb kan få et *diminutivsuffixs* (en endelse som betyr *liten* eller *litt*). Da betegner de et sted som bare er *litt* nærmere eller lenger borte i forhold til et annet sted, f.eks.

Don fertet vázzit dábbelačča ,	Du må gå litt nærmere dette stedet her (enn du gjør nå).
Mana dobbelazžii!	Gå litt lenger bort (i forhold til det stedet der du er nå)!

Disse adverb med diminutivsuffixs brukes i

- Genitiv, som betegner *veien* (slik som de prolativiske formene), f.eks. *dábbelačča*, 'forbi/langs en vei som er litt nærmere dette stedet (hvor jeg er)'.
- Illativ, som har *tilstedsbetydning*, f.eks. *dábbelažžii*, 'til et punkt litt nærmere dette stedet (hvor jeg er)'.
- Lokativ, som har *på-* og *frastedsbetydning*, f.eks. *dábbelaččas*, 'på/fra et sted litt nærmere dette stedet (hvor jeg er)'.

Genitiv	Illativ	Lokativ	
dábbelačča (dábbelaš)	dábbelažžii	dábbelaččas	litt nærmere (litt lenger hit)
diebbelačča	diebbelažžii	diebbelaččas	litt nærmere (litt lenger dit)
duobbelačča	duobbelažžii	duobbelaččas	litt lenger unna (litt lenger dit bort)
dobbelačča	dobbelažžii	dobbelaččas	nokså langt unna (nokså langt dit bort)

Utropslignende stedsadverb

dá	her, se her (nærmere meg); vær så god
die	der, se der (nærmere deg)
duo	der borte
do	langt der borte

Disse påpekende adverb ligner på utropsord (hei, hallo, og lignende). De brukes til å *påkalle oppmerksomhet* når man peker på noe, eller viser eller gir noe, f.eks.

Dá!	Vær så god! (idet man gir noe)
Dá lea mu eamit, Injá.	Her er min kone, Inga.
Die dat lea.	Der er det (der hos deg).

Oversikt over påpekende stedsadverb

I tabellen på s. 150 finnes også *illativ og lokativ av påpekende pronomer*, fordi disse formene ofte brukes som stedsadverbial.

Oversikt over påpekende stedsadverb

		Noe en tenker på
<i>Illativ av pronomen</i>	til et sted	dasa
<i>Illativisk form</i>	til et område	dohko
<i>Lokativ av pronomen</i>	på/fra et sted	das
<i>Lokativisk form</i>	på/fra et område	doppe
<i>Ablativisk form</i>	på/fra et større område	doppil
<i>Prolativisk form «singularis»</i>	(1) langs en vei (2) på et sted innen et område	dakko
<i>Prolativisk form «pluralis»</i>	(som i «singularis», men mindre nøyaktig)	daiggo, daigo
<i>Sammenlignende adverb</i>		
<i>Prolativisk form</i>	langs en vei som er nærmere	dabbil
<i>Illativisk form singularis</i>	til et sted som er nærmere	dabelii
<i>Illativisk form pluralis</i>	til et sted som er noe nærmere	dabeliidda
<i>Lokativisk form</i>	på/fra et sted som er nærmere	dabelis
	(utrop)	(die)

Om bruken av de påpekende stedsadverbene

Enkelte av de påpekende stedsadverbene betegner bare et sted en har i tankene. Det er følgende:

Til stedet: **dasa, dohko, dabelii, dabeliidda**

På/fra stedet: **das, doppe, doppil, dabelis**

Veien: **dakko, daiggo/daigo, dabbil**

Det kan dreie seg om et sted som nettopp er blitt nevnt, som er allment kjent, eller som en skal si noe mer om:

Mii manaimet Romsii ja leimmet *doppe* vahku.

Vi reiste til Tromsø og var der ei uke.

Leago/Lea go guhkki *dohko*?

Er det langt dit?

Dakko gokko mun johten, ii lean oppa luoddage/luodda ge.

Der hvor jeg flyttet, fantes det ikke en sti engang.

Mun ledjen čuoigan *doppil*, gosa bohccot lávejedje mannat.

Jeg hadde vært på ski en tur i det området hvor reinen brukte å gå.

Noe en ser og kan peke på			
<i>nærmest den som snakker</i>	<i>nærmest den en snakker til</i>	<i>lenger unna</i>	<i>lengst unna</i>
dása	diesa	duosa	dosa
deike	diehko	duohko	dohko
dás	dies	duos	dos
dáppe	dieppe	duoppe	doppe
dáppil	dieppil	duoppil	doppil
dákko	diekko	duokko	dokko
dáiggo, dáigo	dieiggo, dieigo	duoiggo, duoigo	doiggo, doigo
dábbil	diebbil	duobbil	dobbil
dábbelii	diebbelii	duobbelii	dobbelii
dábbeliidda	diebbeliidda	duobbeliidda	dobbeliidda
dábbelis	diebbelis	duobbelis	dobbelis
dá	die	duo	do

De andre adverbene betegner derimot et sted som en *ser* og kan *peke på*:

Čohkán *dása*.

Sett deg hit.

Leatgo/Leat go *dieppe* luopmánat?

Er det molter der (hvor du er)?

Dáppe gal eai leat.

Nei, her (hvor jeg er) finnes det nok ingen.

Mii *duo* lea?

Hva er det (som en kan se) der borte?

Boađe *dábbelii!*

Kom lenger hit!

Mana *dobbelii!*

Gå litt lenger dit!

Máhtte orru *dobbelis* go Lásse.

Mattis bor lenger unna enn Lars.

Mii *dá* lea?

Hva er dette her?

TID

dal	nå, da, jo (<i>uten ettertrykk</i>)
dál	nå (<i>med ettertrykk</i>)
dalle	da, den gang
dassá, dassáži	(inn)til da, så lenge
dasto	deretter, siden
dastožii	til etterpå, til seinere
duvle	for en tid siden
dovle	i en fjern fortid
dolin	før i tida

MÅTE

nu, nuvt	slik, så
ná, návt	slik, så (som her hos meg; som jeg tenker)
nie, nievt	slik, så (som der hos deg; som du tenker)
nuo	slik, så (som der borte; som det før var tale om)
no	slik, så (som der langt borte)

ÅRSAK

danin, danne	derfor
dainna	derfor

Orienteringsadverb

Orienteringsadverb betegner *sted* og *tid*.

STED

Disse adverbene brukes til orientering i rommet: *nord, sør, øst, vest, oppe, nede, inne, ute* osv. De fleste forekommer i følgende kasusformer:

- Illativisk form
- Essiv
- Ablativ
- Sammenlignende prolativ
- Sammenlignende illativ
- Sammenlignende lokativ

Dessuten har de en nominativform som ofte brukes i vanlige sammensetninger, og en egen sammensetningsform som brukes i sammensetninger med *-bealli*, '-side', og *-geahči*, '-ende'. En oversikt over orienteringsadverb som betegner sted står på s. 154.

Som orienteringsadverb brukes også følgende ord:

Nominativ		Sammen- setnings- form	Illativisk form	Essiv	Ablativ	Prolativ
miehti	medvind	miedá-	miedás		miedil	
	med- unna-					
vuosti	motvind	vuosttá-	vuosttás		vuosttil	vuostil
	mot-					
gáddi	strand	gáttá-				gáddil
fávli	dypet	fávllá-				fávllil
guhkki	lang		guhkás	guhkkín		

Følgende to ord brukes bare som sammensetningsformer i sammensetninger:

- *gáddi* (strand) og *gáttá* (strand)
- *fávli* (dypet) og *fávllá* (dypet)

Essiv har i seg selv ingen betydning, men adverbene som er avledet av dem, har en betydning som er relatert til den som de er avledet av. Essiv brukes til å beskrive en tilstand eller en handling som er i gang.

Ablativ har som lokativ på -á og frastedsbetydning. Men adverbene som er avledet av dem, har en betydning som er relatert til den som de er avledet av. Ablativ brukes til å beskrive en tilstand eller en handling som er i gang.

Genitiv betegner som regel bevegelse eller ferdsel foregår i retning av.

Nominativ	Genitiv
lulli	lulli
skáil-	skáil-
vuosttil	vuosttil
orba-	orba-
magge-	magge-
duoktil	duoktil

Oversikt over orienteringsadverb som betegner sted

Nominativ		Sammen- setnings- form	Illativisk form	Essiv	Ablativ
davvi lulli	nord sør	davá- lulá-	davás lulás, luksa	davvin lullin	davil lulil
máddi nuorta, nuorti	sør øst	mátta- nuortta-	máttás nuorttas	máddin nuortan, nuortin	máttil nuorttal, nuorttil
oarji	vest	oarjja-	oarjjás	oarjin	oarjjil
badji vuolli	oppe nede	bajá- vuolá-	bajás vuolás, vulos	badjin vuollin	bajil vuolil
olgu- siski-, sis-	ute inne	olggo- siskká-, siskko-	olggos sisá	olgun	olggul siskkil
ovda- manje- duohki	foran bak(etter) bakenfor	ovdda- manjá- duogá-	ovddas manjás	ovdan manjin duohkin, duohken	ovddal manjil

- Følgende to ord brukes bare som *tidsadverb*: *ovdal*, 'før/tidligere', *manjil*, 'senere/siden/etterpå'.
- Enkelte sammenlignings- og illativiske former har vokalveksling *i (e) > á*, f.eks. *davvi > davá-*, *davás*, noen dessuten vokalforkortning, f.eks. *oarji > (oarjá-) > oarja-*.
- Legg merke til at enkelte nominativformer bare brukes i sammensetninger.

Noen orienteringsadverb har også andre kasusformer:

- Genitiv
- Illativ
- Lokativ
- Partitiv

Nominativ		Genitiv	Illativ	Lokativ	Partitiv
lulli	sør				lulde
siski-	inne			siste	
vuolli	nede	-vuole, -vuoli	vuollai		vuolde
ovda-	foran		ovdii	ovddas	
manje-	baketter		manjái	manjis	
duohki	bak	-duoge, -duogi	duohkai		

Sammenlignende former

<i>Prolativ</i>	<i>Illativ sg.</i>	<i>Illativ pl.</i>	<i>Lokativ</i>
davvil lullil	davvelii lullelii	davveliidda lulleliidda	davvelis lullelis
máddil nuortal, nuortil oarjil	máddelii nuortalii, nuortelii oarjelii	máddeliidda nuortaliidda, nuorteliidda oarjeliidda	máddelis nuortalis, nuortelis oarjelis
badjel vuollil	badjelii vuollelii	badjeliidda vuolleliidda	badjelis vuollelis
olgul siskil (ovdal) (maŋgil)	olgolii siskelii	olgoliidda siskeliidda	olgolis

Betydningen av de enkelte kasusformene

Både den *illativiske formen* og «vanlig» *illativ* har *tilstedsbetydning*, f.eks.

maŋás	bakover
maŋŋái	bak, (i vei) etter

Essiv har i disse adverbene *lokativbetydning* (på/fra stedet), f.eks. *davvin*, 'nordpå'.

Ablativ har som *lokativ* på- og frastedsbetydning. Men adverbene i ablativ betegner et *større område* enn *lokativ* (eller *essiv*), og de er derfor *mindre nøyaktige*, f.eks. *davil*, 'i nord/fra nord' (et større område enn *davvin*).

Genitiv betegner *veien* der bevegelse eller ferdsel foregår, f.eks. *váre-duogi*, 'langs baksiden av fjellet'.

Både *lokativ* og *partitiv* har *på- og frastedsbetydning*, f.eks.

siste	inne, innenfra
vuolde	under, «fra under»

De *sammenlignende formene* betegner stedet i forhold til et annet sted en har i tankene, f.eks.

Mii sirddiimet *davvelii*.

Vi flyttet til et sted lenger nord (i forhold til det stedet der vi var før).

Prolativ betegner stedet eller *veien* der ferdselen eller bevegelsen foregår, f.eks.

Davvil lea buoret eanan johtit.

På nordsida/Lenger nord er det bedre terreng til å flytte.

Illativ har vanlig *tilstedsbetydning*. Pluralformene har en noe avsvakket betydning, f.eks.

Singularis: **davvelii** til et sted lenger nord

Pluralis: **davveliidda** til et sted noe lenger nord.

Lokativ har vanlig *på-* og *frastedsbetydning*, og brukes bare i singularis, f.eks.

davvelis på/fra et sted lenger nord.

De sammenlignende orienteringsadverbene kan få et *diminutivsuffixs*. Da betegner de en plass som bare er *litt* lenger borte i forhold til et annet sted man har i tankene, f.eks.

Mii sirddiimet *davvelažžii*.

Vi flyttet til en plass litt lenger nord.

Orienteringsadverb med diminutivsuffixs brukes i kasusformene

- Genitiv (om *veien*, slik som prolativ)
- Illativ (til stedet)
- Lokativ (på/fra stedet)

Eksempler:

davvelačča langs, forbi et sted litt lenger nord

davvelažžii til et sted litt lenger nord

davvelaččas på/fra et sted litt lenger nord

lullelačča langs, forbi et sted litt lenger sør

lullelažžii til et sted litt lenger sør

lullelaččas på/fra et sted litt lenger sør

OSV.

TID

Disse adverbene orienterer i tid regnet fra nået:

dál nå

ihttin i morgen

odne i dag

ikte i går

diibmá i fjor

easka, easkka i sted, for en liten stund siden

Spørre- og relativadverb

De følgende ordene brukes både som spørre- og relativadverb:

	<i>Betydning som spørreadverb</i>	<i>Betydning som relativadverb</i>
gosa	hvorhen	(dit) hvor
gos	hvor, hvorfra	(der) hvor
gokko	1. hvilken vei 2. hvor (innenfor et bestemt område)	1. langs den veien som ... 2. (der) hvor (innenfor et bestemt område)
goappil	på/fra hvilken kant (av to)	på/fra den kanten (av to) som ...
goabbil	langs hvilken vei (av to)	langs den veien (av to) som ...
goabelii	til hvilken av de to sider	til den av de to sidene som ...
goabelis	på/fra hvilken av de to sidene	på/fra den av de to sidene som ...
goas	når	(da) når
mo, movt, mot	hvordan	(slik) som
makko bokte	på hvilken måte	(på den måten) som

Eksempler med spørreadverb:

Gosa doai áigubeahtti?	Hvor skal dere to?
Gos don dál boadát?	Hvor kommer du fra nå?
Gokko don bohtet?	Hvilken vei kom du?
Gokko don dien gávdnet?	Hvor (innenfor dette området) fant du det der?
Movt don ealát?	Hvordan står det til («Hvordan lever du»)?
In diede, makko bokte (man bokte) dat lea ožžon dan ruđa.	Jeg vet ikke på hvilken måte han har fått de pengene.
Goas don boadát?	Når kommer du?
Mun dihten, goappil dat bohte.	Jeg visste fra hvilken kant de kom.
Goabelii áigubehtet sirdit?	I hvilken av de to retningene skal dere flytte?

Eksempler med relativadverb:

Leigo/Lei go suohtas doppe, gos doai dál bohtibeahtti?	Var det morsomt der dere (to) kommer fra nå?
---	--

Dohko, *gosa* don manat, boadán
munge/mun ge.

Jeg kommer også dit du drar.

Gokko don manat, dakko manan
munge/mun ge.

Også jeg går der du går.

Gokko mearka lea, dakko dearppan
spiikkára.

Jeg skal slå spikeren der hvor mer-
ket er.

Mun dahken juste nu, *movt* don
sihtet.

Jeg gjorde akkurat som du bad
meg.

Dat bodii dakko bokte, *makko*
bokte donnai/don nai bohtet.

Han kom på samme måte som du.

Goabbil mun johten, dan beale
johte datnai/dat nai.

På den siden der jeg flyttet, der
flyttet også de.

Følgende ord brukes bare som spørreadverb:

manin, manne

hvorfor

maid

hvorfor

goal

hvor

goppos, goappos

i hvilken retning (av to)

Ordet *maid*, 'hvorfor', brukes bare i spørsmål som man ikke venter noe svar på. Spørsmålet er heller ment som *bebreidelse*, f.eks.

Maid don das geahčat?

Hvorfor kikker du? (Du forstyrrer oss.)

«DISTRIBUTIVE» ADVERB

Spørre- og relativadverb kan brukes som «distributive» («fordelende») adverb. De har da vanligvis endelsen *-ge*, i vest også *-nai*, som kan være tilpasset den forutgående konsonanten, f.eks.

gosage,

til hvert sitt sted

gosanai

gosge,

på/fra hvert sitt sted

gosnai, gossai

gokkoge,

hver sin vei;

gokkonai

på hvert sitt sted (innenfor et område)

goasge,

på hvert sin tid

goasnai, goassai

moge,

på hver sin ulike måte

monai,

movtnai, movttai

Slike distributive adverb fordeler («distribuerer») sted, tid, måte på de forskjellige personene, f.eks.

Áddjá lei čiehkan ruđaid veháš <i>gosage</i> .	Gubben hadde gjømt pengene, litt på forskjellige steder.
Son didii, gii <i>gokkonai</i> lei johtán.	Hun visste vilken vei hver av dem hadde flyttet (med reinflokken).
Áhkku árvidii, mat <i>gokkoge</i> stobus ledje gávdnon.	Kjerringa skjønnte hva som var blitt funnet på de forskjellige stedene i huset.
Oahpaheaddji háliidii diehtit, gii ohppiid <i>goasge</i> geargá.	Læreren ville vite når hver av elevene ble ferdig.
Issorasat garrudedje, gii <i>moge</i> heivehii.	De bannet fryktelig, den ene verre enn den andre (slik hver kunne).

Ubestemte adverb

SAMMENSATTE UBESTEMTE ADVERB

Disse adverb er sammensatt av *spørreadverb* og *partikkel*. De er laget etter samme mønster som de sammensatte ubestemte *pronomenene*:

1) vaikko goas	når som helst
vaikko gosa	hvorhen som helst
vaikko gos	hvor som helst, hvorfra som helst
vaikko gokko	1. hvilken vei som helst 2. hvor som helst (innenfor et avgrenset område)
vaikko movt, vaikko mo	hvordan som helst

Istedenfor *vaikko goas* osv. brukes også *goas fal*, *goas beare*, *goas ihkinassii* osv.

2) feara goas	på et eller annet tidspunkt; når som helst
feara gosa	til et eller annet sted; snart til et sted, snart til et annet
feara gos	på/fra et eller annet sted; snart på/fra et sted, snart på/fra et annet
feara gokko	1. en eller annen vei; snart en vei, snart en annen 2. på et eller annet sted (innenfor et bestemt område)
feara movt, feara mo	på én eller annen måte; snart på én måte, snart på en annen

3) goas nu	når som helst
gosa nu	til et eller annet sted
gos nu	på/fra et eller annet sted
gokko nu	1. en eller annen vei 2. på et eller annet sted (innenfor et bestemt område)
movt nu, mo nu	på en eller annen måte

Ubestemte adverb med *nu* og med *feara* kan kombineres, f.eks. *feara goas nu*, 'en eller annen gang'.

Eksempler:

Dáppe oažžu vázzit <i>vaikko gokko</i> .	Her får en gå hvor som helst.
Áddjá soaitá boahit <i>feara goas/ goas nu</i> .	Bestefar kan dukke opp når som helst.
Mun sáhtán <i>vaikko goas</i> boahit.	Jeg kan (har tid til å) komme når som helst.
Dan gávdná <i>vaikko gos</i> .	Det finner en hvor som helst (overalt).
Dat barggai <i>vaikko mo(vt)</i> .	Han arbeidet på alle slags måter.
Mun fitnen doppe <i>gos nu</i> .	Der var jeg innom et eller annet sted.

4) gosage	(til) noe sted
gostege	(på/fra) noe sted
gokkoge	1. langs noen vei 2. noe sted (innenfor et bestemt område)
goappilge	på/fra noen kant (av to)
goabbilge	langs noen av de to veiene
goassege	noen gang
gopposge, goapposge	i noen av de to retninger
mokte, mo(vt)ge	på noen måte
maninge	(ikke) av noen grunn

Disse adverb brukes – som de tilsvarende ubestemte pronomer på *-ge* – bare i:

- *Nektende setninger*
- *Spørresetninger* med spørrepartikkelen *-go* (eller *-ba*, *-bat*)
- *Betingelsessetninger*

I andre setninger må det stå et annet adverb.

De følgende eksempelsetningene viser bruken av adverbene på -ge, og hvordan de blir skiftet ut når setningen ikke er nektende, spørrende eller betinget:

Nektende, spørrende eller betingede setninger	Andre setninger
In leat goassege leamaš Ruoššas. <i>Jeg har aldri vært i Russland.</i>	Lean muhtomin leamaš Ruoššas. <i>Jeg har av og til vært i Russland.</i>
Háliidivččetgo/Háliidivččet go vuolgit gosage ? <i>Har du lyst til å dra noe sted?</i>	Mun háliidivččen vuolgit juoga sadjái/ muhtun sadjái/juosat/gosa nu. <i>Jeg har lyst å dra et eller annet sted.</i>
Beasságo/Beassá go gokkoge rastá? <i>Finnes det et sted hvor en kommer over?</i>	Gokko nu/Muhtun saji beassá rastá. <i>Et eller annet sted kommer en over.</i>
Galggat diedihit, jos soaittát oaidnit dan gostege . <i>Du skal si ifra hvis du skulle se det noensteds.</i>	Mun doaivvun, mun oidnen dan muhtun sajis/juostá/gos nu. <i>Jeg tror jeg så det et eller annet sted.</i>

ANDRE UBESTEMTE ADVERB

arvat	flere, ganske mange/meget/stor
duohkot deike	hit og dit
duollet dálle	av og til
eambo, eambo	mer, flere
eanet	flere, mer
eanemus	flest, mest
eanas, eanaš	størsteparten, for det meste
geažus, geažos	hel (om tid)
hárve	sjelden, få
juosat	noensteds hen
juostá	noensteds (fra)
muhtomiin, muhtomin, muhtimiin, muhtimin	av og til
oba, oppa	hel, all, temmelig (stor/mange)
ollu, olu	meget, mange, mye
uhccán, unnán	lite, lite av, for lite
vehá (veahá, váhá)	litt, lite, noen få

Gradsadverb

Gradsadverb står som attributt til adjektiv og adverb, f.eks.

Áddjá lea *hui* rikkis.

Gubben er meget rik.

Nieida lávllui *hui* čábbát.

Jenta sang meget pent.

De fleste gradsadverb står til adjektivets eller adverbets grunnform (*positiv*). Noen kan bare stå til *komparativ*, ordet *buot*, 'aller', bare til *superlativ*:

Til positiv		Til komparativ		Til superlativ	
áibbas	aldeles	ain	enda	buot	aller
beare	altfor	mihá	mye		
hui	svært	ollu, olu	mye		
ilá	altfor	sakka	mye		
liiggás	overdrevent	vehá	litt		
man	hvor	velá, vel	enda		
menddo	altfor				
mihá	meget				
nu	så				
oalle	nokså				
oppa, oba	temmelig				
sakka	meget, svært, veldig				
viehka	nokså, ganske				

Som gradsadverb brukes også enkelte adjektiv og substantiv, f.eks.

hirbmat bahá

forferdelig dårlig

jalla stuoris

meget/altfor stor

issoras ropmi

gruelig stygg

surgat gielis

forskrekkelig løgnaktig

mielahis sávri

vanvittig utholdende

máilmmi unni

meget liten

helveha (*helget*) čuorbi

helvetes klosset

biro guhkki

faen så langt

Andre adverb

Det finnes adverb som ikke hører til de gruppene som er beskrevet ovenfor, f.eks. *goasii*, *gosii*, 'nesten'. Samisk har dessuten svært mange avledede adverb. Avledede adverb står beskrevet på side 365–379.

Også mange post- og preposisjoner kan brukes som adverb. Det er følgende:

ala	(opp) på	maŋis	bak, baketter,
alde	på		for seint (om klokka)
birra	rundt	maŋgá,	etterpå, seinere, siden,
buohta	overfor, attmed	maŋgel	sist (av to)
čada	helt og holdent, helt igjennom	maŋgái	bak, (i vei) etter
duohkai	helt fram til målet, inntil bakenfor	meaddel,	forbi
duohkin	helt framme ved målet, bakom	meattá	
gaskan	ufullført, halvferdig	mielde	med
gaskkas	i midten, blant, i veien for, (stå) hindrende imellom	miehtá	på langs, overalt
gasku	på/fra midten, i, midt på	njeaiga	rett på
guovdu	i sentrum	ovdal	før, tidligere, først (av to)
haga	uten	ovddal	framme, foran, i møte
lahka	nær	ovddas,	fram, framover
lusa	helt fram, bort til	ovddos	
luhtte	helt framme, like ved	ovdii	(hen) foran, (hen) i veien
		rastá	over, tvert av
		seahká	blandet
		sisá	inn
		siste	inne
		vuostá	imot

De fleste samiske postposisjoner og preposisjoner er egentlig kasusformer av substantiv som ikke lenger brukes som selvstendige ord. Følgelig er formen av substantiv som ennå lever. Av ordet *seahká*, 'blanding', brukes *seahká* i betydningen som postposisjon.

Sett det under ordet: *Det er under ordet.*

Jeg kjøpte kjøtt i staden for fisk.

Abdi les nu også bokko mann.

Andre slike substantiv (i nom. pl.) er:

badji (av en del, etc. og lign.) = stabel over noe

bidja (av en del, etc. og lign.) = stabel ved siden av noe

bealli = side

buohki = mellomområde, avstand

Om bruken av post- og preposisjoner

Post- og preposisjonsuttrykk brukes i setningsbyggingen i samme måte som kasusformer. De kan stå etter eller foran substantiv eller verbformer, og de har betydningen *langs en vei* som genitivforbindelse. De kan også stå i forbindelse med verbformer til innledning av setninger. Noen av de vanligste preposisjoner er:

ovda (foran, kommet foran noe)

ovvle (foran, kommet foran noe)

En samisk post- eller preposisjon kan ikke som vanlig stå i begynnelsen av et setning.

* *badji* = stabel over noe
* *bidja* = stabel ved siden av noe

6 Postposisjoner og preposisjoner

Ord som *hos, i, med* kalles preposisjoner. Også samisk har slike småord. De står alltid sammen med et *nomen*, for det meste substantiv eller pronomen. Sammen med dette nomenet danner de en *fast enhet*.

Noen av disse småordene står *foran* nomenet. De kalles da *preposisjoner*^{*}. De fleste står likevel *etter* nomenet og kalles da *postposisjoner*^{*}. Mange kan stå både foran og bak nomenet – de kan med andre ord være *både preposisjon og postposisjon* – og noen har da forskjellig betydning.

Forbindelsen *preposisjon + nomen* kalles *preposisjonsuttrykk*. Forbindelsen *nomen + postposisjon* er da et *postposisjonsuttrykk*:

Preposisjonsuttrykk:	earret eatni	foruten mor
Postposisjonsuttrykk:	eatni luhte	hos mor

De fleste samiske postposisjonene og preposisjonene er egentlig *kasusformer av substantiv* som ikke lenger brukes som selvstendige ord. Noen er kasusformer av substantiv som ennå lever. Av ordet *sadjj*, 'plass', brukes f.eks. illativ- og lokativformen som postposisjon:

Mun osten bierggu guoli *sadjái*. Jeg kjøpte kjøtt istedenfor fisk.

Áhčči lea mu *sajis* dohko mannan. Far er gått dit istedenfor meg.

Andre slike substantiv (i *nom. sg*-form) er:

badji	øvre del (av en dal, elv, og lign.); stedet over noen/noe
bálda	rommet, plassen ved siden av noen/noe
bealli	side
duohki	rommet, plassen bak noen/noe
gaska	mellomrom, avstand
geahči	ende, spiss
-guorra	kant; det rommet som er langsmed eller grenser opp mot noe
manje-	bak-, etter-
olgu	utenverdenen (i motsetning til inne i huset)
ovda-	fram-, for-
-ovda	plassen, rommet foran noen/noe
rádji, rádjá	grense

* latin: *prae-positio* = *foran-stilling*
post-positio = *etter-stilling*

siske-	inner-, inn-, indre
sis-	inner-, inn-, indre
veahka	styrke, makt; stor flokk (folk)
vuolli	nedre del (av en dal, elv, og lign.)

Mange post- og preposisjoner har flere kasusformer. De som har stedsbetydning, kan ordnes i tre grupper:

- Former med *tilsteds*-betydning
- Former med *på/frasteds*-betydning
- Former med betydningen *langs en strekning*

Eksempler:

<i>Til stedet</i>	<i>På/fra stedet</i>	<i>Langs en strekning</i>
Heasta ruohtai viesu <i>duohkai.</i>	Dat lea viesu <i>duohken.</i>	Dat ruohtai viesu <i>duogi.</i>
<i>Hesten løp bort til huset.</i>	<i>Den er bak huset</i> Dat boahotá viesu <i>duohken</i> <i>Den kommer fra baksiden av huset.</i>	<i>Den kom på (langs) baksiden av huset.</i>
Bija daid beavddi <i>vuollai!</i>	Dat lea beavddi <i>vuolde.</i>	Johka golgá eatnan <i>vuoli</i> muhtun saji.
<i>Sett det under bordet!</i>	<i>Det er under bordet.</i> Mana eret beavddi <i>vuolde!</i> <i>Fjern deg fra under- siden av bordet!</i>	<i>Elva renner under jor- da noen steder.</i>

Om bruken av post- og preposisjonene

Post- og preposisjonsuttrykk brukes i setningen som *adverbial*, sjeldnere som attributt. De med *tilstedsbetydning* brukes på samme måte som *illativformen av nomen*, de med *på/frastedsbetydning* som *lokativformen*, og de med betydningen *langs en vei* som *genitivformen*. Bruken av kasusformene er forklart i setningslæren.

Nomenet som post- eller preposisjonen er forbundet med, står alltid i *genitiv*.

En samisk post- eller preposisjon kan ikke som i norsk skilles fra sitt *nomen*, f.eks.

Gean luhtte don ledjet?

Hvem var du hos?

De norske preposisjoner kan også brukes sammen med en *infinitiv* eller en *bisetning*. Dette er ikke mulig på samisk, som krever en annen uttryksmåte:

Biera *lea čállime*.

Mun lean ilus, *go don dan máhttet*.

Per er opptatt *med å skrive*.

Jeg gleder meg *over at du greide det*.

POSTPOSISJONER MED POSSESSIVT SUFFIKS

Visse postposisjoner kan få tilføyd possessivt suffiks:

Postposisjon		Eksempler med possessivt suffiks for 1. person	
alde	på, fra, av	alddán	på, fra, av meg
badjeli	på, (inn)over	badjelasan	på, innover meg
badjeli	over, på	badjelisttán	over, på meg
báldii	(til) ved siden av	báldasan	(til) ved siden av meg
bálddas	ved siden av	bálddastan	ved siden av meg
bealde	på/fra . . side	bealddán	på/fra min side
beallai	til . . side	beallásan	til min side
bealis	for . . vedkommende	bealistan	for mitt vedkommende
birra	omkring, rundt	biran	rundt meg
dáfus	med hensyn til	dáfustan	m.h.t. meg
duohkai	(inn)bak	duohkásan	(inn) bakenfor meg
duohkin	bak, fra	duohkinan	bak meg
gaskan	midt under	gaskaneamet	med hverandre
gaskkas	mellom, blant	gaskkasteamet	mellom oss
hárrái	med hensyn til	hárrásan	for mitt vedkommende
luhtte	hos, fra	luhtán	hos, fra meg
lusa	til	lusan	til meg
maŋis	bakenfor, etter	maŋistan	bakenfor, etter meg
maŋgái	av gårde etter, bak(på)	maŋgásan	av gårde, etter, bak- (på) meg
mielđe	sammen med	mielddán	med meg
ovddas	foran, (i stedet) for	ovddastan	foran, (i stedet) for meg
ovdii	framfor, inn i veien for	ovdasan	framfor meg
sisá	inn i	sisan	inn i meg
siste	inne i, ut av	sisttán	inne i, ut av meg
vuolde	under, fra	vuolddán	under, fra meg
vuollai	(inn)under	vuollásan	(inn)under meg

Legg merke til følgende postposisjoner, som har *svakt stadium* også foran suffiks for 1. person:

alddán

bealddán

biran

luhtán

mielddán

sisttán

vuolddán.

OVERSIKT OVER BRUKEN AV POST- OG PREPOSISJONENE

Áigi (post.)

Om tid: *for . . . siden.*

Máhtte bodii *golmma beaivvi áigi*
(= *golmma beaivvi dás ovdal*).

Mattis kom for tre dager siden.

Aistton, aisttan (pre.)

For å sitere, som . . . sa, for å si som.

Ii máná galgga hágget borrat,
aistton/aisstán dan eatni.

Som vedkommende mor sa: En skal ikke tvinge et barn til å spise.

Ala (nala) (post.)

Om sted (til stedet): *opp på.*

Son bijai stuolu *beavddi ala.*

Han satte stolen opp på bordet.

Cokka beaskka *gávtti ala.*

Ta på deg en pesk utenpå kofta.

Om sted (retning): *mot.*

Mun vihken *biekka ala (vuostá).*

Jeg sprang mot vinden.

Om tid (egentlig om sted i overført betydning): *etter, attpå.*

Juga vel gáfe *biepmu ala.*

Ta litt kaffe etter maten.

Ferten vuoijngastit *barggu ala.*

Jeg må hvile etter arbeidet.

Annen bruk (overført stedsbetydning, etter verbet *beassat*, 'å slippe'):

Dat beasai *rudaid ala.*

Han kom i besittelse av penger.

De viimmat beasaime *álggu ala.*

Så kom vi endelig i gang.

Ii beassan vuos *mielaid ala.*

Han har ennå ikke gjenvunnet forstanden.

Alde (nalde) (post.)

Om sted (på/fra stedet): (*oppe*) *på, over;* (*ned*) *fra, av.*

Bussá lea *beavddi alde.*

Katta er på bordet.

Váldde eret dan bussá *beavddi alde!*

Ta katta ned fra bordet!

Annen bruk (overført stedsbetydning):

<i>Dán biepmu alde</i> ii eale gal guhká.	Med denne maten klarer en seg nok ikke lenge.
Dat ii leat <i>logi evrre aldege/alde ge</i> eaiggát.	Han eier ikke ti øre engang («er ikke eier på ti øre»).
Go gillebeahtti diggot <i>duon unnánačča alde!</i>	At dere gidder å krangle over den bagatellen!

Anmerkning:

Hvis det er tale om det *naturlige stedet* for noe, så brukes heller *illativ* og *lokativ* istedenfor postposisjonsuttrykk med *ala* og *alde*:

Bija girjji <i>beavdái</i> .	Legg boka på bordet.
Girji lea <i>beavddis</i> .	Boka er på bordet.

Badjel (post./pre.)

Om sted: (*hen*)over.

Galggat mannat <i>duon vári badjel</i> .	Du skal gå over <i>det</i> fjellet der.
Galggat mannat <i>badjel duon vári</i> .	Du skal gå <i>over</i> det fjellet der.
Dat vujii <i>badjel geainno/luotta</i> .	Han kjørte over veien.

Annen bruk (i overført stedsbetydning):

Dasa lei juo <i>badjel jagi</i> .	Det er over et år siden alt.
Dat manai mus <i>badjel oaivvi</i> .	Det gikk over hodet på meg (dvs. jeg glemte det, eller forstod det ikke).

Bajil (post./pre.)

Om sted (veien; innenfor et område): *over, ovenfor*.

Loddi bodii sattáhala <i>čázi bajil/bajil čázi</i> .	Fuglen kom svevende over vannet.
Mále vuos <i>bajil láse!</i>	Mal ovenfor vinduet først!

Báldda (post.)

Om sted (langs en strekning): *ved siden av; tett forbi*.

Dat váccii <i>mu báldda</i> miehtá gaskka.	Han gikk ved siden av meg hele veien.
Galggat geahččat <i>dan muora báldda</i> .	Du skal se like forbi treet.

Bálddas (post.)Om sted (på/fra stedet): *ved siden av, ved; fra (plassen ved siden av).*Máná oaddá *eatni bálddas.*

Barnet sover ved siden av mora.

Mana eret *mu bálddas!*

Ha deg vekk fra («plassen ved siden av») meg!

In duotto oaidnit du *bálddastan.*

Jeg tåler ikke å se deg nær («ved siden av») meg.

Báldal (post.)Om sted (langs en strekning): *tett forbi og videre.*Dat manai *mu báldal.*

Han gikk tett forbi meg.

Báldii (post.)Om sted (til stedet): *(hen) ved siden av, (hen) til.*Boade *mu báldii* nohkkat.

Kom og sov ved siden av meg.

Eadni válddii máná *báldasis.*

Mor(en) tok barnet inntil seg (så det f.eks. kunne sove ved siden av henne).

Bále (post.)Om tid: *mens, under.*Dat bodii *áiggi bále* (čuovgga *bále*).

Han kom i tide (mens det ennå var lyst).

Bealde (post., med attributt også pre.)Om sted (på/fra stedet): *på ... side; fra ... side.*Mun čohkkán *dán bealde.*

Jeg sitter på denne siden her.

Ánde orru *don bealde joga.*Ánde orru *joga don bealde.*

Anders bor på den andre siden av elva.

Mun boadán *Suoma bealde.*

Jeg kommer fra finsk side.

Beale (post., med attributt også pre.)Om sted (langs en strekning): *langs ... -siden, på (langsetter) ... siden (av).*Dat vázzá *ealu beale.*

Han går langsetter der reinsdyrflokken er.

Mun bohten *vári dán beale*, muhto *don beale joga.*

Jeg kom på denne siden av fjellet, men langsetter den andre siden av elva.

Annen bruk: *for . . . vedkommende.*

Mu beale (bealis) oáččut vuolgit.

For mitt vedkommende kan du dra.

Bealis (post).

For . . . vedkommende.

Mu bealis (dihte, beale) oáččut vuolgit.

For mitt vedkommende kan du dra.

Bealistan sávan ahte bivaldivččii.

Jeg for mitt vedkommende ønsker at det må bli mildere vær.

Beallai (post., med attributt også pre.)

Om sted (til stedet): *til . . . siden* (av).

Boađe deike *mu beallai!*

Kom til denne siden hvor jeg er!

Dál lean sirdán *dán beallai daid váriid.*

Dál lean sirdán *dáid váriid dán beallai.*

Nå har jeg flyttet til denne siden av fjellene.

Annen bruk (i overført stedsbetydning):

Dat lea vehá *romiid beallai.*

Han er litt stygg.

Birra (post./pre.)

Postpos. om sted og tid: *omkring, om, rundt; over.*

Mánu birra lea gierdu.

Det er en ring rundt månen.

Beana manná *ealu birra.*

Hunden går rundt flokken.

Lejden doppe *ija birra.*

Jeg var der natta over.

Prepos. om sted og tid: *helt rundt, over hele, hele . . .*

Beana manai *birra ealu.*

Hunden gikk helt rundt flokken.

Dat orui dáppe *birra jagi.*

Han bodde her hele året.

Dat sáhka manná *birra máilmmi.*

Den nyheten går over hele verden.

Annen bruk (bare post.): *om, angående.*

Dan birra in daja maidege.

Det sier jeg ingenting om.

Bokte, bakte (post).

Om sted: *i nærheten av, via; (her, der, osv.) omkring, i høyde med.*

Dat johka golgá <i>mu viesu bokte</i> .	Elva renner i nærheten av huset mitt.
Mun <i>Helssega bokte</i> (čada) mannen Duiskii.	Jeg reiste til Tyskland via Helsingfors.
Dat váccii <i>dákko bokte</i> meattá.	Han gikk forbi her.
Njukčajávri galgá leat <i>dákko bokte</i> .	Svanevatnet skal være her omkring.

Annen bruk: *ved* (hjelp, bruk av), *gjennom*.

<i>Girjiiid bokte</i> lea dieđu čoaggán.	Han har skaffet seg kunnskap gjennom bøker.
--	---

Buohta (post.)

Om sted: *like overfor*, *vis-à-vis*, *ved*.

Min dállu lea dán beal joga, <i>Girkočohka buohta</i> .	Gården vår er på denne siden av elva, like overfor Kirketoppen.
---	---

Čada (post./pre.)

Postposisjon, om sted: *gjennom*, *via*, *over*. Om tid: *i løpet av*, *med*.

Mun bohten <i>vuovddi čada</i> .	Jeg kom gjennom skogen.
Mun áiggun <i>Guovddageainnu čada</i> (bokte) Romsii.	Jeg skal til Tromsø via Kautokeino.
Galhan <i>áiggi čada</i> šaddá.	Det blir det nok med tiden.

Preposisjon, om sted: *gjennom* (framhevet). Om tid: *hele* . . . *igjennom*.

Beana ruohtai <i>čada ealu</i> .	Hunden løp <i>gjennom</i> reinflokken.
<i>Čada</i> (Miehtá) <i>dálvvi</i> lei oba buolaš.	Det var nokså kaldt hele vinteren igjennom.

Dáfus (post.)

Med hensyn til, *hva* . . . *angår*, *for* . . . *del*.

<i>Mu dáfus</i> gal oažžubehtet vuolgit.	For min del kan dere bare dra.
--	--------------------------------

Dihte, dihtii (post.)

Om grunn: *på grunn av*, *for* . . . *skyld*, *for* . . . *vedkommende*.

In ožžon ráfi <i>gumppiid dihte</i> (dihtii) (gumppiin).	Jeg fikk ikke fred på grunn av ulvene.
--	--

man dihte (dihtii)
dan dihte (dihtii)
dan dihte (dihtii) go

hvorfor
derfor
fordi

Om hensikt: *for å, etter.*

Dat bodii deike *muitalan dihte*
(muitalit) *ságaid.*

Han kom hit for å fortelle
nyheter.

Lásse manai meahccái *muoraid*
dihte.

Lars dro til skogs etter ved.

Duogi, duoge (post.)

Om sted (langs en strekning): *på (langs) baksiden av, bak.*

Dat bodii *viesu duogi (duoge).*

Han kom på baksiden av huset.

Duohkai (post.)

Om sted (til stedet): 1. *bak.* 2. *helt fram til, så langt som, til (men ikke videre).*

Mánná čiehkádii *uvssa duohkai.*

Barnet gjemte seg bak døra.

Mun bohten *joga duohkai.*

Jeg kom til en elv.

Dat sirde *guovtti miilla duohkai.*

De flyttet to mil unna.

Heasta ruohtai *áiddi duohkai.*

Hesten galopperte helt fram
til gjerdet.

Annen bruk (i overført tilstedsbetydning): *i . . . varetekt; til avgjørelse.*

Váldde daid rudaidd *duohkásat.*

Ta pengene i din varetekt.

Dat čievččastedje huot *hoavdda*
duohkai.

De overlot («sparket») til sjefen
å avgjøre alt.

Annen bruk: *i, etter (kroppsdel).*

Dat dohppii mu *vuovttaid duohkai.*

Hun grep meg i håret.

Heaŋggas *manjejulggiid duohkai*
njoammila.

Heng haren opp etter bakbeina.

Duohkin, duohken (post.)

Om sted (på/fra stedet): 1. *bak, på/fra baksiden av.* 2. *(helt) framme ved.*
3. *(fra) . . . unna*

Ale čuoččo *uvssa duohkin!*

Stå ikke bak døra!

Mana eret *uvssa duohkin!*

Kom deg vekk fra baksiden av
døra!

Finaimet gitta *eanu duohkin*.

Vi var en tur helt framme ved storelva.

Mii fertiimet jorgalit *dan eanu duohkin*.

Vi måtte snu borte ved storelva.

Eallu lea *vida miilla duohkin*.

Reinsdyrflokken er fem mil unna.

Annen bruk (i overført stedsbetydning): *i varetekt hos, (være) opp til, bero på.*

Mus lea ruhta *áhči duohken*.

Jeg har penger hos far.

Dál lea *du duohkin* movt geavvá.

Nå beror det på deg hvordan det går.

Earret, earet (pre.)

Unntatt.

Buohkat bohte *earret (earet) Máhte*. Alle kom unntatt Mattis.

Ektui (post.)

Sammenlignet med, i forhold til, mot.

Mii lea du váivi *mu stuora morraša ektui*.

Hva er dine bekymringer mot den store sorgen min?

Fárus (post.)

I følge med, sammen med; fra (å være i følge med).

Gean fárus (Gean mielde) don bohtet?

Hvem kom du sammen med?

Dat earránii *min fárus* vuovdáii.

Han skilte lag med oss og dro til skogs.

Fárrui (post.)

(Av gårde) i følge med, sammen med, med.

Boade *mu fárrui* (mu mielde)! Kom med meg!

Gaskal (post./prep.)

Om sted (langs en strekning): *bortover mellom ... og ..., og videre.*

Siida jodii *Joatkkajávrrri ja Iešjávrrri gaskal*.

Reinbyen flyttet mellom Joatkkajávri og Iešjávri og videre.

Ordet *gaskal* brukes vanligvis bare om *sted*. Men i dag kan man også finne det brukt om *gjensidige forhold*, svarende til norsk 'mellom', f.eks.

Čoahkkin *gaskal Sámi instituhta ja Sámi oahpahusrádi.*

Et møte mellom Samisk institutt og Samisk utdanningsråd.

Čakčat 1982 Sámi instituhtta eavttuhii, ahte galggašii ásahit *Suoma, Ruota ja Norgga gaskal* oktasaš oahpahusplánakomitea.

Høsten 1982 foreslo Samisk institutt at en felles læreplanskomité burde opprettes mellom Finland, Sverige og Norge.

Oahpahusvearráneapmi *gaskal boazodoallobuolvvaid.*

Forverring av kunnskapsoverføringen reindriftsgenerasjonene imellom.

Stuorra erohus *gaskal 1982 bušeahta ja 1981 goluid.*

Stor differanse mellom 1982-budsjettet og utgiftene fra 1981.

Gaskan (post./pre.)

Preposisjon, om tid: *midt under.*

Gaskan barggu viehkalií ruoktot.

Midt under arbeidet sprang han hjem.

Gaskan bora (*bora* er verbgenitiv) viehkalií olggos.

Midt under måltidet («spisingen») løp han ut.

Annen bruk (bare post.):

Mun áiggošin duinna *guovttá gaskan* hupmat.

Jeg vil gjerne snakke med deg på tomannshånd.

Galgabeahtti *gaskaneatte* (gaskkas-teatte) juogadit.

Dere to må dele med hverandre.

Gaskii (post.)

Om sted (til stedet): (*inn*) *imellom*, (*inn*) *blant*.

Boade *munno gaskii* čohkkedit.

Kom og sett deg mellom oss to.

Mun šadden *amas olbmuid gaskii*.

Jeg havnet blant fremmedfolk.

Gaskka (post.)

Om sted (langs en strekning): *mellom ... og ...*

Guovdageainnu ja Kárášjoga gaskka lea buorre luodda.

Mellom Kautokeino og Karasjok er det god vei.

Gaskkal (pre.)

Om sted: *et eller annet sted mellom ... og ...*

Dat lea juostá (gos nu) *gaskkal Kárášjoga ja Guovdageainnu.*

Det er et eller annet sted mellom Karasjok og Kautokeino.

Om tid: *et sted (en eller annen gang) mellom ... og ...*

Gaskkal golmma ja vida heive
gáfestallat.

Et sted mellom tre og fire passer
det å ta en kaffepause.

Gaskkas (post.)

Om sted (på/fra stedet): *mellom, blant; fra (mellom, blant).*

Galggat čuožžut *dan guovtto gask-*
kas.

Du skal stå mellom de to.

Son lea jierbmámus *daid gaskkas.*

Hun er den klokeste blant dem.

Mana eret *munno gaskkas!*

Kom deg vekk fra («mellom») oss!

Galgabehtet *gaskkasteattet* (gaska-
neattet) juogadit.

Dere må dele med hverandre.

Annen bruk (sammen med aktio-formen): *under (handlingen avbrytes, men fortsetter seinere).*

Borran gaskkas fitnen olgun.

Jeg var ute en tur mens jeg holdt
på å spise («under spisingen»).

Gasku (pre., sjelden post.)

Om sted (til/på/fra stedet, langs en strekning): *midt i, midt på, i midten av (regnet fra de to endene av noe som er langt eller avlangt).*

Mánná čohkká *gasku fatnasa.*

Barnet sitter midt i båten.

Mana eret *gasku fatnasa!*

Flytt deg fra midt i båten!

Mana *gasku láhtti!*

Gå midt ut på golvet!

Bisán *gasku luotta!*

Stans når du har gått halve
strekningen («midt på veien»)!

Om tid: *midt i.*

Áddjá bodii *gasku juovllaid.*

Bestefar kom midt i jula.

Geahčai (post., med attributt helst pre.)

Om sted (til stedet): *hjem til; til ...-enden av.*

Boade *min geahčai* idjii!

Overnatt hos oss («Kom hjem til
oss for natta»)!

Čohkket *nuppi geahčai* beavddi!

Sett deg i den andre enden av
bordet!

Om tid: *om, i løpet av, seinest om.*

Dieđihuvvui čeahkkín *golmma vahku geahčai.*

Det ble opplyst at møtet skulle holdes om tre uker.

Galggat buktit dan girjji fas *mánu geahčai.*

Du skal komme tilbake med boka seinest om en måned.

Guhkes áiggi geahčai dat gal veadjá boahtit fas.

Etter en lang tid kommer han kanskje tilbake igjen.

Geahčen (post., med attributt også pre.)

Om sted (på/fra stedet): *hos, fra (hjemmet til); ved/fra . . . enden av.*

Mun ledjen *áhku geahčen.*

Jeg var hos bestemor.

Mun boadán *áhku geahčen.*

Jeg kommer fra bestemor.

Heasta lea *don geahčen gietti.*

Hesten er i den andre enden av enga.

Mun boadán *don geahčen jávrrí.*

Jeg kommer fra den andre enden av vannet.

Om tid: *om, etter (at en viss tid er gått), i begynnelsen/slutten av.*

Mun boadán fas *jagi geahčen* (geažes).

Jeg kommer tilbake om et år.

Boađe fas *mánu loahpageahčen.*

Kom igjen i slutten av måneden.

Geaže (post./pre., brukes alltid sammen med et attributt)

Om sted (langs en strekning): *på, over, forbi . . . enden av.*

Dat johte *davágeaže dan vári.*

De flytter forbi (over) nordenden av fjellet.

Dat johte *dan vári davágeaže.*

De flyttet forbi (over) nordenden av fjellet.

Geažes (post.)

Om tid: *om, etter (at en viss tid er gått).*

Mun boadán fas *jagi geažes* (geahčen).

Jeg kommer igjen om et år.

Geažil (post.)

Om grunnen: *av hensyn til, på grunn av, for . . . skyld.*

Girdi ii sáhte loktanit *heajos dálkki geažil.*

Flyet kunne ikke ta av på grunn av dårlig vær.

Gullut (post.)

Mens ... hører på, i ... påhør.

Ale boade **mu gullut** dakkáriid
muitalit.

Ikke kom og fortell slike ting mens
jeg hører på.

Guoktil (pre.)

Grunnbetydningen er: *uten avgjørelse, verken for ... eller ...:*

Diggeášši jorai **guoktil Máreha ja Máhte.**

I rettssaken fikk verken Marit eller
Mattis medhold.

Son hupmá **guoktil du ja duoid du reanngaid** go ieš leat das; muduid aivve du vuostá.

Når du er til stede, snakker han
uten å ta verken deg eller drengene
dine i forsvar; ellers går han bare
imot deg.

Son hállá **guoktil sudno.**

Vedkommende snakker begge til
lags.

Lea **guoktil guovtti** mo geavvá.

Det er uvisst om det går på den
ene eller den andre måten.

Guora (post.)

Om sted (langs en strekning): *langsmed; like forbi.*

Galggat stivret **fierpmi guora.**

Du skal styre (båten) langs garnet.

Biila vujii **mu guora.**

Bilen kjørte like forbi meg.

Guoras (post.)

Om sted (på/fra stedet): *ved kanten av, like ved; fra (like ved).*

Manamis/Mana mis eret **beavddi guoras!**

Flytt deg forresten bort fra bordet!

Dat čuoččui **beavddi guoras**
(*beavdeguoras*).

Han stod ved bordet.

Guovddáš (post./pre.)

Om sted (bevegelse eller ferdsel): *midt i/på/(i)gjennom.*

Dat váccaša **guovddáš márkana/ márkana guovddáš.**

Han spaserer midt på kirkestedet.

Om tid (bare pre.): *midt i/under/på, ved høydepunktet av.*

Mun šadden **guovddáš geasi.**

Jeg ble født midt på sommeren.

Guovdu (post./pre.)

Om sted (til/på/fra stedet): *midt i, midt på, i sentrum av.*

Fanas lea *guovdu vuona.*

Båten er midt ute på fjorden.

Bárdni čuoččui *guovdu láhtti.*

Gutten sto midt på golvet.

Mana *guovdu láhtti!*

Gå midt ut på golvet!

Mana eret das *guovdu láhtti!*

Flytt deg fra midt på golvet!

Annen bruk:

Luossabivdu lei headju *buohkaid guovdu.*

Laksefisket var dårlig for alles vedkommende.

Mun bohten aiddo *mállása guovdu.*

Jeg kom akkurat da maten var ferdig.

Son bodii *guovžža guovdu.*

Han kom rett på en bjørn.

Gurrii (post.)

Om sted (til stedet): *ved siden (kanten) av.*

Čohkket *dola gurrii!*

Sett deg ved bålet!

Haga (post.)

Uten.

Mun in birge *veahki haga.*

Jeg klarer meg ikke uten hjelp.

Hárrái (post.)

Om, med hensyn til, angående.

Maid don diedát *dan ášši hárrái?*

Hva vet du om den saken?

Lahka (post./pre.)

Om sted (til/på/fra stedet): *nær, fra «i nærheten av».*

Ale boade *mu lahka*, mus lea nuorvu/nuorvvu!

Ikke kom nær meg, jeg er forkjølt!

Lahka ommana (oapmana) lea diedusge hui liekkas.

Nær ovnen er det selvfølgelig veldig varmt.

Váldde biktasiid eret *ommana (oapmana) lahka!*

Ta klærne bort fra («nær») ovnen!

Annen bruk (foran verbgenitiv, bare som *preposisjon*): nær ved å.

Dat olmmoš lei *lahka jámi*. Det mennesket holdt på å dø.

Dál moai letne *lahka geargga*. Nå holder vi på å bli ferdig.

Luhhte (post.)

Om sted (på/fra stedet): *hos, sammen med, ved: fra.*

Mun ledjen *áhku luhhte*. Jeg var hos bestemor.

Ánde dat áigu *ealu luhhte* fitnat. Det er Anders som vil ta seg en tur til reinsdyrflokken.

Mun boadán dál *ealu luhhte*. Jeg kommer nå fra reinsdyrflokken.

Lusa (post.)

Om sted (til stedet): *til.*

Mun manan *goadi lusa*. Jeg skal dra bort til teltet.

Boade *eatni lusa!* Kom til mor!

Válddán du *lusan*. Jeg skal ta deg til meg (f.eks. som fosterbarn).

Mano (manu) (post.)

Om tid: *ved . . . anledningen; siden.*

Mun lean dáppe *čavčča mano*. Jeg har vært her siden i høst.

Dan mano osttii heastta. Ved den anledningen kjøpte han en hest.

Dat borai *ovttat mano* daid soavviliid. Han spiste harrene straks.

Mañil (post.)

Om sted (på/fra stedet): *et eller annet sted bak/bakpå; fra et eller annet sted bak.*

Dat bohte *mu mañil*. De kom et stykke bak meg.

Nieidda bálkestii gihliid *irggi mañil*. Jenta kastet forlovelsesgavene etter frieren.

Mañis (post.)

Om sted (på/fra stedet): *bak; fra stedet bak (noen/noe som er i bevegelse).*

Buohkat bohte *mu mañis*. Alle kom bak meg.

Stuora busse čuovui *min mañis*. En stor buss fulgte etter oss.

Mana eret *skohtera mañis!* Ikke gå eller kjør bak scooteren!

Annen bruk (i overført stedsbetydning): *ute etter*.

Báartnit leat *nieiddaid manis*. Guttene er ute etter jentene.

Manjái (post.)

Om sted (til stedet): *(i vei) etter, bak(enfor) (noe/noen som er eller kommer i bevegelse)*.

Beana ruohtastii *sávzzaid manjái*. Hunden sprang av sted etter sauene.

Ale geahča *manjásat!* Se deg ikke tilbake!

Annen bruk: *etter (i religiøse tekster)*.

Olmmoš áibaša *árpmu manjái*. Mennesket lengter etter nåde.

Manjá, manjil, (post./pre.)

Om tid: *etter, seinere enn*.

Mun fitnen doppe *du manjil*. Jeg var der etter at du hadde vært der.

Dat bodii *manjá mu*. Han kom seinere enn jeg.

Manjil arvvi šattai fas beaivvádat. Etter regnet ble det solskinn igjen.

Dat bodii eask(k)a *juovllaid manjil*. Han kom først etter jul.

Hvis en nevner *hvor mye* seinere noe skjer eller er, brukes *manjil, manjá* helst som *postposisjon*:

Dat bodii eask(k)a golbma vahku *juovllaid manjil (manjá)*. Han kom først tre uker etter jul.

Annen bruk:

Dat oaččui stuora árbbi *áhčis manjil*. Han fikk en stor arv etter faren sin.

Meaddel, meaddil (post./pre.)

Om sted (veien): *forbi*.

Mun vuoján vel *duon viesu meaddel*. Jeg kjører forbi enda det huset der.

Mii oinniimet du, go vudjet *meaddel min viesu*. Vi så deg da du kjørte forbi huset vårt.

Meattá (post./pre.)Om sted (veien): *forbi (og videre).*Vudjetgo/Vudjet go don *meattá Guovdageainnu*, vai bis(s)ánitgo/bis(s)ánit go?

Kjørte du forbi Kautokeino, eller stanset du der?

Miehtá (post./pre.)Om sted (*bare pre.*): *gjennom, (ut)over hele; innom hele/alle, i hele/alle.*Mun vázzen *miehtá daid rámbuvrriid.*

Jeg var innom alle butikkene.

Ale diškkut čázi *miehtá láhtti!*

Skvett ikke vann utover hele golvet!

Mánná bárggui *miehtá gaska.*

Barnet skrek hele tiden («strekningen»).

Om tid: *hele . . . igjennom.*Mun gohcen *ija miehtá.*

Jeg var våken hele natta igjennom.

Miehtá vahku jorre dáppe olbmot.

Hele uka igjennom sprang det folk omkring her.

Mielde (post.)Om sted (vei): 1. *langs, bortover, utover.* 2. *omkring i/på, fra den/det ene . . . til den/det andre.*Mun vázzen *jávregátti mielde.*

Jeg gikk langs bredden av vatnet.

Čáhci golggai *láhtti mielde.*

Vatnet fløt utover golvet.

Mun vázzen *gávpoga mielde.*

Jeg gikk omkring i byen.

Áddjá manai *dáluid mielde.*

Gubben gikk fra hus til hus.

Om tid: *i løpet av.*Dat vujii *ija mielde.*

Han kjørte om natta (dvs. han brukte natta til å kjøre).

Gal *áiggi mielde* buorrána.

Det skal nok bli bra med tida.

Om samvær: *i lag med, (sammen) med.*Lásse bođii *áhči mielde* (fárus).

Lars kom sammen med far.

Om transportmiddel: *med.*Mun áiggun *girdi mielde* (girdiin) Osloi.

Jeg skal til Oslo med fly.

Annen bruk: *i overensstemmelse med, etter, ...-vis med.*

Soahki sojada *biekka mielde.*

Bjørka svaier i vinden.

Ii mannan jur *mu miela mielde.*

Det gikk ikke akkurat slik jeg hadde ønsket («etter mitt sinn»).

Olbmot bohte *čudiid mielde.*

Det kom hundrevis med folk.

Njeaiga, njeaigga (post.)

Om sted (til stedet): 1. *borti, mot, på.* 2. *med kurs for.*

Dat fanas bodii *min fatnasa njeaiga.*

1. Båten kom bort i vår båt.
2. Båten kom med kurs for båten vår.

Annen bruk (om sted i overført betydning): *mot, på.*

Doppe deiven *fulkkiid njeaiga.*

Der dumpet jeg bort i slektninger.

Oaidnut (post.)

I påsyn av, mens ... ser (så) på.

Dat dagai dan *buot olbmuid oaidnut.*

Han gjorde det mens alle så på.

Olggul (post.)

Om sted (på/fra stedet): *utenpå, utenfra.*

Cokka beaskka *gávtti olggul!*

Ta pesk utenpå kofta!

Bahávuohhta vuolga olbmo siskkil iige/ii ge *olbmo olggul.*

Ondskaper kommer fra menneskets indre, ikke fra menneskets ytre.

Ovdal (post./pre.)

Om tid: *før.*

Máhtte vulggii juo *ovdal juovllaid.*

Mattis dro før jul allerede.

Áhčči bodii *ovdal mu.*

Far kom før meg.

Áhčči bodii *mu ovdal.*

Far kom før meg.

Ovdasii (post.)

Som et forvarsel om, som tegn på at .. vil inntreffe.

Dat bátnevárka lei *čoaskimiid ovdasii* (vuolis).

Tannpinen var et tegn på at det ville bli langvarig kaldt vær.

Olmmoš láve rádjat *guossi ovdasii*
(vuolis).

Når folk rydder i huset, pleier
det å være et forvarsel om at det
vil komme en gjest.

Ovddal (post.)

Om sted (retning): *bort mot, i møte med.*

Nieida bálkestii gihliid *irggi ovddal.*

Jenta kastet forlovelsesgavene
bort mot frieren.

Biila bodii *min ovddal.*

Det kom en bil i møte med oss.

Ovddas (post.)

Om sted (på/fra stedet): *foran, i veien for, unna for; imot, til tross for.*

Ale čuoččo *mu ovddas!*

Stå ikke i veien for meg!

Mana eret *čuovgga ovddas!*

Flytt deg unna for lyset!

Movt don bivat *biekka ovddas?*

Hvordan holder du på varmen
til tross for vinden?

Annen bruk: *(til beste) for, til gjengjeld for; på vegne av, i stedet for.*

Mávssátgo/Mávssát go don *munno
ovddas?*

Betaler du for oss (to)?

Ollugo/Ollu go attát munnje *dan
ovddas?*

Hvor mye gir du meg for det?

Vástit *mu ovddas!*

Svar i stedet for meg!

Ovdii (post.)

Om sted (til stedet): *(like) foran, i veien for; (ut) i, i møte med.*

Ale čohkket *mu ovdii!*

Sett deg ikke foran meg!

Son manai lieggasis olggos *čoas-
kima ovdii.*

Han gikk fra varmen og ut i kulda.

Áhččii bodii *mu ovdii* (ovddal).

Far kom i møte med meg.

Šattai *dikki ovdii.*

Han havnet i retten.

Om sted i overført betydning:

Ánne bijai áššis *lávdegotti ovdii.*

Anne la saken sin fram for nemnda.

Om hensikt og følge: *med tanke på, for; til skade for; for.*

Dan ovdii lean juo guhká bargan.

Det har jeg allerede lenge arbeidet for.

Sii leat ollu billistan *mu ovdii*.

De har ødelagt mye for meg.

Rádjai (post.)

Om tid og sted (til stedet): *helt til.*

Mun vudjen *Máze rádjai*.

Jeg kjørte helt til Masi.

Dat bistá gitta *juovllaid rádjai*.

Det varer helt til jul.

Dán rádjai lea mannan bures.

Helt til nå har det gått bra.

Dán rádjai ii beasa.

Helt hit slipper han ikke.

Ráje (ráji) (post.)

Om sted (langs en strekning): *tett inntil, helt til.*

Galggat *gacca ráje* čuohppat gápmasa.

Du skal flå bellingene helt inntil klauvene.

Čáhci lea *čippiid ráje (rádjai)*.

Det er vann til knes.

Rájes (rájis) (post.)

Om sted: 1. *helt fra, fra.* 2. *så langt som til . . . og tilbake igjen.*

Mun vudjen *Romssa rájes* gitta Gironii.

Jeg kjørte fra Tromsø og helt til Kiruna.

Mun čuigen gitta *Máze rájes*.

Jeg gikk på ski helt til Masi og tilbake igjen.

Om tid: *siden, fra . . . av.*

In leat oaidnán Bireha *diimmá geasi rájes*.

Jeg har ikke sett Berit siden i fjor sommer.

Rastá (post./pre.)

Om sted (veien): *over, tvers over.*

Ean moai beassan *joga rastá*.

Vi kom oss ikke over elva.

Mana *rastá dien joga!*

Gå over den elva der!

Sadjái (post.)

Istedenfor (for å fylle «plassen» til).

Mun osten bierggu *guoli sadjai*.

Jeg kjøpte kjøtt istedenfor fisk.

Sajis (post.)*Istedenfor* (på «plassen» til).Áhčči lea *mu sajis* dohko mannan. Far er gått dit istedenfor meg.**Seahká** (post.)*Blant, blandet med.*Smávva hávllát leat *stuora hávlláid seahká*. Små (gevær)hagl er blandet med store hagl.**Sisa** (post.)Om sted (til stedet): *inn i, på, blant og lign.; innenfor grensene til.*Guolli lea galbmon *jienja sisa*. Fisken er frosset inn i isen.Gussa lea boah tán *bealddu sisa*. Kua er kommet innenfor åker-innhegningen.Dát áldu lei boah tán *du bohccuid sisa*. Denne simla var kommet inn blant dine rein.**Siskkil** (post.)Om sted (på fra/stedet): *innenfor, innenfra.**Su siskkil* lea láđis váibmu, vaikko olggul ii oidno. Inni ham er det et godt hjerte, selv om en ikke ser det utenpå.Bahávuoh ta vuolgá *olbmo siskkil* ii ge olbmo olggul. Ondskapen kommer fra menneskets indre, ikke fra menneskets ytre.**Siste** (post.)Om sted (på/fra stedet): *inne i, innenfor grensene til, blant; ut av, opp av, fra.**Seinniid siste* gávnnaimet boares ruđaid. Vi fant gamle penger i vegg.Gáregasnjárga lea *Suoma ráji (rájá) siste*. Karigasniemi ligger innenfor den finske grensa.Gálbi lea *sávzzaid siste*. Det er en kalv blant sauene.Čáhci bođii *eatnama siste* bajás. Vannet kom opp av jorda.**Várás, váste** (post.)*Av hensyn til, for . . . skyld, med tanke på.**Gean várás (váste)* don dál leat čijnadan? Hvem har du pyntet deg for nå?

Veagal (post.)

I kraft av.

Giellalága veagal sámeigiella šatta-
šii almmolaš giellan.

I kraft av språkloven ville samisk bli
et offisielt språk.

Veagas (post.)

Grunnbetydningen er: *i avhengighet av*. Den norske oversettelsen vil variere fra setning til setning:

Dat eallá ain *áhčis veagas*.

Han/hun lever fremdeles på
bekostning av faren sin.

Áhkku vázzá *soappi veagas*.

Bestemor går ved hjelp av en stav.

Vehkii (post.)

Grunnbetydningen er: *inn i avhengighet av*. Den norske oversettelsen vil variere fra setning til setning:

Absalon heangasii *vuovttaid vehkii*.

Absalon ble hengende etter håret.

Dat beasai *riggá vehkii*.

Han kom innunder rikmannens
beskyttelse.

Vidá, vide (post.)

Om tid: grunnbetydningen er: *straks eller umiddelbart i forbindelse med; uforandret eller urørt siden/fra*.

Buolašin gal ferte ruvjet *njuov-
van vidá*.

I frostvær må man ta ut innvollene
alt mens man holder på å slakte.

Diet sallidat leat *diimmá vidá*.

Silda der er ennå slik den var
i fjor.

Vuodul (post.)

På grunnlag av

Dan vuodul de beassá árvvoštallat
vejolašvuodaid.

På grunnlag av det får man så
vurdere mulighetene.

Vuolde

Om sted (på/fra stedet): *under*.

Bussá veallá *ommana (oapmana)
vuolde*.

Katta ligger under ovnen.

Áje eret beatnaga *beavddi vuolde!*

Jag vekk hunden som ligger under
bordet!

Annen bruk (i overført stedsbetydning): *under*.

Dat ášši lea *árvalusa vuolde*.

Saken er under drøfting.

Mun lean *biekka vuolde*.

Jeg er «under vinden» (dvs. vinden fører lukten mot meg).

Vuole, vuoli (post.)

Om sted (langs en strekning): *under* (og videre).

Johka golgá *eatnan vuole* muhtun sajiid.

Elva løper under jorda noen steder.

Geahča *gieda vuole* vai oainnat buorebut.

Skygg for sola («Se langs under handa») så du ser bedre.

Annen bruk (i overført stedsbetydning):

Dat hoigadii munnje ruđaid *gieda vuole*.

Han gav meg penger i all stillhet («langsetter undersiden av armen»).

Vuolil (post./pre.)

Om sted (veien; innenfor et område): *under, nedenfor*.

Mále *vuolil láse* ovdal go bajil!

Mal nedenfor vinduet før du maler ovenfor!

Vuolis (post.)

Som et forvarsel om, som tegn på at . . . vil inntreffe.

Buori bivddu vuolis (ovdasii) niegadin iežan buot durdon.

Som et tegn på at det ville bli godt fiske (god jakt), drømte jeg at jeg var helt tilsølt.

Vuollai (post./pre.)

Postposisjon om sted (til stedet): *under, innunder*.

Beana čaŋai *beavddi vuollai*.

Hunden krøp innunder bordet.

Preposisjon om sted (til stedet): *helt til nederenden* (av stryk eller bakke).

. . .go mii bodiimet *vuollai dan guoikka/luohká*

. . .da vi kom helt til den nedre enden av stryket/bakken.

Postposisjon om tid: *mot*.

Dat vulggii mátkái *ija vuollai*.

Da det begynte å bli natt, («Mot natta») dro han ut på reisen.

Annen bruk (*postposisjon* i overført stedsbetydning):

Dat dagai iežas <i>vealggi vuollai</i> .	Han satte seg i gjeld.
Son lea šaddan <i>sáni vuollai</i> .	Han er blitt gjenstand for kritikk.
Čieža guoli gárte <i>geange vuollai</i> .	Det ble sju fisk på hver.
Norga šattai <i>Dánmárkku vuollai</i> .	Norge kom under Danmark.

Vuostá, vuostái (post./prep.)

Postposisjon om sted: *mot, imot, bort i*.

Dat vujii <i>seainni vuostá</i> (njeaiga).	Han kjørte mot veggen.
Son doaškali mu <i>njuni vuostá</i> .	Han slo meg på («mot») nesa.
Dat bodii niibbiin <i>min vuostá</i> .	Han kom mot oss med en kniv.
Mun in gierdda nylonbiktasa <i>liikki vuostá</i> .	Jeg tåler ikke å ha nylonklær mot huden.

Annen bruk (om sted i overført betydning):

Dat lea <i>mu miela vuostá</i> .	Det byr meg imot.
Dat lea <i>vuostá buot jierpmi ja árvádusa</i> .	Det er imot all vett og forstand.
Son lea bahá <i>buohkaid vuostá</i> .	Han er sint på alle.
Mii lea du váivi <i>mu stuora morraša vuostá?</i>	Hva er dine bekymringer mot den store sorgen min?
<i>Ruđa vuostá</i> (ovddas) gal dan bargá.	Mot løfte om penger gjør han det nok.
Dat ráhkkanedje <i>dálvvi vuostá</i> .	De forberedte seg til vinteren.
Nieida lea <i>máná vuostá</i> .	Jenta er gravid («mot barn»).

ANDRE POST- OG PREPOSIJONER MED STEDSBETYDNING.

Alle *sammenlignende stedsadverb* kan brukes som post- og preposisjon, f.eks.

Mun čuigen <i>dábbil don vári</i> .	Jeg gikk på ski langs denne siden av fjellet der borte.
Dat lea sirdán <i>dábbelii dan diimmá orrunsaji</i> .	Han er flyttet til en plass som er lenger hit enn oppholdsstedet i fjor.
Dat orru <i>dábbelačas dan diimmá orrunsaji</i> .	Han bor på en plass som er litt lenger hit enn oppholdsstedet i fjor.
Suonja <i>áiddi vuollil!</i>	Kryp igjennom under gjerdet!

Mana <i>boaššul mu!</i>	Gå forbi meg på boaššusiden av teltet.
Fanas lea <i>dan čuoldda gáddelis.</i>	Båten er innenfor (på landsiden av) pålen.

De sammenlignende stedsadverbene står på side 150 og 155.

Som *preposisjon* brukes dessuten spørre- og relativadverbene

goabbil	langs hvilken av de to sidene av; langs den av de to sidene av ... der...
goabelii	til hvilken av de to sidene av; til den av de to sidene av ... der...
goabelis	på/fra hvilken av de to sidene av; på/fra den av de to sidene av ... der...

Eksempler:

<i>Goabbil dán joga</i> don bohtet?	Langs hvilken side av denne elva kom du?
Diedátgo/Diedát go <i>goabelis dan vári</i> lea vuolgán dat siida?	Vet du fra hvilken side av fjellet den reinbyen har startet?
<i>Goabbil vári</i> mun čuigen, dan beale čuige datnai/dat nai.	På den siden av fjellet der jeg gikk på ski, på den siden gikk de andre også.

Oversikt over post- og preposisjoner med stedsbetydning

<i>Grunnbetydning</i>	<i>Til</i>	<i>På/fra</i>	<i>Langs</i>
inn i, i(nni), ut av: på:	sisa ala	siste alde	
over: under:	vuollai	bajil vuolde, vuolil	badjel, bajil vuoli, vuole, vuolil
innenfor: utenfor:		siskkil olggul	
foran: bak: bak (ved bevegelser):	ovdii duohkai maŋŋái	ovddas duohkin, duohken maŋis	ovddal duogi, duoge maŋil
mellom: i midten av: i sentrum av:	gaskii gasku guovdu	gaskkas, gaskkal gasku guovdu	gaskka, gaskal gasku guovddáš
ved siden av: ved kanten av:	báldii gurrii	bálddas guoras	báldda, báldal guora
gjennom: tvers over: rundt:		rastá birra	čada rastá birra
bortover, fra ... til ...: utover hele:		mielde miehtá	mielde miehtá
mot, borti: mot, borti:	njeaiga vuostá	njeaiga vuostá	vuostá
forbi: forbi: via:			meattá meaddil, meaddel bokte
vis-à-vis, ved: nær:	buohta lahka	buohta lahka	buohta lahka
til/ved/fra ... side: til/ved/fra ... grense: til/ved/fra ... ende:	beallai rádjai geahčai	bealde rájis, rájes geahčen	beale ráji, ráje geaže
sammen med, ved, hos:	lusa	luhte	

Oversikt over post- og preposisjoner med tidsbetydning

Grunnbetydning:

før:	ovdal
etter:	maŋŋá, maŋŋil
midt i, midt på:	gasku, guovddáš
en eller annen tid mellom:	gaskkal
midt under:	gaskan, gaskkas
i løpet av:	mielde
hele . . . igjennom:	miehtá, čađa, birra
under, mens:	bále
for . . . siden:	áigi
fra, siden:	rájies (rájis)
til:	rádjai
innen, til om:	geahčai
om, etter:	geahčen, geažes
ved . . . anledning, siden:	mano (manu)
uforandret siden:	vidá, vide

7 Konjunksjoner

Konjunksjonene deles i to grupper:

- Sideordnende konjunksjoner
- Underordnende konjunksjoner

Sideordnende konjunksjoner

De sideordnende konjunksjonene knytter sammen ensartede ledd og setninger:

Ja (og)

Mun vieččan láibbi **ja** bierggu.

Jeg skal hente brød og kjøtt.

Áhkku lea boaris **ja** buozas.

Bestemor er gammel og syk.

Daga dola **ja** vuošša gáfe!

Gjør opp ild og kok kaffe!

Sihke – ja (både – og)

Mis leat **sihke** sávzzat **ja** gusat.

Vi har både sauer og kyr.

Juo – ja (både – og)

Denne konjunksjonen knytter sammen to *motsetninger*:

Dat dáidá **juo** riehta **ja** bostut.

Det er kanskje både rett og galt.

Dahje, daikke, dehe (eller)

Denne konjunksjonen brukes helst ikke i spørresetninger:

Loga **dahje** (*dehe*) mital mitalusa. Les eller fortell et eventyr.

Mun vuolggán **dahje** (*dehe*) bázán. Jeg drar eller blir igjen.

Dahjege, dehege (eller også)

Mun oidnen návddi **dahjege** (*dehege*) *Jeg så en ulv. (Både návdi og gumpe betyr 'ulv'.)*

Dahje – dahje (*enten – eller*)

Jogo – dahje (*enten – eller*)

Juoppá don galggat bargat,
jogo (*dahje*) don basat gohpuid
dahje don divššut máná.

En av de to tingene skal du gjøre,
enten vasker du koppene, eller så
steller du ungen.

Vai (*eller* i betydningen *enten – eller*)

Denne konjunksjonen brukes bare i *spørsmål*:

Boahtágo/Boahtá go eadni *vai*
áhčči?

Kommer far eller mor?

Boahtágo/Boahtá go eadni, *vai*
iiigo/ii go boade?

Kommer mor, eller kommer hun
ikke?

Hvis *vai* innleder en spørresetning, så står partikkelen *-go* etter ordet som følger etter *vai*:

In mun dieđe, geađgigo/geađgi
go lea, *vai* *miigo/mii go* leš?

Jeg vet ikke om det er en stein,
eller hva det nå kan være.

Boahtágo/Boahtá go eadni, *vai*
iiigo/ii go boade?

Kommer mor, eller kommer hun
ikke?

Muhto (*men*)

Dat ii leat rikkis, *muhto* geafi.

Han er ikke rik, men fattig.

Mun čurvon su, *muhto* dat ii
áiggo boahtit.

Jeg ropte på ham, men han vil
ikke komme.

De (*så*)

Denne konjunksjonen innleder hovedsetninger som står etter en *bisetning*.

Jos diedášin, *de* dajašin.

Hvis jeg visste det, (så) ville jeg
si det.

Go olbmot jaskkodit, *de* sáhpánat
álget jursit.

Når folk blir stille, (så) begynner
musene å gnage.

Anmerkninger

- I religiøse tekster som er oversatt fra skandinavisk, finnes også konjunksjonen *dasgo* 'for':

Dasgo du lea riika.

For riket er ditt.

- I *nektende setninger* kan partikkelen *-ge* brukes, svarende til de norske konjunksjonene 'og (ikke)' og 'verken – eller':

Mun dat beasan vuolgit *itge/*
it ge don.

Det er jeg som får dra, og ikke du.

Mis eai leat sávzzat *eaige/*
eai ge gusat.

Vi har verken sauer eller kyr.

In dieđe *inge/in ge* árvit.

Jeg vet ikke og jeg forstår ikke.

Underordnende konjunksjoner

De underordnende konjunksjonene knytter bisetninger til en overordnet setning eller et ord som er overordnet, f.eks.

<u>Mun boadán</u>	<u>go gearrgan.</u>	Jeg kommer når jeg er ferdig.
overordnet setning	bisetning som er tidsadverbial for den overordnede setningen	

Sii ožžo dan <u>jurdaga,</u>	<u>ahte das dáidá leat ruhta.</u>	De fikk den tanken at han kanskje hadde penger.
overordnet ord	bisetning som er attributt til det overordnede ordet.	

De underordnende konjunksjonene inndeles i grupper etter om de innleder:

- Attributtsetninger
- Subjektssetninger
- Objektssetninger
- Predikativsetninger
- Adverbialsetninger om – tid
 - årsak og grunn
 - betingelse
 - innrømmelse
 - følge
 - hensikt
 - sammenligning

ATTRIBUTT-, SUBJEKTS-, OBJEKTS- OG PREDIKATIVSETNINGER

Disse setninger innledes med konjunksjonen

Ahte (at)

Attributtsetninger:

Sus lei juo geasset leamaš dat jurdda, **ahte** dáidá mus oažžut veahki.

Han hadde alt om sommeren hatt den tanken at han kanskje kunne få hjelp av meg.

Dat visti lea dakkár, **ahte** das lea feaskkir.

Huset er av den typen som har et bislag.

Subjektssetninger:

Katekismusas čuožžu, <i>ahte</i> olmmoš galgá dahkat buorádusa.	Det står i katekismen at mennesket skal gjøre bot og bedring.
Imaš lei, <i>ahte</i> rámbuvriin oaččui viinni oastit.	Det var merkelig at en fikk kjøpe brennevin i butikkene.
Lea dehálaš, <i>ahte</i> don máhtát sámegeiela, go dáppe áiggut orrut.	Det er viktig at du kan samisk, når du skal bo her.

Objektssetninger:

Mun oainnán, <i>ahte</i> áddjá lea boahtán.	Jeg ser at bestefar er kommet.
Mii gulaimet, <i>ahte</i> son luittii juoidá láhttái.	Vi hørte at han slapp noe i golvet.
Nieida vástidii, <i>ahte</i> son ii sáhte vuolgit.	Jenta svarte at hun ikke kunne dra.
Mun oidnen, <i>ahte</i> suovva borggista munai/mu nai goadis.	Jeg så at det kom røyk fra teltet mitt også.
Áiggun árvalit, <i>ahte</i> eatgo/eat go mii ihttín vuolgge?	Jeg skal foreslå at vi kan dra i morgen («at kan vi ikke . . .»).
Dat áhkku dajai, <i>ahte</i> gii su vuostáid suoládii, ii gal bálle oadđit.	Kjerringa sa at den som stjal ostene hennes, skulle ikke få sove.

Predikativsetninger:

De dáhpáhuvai, <i>ahte</i> rievvár bođii.	Det hendte seg at det kom en røver.
Lei nu, <i>ahte</i> ledje suoidnestáhkát miehtá márkana.	Det var slik at det var høystakker over hele kirkestedet.

Til en norsk subjekts- eller objektssetning svarer i samisk iblant en *adverbialsetning* om *tid* eller *grunn* som begynner med *go*:

Lea bahá, <i>go</i> dát gohput galget nu rašit.	Det er trasig at disse koppene skal være så skjøre.
Dasa lei sivvan dat, <i>go</i> son čorbmagodii mu reangabártnáža.	Årsaken var at han begynte å slå gutten som var dreng hos meg.
Lei buorre <i>go</i> don bohtet.	Det var bra at du kom.
Son gulai <i>go</i> mánná bárggui.	Han hørte at ungen skrek.
De mii áiccaimet, <i>go</i> unna boazočorrašaš čáhpilda jávrri mielde.	Så oppdaget vi at en liten svart reinsdyrflokk beveget seg bortover vannet.
Mun oainnán, <i>go</i> son čuožžu doppe áiddi duohken.	Jeg ser at han står der bak gjerdet.

I enkelte setninger finnes et såkalt *pleonastisk* (overflødig) *ahte*, f.eks.

Roaddi lea, *ahte* go ruoksadin
šaddá beavvi badjánemiin ja
ruoksat fas beavvi luoitádettiin.

De son riemai gilljut beatnagiiddis
ealu ala, *ahte* vai mii eat beasa
rátkit.

Muhto mii dušše geahčastalaime
vuorrasii, *ahte* maid dal vuoras
dahká.

Det er «roaddi» når det blir rødt
når sola stiger opp, og rødt når
den går ned igjen.

Så begynte hun å hisse hundene
sine på reinflokken for at vi ikke
skulle få skilt ut (reinsdyra våre).

Men vi bare tittet på gamlingen;
hva ville han nå gjøre?

ADVERBIALSETNINGER

Om tid

Tidssetninger innledes med konjunksjonene

go når, da, etter at, så snart; hver gang når
goas når (om et bestemt tidspunkt)

Mun boadán *go* gearrgan.

Jeg kommer når jeg er ferdig.

Atte diedu *go* boadát.

Gi beskjed når du kommer.

Boađe *go* dáhtut.

Kom når du vil.

Atte diedu *goas* boadát.

Gi beskjed om når du kommer.

Tidskonjunksjonen *go* brukes ofte sammen med *tidsadverb* (eller *postposisjonsuttrykk* som betegner tid):

ovdal go, ovdalgo, ovdal
manjil go, manjilgo
dassá(žii) go, dassá(žii)go
dan rájes go
dan botta go
dalle go

før
etter at, siden
til, inntil, siden (et tidspunkt)
siden, etter at (brukes om tidsrom)
mens
når, dengang da

Áhčči vulggii, *ovdal go* mun bohten.

Far dro før jeg kom.

Mun vulgen, *manjil go* áhčči bodii.

Jeg dro etter at far kom.

Mun vuorddán, *dassá(žii) go* Niillas
boahtá.

Jeg venter til Nils kommer

Dat leaba juo huksen dálu, *dan*
rájes go náitaleigga.

De har alt bygd seg hus siden
de giftet seg.

Áiggun gohpuid bassat, *dan botta*
go mánná oadđá.

Jeg skal vaske koppene mens
ungen sover.

Mun galgen ieš vuolgit merrii,
dalle go mii leimmet mu áhčiin
ovtta siiddas.

Jeg skulle selv dra til kysten
den gang da vi var i samme siida
som faren min.

Om årsak og grunn

Adverbialsetninger som uttrykker årsak og grunn, innledes med konjunksjonen

go da, fordi, for, siden

In sáhte boahtit, *go* lean buohcci.

Jeg kan ikke komme fordi jeg er syk.

Go juo dáhtut, de oaččun vuolgit.

Siden du vil det, så får jeg dra.

Konjunksjonen *go* brukes ofte med *adverb* eller *postposisjonsuttrykk* som betegner årsak og grunn, f.eks.

dainna go	}	fordi
danne (danin) go		
dan dihte (dihtii) go		

Eat mii dal oaččo gal rátkit, *dainna go/danne (danin) go/dan dihte go* lea nu garra bieggá.

Vi får nok ikke skilt reinsdyra fordi det er så sterk vind.

Om betingelse

Betingelsessetninger innledes med konjunksjonene

go	om, dersom, hvis
jos, jus	dersom, hvis
sahte	såfremt, om bare
beare	hvis bare, når bare

Boade *go* dáhtut.

Kom om du vil.

Jos diedđášin, de dajašin.

Hvis jeg visste det, så ville jeg si det.

Gal mii suinniid oažžut goikkisin, *sahte fal (beare)* ii arvve.

Vi skal nok få høyet tørt, såfremt det ikke regner.

In mun dan daga, eará *go jos* báلكká oaččun.

Jeg gjør det ikke, om jeg da ikke får lønn.

Om følge

Følgesetninger innledes med konjunksjonen

nu(vt) ahte slik at

Vihken *nu(vt) ahte* bivastuvven.

Mun lean *nu* váiban, *ahte* ferten nohkihastit.

Jeg sprang så jeg ble svett.

Jeg er så trøtt at jeg må legge meg til å sove litt.

Om innrømmelse

Innrømmelsessetninger innledes med konjunksjonene

vaikko . . .-ge
jos de vel . . .-ge
jusjo, jus juo, jos juo } selv om

Vuolggán gal, vaikko vel gielddátge/ gielddát ge.

In mun dan daga, *jos de vel áittá- šitge/áittášit ge.*

Jus juo lea suruheapmi, de ii dat láitte risttalaččaid.

Jeg drar, selv om du nekter meg det.

Jeg gjør det ikke, selv om du måtte true meg.

Selv om han er ugudelig, så klandrer han ikke de kristne.

Om hensikt

Hensiktssetninger innledes med konjunksjonene

vai for at, så
amas for at (bare i nektende setninger)

Konjunksjonen *amas* er egentlig nektelsesverbet i *nektende supinum*. Det brukes som *vai*, men bare i nektende setninger:

Bora *vai* ealát.

Son giljui beatnagiid ealu ala, *vai* mii eat beasa rátkit.

Vácce jaska, *amas* mánát eai gula!

Spis så du klarer deg («lever»).

Hun jagde hundene på flokken for at vi ikke skulle få reinsdyra skilt.

Gå taus så ikke barna våkner.

Hensikten kan også uttrykkes med *supinum* (s. 478), *infinitiv* (s. 468), og *aktio essiv* (s. 474).

Sammenligninger

I sammenligninger brukes konjunksjonene

go som, slik som, enn
nugo slik som (slik som for eksempel)
dego som om (som om det var), slik som
made – dađe jo – desto
made mielde – dađe mielde etter som – så

Dat dáidá riggát **go** mii jáhkkit.

Das ledje seastovuojánat **nugo** soagnovuojánat ja náitaleddjiid vuojánat.

Son manai girku doardnageaži ala čuožžut **dego** loddi muorra-geahčái.

Mađe losit siivu, **dade** njoazebut manná mátki.

Mađe mielde oaivi, **dade mielde** ságat.

Han er kanskje rikere enn vi tror.

Han hadde stasreinsdyr, slike f.eks. som brukes på frierferder og når det er bryllup.

Han klatret og stod («for å stå») på toppen av kirketårnet som en fugl i tretoppen.

Jo tyngre føret er, dess langsommere går ferden.

Etter som hodet er, så er også snakket.

8 Partikler

Partikler tjener til å gi uttrykk for *følelser* og *holdninger* som høflighet, overraskelse, forventning, nysgjerrighet, likegyldighet, tvil, ergrelse. De brukes også til å gi ettertrykk eller når en spør om noe:

Suga *dal* vuos bajás.

Vær så snill og ro oppover først.

libat/*li bat* lea skuvlii álgán?

Har hun da ikke begynt på skolen?

Ovddit beaivve*han*/beaivve *han*
lei arvi.

Forleden dag var det jo regn.

Mun *dat* lean.

Det er jeg.

Noen partikler oppfattes som selvstendige ord, noen bare som «påheng» etter andre ord. Felles for dem er at de ikke gir noen mening når de står for seg selv. De får sin betydning bare i setningssammenheng. Partikler kan derfor vanligvis ikke oversettes; en må beskrive situasjonen der de brukes.

Partiklene kan deles i to grupper:

- Partikler som oppfattes som «påheng» etter andre ord, de såkalte *enklitiske partiklene*
- Partikler som oppfattes som *selvstendige ord*

Enklitiske partikler

De enklitiske* partiklene er meget nært knyttet til ordet som går forut. De er selv trykkløse. Bare spørrepartiklene kan unntaksvis få trykk og intonasjonstopp for å uttrykke særskilt interesse, selv om også de normalt er trykkløse.

Enklitiske partikler kan enten *skrives sammen* med ordet de er hengt etter, eller de kan *skrives for seg*.

Visse ord som er sammensatt med enklitiske partikler, må alltid *skrives sammen*. Det er i det vesentlige såkalte *leksemer*, ord som har fått en særskilt betydning utover den betydningen som hver av delene har. Slike ord er:

- 1) Alle kasusformer av de *ubestemte* og *distributive pronomenerne* på *-ge* og *-nai*
- 2) De *ubestemte* og *distributive adverbene* på *-ge* og *-nai*
- 3) En rekke andre ord, f.eks.

* fra gresk *egklitikós* via latin *encliticus*, 'som lener seg mot det forutgående ord'.

almmatge
 ii álgage
 dahtai
 dállai
 dego
 diedusge
 diehttalasge
 diehttelasge
 ii eisege
 goitge
 goittotge
 ii headisge
 juoba, juobe, juoppa, joppa
 jusgo
 ii lahkage
 naba, nabai, nabe, nappa
 ollenge
 oppanassiige, oabanasiige
 opparat
 sakkarat
 ii suige

likevel
 slett ikke
 også det
 også nå
 (spørrepartikkel)
 selvfølgelig
 slett ikke
 likevel
 slett ikke
 iallfall
 skjønt . . . i virkeligheten
 ikke på langt nær
 (spørrepartikkel)
 overhodet
 i det hele tatt
 temmelig, nokså
 meget, svært
 slett ikke

-ba, -be

Partikkelen *-ba* (eller *-be*) føyes til det første leddet i setningen (eller det siste ordet i leddet hvis dette leddet er sammensatt). Partikkelen kan etterfølges av andre enklitiske partikler, f.eks. *-bahal*, *-bahan*, *-bason*.

Partikkelen *-ba* brukes til å forsterke leddet den er føyd til, f.eks.

Bálkába/Bálká ba diedusge ferte leat!

Lønn må det selvfølgelig bli!

Nuba/Nu ba diedusge.

Ja selvfølgelig.

Leaba/Lea ba diehttelasge.

Ja selvfølgelig.

Maidba/Maid ba mun dal diedán?

Hva i all verden vet vel jeg.

Gosbahal/Gos ba hal buot buorit leat ovttá sajis!

Hvor i all verden finnes alt godt samlet på ett sted!

-bat

Partikkelen *-bat* føyes til det første leddet i setningen (eller til det siste ordet i leddet om det består av flere ord). Den brukes i *forundrende spørsmål*. I setninger uten spørreord (hvem, hva, hvor osv.) erstatter *-bat* spørrepartikkelen *-go*:

Gosbat/Gos bat Máret lea?

Hvor er Marit? (egentlig: Jeg lurar på hvor Marit er.)

libat/li bat lea skuvlii álgán?

Har hun da ikke begynt på skolen?

Ehpetbat/Ehpet bat dii leat vel geargame?

– Donhan/Don han ikke juo basset vuovttaid!

– *libat/li bat* oaččo basadit?

Ja er dere ennå ikke ved avslutningen?

– Du vasket da håret ditt i går!

– Kan en så ikke vaske seg?

-ge

Partikkelen *-ge* kan ha *forbindende* og *framhevende* funksjon.

Forbindende -ge:

1

Føyd til et *finitt verb*, knytter partikkelen vanligvis en *hel setning* til det som er blitt sagt forut (av en annen eller en selv), f.eks.

– Gal mus leat dál oppa nahkárat.
– Na gal dál *leage/lea ge* juo nohkkanáigi.

– Eallu lea juo duon vári vuolde.

– Gal dat goit juo *leage/lea ge*.

– Juoigame gullui maddá.
– Na gal odne *leige/lei ge* hui fiertu.

– In mun gille duinna šat diggot.

– Na gal duinna fal *gierdáge/gierdá ge* diggot.

Doivon juhkat, ja de *jugai ge/jugai ge*.

In boade, vaikko *lohpidatge/lohpidat ge* munnje bálkká.

Inge/In ge gille šat sága doallat.

Mun dat beasan vuolgit, *itge/it ge* don.

In dieđe *ingelin ge* árvit.

Mis cai leat sávzzat *eaige/eai ge* gusat.

– Nå er jeg virkelig trøtt.

– Ja, nå er det jo sengetid.

– Reinsdyrflokken er alt ved foten av det fjellet der borte.

– Ja, det er den faktisk.

– Joiking hørtes også.

– Ja, i dag var det da også riktig klart vær.

– Jeg orker ikke lenger å krangle med deg.

– Ja, det tar da også på å krangle med deg.

Jeg trodde han ville drikke, og så gjorde han da også det.

Jeg kommer ikke, selv om du lover å gi meg lønn.

Jeg orker ikke å prate mer heller.

Det er jeg som får dra og ikke du.

Jeg vet det ikke og forstår det heller ikke.

Vi har verken sauer eller kyr.

2

I øst kan partikkelen *-ge* knytte et *enkeltord* (eller et postposisjonsuttrykk) til det som er sagt forut. Dette ordet bør ikke være det finite verbet. I vest bruker en her helst partikkelen *-nai*. Eksempler:

Muhto dainna leat <i>golutge</i> (<i>golutnai</i>)/ <i>golut ge</i> (<i>golut nai</i>).	Men med det har en også utgifter.
<i>Musge</i> (<i>musnai</i>)/ <i>Mus ge</i> (<i>Mus nai</i>) ledje moadde heastta.	Også jeg hadde et par hester.
<i>Du birrage</i> (<i>birranai</i>)/ <i>Du birra ge</i> (<i>birra nai</i>) lei dan dadjan.	Også om deg hadde han sagt det.
Leatgo dat <i>dálvetge</i> (<i>dálvetnai</i>) lahka márkana?/Leat go dat <i>dálvet ge</i> (<i>dálvet nai</i>) lahka márkana?	Er de nær bygda også om vinteren?
Dat mu heasta lea vel <i>dálge</i> (<i>dálnai</i>)/ <i>dál ge</i> (<i>dál nai</i>) menddo hilbat.	Denne hesten min er stadig så altfor utemt.

Framhevende -ge:

I *nektende*, *spørrende* og *tvilende* setninger framhever partikkelen -ge det ordet (eller postposisjonsuttrykket) som den er føyd til. Ordet som på denne måten er framhevet, kan ikke være et finitt verb. Eksempler:

In das fuola gal, in <i>nuvttáge</i> / <i>nuvttá ge</i> .	Jeg vil ikke ha det, ikke gratis engang.
Ii lean čuovga ii <i>vehášge</i> / <i>veháš ge</i> .	Det fantes ikke ei lysstrime engang.
Leago oba <i>duohtage</i> ?/Lea go oba <i>duohta ge</i> ?	Er det i det hele tatt sant?
Juobat <i>muoratge</i> leat idjanáre?/Juo bat <i>muorat ge</i> leat idjanáre?	Er det nok <i>ved</i> til natta da?
Leatgo <i>boahtiminge</i> ?/Leat go <i>boahtimin ge</i> ?	Kommer du?
Leat nu biekkat, olmmoš ii beasa báljo <i>jávrrí alage</i> / <i>jávrrí ala ge</i> .	Det er så sterk vind at en bare med nød og neppe kan legge ut på vannet.

Partikkelen -ge brukes dessuten til å danne *ubestemte pronomener*, *adverb* og *adjektiv*, f.eks. *mihkkege*, 'noe', *goassege*, 'noen gang', *makkárge*, 'noen slags'. De står på side 129 og 160.

-gis (-ges)

Partikkelen -gis (-ges) har både framhevende og forbindende funksjon. Den brukes til å *framheve ett av leddene i en rekke* – personer, dyr, ting, tider, situasjoner osv., f.eks.

<i>Áhččigis</i> /Áhčči <i>gis</i> muitalii dan ná:	<i>Far</i> fortalte det slik: (en har nevnt før hvordan andre fortalte det)
Geahčču dal <i>ronuidgis</i> / <i>ronuid gis</i> .	La oss nå se på <i>gjeldsimlene</i> . (etter å ha sett på de andre reinsdyra)

Divrrasgo *datgis* lea?/Divrras go
dat gis lea?

Hvor dyrt er *det*?
(en har alt spurt om flere andre
ting)

Na maid don *dálgis/dál gis* áiggut?

Hva vil du *nå* da?
(til en som stadig maser)

Formen *-ges* brukes iblant sammen med enstavelsesord, f.eks. *donges* (*don*, 'du', + *-ges*).

-go (-gos)

Denne partikkelen brukes i *spørsmål uten spørreord* (spørreord er f.eks. *hvem*, *hva*, *hvor* osv.). Slike spørsmål svarer en *ja* eller *nei* på. Partikkelen føyes alltid til *første* ledd i setningen. Det er dette leddet spørsmålet gjelder:

Áhččigo/Áhčči go boahtá ihttin?

Er det far som kommer i morgen?

Ihttingo/Ihttin go áhčči boahtá?

Er det i morgen far kommer?

Busse mieldego/Busse mielde go
boahtá?

Er det med bussen han kommer?

Stuora dállugo/Stuora dállu go
dain lea?

Er det en stor gård de har?

Hvis *-go* føyes til det *finite* verbet, gjelder spørsmålet *hele setningen*:

Boahtágo/Boahtá go áhčči ihttin?

Kommer far i morgen?

Leago/Lea go duohta?

Er det sant?

Itgo/It go gáfe juga?

Driker du ikke kaffe?

In mun dieđe *boahtágo/boahtá go*
ihttin.

Jeg vet ikke om han virkelig
kommer i morgen.

I visse tilfeller uttrykker partikkelen *-go* det samme som det spørrende
gradsadverb *man 'hvor'*, f.eks.

Olugo/Olu go (*Man olu*) diibmu lea?

Hva («hvor mye») er klokka?

Ollugo/Ollu go (*Man ollu*) don
válddát?

Hvor mye/mange tar du?

Guhkágo/Guhká go (*Man guhká*)
don ledjet doppe?

Hvor lenge var du der?

Formen *-gos* kan være sammensatt av *go* + *dus*, f.eks.

Leagos (*Leago dus*) duhpát?/

Har du tobakk?

Lea gos (*Lea go dus*) duhpát?

Den kan også være sammensatt av *-go + -s*. Partikkelen brukes under samtalen for å gjøre et spørsmål, en oppfordring eller en replikk *vennligere* eller *mer personlig*:

Eangos (Eangoson)/Ean gos Kunne vi ikke dra videre?
(Ean go son) jo ovddos vuolgalivčče?

Songos/Son gos das livččii beroštan! Er det han som ville bry seg om det!

-gul (-gol)

Denne partikkelen brukes når en *siterer* det en annen (eller en selv) har sagt. *-gul* kan forekomme flere ganger i samme setning:

Attegul sutnjenai!/*Atte gul* sutnje nai! Jeg vil også ha («Gi ham også»), sa han.

Dus fal ii *vuolitgul/vuolit gul*, riggás, Han sa: «Det blir ikke billigere for deg som er rik, det blir heller dyrere.»
ovdalgul/ovdal gul divre.

Formen *-gol* brukes iblant etter enstavelsesord, f.eks. *ingol*.

-han, -hal

Denne partikkelen føyes til setningens første ledd. Hvis leddet består av flere ord, skal det siste ha partikkelen. Hvis det er et sammensatt verbal, skal partikkelen legges til det finite verbet.

Man bruker *-han, -hal* når en forutsetter at det en sier, er *kjent*, eller at den andre har *innrømt* at slik er det:

Munhan/Mun han lean Lullis- Jeg er jo i Sør-Finland.
Suomas.

Iihan/Ii han dat liikon Kárášjohkii. Han likte jo ikke Karasjok.

Ovddit *beaivvehan/beaivve han* Forleden dag var det jo regn.
lei arvi.

Gosbahal/Gos ba hal Máhtte lea? Hvor er vel Mattis?

-mat

Partikkelen *-mat* er en forkortelse av partikkelen *mahkáš, mahká*, og kan ha samme betydning som denne:

Muitalii ahte sonmat (son mahká) Han fortalte at han hadde vært en
/son mat lea fitnan gitta Oslos. tur helt til Oslo, liksom.

Ellers brukes *-mat* i *oppfordringer*. Partikkelen føyes til imperativformen og gjør den *høfligere*. Den kan også uttrykke *usikkerhet*:

Vuolggemat/Vuolgge mat jearrat.

Gå nå iallfall og spør.

Muitalmat/Muital mat munnje.

Vær så snill og fortell det til meg.

-mis

Denne partikkelen brukes i følgende tilfeller:

1) Når en blir *oppmerksom på* eller *skjønner* noe:

Nu *datmis* leige./Nu *dat mis* lei ge. Ja riktig, slik var det.

2) Når en *går med på et forslag*:

Na *vuolgumis/vuolgu mis*. Ja, så la oss da dra.

3) I *gjentatte oppfordringer*:

Čájjet *dalmis/dal mis*. Vis det nå endelig.

4) For å gjøre en oppfordring høfligere. Det dreier seg ofte om noe som det alt har vært snakk om, eller noe som er ventet. Partikkelen føyes til imperativformen:

Boademis/Boade mis deike! Vær så snill og kom hit.

Manamis/Mana mis dobbelii! Vær så snill og flytt deg litt lenger unna.

-nai

Denne partikkelen er en forkortelse av ordet *maid*, *maiddái*, 'også'. Den brukes i vest for å knytte et enkeltord (eller postposisjonsuttrykk) til det som er sagt forut. I øst bruker en her helst partikkelen *-ge*. Eksempler:

Muhto dainna leat *golutnai* Men med det har en også utgifter.
(*golutge*)/*golut nai* (*golut ge*).

Musnai (*Musge*)/*Mus nai* (*Mus ge*) Også jeg hadde et par hester.
ledje moadde heastta.

Du birranai (*birrage*)/*Du birra nai* Også om deg hadde han sagt det.
(*birra ge*) lei dan dadjan.

Dessuten brukes *-nai* til å danne *distributive pronomener* og *distributive adverb*, f.eks. *giinai*, 'hver av dem', *gosanai*, 'til de forskjellige stedene'. Disse ordene står på side 127 og 158.

-son

Partikkelen *-son* brukes i *spørresetninger* og føyes til setningens første ledd. Den uttrykker at en er helt *usikker på svaret*, eller at en venter et *negativt svar* (på «negative» spørsmål: et positivt svar). Eksempler:

Miison/Mii son duot lea muoraid?	Hva er vel det for et tre der borte?
Jogason/Jogo son poasta lea boahtán?	Montro om posten alt er kommet?
Leagason/Lea go son dat váralaš?	Er det farlig, tro?
Iigason/I go son doavttir dovdda dan buorebut?	Montro om ikke legen vet det bedre?

Merk at også andre partikler som vanligvis er selvstendige ord, kan være *helt trykkløse*. De ligner da de enklitiske partiklene, f.eks.

In *dal* mun *gal* viša. Nei det orker da ikke jeg.

Partikler som er selvstendige ord

Enkelte av disse partiklene kan bare stå *i begynnelsen* av setningen. Andre igjen er *ikke* bundet til en bestemt plass. Også partikler som er selvstendige ord, er trykkløse.

PARTIKLER I BEGYNNELSEN AV SETNINGEN

Almma, amma, ama, almmahal, galahan, galhan

Disse partiklene innleder *spørsmål* og *formodninger* som man venter et *bekreftende svar* på:

Almma (amma, almmahal, galahan, galhan) donnai/don nai boadát? Du kommer også, ikke sant?

Anne dal, annal

Med denne partikkelen uttrykker man *likegyldighet*:

- Busse boahtá. - Bussen kommer.
- **Annal** boahtá. - Hva så? (La den bare komme.)

Annes

Med denne partikkelen uttrykker man *nysgjerrighet*. Partikkelen brukes sammen med *infinitiv*:

Annes gullat mo áhkku eallá. Jeg ville gjerne høre hvordan det står til med bestemor.

Galahal

Denne partikkelen brukes til å uttrykke det en *antar* eller *mener*:

Galahal bures gárvodan olmmoš
bivvá.

En som er godt påkledd holder seg
da vel varm.

Ieš, ieža

Dette ordet, som også brukes som pronomen, uttrykker at handlingen skjer *uten spesiell hensikt*. *Ieš* brukes når det er tale om én person, *ieža* brukes om to eller flere. Etter partikkelen følger setningens subjekt:

Ieš mun dájun.

Jeg skøyer bare.

Ieža moai dáppe váccašetne.

Vi (to) går nå bare her og
spaserer.

Samme partikkel brukes også for å uttrykke at en *bare refererer* noe:

– Manne dat šattai dan muitalit?
– **Ieš** dat muitalii.

– Hvorfor kom han til å fortelle det?
– Han fortalte det nå bare.

Na

Denne partikkelen tjener til å gi setningen en lett «*opptakt*» før det følger ord som har sterkere trykk. I de følgende eksemplene er setningsmelodien markert med streker over eksempelet.

Na mii Gironii lea sáhkan?

Hva nytt har du fra Kiruna?

Na dalle dat ii lean.

Så var han det ikke.

Na diehtit don gal fertet.

Du er nok nødt til å vite det.

Partikkelen *na* brukes dessuten i enkelte faste uttrykk, f.eks.

Na die!

Så er det klart (uttrykk for at
en er ferdig nå).

Na de fal.

Ja da (energisk bekreftelse).

Na juo.

Ja visst (uttrykk for at en med
interesse hører på det som sies).

Na mot odne.

Ja selvfølgelig.

Na mo demis/de mis!

Ja fortell videre!

Naba, nabai, nabe, nas

Disse partiklene innleder korte *spørsmål* uten verb:

Naba Máhtte?

Enn Mattis?

Vai

Dette ordet, som også kan være konjunksjon (se side 198), brukes ofte til å *sammenfatte* noe man har hørt eller kan slutte seg til; men samtidig uttrykker det *forundring*:

– Riggá gal geasášin munge/munge, čuvdegežiin dohppestivččen dohko báhpa ovdii.

– *Vai* čuvdegežiin.

– En rik (gutt) ville jeg også ta, jeg ville snurre ham rundt lillefingeren og føre ham til alters.

– Jasså, rundt lillefingeren.

Vai nu!

Jasså!

Vai don dat vuolggátge/vuolggát ge.

Jasså, det er du som reiser.

I denne siste setningen kan ordet *vai* også oppfattes som spørrekonjunksjon:

Vai don dat vuolggátge/vuolggát ge?

Eller er det du som reiser?

Vare

Med denne partikkelen uttrykker en et *ønske*:

Vare mun diedášin!

Gid jeg visste det!

Vare mun doppe dehe don dáppe!

Gid jeg var der eller du her!

ANDRE PARTIKLER

Disse partiklene er ikke bundet til en bestemt plass i setningen.

Aiddo og aitto

I vest er partiklene *aiddo* og *aitto* falt sammen til bare én form, *aitto*. I øst derimot brukes begge formene, men med hver sin betydning.

Aiddo

Med partikkelen *aiddo* framhever en noe, ofte forhold som en mener *utmerker seg*, er litt *spesielle* eller *ikke helt vanlige*, f.eks.

Dat deaivvai *aiddo*.

Han traff akkurat i midten.

Mun in diede nama *aiddo* juohke muoras.

Jeg vet ikke navnet på akkurat hvert tre.

Aiddo nu dat leage/lea ge.

Mii oruimet ovttas **aiddo** dan giđa.

– Máhttego/Máhtte go dat lei?

– Na Máhtte **aiddo**.

Aiddo dal de gosten.

Nettopp *slik* er det også.

Vi bodde sammen nettopp den våren.

– Var det Mattis?

– Ja, det var nettopp Mattis.

Bare så vidt klarte jeg å komme fram.

I nektende setninger kan **aiddo** betegne et *unntak*:

In vuolgge, **aiddo** jos buori bálkká attežat.

Ii leat bahá **aiddo** ovtta saji (saje).

Jeg reiser ikke, unntatt hvis du gir god betaling.

Det er ikke dårlig, unntatt på ett sted.

Aitto

Med denne partikkelen uttrykker en at noe er *ventet* eller *tilsiktet*. Partikkelen kan også uttrykke *formodning* eller *mistanke*, f.eks.

Mun ballen dan, ja nu dat **aitto** geavaige/geavai ge.

It **aitto** lean ikke doppe.

Jeg var redd for det, og så skjedde det da også.

Du var da vel ikke der i går (det var det vi hadde mistanke om).

Partikkelen **aitto** kan også uttrykke ens *interesse*:

Geahččal **aitto**!

Mo dal **aitto** geavvá?

Prøv da iallfall!

Hvordan går det, montro?

Áinnas

Denne partikkelen brukes i øst for å uttrykke *stor interesse*:

Galggat **áinnas** boahtit!

Danhan/Dan han juo **áinnas** oastán.

Galggat **áinnas** merkot hatti.

Logihan/Logi han juo lea **áinnas**.

Du må endelig (svært gjerne) komme!

Det kjøper jeg sikkert.

Du skal særlig legge merke til prisen.

Ti er nå klokka iallfall.

Almmatege (almmake, almmoke, almmaken)

Ankke

Datte, dattege, dette

Goit, goitge

Liikká

Med disse partiklene uttrykker en at noe *likevel* skjer eller er slik som det blir sagt:

Mu áhkká biehttalii mu vuolgimis, muhto mun *almmake (liikká)* vulgen.

Kona nektet meg å dra, men jeg dro likevel:

Dat *anjke* lea nu.

Det er i hvert fall slik.

Na dat lei *datte* mihá surgatlaš.

Det var likevel meget bedrøvelig.

Galhal/Gal hal mun *goit* duosttan doppe idjadit.

Jeg tør i hvert fall overnatte der.

Baicca, baicce

Med denne partikkelen *framhever* en noe framfor noe annet som en syns er mindre bra eller viktig:

Dat leige/lei ge *baicca* nuppeládje.

Det var heller omvendt.

Itgo/It go *baicca* ieš vuolgge?

Skal du ikke heller reise selv?

Báljo

Denne partikkelen brukes i nektende eller tvilende setninger. Den tjener til å *avsvekke* en påstand:

Mus ii leat *báljo* dillige/dilli ge.

Jeg har neppe tid heller.

Eat mii gulahallan *báljo* moktege.

Vi forstod knapt hverandre på noe som helst vis.

Dal

Partikkelen *dal* (som er forkortet fra adverbet *dál*, 'nå') brukes i følgende tilfeller:

1) For å vise hva en er *i villrede* over og ønsker å få klarlagt:

Gokko *dal* lea Gárasavvon?

Hvor er nå veien til Karesuando?

2) For å stanse opp ved noe som er *viktig*, eller som danner opptakten til det som følger og som ikke må bli oversett:

De galge nieiddat *dal* čohkkedit *reagaide*.

Så skulle jentene, skjønner du, sette seg i sledene.

Mii soabaimet dasa, ahte mun galggan *dal* váldit Lásse lusan.

Vi ble enige om at så skulle jeg ta Lars til meg (som fosterbarn).

3) For å gjøre en oppfordring *høfligere*:

Boade *dal*.

Kom nå.

Dat

Denne partikkelen, som opprinnelig er pronomenet *dat*, settes etter første leddet i setningen, og den framhever at *det er dette leddet utsagnet gjelder, og ikke noe annet*:

Mun *dat* lean.

Det er jeg.

Márehis *dat* ledje nu ollu njálgát.

Det var Marit som hadde så mye sukkertøy.

Munnje *dat* bodii reive.

Det var til meg brevet kom.

Ikke *dat* bulii min viessu.

Det var i går huset vårt brant ned.

De

Denne partikkelen brukes til å *forsterke, framheve* eller *legge vekt* på det en sier:

– Boadátgo/Boadát go?

– Kommer du?

– *De* boadán.

– Ja da.

In *de*, mun gal in máhte.

Nei da, det kan jeg ikke.

Don dathan/dat han *de* ledjet.

Det var jo akkurat deg.

Fal

Denne partikkelen brukes i følgende tilfeller:

1) Til å *forsterke* og *bekreft*e det samtalepartneren har sagt, f.eks.

– Oktogo/Okto go bohtet?

– Kom du alene?

– Okto *fal*.

– Ja da.

– Ášši lea nu go dajan.

– Saken er slik som jeg sier.

– Nu *fal*.

– Ja da.

2) Til å gjøre en *oppfordring* mer *høflig*:

Boade *fal*.

Kom bare (underforstått: Det er ingenting i veien for det).

Fas

Denne partikkelen brukes når en sier hva noen gjør i *motsetning til* en annen eller andre:

Áhčči *fas* nu muitalii.

Far derimot fortalte det slik.

Son čájehii, movt mun galgган doallat su, ja movt *fas* son galgá doallat mu.

Hun viste meg hvordan jeg skulle holde henne, og hvordan hun skulle holde meg.

Gal, gale, galle

Denne partikkelen er det ordet som brukes mest i samisk. Partikkelen kan gjerne stå flere steder i samme setning. Den brukes i følgende tilfeller:

- 1) For å framheve et utsagn eller et enkelt ord; gjerne noe som står for en selv som *selvfølgelig* og *klart*:

Gal mun Máhte dovddan.

Jeg kjenner da *Mattis*.

Diedán *gal*, muhto in mui tal.

Jeg *vet* det nok, men jeg forteller det ikke.

Áhčči *gal* áigu vuolgit.

Far har nok lyst til å dra.

Máhtte *gal* mui talii dan munnje.

Mattis fortalte meg nok det.

Iblant får det en sier, en *innrømmende* betydning:

Gal mun dovddan *gal* su.

Jo, jeg kjenner da ham.

- 2) Til å *forsterke* et *nektende svar*, særlig når svaret er ventet:

– Don it dáidde boahtit?

– Du kommer vel ikke?

– In boađe *gal*.

– Nei da.

- 3) I *bekreftende svar*, ofte uten at noe er særlig framhevet:

– Diedátgo/Diedát go?

– Vet du det?

– Diedán *gal*.

– Ja.

- 4) Til å uttrykke en *formodning*:

Gal gávpogis lea suohtas orrut?

Det er vel morsomt å være i byen?

Gusto

Med denne partikkelen uttrykker en at en *skjønner* eller *oppdager* noe:

Miibat dogis/Mii bat do gis lea ealu siste? Okta sávza lea *gusto*.

Hva er det som er der i reinsdyrflokken? Javisst: Det er en sau.

Juo, jo

Denne partikkelen er opprinnelig adverbet *juo*, 'allerede'. Partikkelen brukes vanligvis sammen med én eller flere andre partikler. Til sammen tjener de til å gi *ettertrykk* til det en sier:

Nuhan/Nu han *juo* cuigot de.

Så sier de da i hvert fall.

Juo dat dáppe leat ollu viesut.

Her er det da mange hus.

Varehan/Vare han dal *juo* eai livčče boahtán!

Bare de ikke hadde kommet!

Váldde *juoba* gáfe!

Ta iallfall kaffe!

Juobason/Juoba son dalle!

Ja da ja (= da var det ingen sak)!

Jur, jura, jure

Denne partikkelen uttrykker at *akkurat slik* er det:

De lei *jur* heahti.

Nå var vi virkelig kommet i knipe.

Dat deaivvai *jur* guovdu.

Han traff akkurat i midten.

Mahkáš, mahká

Denne partikkelen brukes i følgende tilfeller:

1) Til å uttrykke et *rykte*. Det kan ligge *ironi* i det en sier:

Ii leat *mahkás* riehta.

Det sies at det ikke er sant.

Son lea *mahká* rikkis.

Han skal liksom være rik.

2) I betydningen *for eksempel*:

Jos don *mahkás* leat náitalan
mu oappáin, de don leat munnje
máhka.

Hvis du f.eks. er gift med min
søster, så er du svogeren min.

Partikkelen *mahkáš, mahká* kan forkortes til *-mat*. Denne forkortede formen brukes som *enklitisk partikkel* (side 205).

Maiddáí ... -ge, maiddá(i), maid

Velá ... -ge

Med disse partiklene framhever en noe som *også* eller *heller ikke* er slik som noe annet en tenker på. *-ge* står etter ordet som har størst trykk i setningen:

Máhtte lea *maid* boahtán.

Mattis er også kommet.

Maiddáí munge/mun *ge* lean dan
lohkan.

Også jeg har lest det.

Velá su vašálaččat*ge*/vašálaččat *ge*
miedihit dan.

Til og med hans fiender innrømmer
det.

Ii *velá* dat*ge*/dat *ge* leat duohta.

Til og med ikke dét er sant.

Oba ...-ge, oppa ...-ge

Denne partikkelen brukes i *nektende* og *tvilende* setninger, og i *spørsmål*. Partikkelen *framhever* ordet som har størst trykk i setningen, og som blir fulgt av *-ge*:

In *oppa* dáhtoge/dáhto *ge*.

Jeg *vil* ikke engang.

Ii leat *oppa* duohtage/duohta *ge*.

Det er slett ikke sant.

Leatgo/Leat go don *oba* oaidnánger/
oaidnán *ge* Máhte?

Har du i det hele tatt sett Mattis?

Velába

Med denne partikkelen, som er sammensatt av partikkelen *velá* og den enklitiske partikkelen *-ba*, uttrykker en at *det den andre sier, ikke vedkommer saken*:

- Heargi gal ii nagot, muhto
heasta.

- Et reinsdyr klarer det ikke, men
en hest (gjør det).

- *Velába* heasta.

- Ja en hest selvsagt.

ORD SOM GIR UTTRYK FOR FØLJESER

Eksempler:

(forvundring)	gea(h)
(forvundring, erget)	bet, bei-hai
(vetteri)	be-hai
(amerse, glede, forvundring og likende)	vui
(vill)	na, na-a

ORD SOM BRUKES TIL Å PÅKALLE OPMERKSOMHET

Eksempler:

(lokkeord for hunden)	ce
(tilrop til hunden)	coy
avgårde! (tilrop til kjøretøien)	gus
(tilrop til kjøretøien)	enå
vekk! (til hunden)	fos cref
set!	gor
her!	gul
lå se, kom an	lus
(tilrop for å skremme vekk hunden)	hrua, hrua
(tilrop til kjøretøien)	hu

ORD SOM ETTERLIGNER LYDER

Slike ord er det ikke mange av i samisk. Derimot finnes det svært mange lydmalende verb, f.eks. *gáduv* 'å knise', *šájuvat* 'å frosesprekke', *dállu* 'muskul', 'å taute'. Eksempler på lydmalende intereksjoner er

(lyden som typene lager)	beavga-beavga-bea
mjuv	uávu

9 Interjeksjoner

Interjeksjoner er ord som f.eks. *hei*, *svijsj*, osv. Interjeksjonene kan deles i tre grupper:

ORD SOM GIR UTTRYKK FOR FØLELSER

Eksempler:

gea(h)	(forundring)
hei, hei-hei	(forundring, ergrelse)
ho-hoi	(tretthet)
vuoi	(smerte, glede, forundring og lignende)
na, na-a	(tvil)

ORD SOM BRUKES TIL Å PÅKALLE OPPMERKSOMHET

Eksempler:

ce	(lokkeord for hunden)
cov	(tilrop til hunden)
čus	avgårde! (tilrop til kjørereinen)
ená	(tilrop til kjørereinen)
fuos eret	vekk! (til hunden)
gea	se!
gul	hør!
hás	få se, kom an
hrus, hris	(tilrop for å skremme vekk hunden)
hu	(tilrop til kjørereinen)

ORD SOM ETTERLIGNER LYDER

Slike ord er det ikke mange av i samisk. Derimot finnes det svært mange *lydmalende verb*, f.eks. *gihčat*, 'å knirke', *šnjirrat*, 'å frese/sprake', *bállit*, *muhkut*, 'å raute'. Eksempler på lydmalende interjeksjoner er

beavgga-beavgga-bea	(lyden som rypene lager)
njáv	mjau

11 Avledning

Nye ord dannes hovedsakelig på to måter – ved avledning og ved sammensetning. Sammensetning vil bli behandlet i et eget kapittel, se s. 380.

Orddannelse

Grunnord		Avlednings- endelse	Avledet ord	
jávri	innøye	-á	jávrráá	å se innøye
ráhki	kjør	-vuobta	ráhki vuobta	å kjøre
borra't	å spise	-hiti	borrahit	å gj. mat, å mate; å gj. re spiselig

Visse avledede ord dannes uten avledningsendelse bare ved hjelp av konsonantskifte i ordstammen. Mange har dessuten vokalføle, enkelte også diftongforenkling.

Grunnord		Avledet ord	
vuodji't	å kjøre	vuodji	sjåfor, kjører, kjørstole
lohka't	å lese	lohki	leser, lesende
doadi't	å brekke, å bryte	doadi	å brekkes, brytes; å gå gjennom iben

Noen ord er dannet av en felles stamme, uten at en kan si at det ene ordet er avledet av det andre, f.eks.

njaska't å hoppe (én gang) njaska'vi å hoppe (flere ganger)

Avledede ord kan igjen være grunnord for en ny avledning, f.eks.

Grunnord		Avlednings- endelse	Avledet ord	
báá're	god	-á'á'á'it	báá'ráá'it	å bli bedre
báá'ráá'it	å bli bedre	-á'goatá'it	báá'ráá'á'goatá'it	å begynne å bli bedre

11 Avledning

Nye ord dannes hovedsakelig på to måter – ved *avledning* og ved *sammensetning*. Sammensetning vil bli behandlet i et eget kapittel, se s. 380.

Avledede ord består vanligvis av et *grunnord* (eller rettere sagt *stammen av grunnordet*) og en *avledningsendelse*, f.eks.

Grunnord		Avledningsendelse		Avledet ord
jávri	innsjø	-š	jávrráš	liten innsjø
ráhkis	kjær	-vuohta	ráhkisvuohta	kjærlighet
borra/t	å spise	-hit	borahit	å gi mat, å mate; å være spiselig

Visse avledede ord dannes *uten avledningsendelse* bare ved hjelp av *konsonantskifte* i ordstammen. Mange har dessuten *vokalskifte*, enkelte også *diftongforenkling*:

Grunnord		Avledet ord
vuodji/t	å kjøre	vuoddji sjåfør, kjører; kjørende
lohka/t	å lese	lohkki leser; lesende
doadji/t	å brette, å bryte	doddjo/t å brekkes, brytes; å gå gjennom isen

Noen ord er dannet av en felles stamme, uten at en kan si at det ene ordet er avledet av det andre, f.eks.

Verbgruppe	Betydning	Eksempel
njuike/t	å hoppe (én gang)	njuiku/t å hoppe (flere ganger)

Avledede ord kan igjen være grunnord for en ny avledning, f.eks.

Grunnord		Avledningsendelse		Avledet ord
buorre	god	-(á)nit	buorránit	å bli bedre
buorráni/t	å bli bedre	-š-goahtit	buorránišgoahtit	å begynne å bli bedre

Noen avledningsendelser brukes bare i «ferdige» avledede ord. Andre kan brukes fritt til å skape nye ord.

Mange avledningsendelser er *flertydige*, f.eks. danner endelsen *-(a)lit*:

- *Resiproke verb*: oaidnalit, 'å se hverandre'
- *Momentane verb*: bávkalit, 'å smelle løs på'
- *Frekventative verb*: báhčalit, 'å skyte flere ganger'
- *Konative verb*: boktalit, 'å forsøke å vekke'

Det finnes også mange vanlige avledede ord som med sin endelse og betydning passer inn i rekken med lignende avledninger, bortsett fra at *grunnordet er annerledes eller ukjent*. Det er derfor vanskelig å gi en oversiktlig veiledning i bruken av de forskjellige endelsene; framstillingen som følger, er meget skjematisk for å lette oversikten.

De avledede ord kan deles i følgende grupper:

	Avledet ord	Avledningsendelse	Grunnord
• Verb	- avledet av verb		
	- avledet av nomen	-jávri	jávri
• Nomen	- avledet av verb	-kier	kier
	- avledet av nomen	-bávk	bávk
	- avledet av adverb	-bávk	bávk

• Adverb

	Avledet ord	Avledningsendelse	Grunnord
	-kier	-kier	kier
	-les	-les	les
	-bávk	-bávk	bávk
	-bávk	-bávk	bávk

Noen ord er dannet av en felles stamme, men at en kan si at det ene ordet er avledet av det andre, f.eks.

á hoppe (en gang)	á hoppe (flere ganger)
-------------------	------------------------

Avledede ord kan igjen være grunnord for en ny avledning, f.eks.

	Avledet ord	Avledningsendelse	Grunnord
	-bávk	-(a)lit	god
	-bávk	-bávk	god

12 Avlede verb

Verb kan avledes av andre verb og av nomen (substantiv og adjektiv). Verb som er avledet av verb, får i forhold til grunnverbet en bestemt tilleggsbetydning, f.eks. *lohkat*, 'å lese', > *lohkagoahtit*, 'å begynne å lese'. På grunnlag av disse tilleggsbetydninger kan verbene ordnes i grupper.

Også verb som er avledet av nomen kan ordnes i bestemte betydningsgrupper.

Verb avledet av verb

Verbgruppe	Tilleggsbetydning	Eksempel	
Passive verb	å bli ...	borrojuvvot	å bli spist
Kausative verb	å be om å å få til å	goaruhit barggahit	å be om å sy å sette i arbeid
Refleksive verb	«seg»	basadit	å vaske seg
Resiproke verb	«hverandre»	dovddadit	å kjenne hverandre
Momentane verb	«én gang»	njuiket	å hoppe (én gang)
Subitive verb	«plutselig, i hast»	borralit	å spise i hast
Frekventative verb	«flere ganger»	njuikut	å hoppe (flere ganger)
Kontinuative verb	«i lengre tid»	boradit	å holde måltid
Diminutive verb	«litt»	attestit	å gi litt
Konative verb	å forsøke å	oččodit	å forsøke å få
Inkoative verb	å begynne å	lohkagoahtit	å begynne å lese

Verb avledet av nomen

Verbgruppe	Betydning	Eksempel	
Kausative verb	å bringe i ... tilstand	guhkidit	å forlenge
Translative verb	å komme i ... tilstand	buorránit	å bli bedre
Essive verb	å være i ... tilstand	hánástallat	å være gjerrig
Sensive verb	å anse for å være (altfor) ...	nuorašit	å anse for å være (altfor) ung

I de fleste gruppene brukes flere forskjellige avledningsendelser:

Verbgruppe	Avledningsendelse
diminutiv	-dit, -lit, -stit, -(a)stit
diminutiv-frekventativ	-(a)šit
diminutiv-kontinuativ	-(a)šit
diminutiv-subitiv	(ea)stit
essiv	-dit, -(ii)dit, -staddat, -stallat, -stalit, -(i)stit, -(o)šit, -(á)t, -uššat
frekventativ	-ddat, -(a)llat, -dit, -(u)hit, -(i)ldit, -(a)lit, -(u)t
inkoativ	-(ii)dit, -goahtit, -šgoahtit, -nit, -stit, -stuvvat, -(á)t, -(e)t, -(o)t
kausativ	-dit, -(i)dit, -hit, -httit, -(a)httit, -(e)t, -tit
kausativ-frekventativ	-(a)dallat, -haddat, -hallat
konativ	-(a)llat, -dit, -(a)lit
kontinuativ	-(a)llat, -dit, -(u)hit, -idit, -(i)ldit, -nit
momentan	-dit, -(a)lit, -(e)t
momentan-subitiv	-(á)dit, -(i)hit
passiv	-hallat, -juvvot, -(o)juvvot, -sit, -(o)t, -(u)vvot
refleksiv	-(a)ddat, -(a)llat, -dit, -(á)dit
resiprok	-(a)llat, -dit, -(a)lit, -(a)šit
sensiv	-šit
subitiv	-lit, -stit
translativ	-dit, -(o)dit, -git, -httit, -mit, -muvvat, -nit, -nuvvat, -smit, -smuvvat, -snuvvat, -skit, -(e)t, -(u)t, -tit, -...uvvat

De fleste avledningsendelsene brukes i ulike verbgrupper. Endelsene er altså flertydige:

Endelse	Verbgruppe avledet av verb	Omtales på side	Verbgruppe avl. av nomen	Omtales på side
-(a)dallat	kausativ-frekventativ 245		
-ddat	frekventativ 243		
-(a)ddat,	refleksiv 234		
-(a)llat	resiprok 236		
	frekventativ 243		
	kontinuativ 244		
	konativ 261		
-dit	kausativ 233	kausativ 268, 270
	refleksiv 234	translativ 278
	resiprok 236	essiv 288
	momentan 238		
	frekventativ 248		
	kontinuativ 251		
	diminutiv 252		
	konativ 261		
-(á)dit	refleksiv 234		
	momentan-subitiv 240		
-(i)dit			kausativ 270
-(ii)dit	inkoativ 264	essiv 290
-(o)dit			translativ 276
-git			translativ 275
-goahtit,	inkoativ 262		
-šgoahtit				
-haddat,	kausativ-frekventativ 245		
-hallat				
-hallat	passiv 228		
-hit	kausativ 229	kausativ 272
-(i)hit	momentan-subitiv 240		
-(u)hit	frekventativ 250		
	kontinuativ 254		
-httit	kausativ 229	kausativ 272
			translativ 278
-(a)httit	kausativ 229		
-idit	kontinuativ 253		

-juvvot,	passiv	226	
-(o)juvvot,			
-(u)vvot			
-(i)ldit	frekventativ	250	
	kontinuativ	254	
-lit	subitiv	241	
	diminutiv	259	
-(a)lit	resiprok	236	
	momentan	238	
	frekventativ	248	
	konativ	260	
-mit,			translativ
-muvvat,			280
-nuvvat,			
-smit,			
-smuvvat,			
-snuvvat			
-nit	kontinuativ	255	translativ
	inkoativ	266	274
-sit	passiv	228	
-skit			translativ
-staddat,			275
-stallat			essiv
-stalit			291
-stit	subitiv	242	essiv
	diminutiv	256	291
	inkoativ	268	essiv
-(a)stit,	diminutiv	258	289
-(ea)stit	diminutiv-subitiv	242	
-(i)stit			essiv
-stuvvat	inkoativ	266	290
-šit			passiv
-(a)šit	resiprok	236	292
	diminutiv-frekventativ ...	259	
	diminutiv-kontinuativ	259	
-(o)šit			essiv
-(á)t	inkoativ	263	287
-(e)t	momentan	238	kausativ
	inkoativ	263	271
-(o)t	passiv	226	translativ
	inkoativ	263	279

- (u)t	frekventativ 247	translativ 276
- tit			kausativ 270
			translativ 278
- uššat			essiv 288
- ...uvvat			translativ 279–287
- (u)vivot	passiv 226		

Verb avledet av verb

PASSIVE VERB

Norsk har særskilte bøyingsformer for aktiv og passiv. I samisk derimot dannes passiv ved hjelp av *avledningsendelser*. Slike *passive verb* bøyes på samme måte som aktive verb av tilsvarende bøyningstype. Samisk har derfor ingen egen passiv bøyning.

	Norsk	Samisk
Aktiv	Hun <i>sy</i> ei kofte.	Son <i>goarru gávtti</i> .
Passiv	Kofte <i>blir sydd</i> .	<i>Gákti gorrojuvvo</i> .
	Den passive verbalformen er sammensatt av hjelpeverbet <i>å bli</i> og perfektum partisipp av hovedverbet <i>å sy</i> .	Det passive verbet er avledet av grunnverbet <i>goarrut</i> , 'å sy'. Avledningsendelsen er her <i>-(o)juvvot</i> . Verbet <i>gorrojuvvot</i> 'å bli sydd' bøyes som sammendradd verb på <i>-ot</i> .

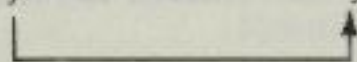
Når en aktiv setning formes om til en passiv setning, blir akkusativ-objektet til *subjekt*:

Aktiv:

Son goarru *gávtti*
Objekt

Passiv:

Gákti gorrojuvvo.
Subjekt

Andre passive verb

Følgende avledningsendelser danner passive verb som dessuten har en bestemt bibetydning:

De vanligste avledningsendelser for passive verb er:

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
-(o)juvvot -(o)t	<i>Likestavelses verb</i> Stammen får <i>forlenget sterkt stadium</i> (konsonantene i <i>grad III</i>) Vokalskifte til <i>o</i> foran endelsen. Diftongforenkling foran stavelsen med vokalskifte.	dearpa/t å banke > derpojuvvo å bankes > derpot juohki/t å dele > juhkkujuvvot å deles > juhkkot doalvu/t å bringe bort > dolvojuvvot å bringes bort > dolvot
-(u)vivot	<i>Ulikestavelses verb</i> Vokalskifte til <i>u</i> foran endelsen.	muitali/t å fortelle > muitaluvvot å fortelles
-juvvot	<i>Sammendradde verb</i>	sahe/t å sage > sahejuvvot å bli saget

Disse endelsene legges til alle slags *transitive verb*. Men den kortere passivendelsen *-(o)t* føyes helst ikke til verb på *-ut* som ikke har diftong, f.eks. *sihkkut* 'å tørke, stryke bort' > *sihkkujuvvot* (ikke: **sihkkot*) 'å tørkes, strykes bort'. Eksempler:

Transitivt grunnverb	Passivt verb
gullat å høre	gullojuvvot, gullot å høres, å bli hørt
geassit å trekke	gessojuvvot, gessot å bli trukket, å slepes etter
goarrut å sy	gorrojuvvot, gorrot å bli sydd
ránggástit å straffe	ránggástuvvot å bli straffet
dulkot å tolke	dulkojuvvot å bli tolket
osv.	

Disse passive verbene er *sammendradde verb*. Verb på *-(o)juvvot* og *-(o)t* kan brukes om hverandre, men enkelte av de kortere passive verb på *-(o)t* har fått en særskilt betydning, f.eks.

Grunnverb		Passivt verb med særskilt betydning	
deaddit	å trykke	deddot	å ha mareritt
doadjit	å brette, bryte	doddjot	å synke igjennom, å bli sittende fast i is eller skare (også: å gå i stykker)
gieldit	å nekte, forby	gildot	å få kurven
haksit	å lukte (noe)	haksot	å lukte (f.eks. 'fisken lukter')

Passive verb på *-(o)t* kan også lages av noen få verb som *ikke er transitive*, f.eks.

Grunnverb		Passivt verb	
borgat	å fyke	borgot	å bli tilføket
eallit	å leve	ellot	å gi livstegn (om barn i mors liv)
fierrat	å trille, rulle	firrot	å falle utfor en bratt fjellvegg og omkomme
nohkat	å ta slutt	nohkot	å ikke ha mer igjen, å bli fri for

Passive verb på *-(o)juvvot*, *-(o)t*, *-(u)vivot* og *-juvvot* brukes vanligvis *upersonlig*, dvs. at den som utfører handlingen, ikke blir nevnt:

Dán girjái lea čállojuvvon sámiid eallin ja dilli.	I denne boka er det skrevet om samenes liv og levekår.
Dan birra ii leat gullon mihkkege.	Det har en ikke hørt noe om.
Doppe gávdnojit ollu rokkit.	Der finnes det mange groper.
Dan sisa biddjui mielki, mii lea geasset válmastuvvon .	Opp i det hadde en melk som var blitt tilberedt om sommeren.

I det gamle bibelspråket kan slike passive verb også ha *agens*, et ledd som betegner den som utfører handlingen, f.eks.

Jesus dolvojuvvui meahccái vuoinnas .	Jesus ble av ånden ført ut i ørkenen.
--	---------------------------------------

Slike setninger virker *arkaiske*. Hvis de forekommer i moderne samisk, er de laget under påvirkning av norsk eller svensk (såkalte skandinavismer).

Andre passive verb

Følgende avledningsendelser danner passive verb som dessuten har en bestemt *bibetydning*:

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
-hallat, -l-	<i>Likestavelses verb</i> Stammen får <i>svakt stadium</i> .	gáski/t å bite > gáskkáhallat å være så uheldig å bli bitt
-haddat -tt-	Vokalskifte <i>i > á</i> (ofte uttalt <i>a</i>) og <i>u > o</i> foran endelsen. Diftongforenkling foran <i>o</i> .	doarru/t å stange > dorohallat å være så uheldig å bli stanget.
	<i>Sammendradde verb</i>	fille/t å narre > fillehallat å være så uheldig å bli narret

Disse passive verb på *-hallat*, *-haddat* (i øst også *-taddat*) har bibetydningen *å være så uheldig å bli . . .*:

Grunnverb	Passivt verb
boktit å vekke	bovttáhallat å bli vekket (mot sin vilje)
bealkit å skjenne	bealkkáhallat å få kjeft
risset å gi ris	rissehallas å få ris
OSV.	

Passive verb på *-hallat* kan ha *agens* (et ledd som betegner den som utfører handlingen), f.eks.

Mun gáskkáhallen **bahás beatnagii**. Jeg ble bitt av en sint hund.

Mer om *agens* står på side 418.

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
-sit -s-	<i>Likestavelses verb</i> Stammen har <i>sterkt stadium</i> . Vokalskifte <i>i > á</i> og <i>u > a</i> foran endelsen.	rahpa/t å åpne > rahpasit å åpne seg bohči/t å klemme > bohčásit å bli klemt heangu/t å henge opp > heangasit å bli hengende fast

Disse passive verbene på *-sit* har bibetydningen *av seg selv* eller *tilfeldigvis*, f.eks.

Grunnverb	Passivt verb
čoavdit å løse	čoavdásit å løsne av seg selv
čoaggit å samle sammen	čoaggásit å samle seg
jorgut å vrenge	jorgasit å vrenge seg
rahtat å sprette opp	rahtasit å rakne

OSV.

KAUSATIVE VERB

De kausative verbene har grunnbetydningen *å forårsake at noe skjer*, f.eks. *goaruhit*, 'å la sy, å få noen til å sy'.

De vanligste avledningsendelsene for kausative verb er følgende:

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
-hit	<i>Likestavelser verb</i> Stammen får <i>svakt stadium.</i>	borra/t å spise > borahit å mate diehti/t å vite > dieđihit å underrette goarru/t å sy > goaruhit å la sy
	<i>Sammendradde verb</i>	vuoddjá/t å kjøre av sted > vuoddjáhit å få til å kjøre av sted
-httit -ht-	<i>Likestavelser verb med 4 stavelser, på -uvvat og -allat</i> Stammen forkortes til 3 stavelser foran endelsen.	láittastu/vvat å kjede seg > láittastuhttit å få til å kjede seg doroħa/llat å være så uheldig å bli stanget > doroħahttit å få til å bli stanget
-(a)httit -ht-	<i>Ulikestavelser verb</i> Bindevokalen foran endelsen er <i>a</i> .	muitali/t å fortelle > muitalahttit å få til å fortelle

Disse endelsene kan legges til alle slags verb, også til andre avledede verb, f.eks.

Grunnverb		Kausativt verb	
borrat	å spise	borahit	å mate
borrot	å bli spist	borrohit	å la bli spist
vázzit	å gå	váccihit	å få til å gå
vázzilit	å gå avsted	vázzilahttit	å få til å gå avsted
OSV.			

Kausative verb som er avledet av verb, har to hovedbetydninger:

- 1) *Å be noen om å utføre handlingen som grunnverbet angir, f.eks. goaruhit, 'å be noen om å sy noe', av grunnverbet goarrut 'å sy'.*

Verb med denne betydningen kan forbindes med *agensadverbial* («logisk subjekt», betegner den som utfører handlingen), f.eks.

Áhčči dagahii niibbi rávdái.	Far ba smeden om å lage en kniv.
Galggat gásttašahhtit mánát báhppii.	Du skal la barnet ditt bli døpt av presten.
Geasa don geahčahat bohccuidat?	Hvem lar du passe reinsdyra dine?

Mer om agensadverbial står på side 418.

- 2) *Å få noen (noe) til å utføre handlingen som grunnverbet angir, uten å bry seg om hva vedkommende selv vil. Eksempel: barggahit, 'å sette i arbeid', av grunnverbet bargat, 'å arbeide'.*

Slike verb er *transitive*. De forbindes ikke med agensadverbial, men med *objekt i akkusativ*. Iblant kan akkusativobjektet samtidig fungere som «logisk subjekt» for grunnverbet, f.eks.

Ale čierut unna-oappáža!	Plag ikke lillesøster så hun gråter!
Eadni boraha máná.	Mor gir barnet mat.
Dat láve álo goaruhit mu.	Hun pleier alltid å sette meg til å sy.
Don fertet vuos beatnaga čuogahit.	Du må gi mat til hunden først.
Mun gahčahin gohpu láhttaí.	Jeg var så uheldig å miste koppen i golvet.

Enkelte slike verb uttrykker at en *gir bort* noe. Da kan de forbindes med *possessivadverbial* (i *illativ*) som også fungerer som «logisk subjekt» for grunnverbet:

Niillas oahpaha **munnje** sámegiela. Nils lærer meg samisk.

Eadni boraha **mánnái** láibbi. Mor lar barnet spise brød.

Verb med dobbel kausativendelse (f.eks. *atnit* + *-hit* + *-(a)httit* = *anihahttit*) uttrykker at en *kanskje uten å ville det forårsaker at grunnverbets handling blir utført*, f.eks.

Grunnverb		«Dobbelt kausativt» verb	
atnit	å bruke	anihahttit	å forårsake at noe brukes (kanskje uten å ville det)
báhčit	å skyte	bážihahttit	å forårsake at noe/noen blir skutt (kanskje uten å ville det)
čierrut	å gråte	čieruhahttit	å bringe noen til å gråte (kanskje uten å ville det)
guohtut	å beite	guodohahttit	å få noen til å føre på beite; å ha (reinsdyr) under bevoktning; å ha (et område) under beiting

Presens partisipp av visse verb med dobbel kausativendelse uttrykker at noe *kan brukes* til det som grunnverbet nevner, f.eks.

Grunnverb		Presens partisipp (dobbelt kausativ)	
atnit	å bruke	anihahtti	brukbar
borrat	å spise	borahahtti	spiselig
juhkat	å drikke	jugahahtti	drikkelig

Mange kausative verb på *-hit* har fått forskjellige *særbetydninger* ved siden av den kausative betydningen. Visse verb har mistet sin kausative betydning:

1) *Å la seg gjøre, være verdt å gjøre*, f.eks.

Borahago/Boraha go dat guolli? Kan en spise fisken?

Diet mielki ii šat **jugat**. Den melka kan en ikke drikke lenger.

2) *Å forsøke å innhente*. Det er bare avledninger av *bevegelsesverb* som har denne betydningen:

Áddjá **čuoiggaha** gumppe. Gubben går på ski etter ulven.

Ale **viegat** gusaid! Løp ikke etter kyrne!

3) *Å bringe til . . .* Bare avledninger av *bevegelsesverb* kan ha denne betydningen:

Itgo/It go **viegat** reivve postii?

Kan du ikke springe med brevet til posten?

Gal mun **vuojihan** du ruoktot.

Jeg skal kjøre deg hjem.

- 4) Å gå med . . . *utseende*. Bare avledninger av visse sammendradde verb på *-át* (såkalte *essive verb*, s. 287) kan ha denne betydningen:

Grunnverb		Avledet verb	
čáhppát	å se svart ut, å ha på seg svarte klær	čáhppáhit	å gå med svarte klær
roadđát	å se rødt ut, å ha på seg røde klær	roadđáhit	å gå med røde klær
lodnját	å ha pent og jevnt fallende folder på klærne sine	lodnjáhit	å gå med pent og jevnt fallende folder på klærne sine

- 5) Visse verb kan ha *samme betydning som grunnverbet*, men i *forsterket grad* eller på en *særskilt måte* (de har dessuten vanlig kausativ betydning), f.eks.

Grunnverb		Avledet verb	
átnut	å be om	ánuhit	å tigge (å få noen til å be om noe)
bealkit	å skjenne på	bealkkihit	å skjenne lenge (å få noen til å skjenne)
jearrat	å spørre	jearahit	å spørre nøye eller ivrig (å få noen til å spørre)

- 6) Visse avledede verb på *-hit* har *forkortet vokal* foran endelsen. Disse verb har ofte mistet sin opprinnelige kausative betydning. Eksempler:

Grunnverb		Avledet verb	
buktit	å bringe	buvttehit	å klare å komme seg så og så langt
vuodjit	å kjøre	vuojehit	å jage på, å drive
guohtut	å beite	guođohit	å vokte (reinsdyr)

7) Visse avledede verb på *-hit* har vokalskifte *i > a* foran endelsen. Disse verb har ikke kausativ betydning, f.eks.

Grunnverb		Avledet verb	
guoddit	å forlate	guodahit	å levne
máksit	å betale	mávssahit	å hevne
ollit	å rekke, å nå (ikke transitiv)	olahit	å få fatt i, å nå (transitiv)
vuolgit	å dra	vuolggahit	å sende, å gå avsted med

Andre kausative verb

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler	
-dit	<i>Likestavelser verb på -at og -ut som betegner en tilstand.</i> Stammen får <i>sterkt stadium.</i>	duolva/t > duolvadit	å bli skitten å tilsøle
		divru/t > divrudit	å bli dyrere å gjøre dyrere

Disse kausative verb har betydningen *å få ... til å* (det som grunnverbet angir), f.eks.

Grunnverb		Avledet verb	
čáskat	å slokne	čáskadit	å slokke
dipmat	å bli bløt	dipmadit	å gjøre bløt
duhtat	å bli tilfreds	duhtadit	å tilfredsstille
duššat	å gå til grunne	duššadit	å tilintetgjøre
goikat	å bli tørr	goikadit	å tørke (ut)
liigut	å bli til overs	liigudit	å kunne unnvære
lossut	å bli tyngre	lossudit	å få til å bli tung (tyngre)
mastat	å blande seg sammen med	mastadit	å få blandet sammen
vuodjut	å synke	vuodjudit	å senke

Anmerkning

Verbene *dipmat* og *goikat* er avledet av adjektivene *dimis*, 'bløt', og *goikkis*, 'tørr'. Det finnes kausative verb som er direkte avledet av disse adjektiv:

Refleksive verb er f.eks.

Grunnverb		Refleksivt verb	
bassat	å vaske	basadit	å vaske seg
čuoggut	å stikke	čukkodit	å stikke seg
čuohppat	å skjære	čuohpadit	å skjære seg
lávgut	å bade (noen)	lávvgodit	å ta et bad
nuollat	å kle av	nuoladit	å kle av seg
rohttet	å rykke	rohttedit	å trekke seg
skáidnet	å skjære av	skáidnedit	å skjære seg litt
čiehkát	å skjule	čiehkádit	å skjule seg
geassit	å trekke	geassádit	å trekke seg
luoitit	å slippe	luoitádit	å kaste seg ned
fanahit, vanahit	å strekke	fanahallat, vanahaddat	å strekke seg
hárjehit	å venne til (å)	hárjehaddat, hárjehallat	å øve seg i å
oahpahit	å lære (bort)	oahpahaddat, oahpahallat	å prøve å lære seg, å øve seg i å
vealuhit	å legge	velohaddat, velohallat	å ligge og strekke seg
firrehit	å få til å rulle	firrehaddat, firrehallat	å rulle seg (om dyr)

Enkelte refleksive verb på *-dit* svarer til *nomen*, f.eks.

Grunnverb		Refleksivt verb	
čikŋa	pynt, stas	čigadit	å pynte seg
dorvu	tillit	dorvodit, dorvádit	å ta sin tilflukt til
gárvu	klesplagg	gárvodit	å kle på seg

RESIPROKE VERB

Betydningen *hverandre* kan uttrykkes med et resiprokt pronomen, f.eks.

Moai dovde **goabbat guoibmáme.** Vi to kjenner hverandre.

Ved visse verb er betydningen *hverandre* underforstått. Slike verb kalles *resiproke verb*. I setninger med resiproke verb står det derfor ikke noe resiprokt pronomen, som f.eks. i

Moai **oaidnaletne.** Vi to ser hverandre.

Resiproke verb er dannet med følgende avledningsendelser:

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler	
-dit	<i>Likestavelser verb</i> på -at og -ut Stammen har <i>svakt stadium</i> . Verb på -ut har vokalskifte <i>u > o</i> og diftongforenkling.	soahpat/t > soabadit čuoŗvu/t > čurvvodit	å passe, høre å bli enige (med hverandre) om å rope å rope på hverandre
-(a)lit	<i>Likestavelser verb</i> på -it Stammen har <i>sterkt stadium</i> . Vokalskifte til <i>i > a</i> foran endelsen.	oadni/t > oaidnalit	å se å se hverandre
-(a)šit	<i>Likestavelser verb</i> på -it Stammen har <i>svakt stadium</i> . Vokalskifte <i>i > a</i> foran endelsen.	bealki/t > bealkkašit	å skjenne å skjenne på hverandre
-(a)ddat, -tt- -(a)llat -l-	<i>Kausative verb</i> på -it Verb på -uhit har vokalskifte <i>u > o</i> og diftongforenkling. Bindevokalen foran endelsen er <i>a</i> .	gulahi/t > gulahaddat, > gulahallat čieruhi/t > čirohaddat, > čirohallat	å la høre å forstå hverandre, å kunne gjøre seg forståelig for hverandre å få til å gråte å bringe hverandre til å gråte

Endelsen **-(a)ddat** brukes mest i øst, **-(a)llat** mest i vest.

Resiproke verb kan ikke lages fritt. Hvis et bestemt verb ikke har noen resiprok avledning, bruker en et resiprokt pronomen. Resiproke verb er f.eks.

Grunnverb		Resiprokt verb	
čuoŋvut	å rope	čurvvodit	å rope på hverandre
doarrut	å stange, slåss	dorodit	å slåss
dovdat	å kjenne	dovddadit	å kjenne hverandre
gávdnat	å finne	gávnnadit	å finne hverandre, å møtes
soahpat	å passe, høve	soabadit	å bli enig med hverandre
soaibmat	å skjelle ut	soaimmadit	å skjelle hverandre ut
suhttat	å bli sint	suhtadit	å bli sint på hverandre
addit	å gi	addalit	å gi hverandre
hástit	å oppfordre	hástalit	å oppfordre hverandre (også uten resiprok betydning)
heaitit	å forlate, å holde opp med	heitalit	å forlate hverandre, å holde opp å . . . med hverandre
náitit	å gifte bort	náitalit	å gifte seg med hverandre (også uten resiprok betydning)
oaidnit	å se	oaidnalit	å se hverandre
riidit	å nekte	riidalit	å trettes, å krangle
bealkit	å skjenne på	bealkkašit	å skjenne på hverandre
vávjit	å finne feil hos	vávjašit	å finne feil hos hverandre
birgehit	å få til å klare seg	birgehallat	å komme overens med hverandre (også: å klare; å prøve å klare seg)
čieruhit	å bringe til å gråte	čirohallat	å bringe hverandre til å gråte (også: å holde på å gråte)
gulahit	å la høre	gulahallat	å kunne gjøre seg forståelig for hverandre, å forstå hverandre

MOMENTANE VERB

Momentane verb uttrykker at handlingen skjer én gang og bare varer et øyeblikk, f.eks. *čurvet*, 'å rope en enkelt gang'. Visse momentane verb uttrykker dessuten at handlingen skjer *plutselig*.

De følgende momentane verb er avledet av samme stamme som de såkalte *frekventative verb på -ut*. Noen er avledet av samme stamme som visse verb på *-at* som har «kontinuativ» betydning (dvs. at handlingen skjer vedvarende):

Endelse	Stamme	Eksempler	
-et	Stammen har <i>forlenget sterkt stadium</i>	čurvet	å rope en enkelt gang
		dollet	å holde et øyeblikk, å stanse, å ta et tak eller to

Disse avledede verbene uttrykker at handlingen skjer *en enkelt gang* eller blir utført *med en enkelt ting*, f.eks.

Momentant verb		Tilsvarende frekventativt verb	
čurvet	å rope en enkelt gang	čuorvut	å rope på (flere ganger)
dohppet	å gripe	doahput	å nappe, å ta opp (flere ting)
lebbet	å bre ut, å folde ut en enkelt ting	leabbut	å bre ut, å folde ut flere ting
luddet	å kløyve, sprengte en enkelt ting	luoddut	å kløyve, sprengte flere ting
njuiket	å hoppe, å gjøre et enkelt hopp	njuikut	å hoppe, å gjøre flere hopp
ravget	å rykke, slite én gang	ravgut	å rykke, slite flere ganger
fallet	å fare opp, hoppe	–	

Momentant verb		Tilsvarende kontinuativt verb	
borget	å bli snøfokk	borgat	å fyke
čavget	å stramme til, å stramme én gang; å sette opp farten	čavgat	å stramme, å strammes
dollet	å holde et øyeblikk, å stanse; å ta et tak eller to	doallat	å holde

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel	
-dit	<i>Likestavelser verb på -at</i> Stammen får <i>sterkt stadium</i> .	čorbma/t	å slå flere ganger med knyttneven
		> čorbmadit	å slå en gang med knyttneven

Disse momentane verb på *-dit* uttrykker at handlingen skjer *en enkelt gang*, f.eks.

Grunnverb		Momentant verb	
čolgat	å spytte (flere ganger)	čolgadit	å spytte én gang
čorbmat	å slå flere ganger med knyttneven, å dundre på	čorbmadit	å slå én gang med knyttneven
čuolbmat	å knytte	čuolbmadit	å knytte én gang, én knute
hoigat	å puffe, skyve	hoigadit	å puffe, skyve én gang
nordat	å støte, å slå seg, hodet, handa osv. (mot noe)	nordadit	å støte seg, hodet, handa osv. (mot noe), å slå seg én gang

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel
-(a)lit	<i>Likestavelses verb</i> Stammen får <i>sterkt stadium</i> Vokalskifte til <i>a</i> foran endelsen.	bávki/t å smelle > bávkalit å smelle løs på, å smelle en enkelt gang

Disse momentane verb på *-lit* er *transitive*: de forbindes med objekt i akkusativ:

Dat boŋkalii oaivvi seaidnái. Han slo hodet (voldsomt) mot veggen.

De uttrykker at handlingen skjer *en gang*. Eksempler:

Grunnverb		Momentant verb	
bávkit	å smelle	bávkalit	å smelle løs på, å smelle en enkelt gang
boŋkit	å brake	boŋkalit	å brake, slå en enkelt gang (frambringe en dump lyd)
cirgut	å sprøyte, å sprute	cirgalit	å sprøyte en enkelt gang
diškut	å skvette (flere ganger)	diškalit	å skvette en gang, å helle ut så det skvetter
goaikut	å dryppe	goaikalit	å dryppe en enkelt gang
ravkit	å blinke, å slå (om pulsen)	ravkalit	å blinke en enkelt gang
speažžut	å daske	speažžalit	å daske en gang
šloaŋkit	å slamre	šloaŋkalit	å slå (døra) igjen så det slamrer

Følgende avledningsendelser danner verb som er både *momentane* og *subitive*. (*Subitive verb* uttrykker at handlingen skjer *plutselig*; de står på side 241–243.)

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
-(á)dit	<i>Likestavelser verb</i> Stammen får <i>svakt stadium</i> . Vokalskifte til <i>á</i> foran endelsen.	gossa/t å hoste > gosádit å hoste plutselig en enkelt gang huiki/t å huie > huikkádit å huie plutselig en enkelt gang bárgu/t å skrike > bárggádit å skrike plutselig en enkelt gang
-(i)hit	<i>Likestavelser verb</i> Stammen får <i>svakt stadium</i> . Vokalskifte til <i>i</i> foran endelsen.	boŋki/t å brake > boŋkkíhit plutselig gi fra seg en dump lyd en enkelt gang gihča/t å knirke > gižíhit plutselig å knirke en enkelt gang bissu/t å forbli, vedvare > bisíhit å stanse plutselig

Disse avledningene uttrykker at handlingen skjer *plutselig én gang*. Eksempler:

Grunnverb	Momentant-subitivt verb
bárgut å skrike	bárggádit å skrike plutselig en enkelt gang
biehkut å klage, klynke	biegádit plutselig klage, klynke én gang
biškut å skrike med skingrende stemme	biškkádit plutselig skrike én gang
civkit å kvitre	civkkádit plutselig kvitre én gang
gossat å hoste	gosádit plutselig hoste en enkelt gang
–	jienádit plutselig gi lyd fra seg
boaibmut å plukke	boaimmádit plutselig plukke en enkelt ting
diškut å skvette (flere ganger)	diškkádit plutselig skvette noe
nissut å snyte (nesen), å snufse	nisádit plutselig snyte (nesen) én gang, plutselig snufse én gang

boŋkit	å brake	boŋkkihit	plutselig gi fra seg en dump lyd
giĥcat	å knirke, gnisle	gižihit	å knirke plutselig
jupmat	å larme, dure	jumihit	å dure plutselig en enkelt gang
bissut	å forbli, vedvare	bisihit	å stanse plutselig
borgat	å fyke	borggihit	å fyke opp plutselig
gaikut	å rive, rykke, slite	gaikkihit	plutselig rive, slite, gjøre et enkelt rykk
galbmit	å fryse på	galmihit	plutselig å føles kaldt
jávkcat	å forsvinne	jávkkihit	å forsvinne plutselig
jorgut	å vrenge	jorggihit	å snu seg plutselig

SUBITIVE VERB

Subitive verb uttrykker at handlingen skjer *plutselig*, *straks* eller *i hast*, f.eks. *báhčilit*, 'å skyte i hast'.

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel
-lit	<i>Likestavelses verb</i> Stammen har <i>sterkt stadium</i> .	borra/t å spise > borralit å spise i hast

Avledningsendelsen *-lit* kan legges til alle slags *tostavelses verb*. De avledede verb uttrykker at handlingen skjer *i hast*. Eksempler:

Grunnverb	Subitivt verb
báhčit å skyte	báhčilit å skyte i hast
borrat å spise	borralit å spise i hast
bossut å blåse	bossulit å blåse i hast, blåse ut
doadjit å brette	doadjilit å brette i hast
jápmiit å dø	jápmilit å dø uventet
lohkat å lese	lohkalit å lese i hast
osv.	

Hvis endelsen *-lit* føyes til *bevegelsesverb* (å gå, å løpe, osv.), så får verbet betydningen *å bevege seg av sted (ofte i hast)*. Noen kan også ha *diminutiv* betydning: Handlingen skjer i *liten grad*.

I vest kan slike avledninger dessuten ha betydningen *å avlegge et kort besøk*. (Her ville man i øst bruke *kontinuative verb* på *-dit*. De står på side 252.) Eksempler:

Bevegelsesverb		Subitivt verb	
čuoigat	å gå på ski	čuoigalit	1. å dra av sted på ski 2. i hast ta en tur på ski noensteds
čuovvut	å følge	čuovvulit	å begynne å følge etter; å følge et lite stykke
girdit	å fly	girdilit	å fly et sted, å fly opp
mannat	å gå	mannalit	1. å gå av gårde, å gå et lite stykke 2. å avlegge et kort besøk
suhkat	å ro; å gyng	suhkalit	1. å ro litt, å ro av gårde; å gyng én gang i all hast 2. å ro en snartur noensteds
vázzit	å gå	vázzilit	å gå litt, å gå av sted
viehkat	å springe, løpe	viehkalit	1. å løpe av gårde, å springe i hast 2. å springe en snartur noensteds

Subitive verb på *-lit* kan også uttrykke *høflighet*. De brukes derfor gjerne i setninger med imperativ 2. person. Eksempler:

Čoavdil dieid báttiid. Viežžal dal goikebierrgu. Ammal don viežžalat čázi.	Vær så snill og ta løs båndene der. Vær så snill og hent tørrkjøtt. Vær så snill og hent vann.
---	--

Mer om de høflige imperativformene står på side 454–455.

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler	
-(a)stit, -stt-	<i>Ulikestavelses verb</i> Bindevokalen foran	muitalastit, muitaleastit	å fortelle litt i hast
-(ea)stit -stt-	endelsen er <i>a</i> eller <i>ea</i> .	attestastit, attesteastit	i hast gi bitte lite grann

Endelsen *-(a)stit* brukes i øst, *-(ea)stit* i vestlige dialekter.

Avledede verb på *-(a)stit*, *-(ea)stit* er vanligvis *diminutive verb* (diminutive verb uttrykker at handlingen skjer *i liten grad*; de står på side 256). Men noen kan dessuten ha subitiv betydning og uttrykke at handlingen skjer *i hast*, f.eks.

Grunnverb	Diminutiv-subitivt verb		
muitalit	å fortelle	muitalastit, muitaleastit	å fortelle litt, fortelle i hast
attestit	å gi litt	attestastit, attesteastit	i hast gi bitte lite grann

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel
-stit	<i>Sammendradde verb</i>	buohccá/t å bli syk > buohccástit plutselig å bli syk

Disse subitive verb på *-stit* uttrykker at handlingen skjer *plutselig* eller *straks*, sjeldnere at den skjer *i hast*, f.eks.

Grunnverb		Subitivt verb	
adnot	å bli brukt	adnostit	plutselig å bli brukt
buohccát	å bli syk	buohccástit	plutselig å bli syk
jeddet	å trøste	jeddestit	å trøste i hast, med få ord
johttát	å flytte av sted	johttástit	plutselig flytte av sted, plutselig forflytte seg
liikot	å like	liikostit	å like straks
muitát	å komme til å huske	muitástit	plutselig komme til å huske

Det finnes dessuten subitive verb på *-(á)dit* og *-(i)hit*. Disse verb er samtidig *momentane*. (Momentane verb uttrykker at handlingen skjer på et øyeblikk). De står på side 240.

FREKVENTATIVE VERB

Frekventative verb kan uttrykke følgende:

- Handlingen skjer *flere ganger*.
- Det er *flere personer* som utfører handlingen *etter hverandre* (men ikke samtidig).
- Det gjøres noe med *flere ting*.

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
-(a)ddat, -tt- -(a)llat -l-	<i>Ulikestavelses verb</i> Bindevokalen foran endelsen er <i>a</i> .	báhtari/t å flykte > báhtaraddat å flykte hit og dit, å flykte den ene etter den andre
-ddat -tt-	<i>Likestavelses verb på -uvvat og med 4 stavelser.</i> Stammen forkortes til 3 stavelser foran endelsen.	mielahu/vvat å miste forstanden > mielahuddat å oppføre seg som en tulling

- (a)ddat** brukes når forutgående konsonant er *g, l, r, m* eller *n*, f.eks. *báhtaraddat*, 'å flykte hit og dit/å flykte den ene etter den andre'.
- (a)llat** brukes i vest når forutgående konsonant er *d, t* eller *h* (i øst brukes her *-(a)ddat* og *-(a)llat* om hverandre), f.eks. *čieruhallat*, 'å bringe en til å gråte flere ganger/å bringe flere til å gråte'.

Flere eksempler:

Grunnverb		Frekventativt verb	
báhtarit	å flykte	báhtaraddat	å flykte hit og dit, å flykte den ene etter den andre
beasadit	å forsøke å slippe, å komme med utflukter	beasadallat	flere ganger forsøke å slippe eller å komme med utflukter
čieruhit	å bringe til å gråte	čieruhallat	flere ganger å bringe noen til å gråte, å bringe flere til å gråte
čohkánit	å sette seg	čohkánaddat	å sette seg nå og da, å sette seg (om flere personer etter hverandre)
gaikánit	å revne	gaikánaddat	å revne på flere steder, å revne (om flere ting etter hverandre)
vealuhit	å bringe til sengs	vealuhallat	å bringe flere til sengs
–		rohkadallat	å be, tilbe, bønnfalle
anistuvvat	å begjære, å ha lyst på	anistuddat	flere ganger antyde ønske om noe
liikostuvvat	å like	liikostuddat	å like så smått, å gjøre kur

Noen slike verb på *-(a)ddat*, *-(a)llat*, *-ddat* har både *frekventativ* og *kontinuativ* betydning. (Kontinuitive verb uttrykker at handlingen skjer *vedvarende*; de står på side 251.) Eksempler:

Grunnverb	Avledet verb	Frekventativ betydning	Kontinuativ betydning
čoaskudit	å avkjøle čoaskudallat	å avkjøle flere ting etter hverandre	å holde på å avkjøle noe
geahččalit	å forsøke, å prøve geahččaladdat	å forsøke flere ganger, å forsøke (om flere personer)	å holde på å forsøke

mielahuvvat	å miste forstanden	mielahuddat	å oppføre seg som en tulling (om flere etter hverandre)	å oppføre seg som en tulling (om én person)
--------------------	-----------------------	--------------------	--	--

Avledningsendelsen *-(a)ddat*, *-(a)llat* legges ofte til andre avledede verb, nemlig til:

- Kausative verb på *-hit* og *-dit*
- Subitive verb på *-lit*
- Diminutive verb på *-stit*
- Konative verb på *-(a)dit* og *-(a)lit*

Kausativ-frekventative verb

Foran den sammensatte avledningsendelsen *-haddat*, *-hallat*, *-dallat* er det vokalskifte *i > á*.

Disse kausativ-frekventative verbene uttrykker at en *lar handlingen skje flere ganger*, f.eks.

Grunnverb		Kausativ-frekventativt verb	
jodihit	å få til å gå, å få avsetning på	jodáhaddat, jodáhallat	flere ganger få avsetning på
luoikkahit	å (få) låne	luoikkahaddat, luoikkahallat	å få låne flere ganger
golladit	å få tiden til å gå	golladallat	flere ganger få tiden til å gå
heivehit	å få til å passe, å tilpasse	heivehaddat, heivehallat	flere ganger tilpasse

Verb på *-haddat*, *-hallat*, *-dallat* har dessuten *kausativ-konativ* betydning. (Konative verb uttrykker at en *forsøker* å utføre handlingen; de står på side 261.)

Subitiv-frekventative verb

Foran den sammensatte endelsen *-laddat* er det vokalskifte *i > á* og delvis *u > o*.

De subitiv-frekventative verb har vanligvis bare *frekventativ betydning*: handlingen skjer *flere ganger*. Ofte uttrykker de dessuten at handlingen skjer med større intensitet (dette gjelder særlig verbene med *-u-*), kanskje også *med påfallende resultat*.

Eksempler:

Subitivt verb		Subitiv-frekventativt verb	
addilit	å gi i hast	addáladdat	ofte gi svært meget, ødsle litt etter litt
áidulit	i hast og med energi å sette opp et gjerde	áiduladdat, áidoladdat	flere ganger å arbeide hardt og ivrig med å sette opp et gjerde
arvilit	å regne (om regnskur som ikke varer lenge)	arvóladdat	flere ganger regne sterkt
čuoibmulit	å stake avsted	čuoibmuladdat, čuibmoladdat	å stake med kraft og iver
čuurvulit	å rope (flere ganger) i hast	čuurvuladdat, čurvoladdat	å rope (flere ganger) gjentatte ganger

Diminutiv-frekventative verb

Foran den sammensatte endelsen *-staddat, -stallat* kan det være *vokalskifte e > á*. Disse verb har *frekventativ* betydning: handlingen skjer flere ganger. Ved verbene med *á* skjer handlingen med *større intensitet*. Den diminutive betydningen er vanligvis lite framtrædende.

Eksempler:

Diminutivt verb		Diminutiv-frekventativt verb	
attestit	å gi litt	attestaddat, attestallat, attástaddat, attástallat	nå og da gi litt, tilsammen temmelig meget
áittestit	å true litt	áittestaddat, áittestallat, áittástaddat, áittástallat	å true flere ganger
arvvestit	å regne litt	arvvestaddat, arvvestallat, arvvástaddat, arvvástallat	å regne flere ganger
áiddostit	å arbeide en liten stund med å sette opp et gjerde	áiddostaddat, áiddostallat	flere ganger å arbeide en liten stund med å sette opp et gjerde

I disse diminutiv-frekventative verb kan det også være *flere personer* som utfører handlingen *etter tur*. Enkelte verb har i tillegg visse bibetydninger, f.eks. ironi; andre kan være nøytrale i sin betydning.

Konativ-frekventative verb

Disse verb kombinerer den frekventative med den konative betydningen: *flere ganger forsøke å utføre handlingen*. (Konative verb uttrykker at en *forsøker* å utføre handlingen; de står på side 260 f.)

Eksempler:

Konativt verb		Konativ-frekventativt verb	
beasadit	å forsøke å slippe, å komme med unnskyldninger	beasadallat	flere ganger forsøke å slippe eller komme med unnskyldninger
boktalit	å forsøke å vekke	boktaladdat	flere ganger prøve å vekke

De følgende frekventative verb på *-ut* er ikke avledet av et annet *verb*, men de er dannet av samme *stamme* som de *momentane verb* på *-et*. (Momentane verb uttrykker at handlingen skjer bare *en gang* og varer bare *et øyeblikk*; de står på side 237.):

Endelse	Stamme	Eksempel
-ut	Stammen har <i>sterkt stadium</i> .	njuikut å hoppe (gjøre flere hopp)

Slike frekventative verb uttrykker at handlingen skjer *flere ganger* eller blir utført *med flere ting*, f.eks.

Frekventativt verb		Tilsvarende momentant verb	
čuorvut	å rope på (flere ganger)	čurvet	å rope (en enkelt gang)
doahput	å nappe, å ta opp (flere ting)	dohppet	å gripe
leabbut	å bre ut, å folde ut (flere ting)	lebbet	å bre ut, å folde ut (en enkelt ting)
luoddut	å kløyve, spreng (flere ting)	luddet	å kløyve, spreng (en enkelt ting)
njuikut	å hoppe, å gjøre flere hopp	njuiket	å hoppe, å gjøre et enkelt hopp
ravgut	å rykke, slite (flere ganger)	ravget	å rykke, slite (en enkelt gang)

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel
-(a)lit	<i>Likestavelser verb på -it.</i> Stammen har <i>sterkt stadium.</i> Vokalskifte <i>i > a</i> foran endelsen.	báhči/t > báhčalit å skyte å skyte flere ganger

Disse frekventative verb på *-(a)lit* uttrykker at handlingen skjer *flere ganger*, eller at *flere personer* utfører handlingen etter hverandre. Eksempler:

Grunnverb		Frekventativt verb	
addit	å gi	addalit	å gi bort, bortødsle; å kaste stein (også resiprok betydning: å gi hverandre)
boahtit	å komme	boahtalit	å komme (om flere personer som ikke kommer samtidig)
báhčit	å skyte	báhčalit	å skyte flere ganger (også konativ betydning: å forsøke å skyte)
giitit	å takke	giitalit	å takke igjen og igjen, å takke (om flere personer som takker etter hverandre) (også: å takke hverandre)

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
-dit	<i>Likestavelser verb</i> Stammen har <i>svakt stadium.</i> Vokalskifte <i>i > a</i> og <i>u > o</i> foran endelsen. Diftongforenkling foran <i>o</i> .	láhppi/t > láhpadit å miste å miste til stadighet, å miste flere ting etter hverandre, å miste (om flere personer) duostu/t > dusttodit å ta imot å ta imot flere ganger, å ta imot (om flere personer)
	<i>Sammendradde verb</i>	čilge/t > čilgedit å klarne å klarne opp nå og da

Noen av disse avledede verb på *-dit* har bare *frekventativ* betydning og uttrykker at handlingen skjer *flere ganger* eller blir utført av *flere personer*.

Noen kan dessuten ha *kontinuativ* betydning. (Kontinuative verb uttrykker at handlingen skjer *i lengre tid*, eller at man *holder på* med handlingen; de står på side 251.) Eksempler:

Grunnverb		Avledet verb	Frekventativ betydning	Kontinuativ betydning
báhcit	å bli igjen	bázadit	å bli etter (om flere)	ikke å kunne følge med, stadig bli liggende etter
dassat	å stelle med ilden; å skubbe	dasadit	nå og da rake opp ilden; skubbe flere ganger	
divvut	å reparere	divodit	å reparere flere ting, å reparere (om flere personer)	å holde på å reparere
jápmiit	å dø	jámadit	å dø (om flere)	å være døden nær, holde på å dø
juohkit	å dele	juogadit	å dele (om flere)	å dele ut
láhppit	å miste	láhpadit	å miste til stadighet, å miste (om flere personer)	
lihkkat	å stå opp, reise seg, å forandre stilling	lihkadit	å røre på seg nå og da, å stå opp (om flere)	
čilget	å gjøre klar, å forklare, å klarne opp	čilgedit	nå og da klarne opp	å holde på å forklare
doddjot	å bli brukket; å gå gjennom isen	doddjodit	å bli brukket; å brekkes (om flere eller på flere steder); å gå gjennom isen på flere steder	
	<i>Sammendradde verb</i>		å ligge	å holde på å ligge (også utvokst: å ligge en kort stund)

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel
-(i)ldit	<i>Likestavelser verb</i> Stammen har <i>svakt stadium</i> . Vokalskifte til <i>i</i> foran endelsen; <i>-a-</i> kan også bli stående.	viežža/t å hente > vieččaldit, å hente mange ting vieččildit

Disse avledede verb på *-(i)ldit* har *frekventativ* betydning: handlingen skjer flere ganger, ofte med mange ting, f.eks.

Grunnverb		Frekventativt verb	
addit	å gi	attildit	å gi bort litt etter litt, å pleie å gi bort
čoaggit	å samle	čoakkildit	å samle mange ting
guoddit	bære	guottildit	etter hvert bære bort mange ting
viežžat	å hente	vieččaldit, vieččildit	å hente mange ting
vuodjit	å kjøre	vuojildit	å kjøre i mange retninger

Enkelte slike verb på *-(i)ldit* kan dessuten ha *kontinuativ* betydning, f.eks. *vuorjjildit*:

- 1) å forstyrre mange personer etter hverandre
- 2) stadig plage

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel
-(u)hit	<i>Likestavelser verb</i> på -it . Stammen har <i>svakt stadium</i> . Vokalskifte til <i>u</i> foran endelsen.	boŋki/t å gi en dump lyd > boŋkkuhit flere ganger frambringe en dump lyd (med noe)

Disse frekventative verb på *-(u)hit* er *transitive*. De har betydningen *flere ganger utføre handlingen med noe så det gir lyd, ofte intenst*, f.eks.

bávkit	å smelle	bávkkuhit	flere ganger smelle med noe, å fyre av
boŋkit	å gi dump lyd	boŋkkuhit	flere ganger frambringe en dump lyd med noe
coahkkit	å småbanke, å pikke	coahkuhit	å småbanke med, å pikke med
čoalkit	å banke	čoalkkuhit	flere ganger banke på noe, å gå og skramle
riškit	å skvette, å spre seg i dråper	riškkuhit	flere ganger skvette på

Også enkelte andre verb har frekventative avledninger på *-(u)hit*, f.eks.

boggát	å ligge som en bylt	bokkuhit	å slå ned, kaste til jorden (flere ganger eller flere som kastes ned)
čeargut	å brøle, tordne	čeargguhit	å tordne, skralle (gang på gang, uavbrutt; også: å få til å tordne)

KONTINUATIVE VERB

Kontinuative verb uttrykker at handlingen foregår *i lengre tid*, eller at en *holder på* med handlingen. For mange verbs vedkommende kan det være vanskelig å avgjøre om de er kontinuative eller frekventative.

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
-dit	<i>Likestavelser verb</i> Stammen får <i>svakt</i> stadium. Vokalskifte <i>u > o</i> foran endelsen. Diftongforenkling foran <i>o</i> .	balla/t å være redd for > baladit så smått være redd (for) čuožžu/t å stå > čuččodit å stå i lengre tid (også ironisk: å stå litt)
	<i>Sammendradde verb</i>	veallá/t å ligge > vealládit å holde på å ligge (også ironisk: å ligge en kort stund)

Grunnbetydningen av disse kontinuative verb på *-dit* er at handlingen skjer *i lengre tid*, eller at en *så smått holder på* med handlingen. Eksempler:

Grunnverb		Kontinuativt verb	
ballat	å være redd	baladit	så smått være redd for
bargat	å arbeide	barggadit	å holde på med noe, gi seg god tid med arbeidet
borrat	å spise	boradit	å holde måltid
buohcat	å være syk	buozadit	å skranke, være syk stadig eller lenge
čuožžut	å stå	čuččodit	å stå i lengre tid
doallat	å holde	doaladit	å holde tilbake, å holde fast på eller ved; snakke lenge om
lohkat	å lese, telle	logadit	å holde på å lese eller telle
ohcat	å lete	ozadit	så smått lete etter
čohkkát	å sitte	čohkkádit	å sitte i ro og mak
veallát	å ligge	vealládit	å ligge lenge

Enkelte verb kan dessuten brukes *ironisk*, dvs. en mener det motsatte av det en sier. Eksempler:

Grunnverb		Kontinuativt verb, ironisk betydning	
čuožžut	å stå	čuččodit	å stå litt, en liten stund
čohkkát	å sitte	čohkkádit	å sitte en kort stund
veallát	å ligge	vealládit	å ligge en kort stund

Hvis grunnverbet er et *bevegelsesverb* (å gå, å springe, osv.), så kan den kontinuative avledningen på *-dit* også ha betydningen *å avlegge et kort besøk* (ved siden av den vanlige kontinuative betydningen). Eksempler:

Grunnverb		Kontinuativt verb	
čákŋat	å kripe, smyge inn (under)	čáŋadit	1. å kripe i lengre tid (også: å kripe flere ganger) 2. å gå inn noensteds på et kort besøk
čuoigat	å gå på ski	čuoiggadit	1. å gå på ski i lengre tid 2. ta en tur på ski noensteds
suhkat	å ro	sugadit	1. å ro i lengre tid 2. å ro en snartur noensteds
viehkat	å løpe, springe	viegadit	1. å springe, løpe i lengre tid 2. å ta en snartur noensteds

Merk dessuten

fitnat å besøke **finadit** å besøke som snarest

Slike kontinuative bevegelsesverb på *-dit* som har betydningen å *avlegge et kort besøk*, brukes i øst. I vest brukes isteden subitive avledninger på *-lit*.

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel
-idit	<i>Likestavelser verb på -at</i> Stammen får <i>svakt stadium</i> .	gihča/t å knirke > gižaidit å knirke så smått

Disse kontinuative verb på *-idit* er som oftest avledet av verb som betegner frambringelsen av en bestemt lyd. Noen har *diminutiv* bibetydning. (Diminutive verb uttrykker at handlingen foregår *i liten grad*; de står på side 256.)
Eksempler:

Grunnverb	Kontinuativt verb
dárrat, darrat å skjelve (av sinnsbevegelse)	dáraidit, daraidit vedvarende skjelve (av sinnsbevegelse, f.eks. frykt)
gihčat å knirke	gižaidit å knirke så smått
jupmat å dure	jumaidit vedvarende eller så smått dure
skoahpat å rasle	skoabaidit å rasle så smått
šlápmat å bråke	šlámaidit vedvarende bråke

Noen avledede verb på *-idit* synes å ha samme betydning som grunnverbet. De brukes gjerne "kollektivt": Det er flere som *til sammen* gjør handlingen, f.eks.

Vaikko juohke divga ii **skilaše**,
de oktiibuot dat datte **skilaidit**.

Selv om ikke hver bjelle klinger, så klinger de til sammen likevel.

Slike verb er f.eks.

bohrrat, bohraidit	å sprute i været
duđđat, duđaidit	å somle
duhrrat, duhraidit	å putre
dohrrat, dohraidit	å putre
skillat, skilaidit	å klinge, klirre, single

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel
-(i)ldit	<i>Transitive likestavelser verb</i> Stammen har <i>svakt stadium</i> . Vokalen foran endelsen er som oftest <i>i</i> .	njuovva/t å slakte > njuovildit å slakte altfor ivrig

Det finnes bare få kontinuative verb på *-(i)ldit*. De uttrykker at handlingen skjer *i lengre tid*, og ofte har de en bestemt bibetydning. Eksempler:

Grunnverb		Kontinuativt verb	
bargat	å arbeide	barggildit	å arbeide så smått; holde på med
bealkit	å skjenne	bealkkildit	å skjenne vedvarende
čuožžut	å stå	čuoččildit, čuoččuldit	å stå lenge (og holde på med noe)
njuovvat	å slakte	njuovildit	å holde på å slakte (altfor ivrig)
viežžat	å hente	vieččildit	stadig hente
vuordit	å vente	vuorddildit	å vente lenge (med dårlig utsikt til at det blir noe)

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel
-(u)hit	<i>Sammendradde verb på -át</i> Stammen får <i>svakt stadium</i> (konsonantene i <i>grad II</i>).	čáhppát/t å se svart ut > čáhpuhit å gå (om noe som er svart)

Disse avledede verb på *-(u)hit* har betydningen *å være i bevegelse* med det *ut-seende* som grunnverbet angir, f.eks.

Grunnverb		Avledet verb	
čáhppát	å se svart ut	čáhpuhit	å gå (om noe som er svart)
vielgát	å se hvit ut	vielgguhit	å gå (om noe som er hvitt)
čcoalčát	å sitte eller stå med smale legger	čcoalččuhit	å gå med smale legger eller høye bein

leaggát	å stå eller sitte svairygget	leakkuhit	å gå svairygget eller salrygget
lodnját	å sitte, stå med glatt og pent hengende folder på klærne	lonjuhit (merk grad I)	å gå med glatt og pent hengende folder på klærne
njáškát	å ligge i hele sin lengde (om en som er svært lang og tynn)	njáškkuhit	å bevege seg (om en som er svært lang og tynn)
Endelsen	legges til stammen av	Eksempel	
-nit	<i>Sammendradde verb på -át</i>	čáhppá/t	å se svart ut
		> čáhppánit	å være på vei mot et mål (om noe som er svart)

Disse kontinuative verb på *-nit* er avledet av sammendradde verb som betegner et bestemt *utseende*. De uttrykker *bevegelse mot et mål* med det utseende som grunnverbet angir, f.eks.

Grunnverb	Kontinuativt verb		
buggát	å sitte, ligge, stå (f.eks. om en med stor mage)	buggánit	å være på vei mot et mål (f.eks. om en med stor mage eller en stor sekk)
čáhppát	å se svart ut	čáhppánit	å være på vei mot et mål (om en eller noe som er svart)
vielgát	å se hvit ut	vielgánit	å være på vei mot et mål (om en eller noe som er hvit)

Disse avledede verb på *-nit* har også *inkoativ* betydning. (Inkoative verb uttrykker at handlingen *begynner*; de står på side 262.)

DIMINUTIVE VERB

Diminutive verb uttrykker at handlingen skjer *i liten grad* eller bare *en liten stund*.

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
-stit	<i>Likestavelser verb</i> Stammen får <i>svakt stadium</i> . Vanligvis <i>vokalforkortning</i> foran endelsen: <i>i > e</i> <i>u > o</i> . Dels <i>vokalskifte</i> <i>u > a</i> <i>a > i</i> .	addi/t å gi > attestit å gi litt > attistit ”å gi lite”, ironisk for: å gi en hel del oaggu/t å fiske med stang, å dorge > oakkostit , oakkastit å fiske med stang, å dorge (en liten stund) juhka/t å drikke > jugistit å drikke litt, også ironisk for: å drikke mye
	<i>Likestavelser verb med 4 stavelser på -uvvat</i> .	bivastu/vvat å bli svett > bivastustit å svette litt

Avledede verb på *-stit* og *med vokalforkortning i > e* og *u > o* har vanlig diminutiv betydning. *Uten vokalforkortning* derimot brukes de ironisk (en mener det motsatte av det en sier), f.eks.

Grunnverb	Diminutivt verb	
	med vokalforkortning	– uten vokalforkortning
addit å gi	attestit å gi litt; å kaste; å gi gass	attistit «å gi lite», skrytende for <i>å gi en hel del</i>
arvit å regne	arvvestit å regne litt	arvvistit «å regne lite», ironisk for <i>å regne sterkt</i>
doidit å skylle	doiddestit å skylle litt	doiddistit «å skylle lite», ironisk for <i>å skylle uhyre meget</i>
hálbut å bli billigere	hálbbøstít å bli litt billigere	hálbbustit «å bli litt billigere», ironisk for <i>å bli mye dyrere</i>

Også diminutive verb som er avledet av verb på *-at*, kan ha ironisk betydning, særlig de med vokalskifte *a > i*, f.eks.

Grunnverb		Diminutivt verb	«vanlig» betydning	ironisk betydning
juhkat	å drikke	jugistit	å drikke litt	«å drikke lite», ironisk for: å drikke mye
njammat	å suge, die, patte	njamistit	å suge, die, patte litt	«å suge osv. lite», ironisk for å drikke kraftig over tørsten
bargat	å arbeide	bargastit	å arbeide litt, å utføre et enkelt arbeide	
borrat	spise	borastit	å spise litt	

Diminutive verb på *-stit* og med *vokalforkortning u > o* har samme betydning som de tilsvarende verb med *vokalskifte u > a*, f.eks.

Grunnverb		Diminutivt verb	
boaibmut	å plukke	boaimmøstit, boaimmāstit	å plukke litt
čuožžut	å stå	čuoččastit	å bli stående en liten stund; stanse
faskut	å skrape	faskkastit	å skrape litt (eller én gang)
oaggut	å fiske med stang, å dorge	oakkostit, oakkastit	å fiske med stang, å dorge en liten stund

Enkelte avledede verb på *-stit* kan ha *momentan* eller *subitiv* betydning (momentan: handlingen skjer *en gang* og *på et øyeblikk*; subitiv: handlingen skjer *plutselig* eller *i hast*), f.eks.

Grunnverb		Avledet verb med momentan eller subitiv betydning	
boltut	å grave opp	bolttastit	å kaste eller velte opp én gang eller en enkelt ting
ceahkkut	å skjære et hakk	ceahkastit	å skjære et enkelt hakk; i hast sette opp et tømmerhus
fátmut	å omfavne	fátmmāstit	å omfavne en enkelt gang

Merk dessuten følgende avledede verb på *-stit*:

bálkestit	å kaste, å kaste én gang
orrostit	å gjøre et ganske kort opphold
čirrostit	å gråte litt
vuoigŋastit	å hvile, å puste ut

Diminutive verb på *-stit* uttrykker *høflighet* ('*vær så snill å ...*') når de brukes i *imperativ 2. person*, f.eks.

Buvttes, Máhtte, goikemuoraid.	Vær så snill og hent tørrved, Mattis.
Njorres vel eambo káfe.	Vær så snill og skjenk i mer kaffe.

Mer om høflighet i forbindelse med imperativ, se s. 454.

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel
-(ea)stit, -stt-	<i>Ulikestavelses verb</i>	boahtili/t å komme plutselig
-(a)stit -stt-	Bindevokalen foran endelsen er <i>ea</i> eller <i>a</i>	> boahtileastit, boahtilastit som snarest komme litt nærmere

Endelsen *-(ea)stit* brukes i vest, *-(a)stit* i øst.

Disse avledede verb på *-(ea)stit*, *-(a)stit* kan ha *både diminutiv og subitiv* betydning (subitive verb uttrykker at handlingen skjer *plutselig* eller *i hast*), f.eks.

Grunnverb	Avledet verb
muitalit å fortelle	muitaleastit, muitalastit å fortelle litt, med få ord, i hast; plutselig fortelle
boahtilit å komme plutselig	boahtileastit, boahtilastit som snarest komme litt nærmere
lihkahit å bevege, rokke	lihkaheastit, lihkahastit å få noe til å bevege seg ved å røre litt på det i hast
attestit å gi litt	attesteastit, attestastit å gi bitte lite grann (i hast)
vázzilit å gå litt (til fots)	vázzileastit, vázzilastit å gå et ganske lite stykke til fots (i hast)
buorránit å bli bedre, helbredes	buorráneastit, buorránastit å bli litt bedre

Som eksemplene viser, kan diminutiv-endelsen *-(ea)stit*, *-(a)stit* også legges til avledede verb. På denne måten oppstår det f.eks. *subitiv-diminutive* verb (*boahtileastit*, *boahtilastit*), *kausativ-diminutive* verb (*lihkaheastit*, *lihkahastit*), *translativ-diminutive* verb (*buorráneastit*, *buorránastit*) eller *dobbelt diminutive* verb (*attesteastit*, *attestastit*).

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel
-lit	<i>Likestavelser verb</i> Stammen har <i>sterkt stadium</i> .	šadda/t å vokse; å bli > šaddalit å vokse litt

Disse avledede verb på *-lit* uttrykker at handlingen skjer *i liten grad*. Noen har i tillegg *subitiv* betydning: Handlingen skjer *plutselig*. Eksempler:

Grunnverb		Diminutivt (-subitivt) verb	
báhcit	å bli igjen	báhilit	å bli litt etter, å bli igjen en liten stund
biehkut	å klage, klynke	biehkulit	å klynke litt, plutselig klynke
čiekŋut	å bli dypere	čiekŋulit	å bli litt dypere, plutselig bli dypere
šaddat	å vokse; å bli	šaddalit	å vokse litt, plutselig vokse
vuordit	å vente	vuordilit	å vente litt

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel
-(a)šit	<i>Likestavelser verb på it</i> Stammen får <i>svakt stadium</i> . Vokalskifte <i>i > a</i> foran endelsen.	addi/t å gi > attašit litt etter litt å gi bort, å utdele

Disse avledede verb på *-(a)šit* har samtidig *diminutiv* og *frekventativ* eller *kontinuativ* betydning. De uttrykker at handlingen foregår *så smått flere ganger, litt etter litt, eller så smått over lengre tid*, f.eks.

Grunnverb		Diminutiv–frekventativt verb eller diminutiv–kontinuativt verb	
addit	å gi	attašit	å gi litt etter litt, å utdele
bealkit	å skjenne	bealkkašit	å skjenne så smått (på flere personer); (også resiprok betydning: å skjenne på hverandre)
bistit	å vare	bisttašit	bare ironisk: å vare en lang stund
boktit	å vekke	bovttašit	å vekke (flere personer) med varsomhet
vázzit	å gå (til fots)	váccašit	å gå så smått eller fram og tilbake; å spasere
vuodjit	å kjøre	vuojašit	å kjøre litt hit og dit, å kjøre en lysttur

Når endelsen *-(a)šit* føyes til *bevegelsesverb*, kan verbet også få betydningen *å avlegge et kort besøk*, f.eks.

vázzit	å gå til fots	váccašit	å gå et sted og avlegge et kort besøk
vuodjit	å kjøre	vuojašit	å kjøre et sted for å være der en kort stund

KONATIVE VERB

Konative verb uttrykker at en *forsøker å utføre handlingen*.

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel
-(a)lit	<i>Likestavelser verb på -it</i> Stammen får <i>sterkt stadium</i> . Vokalskifte <i>i > a</i> foran endelsen.	bokti/t å vekke > boktalit å forsøke å vekke

Det finnes ikke mange konative verb på *-(a)lit*. Eksempler:

Grunnverb		Konativt verb	
boktit	å vekke	boktalit	å forsøke å vekke
čoavdit	å løse opp	čoavdalit	å forsøke å løse opp
oastit	å kjøpe	oastalit	å prøve å få kjøpt
vuovdit	å selge	vuovdalit	å prøve å få solgt

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
-dit	<i>Likestavelser verb</i> Stammen får <i>svakt stadium</i> . Vokalskifte <i>u > o</i> foran endelsen. Diftongforenkling foran <i>o</i> .	rihpa/t å rive til seg > ribadit å prøve å rive noe til seg fra noen (stadig eller nå og da) oačcut å få > oččodit å prøve å få

Eksempler:

Grunnverb		Konativt verb	
beassat	å slippe	beasadit	å forsøke å slippe
dápmat	å temme	dámadit	å forsøke å temme
oažžut	å få	oččodit	å forsøke å få
rihpat	å rive til seg	ribadit	å prøve å rive til seg

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
-(a)ddat, -tt- -(a)llat -l-	<i>Kausative verb</i> på -hit og -dit Bindevokal foran endelsen er <i>a</i> .	bázihi/t å få til å bli igjen > bázáhaddat, å forsøke å få til å bli igjen bázáhállat golladi/t å få tiden til å gå > golladaddat, å forsøke å få tiden til å gå golladallat

I vest brukes endelsen *-(a)llat*, i øst *-(a)ddat* og *-(a)llat*.

Hvis grunnverbet er et likestavelser verb på *-it*, så blir det vokalskifte *i > á* i verbets andre stavelse, f.eks.

báhcit > bázihit > bázáhállat.

Disse avledede verb har *konativ-kausativ* betydning: *å forsøke å få handlingen som er uttrykt i grunnverbet, til å skje*, f.eks.

Grunnverb	Kausativt verb	Kausativ-konativt verb
báhcit å bli igjen	bázihit å få til å bli igjen	bázáhaddat, bázáhallat å forsøke å få til å bli igjen
johtit å ferdes, å gå, å reise, flytte	jodihit å få til å gå, å få avsetning på	jodáhaddat, jodáhallat å forsøke å få til å gå, å forsøke å få avsetning på
luoikat å låne bort	luoikkahit å få låne	luoikkahaddat, luoikkahallat å be om å få til låns
oahppat å lære noe	oahpahit å undervise	oahpahaddat, oahpahallat aktivt lære seg noe
birget å klare seg	birgehit å få til å klare seg	birgehaddat, birgehallasat arbeide hardt for å klare seg
čoaskut å kjøle	čoaskudit å avkjøle	čoaskudaddat, čoaskudallasat, čoskkodaddat, čoskkodallasat å prøve å avkjøle
gollat å gå (om tiden)	golladit å få tiden til å gå	golladaddat, golladallasat å forsøke å få tiden til å gå
nohkkat å sovne, å sove	nohkkadit å bringe til å sove	nohkkadaddat, nohkkadallasat å prøve å få til å sove

INKOATIVE VERB

Inkoative verb uttrykker at handlingen eller tilstanden *begynner*.

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
-goahtit -đ-	<i>Likestavelser verb</i> Stammen har <i>sterkt stadium</i> . Iblant vokalforkorting foran endelsen.	lohka/t å lese, å telle > lohkagoahtit å begynne å lese eller telle
	<i>Sammendradde verb</i>	liiko/t å like > liikogoahtit å begynne å like
-šgoahtit -đ-	<i>Ulikestavelser verb</i> (<i>Sammendradde verb</i>)	muitali/t å fortelle > muitališgoahtit å begynne å fortelle

Denne endelsen kan fritt legges til alle slags verb (også til andre inkoative verb, dersom det tilhørende subjektet står i singularis). Eksempler:

Grunnverb		Inkoativt verb	
lohkat	å lese, telle	lohkagoahtit	å begynne å lese, telle
boahtit	å komme	boahtigoahtit	å begynne å komme
jápmi	å dø	jápmigoahtit	å være nær ved å dø
lossut	å bli tung	lossugoahtit	å begynne å bli tung
čohkkát	å sitte	čohkkágoahtit (čohkkášgoahtit)	å begynne å sitte
vuoddját	å kjøre avsted	vuoddjágoahtit (vuoddjášgoahtit)	å skulle til å kjøre av sted
jeddet	å trøste	jeddegoahtit (jeddešgoahtit)	å begynne å trøste
liikot	å like	liikogoahtit (liikošgoahtit)	å begynne å like
muitalit	å fortelle	muitališgoahtit	å begynne å fortelle
dorggiidit	å skjelve	dorggiidišgoahtit	å begynne å skjelve

Anmerkninger

- (1) Endelsen *-šgoahtit* lagt til stammen av sammendradde verb (f.eks. *čohkkášgoahtit*, 'å begynne å sitte') finnes bare i øst.
- (2) Verb på *-goahtit*, *-šgoahtit* er egentlig *sammensatte verb*. Av praktiske grunner er de ført opp her.

Følgende inkoative verb er egentlig ikke avledet av andre *verb*, men heller av samme *stamme* som visse andre verb:

Endelsen	Stamme	Eksempler	
-(á)t	Stammen har <i>forlenget</i> <i>sterkt stadium</i>	gohccát	å våkne
-(e)t		duldet	å koke opp
-(o)t		čirrot	å begynne å gråte

Disse avledningsendelsene danner *sammendradde verb*. Endelsen *-át* er mest brukt, de andre finnes bare i få verb. Eksempler:

«Vanlig» verb		Inkoativt verb	
ballat	å være redd	ballát	å bli redd
buohcit	å være syk	buohccát	å bli syk
buollit	å brenne (ikke transitiv)	buollát	å begynne å brenne
čuoigat	å gå på ski	čuoigát	å sette av sted på ski
gohecit	å våke	gohccát	å våkne
eallit	å leve	eallát	å våkne til liv, å kvikne til
gullat	å høre	gullát	å begynne å høre; å våkne
johtit	å reise, flytte; å bevege seg	johttát	å begynne å reise, flytte
vardit	å blø	vardát	å begynne å blø
čeagnát	å sitte på huk	čegnet	å huke seg ned
duoldat	å koke (ikke transitiv)	duldet	å koke opp
čierrut	å gråte	čirrot	å begynne å gråte
orrut	å være i ro, å oppholde seg	orrot	å gi seg til ro, å stanse

Enkelte av disse inkoative verbene brukes bare i vest, f.eks. *čuoigát*, *vázzát*, *orrot*. I øst brukes her verb på *-lit* (*čuoigalit*, *vázzilit*) eller på *-stit* (*orustit*).

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel
-(ii)dit	<i>Likestavelser verb på -at og -it</i> Stammen får <i>svakt stadium</i> . Vokalskifte til <i>ii</i> foran endelsen. Diftongforenkling foran <i>ii</i> .	goika/t å tørke; å tørste > goikkiidit å begynne å tørke
-gohcit	<i>Likestavelser verb (Sammendradde verb)</i>	> gohccáhtit å begynne å like
-d-		> duolláhtit å fortelle > duolláhtit å begynne å fortelle

Disse inkoative verbene på *-(ii)dit* er ikke transitive. Eksempler:

Grunnverb		Inkoativt verb	
goikat	å tørke; å tørste	goikkiidit	å begynne å tørke (ikke transitiv)
golgat	å flyte, renne, å drive	golggiidit	å begynne å flyte, å drive av sted
cahkat	å ulme	cahkiidit (merk sterkt stadium)	å fenge, å ta fyr
čoaskut (verb på -ut)	å kjølna	čooskiidit	å begynne å få kulde i seg, å begynne å fryse
		(čoaskkidit, čoaskkedit)	(å sette i med kjølig vær)

De fleste inkoative verb på *-(ii)dit* svarer til avledede verb på *-stit*, f.eks.

Verb på <i>-stit</i>		Inkoativt verb på <i>-(ii)dit</i>	
borggistit	å ryke	borgggiidit	å begynne å ryke, dampe
botkkistit	å røyte; å støve, fyke	botkkiidit	å begynne å røyte
doalvvástit	å trave	dolvviidit	å begynne å trave
doarggistit	å skjelve	dorgggiidit	å begynne å skjelve
njolggástit	å springe i luntetrav	njolggiidit	å begynne å springe i luntetrav

Noen inkoative verb på *-(ii)dit* svarer til verb på *-nit*; andre svarer til nomen. Eksempler:

biedganit	å gå i stykker; å spre seg	bidggiidit	å spre seg (om en flokk)
morránit	å våkne; å bli vakt (relig.)	moriidit	å våkne; å bli vakt (relig.)
bohcci	rør, plante-stengel	bohciidit	å spire; å dukke opp (smittsom sykdom); å bli følgen av
hálo, hállu	lyst	háliidit, hálidit	å ha lyst til, å lengtes etter, å ønske å, å ville
ruonas	grønn	runiidit	å bli grønn (om skogen)
suorgi	forgrening	surggiidit	å forgrene seg; å nedstamme fra

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel
-nit	<i>Sammendradde verb</i> <i>på -át</i>	čáhppá/t å se svart ut > čáhppánit å begynne å bevege seg (om noe som er svart)

Inkoativ-endelsen *-nit* legges til kontrakte verb som betegner et bestemt *utseende*. De avledede verb betyr: *å sette seg i bevegelse* med det utseende som grunnverbet angir:

Grunnverb	Inkoativt verb
buggát å sitte, ligge, stå (f.eks. om en med stor mage)	buggánit å gå av sted (f.eks. med stor mage eller en stor sekk)
lodnját å sitte, stå med pent og glatt hengende folder på klærne	lodnjánit å gå av sted med glatt og pent hengende folder på klærne
čáhppát å se svart ut	čáhppánit å begynne å bevege seg (om noe eller en som er svart)
viegát å se hvit ut	viegánit å begynne å bevege seg (om noe eller en som er hvit)

Disse avledede verb på *-nit* kan også ha *kontinuativ* betydning. (Kontinuativ verb uttrykker at handlingen skjer *i lengre tid* eller at en *holder på* med handlingen; de står på side 251.)

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
-stuvvat -v-	<i>Likestavelser verb</i> Stammen får <i>svakt stadium</i> . Enkelte verb har forkortet vokal foran endelsen: <i>i > e</i> <i>u > o</i>	borra/t å spise > borastuvvat å være sulten, å ha lyst på
	<i>Ulikestavelser verb</i> Ingen bindevokal foran endelsen.	náitali/t å gifte seg > náitalstuvvat å ha lyst til å gifte seg
	<i>Sammendradde verb</i>	liiko/t å like > liikostuvvat å ha lyst til å bli venn med

Disse inkoative verb på *-stuvvat* har betydningen *å ha lyst til å* eller *å være i ferd med å* utføre handlingen, f.eks.

Grunnverb		Inkoativt verb	
atnit	å bruke	anistuvvat	å ha lyst på, å begjære
áitit	å true	áittestuvvat	å være i ferd med å true
borrat	å spise	borastuvvat	å ha lyst på (mat), være sulten
doarrut	å stange, å slåss	doarostuvvat	å ville slåss, stange
jáddat	å slokne	játtastuvvat	å holde på å slokne
jápmít	å dø	jámestuvvat	å ønske å dø
juhkat	å drikke	jugastuvvat	å ville ha en drikk, å være tørst
oaddit	å sove	oaddestuvvat	å ville sove, å være trøtt
ollit	å nå; å være lang nok	olestuvvat	å se ut til å være lang nok
soahpat	å passe, høve; å bli enige	soabastuvvat	å se ut til å passe
náitalit	å gifte seg	náitalstuvvat	å ha lyst til å gifte seg
láitit	å klandre, kritisere	láittastuvvat	å kjede seg, å vantrives
liikot	å like	liikostuvvat	å ha lyst til å bli venn med

Mange inkoative verb på *-stuvvat* brukes bare i *nektende*, *tvilende* eller på annen måte *innskrenkende* setninger (f.eks. med ordet *illá*, 'knappt'). De uttrykker da at handlingen *ikke riktig* eller *knappt nok* vil skje, f.eks.

Grunnverb		Inkoativt verb	
ceavzit	å holde ut	ceavzzestuvvat	(nesten ikke) holde ut
dáhttut	å ville	dáhtostuvvat	(ikke) ville
duostat	å våge	duosttastuvvat	(ikke) våge seg til å
gollat	å gå (om tid)	golastuvvat	(ikke) ville gå (om tid)
viššat	å gidde, ikke skjemmes	višastuvvat	(ikke) gidde, å skjemmes
birget	å klare seg	birgestuvvat	(ikke) kunne klare seg
gillát	å tåle	gillástuvvat	(ikke) å kunne tåle
gillet	å gidde	gillestuvvat	(ikke) gidde
ollet	å nå fram	ollestuvvat	(ikke) kunne nå fram

Merk at inkoative verb på *-stuvvat* forbindes med *objekt i illativ*:

Beana borastuvvá **birgui**.

Hunden har lyst på mat.

Inkoative er også følgende avledede verb på *-stit*:

Grunnverb	Inkoativt verb
bieggat å blåse (om vind)	biekkastit å begynne å blåse (om vind)
orrut å være, oppholde seg, bo; å synes	orustit å stanse, stoppe
ruohttat å galoppere	ruohtastit å begynne å galoppere, sette av sted i galopp

Også avledede *bevegelsesverb* på *-lit* kan oppfattes å ha inkoativ betydning, f.eks. *vázzilit*, 'å begynne å gå (til fots)'. Slike verb regnes her som *subitive* verb, som står på side 241.

Verb avledet av nomen

Verb kan avledes av *substantiv* og *adjektiv*. De skal her beskrives under ett, fordi grensen mellom substantiv og adjektiv ikke alltid er klar. Mange adjektiver kan brukes som substantiv, og omvendt.

KAUSATIVE VERB

Endelsen	legges til	Eksempel
-dit	<i>Likestavelses nomen</i> Stammen får <i>svakt stadium</i> . Iblant vokalskifte <i>i > e</i> foran endelsen.	buorre god, bra > buoridit å forbedre, å helbrede

Disse kausative verbene på *-dit* har betydningen: *å bringe i den tilstand som grunnordet angir, f.eks.*

Grunnord		Kausativt verb	
báhkka	sterk varme, hete	báhkadit	å opphete
buorre	god, bra	buoridit	å forbedre, å helbrede, å rette
giksi	pine	givssidit	å pine, plagè
guhkki	lang	guhkidit	å forlenge
lahka	nær	lagadit	å bringe nærmere
vuolli	det som er nede	vuolidit	å senke, å fornedre

Kausativ-endelsen *-dit* kan også legges til den svake stammen av noen få *ulikestavelses* og *sammendradde* nomen, f.eks.

Grunnord		Kausativt verb	
allat	<i>høg</i>	alidit	å forhøye, å opphøye
geahpas, geahppat	<i>lett</i>	geahpedit	å lette, å gjøre lettere
govdat	<i>bred</i>	govddidit	å gjøre bredere
stuoris	<i>stor</i>	stuoridit	å gjøre større

De fleste av disse kausative verbene på *-dit* svarer til *translative* verb på *-nit*. (Translative verb har betydningen *å komme i den tilstand som grunnordet angir; de står på side 274.*) Eksempler:

Kausativt verb		Translativt verb	
báhkadit	å opphete	báhkkanit	å bli meget varm; opphetes
buoridit	å forbedre, å helbrede, å rette	buorránit	å bli bra, å bli bedre, å helbredes
lagadit	å bringe nærmere	lahkanit	å komme nærmere, nærme seg
vuolidit osv.	å senke, å fornedre	vuollánit	å synke, å dale; å ydmyke seg

Endelsen	legges til	Eksempel
-(i)dit	<i>Likestavelses nomen på -a og -i</i> Stammen har <i>svakt stadium</i> . Vokalskifte til <i>i</i> foran endelsen.	duolva smuss, skitt > duolvvidit å skitne til, søle til

Disse kausative verbene på *-(i)dit* har grunnbetydningen *å skitne til, smusse til*, f.eks.

Grunnord	Kausativt verb
duolva smuss, skitt	duolvvidit å skitne til, søle til
durdi skitt, smuss	durddidit å søle til, skitne ut
guolga hår (i skinnet)	guolggidit tilgrise med hår
snuolga snørr	snuolggidit å søle til med snørr

Endelsen	legges til	Eksempler
-dit	<i>Likestavelses nomen</i> Stamme som i nom. sg. Vokalskifte <i>i > á</i> foran endelsen, dels også <i>u > o</i> og diftongforenkling.	báddi bånd > báddádit å legge bånd på
(etter s, š:) -tit	<i>Ulikestavelses nomen</i> Stamme som i nom. sg.	bivttas klesplagg > bivttastit å forsyne med klær

Disse kausative verb har betydningen: *å forsyne med det som grunnordet nevner, f.eks.*

Grunnord		Kausativt verb	
báddi	bånd	báddádit	å legge bånd på
bihkka	tjære	bihkkadit	å tjærebre; å smøre tykt på, å overdrive; å bakvaske
gierdu	tønnebånd, ring	gierdudit, girdodit	å legge bånd omkring
nádda	skaft	náddadit	å forsyne med skaft
vearju	våpen	vearjudit	å bevæpne
bivttas	klesplagg	bivttastit	å forsyne med klær
skaadas	fôring, trekk, panel	skaadastit	å fôre, panele, trekke

Endelsen	legges til	Eksempler
-(e)t	<i>Likestavelses nomen</i>	cuovga lys
	<i>Ulikestavelses nomen</i>	> čuvget å opplyse, å belyse
	Stammekonsonantene får <i>grad III</i> .	liekka/s varm
	Vokalskifte til <i>e</i> og diftongforenkling.	> ligget å varme, varme opp
	Sluttkonsonant sløyfes foran endelsen.	

Disse kausative verbene på *-(e)t* har betydningen:

- *Å bringe til veie* det som grunnordet angir
- *Å anvende* det som grunnordet angir
- *Å bringe i den tilstand* som grunnordet angir

f.eks.

Grunnord		Kausativt verb	
čuovga	<i>lys</i>	čuvget	å opplyse, å belyse
muorra	tre, ved	murret	å hugge ved
ostu	bark; barkelut av vidje	ostet	å barke med vidjebark
rissi	ris	risset	å gi ris
sierra	atskilt	sirret	å atskille
čielggas	klar	čilget	å forklare, å gjøre klar
guorus	tom	gurret	å tømme
liekkas	varm	ligget	å varme, varme opp
luovus	løs	luvvet	å løse
nanus	solid, sterk	nannet	å styrke

Endelsen	legges til	Eksempler
-hit	<i>Likestavelses nomen</i> Stamme som i akk/gen sg.	lassi, lasi tillegg > lasihit å tilføye, å øke
-httit -ht-	<i>Ulikestavelses nomen</i> Stamme som i akk/gen sg.	vahá, vahága skade > vahágahttit å gjøre skade

Disse kausative verbene med endelsen *-hit*, *-httit* har betydningen:

- Å tilføye det som grunnordet angir
- Å anvende det som grunnordet angir
- Å bringe i den tilstand som grunnordet angir

f.eks.

Grunnord		Kausativt verb	
(čada	gjennom)	čadahit	å gjennomføre, å komme gjennom
doaibma	ferdighet, framferd	doaimmahit	å utrette, å utføre
earru	forskjell; avskjed, skilsmisse	earuhit	å skille, å skjelne
gárvu	klesplagg	gárvvuhit, gárvvohit	å kle (på)
gomu	vendt med den hvelvede siden opp	gomuhit, gomihit	å velte, legge med bunnen opp, å omvelte
lassi	tillegg	lasihit	å tilføye, å øke
namma	navn	namahit	å nevne, (utnevne)
vearru	skatt, avgift	vearuhit	å skattelegge, å kreve avgift
veahkki	hjelp	veahkihit, veahkehit	å hjelpe
suola	tyv	suolagahttit	å kalle noen for tyv
vahát	skade	vahágahttit	å gjøre skade

Enkelte slike kausative verb er dannet noe *uregelmessig*:

Grunnverb		Kausativt verb	
bálká	lønn	bálkáhit	å lønne, å leie hjelp
bassi	hellig	basuhit	å holde hellig
vašši	hat	vašzhit	å hate
láigu	leie	láigohit	å leie bort eller ut; å leie (av noen)
gudni	ære	gudnejahttit, gutnejahttit	å ære

TRANSLATIVE VERB

Translative verb uttrykker en *forandring fra en tilstand til en annen*.

Endelsen	legges til	Eksempler	
-nit	<i>Likestavelses nomen</i> Stamme som i nom. sg. Ofte vokalskifte <i>i (e) > á</i> og <i>u > o</i> foran endel- sen. Diftongforenkling foran <i>o</i> .	lassi > lassánat	tillegg å tilta, økes
	<i>Ulikestavelses nomen</i> Stammen får <i>sterkt</i> <i>stadium</i> og forkortes til 2 stavelser. Vokalskifte <i>i > á</i> og <i>u > a</i> foran endelsen.	headju > hedjonit	dårlig, svak å bli dårlig, dår- ligere, å bli svak, svakere
		gárvvi/s > gárvánit	ferdig å bli ferdig
		luovu/s > luovvanit	løs å løsne

Disse translative verb har betydningen: *å bli* eller *å bli enda mer* det som grunnordet angir. Merk enkelte uregelmessigheter:

Grunnord	Transitivt verb		
badji	det som er oppe	badjánit	å stige, å heve seg
báhkka	sterk varme, hete	báhkkanit	å bli meget varm, å oppvarmes
buorre	bra, god	buorránit	å bli bra, bedre; å helbredes
čoahkki	samling, klynge	čoahkkanit	å samles, å samle seg
(dáppe her)		dábbánit	å komme nærmere hit
headju	dårlig, svak	hedjonit	å bli dårlig, dårligere; å bli svak, svakere
lassi	tillegg	lassánit	å tilta, å økes
seahki	forvirring	seahkanit	å blandes; å bli forvirret (gal)
vuolli	det som er nede	vuollánit	å synke, dale; å ydmyke seg
bođas	opphovnet	bohtanit	å hovne opp
cuovkkas	i stykker	cuovkanit	å gå i stykker
gárvvis	ferdig	gárvánit	å bli ferdig
luovus	løs	luovvanit	å løsne

Endelsen	legges til	Eksempler
-skit	<i>Likestavelseres nomen</i> Stamme som i akk/ gen sg. Vokalskifte <i>i</i> > <i>á</i> og vokalforkortning <i>u</i> > <i>o</i> foran endelsen.	soahti, soadi krig > soadáskit å komme i krig
-git	<i>Ulikestavelseres nomen</i> Stamme som i nom. sg. Sluttkonsonanten sløyfes.	bávčča/s smerte > bávččagit å få smerter

Disse translative verb på *-skit*, *-git* har betydningen: å komme i det som grunnordet angir, å bli eller å få det som grunnordet angir. Eksempler:

Grunnord		Translativt verb	
bárti	knipe, vanskeligheter	bárttáskit	å komme i knipe eller vanskeligheter
doarru	kamp	doaroskit, doaráskit	å komme i slagsmål
ealli	levende	ealáskit	å kvikne til
soahti	krig	soadáskit	å komme i krig
váibmu	hjerte	váimmoskit	å få mot til
vašši	hat	vašáskit	å bli voldsomt sint (hatsk)
báinna	som gir farge eller usmak	báinnagit	å få usmak
bávččas	smerte	bávččagit	å få smerter, begynne å gjøre vondt
bonjas	skjev	bonjagit	å bli skjev
rožas	sammenklemt	rožagit	å bli sammenklemt
sáiggas	tynnslett	sáiggagit	å bli tynnslett

Endelsen *-skit* kan også legges til enkelte *verbstammer*, f.eks.

Grunnord		Translativt verb	
balla/t	å være redd	baláskit	å bli skremt, bli redd
bealki/t	å skjenne	bealkkáskit	å begynne å skjenne(s)
dádju/t	å tøve	dájáskit	å begynne å bli tullete
ealli/t	å leve	ealáskit	å kvikne til

Endelsen	legges til	Eksempler
-(u)t	<i>Likestavelseres nomen</i> <i>Ulikestavelseres adjektiv</i> (sluttkonsonant sløyfes) <i>Sammendradde adjektiv</i> (sluttkonsonant sløyfes) Stammen får <i>sterkt stadium</i> . Vokalskifte til <i>u</i> foran endelsen.	jalla dum > jallut å bli dum divrra/s dyr > divrut å bli dyr, dyrere rikki/s rik > riggut å bli rik, rikere

Translative verb på *-(u)t* har betydningen *å bli, å bli enda mer* eller *å få det som grunnordet angir*, f.eks.

Grunnord		Translativt verb	
buoidi	fett	buoidut	å bli feit
čáhci	vann	čáhcut	å bli våt
čoavji	mave	čoavjut	å bli drectig
geadgi	stein	geadgut	å bli steinet, full av stein
geassi	sommer	geassut	å bli sommer
jalla	dum	jallut	å bli dum
neavri	dårlig, elendig (særlig om været)	neavrut	å bli dårlig, dårligere (særlig om været)
ruobbi	utslett	ruobbut	å få utslett
bahča	bitter	bahčcut	å bli bitter, å få vond smak
divrra/s	dyr	divrut	å bli dyr, dyrere
hilba/t	vilter, frekk	hilbut	å bli vilter, frekk
lossa/t	tung	lossut	å bli tung, tyngre
suvrri/s	sur	suvrut	å bli sur, surere
rikki/s	rik	riggut	å bli rik, rikere
stuori/s	stor	stuorrut	å bli stor, større

Noen slike verb har *a* foran endelsen, f.eks.

dálvi	vinter	dálvat (dálvut)	å bli vinter å bli overrasket av vinteren)
dulvi	flom	dulvat	å bli flom

Endelsen	legges til	Eksempel	
-(o)dit	<i>Ulikestavelses adjektiv på -at.</i> Sluttkonsonant sløyfes. Stammen får <i>svakt stadium</i> . Vokalskifte til <i>o</i> og diftongforenkling.	seavdnjat > sevnjodit	mørk å bli mørkt, å mørkne

Translative verb på *-(o)dit* har betydningen *å bli det som grunnordet angir*, f.eks.

Grunnord		Translativt verb	
čáhppat	svart	čáhpodit	å bli svart
čuorgat	grå (om håret)	čurggodit	å bli gråhåret
čuovgat	lys	čuvggodit	å lysne, å bli lysere, å gry
deavkat	anløpen, uten glans; med unaturlig ansiktsfarge	devkkodit	å bli anløpen (metall), å bli mørk (f.eks. ansiktsfarge av vær og vind)
goakšat	sykelig blek	govššodit	å bli sykelig blek, å blekne (om personer)
guovgat	med blek brun-gul farge	guvggodit	å få blek brungul farge
jaskat	rolig, stille, taus	jaskkodit	å bli rolig
ruškat	gulbrun, brun	ruškkodit	å bli gulbrun, brun; å gulne (løv og gress om høsten)
ruoksat	rød	ruvssodit	å bli rød, å rødme
seavdnjat	mørk	sevnjodit	å bli mørkt, å mørkne

Endelsen	legges til	Eksempler	
-dit (etter s, š:) -tit	<i>Likestavelses nomen</i>	gállu	svalt vær
	<i>Ulikestavelses nomen</i>	> gáludit	å bli svalt vær
-httit -ht-	<i>Sammendradde nomen</i>	bivval	varm, mild
	Stammen får <i>svakt stadium</i> .	> bivaldit	å bli mildvær
		buolaš	frost, sterk kulde
		> buolaštit	å sette i med sterk kulde
		cuoŋu	sterk skare
		> cuoŋudit	å danne seg sterk skare
	<i>Likestavelses nomen på -dat.</i>	beaivváda/t	solskinn
	Stamme som i nom sg.	> beaivvádahttit	å bli solskinn
	Sluttkonsonant <i>-t</i> sløyfes.		

Disse translative verbene på *-dit*, *-httit* har betydningen *å bli det som grunnordet angir*. Grunnordet betegner *vær-*, *føre-* eller *terrengforhold*. Eksempler:

Grunnord		Translativt verb	
gállu	svalt vær	gáludit	å bli svalt vær
goalki	vindstille	goalkkidit	å bli vindstille
mosku	skodde i mørke	moskkudit	å bli skoddevær i mørke
njáhcu	tøvær	njázudit	å bli tøvær
ráššu	sterkt regn i kjølig vær	rášudit	å sette i med sterkt regn i kjølig vær
buolaš	frost, sterk kulde	buolaštit	å sette i med frost, sterk kulde
sievlla	bløt vårsnø	sievlladit	å bli slik føre at en synker ned i bløt snø
bivval	varm, mild, mildvær	bivaldit	å bli mildvær
čoaskki/s	kjølig, kald	čoaskkidit, čoaskkedit	å bli kjølig vær
cuoŋu	sterk skare	cuoŋudit	å danne seg sterk skare
beaivvádat	solskinn	beaivvádahttit	å bli solskinn
deamádat, geamádat	uklar, disig luft om vinteren	deamádahttit, geamádahttit	å bli disig vær
vuolládat	lavereliggende terreng	vuolládahttit	å begynne å gå over i lavere-liggende terreng

Endelsen	legges til	Eksempel	
-(e)t	<i>Likestavelser nomen</i> Stammen har <i>sterkt stadium</i> . Vokalskifte til <i>e</i> foran endelsen. Diftongforenkling i 1. stavelse.	fiertu > firtet	oppholdsvær å bli oppholdsvær

Slike translative verb på *-(e)t* dannes av ord som betegner *vær* og andre *naturforhold*. De har betydningen *været blir slik som grunnordet angir*, f.eks.

Grunnord		Translativt verb	
balva	sky	balvet	å bli overskyet
čuovga	lys	čuvget	å lysne
fiertu	oppholdsvær	firtet	å bli oppholdsvær
goalki	vindstille	golket	å bli vindstille
obba	overskyet	obbet	å bli overskyet

Endelsen	legges til	Eksempel	
-(u)vvat -v-	<i>Likestavelser nomen</i> på -heapmi/-heapme Stammen forkortes til 3 stavelser. Vokalskifte <i>ea</i> > <i>u</i> foran endelsen.	lihkuhea/pmi > lihkhuvvat	ulykkelig å bli ulykkelig

Disse translative verb på *-(u)vvat* betyr *å bli det som grunnordet angir*, f.eks.

Grunnord		Translativt verb	
boazoheapmi	fattig på rein	boazohuvvat	å bli fattig på rein
guluheapmi	tunghørt	guluhuvvat	å miste hørselen, å bli tunghørt
lasttaheapmi	uten løv	lasttahuvvat	å miste løvet, bladene
lihkuheapmi	ulykkelig	lihkuhuvvat	å bli ulykkelig
muoraheapmi	treløs, skogbar	muorahuvvat	å bli treløs, skogbar

Endelsen	legges til	Eksempler
-smit, -smuvvat, -v- -snuvvat -v-	<i>Likestavelses adjektiv</i> Stammen får <i>svakt stadium</i> . Vokalskifte <i>i > á</i> og vanligvis også <i>u > o</i> foran endelsen. Diftongforenkling foran <i>o</i> .	goavvi hard, streng, hensynsløs > goavásmit, å bli hardere goavásmuvvat, strengere, mer goavásnuvvat hensynsløs headju dårlig, svak > hejosmit, å bli dårligere, hejosmuvvat, svakere hejosnuvvat
-mit, -muvvat, -v- -nuvvat -v-	<i>Ulikestavelses adjektiv</i> på -l og -s. Stammen har <i>svakt stadium</i> . Vokalskifte til <i>i > á</i> og <i>u > o</i> i 2. stavelse. Diftongforenkling foran <i>o</i> .	bastil kvass, skarp > basttálmit, å bli kvassere, basttálmuvvat, skarpere basttálnuvvat ruojus uhyggelig > rujosmit, å bli uhygge- rujosmuvvat, ligere rujosnuvvat

Endelsen *-smit* samt *-smuvvat*, *-muvvat* brukes i øst, *-snuvvat*, *-nuvvat* i vest.

Translative verb på *-smit*, *-mit* og *-smuvvat/snuvvat*, *-muvvat/-nuvvat* brukes om hverandre. De har betydningen *i høyere grad få den egenskapen som grunnordet angir*, f.eks.

Grunnord		Translativt verb	
gievra	sterk	gievrrasmit, gievrrasmuvvat, gievrrasnuvvat	å bli sterkere
goavvi	hard, streng; hensynsløs	goavásmit, goavásmuvvat, goavásnuvvat	å bli hardere, strengere, mer hensynsløs
headju	dårlig, svak	hejosmit, hejosmuvvat, hejosnuvvat	å bli dårligere, svakere
nuorra	ung	nuorasmit, nuorasmuvvat, nuorasnuvvat	å komme til å se yngre ut
amas	fremmed	amasmit, amasmuvvat, amasnuvvat	å bli mer fremmed
bastil	skarp, kvass	basttálmit, basttálmuvvat, basttálnuvvat	å bli skarpere, kvassere

boaris	gammel	boarásmit, boarásmuvvat, boarásnuvvat	å bli eldre
nanus	solid, fast	nanosmit, nanosmuvvat, nanosnuvvat	å bli fastere
rávis	kraftig, voksen	rávásmit, rávásmuvvat, rávásnuvvat	å bli voksen, å bli kraftigere
ruojus	uhyggelig, ukoselig	rujosmit, rujosmuvvat, rujosnuvvat	å bli uhyggeligere, ukoseligere

Avledningsendelsen *-uvvat* finnes i mange translative verb. Endelsen er vanligvis kombinert med forutgående konsonant eller konsonantgruppe:

-d-uvvat	-h-uvvat	-st-uvvat
-t-uvvat	-id-uvvat	-s-uvvat
-g-uvvat	-l-uvvat	-š-uvvat

Det er som regel *vokalskifte i > á* foran endelsen (unntatt foran *-luvvat*). Enkelte ord har vokalforkortning *u > o*. Endelsen kan også legges til enkelte *verbstammer*.

Translative verb på konsonant + *uvvat* har betydningen:

- *Å bli* det som grunnordet angir
- *Å bli utsatt for* det som grunnordet angir
- *Å få* det som grunnordet angir

Endelsen	legges til	Eksempler
-duvvat	<i>Likestavelses nomen</i>	hehti nød
-v-	<i>Ulikestavelses nomen</i>	> hehtáduvvat å komme i nød, å bli tvunget til å
(-guvvat	Stamme som i	doaris tverr
-v-)	nom. sg.	> doarástuvvat å komme på tvers (f.eks. bil på veien)
(etter s, š:)		
-tuvvat		
-v-		

Grunnord		Translativt verb	
geassi	sommer	geassáduvvat (geasáiduvvat)	å ta skade av sommervarmen
heahti	nød	heahtáduvvat	å komme i nød
idja	natt	idjaduvvat	å måtte bli natten over
vealgi	gjeld	vealgáduvvat (vealggáiduvvat)	å komme i gjeld
doaris	tverr	doarástuvvat	å komme på tvers (f.eks. bil på veien)
duottar	vidde, snau- fjell	duottarduvvat	å bli til snaufjell
jeagil	reinlav	jeagálduvvat , jeagílduvvat	å bli rikt bevokst med reinlav
ruohtas	rot	ruohtastuvvat	å slå rot
suola	tyv	suoláduvvat	å bli stjålet
vahát	skade, tap	vaháduvvat , vaháguvvat	å lide tap, være så uheldig å

Følgende verb er avledet av verbstamme:

boatku/t å rive, å slite **boatkuduvvat** å få gangsperr, bli støl
(**boatkuluvvat**)

Endelsen	legges til	Eksempler	
-iduvvat -v-	<i>Likestavelser nomen</i>	guolli	fisk
	<i>Ulikestavelser nomen</i>	> guoláiduvvat	å bli fiskerik
	<i>Sammendradde nomen</i>	beana	hund
	Stammen har <i>svakt stadium</i> .	> beanaiduvvat	å bli rik(ere) på hunder
		olmmái	mann
		> olmmáiduvvat	å bli fullvoksen

Grunnord		Translativt verb	
dállu	gård, hus	dáluiduvvat	å få gård eller hus; å begynne å holde seg hjemme
dilli	råd, kår, anledning	diláiduvvat	å få god tid (til), komme i bedre kår
geassi	sommer	geasáiduvvat	å måtte bli sommeren over på et sted; å ta skade av sommervarmen

gidða	vår	gidaiduvvat	å bli vår
guolli	fisk	guoláiduvvat	å bli fiskerik
lasta	blad	lasttaiduvvat	å få løv
ruhta	penger	rudaiduvvat	å bli rik på penger
vealgi	gjeld	vealggáiduvvat	å komme i gjeld
ada	marg, margbein	adaiduvvat	å bli feitere
beana	hund	beanaiduvvat	å bli rik(ere) på hunder
boazu	rein	boazuiduvvat, bozuiduvvat	å bli rik på rein
miedu	unnabakke	mieduiduvvat, míduiduvvat	å begynne å helle nedover
olmmái, almmái	mann	olmmáiduvvat, almmáiduvvat	å bli fullvoksen

Endelsen	legges til	Eksempler	
-huvvat -v-	<i>Likestavelseres nomen</i> <i>Sammendradde nomen</i> Stammen får <i>svakt stadium</i> . Vokalskifte <i>i > á</i> og vokalforkortning <i>u > o</i> foran endelsen.	dálvi > dálvváhuvvat	vinter å bli overrasket av vinteren
		sáttu > sáttohuvvat	sand å få sand på seg

Grunnord	Translativt verb		
bihkka	tjære	bihkahuvvat	å bli tilsølt med tjære
dálvi	vinter	dálvváhuvvat	å bli overrasket av vinteren
guolga	hår	guolggahuvvat	å få hår på seg (av skinn som røyter eller av dyr)
varra	blod	varahuvvat	å bli tilsølt med blod
guomu	gorr i maven og tarmen	guomohuvvat	å bli tilsølt med gorr
sáttu	sand	sáttohuvvat	å få sand på seg

Endelsen	legges til	Eksempel	
-luvvat -v-	<i>Likestavelses nomen</i> Stammen har <i>sterkt stadium</i> .	čakča > čakčaluvvat	høst å bli høst; å overraskes av høsten

Grunnord		Translativt verb	
čakča	høst	čakčaluvvat (čavččaiduvvat)	å bli høst; å bli overrasket av høsten
gidđa	vår	gidđaluvvat	å bli vår; å bli overrasket av våren
hilla	glo	hillaluvvat	å bli til glo
idja	natt	idjaluvvat	å måtte overnatte
šalka	hardtråkket, fast vinterveg	šalkaluvvat	å bli til hardtråkket, fast vinterveg
čahki	snøklump	čahkiluvvat	å klumpe seg

Endelsen finnes dessuten i avledningene

gielu	blodklump	gieluluvvat	å bli størknet, klumpet blod
buogu	byll	buoguluvvat	å få byll

og kan legges til enkelte verbstammer, f.eks.

goika/t	å tørste	goikaluvvat	å bli tørst
gokča/t	å dekke	gokčaluvvat	å bli tildekket
juhka/t	å drikke	juhkaluvvat	å bli beruset
šiedđa/t	å pese	šiedđaluvvat	å bli andpusten

Endelsen	legges til	Eksempler	
-stuvvat -v-	<i>Likestavelses nomen</i> <i>Ulikestavelses nomen</i> (sluttkonsonant sløyfes) Stammen får <i>svakt stadium</i> .	lihkku > lihkostuvvat ráhki/s > ráhkistuvvat	lykke å lykkes kjær å bli glad i

Grunnord		Translativt verb	
čalbmi	øye	čalmmástuvvat	å bli lei av, å få nok av (å se)
heahti	nød, fare	headástuvvat	å komme i nød, å utsettes for fare
lihkku	lykke	lihkostuvvat	å lykkes
miella	lyst, sinn	mielastuvvat	å ha lyst til
nubbi	annen	nuppástuvvat	å forandres, å forvandles
hirkma/t	forferdelig	hirpmástuvvat	å bli forbauset, å bli forskrekket
oarbbi/s	far- eller morløs	oarbbistuvvat	å miste far eller mor
ráhki/s	kjær	ráhkistuvvat	å bli glad i

Følgende er avledet av verbstammer:

dolka/t	å bli lei av	dolkkastuvvat	å bli litt lei
loakti/t	å bruke opp, å gjøre ende på	loavttástuvvat	nesten å ta slutt

Endelsen	legges til	Eksempel	
-suvvat -v-	<i>Likestavelser nomen</i> Stammen har <i>sterkt stadium</i> . Vokalskifte <i>i > á</i> foran endelsen.	nálli > nállásuvvat	slekt, rase å slekte på

Grunnord		Translativt verb	
namma	navn	nammasuvvat	å tilfalle en som eiendom («å komme i ens navn»)
miella	sinn, lyst	miellasuvvat	å samtykke, å gå inn på
nálli	slekt, rase	nállásuvvat	å slekte på, ligne

Av enkelte verb og ulikestavelses adjektiv:

jávis	dekket med eller begravet under snø, sand, jord osv.	jávvasuvvat	å bli dekket med eller begravd under snø, sand, jord, osv.
njiella/t	å svelge; å dra (foss, stryk)	njiellasuvvat	å komme til å bli dradd med (av foss)
norda/t	å støte, puffe; å slå seg	nordasuvvat, nordašuvvat	å komme til å støtes, puffes; å la seg støte, puffe
oažžu/t	å få	oažžasuvvat, oažžašuvvat	å komme til å få, være mulig å få tak i

Endelsen	legges til	Eksempler	
-(a)šuvvat	<i>Likestavelses nomen</i>	bárti	knipe, vansker
-v-	<i>Ulikestavelses nomen</i>	> bartašuvvat,	å komme i knipe,
-(a)huvvat	<i>(sluttkonsonant sløyfes)</i>	bartahuvvat	i vansker
-v-	Stammen får <i>sterkt stadium.</i>	lámi/s	vanfør
		> lápmašuvvat,	å bli vanfør,
		lápmahuvvat	lemlestet

I øst brukes endelsen *-šuvvat*, i vest brukes vanligvis *-huvvat*.

Grunnord		Translativt verb	
bárti	knipe, vansker	bartašuvvat, bartahuvvat	å komme i knipe, i vansker
billi	skadet tilstand	billašuvvat, billahuvvat	å bli ødelagt
moivi	uorden, forvirring	moivašuvvat, moivahuvvat	å komme i uorden, å bli forvirret
sálti	salt	sáltašuvvat, sáltahuvvat	å bli (tilstrekkelig) salt
váivi	pine, plage	váivašuvvat, váivahuvvat	å få besvær, å være lei seg, å plages
lámi/s	vanfør	lápmašuvvat, lápmahuvvat	å bli vanfør, å bli lemlestet
oahpi/s	kjent	oahppašuvvat, oahppahuvvat	å bli kjent med
olli/s	fullstendig	ollašuvvat, ollahuvvat	å fullbyrdes

Av verbstammer, f.eks.

hárdi/t	á erte	hárdasuvvat, hárdahuvvat	á la seg erte, á bli ertet
joatki/t	á forlenge	joatkasuvvat	á bli forlenget
molsu/t	á skifte, bytte	molsasuvvat, molsahuvvat	á ombyttes (tilfeldig)
jeđde/t	á trøste	jeađđasuvvat	á bli trøstet

ESSIVE VERB

Essive verb betegner *tilstand*. Grunnordet angir hvilken tilstand det er, f.eks. *čurbošit* 'å være klosset', av *čurbi* 'klosset'. Grunnbetydningen av de essive verbene er *å være slik* eller *det som grunnordet angir*.

Endelsen	legges til	Eksempler
-(á)t	<i>Likestavelses nomen</i> <i>Ulikestavelses nomen</i> (<i>sluttkonsonant sløyfes</i>) Stammen får <i>forlengt</i> <i>sterkt stadium</i> . Vanligvis vokalskifte til <i>á</i> foran endelsen.	ritni rim > ridnát á stå med rim på čáhppa(t) svart > čáhppát á se svart ut

Slike essive verb på *-(á)t* er *sammendradde verb*. De betegner *tilstand* eller *utseende*. Eksempler:

Grunnord		Essivt verb	
botnji	vridning	bodnját	á være forvridd eller skeiv
lotnji	glatt og pent hengende folder på klærne	lodnját	á stå eller sitte med glatt og pent hengende folder på klærne
ritni	rim	ridnát	á stå med rim på
leappo-	bredt ut	leabbát	á være eller ligge utbredt
vealu-	liggende	veallát	á ligge
čáhppa/t	svart	čáhppát	á se svart ut; á stå eller ligge (om noe som er svart)
fiskat/t	gul	fiskát	á se gul ut
vielga/t	hvit	vielgát	á se hvit ut
čohku/t	i sittende stilling	čohkkát	á sitte

Endelsen	legges til	Eksempler	
-(o)šit	<i>Likestavelses nomen</i> Stammen som i nom sg. Vokalskifte til <i>o</i> foran endelsen, og diftong- forenkling.	čuorbi > čurbošit	klosset å oppføre seg klosset, feile i ut- førelsen av noe
-uššat -š-	<i>Ulikestavelses nomen</i> Stammen som i nom sg. Ofte vokalskifte <i>i</i> > <i>á</i> (og forkortet til <i>a</i>) i 2. stavelse.	gávvil > gávváluššat, gávvaluššat	listig, lur å opptre listig, å være lur

Essive verb på *-(o)šit*, *-uššat* har betydningen *å opptre* eller *oppføre seg* slik som grunnordet angir. Eksempler:

Grunnord		Essivt verb	
čuorbi	klosset	čurbošit	å oppføre seg klosset
fuorra	usedelig person	furrošit	å oppføre seg usedelig
jalla	dum, tosket	jallošit	å oppføre seg som en tosk
noaidi	trollmann	noidošit	å øve trolldom
ahkit	kjedelig	ahkáduššat, ahkiduššat	å kjede seg
gávvil	listig, lur	gávváluššat, gávvaluššat	å opptre listig, lurt
guvllár, guvhllár	kvakksalver	guvlláruššat, guvllaruššat, guvhlláruššat, guvhllaruššat	å drive kvakksalveri

Endelsen	legges til	Eksempel	
-dit	<i>Likestavelses nomen</i> Stammen har <i>sterkt</i> <i>stadium</i> .	illu > illudit	glede å glede seg

Disse essive verbene på *-dit* har betydningen *å frambringe*, *være midt oppi* eller *opptre som* det som grunnordet angir, f.eks.

Grunnord		Essivt verb	
bárti	knipe, vansker	bártidit	å være i vansker
durdi	søle	durdidit	å være tilsølt
illu	glede	illudit	å glede seg
irgi	kjæreste	irgidit	å gjøre kur til, å fri
jietna	lyd, stemme	jietnadit	å ytre, gi lyd fra seg
suovva	røyk	suovvadit	å ryke
suddu	synd	suddudit	å synde

Endelsen	legges til	Eksempler	
-stit	<i>Likestavelses verb</i>	doalvi, doalvvi	trav
-stt-	<i>Ulikestavelses nomen</i>	> doalvvástit	å trave
	Stamme som i akk/ gen sg.	suoivvan, suoivana	skygge
	Vokalskifte <i>i</i> > <i>á</i> foran endelsen.	> suoivanastit, suoivvanastit	å skygge over
	<i>Likestavelses nomen</i> med 3 stavelser i nom sg.	joavdela/s	ledig
	Sluttkonsonant sløyfes.	> joavdelastit	å gå ledig, å drive dank
	Stadium som i nom sg.		

Disse essive verbene på *-stit* har betydningen: *å drive med, å opptre som* eller *å frambringe det som grunnordet angir*, f.eks.

Grunnord		Essivt verb	
dárru	norsk (språk)	dárustit	å snakke norsk
leaika	spøk	leaikkastit	å spøke
doalvi	trav	doalvvástit	å trave
njolgi	luntetrav	njolggástit	å springe i luntetrav
suopma	finsk (språk)	suomastit	å snakke finsk
suovva	røyk	suovastit	å ryke; å røyke (f.eks. fisk)
állan	alen	állanastit	å måle i alen
suoivvan, suoivva	skygge	suoivanastit, suoivvanastit	å skygge over
joavdela/s	ledig, uten beskjeftigelse	joavdelastit	å gå ledig, å drive dank
vuolaha/s	spon	vuolahastit	å spile ut (bellinger) med høvel- spon

Endelsen	legges	Eksempel
-(i)stit, -(ii)dit	<i>Ulikestavelses nomen</i> Sluttkonsonant sløyfes. Stammen har <i>svakt stadium</i> . Vokalskifte til <i>i</i> (foran <i>-stit</i>) og til <i>ii</i> (foran <i>-dit</i>). Diftongforenkling foran <i>ii</i> .	liekka/s varm > liekkistit, likkiidit å kjennes varm

Essive verb på *-(i)stit* og *-(ii)dit* har samme betydning: *å lukte, smake, kjennes slik som grunnordet angir, f.eks.*

Grunnord		Essivt verb	
bahča	bitter	bahčistit, bahčiidit	å lukte eller smake vondt
civnna	som lukter svidd	civnnistit, civnniidit	å lukte svidd
galmma/s	kald	galmmistit, galmmiidit	å kjennes kald
guohca	råtten	guohcistit, guhciidit	å lukte råttent
liekka/s	varm	liekkistit, likkiidit	å kjennes varm
njálgga/t, njálggi/s	velsmakende, søt	njálggistit njálggiidit	å smigre, smiske å smake søtt
suvrri/s	sur	suvrriidit	å smake eller lukte surt

og dessuten:

sálti	salt	sálttiidit	å smake salt
haksi/t	å lukte (transitivt)	havssiidit	å lukte (ikke transitivt)

Avledningsendelsen *-stit* kan kombineres med de frekventative endelsene *-(a)ddat/-(a)llat* og *-(a)lit*. (Frekventative verb uttrykker at handlingen skjer gjentatte ganger; de står på side 243):

Kombinert endelse	legges til	Eksempler	
-staddat, -tt- -stallat -l-	<i>Likestavelses nomen</i>	noaidi	trollman
	<i>Ulikestavelses nomen (sluttkonsonant sløyfes)</i>	> noaiddástaddat, noaiddástallat	å øve trolldom dom
	Stammen får <i>svakt stadium.</i>	háni/s	gjerrig
	Vokalskifte <i>i > á</i> foran endelsen.	> hánástaddat, hánástallat	å vise seg gjerrig
	<i>Sammendradde nomen</i>	boazu, bohcco	rein
	Stamme som i akk/gen sg.	> bohccostaddat, bohccostallat	å leke rein
-stalit	<i>Ulikestavelses nomen</i>	vuoni, vuotnáma	svigermor
	Stamme som i akk/gen sg.	> vuotnámastalit	å kalle noen svigermor

Disse *frekventativ-essive* verbene har betydningen:

- *Å oppføre seg* som angitt i grunnordet
- *Å leke* (være) eller *leke med* det grunnordet nevner
- *Å stelle med* det grunnordet angir
- *Å kalle noen* det grunnordet angir

f.eks.

Grunnord		Frekventativ-essivt verb	
áhčči	far	áhčástaddat, áhčástallat	å kalle noen far
dolla	ild, bål	dolastaddat, dolastallat	å lage bål, å gjøre opp ild, brenne bål
gáffe	kaffe	gáfestaddat, gáfestallat	å ha en kafferast
hearrá	storkar, herre	hearrástaddat, hearrástallat	å oppføre seg som en storkar
noaidi	trollmann	noaiddástaddat, noaiddástallat	å øve trolldom
nuorra	ung	nuorastaddat, nuorastallat	å oppføre seg som en ung- dom
spábba	ball	spáppastaddat, spáppastallat	å leke med ball

ama/s	fremmed	amastaddat, amastallat	å oppføre seg som en fremmed eller føle seg slik
háni/s	gjerrig	hánástaddat, hánástallat	å vise seg gjerrig
čora	liten flokk	čorastallat	å ferdes med en liten flokk
boazu	rein	bohccostaddat, bohccostallat	å leke rein
olmmái, almmái	kamerat	olbmástallat, albmástaddat	å kalle noen kamerat, å være kamerat med noen
láža	sønns eller datters svigerfar eller svigermor	láhčamastalit	å kalle noen for «láža»
vuoni	svigermor	vuotnámastalit	å kalle noen svigermor

SENSIVE VERB

Sensive verb brukes når en gir uttrykk for hva en *synes* om noe. Det finnes bare én avledningsendelse for slike verb:

Endelsen	legges til	Eksempler
-šit	<p><i>Likestavelser nomen</i></p> <p><i>Ulikestavelser nomen (sluttkonsonant sløyfes)</i></p> <p><i>Sammendradde nomen (sluttkonsonant sløyfes)</i></p> <p>Stammen har <i>svakt stadium</i>.</p> <p>Vokalskifte <i>i > á</i> og <i>u > o</i> foran endelsen.</p> <p>Diftongforenkling foran <i>o</i>.</p>	<p>headju dårlig, svak > hejošit å anse som dårlig eller svak</p> <p>háni/s gjerrig > hánášit anse for å være gjerrig</p> <p>rikki/s rik > rikkášit å anse for å være (altfor) rik</p>

Sensive verb har betydningen: *å synes at noen eller noe er (altfor) det som grunnordet angir, å anse noe eller noen for å være (altfor) det grunnordet angir, f.eks.*

Grunnord		Sensivt verb	
buorre	god, bra	buorášit	å anse for å være (altfor) bra
headju	dårlig, svak	hejošit	å anse for å være dårlig eller svak
jállu	dristig	jálošit	å anse for å være (altfor) dristig
nuorra	ung	nuorašit	å anse for å være (altfor) ung
váivi	plage, pine	váivvášit	å synes at noe er en plage
ama/s	fremmed	amašit	å føle seg fremmed
boari/s	gammel	boarášit	å anse for å være (altfor) gammel
govda/t	bred	govddašit	å anse for å være (altfor) bred
lossa/t	tung	losašit	å anse for å være (altfor) tung
ruoinna/s	mager	ruoinnašit	å synes at noe er magert
bahča	bitter	bahčašit	å anse for å være (altfor) bitter
rikki/s	rik	rikkášit	å anse for å være (altfor) rik
cuoŋu	sterk skare	cuŋošit	å anse for å være (altfor) sterk skare

13 Avlede nomen

Det finnes både avlede substantiv og avlede adjektiv. Grunnordet til disse avlede nomen kan være

- et *verb*
- et annet *nomen*
- et *adverb*

I denne boka er de avlede nomenene ordnet etter hvilket ord de er avlede av. Til praktisk bruk kan det likevel være nyttig å ordne dem i betydningsgrupper. Her følger derfor en liste over avlede substantiv og adjektiv, ordnet etter betydningen:

AVLEDNINGSENDELSE SOM DANNER SUBSTANTIV

Personbetegnelser	Avledningsendelse	Side
den som pleier å utføre noe (<i>goarru</i> , 'syerske')	- (i) , - (u) , - ddji	298
	- (á)r	300
	- n	301
den som for øyeblikket holder på med noe (<i>lohkki</i> , 'leser')	- (i) , - (u) , - ddji	298
en person som er dyktig i noe (<i>bivdár</i> , 'dyktig jeger')	- (á)r	300
en person (et dyr, en plante) som det er skjedd eller gjort noe med (<i>jámet</i> , 'dauing')	- t	324
personer som står i et bestemt forhold til hverandre (<i>burežat</i> , 'godvenner')	- š	336
en person som utmerker seg ved noe, eller som er karakterisert på en bestemt måte (<i>dárrolaš</i> , 'en som er flink i norsk')	- laš	335
	- (a)t , - (u)t , - (o)t . . .	337
en person som tilhører et bestemt folk (<i>suopmelaš</i> , 'finlender')	- laš	335
en person (et dyr) som en omtaler eller tiltaler på en vennlig eller kjærlig måte (<i>áhčážan</i> , 'kjære far')	- huoš	334
	- š (+ poss. suff.) . .	338
diminutiv (<i>nieiddaš</i> , 'liten pike')	- š	338

Betegnelser for gjenstander, figurer, sted, vei, vær og føre	Avledningsendelse	Side
noe som har en egenskap i høy grad (<i>cahkkiľuš</i> , 'noe som lett brenner')	-ľuš	302
middel eller redskap til å utføre en handling med (<i>čoaľddaa</i> , 'nøkkel')	-(a)s	318
	-(a)ľdat	319
	-n	320
	-(u)s	321
	-(a)	322
	-stat, -(a)t	325
	-hat	329
resultatet eller produktet av en handling (<i>čáala</i> , 'skrift')	-(a)ľdat	320
	-(u)s	321
	-(a)	322
	-nas	323
	-stat, -(a)t	325
	-hat	329
det som det blir gjort noe med (<i>borramuš</i> , 'noe å spise, mat')	-muš	316
	-(u)s	321
vær (<i>oaĩnnádat</i> , 'klart vær med god sikt')	-(á)dat	340
	-dat	328
føre (<i>dobaaat</i> , 'klabbeføre')	-dat	328
sted eller vei (<i>oroaaat</i> , 'oppholdssted')	-ľdat	320
	-hat	329
noe som ligner på noe (<i>geasádat</i> , 'sommerlig vær om våren eller høsten')	-dat	340
	-s	341
	-(u)š	342
noe som har en bestemt egenskap (<i>jobbaas</i> , 'sirkel')	-s	340
noe som skriver seg fra eller hører til noe (<i>sáľzaaat</i> , 'saueskinn', <i>suorpmas</i> , 'finger- ring')	-dat	339
	-s	341
	-(u)š	342
emne til å lage noe av (<i>áĩrrus</i> , 'åre-emne')	-s	341
diminutiv (<i>jogaš</i> , 'ei ľita elv')	-š	338
en gjenstand som er laget av et bestemt materiale, eller med henblikk på noe (<i>sistteaaat</i> , 'bellinger av garvet reĩnskinn', <i>čázeaaat</i> , 'vanntette sommerkomager')	-t	342

Nomen avledet av verb

handlernomen og handlingnomen	Avledningsendelse	Side
Handlingsnomen betegnet med		

Abstrakte begrep	Avledningsendelse	Side
en handling eller tilstand generelt (<i>čállin</i> , 'skrivning')	-n, -pmi	311
	-muš	316
en handling eller hendelse eller tilstand i et konkret enkelttilfelle (<i>doaivu</i> , 'håp')	-(u)	315
	-stat, -(a)t	325
en vedvarende eller stadig gjentatt handling eller hendelse (<i>bávkkas</i> , 'smelling')	-(a)s	317
en handling eller tilstand som flere er med på (<i>jugalmasat</i> , 'drikkelag')	-lmas, -lvas	318
tilstand (<i>čatnagasas</i> , 'i innbundet stand')	-(a)gas-	326
	-(a)s-	326
egenskap (<i>buorrevuohta</i> , 'godhet')	-(o)dat	331
	-vuohta	333
dimensjon (<i>guhkkodat</i> , 'lengde')	-(o)dat	332
	-(u)	332

AVLEDNINGSENDELSER SOM DANNER ADJEKTIV

	Avledningsendelse	Side
som kan eller gjør noe (<i>lohkki</i> , 'som kan lese')	-(i), -(u), -ddji	298
	-(á)ris	301
	-l	303
som lar seg gjøre eller er verdt å gjøre (<i>borahahti</i> , 'spiselig')	-(a)hti	303
som stadig kan eller gjør noe (<i>gierdavaš</i> , 'tålmodig')	-vaš	307
som kan eller gjør noe i stor grad (<i>johtálas</i> , 'reiselysten')	-(i), -(u), -ddji	298
	-(e)s, -(e)š	305
	-las	306
	-hkis	306
	-i, -ddjái	352
som er tilbøyelig til å, eller som lett kan eller gjør noe (<i>buleš</i> , 'brennbar')	-š	308
som har noe i stor grad (<i>geađgái</i> , 'full av stein')	-(e)s, -(e)š	305
	-i, -ddjái	352
som er i en bestemt posisjon eller tilstand (<i>vealu</i> , 'liggende')	-u, -o	327
som er noe i litt større grad (<i>buorebuš</i> , 'litt bedre')	-š	351
som har et bestemt utseende, eller er av en bestemt alder eller varighet (<i>golmma-jahkásaš</i> , 'treårig')	-saš, -haš, -š, -n	360
	-t	361

som hører til en bestemt tid (<i>otnáš</i> , 'dagens')	-(á)š	362
komparativ (<i>buoret</i> , 'bedre')	-bbo, -t	344
superlativ (<i>buoremus</i> , 'best')	-mos, -mus	344
som ikke eller bare i liten grad har noe (<i>lihkoheapmi</i> , 'ulykkelig')	-heapmi, -heapme .	354
som er det motsatte (<i>buhtismeahttun</i> , 'uren')	-htes, -keahtes, -ha	355
	-meahttun	309, 356
slik som den (<i>dákkár</i> , 'slik som denne her')	-kkár	357
hva slags (<i>makkár</i> , 'hva slags')	-kkár	357
'hvordan' (relativt adjektiv) (<i>makkár</i> , 'hvordan')	-kkár	357
adjektiv med forskjellige betydninger	-laš	358

SJELDNE AVLEDNINGSENDELSE

Det finnes dessuten en del avledningsendelser som bare brukes i noen få ord, f.eks.

SUBSTANTIV		ADJEKTIV	
Endelse	Eksempler	Endelse	Eksempler
-(e)š	<i>ovdeš</i> belling på framfot	-(a)/-(a)g-	<i>bahča</i> , (gen <i>bahččaga</i>) med ond smak
-(a)kkis	<i>bulljarakkis</i> boble	-(u)gas	<i>árbmugas</i> nådig
-has, -kas	<i>bahákas</i> den onde	-haš, -kaš	<i>oanehaš</i> kort
-lat	<i>vuostálat</i> motbakke	-das-	<i>olgguldas</i> ytter-
-(o)lat	<i>mihtolat</i> medbakke	-lmas	<i>beakkálmás</i> berømt
-l	<i>siessal</i> nevø, niese	-(a)skas	<i>dávttaskas</i> full av bein, med lite marg
-t	<i>čeahcet</i> nevø, niese		
-laš, -luš	<i>bajáluš</i> dessert		
-(o)nas	<i>balddonas</i> skremsel		
-(o)r	<i>gilkor</i> tremerke på rein eller sau		

Disse avledningsendelser er ikke særskilt beskrevet i denne boka. Eksempler vil en finne i større ordbøker.

Nomen avledet av verb

Av verb avledes det *substantiv* og *adjektiv*. Disse avledede ord kan inndeles i *handlernomen* og *handlingsnomen*.

Handlernomen er ord som betegner *den/det som utfører handlingen*, f.eks. *čálli*, 'skriver/forfatter/sekretær'.

Handlingsnomen betegner enten

- *Selve handlingen*, f.eks. *čállin*, 'skrivning'
- *Redskapet*, midlet til å utføre handlingen med, f.eks. *čohkun*, 'kam'
- *Gjenstanden* for handlingen, f.eks. *borramuš*, 'mat'
- *Resultatet* (produktet) av handlingen, f.eks. *čála*, 'skrift'
- *Vær- vind-, føreforhold*, eller *stedet* hvor handlingen skjer, f. eks. *dobadat*, 'klabbeføre', *boadáldat*, 'stedet hvor folk eller dyr kommer'

HANDLERNOMEN

Noen avledningsendelser danner både *substantiv* og *adjektiv*, de fleste danner *bare adjektiv*:

Substantiv og adjektiv	Bare adjektiv
- (i) , - (u)	- hahtti , - (a)htti
- (ea)ddji , - jeaddji	- l , - (i)l
- (á)r	- (e)s , - (e)š
- n	- las
	- hkis , - (a)hkis , - jahkis
	- vaš
	- š
	- meahtun

Avledningsendelser for substantiv og adjektiv

Presens partisipp

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
- (i) A/G uf.	<i>Likestavelser verb</i> på <i>-at</i> og <i>-it</i> . Stammen får <i>forlenget sterkt stadium</i> .	lohka/t å lese > lohkki leser
- (u) A/G uf.	<i>Likestavelser verb</i> på <i>-ut</i> . Stammen får <i>forlenget sterkt stadium</i> .	goarru/t å sy > goarru syerske
- (ea)ddji A/G uf.	<i>Ulikestavelser verb</i> Vokalskifte <i>i</i> > <i>ea</i> foran endelsen.	muitali/t å fortelle > muitaleaddji forteller
- jeaddji A/G uf.	<i>Sammendradde verb</i>	murre/t å hugge ved > murrejeaddji vedhugger

Presens partisipp som substantiv

Som *substantiv* kan presens partisipp ha følgende betydninger:

- Den som *for øyeblikket* utfører handlingen, f.eks.

Ii dahkan **gullinge/gullin ge.**

Han lot som om han ikke hørte.

Don šattat vel joksat Sirpmás
gohcciid.

Du kommer ennå tidsnok til å
treffe folk oppe (våkne) i Sirma.

- Den som *pleier* å utføre handlingen, f.eks.

Mánná lea nu unnán (uhccán) **borri.** Barnet spiser så lite.

Máhtte lea viššalis **bargi.**

Mattis arbeider flittig («Mattis er
en flittig arbeider»).

Mun dat láven leat **murrejeaddjin.**

Det er jeg som pleier å
hogge ved.

Presens partisipp som adjektiv

Som adjektiv kan presens partisipp ha følgende betydninger:

- (Den/det) som *utfører handlingen* generelt. I denne betydningen brukes adjektivet bare som *attributt*; det har ingen særskilt attributtform:

lohkki mánná

et barn som leser eller som kan
lese

šaddi mánnu

voksende måne

ealli guolli

levende fisk

Boade **boahhte** (boahtti) vahku.

Kom i neste uke.

- (Den) som er *meget dyktig i* eller *svær til å* utføre handlingen. I denne betydningen kan adjektivet brukes både som *predikativ* og som *attributt*, med *attributtformen på -s*:

Predikativ:

Dat lea **juhkki.**

Han er svær til å drikke.

Dat mánná lea **lohkki.**

Det barnet er flink til å lese, eller
leser alltid.

Attributt:

Dat lea oba/oppa **juhkkis** olmmoš.

Han er et meget drikkfeldig men-
neske.

Die lea **lohkkis** mánná.

Hun der er et barn som er flink til
å lese, eller som alltid pleier å
lese.

Presens partisipp brukes mest som avledet nomen. Men i visse tilfeller er det knyttet et *objekt* til presens partisipp-formen som da kan oppfattes som *infinitt verbform*:

Dat lea ánssášeaddji báhpa bagadusa.

presens
partisipp

objekt

Han har fortjent
prestens formaning.

Andre handlernomen

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel
- (á)r A/G - (á)ra (uf.)	<i>Likestavelser verb</i> Stammen har <i>svakt stadium</i> , sjeldnere sterkt stadium. Vokalskifte til <i>á</i> foran endelsen.	bivdi/t > bivddár, bivdár å gå på jakt, fiske (dyktig) jeger eller fisker

Disse avledninger er *substantiv* uten stadieveksling. De betegner *den som utfører handlingen* (og ofte er meget dyktig), f.eks.

Grunnord	Handlernomen
bivdit å gå på jakt eller fiske	bivddár, (dyktig) jeger, fisker, fangstmann bivdár
dáidit å kunne, være mulig; kanskje	dáiddár kunstner
láitit å klandre	láittár, en som stadig klandrer allting láitár

Noen slike handlernomen på *-(á)r* henger sammen med andre typer verb uten at en kan si om de også er avledet av disse:

Verb	Handlernomen
bilkidit å gjøre narr av, å spotte	bilkkár, ertekrok bilkár
duddjot å gjøre hånd- arbeid, å ut- føre håndverk	duojár, (dyktig) håndverker; en som duodjár driver med samisk håndverk eller håndarbeid
dubmet å dømme	duopmár dommer
rievidit å røve	rievvár røver
stivret å styre	stivrrár styrer; en som er flink til å få orden og disiplin
	boalvár (finsk) handelsmann; smug- handler

Verb	Handlernomen
	guvllár, kvakksalver guvhllár
	keaisár, keiser geaisár
	viissár viser (på klokker og ur)

Enkelte slike ord kan ha endelsen *-(i)r*, A/G *-(á)ra*, og stadieveksling, f.eks.

boalvvir, A/G boalvára	(finsk) handelsmann; smughandler
doavttir, A/G doaktára	lege
geaissir, A/G geaisára	keiser
viissir, A/G viisára	viser (på klokker og ur)

Flere av handlernomene på *-(á)r* kan også brukes som *adjektiv*, med *attributtform* på *-is*, f.eks.

Som predikativ	Som attributt	
bilkkár, bilkár	bilkkáris, bilkáris	tilbøyelig til å gjøre narr av folk
bivddár, bivdár	bivddáris, bivdáris	flittig, heldig, dyktig som jeger, fisker eller fangstmann
duojár,	duojáris,	flittig eller flink i håndverk eller håndverk
duodjár	duodjáris	eller håndarbeid
stivrrár	stivrráris	herskesyk

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
-n A/G -na (uf.)	<i>Likestavelser verb</i> Stammen får <i>svakt stadium</i> . Vokalskifte <i>i > á</i> og <i>u > o</i> foran endelsen. Diftongforenkling foran <i>o</i> .	geassi/t å trekke, å dra > geasán trekkdyr, drager fierru/t å røre rundt > firon en som stadig rører (også: tvare, redskap til å røre om med)

Disse handlernomen på *-n* har ikke stadieveksling. De betegner en person som en, gjerne bebreidende, vil karakterisere som *stadig opptatt med handlingen*, f.eks.

Grunnord		Handlernomen	
ruohttat	å springe	ruohtan	en som stadig springer
soahtat	å stride, føre krig	soadan	en som er krigersk, stridig
stoahkat	å støye, å holde leven; å leke	stoagan	balstyring; en som stadig støyer, som er vilter
geassit	å trekke, å dra	geasán	trekkdyr, drager (også om folk)
lávlut	å synge	lávllon	en som stadig synger
fierrut	å røre rundt,	firon	en som stadig rører rundt
fearrat	å telje	fearan	en som stadig teljer
goaivut	å grave	goivvon	en som stadig graver
soallut	å stikke tenner	solon	en som stadig pirker i tennene sine

Enkelte av disse avledninger på *-n* kan også brukes som *handlingsnomen*, f.eks. *fearan*, 'redskap til å telje med'. De står på s. 320.

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel
-luš A/G -luša	<i>Likestavelser verb</i> Stammen får <i>forlenget sterkt stadium</i> . Vokalskifte <i>a > i</i> foran endelsen.	sodja/t å bøye seg, gi etter > soddjiluš noe som lett bøyes eller gir etter

Disse avledninger på *-luš* betegner noe som (i høy grad) *har den egenskap som grunnverbet angir*. Eksempler:

Grunnverb		Handlernomen	
cahkat	å ulme	cahkkiluš	noe som lett brenner
čuodjat	å lyde, klinge	čuoddjiluš	noe som lyder høyt, klart, tydelig (f.eks. pianostrenger)
sodjat	å bøye seg, gi etter	soddjiluš	noe som lett bøyes eller gir etter
suohkut	å tykne, svulme	suohkkuluš	noe som lett blir tykt eller størkner
vuodjut	å synke	vuoddjuluš	noe som synker lett; mat som lett glir ned

Til disse substantiv på *-luš* svarer adjektiv på *-l*. De står på side 303.

Avledningsendelser bare for adjektiv

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
-(a)htti A/G uf.	<i>Kausative verb</i> på <i>-hit</i> .	borahi/t å være spiselig > borahahtti spiselig
	<i>Ulikestavelses verb</i> Bindevokalen foran endelsen er <i>a</i> .	muitali/t å fortelle > muitalahtti verdt å fortelle

Disse avledninger er egentlig *presens partisipp* av kausative verb på *-(a)httit*, og de har *ikke stadiesveksling*.

De kausative grunnverbene på *-hit* som endelsen føyes til, er slike som ved siden av å være «vanlige» kausative verb har særbetydningen *handlingen lar seg gjøre* eller *er verdt å gjøre*. Avledningene på *-(a)htti* har samme betydning:

Grunnverb		Handlernomen	
anihit	å være brukbar	anihahtti	brukbar
birgehit	å kunne klare seg med det	birgehahtti	slik at en klarer seg med det
borahit	å være spiselig	borahahtti	spiselig
jugahit	å la seg drikke	jugahahtti	drikkelig
oruhit	å være mulig å oppholde seg	oruhahtti, orohahtti	mulig å være eller oppholde seg der
váccihit	å være mulig å gå	váccihahtti	slik at en kan gå der
árvidit	å forstå, å skjønne	árvidahtti	forståelig, lett å skjønne
muitalit	å fortelle	muitalahtti	verdt å fortelle

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel
-l A/G -la attr. -lis (uf.)	<i>Likestavelses verb</i> Stammen får <i>forlenget sterkt stadium</i> . Vokalskifte <i>a > i</i> foran endelsen.	doapma/t å skynde seg, å ta til å > doabmil snar, foretaksom

Disse handlernomenene på *-l* har ikke stadiesveksling. De har betydningen som har evne til å utføre handlingen (gjerne fort) f.eks.

Grunnverb		Handlernomen	
bivvat	å holde varmen	bivvil (utt. /bivvivil/)	flink til å holde seg varm
čuodjat	å lyde, klinge	čuoddjil	høytlydende, høy; stemt (om lyd)
doapmat	å skynde seg, å ta til å	doabmil	snar, foretaksom
gierdat	å tåle	gierdil	hardfør, tålmodig
sodjat	å bøye seg, å gi etter	soddjil	bøyelig, lett for å bøyes, myk
šaddat	å vokse, å bli	šaddil	som vokser fort
bastit	å være kvass	bastil	kvass
muitit	å huske	muitil	som har god hukommelse
veadjit	å kunne, å være opplagt til å	veaddjil	dyktig og utholdende
bissut	å bestå	bissul	stø, stadig
čuovvut	å følge	čuovvul	flink til å følge
oažžut	å få	oažžul	flink til å få

Enkelte slike handlernomen på *-l* har ikke vokalskifte og ikke forlenget sterkt stadium, f.eks.

bivvat	å holde varmen	bivval utt. /bivval/ (om bivvil, se ovenfor)	varm; varmt vær
viššat	å gidde	viššal	flittig
čuodjat	å lyde, klinge	čuodjal (čuoddjil)	høytlydende, høy
johtit	å flytte, å være på reise	johtil	hurtig

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
- (e)s , - (e)š , A/G - (e)sa , - (e)ša attr. - (e)sis , - (e)šis (uf.)	<i>Likestavelses verb på -at og -it.</i> Stammen får <i>forlenget sterkt stadium.</i> Vokalskifte til <i>e</i> foran endelsen, og diftongforenkling.	diehti/t å vite > dihhtes , dihhteš flink til å vite, som har god greie på noe
	<i>Sammendradde verb på -et.</i>	gille/t å gidde > gilles , gilleš utrettelig, strevsom, flittig

I vest brukes endelsen *-(e)s*, i øst *-(e)š*.

Disse handlernomenene har ikke stadièveksling. De betyr (*den*) som er særlig flink til å utføre handlingen. f.eks.

Grunnord		Handlernomen	
áicat	å legge merke til	áices , áiceš (<i>áicil</i>)	snar til å legge merke til allting, gløgg
deaivat	å treffe	deives , deiveš	flink til å treffe
diehtit	å vite	dihhtes , dihhteš	flink til å vite, som har god greie på noe
geargat	å bli ferdig	gerges , gergeš	snar til å bli ferdig med sitt arbeid
gillet	å gidde	gilles , gilleš	<i>utrettelig, strevsom, flittig</i>

Avledningsendelsen *-(e)s*, *-(e)š* kan også legges til visse nomen som betegner legemsdeler (de som har noe med *sansene* å gjøre), f.eks.

Grunnord		Handlernomen	
beallji	øre	belljes , bellješ	som hører godt
čalbmi	øye	čalbmes , čalbmeš	som ser godt, skarpsynt
njunni	nese	njunnes , njunneš	som har fin nese eller skarp luktesans

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler	
-las A/G -lasa Ill -lassii attr. -las	<i>Likestavelses verb</i> Stammen har <i>sterkt stadium</i> . Vokalskifte <i>i > á</i> og <i>u > o</i> foran endelsen. Diftongforenkling foran <i>o</i> .	johti/t > johtálas čierru/t > čirrolas	å flytte, å være på reise reiselysten å gråte grinet

Disse handlernomen på *-las* betyr: *særlig tilbøyelig til å gjøre den handlingen som grunnordet angir*, f.eks.

Grunnord		Handlernomen	
gjelástallat	å lyve	gjelástallalas	løgnaktig
riedjat	å skråle, å støye	riedjalas	fæl til å skråle, støye
bealkit	å skjenne	bealkálas	fæl til å skjenne
jáhkkit	å tro, å anse for å være sant	jáhkkálas	godtroende
johtit	å flytte, å være på reise	johtálas	reiselysten
biehkut	å klynke, å klage	biehkolas	tilbøyelig til å klynke og klage
čierrut	å gråte	čirrolas	som gråter mye, grinet
doarrut	å slåss, å stange	doorrolas	stridig, fæl til å slåss eller stange

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler	
-hkis A/G -hkkása attr. -hkes	<i>Likestavelses verb på -stuvvat</i> . Stammen forkortes til tre stavelser.	anistu/vvat > anistuhkis	å begjære begjærlig
-(a)hkis A/G -(a)hkkása attr. -(a)hkes	<i>Ulikestavelses verb</i> Bindevokal foran endelsen er <i>a</i> .	suoládi/t > suoládahkis	å stjele tyvaktig
-jahkis A/G -jahkkása attr. -jahkes	<i>Sammendradde verb</i>	nágge/t > nággejahkis	å trette, å påstå påståelig

Siste vokal i endelsen kan også være *e*: *-hkes*, *-(a)hkes*, *-jahkes*, og i øst kan pluralis ha en kortform på *-hkká*. Disse handlernomenene har betydningen *særlig tilbøyelig til å utføre den handlingen som grunnordet angir*, f.eks.

Grunnord		Handlernomen	
anistuvvat	å begjære	anistuhkis	begjærlig
borastuvvat	å være sulten, å ha lyst på noe	borastuhkis	stadig sulten; som har lyst på noe
gielistit	å lyve	gielistahkis	løgnaktig
heahpanit	å skamme seg	heahpanahkis	bluferdig
muitalit	å fortelle	muitalahkis	glad i å fortelle
suoládit	å stjele	suoladahkis	tyvaktig
čohkkát	å sitte	čohkkájahkis	tilbøyelig til å sitte; svær til å bli sittende
nágget	å trette, å påstå	nággejahkis	påståelig

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel	
-vaš A/G -vačča attr. -vaš	<i>Likestavelser verb</i> VEST: Stammen får <i>forlenget sterkt stadium</i> . Vokalforkortning <i>a > e, u > o</i> og vanligvis <i>i > e</i> . ØST: Stammen har <i>sterkt stadium</i> . Vokalforkortning vanligvis bare <i>i > e</i> .	soahpa/t > soahppevaš	å høve, passe høvelig, passelig
		> soahpavaš	høvelig, passelig

Handlernomen på *-vaš* har betydningen *som stadig gjør eller som kan gjøre det som grunnordet angir*, f.eks.

Grunnord		Handlernomen	
ballat	å være redd	ballevaš (utt. /-lll-/), ballavaš	engstelig
bissut	å stå fast,	bissovaš (utt. /-sss-/), bissuvaš	som står fast; stadig, vedvarende

bistit	å vare	bistevaš (bistivaš)	varig
čuovvut	å følge	čuovvovaš (utt. /-vvv-/), čuovvuvaš	følgende; medfølgende, vedlagte
giitit	å takke	giitevaš , giitivaš	takknemlig
guoskat	å komme bort i, å angå	guoskevaš , guoskavaš	angående, vedrørende, vedkommende
oaidnit	å se	oaidnevaš	synsk
seastit	å spare	seastevaš	sparsom
soahpat	å høve, passe	soahppevaš , soahpavaš	høvelig, passelig
vássit	å gå (om tiden)	vássevaš (utt. /-sss-/)	forbigående

Noen slike avledninger kan ikke ha forlenget sterkt stadium og ikke vokalforkortning, f.eks.

duhtat	å bli tilfreds med	duhtavaš	tilfreds, fornøyd
gáhtat	å angre	gáhtavaš	angrende, botferdig
nohkat	å ta slutt	nohkavaš	forgjengelig
oahppat	å lære	oahppavaš	lærenem

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler	
-š <i>A/G -ša</i> <i>attr. -šis</i> (uf.)	<i>Likestavelser verb</i> Stammen får <i>svakt stadium</i> . Vokalskifte <i>a > e</i> <i>i > e</i> <i>u > o</i> foran endelsen. Diftongforenkling.	borra/t > boreš buolli/t > buleš goallu/t > gološ	å spise som har god appetitt å brenne som lett brenner, brennbar å fryse som lett fryser

Disse handlernomenene på *š* har ikke stadiesveksling. De betyr *som er tilbøyelig til å gjøre eller som lett gjør det som grunnordet angir*, f.eks.

Grunnord		Handlernomen	
ballat	å være redd	baleš	fryktsom
borrat	å spise	boreš	som har god appetitt
juhkat	å drikke	jugeš	drikkfeldig
suhttat	å bli sint	suhteš	som lett blir sint
buollit	å brenne	buleš	som lett brenner, brennbar
eallit	å leve	eleš	som holder lenge ut uten mat
oaddit	å sove	odeš	døsigg
goallut	å fryse	gološ	som lett fryser

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
-meahttun <i>A/G -meahtuma</i> <i>attr. -meahttun</i> <i>(uf.)</i> <i>I vest også:</i> -meahton <i>A/G -meahtoma</i> <i>attr. -meahton</i> <i>(uf.)</i>	<i>Likestavelser verb</i> Stammen har <i>sterkt stadium</i> .	veadji/t å kunne, formå > veadjemeahttun umuligg
	<i>Vokalforkortning</i> <i>i > e foran endelsen.</i>	
	<i>Ulikestavelser verb</i> Bindevokalen <i>i</i> sløyfes.	buorid/it å helbrede, å forbedre > buori/meahttun uhelbredelig, som ikke kan forbedres
	<i>Sammendradde verb</i>	dohkke/t å duge > dohkkemeahttun udugelig, udyktigg

Disse handlernomenene har ikke stadiesveksling. Avledninger på *-meahttun* er *nektende* adjektiver, med betydningene:

- *Som ikke eller i liten grad gjør handlingen*
- *Som ikke kan utføre handlingen, eller at handlingen ikke kan bli utført, f.eks.*

Grunnord		Handlernomen	
duhtat	å bli tilfreds, å nøye seg med	duhtameahttun	utilfreds
lohkat	å telle, lese, si	lohkameahttun	utallig
nohkat	å ta slutt	nohkameahttun	uforgjengelig; som ikke tar slutt
deavdit	å fylle, å oppfylle	deavdemeahttun	uoppfyllelig
oaidnit	å se	oaidnemeahttun	usynlig
veadjit	å formå, å kunne	veadjemeahttun	umulig
lodjut	å bli tam	lodjumeahttun	som ikke kan bli tam
árvidit	å forstå, å skjønne	árviemeahttun	som ikke kan forutsies eller forståes
buoridit	å helbrede, å forbedre	buoriemeahttun	uhelbredelig; som ikke kan forbedres
dohkkehit	å godta	dohkke/meahttun	som ikke kan godtas
heivehit	å få til å passe	heive/meahttun	som ikke kan tilpasses til noen eller noe
dohkket	å duge	dohkkemeahttun	udugelig
heivet	å høve, å passe	heivemeahttun	uhøvelig, upassende, usømmelig

HANDLINGSNOMEN

Handlingsnomen er *substantiv*, bortsett fra avledninger på *-(u)/-(o)* som er *adjektiv* (f.eks. *vealu muorra* 'et liggende tre').

Handlingsnomen som betegner selve handlingen

Aktio

Aktio er handlingsnomenet som betegner selve handlingen generelt, f.eks. *čállin*, 'skriving'. Aktio dannes slik:

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler	
-n A/G -ma (uf.)	<i>Likestavelses verb</i> Stammen har <i>sterkt stadium</i> .	čalli/t > čállin	å skrive skrivning
	<i>Sammendradde verb</i>	čilge/t > čilgen	å forklare forklaring
-(ea)pmi A/G -(ea)mi	<i>Ulikestavelses verb</i> Bindevokalen foran endelsen er <i>ea</i> .	bagadi/t > bagadeapmi	å oppdra oppdragelse
-pmi A/G -mi	<i>Passive verb</i> på -uvvot. Stammen forkortes til 3 stavelser.	lohkkoju/vvot > lohkkojupmi	å lese, telles det å bli telt

Merk at aktio av likestavelses verb *ikke har stadiieveksling*.

Aktio er et *substantiv*. Det kan brukes i alle kasus. Enkelte kasusformer har fått en spesiell betydning. For bruken av aktio som *attributt* og som første ledd i sammensetninger gjelder særskilte regler.

Eksempler for bruken av aktio i de forskjellige kasus

Nom	Deatnojohtin sáhtta leat váralaš.	Isløsningen på Tanaelva kan være farlig.
	Buot bivttasráhkadeapmi lea nissoniid bargu.	All kleslaging er kvinnearbeid.
	Odne leat lohkat.	I dag er det andaktsmøte.
Akk	In beassan dal deatnojohtima oaidnit.	Jeg fikk ikke se isløsningen på Tanaelva.
	Soai fertiiga manjdit náitaleami.	De måtte utsette giftermålet.
	Ii šaddan mihkkege gávna-demiid.	Det ble ikke noe sammentreff.
Gen	Odne leat golbma vihaheame.	I dag er det tre vielser.

Genitiv av aktio brukes også i post- og preposisjonsuttrykk. Her er aktio *attributt* til pre- eller postposisjonen. Bruken av aktioformen som attributt er beskrevet på s. 313.

Ill	Dudatgo/Dudat go mu čállimii?	Er du tilfreds med hvordan jeg skriver?
	Ii bohtán muorračuohppamii.	Han kom ikke på vedhogst.

	Dat lei oskkáldas gitta jápmimii.	Hun var trofast helt til døden.
Lok	Maid Máret sidai (áiggui) goarrumis?	Hva forlangte Marit for syingen?
	Beassá dárogiela maid vehá oahppat dulkomis.	Man vil også lære litt norsk ved (å høre på) tolkingen.
	Giittos eatnat luoikamis.	Mange takk for lånet.
Kom	Sii ealihit sin heakkaset vuodjimiin ja geasehemiin.	De tjener til livets opphold ved kjøring og transport.
	In vel čilgemiinge ádden/ ipmirdan.	Jeg forstod det ikke, selv om jeg fikk det forklart.
Ess	Duon mun in gohčo juoigamin.	Det der kaller jeg ikke å joike.

Spesiell bruk av aktio i illativ, lokativ, komitativ

Aktio illativ av et passivt verb, sammen med verbet *oažžut*, brukes om en avsluttet handling:

Jogo biillat ožžot **divvojupmái** (divvosupmái)? Har du fått bilen din ferdig reparert?

På samme måte brukes f.eks.

čállojupmái (čállosupmái) oažžut å få skrevet
gorrojupmái (gorrosupmái) oažžut å få sydd
lohkkojupmái (lohkkosupmái) oažžut å få lest eller telt

Aktio lokativ og *komitativ* kan brukes til å forsterke det finitte verb i setningen, f.eks.

heivemis gal heive, muhto ... det passer nok, men ...
udnomis dat udnošedje munnje de ville nok unne meg det
vuordimiinge/vuordimiin ge vuordá han venter og venter

Aktio essiv og *aktio lokativ* brukes meget ofte som *infinitt verbform*. Denne bruken er beskrevet på s. 474 og s. 475. Eksempler:

Máhtte áigu heaitit vuollaga/
vuola **juhkamis.** Mattis vil slutte å drikke øl.
Lea áin **muohttimin.** Det snør fremdeles.

Også andre kasusformer av aktio kan i visse tilfelle oppfattes som en infinitt verbform, nemlig når det er et objekt (eller steds-, tids-, måtes-adverbial) knyttet til aktio-formen:

Boađán du lusa **čállin** dihte **dan** reivve.

Jeg kommer til deg for å skrive/ få skrevet det brevet.

Mus lea **divvunmiella** **áiddi**.

Jeg har lyst å reparere gjerdet.

Máhtte lei mus **báhčinskihpárin** **guovžža**.

Mattis var jaktkameraten min under bjørnefellinga.

Bruken av aktio som attributt

Aktio er attributt:

- I post- og preposisjonsuttrykk
- Som første ledd i sammensatte ord
- I den såkalte agenskonstruksjonen

I post- og preposisjonsuttrykk brukes *genitivformen* av aktio. Foran postposisjoner er denne formen *vanligvis forkortet*.

I sammensatte ord og i den såkalte agenskonstruksjonen brukes *alltid* den *forkortede* aktio-formen. (Det er uvisst om det er nominativ eller genitiv som er forkortet.)

Forkortningen skjer etter følgende mønster:

Aktio nominativ og genitiv	Forkortet aktio	
čállin, čállim/a	čállin	skrivning
ráhkadeapmi, ráhkadeam/i	ráhkadan	laging

Merk at sluttkonsonant blir *-n*, og at det er vokalskifte *ea > a* i aktio av ulikestavelses verb.

Aktio som attributt i post- og preposisjonsuttrykk

I *postposisjonsuttrykk* brukes helst den *forkortede* genitivformen av aktio. I *preposisjonsuttrykk* er forkortning ikke mulig. Eksempler:

Mun dál boađán du lusa **čállin** **dihte/dihtii** dan reivve.

Jeg kommer nå til deg for å skrive det brevet.

Maid don doaivvut **rohkadallan** (**rohkadallama**) bokte oažžut?

Hva tror/håper du at du får ved å be?

Válddán dan ášši **guorahallan** (**guorahallama**) vuollai.

Jeg skal ta og undersøke denne saken («ta den under undersøkelse»).

Addaleame manjel lávejedje
sálmma lávlut

Etter å ha gitt (sine gaver), brukte
de å synge en salme.

Ovdal vihaheame ferte diedusge
čálihit.

Før vielsen må en selvfølgelig ta
ut lysning.

Aktio som første ledd i sammensatte ord

Når aktio er første ledd i sammensatte ord, kan *bare den forkortede formen* brukes. Eksempler:

čállinmášiidna

skrivemaskin

čohkkánsadji

sitteplass

orrunbáiki

bosted

divvunmiella

lyst til å reparere

riegádanbeaivi

fødselsdag

dearvvahansátni

hilsningsord

náitalanbeaivi

bryllupsdag

loahpahanrohkos

sluttbønn

Aktio som del av agenskonstruksjonen

Den såkalte agenskonstruksjonen svarer til en *relativsetning*:

boazu man gumppe lea goddán

en rein som ulven har drept

relativsetning

agens-konstruksjon:

gumppe goddin boazu

en rein drept av ulven

agens aktio

Agenskonstruksjonen består av:

- *Agens*, det logiske subjekt for handlingen, som svarer til *subjektet* i relativsetningen
- *Aktio*, som uttrykker handlingen, og som svarer til *verbalet* i relativsetningen

Vi ser at agensordet, *gumppe*, 'ulven', her står i *genitiv*. Agens er formelt attributt til aktio-formen *goddin*, 'dreping'.

Aktio sammen med agensordet er så attributt til substantivet *boazu*, 'rein'. Merk at aktio alltid er *forkortet*, det viser aktioformen av ulikestavelses verb.

Eksempler:

Eatni dahkan láibi lei buorre.

Brødet som mor hadde laget, var godt.

Du čoaggin muorjjit gopmánedje láhttái.

Bærene som du har plukket, veltet utover golvet.

Nieida ii čájehan geasage **irggi** **čállin** reivve.

Jenta viste ikke brevet som kjæresten hadde skrevet, til noen.

Fertejetne vel bassat daid du čoallun guliid.	Vi må enda vaske fisken som du har sløyd.
Gean ráhkadan fanas dát lea?	Hvem er det som har laget denne båten her?
Mun šadden bálkestít daid du sálden guliid.	Jeg måtte kaste den fisken som du hadde saltet.
Sii orro sin iežaset dahkan darfegodiid siste.	De bodde i torvgammer som de selv hadde lagd.

Andre handlingsnomen (som betegner selve handlingen)

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel
-(u) A/G -(u)	<i>Likestavelses verb</i> Stammen har <i>sterkt stadium</i> i nom sg. Stammens sluttvokal skifter til <i>u</i> .	álgi/t å begynne > álgu, begynnelse A/G álggu

Disse handlingsnomen på *-(u)* betegner handlingen i et konkret enkelttilfelle; meget sjelden resultatet av handlingen, f.eks.

Grunnord		Handlingsnomen	
ballat	å være redd	ballu	frykt, redsel
bargat	å arbeide	bargu	arbeid
dahkat	å gjøre	dahku	gjerning
šaddat	å vokse, å bli	šaddu	vekst, plante, frukt
álgit	å begynne	álgu	begynnelse
atnit	å bruke	atnu	bruk
bivdit	å gå på jakt eller fiske	bivdu	jakt, fiske
giitit	å takke	giitu	takk
dáhhtut	å ville	dáhhtu	vilje
doaivut	å håpe; å mene, å tro, å anta	doaivu	håp; mening, formodning
oskut	å tro (relig.)	osku	troen (relig.)

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
-muš A/G -muša Ill -muššii	<i>Likestavelses verb</i> Stammen har <i>sterkt stadium</i> . Vokalskifte <i>i > á</i> foran endelsen.	giiti/t > giitámuš å takke det å skulle takke; noe å takke for
	<i>Sammendradde verb</i>	gillá/t > gillámuš å lide lidelse
-(ea)moš A/G -(e)pmoša, -(a)moš A/G -(a)moša (uf.)	<i>Ulikestavelses verb</i> Bindevokalen foran endelsen er <i>ea</i> eller <i>a</i> .	golahi/t > golaheamoš, golahamoš å bruke penger det å skulle bruke penger; noe å bruke penger på

Endelsen *-(ea)moš* brukes særskilt i vest, *-(a)moš* i øst. Legg merke til at de østlige formene *ikke har stadiesveksling*.

Handlingsnomen på *-muš* og *-(ea)moš/-(a)moš* brukes om:

- *Selve handlingen* generelt
- *Gjenstanden* for handlingen

f.eks.

Grunnord	Handlingsnomen
ballat å være redd	ballamuš det å være redd; noe å være redd for
borrat å spise	borramuš mat, noe å spise
dadjat å si	dadjamuš det å skulle si noe; noe å si
guorahallat å overveie	guorahallamuš det å skulle overveie; noe å overveie
juhkat å drikke	juhkamuš drikk, noe å drikke
atnit å bruke	atnámuš bruk; noe å bruke
giitit å takke	giitámuš det å skulle takke; noe å takke for
áigut å ville, ønske	áigumuš hensikt, vilje, ønske
goarrut å sy	goarrumuš det å skulle sy; noe å sy
čájehit å vise	čájeheamoš, čájehamoš det å skulle vise noe; noe å vise fram
muitalit å fortelle	muitaleamoš, muitalamoš det å skulle fortelle; noe å fortelle
gillát å lide	gillámuš lidelse
rengot å være dreng	rengomuš det å skulle være dreng

Om forskjellen i bruken av handlingsnomen på *-(u)* og handlingsnomen på *-muš* og *-(ea)moš/-(a)moš*

Handlingsnomen på *-(u)* brukes om handlingen *i konkrete enkelttilfeller*:

Ii mus dál lea **átnu** biilii.

Jeg har ikke bruk for bilen nå for øyeblikket.

Ollu **giitu** veahki ovddas.

Mange takk for hjelpa.

Handlernomen på *-muš* og *-(ea)moš/-(a)moš* brukes om handlingen *generelt*. De kan også brukes om *gjenstanden* for handlingen:

Mus ii oppa leatge/leat ge **átnamuš** biilii.

Jeg har overhodet ikke bruk for bilen.

Ii leat mihkkege **giitámušaid**.

Ingenting å takke for.

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel
-(a)s A/G -(a)sa	<i>Likestavelser verb</i> Stammen har <i>svakt stadium</i> i nom sg. Vokalskifte til <i>a</i> foran endelsen.	bávki/t å smelle > bávkkas smelling A/G bávka

Disse handlingsnomenene på *-(a)s* betegner en *vedvarende* eller *stadig gjentatt handling*, f.eks.

Grunnord		Handlingsnomen	
ruovgat	å grynte som rein	ruovggas	grynting av rein
bávkit	å smelle	bávkkas	smelling
skoalkit	å skramle, å klirre, å banke	skoalkkas	skramling, klirring, banking
biškut	å skrike, å gale	biškkas	skriking, galing
buoskut	å fjerte	buoskkas	fjerting

Når handlingen bare skjer *en enkelt gang*, brukes handlingsnomen på *-(a)nas*. De står på side 323.

Disse handlingsnomen på *-(a)s* betegner *midlet* eller *redskap* til å utføre handlingen som er angitt i grunnverbet, f.eks.

Grunnord		Handlingsnomen	
biktit	å varme	bivttas	klesplagg
čatnat	å binde	čanas	tjor, bånd
gokčat	å dekke (over), å skjule	govččas	teppe, dekke, skjul, forheng
vuoidat	å smøre	vuoiddas	smurning, salve
alidit	å forhøye	aládas	middel til å få noe til å bli høyere
bajidit	å løfte	bajádas	noe som tjener til å løfte

En del slike avledninger på *-(a)s* er dannet av *adjektiv*, f.eks.

čáhppat	svart	čáhpadas	tilsetning for å gjøre noe mørkere
vielgat	hvit	vielggadas	tilsetning for å gjøre noe lysere eller hvitere
dimis	bløt	dimádas	noe til å gjøre bløt med
linis	bløt, mjuk	linádas	noe til å bløtgjøre med
njárbat	tynflytende	njárbbadas	tilsetning til å fortynne noe

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel
-(a)ldat, -(á)ldat	<i>Likestavelser verb</i> Stammen får <i>svakt stadium.</i>	sihkku/t å tørke, å viske > sihkaldat tørkle, støvklut
<i>A/G</i> -(a)ldaga, -(á)ldaga	Vokalskifte	
<i>Ill</i> -(a)ldahkii, -(á)ldahkii	<i>i > á og u > a</i> foran endelsen.	

De fleste av disse handlingsnomenene på *-(a)ldat*, *-(á)ldat* betegner *midlet til å utføre handlingen med*, f.eks.

Grunnord		Handlingsnomen	
bassat	å vaske	basaldat	vaskeklut
giessat	å binde omkring, å pakke inn	giesaldat	noe til å binde omkring med eller til å pakke inn med
jearrat	å spørre	jearaldat	spørsmål
sihkkut	å tørke, å viske	sihkaldat	tørkle, støvklut

Noen handlingsnomen på *-(a)ldat*, *-(á)ldat* betegner *resultatet* eller *produktet* av handlingen, f.eks.

botnjat å vri	bonjaldat	noe som er snudd sammen i flere totter
(bárgidit å flette)	bárggáldat	fletning, flette

Enkelte handlingsnomen på *-(a)ldat*, *-(á)ldat*, betegner *stedet* hvor handlingen skjer, f.eks.

boahtit å komme	boadáldat	stedet hvor folk eller dyr bruker å komme
(jorgalit å vende om)	jorggáldat	vendepunkt

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel
-n A/G -ma (uf.)	<i>Likestavelser verb</i> Stammen har <i>sterkt stadium</i> .	čohku/t å greie, å kjemme > čohkun kam

Disse handlingsnomen på *-n* har *ikke stadiieveksling*. De betegner *redskapet* til å utføre handlingen med. Det finnes ikke mange slike ord. Eksempler:

Grunnord	Handlingsnomen
čohkut å greie, kjemme	čohkun kam (<i>čogu</i>)
sadjit å heine (bryne)	sadjin heinstein
soallut å pirke i tennene	soallun tannstikker (<i>solon</i>)

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
-n A/G -na (uf.)	<i>Likestavelser verb</i> Stammen får <i>svakt stadium</i> . Vokalskifte til <i>i > á</i> og <i>u > o</i> foran endelsen. Diftongforenkling foran <i>o</i> .	goldi/t å ta det beste av visse slags mat > golddán noe til å ta opp med av gryta; en som tar de beste stykkene i gryta goaivu/t å skuffe > goivvon skuffe, spade; en som stadig graver

Disse avledninger på *-n* har ikke *stadieveksling*. De er dels *handlingsnomen* som betegner *redskapet eller midlet til å utføre handlingen med*, dels *handlernomen* som betegner *en person som stadig utfører handlingen*. (Slike handlernomen står beskrevet på side 301.) Eksempler:

Grunnord		Avledning	-som handlingsnomen	-som handlernomen
fearrat	å telje	fearan	redskap til å telje med	en som stadig teljer
goaivut	å grave	goivvon	skuffe, spade	en som stadig graver
goldit	å ta det beste av visse slags mat	golddán	noe til å ta opp med av gryta	en som tar de beste stykkene i gryta
soallut	å stikke tenner	solon (<i>soallun</i>)	tannstikker	en som stadig pirker i tennene sine
gálgat	å greie (håret)	gálggan	kam	–

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
-(u)s A/G -(o)sa	<i>Likestavelses verb</i> Stammen har <i>svakt stadium</i> i nom sg. Vokalskifte <i>u > o</i> foran endelsen.	juhka/t > jugus A/G juhkosa
-(u)s A/G -(u)sa III -(u)ssii	<i>Ulikestavelses verb</i> Vokalskifte <i>i > á</i> og <i>u > o</i> i 2. stav. Diftongforenkling foran <i>o</i> . Bindevokal foran endelsen er <i>u</i> .	gáibidi/t > gáibádus

Disse handlingsnomen brukes om:

- *Gjenstanden* for handlingen
- *Midlet* til å utføre handlingen med
- *Produktet* av handlingen

f.eks.

Grunnord		Handlingsnomen	
borrat	å spise	borus	noe å spise, mat
bivdit	å gå på jakt eller fiske	bivddus	fangst-, fiske- eller jaktredskap
giitit	å takke	giittus (giitu)	takk
juhkat	å drikke	jugus	noe å drikke, drikk, drink
láitit	å klandre, å ha noe å utsette på	láittus	grunn til klandring
biehttalit	å nekte	biehttalus	nekting, nektelse
buoridit	å forbedre, å helbrede	buorádus	forbedring, helbredelse
earuhit	å atskille	erohus	forskjell
gáibidit	å kreve	gáibádus	krav
muitalit	å fortelle	muitalus	fortelling
sivdnidit	å skape	sivdnádus	skapelse, skapning

Noen slike handlingsnomen på *-(u)s* er avledet av *kausative verb på -hit*. Grunnverbet for de kausative verb er sammendradde verb på *-et*. Handlingsnomenet har mistet den kausative betydningen, f.eks.

Grunnverb	Kausativt verb	Handlingsnomen
cuiget	å påpeke, å advare	cuigehit cuigehus advarsel
čilget	å forklare, å tyde	čilgehit čilgehus forklaring
hehttet	å hindre	hehttehit hehttehus hindring, avbrekk
jedđet	å trøste	jedđehit jedđehus trøst

Handlingsnomen som betegner resultatet eller produktet av handlingen

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel
-(a) A/G -(a)ga (uf.)	<i>Likestavelser verb på -it og ut.</i> Stammen får <i>svakt stadium</i> i nom sg. Vokalskifte til <i>a</i> i 2. stavelse.	lávlu/t å synge > lávlla sang A/G lávлага

Disse handlingsnomenene på *-(a)* betegner vanligvis *resultatet* av (eller gjenstanden for) handlingen, f.eks.

Grunnord		Handlingsnomen	
áitit	å true	áitta	trussel
cealkit	å si	cealkka	setning
čállit	å skrive	čála	skrift; noe som er skrevet
dáidit	å kunne	dáidda	kunst
(jurdilit)	å tenke	jurdda	tanke
muohttit	å snø	muohta	snø
doarjut	å støtte	doarjja	støtte
lávlut	å synge	lávlla	sang
neavvut	å formane	neavva	formaning, advarsel

På samme måte:

rávvet	å gi beskjed	ráva	pålegg, beskjed
---------------	--------------	-------------	-----------------

Noen få handlingsnomen på *-(a)* betegner *midlet til å utføre handlingen med*, f.eks.

beaitit	å skjule	beaitta	skjul, forheng
čoavdit	å løse (opp)	čoavdda	nøkkel
deaddit	å tyngge, å trykke på, å veie	deatta	ballast, noe som legges på for å tyngge

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel
-(a)nas	<i>Likestavelser verb</i>	bávki/t å smelle
A/G -(a)nasa	Stammen får <i>svakt stadium</i> .	> bávkkanas smell, knall
Ill -(a)nassii	Vokalskifte til <i>a</i> foran endelse.	

Disse handlingsnomen på *-(a)nas* betegner *resultatet av en handling som ble foretatt bare en enkelt gang*. De fleste slike ord betegner lyd. Eksempler:

Grunnord		Handlingsnomen	
bávkit	å smelle	bávkkanas	smell, knall
biškut	å skrike, å gale	biškkanas	et enkelt skrik eller hanegal
bossut	å blåse	bosanas	pust
goaikut	å dryppe	goaikkanas	dråpe
gossat	å hoste	gosanas	et enkelt host
vuoigjat	å puste	vuoigjanas	åndedrag

Hvis handlingen skjer *flere ganger* eller *vedvarende*, brukes handlingsnomen på *-(a)s*. De står på side 317.

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel	
-t A/G -ha (uf.)	Likestavelses verb Stammen får <i>svakt stadium</i> . Ofte vokalforkorting <i>i > e</i> .	jápmit/t > jámit, jámet	å dø dauing, gjenferd

Disse handlingsnomen på *-t* betegner *det som levende vesener (mennesker, dyr, planter) blir til når de har gjennomgått det som grunnverbet angir, f.eks.*

Grunnord		Handlernomen	
caggat	å spenne, å utspile, å hindre, å holde opp	cakkat	fisk som er utspilt til tork
gáskit	å bite; å kastere	gáskkit, gáskket	kastret rein
jápmit	å dø	jámit, jámet	dauing, gjenferd

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler	
-stat A/G -staga Ill -stahkii	<i>Likestavelser verb</i> Stammen får <i>svakt stadium</i> . Vokalskifte <i>u > o</i> foran endelsen. Diftongforenkling foran <i>o</i> .	bivva/t > bivastat goarru/t > gorostat	å holde seg varm svette å sy sytråd
-(a)t A/G -(a)ga Ill -(a)hkii	<i>Diminutive og momentane verb</i> på <i>-stit</i> . Vokalskifte <i>i</i> (eller <i>e</i> som er forkortet av <i>i</i>) > <i>á</i> og <i>u > o</i> . Diftongforenkling foran <i>o</i> .	(časkit > časkkesti/t časkkástat boagusti/t > bogostat	å slå å slå en gang et enkelt slag å le noe/noen som er til latter

Disse handlingsnomen på *-stat*, *-(a)t* betegner for det meste *produktet eller resultatet av handlingen*. Enkelte betegner *midlet til å utføre handlingen med*, eller *gjenstanden for handlingen*. Eksempler:

Grunnord		Handlingsnomen	
bivvat	å holde seg varm	bivastat	svette
čatnat	å binde	čanastat	innbinding på en bok; bånd til å binde med
duognat	å lappe	duokŋastat	lapping (det utførte arbeidet); tøy til lapping
fearrat	å telje	fearastat	teljespon; avteljing (det utførte arbeidet)
gárrat	å karke	gárastat	karkebånd
goarrut	å sy	gorostat	sytråd
boagustit	å le	bogostat	noe/noen som er til latter
ceahkastit	å skjære eller hogge et enkelt hogg/hakk	ceahkastat	hakk, innsnitt
časkkestit	å slå en gang	časkkástat	et enkelt slag
čuggestit	å stikke et enkelt stikk	čuggestat	stikk
geahčastit	å kaste et blick	geahčastat	øyekast, blick

luddestit	å gjøre et enkelt snitt (i lengderetning)	luddestat	snitt i reinørets lengderetning (del av øremerket)
jugistit	å drikke en slurk	jugástat	dram
sárggastit	å gjøre et enkelt innsnitt, en strek eller risp	sárggastat	strek, riss, risp

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler	
-(a)gas- <i>Ill</i> -(a)gassii <i>Lok</i> -(a)gasas	<i>Likestavelses verb</i> Stammen har <i>sterkt stadium</i> . Vokalskifte til <i>a</i> foran endelsen.	čikti/t > čiktagas- <i>Ill</i> čiktagassii <i>Lok</i> čiktagasas	å bøye (f.eks. ski) i bøy
-(a)s- <i>Ill</i> -(a)sii <i>Lok</i> -(a)sis	<i>Likestavelses verb</i> Stammen i nom har <i>svakt stadium</i> , ellers <i>sterkt stadium</i> . Vokalskifte til <i>a</i> foran endelsen.	čikti/t > čivttas- <i>Ill</i> čiktasii <i>Lok</i> čiktasis	å bøye (f.eks. ski) i bøy

Handlingsnomen på *-(a)gas-* og *-(a)s* betegner en *tilstand som er et resultatet av handlingen angitt i grunnverbet*. Disse substantivene brukes bare i *nominativ, illativ* og *lokativ*. Nominativformen forekommer sjelden og bare som første del i sammensatte ord. Eksempler:

Grunnord	Handlingsnomen (i lokativ)
caggat	å spenne, å utspile; å hindre caggagasas, caggasis i spent eller utspilt tilstand
čatnat	å binde čatnagasas, čatnasis i bundet tilstand; innbundet (om bøker)
čiktit	å bøye (f.eks. ski) čiktagasas, čiktasis i bøy, i spenn
láhppit	å miste, å tape láhppagasas, láhppasis tapt

Avledningsendelsen *-(a)gas* legges også til enkelte *nomen*, f.eks.

allat	høy	allagasas	i det høye
čikŋa	pynt	čikŋagasas	i pyntet stand
gitta	fast	giddagasas	i fangenskap, i fengsel
luođđa	børsekule	luođđagasas	i ladet stand
nadđa	skaft	naddagasas	forsynt med skaft

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
<i>Etter enkelt-konsonant: attr. (-u), ellers: attr. -(o)</i>	<i>Likestavelses verb</i> <i>Sammendradde verb</i> Stammen får <i>svakt stadium</i> (om mulig får stammekonsonanten <i>grad I</i>). Vokalskifte til <i>u</i> eller <i>o</i> i 2. stavelse.	botnja/t å vri, snu, dreie > bonju vridd, snudd skakk, skjev veallát/t å ligge > vealu liggende

Disse handlingsnomen på *-(u)/-(o)* er *adjektiv* som betegner *en tilstand som er et resultat av handlingen angitt i grunnverbet*. De brukes *bare som attributt*, også som første ledd i sammensetninger. Eksempler:

Grunnord		Handlingsnomen	
botnjat	å vri, snu, dreie	bonju	vridd, snudd, skakk, skjev
čuožžut	å stå	čuoččo	stående
loažžat	å slakne, løse	loaččo	slakk, løs
gobmát	å ligge med ansiktet ned eller med åpningen ned	gomu	som ligger på maven; snudd med åpningen ned, hvelvet
veallát	å ligge	vealu	liggende

På samme måte også:

ruoktu hjem **ruovtto-** som vender tilbake

Flere slike adjektiv kan ikke føres tilbake til et verb som grunnord, f.eks.

álu, hálu	skrå, skakk, hellende
finjo, vinju	forvridd, asymmetrisk
gávu	liggende på rygg eller med åpningen eller uthulingen opp
lámu	svært skeiv

Handlingsnomen som betegner vær-, vind-, føreforhold og sted

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel
-dat <i>A/G -daga</i> <i>Ill -dahkii</i>	<i>Likestavelser verb</i> Stammen får <i>svakt stadium.</i> Vokalskifte <i>i > á</i> foran endelsen.	johti/t å flytte, å være på reise > jođádat godt føre

Disse handlingsnomenene på *-(a)dat* betegner vær-, vind- eller føreforhold, f.eks.

Grunnord		Handlingsnomen	
dohpat	å klabbe, å klebe ved	dobadat	klabbeføre
guoddit	å bære	guottádat	et slikt føre som bærer
johtit	å flytte, å være på reise	jođádat	godt føre
njehcat	å bli fuktig, disig vær	njiezadat	fuktig, disig vær
oaidnit	å se	oainnádat	klart vær med god sikt

Avledningsendelsen *-dat* legges også til enkelte *nomen*, f.eks.

Grunnord		Handlingsnomen	
beaivi	sol, dag	beaivvádat, beaivvadat	solskinn
buorre	god, bra	buorádat	godvær
čielggas	klar, regnfri	čielggádat	helt eller delvis klart vær eller nedbør eller tåke
davvi	nord	davádat	nordavind
goikkis	tørr	goikkádat	tørt vær
seavdnjat	mørk	seavnnjádat	mørke
šearrat	klar	šearádat	lys dag med klar himmel; stjerneklar natt

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler	
-hat <i>A/G -haga</i> <i>Ill -hahkii</i>	<i>Likestavelses verb</i> Stammen får <i>svakt stadium</i> . Vokalskifte <i>i > á</i> og <i>u > o</i> foran endelsen. Diftongforenkling foran <i>o</i> .	ealli/t > ealáhat guohtu/t > gudohat	å leve sted hvor rein kan leve å beite sted hvor det er beitet
	<i>Sammendradde verb</i>	čurve/t > čurvehat	å rope hørevidde

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler	
-hat <i>A/G -haga</i> <i>Ill -hahkii</i>	<i>Likestavelses verb</i> Stammen får <i>svakt stadium</i> . Vokalskifte <i>i > á</i> og <i>u > o</i> foran endelsen. Diftongforenkling foran <i>o</i> .	ealli/t > ealáhat guohtu/t > gudohat	å leve sted hvor rein kan leve å beite sted hvor det er beitet
	<i>Sammendradde verb</i>	čurve/t > čurvehat	å rope hørevidde

De fleste av disse handlingsnomen på *-hat* betegner *stedet* hvor handlingen har funnet sted, f.eks.

Grunnord		Handlingsnomen	
čuollat	å hogge	čuolahat	sted hvor det er hogd
njáskat	å kviste, å rydde	njáskkahat	sted hvor det er kvistet trær eller ryddet ny eng
ruohttat	å galoppere, å springe	ruohtahat	spor eller veg etter et dyr
vuollat	å smi, å telje	vuolahat	sted hvor det er smidd eller høvlet
doadjit	å bryte, å brekke	doajáhat	sted hvor elvemelen er rast ut; et slikt føre at skaren brister under foten
eallit	å leve	ealáhat	sted hvor reinsdyr kan leve
gállit	å vade	gáláhat	sted med dyp snø slik at en bare med møyne kommer fram; sted hvor noen har vasset i snøen
johtit	å flytte, å være på reise	jođáhat	veg i snøen etter reinhjord som har flyttet der
duolbmut	å trække, å trå på	dulmmohat, duolmmuhat	sted hvor jorda er opptråkket
guohtut	å beite	guđohat	sted hvor det er beitet
orrut	å være, å oppholde seg	orohat	oppholdssted
vuodjut	å synke, å dykke	vujohat	sted hvor en synker ned (f.eks. bløtmyr)
čurvet	å rope	čurvehat	hørevidde
dohppet	å gripe	dohppehat	håndsbredde
gorret	å kjøre opp fra lavereliggende terreng eller fra (elve)isen	gorrehat	sted eller sti hvor man kjører opp fra lavereliggende terreng eller fra (elve)isen

Noen handlingsnomen på *-hat* betegner *resultatet av* eller *midlet til å utføre handlingen*:

Resultatet

Grunnord		Handlingsnomen	
boaldit	å brenne	boalddáhat	sviende smerte
borrat	å spise	borahagat (pluralis)	rester av høy eller mose etter dyr som har spist
gossat	å hoste	gosahat	hoste
vuoisat	å få sting i sida	vuoisahat	sting i sida

Midlet

Grunnord		Handlingsnomen	
báhčit	å skyte	bážehat	selvskudd
(cahkkehit , å tenne cahkehit)		cahkkehat , cahkehat	noe å tenne opp med

Nomen avledet av nomen

Av nomen avledes det *substantiv*, *adjektiv* og *tallord*. Det finnes også avlede ubestemte pronomen, f.eks. *giige*, 'en eller annen'; de står av praktiske grunner sammen med de andre ubestemte pronomenene.

SUBSTANTIV AVLEDET AV NOMEN

Substantiv som er avledet av nomen skal her etter sin betydning deles i følgende grupper:

- Abstrakte begrep (egenskap, tilstand, romforhold)
- Betegnelser for personer (og dels også for dyr)
- Diminutiv-former
- Andre konkrete begrep

Abstrakte begrep

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
-(o)dat A/G -(o)daga Ill -(o)dahkii	<i>Adjektiv</i> Sluttkonsonant sløyfes. Stammen har <i>sterkt stadium</i> . Vokalskifte til <i>o</i> foran endelsen; diftongforenkling.	buorre god, bra > burrodat godhet stuori/s stor > sturrodat størrelse

Disse avledede substantiv på *-(o)dat* betegner *egenskap* eller *romforhold*.
Eksempler:

Egenskap

Grunnord		Avledet substantiv	
buorre	god, bra	burrodat	godhet
headju	dårlig, svak	hedjodat	svakhet, dårlighet
jalla	dum, gal	jallodat	galskap
jállu	dristig	jállodat	dristighet
láiki	lat	láikodat	latskap

Romforhold

Grunnord		Avledet substantiv	
alla/t	høy	allodat	høyde
assá/i	tykk (om flate ting)	assodat	tykkelse (om flate ting, f. eks. bøker)
gassa/t	tykk (om runde ting)	gassodat	tykkelse (om runde ting, f.eks. trær)
guhkki	lang	guhkkodat	lengde
govda/t	bred	govdodat	bredde
stuori/s	stor	sturrodat	størrelse
viiddi/s	vid	viidodat	vidde

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel	
A/G -(u)	<i>Adjektiv</i>	alla/t	høy
	Sluttkonsonant sløyfes.	> A/G alu	høyde
	Stammen får <i>svakt stadium</i> .		
	Vokalskifte til <i>u</i> i 2. stavelse.		

Disse avledede substantiv på *-(u)* betegner *romforhold* og brukes i *målsbestemmelser*. De har bare A/G-formen. Eksempler:

Grunnord		Avledet substantiv i akkusativ-genitiv	
alla/t	høy	alu	høyde
assa/t	tykk (om flate ting)	asu	tykkelse (om flate ting, f.eks. bøker)
gassa/t	tykk (om runde ting)	gasu	tykkelse (om runde ting, f.eks. trær)
govda/t	bred	govddu	bredde
guhkki	lang	guhku	lengde
viiddi/s	vid	viiddu	vidde

Eksempel for bruken av disse avledede substantiv:

Min viessu lea vihtta mehtara **alu**. Huset vårt er fem meter høyt.

Mer om dette finnes i avsnittet om bruken av akkusativ og genitiv som attributt, på side 485 og 488.

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
-vuohta A/G -vuoda	Adjektiv og substantiv. Stammen som i nom sg.	buorre god > buorre vuohta godhet
	Adjektiv på <i>-heapme</i> Endelsen legges til attributtformen på <i>-his</i> .	lihkoheapme , ulykkelig attr. lihkohis > lihkohisvuohta ulykke

Substantiv på *-vuohta* betegner *egenskap*, iblant også et annet abstrakt begrep. Eksempler:

Grunnord		Avledet substantiv	
buorre	god	buorre vuohta	godhet
buoret	bedre	buoret vuohta	fortrinn; det å være bedre
buoremus	best	buoremus vuohta	det å være best
nuorra	ung	nuorravuohta	ungdomstid
vuogas	høvelig	vuogas vuohta	det å være høvelig, bekvem, beleilig

mánná	barn	mánnávuohhta	barndom
olmmoš	menneske	olmmošvuohhta	humanitet; folkeskikk
searvi	selskap, samfunn	searvivuohhta, searvevuohhta	felleskap
ustit	venn	ustitvuohhta	vennskap
ustitlaš	vennlig	ustitlašvuohhta	vennlighet
vašši	hat	vaššivuohhta	fiendskap
árkkálmastin	det å mis- kunne seg	árkkálmastinvuohhta	miskunnhet
lihkoheapme	ulykkelig	lihkohisvuohhta	ulykke

Anmerkning

Ord på *-vuohhta* er egentlig *sammensatte ord*. Av praktiske grunner er de likevel ført opp her.

Personbetegnelser

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
-huoš	<i>Likestavelser</i>	bárdni gutt
<i>A/G -huočča</i>	<i>substantiv.</i>	<i>A/G</i> bártni
<i>Ill -hužžii</i>	<i>Sammendradde</i>	> bártnehuoš stakkars gutt;
	<i>substantiv</i>	(<i>bárehuoš</i>) liten gutt
	Stammen som i	olmmái mann
	<i>A/G</i> sg.	<i>A/G</i> olbmá
	Vokalforkortning	> olbmáhuoš stakkars mann
	<i>i > e</i> foran	
	endelsen.	

Avledningsendelsen *-huoš* betyr «stakkars» (i vennlig omtale). Disse avlede ord kan også betegne dyr. Eksempler:

Grunnord		Avledet substantiv	
bárdni	gutt; sønn	bártnehuoš	stakkars gutt (vennlig);
		(<i>bárehuoš</i>)	liten gutt
mánná	barn	mánáhuoš	stakkars barn
heargi	arbeidsrein	hearggehuoš	stakkars arbeidsrein
jalla	dum, gal, tulling	jallahuoš	stakkars tulling
olmmái	mann	olbmáhuoš	stakkars mann

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel	Endelsen
-laš A/G -lačča Ill -lašžii	<i>Likestavelseres nomen</i> Stammen har <i>sterkt stadium</i> . Ofte vokalforkorting <i>i > e</i> og <i>u > o</i> foran endelsen.	sáhttu > sáhttolaš	skyss skysskar

Disse avledede substantiv på *-laš* brukes om personer som er *karakterisert på en bestemt måte*, f.eks.

Grunnord		Avledet substantiv	
dárru	norsk språk	dárrolaš	en som er flink i norsk
golgo-	omstreifende	golgolaš	omstreifer
mánná	barn	mánnálaš	guttunge, jentunge; en som ikke duger til voksen manns arbeid
ráidu	raide	ráidolaš	en som reiser med en raide
sáhttu	skyss	sáhttolaš	skysskar

Avledninger på *-laš* betegner dessuten personer av en bestemt *nasjonalitet*, f.eks.

Grunnord		Avledet substantiv	
Duiska	Tyskland	duiskalaš	tysker
Englánda	England	englándalaš (engelas-olmmái, eangals-olmmái)	engelskmann
Italia	Italia	italialaš	italiener
Japan	Japan	japanalaš	japaner
ládde-	finsk, kvensk	ládde-laš	finlender, kven
Ruotta	Sverige	ruottelaš	svenske
Sápmi	Sameland	sápmelaš	same
Suopma	Finland	suopmelaš	finlender

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler	
-š A/G -ža (uf.)	<i>Likestavelser nomen</i> Stammen som i A/G sg. Vokalskifte <i>i > e</i> foran endelsen. Diftongforenkling foran <i>e</i> .	fuolki A/G fuolkki > fulkkežat	slekting slektninger innbyrdes
-š A/G -čča Ill -žžii	<i>Ulikestavelser nomen</i> Stamme som i A/G sg.	ustit A/G ustiba > ustibaččat	venn venner (med hverandre)

Disse avledede substantiv på -š betegner *personer som står i et bestemt forhold til hverandre*, f.eks.

Grunnord		Avledet substantiv (i pluralis)	
bahá	ond	bahážat	uvenner
buorre	god, bra	burežat	godvenner
fuolki	slektning	fulkkežat	slektninger (innbyrdes)
gáibmi	navnebror	gáimmežat	navnebrødre
viellja	bror	vieljažat	brødre, søsken
amas	fremmed	apmasaččat	fremmed for hverandre
láža	svigerfar eller svigermor til ens barn	láhčamaččat	personer hvis barn er gift med hverandre
ustit	venn	ustibaččat	venner med hverandre

I øst brukes *forkortede pluralisformer*, f.eks.

Moai letne **bureš**, **fulkkeš**,
láhčamačča.

Vi er godvenner, slektninger, våre
barn er gift med hverandre.

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler	
-(a)t A/G -(a)ha (uf.)	<i>Likestavelses nomen</i> på <i>-i</i>	buoidi > buoiddat	fett en som er feit
-(u)t A/G -(u)ha (uf.)	<i>Ulikestavelses</i> <i>adjektiv på -at</i>	ruoksa/t > ruovssut	rød et rødt firfotet dyr
-(a)t, -(o)t A/G -(a)ha, -(o)ha (uf.)	<i>Ulikestavelses</i> <i>og sammendradde</i> <i>adjektiv på -is</i> Sluttkonsonant sløyfes. Stammen får <i>svakt</i> <i>stadium.</i> Vokalskifte foran endelsen.	snáhpi/s > snáhpot	rapp, sprek en som er rapp eller sprek

Disse avledede substantiv på *-(a)t*, *-(u)t*, *-(o)t* har *ikke stadiesveksling*. De betegner mennesker (eller dyr) som *utmerker seg ved en bestemt egenskap*, f.eks.

Grunnord		Avledet substantiv	
buoidi	fett	buoiddat	en som er feit
buorre	god, bra	buorat	en som er dyktig
lodji	snill, rolig, tam	lojat	en som er snill og rolig; et dyr som er tamt
čáhppat	svart	čáhpot	et svart firfotet dyr
hilbat	vilter	hilbbut	en som er vilter
ruoksat	rød	ruovssut	et rødt firfotet dyr
vielgat	hvit	vielggut	et hvitt eller hvitaktig firfotet dyr
snáhpis	rapp, sprek	snáhpot	en som er rapp eller sprek
čáppis (čáppat)	pen	čáppat	en som er pen
stuoris	stor	stuorat	en som er stor

Diminutivformer

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler	
-š A/G -ža (uf.)	<i>Likestavelses nomen</i> <i>Sammendradde nomen</i> Stammen som i A/G sg. Vokalskifte <i>i > a</i> og <i>u > o</i> foran en- delsen. Diftongforenkling foran <i>o</i> .	goahti A/G goadi > goadaš boallu A/G boalu > bološ suolu A/G sullo > sulloš	telt, gamme lite telt eller liten gamme knapp liten knapp øy liten øy
-š A/G -čča Ill -žžii	<i>Ulikestavelses nomen</i> Stamme som i A/G sg.	beana A/G beatnaga > beatnagaš	hund liten hund

Diminutiv-endelsen -š betyr *liten, lite*. Eksempler:

Grunnord		Avledet substantiv	
johka	elv	jogaš	liten elv
goahti	telt, gamme	goadaš	lite telt eller liten gamme
boallu	knapp	bološ	liten knapp
Piera	Per	Pieraš	Lille-Per
boazu	rein	bohccoš	liten rein
suolu	øy	sulloš	liten øy
beana	hund	beatnagaš	liten hund
gáma	komag	gápmagaš	liten komag

Om bruken av diminutivformen

1) Etter adjektivet *uhca/unna*, 'liten' har substantivet som regel diminutivform, f.eks.

uhca/unna beatnagaš	en liten hund
uhca/unna nieiddaš	ei lita jente
uhca/unna mánáš	et lite barn
Unna-Pieraš	
Una-Bieraš	Lille-Per

Som *sammensatt ord* derimot finnes også former som

uhcaviellja	lillebror
uhcaoabbá	lillesøster

2) I *tiltale* brukes gjerne ord i diminutivform, sammen med possessivt suffiks for 1. person. Slike ordformer har *meget vennlig, kjærlig* betydning, f.eks.

áhčážan	kjære far
mánážan	kjære barn
ustibažžan	kjære venn

3) Enkelte ord kan få *dobbelt* diminutivendelse (diminutivendelsen føyet til ord i diminutiv). Den diminutive betydningen blir da forsterket. Eksempler:

mánáš – mánážaš	et lite barn – et bitte lite barn
gánddaš – gánddažaš	en liten gutt – en bitte liten gutt
nieiddaš – nieiddažaš	en liten jente – en bitte liten jente

4) Diminutiv-endelsen *-š* kan også legges til *adjektiv*. Slike «forminskede» adjektiv står på side 351.

Andre konkrete begrep

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel
-dat <i>A/G -daga</i> <i>Ill -dahkii</i>	<i>Likestavelser nomen</i> Stammen har <i>sterkt stadium</i> . Vokalskifte <i>i > á</i> og <i>u > o</i> foran endelsen.	miessi > miessádat reinkalv kalveskinn

Disse avledede substantiv på *-dat* (med stammen i *sterkt stadium*) betegner *noe som skriver seg fra eller hører til det som grunnordet angir*. Mange av disse ord betegner *dyreskinn*. Eksempler:

Grunnord	Avledet substantiv
bealli side	bealládat, parti bellodat
beassi reir	beassádat fuglekull
buolva slektsledd	buolvadat slekt
vuolli det som er nede	vuolládat lavereliggende terreng
áldu simle	áldodat skinn av simle
miessi reinkalv	miessádat kalveskinn
sávza sau	sávzadat saueskinn
searvi lag, forening	searvádat, samfunn servodat

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
-dat A/G -daga III -dahkii	<i>Likestavelses nomen</i> Stammen har <i>svakt stadium</i> . Vokalskifte <i>i > á</i> og <i>u > o</i> foran endelsen. Diftongforenkling foran <i>o</i> .	vuopmi skogland > vuomádat mindre utpreget skogland geaidnu vei > geinnodat strøk hvor ferdsel foregår (uten at det er en vei)

Disse avledede substantiv på *-dat* (med stammen i *svakt stadium*) betegner noe som ligner på det som grunnordet nevner, f.eks.

Grunnord		Avledet substantiv	
dálvi	vinter	dálvvádat	vinterlig vær om høsten eller våren
geassi	sommer	geasádat	sommerlig vær om høsten eller våren
geaidnu	vei	geinnodat	strøk hvor ferdsel foregår (uten at det er vei der)
gieddi	eng	giettádat	treløs slette ute i marka
vuopmi	skogland	vuomádat	mindre utpreget skogland

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel
-s A/G -sa (uf.)	<i>Ulikestavelses adjektiv</i> på <i>-at</i> . Stamme som i A/G sg.	jalgat slett, jevn A/G jalgada treløs > jalgadas treløs slette

Disse avledede substantiv på *-s* har *ikke stadiieveksling*. De betegner noe som er slik som grunnordet angir, ofte *sted*. Eksempler:

Grunnord		Avledet substantiv	
čáhppat	svart	čáhppadas	noe som er svart (også brukt som bannskap)
jalgat	slett, jevn, flat, treløs	jalgadas	treløs slette
jorbat	rund	jorbadas	sirkel; noe som er rundt
seavdnjat	mørk	seavdnjadas	mørke

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler	
-s A/G -sa	<i>Likestavelses nomen</i> Stammen har <i>svakt stadium</i> i nom sg.	suorbma > suorpmas A/G suorbmasa	finger fingerring
	<i>Ulikestavelses nomen</i> på <i>vokal</i> Stammen har <i>svakt stadium</i> i nom sg.	gáma > gámas A/G gápmasa	komag, fottøy belling

Disse avledede substantiv på *-s* betegner *emne* til noe, eller *noe som minner om* eller *hører til* det som grunnordet nevner, f.eks.

Grunnord		Avledet substantiv	
áiru	åre	áirrus	åre-emne
njunni	nese	njunis	lavere utløper fra fjell
suorbma	finger	suorpmas	fingerring
váibmu	hjerte	váimmus	marg i trær
gáma	komag	gámas	belling

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel	
-(e)š A/G -(e)ža (uf.)	Grunntall Stammen får <i>svakt stadium</i> . Vokalskifte til <i>e</i> foran endelsen. Diftongforenkling.	guokte > guvtteš	to tallet to, toer

Disse avledede substantiv på *-(e)š* betegner selve *tallet*. De brukes også om *spillekort*, *pengesedler*, *karakterer i skolen* osv. Eksempler:

Grunnord		Avledet talls substantiv	
okta	en, ett	ovtteš	ett-tall, ener
guokte	to	guvtteš	tallet to, toer
golbma	tre	golmmeš	tallet tre, treer
vihhta	fem	videš	tallet fem, femmer
logi	ti	logeš	tallet ti, tier, tikroneseddel
čuohti, čuodi	hundre	čudeš	tallet hundre, hundrekroneseddel

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel
-(u)š A/G -(o)ša	<i>Likestavelses nomen</i> Stammen har <i>svakt stadium</i> i nom sg. Vokalskifte til <i>u</i> foran endelsen.	čoarvi > čoarvvuš A/G čorvoša

Disse avledede substantiv på *-(u)š* betegner noe som *ligner på eller skriver seg fra* det som grunnordet nevner, f.eks.

Grunnord	Avledet substantiv
čoarvi horn	čoarvvuš gevir
njunni nese	njunuš fortropp (f.eks. av hjorden)
maŋge- bak-	maŋuš baktropp
oaivi hode	oaivvuš elveos
seaibi hale	seaibbuš lavere utløper fra fjell

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
-t A/G -ha (uf.)	<i>Likestavelses nomen</i> Stammen får <i>svakt stadium</i> . Vokalforkortning <i>i > e</i> og <i>u > o</i> foran endelsen.	čáhci vann > čazet (vanntett) njuorju sel > njuorjjot komag med bunn av sel-skin

Disse avledede substantiv på *-t* har *ikke stadiieveksling*. De betegner ting som er *laget av eller med henblikk på* det som grunnordet nevner, f.eks.

Grunnord	Avledet substantiv (i nom pl.)
čáhci vann	čázehat (vanntette) sommerkomager
gállu panne; skallehud	gálløhat «skall-skaller»
goike tørr	goikkehat vinterkomager, skaller (til bruk i tørt vær)
sisti garvet reinskin	sisttehat bellinger av garvet reinskin
njuorju sel	njuorjjohat komager med bunn av selskin
suorbma finger	suorpmahat fingervanter

ADJEKTIV AVLEDET AV NOMEN

Adjektiv som er avledet av nomen, kan etter sin betydning deles i følgende grupper:

- *Komparativ- og superlativformer* som uttrykker *høyere* og *høyeste grad* av den egenskapen som grunnordet angir, f.eks. *buoret*, 'bedre', *buoremus*, 'best'
- *Diminutiv-former* som uttrykker *mindre grad* av den egenskap som grunnordet angir, f.eks. *buorebuš*, 'litt bedre'
- Adjektiv som uttrykker *rikdom*, *særskilt dyktighet* i eller *utrustning* med det som grunnordet angir, f.eks. *geadgái*, 'full av stein'
- Adjektiv som uttrykker *mangel* på eller *det motsatte* av det som grunnordet nevner, f.eks. *lihkoheapme*, 'ulykkelig'
- *Påpekende, spørrende og relative adjektiv*, f.eks. *dakkár*, *dakkáraš*, 'en slik', *makkár*, *makkáraš* 'hva slags', 'slik som'
- Andre avledelede adjektiv, f.eks. *lunddolaš*, 'naturlig', *-jahkásaš*, '-års'

Komparativ- og superlativformer

Høyere og høyeste grad (komparativ og superlativ) av et adjektiv dannes i samisk ikke gjennom *gradbøyning*, men med *avledningsendelser*.

Avledningen skjer noe forskjellig i det vestlige og det østlige språkområdet og skal derfor beskrives hver for seg i oppstillingen på neste side.

Anmerkninger til tabellen:

VEST: Adjektiv på *-laš* som er avledet av likestavelses stamme, kan iblant få komparativ- og superlativendelse som *ulikestavelses* adjektiv, f.eks. *lihkolet*, *lihkoleabbo*, 'lykkeligere', *lihkoleamos*, 'lykkeligst'.

ØST: 1) Noen dialekter har komparativendelsen *-(u)t* istedenfor *-(a)t*, f.eks. *lihkolut*, 'lykkeligere'.

2) Adjektiv på *-laš* som er avledet av ulikestavelses stamme, kan også ha komparativ- og superlativendelse som *likestavelses* adjektiv, f.eks. *dearvvašlaččat*, 'sunnere', *dearvvašlaččamus*, 'sunnest'.

Adjektiv på *-vaš* kan bare ha disse endelsene: *gierdavaččat*, 'tålmodigere', *gierdavaččamus*, 'tålmodigst'.

3) Sammendradde adjektiv på *-is* kan også ha de samme komparativ- og superlativformer som de andre sammendradde adjektivenes (som *assái* 'tykk'), f.eks. *njalgát* 'søtere', *njalgámus* 'søtest'.

Endelsen for komparativ	Endelsen for superlativ	legges til stammen av	Eksempler
Vest			
-t A/G -bu (uf.)	-mus A/G -musa Ill -mussii	<i>Likestavelses adjektiv</i> <i>Sammendradde adjektiv</i> Stammen som i A/G sg.	nuorra A/G nuora > nuorat > nuoramus lihkolaš A/G lihkolačča > lihkolaččat > lihkolaččamus
-(e)t, -(ea)bbo A/G -(ea)pbo	-(ea)mos A/G -(e)pmosa	<i>Likestavelses adjektiv</i> på <i>-heapme</i> Stammen forkortes til 3 stavelser.	rik A/G riggá > riggát > riggámus lihohea/pme > lihoheh , lihoheabbo > lihoheamos
		<i>Ulikestavelses adjektiv</i> Stammen som i A/G sg. Vokalskifte foran endelsen.	rik rikere rikest ulykkelig ulykkeligere ulykkeligst bitter bitrere bitrest
			bahča A/G bahččaga > bahččaget , bahččageabbo > bahččageamos

<p>-t A/G -bu (uf.)</p>	<p>-mus A/G -musa III -mussii</p>	<p><i>Likestavelses adjektiv</i> <i>Sammendradde adjektiv</i> (ikke på <i>-is</i>) Stamme som i A/G sg.</p>	<p>nuorra A/G nuora > nuorat > nuoramus</p> <p>assái A/G assá > assát > assámus</p>	<p>ung yngre yngst</p>
<p>-(a)t, -(a)bbo (uf.)</p>	<p>-(a)mos (uf.)</p>	<p><i>Likestavelses adjektiv</i> på <i>-heapme</i> Stammen forkortes til 3 stavelser.</p>	<p>lihkohea/pme A/G lihkohat > lihkohat, lihkohabbo > lihkohamos</p>	<p>ulykkelig ulykkeligere ulykkeligst</p>
		<p><i>Likestavelses adjektiv</i> med 3. stavelser i nom sg. Sluttikonsonant sløyfes.</p>	<p>lihkola/š > lihkolat, lihkolabbo > lihkolamos</p>	<p>lykkelig lykkeligere lykkeligst</p>
		<p><i>Ulikestavelses adjektiv</i> Stamme som i A/G sg.</p>	<p>bahča A/G bahččaga > bahččagat, bahččagabbo > bahččagamos</p>	<p>bitter bitrere bitrest</p>
		<p><i>Sammendradde adjektiv</i> på <i>-is</i>. Stammen får <i>sterkt</i> <i>stadium</i>. Vokalskifte <i>i</i> > <i>á</i> i 2. stavelse.</p>	<p>njálggis > njálgásat, njálgásabbo > njálgasamos</p>	<p>søt søtere søtest</p>

Flere eksempler på komparativ- og superlativformer:

Grunnord		Komparativ	Superlativ
<i>Likestavelser stammer</i>			
bahá	ond	bahát	bahámus
buorre	bra, god	buoret	buoremus
čeahppi	flink	čeahpit	čeahpimus
jállu	dristig	jálut	jálumus
nuorra	ung	nuorat	nuoramus
dearvvašlaš	sunn	dearvvašlaččat	dearvvašlaččamus
lihkolaš	lykkelig	v: lihkolaččat ø: lihkolat, lihkolut, lihkolabbo	lihkolaččamus lihkolamos
árbmugas	nådig	v: árbmugasat ø: árbmugat, árbmugut, árbmugabbo	árbmugasamus árbmugamos
lihkoheapme	ulykkelig	v: lihkohet, lihkoheabbo ø: lihkohat, lihkohut, lihkohabbo	lihkoheamos lihkohamos
<i>Ulikestavelser stammer</i>			
bahča	bitter	v: bahččaget, bahččageabbo ø: bahččagat, bahččagut, bahččagabbo	bahččageamos bahččagamos
bastil	kvass, skarp	v: bastilet, bastileabbo ø: bastilat, bastilut, bastilabbo	bastileamos bastilamos
boaris	gammel	v: boarráset, boarráseabbo ø: boarrásat, boarrásut, boarrásabbo	boarráseamos boarrásamos
nanus	solid, sterk	v: nannoset, nannoseabbo ø: nannosat, nannosut, nannosabbo	nannoseamos nannosamos

Sammendradde stammer

rikkis	rik	v: riggát ø: riggásat, riggásut, riggásabbo	riggámus riggásamos
v: njálggat ø: njálggis	søt, vel- smakende	v: njálgát ø: njálgásat, njálgásut, njálgásabbo	njálgámus njálgásamos
stuoris	stor	stuorit, stuorát	stuorimus, stuorámus

Unntak er følgende *ulikestaveles* adjektiv, som danner komparativ og superlativ som de *likestavelser* adjektivene:

árrat	tidlig	árat	áramus
allat	høy	alit	alimus
gassat	tykk	gasit	gasimus
govdat	bred	govddit	govddimus
lossat	tung	losit	losimus

Bøyningsmønster for komparativ- og superlativformene finnes i formlæren side 73, 75 og 77.

Komparativ- og superlativformene nedenfor er *adjektiv* som er avledet av *substantiv*. Noen er avledet av *adverb*; de er av praktiske grunner tatt med her. Slike adjektiv kan bare brukes som *attributt*:

Grunnord	Komparativ	Superlativ
dáppe her, herfra	dáppit hitre	dáppimus, hiterst dáppimuš
dieppe der, derfra (der du er)	dieppit som er nær- mere dit (der du er)	dieppimus, som er nær- dieppimuš mest dit (der du er)
duoppe der borte, der bortefra	duoppit som er lenger dit bort	duoppimus, som er lengst duoppimuš dit bort
doppe der, derfra	doppit som er lenger borte	doppimus, borterst doppimuš
lahka nær	lagat nærmere	lagamus nærmest lagamuš neste (relig.)

badje-	over-	bajit	øvre	bajimus, bajimuš	øverst
vuolle-	under-	vuolit	nedre, lavere	vuolimus, vuolimuš	nederst, lavest
olgo-	ytter-	olggut	ytte	olggumus, olggumuš	ytterst
siskko-	inner-	siskkit	indre	siskkimus, siskkimuš	innerst
maŋje-	bak-	maŋit	bakre, neste, følgende	maŋimus, maŋemus, maŋimuš, maŋemuš	bakerst, sist, seinest
ovda-	fram-	ovddit	fremre, forrige	ovddimus, ovddimuš	fremst, forrest, først
dabbi	nord	davit	nordre	davimus, davimuš	nordligst
lulli	sør	lulit	søndre	lulimus	sydligst
máddi	sør	máttit	søndre	máttimus, máttimuš	sydligst
nuorta, nuorti	øst	nuorttat, nuorttit	østre	nuorttamus, nuorttimus, nuorttamuš, nuorttimuš	østligst
oarji	vest	oarjjit	vestre	oarjjimus, oarjjimuš	vestligst
gáddi	strand	gáttit	som er nær- mere land	gáttimus, gáttimuš	som er nær- mest land
fávli	dypet, van- net utpå	favllit	som er lenger ute fra land	fávllimus, fávllimuš	som er lengst ute fra land
seaidni	vegg	seainnit	som er nær- mere veggen	seainnimus, seainnimuš	som er nær- mest veggen
uksa	dør	uvssat	som er nær- mere døra	uvssamus, uvssamuš	som er nær- mest døra
borga	snøfokk	borggat	med mere snøfokk	borgamus	med mest snøfokk
váivi	besvær	váivvit	besværligere	váivvimus	besværligst

Legg merke til at de fleste av disse superlativformene kan ha to forskjellige avledningsformer:

	-mus	og		-muš
<i>A/G</i>	-musa		<i>A/G</i>	-mučča
<i>Ill</i>	-mussii		<i>Ill</i>	-mužžii

I vest brukes bare formene med *-mus*, i øst brukes både *-mus* og *-muš*.

Om bruken av komparativ og superlativ

Komparativ- og superlativformene brukes både som *predikativ* og som *attributt*. Unntatt er de formene som er avledet av *substantiv* (og visse stedsadverb), de kan ikke være predikativ.

Komparativ og superlativ har ikke særskilte attributtformer. Attributtformen er lik adjektivet i *nom sg*. Eksempler:

Predikativ

Máhte biila lea stuorit go mu.	Mattis sin bil er større enn min.
Máreha mánát leat stuoribut go Bireha mánát.	Marits barn er større enn Berits barn.
Lásse biila lea stuorimus .	Bilen til Lars er størst.
Ingga mánát leat stuorimusat .	Ingas barn er størst.

Husk at predikativet retter seg i tall etter verbalet.

Attributt

Máhtes lea stuorit biila go mus.	Mattis har større bil enn jeg.
Márehis leat stuorit mánát go Birehis.	Marit har større barn enn Berit.
Lássets lea stuorimus biila.	Lars har den største bilen.
Inggas leat stuorimus mánát.	Inga har de største barna.
Lásse orru doppit viesus go Máhtte.	Lars bor i et hus som er lenger borte enn det Mattis bor i.
Geahča vuolit hildus .	Se etter i den nederste hylla (av to).
Máhtte orru dáppimus viesus .	Mattis bor i det hittede huset.
Gáttimus firpmiin ledje eane-mus guolit.	I garnene nærmest land var det mest fisk.

Husk at adjektiv ikke bøyes som attributt.

Noen komparativ- og superlativformer kan også brukes som *substantiv* (subjekt, objekt osv. i setningen):

Nuorabu mun lean bidjan čázi viežžat.

Jeg har sendt den yngste (av de to) for å hente vann.

Nuoramusain lei oba suohtas.

De yngste hadde det riktig morsomt.

Bruk av komparativ

1) Om høyere grad generelt, f.eks.

Dan mun anán **buorebun**.

Det anser jeg for bedre.

2) Om høyeste grad i sammenligninger mellom to:

Goabbá lea **nuorat**?

Hvem av de to er yngst («yngre»)?

Mun válddán **hálbbibu**.

Jeg tar den billigste («billigere») av de to.

I sammenligninger mellom flere brukes *superlativ*, se nedenfor.

Hvis det sammenlignes to egenskaper ved *samme person* (eller gjenstand), brukes ikke komparativ men *ovdal*, 'før' + grunnordet, f.eks.

Son lea **ovdal gávvil** go viissis.

Han er mer listig enn klok.

3) Om stadig økende grad, f.eks.

Šattai **bahát ja bahát.**
Šattai **bahát ahte bahát.**

Det ble verre og verre.

Bruk av superlativ

Superlativ brukes om *høyeste grad i sammenligninger mellom flere enn to*, f.eks.

Mun válddán **hálbbimusa**.

Jeg tar den billigste (av flere).

Anmerkninger

1) I norsk må visse komparativ- og superlativformer omskrives med *mer* og *mest*. I samisk derimot brukes *bare avledningssendelser*, f.eks.

ávkkálaš

fordelaktig

ávkkálaččat, ávkkálabbo

mer fordelaktig

ávkkálaččamus, ávkkálamos

mest fordelaktig

geađgái

steinet

geađgát

mer steinet

geađgámus

mest steinet

suohtas

underholdende

suohttaseabbo, suohttasabbo

mer underholdende

suohttaseamos, suohttasamos

mest underholdende

2) Samisk har ikke «absolutt» komparativ og superlativ (komparativ og superlativ som blir brukt uten direkte tanke på sammenligning). Istedenfor brukes *grunnordet*, hvis en ikke må uttrykke seg helt annerledes på samisk. Eksempler:

Mii orrut **oalle** boares viesus.

Vi bor i et *eldre* hus.

Dat lea leamaš dáppe **oalle** guhkes áigge.

Han har vært her i *lengre* tid.

Ii leat oppa imašge/imaš ge.

Det er ikke det *minste* rart.

Sii leat **hui** geaŋit.

De lever i den *dypeste* fattigdom.

Diminutivformer

Diminutive adjektiv dannes med endelsen *-š*, etter de samme reglene som gjelder for diminutive substantiv (s. 338). Endelsen legges framfor alt til adjektivets *komparativform*, sjeldnere til grunnformen direkte.

Diminutivformen betegner *noe lavere grad* av egenskapen som er angitt i grunnordet: diminutivendelsen betyr altså «litt». Eksempler:

Grunnord		Diminutivform	
boarráseabbo, boarrásabbo	eldre	boarráseppoš, boarrásabboš	litt eldre
nannoseabbo, nannosabbo	solidere, sterkere	nannoseppoš, nannosabboš	litt solidere, litt sterkere
buoret	bedre	buorebuš	litt bedre
nuorat	yngre	nuorabuš	litt yngre
viššal	flittig	viššalaš	nokså flittig

Diminutive *komparativformer* brukes både som *predikativ* og som *attributt*:

Máhtte lea **boarráseppoš/boarrásabboš** go Lásse.

Mattis er litt eldre enn Lars.

Stuorábuš biila livččii diedusge vuohkkaseabbo/vuohkkasabbo.

En litt større bil hadde selvfølgelig vært høveligere.

Diminutiv av adjektivets *grunnform* brukes derimot bare som *predikativ*:

Viššalaš gal livččii dat heasta, muhto go lea nu geahnoheapmi.

Hesten er nokså flittig, men den er så veik.

Adjektiv som betegner rikdom, særskilt dyktighet, utrustning

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
<p>-i <i>pl. (vest) -t</i> <i>(øst) = sg.</i> <i>attr. -s</i></p>	<p><i>Likestavelses nomen</i> Stammen får forlenget sterkt stadium. Vokalskifte <i>i > á</i>, <i>a > á</i> (i øst vanligvis <i>a > e</i>), <i>u > o</i> <i>o + i > ui</i>, <i>e + i > ii</i> Diftongforenkling foran <i>ui</i> og <i>ii</i>.</p>	<p>geađgi stein > geađgái steinet vuodja smør, fett > vuoddjái med mye fett (vuddjii) knapp boallu med mange > bollui knapper</p>

Vest

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
<p>-(ea)ddjái <i>pl. -(ea)ddját</i> <i>attr. -(ea)ddjás</i></p>	<p><i>Ulikestavelses nomen</i> Stamme som i nom sg. Vokalskifte til <i>ea</i> foran endelsen. Vokalforkortning i 2. stavelse.</p>	<p>jeagil reinlav > jeageleaddjái rik på reinlav</p>
<p>-jeaddjái <i>pl. -jeaddját</i> <i>attr. -jeaddjás</i></p>	<p><i>Sammendradde nomen</i> Stamme som i nom sg eller A/G sg. Vokalforkortning i 2. stavelse.</p>	<p>boazu rein A/G bohcco rik på rein > boazojeaddjái, bohccojeaddjái</p>

Øst

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
<p>-ddjái <i>pl. = sg.</i> <i>attr. -ddjás</i></p>	<p><i>Ulikestavelses nomen</i> Stamme som i akk/gen sg. Vokalforkortning i 2. stavelse.</p>	<p>jeagil reinlav A/G jeahkála rik på reinlav > jeahkaladdjái</p>
<p>-jaddjái <i>pl. = sg.</i> <i>attr. -jaddjás</i></p>	<p><i>Sammendradde nomen</i> Stamme som i nom sg. eller A/G sg. Vokalforkortning i 2. stavelse.</p>	<p>suolu øy A/G sullo > suolojaddjái, sullojaddjái med mange øyer</p>

Slike adjektiv på *-i* bøyes i vest som *sammendradd stamme* (som ordet *olmmái*, 'mann/kamerat'). I øst er de vanligvis *ubøyelige*, men adjektiv på *-ái* kan ha essivformen på *-ájin*. Eksempler:

Dat olbmot lea **čeavlát** (*øst: čeavláí*). De (menneskene) er hovne.

Guovdageaidnulaččat lávejedje Folk i Kautokeino brukte å si at
lohkat kárášjohkalaččaid **čeavláid** karasjokingene var store på seg.
(*øst: čeavláí eller čeavlájin*).

Mun anán su **čeavlájin** (*øst: čeavláí eller čeavlájin*) Jeg synes han er hoven.

Disse adjektivene uttrykker *rikdom* på det som grunnordet nevner, ofte i overført betydning, f.eks.

Grunnord		Avledet adjektiv	
boallu	knapp	bołlui	med mange knapper
čoavji	mave	čoavjáí	med stor mave
garru	bannskap	garrui	svær til å banne
geađgi	stein	geađgái	steinet, full av stein
muorra	tre, ved	muorrái, murríi	full av trær, skogrik
njálbmi	mund	njálbmái	med stor munn; stor- snutet
vuodja	smør, fett	vuoddjáí (vuddjii)	rik på fett
jeagil	reinlav	v: jeageleaddjáí ø: jeahkaladdjáí	rik på reinlav rik på reinlav
vuoiddas	smurning, salve	v: vuoiddaseaddjáí ø: vuoidasaddjáí	som har altfor meget fett eller smurning som har altfor meget fett eller smurning
boazu	rein	v: boazojeaddjáí, bohccojeaddjáí ø: bohccojaddjáí	rik på rein rik på rein
suolu	øy	v: sullojeaddjáí ø: suolojaddjáí, sullojaddjáí	med mange øyer med mange øyer

Merk dessuten:

ada	marg, marg- bein	addái (addii)	med mye marg
------------	---------------------	----------------------------------	--------------

Adjektiv som betegner mangel eller motsetning

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
-heapme A/G -heame attr -his	<i>Likestavelser nomen</i> <i>Ulikestavelser nomen</i> <i>Sammendradde nomen</i> Stammen har <i>svakt stadium</i> . Ofte vokalforkorting i 2. stavelse.	lohpi lov > lobiheapme ulovlig jeagil reinlav > jeagelheapme uten reinlav boazu rein > boazoheapme fattig på rein

Avledningsendelsen kan også være *-heapmi*, uten forkortet vokal. Disse avledede adjektiv har betydningen *uten* eller *fattig på* det som grunnordet nevner, f.eks.

Grunnord	Avledet adjektiv
lihku lykke	lihkuheapme, lihkoheapme ulykkelig
lohpi lov, tillatelse	lobiheapme ulovlig, uten tillatelse
muorra tre, ved	muoraheapme treløs, skogbar
aða marg, marg-bein	aðaheapme med lite marg, mager
jeagil reinlav	jeagelheapme uten reinlav; hvor det vokser lite reinlav
boazu rein	boazoheapme fattig på rein

Enkelte avledede adjektiv på *-heapme* er dannet av nomen på *-u* som ikke lenger er i bruk. Disse nomen er igjen avledet av verb, f.eks.

bistit å vare	bistuheapme udrøy; som ikke varer lenge
bivvat å holde varmen	bivuheapme som lett fryser; kuldskjær
jeagadit å adlyde	jeagoheapme ulydig
juhkat å drikke	juguheapme edrueelig

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
<i>attr -htes</i>	<i>Ulikestavelses nomen</i> Stamme som i A/G sg. Ofte vokalforkortning i 2. stavelse.	jeagil reinlav <i>A/G jeahkála</i> > jeahkalahtes uten reinlav
<i>attr -keahtes</i> -ha	<i>Ulikestavelses nomen</i> Stamme som i nom sg. Vokalforkortning i 2. stavelse.	jeagil reinlav > jeagelkeahtes, uten reinlav jeagelha

Avledede adjektiv på *-htes*, *-keahtes*, *-ha* har betydningen *uten det som grunnordet angir*. De brukes bare som *attributt*. Det finnes bare få slike avledninger, f.eks.

Grunnord	Avledet adjektiv (attributtform)
gahpir lue	gahperahtes, uten lue, barhodet gahperkeahtes, gahperha
jeagil reinlav	jeahkalahtes, uten reinlav jeagelkeahtes, jeagelha

Som *predikativ* brukes tilsvarende avledede *adverb* på *-httá*, *-keahttá*, *-haga*, eller postposisjonsuttrykk med postposisjonen *haga*, 'uten', f.eks.

gahperahttá	} uten lue, barhodet
gahperkeahttá	
gahperhaga	
gahpira haga	

Attributt

Gahperahtes olbmot galbmojit Folk uten lue fryser i kulden.
buolašin.

Predikativ

Diedusge galbmojedje olbmot, Selvfølgelig frøs folk når de
go ledje **gahperahttá**. var uten lue.

Eksempler på bruk

Makkár/Meákkár/Meákkár
Mu niibi lei
go dieđ

Hvordan var din
Kvinnen min var
har det

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler	
-meahttun A/G -meahtuma attr -meahttun	<i>Likestavelses nomen</i> med 3. stavelser i nom sg.	oskkáldas > oskkáldasmeahttun	trofast, pålitelig troløs, upålitelig
	<i>Ulikestavelses nomen</i> Stamme som i nom sg.	vuoigat > vuoigatmeahttun	riktig, redelig uriktig, galt

Disse avledede adjektiv på *-meahttun* uttrykker det motsatte av det som grunnordet angir. Endelsen legges til adjektiv og noen få substantiv. Samme endelse brukes også til å avlede *handlernomen* (nomen avledet av verb, s. 309).

I vest finnes også formen *-meahton*, A/G *-meahtoma*, attr. *-meahton*.

Eksempler:

Grunnord		Avledet adjektiv	
oskkáldas	trofast, pålitelig	oskkáldasmeahttun	troløs, upålitelig
ávvir	omhu, oppmerksom	ávvirmeahttun	skjødesløs
dárbbas	behov, trang	dárbbasmeahttun	unødvendig
buhtis	ren, sedelig	buhtismeahttun	uren, usedelig
dearvvaš, dearvvas	frisk, sunn	dearvvašmeahttun, dearvvasmeahttun	usunn
Ipmil	Gud	ipmilmeahttun	ugudelig, gudløs

merk dessuten

veahkki hjelp **veahkkemeahttun** uhjelpsom

Påpekende, spørrende og relative adjektiv

Påpekende, spørrende og relative adjektiv er dannet med avledningsendelse-

	-kkár	og	-kkáraš
A/G	-kkára		A/G -kkáračča
attr.	-kkár		ILL -kkáražžii
(uf.)			attr. -kkáraš

Påpekende adjektiv har samme stamme som påpekende pronomen, og spørrende og relative adjektiv har samme stamme som genitivformen av spørre- og relativpronomenet *mii*, gen *man*, 'hva som':

Pronomen		Avledet adjektiv	
dat	den, det	dakkár, dakkáraš	slik
dát	den, det her	dákkár, dákkáraš	slik (som denne/dette her)
diet	den, det der (nærmere deg)	diekkár, diekkáraš	slik (som du eller dere har eller tenker på)
duot	den, det der borte	duokkár, duokkáraš	slik (som den/det der borte, eller som det før var tale om)
dot	den, det der langt borte	dokkár, dokkáraš	slik (som den/det der langt borte)
mii	hva; som	makkár, makkáraš	hva slags; slik som

Disse avledede adjektivene brukes både som *predikativ* og – med noen innskrenkninger – som *attributt*. De kan også brukes som substantiv og være subjekt, objekt osv. i setningen.

Som attributt brukes *nom sg.*-formen. For adjektiv på *-kkáraš* og ordet *dokkár* gjelder visse *innskrenkninger*; tabellen viser hva de *ikke kan være attributt til*, avmerket med 0:

	Attributt for personlig pronomen i			Attributt for på- pekende pronomen	Attributt for ord i possessiv genitiv
	1. pers.	2. pers.	3. pers.		
dakkáraš			0	0	0
dákkáraš	0				0
diekkár		0			0
duokkáraš	0	0	0	0	0
dokkáraš, dokkár	0	0	0	0	0

Eksempler på bruk:

Makkár/Makkáraš du niibi lei?
Mu niibi lei **diekkár/diekkáraš**
go diet.

Hvordan var din kniv?
Kniven min var slik som den du
har der.

Mus lei maid diekkár/diekkáraš niibi.	Jeg hadde også en slik kniv som du (som du har eller nevnte).
Makkár gažaldat, dakkár vástá-dusa attán.	Jeg gir svar som passer til spørsmålet.
Go dákkár (men ikke <i>dákkáraš</i>) mu hilggodit!	At de kaster vrak på meg, slik (så bra) som jeg er!
Go diekkár (men ikke <i>diekkáraš</i>) don it galgga dohkket!	At en slik (bra kar) som du ikke skal være god nok!
dakkár (men ikke <i>dakkáraš</i>) dan olbmui	... til vedkommende, slik (så bra) som han/hun er.

Andre adjektiv avledet av nomen

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
-las <i>A/G -lačča</i> <i>ill -lažžii</i> <i>attr -laš</i>	<i>Likestavelser nomen</i> Stammen får <i>svakt stadium</i> . Vokalskifte <i>i > á</i> og <i>u > o</i> foran endelsen. Diftongforenkling foran <i>o</i> .	beaivi dag > beaivválaš daglig luondu natur > lunddolaš naturlig
	<i>Ulikestavelser nomen</i> Stamme som i nom sg.	ráhkis kjær > ráhkislaš kjærlig

Betydningen av disse avledede adjektiv på *-laš* kan være nokså forskjellig. De betegner noe som har sammenheng med det som grunnordet angir, f.eks.

Grunnord		Avledet adjektiv	
ahki	alder; lang tid	agálaš	evig
beaivi	dag; sol	beaivválaš	daglig
dáhpi	skikk, vis	dábálaš	alminnelig, vanlig, rimelig
dáidu	kunnskap, sans	dáiddolaš	-kyndig; som har kunnskap
duohta	sann	duođalaš	alvorlig, oppriktig, andektig
eallu	hjord, reinflokk	elolaš	som har stor reinhjord
fápmu	makt	fámolaš	mektig
luondu	natur	lunddolaš	naturlig
mánná	barn	mánálaš	barnslig
vašši	hat	vašálaš	fiendtlig
dárbbáš	behov	dárbbášlaš	nødvendig
ráhkis	kjær	ráhkislaš	kjærlig

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
-saš, -haš <i>A/G</i> -sačča, -hačča <i>ill</i> -sažžii, -hažžii <i>attr</i> -saš, -haš	<i>Likestavelseres nomen</i> Stammen har <i>sterkt stadium</i> . Vokalskifte <i>i > á</i> og <i>u > o</i> foran endelsen <i>-saš</i> , og <i>i > a</i> foran endelsen <i>-haš</i> . Diftongforenkling foran <i>o</i> .	áigi tid > -áigásaš, som hører til -áigahaš ... tid muohtu kinn > -muhtosaš med ... ansikt
-š <i>A/G</i> -ža <i>attr</i> -š (uf.)	<i>Likestavelseres nomen</i> Stammen får <i>svakt stadium</i> . Vokalskifte til <i>á</i> foran endelsen. Ofte vokalforkorting i 2. stavelse.	áigi tid > áiggáš, som hører til áiggaš ... tid

Disse avledede adjektiv på *-saš/-haš* og *-š*, som det ikke finnes mange av, brukes mest som *attributt*. De står dessuten vanligvis sammen med en nærmere bestemmelse i genitiv, f.eks.

Grunnord	Avledet adjektiv (med nærmere bestemmelse i genitiv)
ahki alder, lang tid	ovtta ahkásaš, av samme alder, ovtta ahkahaš jevngammel
ahki tid	min áigásaš, vår tids min áigahaš, min áiggáš
alu høyde	vida mehtera fem meter høg allosaš
beaivi dag; sol	guovtte-beaivásaš to dagers
geardi gang	golmma-geardásaš, tredobbelt golmma-gearddáš (golmma-geardán)
jahki år	vida-jahkásaš fem år gammel
muohtu kinn	stálo-muhtosaš med ansikt som Stallu
namma navn	nieidda-nammasaš i datterens navn, tilhørende datteren
vuolli det som er nede	váre-vuoláš ved foten av fjellet

Enkelte slike avledede adjektiv på -š har *e* eller *o* foran endelsen, f.eks.

ovda-	for-, fram-	ovddeš	som var før, tidligere
vuolli	det som er nede	vuloš	underordnet; som lider av; som er/var under noe

Tillegg

På lignende måte som de avledede adjektiv ovenfor, brukes sammensatte ord på

-lágaš, -šláí	slags, -artet
-lágan, lágaš	-aktig; temmelig

Hvis første delen av ord på *-lágan, -lágaš* er et adjektiv, skal det ha *attributtform*. Ellers står denne delen i *genitiv*:

mágggalágaš, mágggašláí	mange slags
ovttalágaš, ovttašláí	samme slags, ensartet
boareslágan, boareslágaš	gammelaktig
heajoslágan, heajoslágaš	temmelig dårlig
gehppeslágan, gehppeslágaš	temmelig lett; lettsindig, uoverveid
geahppalágan	temmelig lett
lieggalágan, lieggalágaš	heller lunken

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
-t A/G -ga attr -t (uf.)	<i>Likestavelser nomen</i> (substantiv) Stammen får <i>svakt stadium</i> . Vokalskifte <i>i > a</i> og <i>u > o</i> foran endelsen. Diftongforenkling foran <i>o</i> .	juolgi fot, bein > juolggat -beint luondu natur > lunddot -artet, -lynt

Disse avledede adjektiv på *-t* har *ikke stadiieveksling*. De brukes som andre del i *sammensatte ord*. Første del (bestemmelsen) kan være:

- *Substantiv* i nom sg.
- *Adjektiv* som har attributtform
- *Grunntall* i gen sg.

Grunnbetydningen er *som har det* som grunnordet angir, eller er *av det slaget* som bestemmelsen nevner, f.eks.

Grunnord		Avledet adjektiv (sammen med en bestemmelse)	
ávju	egg (på kniv)	heajosávjjot	med dårlig egg
čoarvi	horn	golmmačoarvvat	som har tre horn
juolgi	fot, bein	guovttejuolggat	tobeint
luondu	natur	buorrelunddot	godlynt
miella	forstand	beallemielat	halvgal
njálbmi	munn	gurranjálmmat	haremynt
suorri	gren	mágggasuorat	med mange forgreninger
vuokta	hårstrå	guhkesvuovttat	langhåret

Enkelte av slike avledede adjektiv kan brukes uten nærmere bestemmelse. Noen av dem kan ha annen vokal foran endelsen enn den som er nevnt ovenfor:

girji	flekk	girjjat	flekket, spettet
muddu	omtrentlig angitt tidspunkt, måte, grad	muttát (<i>muttágis</i>)	høvelig, passelig, rimelig
mokta	freidighet	movttet	freidig, munter, likefram

ADJEKTIV AVLEDET AV ADVERB

Endelsen	legges til stammen av	Eksempel
-(<i>á</i>)š A/G -(<i>á</i>)ža attr -(<i>á</i>)š, -(<i>á</i>) (uf.)	<i>Tidsadverb</i> Stammen får <i>svakt stadium</i> . Vokalskifte til <i>á</i> foran endelsen.	odne, otne > otnáš i dag dagens

Slike avledede adjektiv brukes bare i vest. De uttrykker at noe *hører til* det stedet som grunnordet angir, f.eks.

Grunnord		Avledet adjektiv	
dáppe	her, herfra	dábbelaš	hørende til her (til denne trakten)
dieppe	der, derfra (nærmere deg)	diebbelaš	hørende til der (nærmere deg)
duoppe	der borte, der borte fra	duobbelaš	hørende til der borte
doppe	der, derfra	dobbelaš	hørende til der

Det finnes dessuten adjektiviske *komparativ-* og *superlativ-former* som er avledet av adverb, f.eks. *dáppit*, 'hitre', *dáppimus*, *dáppimuš*, 'hitterst'. Disse adjektivene står av praktiske grunner sammen med de andre komparativ- og superlativ-formene av adjektiv på side 347–348.

Adjektiv	Form	Betydning
áidnabáddi	áidnabáddi	hørende til hvilken
áidnabáddi	áidnabáddi	hørende til hvilken
áidnabáddi	áidnabáddi	hørende til hvilken
áidnabáddi	áidnabáddi	hørende til hvilken

Adjektivene som er avledet av adverb, f.eks. *dáppit*, 'hitre', *dáppimus*, *dáppimuš*, 'hitterst'. Disse adjektivene står av praktiske grunner sammen med de andre komparativ- og superlativ-formene av adjektiv på side 347–348.

Adjektiv	Form	Betydning
áidnabáddi	áidnabáddi	hørende til hvilken
áidnabáddi	áidnabáddi	hørende til hvilken
áidnabáddi	áidnabáddi	hørende til hvilken
áidnabáddi	áidnabáddi	hørende til hvilken

Endelsen	Logges til stammen av	Eksempel
-at	hørende til stammen av	her, herfra
A/G-løst	hørende til stammen av	der, derfra
III-løst	hørende til stammen av	der borte, der borte fra
om-løst	hørende til stammen av	der, derfra
		Vokabelliste til 1 foran endelsen.

14 Avledeede adverb

Adverb avledes av *verb*, *nomen* (substantiv, adjektiv, tallord) og av andre *adverb*.

Adverb avledet av verb

Flere av de *infinite verbformene* kan i visse setninger oppfattes som adverb, f.eks.

<i>Gerundium:</i>	Boradettiin galget mánát čohkkát jaska.	Under spisingen skal barna sitte stille.
<i>Verbgenitiv:</i>	Mun bohten vácci .	Jeg kom til fots.
<i>Verbabessiv:</i>	Dan mun vajálduhtten logakeahttá .	Jeg glemte å lese det.
<i>Supinum:</i>	Áiggun bisánit dása idja- deažžat .	Jeg skal stanse her for natta («for å overnatte»).
<i>Infinitiv:</i>	Mus livčče guolit viežžat .	Jeg har fisk å hente.
<i>Aktio lokativ:</i>	Diet biergu ii leat oasti- mis , dat lea menddo divrras.	Det kjøttet der har en ikke råd til å kjøpe, det er for dyrt.

Adverb avledet av nomen

Adverb som er avledet av nomen, skal her ordnes i følgende grupper:

- Adverb avledet av *substantiv*
- Adverb avledet av *adjektiv*
- Adverb avledet av *tallord*

ADVERB AVLEDET AV SUBSTANTIV

De fleste avledningsendelsene som danner adverb av substantiv, er opprinnelig *kasusendelser*:

-t	(= <i>prolativ</i>)
-l	(= <i>ablativ</i>)
-s	(= <i>translativ</i>)
-naga, -n(a)	(= <i>essiv</i>)

Dessuten brukes endelsen

-lagaid, laga, l(a).

Grunnord

Avledet adjektiv

-t

Avledet adverb på *-t* uttrykker *hvilken tid på året eller døgnet* noe skjer (eller er), f.eks.

Avledet adverb på *-t* uttrykker hvilken tid på året eller døgnet noe skjer (eller er), f.eks.

Grunnord		Avledet adverb	
gidđa	vår	giddat	om våren; i vår, til våren
geassi	sommer	geasset	om sommeren; i sommer, til sommeren
čakča	høst	čakčat	om høsten; i høst, til høsten
dálvi	vinter	dálvet	om vinteren; på vinteren
beaivi	dag	beaivet	om dagen; i dag en gang

På samme måte som *beaivet* brukes ordet

(**idja** natt) **ihkku** om natten; i natt en gang

-l

Avlede adverb på *-l* betegner for det meste *tilstand*, ('med det som grunnordet nevner') f.eks.

Grunnord		Avledet adverb	
botnji	vridning	bonjil	vindskjevt
čopma	dyng, haug, hump	čomal	i tett flokk
čorru	langstrakt haug, mindre høyde-rygg	čorul	opphøyet langs midten
hávvi	gang	hávil	om gangen
leaika	spøk	leaikkal	for spøk
ráigi	hull	ráiggil	hullet
roamši	ujevnhet	roamššil	ujevn
suorri	gaffelgren	suoril	(forgrenet)

Avledede adverb på *-s* betegner *en tilstand noe/noen kommer i*, f.eks.

Grunnord		Avledet adverb	
dušši	intet, bagatell	duššás	forgjeves
loatna	lån (om penger og forbruksvarer)	loanas	til låns (om penger og forbruksvarer)
(luoikat	å låne)	luoikkas (luoikkasin)	til låns, til leie (om gjenstander)
sápmi	same; samisk	sámás	(til) på samisk (f.eks. oversettelse)
vealgi	gjeld	vealggás	på kreditt

-naga, -n(a)

Avledede adverb på *-naga, -n(a)* betegner *tilstand noe (noen) er i*, særlig at noe (noen) er *tilsølt* eller *dekket med noe*, f.eks.

Grunnord		Avledet adverb	
baika	skitt	baikanaga, baikan(a)	tilskitnet
muohta	snø	muohtanaga, muohtan(a)	full av snø
varra	blod	varranaga, varran(a)	tilsølet med blod

Endelsen *-naga* legges også til enkelte *adjektiv* og verb i *presens partisipp*, f.eks.

báhkás	varm, het	báhkasnaga	mens den er varm/det er varmt
varas	fersk	varasnaga	mens den er fersk/det er ferskt
ealli	levende	eallinaga	lys levende

-lagaid, -laga, -l(a)

Avledede adverb på *-lagaid, -laga, -l(a)* betegner *innbyrdes forhold* eller *innbyrdes stilling*, f.eks.

Grunnord		Avledet adverb	
badji	det som er oppe	badjálagaid, badjálaga, badjál(a)	ovenpå hverandre, oppå hverandre
bálda	plassen ved siden	báld(d)alagaid, báld(d)alaga, bálddal(a)	ved siden av hverandre
giehta	hand	giehtalagaid, giehtalaga	hand i hand
manne-	bak-	manñálagaid, manñálaga, manñál(a)	etter hverandre, i rad og rekke
veahkki	hjelp	veahkkálagaid, veahkkálaga, veahkkál(a)	med gjensidig hjelp

Endelsene *-lagaid, -laga, -l(a)* legges også til enkelte *adverb*, f.eks.

buohta	like overfor	buohtalagaid, buohtalaga, buohtal(a)	like overfor hverandre
lahka	nær	lahkalagaid, lahkalaga, lahkal(a)	nær hverandre

ADVERB AVLEDET AV ADJEKTIV*Adverb som betegner måte og tilstand*

De fleste av følgende adverb på *-t, -s, -a, á, -(u)t* betegner *måte*. Noen uttrykker *tilstand* og enkelte betegner *tid*.

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
-t	<i>Likestavelses adjektiv</i> Stammen som i A/G sg. Noen stammer kan ha vokalskifte <i>i > e</i> , <i>u > o</i> og diftong- forenkling.	jállu dristig A/G jálu > jálut dristig, på dristig måte čeahppi flink A/G čeahpi > čehpet flink, på čeahpit flink måte garraseabbo, hardere garrasabbo A/G garraseappo, garrasabbo > garraseappot, hardere, på garrasabbot hardere måte losibuš litt tyngre A/G losibučča > losibuččat på litt tyngre måte čeahpimus flinkest A/G čeahpimusa > čeahpimusat flinkest, så flink som en har evner til
-t	<i>Ulikestavelses adjektiv</i> Stamme som i A/G sg. Bindevokal foran en- delsen er <i>-i-</i> (<i>a > i</i>)	garas hard, sterk A/G garrasa > garrasit hardt, sterkt čeahpit flinkere A/G čeahpibu > čeahpibut flinkere garraseppoš, litt hardere, garrasabboš litt sterkere A/G garraseppoža, garrasabboža > garraseppožit, litt hardere, garrasabbožit litt sterkere garraseamos, hardest, garrasamos sterkest A/G garrasepmosa, garrasamosa > garrasepmosit, hardest, garrasamosit sterkest; så hardt, sterkt som en er i stand til

Disse avlede adverbene på *-t* betegner *måten handlingen skjer på*, f.eks.

Grunnord		Avledet adverb	
árgi	redd	árgget, árggit	på en redd måte
čeahppi	flink	čehpet, čeahpit	flink, på flink måte
čuoŋbi	klosset	čurbbet, čuoŋbbit	klosset, på klosset måte
fuotni	dårlig	funet, fuonit	dårlig
headju	dårlig, svak	hejot, heajut	dårlig, svakt
njoahci	langsom	njozet, njoazit	langsomt
garraseabbo, garrasabbo	hardere, sterkere	garraseappot, garrasabbot	hardere, sterkere
buorebuš	litt bedre	buorebuččat	på litt bedre måte, litt bedre
losibuš	litt tyngre	losibuččat	på en litt tyngre måte
buoremus	best	buoremusat	best, på beste måte
čeahpimus	flinkest	čeahpimusat	flinkest, så godt som en er i stand til
garas	hard, sterk	garrasit	hardt, sterkt
lossat	tung	lossadit	tungt
nanus	sterk, solid	nannosit	sterkt
viššal	flittig	viššalit	flittig
buoret	bedre	buorebut	bedre, på en bedre måte
čeahpit	flinkere	čeahpibut	på en flinkere måte
losit	tyngre	losibut	på en tyngre måte
garraseppoš, garrasabboš	litt hardere, litt sterkere	garraseppožit, garrasabbožit	litt hardere, litt sterkere
viššaleppoš, viššalabboš	litt flittigere	viššaleppožit, viššalabbožit	litt flittigere
garraseamos, garrasamos	hardest, sterkest	garrasepmosit, garrasamosit	hardest, sterkest; så hardt, sterkt en er i stand til
viššaleamos, viššalamos	flinkest	viššalepmosit, viššalamosit	flinkest; så godt som en kan

Også av enkelte sammendradde adjektiv kan en lage adverb på *-t*, f. eks.

čáppat, A/G čábbá	pen	čábbát	pent, på en pen måte
čeavlái	hoven	čeavljít	hovent

Som eksemplene viser, dannes slike måtesadverb også av adjektiv i *komparativ*, komparativ med *diminutivendelse*, og *superlativ*.

For bruken av disse adverbene gjelder lignende regler som for bruken av komparativ- og superlativformene av adjektiv, som står på side 349–350.

Adverb i *superlativ* betegner dessuten *høyeste grad av det en kan eller har evner til*. Slike adverb står derfor ved verb som f.eks. *máhttit*, 'å kunne/å ha evner til', *sáhttit*, 'å kunne/å ha anledning til':

Mun barga nu **garrasepmosit/garrasamosit** go **sáhtten**. Jeg arbeidet så hardt jeg kunne.

Daga nu **buoremusat** go **máhtát**. Gjør så godt du kan.

Sii gal dan bidjet nu **čábbá-musat/čábbáamosit** go **sáhttet**. De legger det nok så pent som de kan.

Uregelmessige former

Til enkelte likestavelser adjektiv svarer det *adverb på -s*, f.eks.

Grunnord		Avledet adverb	
bahá	ond, dårlig	bahás	ondt, dårlig
buorre	god, bra	bures	godt, bra, vel
duohta	sann	duodas	for alvor, alvorlig, sannelig

Merk dessuten følgende adverb på *-á*:

dávji	hyppig	dávjá	ofte
guhkki	lang	guhká	lenge
njuolgat	bein, rak, riktig	njuolggá	direkte

Endelsen	legges til stammen av	Eksempler
-(u)t	<i>Likestavelser adjektiv</i> på <i>-o, -u</i> Stammen får <i>sterkt stadium</i> .	bonju skjev > botnjut skjevt boastto uriktig > boastut galt

Disse avledede adverbene på *-(u)t* betegner *tilstand*, ofte en bestemt midlertidig *stilling*, f.eks.

Grunnord		Avledet adverb	
boastto	uriktig, gal	boastut	galt
bonju	skjev	botnjut	skjevt
čuoččo	stående	čuožžut (<i>čuoččat</i>)	stående, på bena
gávu	liggende på rygg; med åpningen eller uthulningen opp	gávvut	liggende på rygg; med åpningen eller uthulningen opp
gomu	med den hvelvede siden opp	gopmut	med den hvelvede siden opp; nesegrus, liggende på maven
hálu, álu	skrå, skakk	hállut, állut	skrått, i skrå stilling
leappo	bredt ut	leabbut (<i>leabba</i>)	utstrakt, spredd utover, liggende flatt
vealu	liggende	veallut	i liggende stilling; over ende; i horisontal stilling

Hit hører også enkelte avledede adverb på *-(u)t* som mangler tilsvarende adjektiv som grunnord, f.eks.

(čohkkát å sitte)	čohkut	sittende
(gullat å høre)	gullut	i påhør av
(oaidnit å se)	oaidnut	i påsyn av

Både *gullut* og *oaidnut* kan betraktes som *postposisjon*. Disse to ord er derfor også oppført blant post- og preposisjonene.

Endelsen	Adverb dannet av	Eksempel
-a	<i>Ulikestavelses adjektiv på -at</i> Stamme som i nom sg. Sluttkonsonant sløyfes.	roahkka/t > roahkka (roahkkadit) frimodig, uforferdet frimodig, trygt, uten betenkelighet

Avledede adverb på *-a* betegner *måten noe er på* og *måten handlingen foregår på*. Av samme adjektiv som grunnord dannes også adverb på *-t*. Disse betegner bare måten handlingen foregår på. (Slike avledninger står på side 369–371.) Eksempler:

Grunnord		Adverb på <i>-a</i>		Adverb på <i>-t</i>	
čavgat	stram	čavga	stramt, fast, bestemt, strengt	čavgadit	stramt, fast, på bestemt, strengt måte
čorgat	renslig, ordentlig	čorga	renslig, ordentlig, pent	čorgadit	pent, på ordentlig måte
jaskat	taus, rolig	jaska	rolig, stille	jaskadit	på rolig, stille måte
roahkkat	frimodig, uforferdet	roahkka	frimodig, trygt, uten betenkeligheter	roahkkadit	djervt, frimodig, uforknytt
vuogat	riktig, rimelig	vuoga	sant, virkelig	vuogadit	på rett, riktig måte

På samme måte går også:

dievas	full	dievva	fullt	dievvasit (<i>dievvasii</i>)	fullt
---------------	------	---------------	-------	--	-------

Til enkelte adjektiv på *-at* finnes bare avledede adverb på *-a*, f.eks.

Grunnord		Adverb på <i>-a</i>	
fargat	snar til å	farga, fargga	snart
gidat	fastsittende	gitta	fast; helt (til)
riektat	benkløvd	riekta	rett, riktig

Avledede adverb på *-a* kan brukes både som *adverbial* og som *predikativ*, f.eks.

<i>Adverbial:</i>	Doala gitta!	Hold fast!
	Galggat mannat jaska meattá.	Du skal gå forbi uten å snakke.
<i>Predikativ:</i>	Uksa lea gitta.	Døra er stengt.
	Buot uvssat leat gitta.	Alle dørene er stengt.
	Oro jaska!	Ti stille!

Noen ord brukes *både som adjektiv og som adverb*, f.eks.

álás	naken
luovos (luovus)	løs
rabas	åpen
árrat	tidlig
oanehaš (som adverb også)	kort; kortvarig, en kort stund
oanehaččat	(i korthet; med korte skritt)

Adverb som betegner sted og tid

Det finnes en del (avledede) adjektiv med stedsbetydning, og noen med tidsbetydning. De fleste av dem er komparativ- og superlativformer, f.eks.

Sted:	dáppit	hitre
	dáppimus, dáppimuš	hitterst
Tid:	dáláš	nåværende

Av slike adjektiv brukes *illativ- og lokativformen som adverb*.

Sted

Illativ har vanlig tilstedsbetydning, *lokativ* har vanlig på- og frastedsbetydning. *Pluralisformene* har *avsvekket* betydning; de kan også betegne stedet mere *unøyaktig*. Ikke alle ord kan brukes både i singularis og i pluralis.

Eksempler:

Adjektiv		Illativ		Lokativ	
lagas	nær	lahkasiidda, lahkosiidda	til et sted i nærheten	lahkasiin, lahkosiin	i/fra nærheten
lagat	som er nærmere	lagabui lagabuidda	nærmere (hen) noe nær- mere (hen)	lagabus lagabuin	nærmere, nær- mere fra noe nærmere, noe nærmere fra
lagamus	som er nærmest	lagamussii	nærmest (hen)	lagamusas	nærmest ved/ fra
lagabuš	som er litt nær- mere	lagabužžii	litt nær- mere (hen)	lagabuččas	litt nærmere ved/fra

Av disse adverb kan *lahkasiidda, lahkosiidda og lakasiin, lahkosiin* også brukes som *postposisjon*, f.eks.

Gumpe lei ealu lahkasiin.

Ulven var i nærheten av reinflokken.

De andre adverb, med stammen *laga-* (unntatt pluralformene *lagabuidda* og *lagabuin*), kan også brukes som *både post- og preposisjon*, f.eks.

Dat bohte lagamussii dan dálu.

De var de som kom nærmest gården.

Dat lei mu lagamusas.

Det var nærmest meg.

Adjektiv		Illativ		Lokativ	
dáppit	hitre	dáppibui	nærmere hit	dáppibus	på/fra et sted nærmere hit
		dáppibuidda	noe nærmere hit	dáppibuin	på/fra et sted noe nærmere hit
dáppimus, dáppimuš	hitterst	dáppimussii, dáppimužžii	lengst hit	dáppimusas, dáppimuččas	på/fra et sted lengst hit
davit	nordre	davibui	lenger nordover	davibus	på/fra et sted lenger nord
		davibuidda	noe lenger nordover	davibuin	på/fra et sted noe lenger nord
davimus, davimuš	nordligst	davimussii, davimužžii	lengst nordover	davimusas, davimuččas	lengst mot nord, fra lengst mot nord
davibuš	litt lenger mot nord	davibužžii	litt lenger nordover	davibuččas	på/fra et sted litt lenger mot nord
gáttit	som er nærmere land	gáttibui	til et sted nærmere land	gáttibus	på/fra et sted nærmere land
		gáttibuidda	til et sted noe nærmere land	gáttibuin	på/fra et sted noe nærmere land
gáttimus, gáttimuš	som er nærmest land	gáttimussii, gáttimužžii	lengst inn mot land	gáttimusas, gáttimuččas	på/fra et sted lengst innmed land
gáttibuš	som er nærmere land	gáttibužžii	til et sted litt nærmere land	gáttibuččas	på/fra et sted litt nærmere land

Enkelte adverb som er avledet av stedsadjektiv i *superlativ*, kan i *lokativ* ha endelsen *-mustá* (ved siden av *-musas*, *-muččas*):

Grunnord i superlativ		Lokativ	
lagamus	som er nærmest	lagamusas, lagamustá	nærmest ved/fra
dáppimus, dáppimuš	hitterst	dáppimusas, dáppimuččas, dáppimustá	på/fra et sted lengst hit
dieppimus, dieppimuš	som er nærmest stedet (hvor du eller dere bor)	dieppimusas, dieppimuččas, dieppimustá	på/fra et sted nærmest ste- det (hvor du eller dere bor)
duoppimus, duoppimuš	som er lengst dit bort	duoppimusas, duoppimuččas, duoppimustá	på/fra et sted lengst dit bort
doppimus, doppimuš	som er lengst unna	doppimusas, doppimuččas	på/fra et sted lengst unna

Om bruken av stedsadverb i komparativ

Illativ- og lokativformen av stedsadjektiv i komparativ, f.eks. *dáppibui*, *dáppibus*, brukes *ikke* i direkte sammenligninger. (I direkte sammenligninger blir begge sammenligningsledd nevnt, f.eks. når man snakker om hvem av to navngitte personer som bor nærmest.) I slike tilfelle brukes de *sammenlignende* formene av tilsvarende steds- eller orienteringsadverb, som står beskrevet på side 150 og 154, f.eks.

Máhtte lea sirdán **dábbelii**
go Lásse.

Mattis har flyttet nærmere hit enn
Lars.

Máhtte orru **dábbelis** go Lásse.

Mattis bor nærmere hit enn Lars.

Når en derimot bruker komparativformen *generelt*, uten direkte å sammenligne to steder, kan en bruke både illativ- og lokativformene av stedsadjektiv, og de tilsvarende sammenlignende stedsadverb:

Buvtte **dáppibui/dábbelii!**

Bring det nærmere hit!

Ii **dárbbas** guhkás mannat, dat
lea sakka **dáppebus/dábbelis**.

En behøver ikke å dra langt bort,
det ligger mye nærmere hit.

Tid

Illativformen betegner sluttpunktet av et tidsrom, *lokativ* betegner begynnelsen av et tidsrom.

Eksempler:

Adjektiv		Illativ		Lokativ	
dáláš	nåværende	dáláži	til nå	dálážiis	fra nå av
ivttáš, ievttáš	gårsdagens	ivttáži, ievttáži	til i går	ivttážiis, ievttážiis	siden i går
ihttáš, ihtáš	morgen- dagens	ihttáži, ihtáži	til i morgen	ihttážiis, ihtážiis	fra i morgen av
diimmáš	fjorårets	diimmáži	til i fjor	diimmážiis (<i>diimmáš</i>)	siden i fjor
goassáš	hørende til hvilken tid	goassáži	til når	goassážiis	siden når, fra når av

ADVERB AVLEDET AV TALLORD

Illativformen av grunntall (fra 1 til 9) kan brukes som talladverb med betydningen ... ganger, f.eks.

oktii, okte	en gang
guktii	to ganger
golbmii	tre ganger
njelljii	fire ganger
vihttii	fem ganger
guhttii	seks ganger
čihččii, čihčii, čizii	syv ganger
gákcii	åtte ganger
okcii	ni ganger
gallii	hvor mange ganger
mánggii	mange ganger
moddii	et par, tre–fire ganger

Istedenfor *oktii/okte, guktii* osv. brukes også

ovtta geardde	en gang
ovtta háve	en gang (anledning)
guovtte geardde	to ganger
guovtte háve	to ganger (anledninger)
golmma geardde	tre ganger
golmma háve	tre ganger (anledninger)
osv.	

Fra 10 og oppover brukes bare formene med *geardde* og *háve*:

logi geardde	ti ganger
logi háve	ti ganger (anledninger)
osv.	

Lokativformen av ordenstall (fra 2. og oppover) kan brukes som talladverb med betydningen *for ... gang*. Det første ordet i rekken, *nuppádis*, er dannet i overensstemmelse med de følgende ordene. Eksempler:

nuppádis, nupes	for andre gang, på nytt
goalmmádis	for tredje gang
njealjádis	for fjerde gang
vidádis	for femte gang
OSV.	

Endelsen *-dassii* eller *-daššii*, lagt til ordenstall, danner talladverb med betydningen *for det ... , for ... gang*. Det første ordet i rekken har en annen endelse. Det andre ordet i rekken er dannet i overensstemmelse med ordene som følger. Eksempler:

vuohččan, vuosttažettiin	for det første
nuppádassii, nuppádaššii	for det andre, for annen gang
goalmmádassii, goalmmádaššii	for det tredje, for tredje gang
OSV.	
galládassii, galládaššii	for hvilken gang

ADVERB AVLEDET AV ADVERB

Enkelte adverb kan danne *komparativ-* og *superlativformer*. De har de samme endelsene som komparativ og superlativ av *adjektiv* (side 344). Enkelte ord kan dessuten ha adverbendelsen *-t* (superlativ delvis også endelsen *-mustá*), f.eks.

Grunnord		Komparativ		Superlativ	
dávjá	ofte	dávjjit, dávjjibut	oftere	dávjjimus, dávjjimusat, dávjjimustá	oftest
farga, fargga	snart	farggat	snarere	farggamus, farggamusat	snarest
guhká	lenge	guhkit	lenger	guhkimus, guhkimustá	lengst
lahka	nær, kort vei	lagat	nærmere, kortere vei	lagamus	nærmest, kortest vei
sakka	meget, mye	sakkat, sakkabut	mere, i høyere grad	sakkamus, sakkamusat	mest

ANDRE AVLEDEDE ADVERB

Det finnes mange andre avledede adverb enn de som er beskrevet her, med avledningsendelser som bare finnes i få ord, f.eks.

ándagassii	unnskyld, om forlatelse
gaskkohagaid	av og til
jávohaga	taust, tyst, stille
fáhkkestaga, fáhkka	plutselig
ollásii	fullstendig, fullt ut
m.fl.	

Slike ord vil en finne i større ordbøker.

15 Sammensetning

Sammensatte ord består av to deler. Første del kalles *bestemmelsesord*, den andre delen kalles *grunnord*, f.eks. *vuotnabahta*, 'fjordbotn':

<u>vuotna</u>	–	<u>bahta</u>
bestemmelsesord		grunnord

Det er grunnordet som avgjør hvilken *ordklasse* det sammensatte ordet hører til. De fleste sammensatte ord i samisk er substantiv.

Sammensatte substantiv

Sammensatte substantiv kan ordnes i grupper alt ettersom hvilken ordklasse bestemmelsesordet hører til:

- Bestemmelseordet er et *substantiv*, f.eks. *mánnabiigá*, 'barnepike'. De fleste sammensatte ord hører til denne gruppen.
- Bestemmelsesordet er et *adjektiv*, f.eks. *odđajahki*, 'nyttår'.
- Bestemmelsesordet er et *adverb* eller et *postposisjonsuttrykk*, f.eks. *dáppeolbmot*, 'folk her på stedet', *noađevuolnáhkki*, 'hud under kløvbyrden', (av *noadi vuolde*, 'under kløvbyrden'). Slike sammensetninger finnes det bare få av.
- Bestemmelsesordet er et *tallord*, f.eks. *čuohtejahki*, 'århundre', et *pronomen*, f.eks. *iešráhkisvuolta*, 'egenkjærlighet', eller en *verbstamme*, f.eks. *boraspire*, 'rovdyr'. Bare ganske få ord hører til denne gruppen.

SUBSTANTIV SOM BESTEMMELSESORD

De fleste bestemmelsesord står i nominativ sg. Mange står i genitiv sg. Bestemmelsesord i andre kasus brukes sjelden.

I bestemmelsesord med to stavelser forkortes som regel vokalen i 2. stavelse:

<i>á</i> > <i>a</i>	f.eks.	<i>mánná</i>	+ <i>biigá</i>	>	<i>mánnabiigá</i>	barnepike
<i>i</i> > <i>e</i>		<i>várri</i>	+ <i>girku</i>	>	<i>várregirku</i>	fjellkirke
<i>u</i> > <i>o</i>		<i>boazu</i>	+ <i>mearka</i>	>	<i>boazomearka</i>	reinmerke

Husk at forkortet vokal *ikke* forårsaker *diftongforenkling*.

Bestemmelsesord i nominativ

Mange slike sammensatte ord svarer til lignende sammensetninger i norsk, f.eks.

muorrabihtta	trebit
girjegávpi	bokhandel
meahccedállu	ødemarksgård
oaivebávččas	hodepine
viessoláigu	husleie
girječálli	forfatter («bokskriver»)
osv.	

Bestemmelsesord i *nominativ* brukes dessuten i følgende grupper av sammensatte ord:

- 1) Sammensetninger som består av *personnavn + slektskapsord*; her brukes for øvrig *bindestrek*:

Máret-siessá	tante Marit
Ánde-máhka	svoger Anders
Niillas-čeahci	onkel Nils
Lemmon-áddjá	gamle Lemmon, bestefar Lemmon
Risten-áhku	gamle Kirsten, bestemor Kirsten
Biera-vilbealle	fetter Per

Det samme gjelder for mange sammensatte stedsnavn, særlig fra fremmede land, f.eks.

Amazon-eatnu	Amazonelva
Fuji-várri	Fuji-fjellet
Gaska-Amerihká	Mellom-Amerika
Nuvvos-Áilegas	Nuvvos-Áilegas
Juovva-Stálovárri	Juovva-Stálo-fjellet

- 2) Sammensetninger med *handler- eller handlingsnomen som grunnord*, f.eks.

girječállin	skrivning av en bok, forfatterskap
dállodoalli	husholder, husholderske
čáhcejuhkan	vandriking
loddebivdu	fugeljakt, fuglefangst

Enkelte lokale dialekter har unntak, f.eks. *gumppebivdu*, 'ulvejakt', *ealggabivdu*, 'elgjakt', osv.

- 3) Sammensetninger med visse *post-/preposisjoner* og *adverb* som også har en nominativform, f.eks.

badjeolmmoš	fjellsame («oppe-menneske»)
vuolledállu	nedre gård
ovdajuolgi	framfot
manjejuolgi	bakfot

olgouksa	ytterdør
sisdoallu	innhold
miehteeanan	terreng som heller nedover («med-terreng»)
vuostebiegga	motvind
gaskavahkku	onsdag («midt-uke»)

4) Sammensetninger med ordene

-lahkki	halv, halvdel, del (av ting som er delt <i>på tvers</i> , og i visse tidsbetegnelser)
-bealle	1. halv, halvdel, del (av ting som er delt <i>på langs</i> , av runde ting, av mengder, og i visse tidsbetegnelser) 2. halv-, ste- (i slektskapsbetegnelser) 3. den ene delen av ting eller kroppsdeler som forekommer parvis

Eksempler:

gohppolahkki	en halv kopp (f.eks. kaffe)
bohtallahkki, boahtallahkki	en halv flaske
čoarvelahkki	del av horn som er brukket av
beaivelahkki	en halv dag
vahkkolahkki	en halv uke
mánnolahkki (også: mánnobealle)	en halv måned
bealljelahkki	halvdelen av et øre
luossabealle	en halv (flekket) laks
kilobealle	et halvt kilo
jahkebealle	et halvt år
diibmobealle	en halv time
vielljabealle	halvbror
eadnebealle	stemor
fáhccabealle	den ene av vottene
bealljebealle	det ene øret; dyr eller menneske med bare ett øre

5) Sammensetninger med ordet *-vuohta* til å danne *abstrakte begrep*, f.eks.

buorre vuohta	godhet
nuorravuohta	ungdomstid
olmmošvuohta	humanitet; folkeskikk
ustitvuohta	vennskap
lihkohisvuohta	ulykke

6) Sammensetninger med substantivene *-dábáš*, *-lágáš*, *-riehpu*, *-rohkki*, *-sássa*; disse substantiv svarer til adjektiv (eller partisipp som brukes som adjektiv) på norsk:

niibedábáš	dårlig kniv
beanalágáš	dårlig hund
mánnariehpu	stakkars barn
eadnerohkki	avdøde mor
mannjesássa	tilkommende svigerdatter

Merk dessuten ordet *eahpe-* som bare brukes i sammensatte ord, f.eks.

eahpedorvu	mistillit
eahpeosku	van tro
eahpeibmil	avgud
eahpediehtu	uvisshet

Eahpe- kan også danne sammensatte *adjektiv* og *verb*, f.eks.

eahpečielggas	uklar
eahpebasuhit	vanhellige

Tillegg

Samisk har sammensatte ord som ikke svarer til lignende sammensetninger på norsk, f.eks.

bivastatgállu	svett panne
mánnadállu	gård hvor det er barn («barnegård»)
nuorvománná, nuorvvománná	barn som er forkjølt («forkjølelsesbarn»)
jierbmeolmmoš	forstandig menneske («forstandsmenneske»)
naddagasákšu	øks som er forsynt med skaft («skaftet-tilstand-øks»)
soabbegiedaid	med stav i handa («med stav-hender»)

Bestemmelsesord i genitiv

Bestemmelsesordet står som regel i *genitiv* sg. når det betegner noe som grunnordet på en eller annen måte *hører inn under*, f.eks.

almmiriika	himmelrike
almmiravda	horisont («himmelens kant»)
dáluemit	husmor
gielddabáhppa (= <i>suohkanbáhppa</i>)	sokneprest

meahciealli	villdyr, vilt dyr
mearačáhci	sjøvann
jogaguolli	elfefisk
mearaguolli	saltvannsfisk, sjøfisk
(også: mearraguolli)	

men merk *nominativ* i ordene

jávreguolli	innsjøfisk
sáivaguolli	ferskvannsfisk

Genitiv sg. brukes dessuten særlig i følgende grupper av sammensatte ord:

1) Ord som betegner *avkom, legemsdeler* eller *produkter* av dyr, f.eks.

lottečivga	fugleunge
heasttagazza	hestehov
bohccobiergu	reinkjøtt
gusavuodja	smør («ku-smør»)

2) Ord som betegner *språk*, f.eks.

sámegiella	samisk
dárogiella	norsk
suomagiella	finsk
ruotagiella	svensk
engelasgiella	engelsk
duiskkagiella	tysk
eatnigiella	morsmål

3) Geografiske stedsbetegnelser. I sammensatte stedsbetegnelser for *fjell, topp, elvemunning* osv. står bestemmelsesordet *dels i genitiv* *dels i nominativ*. Det er grunnordet som bestemmer kasusformen i ordet foran.

Genitiv brukes foran følgende grunnord:

<i>Grunnord</i>		<i>Eksempel</i>	
duohki, duohke	det som er bak	váreduoohki, váreduoohke	det som er bak fjellet
vuolli, vuolle	det som er under	várevuolli, várevuolle	foten av fjellet
njálbmi	munning	joganjálbmi	elvemunning
oaivi	øverste del	goržžeoaiivi	øverste del av en foss
niski	øverste del	guoikkaniske	øverste del av et stryk
oaivvuš	elveos	jávrreroaivvuš	elveos i et vann

Foran andre grunnord brukes *nominativ* f.eks.

Grunnord		Eksempel	
bahta	botn	vuotnabahta	fjordbotn
čohkka	topp	várrečohkka	fjelltopp
gáddi	bredd	johkagáddi	elvebredd
gaska	mellomrom	várregaska	senkning mellom to fjell

I geografiske navn med ordet *-oaivi*, 'øverste del', finner vi likevel ofte *nominativ* i bestemmelsesordet, f.eks. *Gurteoaivi*, 'Gurtetoppen'.

Tillegg

- 1) Det finnes enkelte sammensetninger med bestemmelsesord i *genitiv* som kan virke noe *arkaiske*, f.eks.

suttudovdu	skyldfølelse
meahceáddjá	bjørn («villmarks-gubbe»)
Sámieana	Sameland
Sámiráđđi	Sameråd
čázeváddu,	havsnød
čázeheahti	
dolaheahti	«ildnød»
barggoáigi	arbeidstid

- 2) Hvis bestemmelsesordet er en *aktioform*, er den *alltid* forkortet:

riegádanbeaivi	fødselsdag
loahpahanrohkos	avslutningsbønn
čállinmášiidna	skrivemaskin
ohcanreive	søknadsbrev

- 3) Ord som tjener til *orientering i rom* (oppe, nede, nord, syd, osv.) har en spesiell *attributtform* som brukes i sammensetninger med *-bealli*, *-bealle*, 'side', og *-geahči*, *-geahče*, 'ende', f.eks.

davágeahči	nordenden
nuorttabealle	østsida
bajábealle	øversida
vuolágeahči	nedre ende
vuosttábealle,	den sida som vender mot vinden eller mot strømmen
vuosttabealle	

Den fullstendige lista med slike orienteringsord står på side 153–155.

Bestemmelsesord i andre kasus

Sammensetninger hvor bestemmelsesordet står i en annen kasus enn *nominativ sg.* og *genitiv sg.*, er sjeldne. Eksempler:

			Grunnord
máנגgaidlohku	flertall, pluralis		dativ
mánáidgárdi	barnehage		topp
nuoraidskuvla	ungdomsskole		bredd
id(đ)edisguovssu	morgengry		mellomrom
eahkedisveaigi	skumring		
oaiivvesolmmoš (= gárrenolmmoš)	drukkent menneske		
vuolláičála	underskrift		
bassindahkkojupmi	helligjørelse		

ADJEKTIV SOM BESTEMMELSEORD

Adjektiv som bestemmelsesord har som regel *attributtform*, f.eks.

guhkesbearjadat	langfredag		
heajosmiella	dårlig humør		
jallasoaivi	tulling («dumhode»)		
neavrresdálki	dårlig vær, styggvær		
oddajahki	nyttår		
lihkuhisvuohta, lihkohisvuohta	ulykke		
Stuoradiggi, Stuorradiggi	Stortinget		
Una-Bieraš, Uhca-Piera	Lille-Per		

Merk sammensetninger med de avledede adjektiv på *-o*, *-u*, f.eks.

boasttočoddagii	i vrangstrupen		
bonjunjunni	(person med) skjev nese		
gávubeana	(navn på et kortspill)		
leappogiedaid	med handflaten vendt opp		

ANDRE BESTEMMELSESDORD

Også *tallord*, *pronomen*, *adverb* og *verbstammer* kan være bestemmelsesord for et substantiv. Men slike sammensetninger finnes det ikke så mange av. Eksempler:

čuohtejahki	århundre
čuohtebealle	halvhundre
duhátjuolgi	tusenben
vuos(s)árga	mandag («første virkedag»)
iešráhkisvuohta, iešbuorre vuohta	egenkjærlighet
miellahttu	medlem
mielbargi	medarbeider
sis-eanan	innlandet
dáppeolbmot	folk her på stedet
boraspire	rovdyr

DOBBELT SAMMENSATTE SUBSTANTIV

Et sammensatt ord kan igjen være bestemmelsesord i en ny sammensetning. Da blir det dobbelte bestemmelsesordet satt i genitiv og mister som regel en stavelse, dvs. at det blir forkortet:

jávregáddi + sáttu	> (jávregáttesáttu)	> jávregátsáttu <i>sandbanke ved innsjø- bredde</i>
sotnabeaivi + skuvla	> (sotnabeaivveskuvla)	> sotnabeaiskuvla <i>søndagsskole</i>
guokte joga + njálbmi	> (guovttejoganjálbmi)	> guovttejotnjálbmi <i>munning av to elver</i>

Sammensatte adjektiv

Grunnordet for de fleste sammensatte adjektiv er et *avledet adjektiv* på *-saš*, *-haš*, *-š*, *-n*, *-laš*, *-t*. Bestemmelsesordet er enten et *substantiv*, et *adjektiv*, et *pronomen*, et *tallord* eller et *adverb*.

SUBSTANTIV SOM BESTEMMELSESDORD

Bestemmelsesordet står i *nominativ sg.* foran avledelede adjektiv på *-t*, f.eks.

beallemielat	halvgal
gurranjálmmat	haremynt

Ellers står substantiv for det meste i *genitiv sg.*; sjeldnere i andre kasus, f.eks.

eatnanvuoláš	underjordisk
nieidda-nammasaš	som tilhører dattera
boazorikkis	rik på rein

báddelodji	lett å føre i bånd
ruhtahánis	gjerrig med penger
láibeváibmil	glad i brød
milliičuohcci	påfallende

ADJEKTIV SOM BESTEMMELSESDORD

Bestemmelsesordet har *attributtform*, f.eks.

heajosávjjot	som har dårlig egg
boareslágan	nokså gammel
guhkesvuovttat	langhåret
rukksesnierat	rødkinnet
buorredáhtolaš	velvillig

PRONOMEN SOM BESTEMMELSESDORD

iešbeaivválaš	egensindig
juohkešláii	allslags
earalágan	annerledes
seammalágan	samme slags
iežagielat	fremmedspråklig

TALLORD SOM BESTEMMELSESDORD

Bestemmelsesordet står i *genitiv sg.*, f.eks.

golmmajahkásaš	treårig
guovttejuolggat	tobeint
mágggalágan	mange slags

ADVERB SOM BESTEMMELSESDORD

čađačuovgi	gjennomsiktig, gjennomsjinnende
sisaboahhti	som kommer inn
álot-álo	uavlatelig, alltid

Merk dessuten sammensatte adjektiv med *eahpe-*, f.eks.

eahpečielggas	uklar
eahpegulolaš	ulydig
eahpebassi	vanhellig
eahpeoskkolaš	vantro

Sammensatte verb

Samisk har bare få sammensatte verb. I stedetfor brukes *avledede* verb.

Bestemmelsesordet i de fleste sammensatte verb er et *adverb*. Slike sammensetninger er sannsynligvis direkte oversatt fra skandinavisk, f.eks.

bajásgeassit	oppdra
bajásšaddat	vokse opp
badjelduolbmut	overtrede
badjelgeahččat	overse, forakte, diskriminere
badjeliiboahtit	komme på, overfalle
buessivdnidit	velsigne
vuhtiiváldit	ta i betraktning
vuostáiváldit	motta

Adverbet kan i alle disse verb (unntatt *buessivdnidit*) skilles fra verbet og stilles etter som eget ord, uten at betydningen forandres, f.eks.

geassit bajás	oppdra
šaddat bajás	vokse opp
duolbmut badjel	overtrede
osv.	

Merk sammensetninger med verbet *njaddit*, 'ha smak/smake av'. Her er bestemmelsesordet enten et *substantiv* i *nominativ sg.*, eller et *adjektiv* som har attributtform, f.eks.

čáhcenjaddit	å ha vass-smak
guollenjaddit	smake av fisk
mearranjaddit	smake av sjøvann
njuoskanjaddit	smake som om det var rått

I sammensetninger med verbet *-goahtit*, 'å begynne/å skulle til å', er bestemmelsesordet en *verbstamme*, f.eks.

vuolgigoahtit	å skulle til å dra
----------------------	--------------------

15 Setningsledd

Setningen

SETNINGS- LÆRE

Nominatdel	Predikatdel	
Mähtte	baehtä.	Mattis / kommer.
Aheči	lea uostán munaje sábehtid.	Far / har kjøpt ski til meg.
Min	lávven árrat lihkkat.	Jeg / pleier å stå opp tidlig.
Vuolgit	lea sáohpas.	Å reise / er usikkert.
Ahte gielletil	lea vissis.	At han lyver, / det er sikkert.
Máhtes	lea beana.	Mattis / har en hund.
Jávrogáttis	leat gávkte olbmo.	Ved elvebredden / er det to mennesker.
Ikte	lei bui beahk.	I går / var det sterk frost.
-	Lea dáde okta Ipmá.	(Det) / finnes bare en Gud.
Dán háhkis	loddá ráppa gokapu.	Av óenne nikkula / blir det en jula kopp.
Mu	ruoráhtid.	Jeg / måtte spy.
Miv	ii leat veaŋa dehkko vuolgit.	Det er ikke verdt at / vi drar dit.
-	Arva.	(Det) / regner.

Setningen kan dessuten ha ledd som står utenfor både nominat- og predikatdel:

Diet lea gásto ávkkáha.

Jeg skjønner at det er nyttig.

Setningsledd

Hver av hoveddelene (nominatdel og predikatdel) består av en eller flere setningsledd, f.eks. subjekt, verbal, objekt, osv. Enkelte setningsledd kan ha underledd, f.eks. attributt.

LAERE -SETTINGS-

15 Setningsledd

Setningen

Samisk har både hovedsetninger og bisetninger (leddsetninger). Setningene kan også ordnes i utsagns-, spørre- og bydesetninger.

En setning består vanligvis av to hoveddeler. Delene skal her kalles *nominatdel* (eller *nominat*) og *predikatdel*. I utsagnssetninger hvor ikke noe spesielt er framhevet, står nominatdelen foran predikatdelen. Nominatet er da *det som predikatdelen sier noe om*:

Nominatdel	Predikatdel	
Máhtte	boah tá.	Mattis / kommer.
Áhčči	lea oastán munnje sabehiid.	Far / har kjøpt ski til meg.
Mun	láven árrat lihkkat.	Jeg / pleier å stå opp tidlig.
Vuolgit	lea suohtas.	Å reise / er morsomt.
Ahte gielistii	lea vissis.	At han lyver, / det er sikkert.
Máhtes	lea beana.	Mattis / har en hund.
Jávregáttis	leat guokte olbmo.	Ved elvebredden / er det to mennesker.
Ikte	lei hui buolaš.	I går / var det sterk frost.
–	Lea dušše okta Ipmil.	(Det) / finnes bare en Gud.
Dán báhkis	šaddá čáppa gohppu.	Av denne rirkula / blir det en pen kopp.
Mu	vuovssihii.	Jeg / måtte spy.
Min	ii leat veara dohko vuolgit.	Det er ikke verdt at / vi drar dit.
–	Arvá.	(Det) / regner.

Setningen kan dessuten ha ledd som står utenfor både nominat- og predikatdel:

Diet lea *gusto ávkkálaš.*

Jeg skjønner at det er nyttig.

Setningsledd

Hver av hoveddelene (nominatdel og predikatdel) består av en eller flere *setningsledd*, f.eks. subjekt, verbal, objekt, osv. Enkelte setningsledd kan ha *underledd*, f.eks. attributt.

Samisk har følgende setningsledd:

I nominatdelen:

- Subjekt
- Habitiv
- Adverbial
- Objekt

I predikatdelen:

- Predikat:

Verbal

Verbalutfylling:

Utfyllingspredikativ

Utfyllingsadverbial

- Predikativ
- Objekt
- Adverbial

Utenfor nominat- og predikatdelen:

- Modal

Underledd (del av setningsledd):

- Attributt
- Apposisjon
- Konjunksjonal

Setningsledd i nominatdelen

I nominatdelen står det leddet som sammen med predikatet danner en *setning*. Nominatet består enten av et *subjekt*, et *habitiv*, et *adverbial* eller et *objekt*. Visse setninger har ingen nominatdel. Samiske setninger har altså – i motsetning til norsk – ikke nødvendigvis et subjekt.

SUBJEKT

Subjektet finner man med «subjekts-spørsmålet»

gii/geat/miil/mat + predikat (= *hvem/hva er det som* + predikat)

Som subjekt brukes

- Nomen i nominativ
- Infinitiv
- Setninger (leddsetninger)

Nomen:

Do doppe boahotá áhčči.

Son lea boaris.

Láiki bargagoahotá go beaivváš
luoitáda.

Eai guovttisge/guovttis ge nagot
loktet dan geađggi.

Se der borte kommer far.

Han er gammel.

Den late begynner å arbeide når
sola går ned.

Ikke to personer engang klarer å
løfte den steinen.

Infinitiv:

Lea hávski oažžut reivve.

Det er morsomt å få brev.

Setning:

Buorre lei go bohtet.

Det var bra at du kom.

Samisk bruker vanligvis *verken foreløpig eller formelt subjekt*. Bare under sterk skandinavisk påvirkning finnes det setninger som f.eks.

Dat lei buorre go don bohtet.

Det var bra at du kom.

Dat lea muohtán dán ija.

Det har snødd i natt.

HABITIV

Habitivet er leddet som betegner den som *har* noe eller *får* noe. Verbalet i setninger med habitiv er ofte et såkalt «ufullstendig» verb: *leat*, 'å være', *orrut*, 'synes å være', *šaddat*, 'å bli', sjeldnere også verb som *goallut*, 'å fryse', *jápmi*, 'å dø' og andre.

Habitivet svarer ofte til *subjektet* i norske setninger med verbene *å ha* (sjeldnere *å være*) og *å få*.

Som habitiv brukes *nomen* som betegner *personer* eller *dyr*. De står i lokativ eller illativ:

- Lokativ betegner den som *har* noe
- Illativ betegner den som *får* noe

Máhtes leat odda sabehat.

Mattis har nye ski.

Min bussás leat alit čalmmit.

Katta vår har blå øyne.

Mus lea oaivebávččas.

Jeg har hodepine.

Mánás orru borranmiella.

Ungen synes å være sulten («ha matlyst»).

Mis lea cahkkehit dola.

Vi må («har å») tenne bål.

Mis lea biergu vuoššat.

Vi har kjøtt til koking.

Ellii šattai hoahppu.

Ellen fikk det travelt.

Dá livčče dutnje sabehat.

Her er det et par ski til deg.

Også i følgende setninger kan første leddet oppfattes som habitiv:

<i>Mánás gollot giedat.</i>	Ungen fryser på hendene (dvs. har kalde hender).
<i>Sus jámii áhčči.</i>	Faren hans døde.

ADVERBIAL I NOMINATDELEN

Adverbial i nominatdelen betegner *stedet* og *tida* for noe som er eller blir til, eller *opprinnelsen* til noe:

<i>Jávregáttis ledje guokte olbmá.</i>	Ved innsjøen var det to menn.
<i>Dán jagi eai leat luopmánat.</i>	I år finnes det ikke molter.
<i>Dán báhkis šaddá čáppa gohppu.</i>	Av denne rirkula blir det en pen kopp.

OBJEKT I NOMINATDELEN

Objekt i nominatdelen forekommer i setninger med visse verb som betegner noe som *skjer i kroppen*:

<i>Mu vuovssihišgodii.</i>	Jeg begynte å spy. («Noe fikk meg til å begynne å spy»).
<i>Mu gasttiha.</i>	Jeg må nyse. («Noe får meg til å nyse.»)

Som objekt brukes her pronomer og nomen som betegner folk, sjeldnere dyr. Objektet i nominatdelen står i *akkusativ*.

Også i de følgende eksemplene er nominatet et objekt i akkusativ:

<i>Mu ii leat veara dohko vuolgit.</i>	Det er ikke verdt at jeg går dit.
<i>Mii ávkkiid lea min doppe johtit?</i>	Hva hjelper det oss å ferdes der?

NOMINATDELEN ER SLØYFET

Subjektet kan sløyfes i følgende tilfelle:

1) Når verbalet står i 1. eller 2. person, f.eks.

<i>(Mun) oidnen olu olbmuid.</i>	Jeg så mange mennesker.
<i>Dál (dii) fertebehtet geargat.</i>	Nå må dere bli ferdig.

2) Når subjektet er ubestemt, f.eks. *enhver*, *folk*, *hvem som helst*, *en*:

<i>Dan gal (juohkehaš) fuobmá dakka- vide.</i>	Det skjønner en (enhver) straks.
--	----------------------------------

3) Når det framgår av sammenhengen hva som er subjekt, f.eks. fordi ordet er nevnt før:

Mánná lei balus go (*mánná*) galggai skuvlii.

Barnet var redd da det skulle til skolen.

Báhppa lei juohkán guovtte sadjái osiid. Bártniide (*báhppa*) lei juohkán stuoribuš osiid go nieiddaide.

Presten hadde delt porsjonene i to grupper. Guttene hadde han tildelt noe større porsjoner enn jentene.

Det er *samsvar i person og tall* mellom subjektet og verbalet (se side 509 om kongruens).

Habitivet kan sløyfes når det er helt klart av sammenhengen hva som menes:

De álge doaivut ahte (*sis*) lea jápmindávda.

Så begynte de å tro at de hadde en dødelig sykdom.

Eat mii sáhte vuolgit go (*mis*) ii leat dilli.

Vi kan ikke dra fordi vi ikke har tid.

Habitivet og *adverbialet* sløyfes hvis eieren, stedet eller tiden er *ubestemt*:

Lea dušše okta Ipmil.

Det finnes bare en Gud.

Lei miessemánu álgu.

Det var (i) begynnelsen av mai.

Lei soahti.

Det var krig.

INGEN NOMINATDEL

Setninger med verb (eller predikat) som betegner *vær* eller andre *naturforhold*, har ingen nominatdel:

Sevnnjodii.

Det ble mørkt.

Bijai muohhtaga.

Det snødde.

Arvigodii.

Det begynte å regne.

Lea buolaš.

Det er frost.

Bare under sterk skandinavisk påvirkning kan slike setninger ha pronomenet *dat*, 'det', som «formelt subjekt».

Setningsledd i predikatdelen

PREDIKAT

Predikatet er det setningsleddet som *alene* eller *sammen med nominatdelen* (subjekt, habitiv, adverbial, objekt) danner en *setning*:

Boađán.

Arvá.

Lea buolaš.

Áddjá boahtá.

Máhtes lea beana.

Jeakkis leat luopmánat.

Mu vuovssiha.

Jeg kommer.

Det regner.

Det er kaldt.

Bestefar kommer.

Mattis har en hund.

På myra er det molter.

Jeg må spy.

Hvert predikat har et *verbal*. Ofte består predikatet bare av verbalet.

Men visse «ufullstendige» verb, som f.eks. *leat* 'å være' og *šaddat* 'å bli', kan vanligvis ikke fylle predikatets plass alene. Setningen ville bli ufullstendig (stjernen (*)) betyr at setningen ikke er korrekt):

*Áddjá lea.

*Máhtes lea.

*Jeakkis leat.

*Moraš šattai.

*Bestefar er.

*Mattis har.

*På myra er.

*Sorg ble.

Slike verbal trenger en *verbal-utfylling* som kan være et *predikativ* eller et *adverbial*:

Predikativ:

Áddjá lea boaris.

Máhtes lea beana.

Jeakkis leat luopmánat.

Moraš šattai illun.

Bestefar er gammel.

Mattis har en hund.

På myra er det molter.

Sorg ble til glede.

Adverbial:

Áhkku ii leat dáppe.

Goas heajat leat?

Bestemor er ikke her.

Når skal bryllupet være?

Iblant kan *leat* og *šaddat* også brukes som «fullstendige» verb som ikke trenger noen utfylling:

Sii eai diehtán ahte Ipmil lea/ahte mánnu šaddá.

De visste ikke at det fantes en Gud /at det var voksende måne.

VERBAL

Verbalet er setningens kjerne. Hver fullstendig setning har et verbal.

Verbalet består av ett eller flere *verb*, slik navnet sier. Ett av verbene må være en *finitt verbform*. Finitte verbformer er de som er bøydd i *person*, *tall*, *tid* og *modus*. Enkle verbal består bare av den *finitte verbformen*:

Máhtte boahtá.

↑
person: 3. person
tall: singularis
tid: presens
modus: indikativ

Mattis kommer.

Sammensatte verbal har dessuten én eller flere av de følgende *infinite verbformene*:

- Infinitiv
- Perfektum partisipp
- Aktio essiv
- Negasjonsform

Ett av verbene er *hovedverbet*, de andre er *hjelpeverb*. Hvis verbalet har flere verb, er hovedverbet én av de infinite verbformene:

Enkelt verbal:

Áddjá boahtá.

Mus lea biila.

Bestefar kommer.

Jeg har en bil.

Sammensatt verbal:

Mun in šaddan vuolgit.

Mus lea biergu vuoššat.

Mus lea viežžat čázi
Mun ferten viežžat čázi. }

Áddjá lea boahtán.

Leago/Lea go arván diehko?

Biret lea čállime.

Mun lean heaitán borgguheames.

Biret ii boađe.

Jeg fikk ikke/tok meg ikke tid eller anledning til å dra.

Jeg har kjøtt til koking.

Jeg må hente vann.

Bestefar er kommet.

Har det regnet der?

Berit holder på å skrive.

Jeg har sluttet å røyke.

Berit kommer ikke.

Verbalet har vanligvis bare ett finitt verb. Men det finnes visse «beskrivende» verb som brukes sammen med et passende «grunnverb» slik at de danner et *par* der begge verb har samme bøyingsform, f.eks.

Maid don čálát ruzat?

Hvorfor skriver du så slurvet og utydelig («Hva skriver slurver du»)?

Andre slike «parverb» er f.eks.

borrat hapmat

å spise litt av det ene, litt av det andre

čierrut ruččistit

å gråte med sterkt fortrukket ansikt

geahččat gaivát

å glane

juhkat reavžut

å drikke i store slurker

viehkkat rinččistit

å springe halvnaken omkring (om barn)

Verbalet står alltid i 3. person hvis nominatdelen har et annet ledd enn subjekt. Det samme gjelder for setninger uten nominatdel:

Mus lea biila.

Jeg har en bil.

Mánás gollot giedat.

Ungen fryser på hendene.

Arvá.

Det regner.

Legg merke til at det er samsvar i tall mellom verbalet og predikativet.

Verbalet sløyfes vanligvis i utrop og tiltale, og i korte svar (unntatt i svar på spørsmål som begynner med *verbal* + *-go*):

Vuoi surgat dan gándda!

Å nei, denne gutten!

Ustibažžan!

Kjære venn!

Áddjágo/Áddjá go duo lea boah-
time?

Er det bestefar som kommer der?

– Áddjá fal.

– Ja da.

Gos don dál boadát?

Hvorfra kommer du nå?

– Siiddas.

– Fra reinbyen.

Ádjásgo/Ádjás go lea odđa fanas?

Er det bestefar som har en ny båt?

– Ádjás fal.

– Ja.

Særlig ofte utelates verbet *leat*:

Doppehan/Doppe han álo somá gos
nu olu olbmot.

Der er det alltid morsomt hvor det er så mye folk.

Vare mun doppe dahje son dáppe!

Gid jeg var der eller hun her!

Dessuten kan verbalet være sløyfet for å uttrykke *travelhet*:

Biera, de sabehiid!

Per, skynd deg nå og ta skiene!

Ellers kan verbalet mangle hvis sammenhengen er klar, f.eks. i følgende (og lignende) faste uttrykk:

Gosa don dál?

Hvor skal du nå?

Maid don dál?

Hva skal du nå?

VERBALUTFYLLING

Verbalutfyllingen sier noe om det leddet som står i nominatdelen. Det finnes to typer verbalutfylling:

- *Utfyllingspredikativ*
- *Utfyllingsadverbial*

I samisk er det meget vanskelig å trekke en klar grense mellom disse to typene.

Utfyllingspredikativ

Som utfyllingspredikativ brukes nomen i *nominativ*, *genitiv*, *illativ* og *essiv*.

Utfyllingspredikativ i nominativ

Predikativ i nominativ betegner:

- Det som *subjektet er* eller *synes å være*
- Det som *habitivet har* og *får* eller *synes å ha* og *få*
- Det som noen eller noe *blir til* av

Máret lea *oahpaheaddji*.

Marit er lærer.

Mii leimmet *vidas*.

Vi var fem personer.

Duot gal orru leame min *báhppa*.

Han der synes å være presten vår.

Dat orui *buorre fanas*.

Det syntes å være en bra båt.

Leatgo/Leat go *hilbadat mánát?*

Er barna slemme?

Máhtes lea *beana*.

Mattis har en hund.

Mus gollot *giedat*.

Jeg fryser på hendene.

Son šaddá buorre *oahpaheaddji*.

Han blir en bra lærer (når han er ferdig med utdanninga).

Din viessu šattai oppa *stuoris*.

Huset deres ble temmelig stort (da det så var ferdigbygd).

Dán báhkis šaddá *čáppa gohppu*.

Av denne rirkula blir det en pen kopp.

Predikativ i *nominativ* betegner dessuten det som *fins*, *er* eller *skjer* på et bestemt sted, til en viss tid, eller generelt:

Doppe ledje *ollu olbmot*.

Der var det mange mennesker.

Ikke lei *duorastat*.

I går var det torsdag.

Dál ii oro šat *bávččas*.

Nå er det ikke vondt lenger.

Eai lean *láibbit*.

Det fantes ikke brød.

Lea dušše okta *Ipmit*.

Det finnes bare én Gud.

Om samsvar i tall mellom predikativ i nominativ og setningens finitte verb, se s. 512.

Utfyllingspredikativ i genitiv

Genitivformen betegner *eieren* (possessiv genitiv), f.eks.

Gean dat lea?

Hvem sin er det?

Dat lea *áhčči*.

Det er fars.

Dan guovtto (gukto, guoktá) dat leat.

Det tilhører de to («det er de to's»).

Utfyllingspredikativ i illativ

Illativ betegner en *egenskap* subjektet har:

Miehkki lea guovtte ávjui.

Sverdet er tveegget.

Dat fiilu lea *golmma borrhái.*

Fila er trekantet.

Gean láhkai (ládje) dat lea?

Hvem er han lik?

Dat lea *áhčis láhkai (ládje).*

Han er lik sin far.

Utfyllingspredikativ i essiv

Predikativet i essiv betegner vanligvis den *egenskap* subjektet har, den *tilstanden* subjektet er i, eller den *rollen* subjektet spiller

- på et bestemt sted
- i et bestemt tidsrom
- i forhold til noen/noe eller i tankene til noen
- i en bestemt situasjon og lignende

Son lei *taksivuoddjin* Oslos.

Han var taxisjåfør i Oslo.

Dál dán jagi son lea *oahpaheaddjin.*

Nå i år er han lærer.

Lásse lea mus *reangan.*

Lars er hos meg som dreng.

Dat lei stuora *vahágin* munnje.

Det var til stor skade for meg.

Mii dasa lea *sivvan?*

Hva er grunnen til det?

Na mii lea *sáhkan* dohko?

Hva nytt er det derfra?

Son gohčoduvvui *Mihkkalažžan.*

Han ble kalt for «Mihkkalaš».

Predikativ i essiv betegner dessuten det som subjektet *forandrer seg til* eller *blir forandret til*:

Moraš jorai *illun.*

Sorgen ble til glede.

Dat šattai stuora *váivvin* midjiide.

Det ble svært brysomt for oss.

Niillas válljejuvvui áirrasin.

Áddjá elii hui boarisin.

Gárttaigo/Gárttai go divrrasin?

Maņemus son šattai buorrin
oahpaheaddjin.

Máret beasai dálu eamidin.

Ánde bázii leaskan.

Nils ble valgt som representant.

Bestefar ble («levde») svært gammel.

Ble det dyrt?

Til slutt ble han en god lærer.

Marit ble husmor på gården.

Anders ble enkemann.

Utfyllingsadverbial

Som utfyllingsadverbial brukes nomen i *genitiv*, *illativ* og *lokativ*, og dessuten *adverb* og visse *infinite verbformer*.

Utfyllingsadverbial i genitiv

Genitiv betegner *utseende*, *stilling*, *tilstand*, f.eks.

Áddjá lei soggái čalmmiid.

Mun lean illávejiid (illáveaje).

Son lea čalbmebeale (čalbmēbeale).

Lihtti lea ravddaid dási.

Gubben lå («var») vendt mot veggen.

Jeg føler meg («er») uvel.

Han er enøyd.

Kjørelet er fullt til randen.

Utfyllingsadverbial i illativ og lokativ

Illativ og lokativ betegner hhv. *tilstanden* som subjektet kommer opp i eller er i:

Áhkku šattai illui.

Mun lean morrašis.

Bestemor ble glad.

Jeg er trist.

Lokativ betegner dessuten *opprinnelsen* eller *materialet*, samt *tid* og *sted*:

Bárdni leai rikkis sogas.

Niibi lea stális.

Áddjá lea ruovttus.

Čoahkkin lea eahkedis.

Gutten var av en rik slekt.

Kniven er av stål.

Bestefar er hjemme.

Møtet er om kvelden.

Adverb og visse infinite verbformer

Mánná lea gahperahtta.

Diet gal lea beare unnán/uhccán.

Ungen er uten lue.

Det der er nok altfor lite.

Uksa galgá leat <i>gitta</i> .	Døra skal være stengt.
Dat gal lea <i>boastut</i> .	Det er nok galt.
Gal diet šattai <i>botnjut</i> .	Det der ble nok skjevt.
Muhtumat ledje <i>vácci</i> ja muhtumat ledje <i>čuoigga</i> .	Noen kom til fots og noen på ski.
Dát ada lea <i>uhccán</i> <i>vuošša</i> .	Dette margbeinet er for lite kokt.
Mun ledjen <i>illáveaje</i> (<i>illávejüid</i>).	Jeg følte meg («var») uvel.
Girji lea <i>logakeahhtá</i> .	Boka er ulest.
Mánát leat <i>oažžulat</i> <i>guliid</i> .	Barna er flinke til å få fisk.
Dain lea <i>fáktemuš</i> <i>juohke</i> <i>balvva</i> .	De må passe på enhver sky.
Buot lei <i>varran/varrana/varranaga</i> .	Alt var tilsølt med blod.

PREDIKATIV (UTENFOR PREDIKATET)

Predikativ med lignende betydning som utfyllingspredikativ finnes også utenfor predikatet. Slike predikativer er en slags nærmere bestemmelse til visse setningsledd. De kan si noe om:

1) Subjektet (subjektspredikativ):

Áddjá veallái *buohccin*. Bestefar lå syk.

2) Habitivet (habitivspredikativ):

Makkár vuoigatvuodát dain leat Norgga *riikavuložin*? Hvilke rettigheter har de som norske statsborgere?

3) Akkusativobjektet (objektspredikativ):

Gáhkuid son ráhkada hui *buriid*. Hun lager svært gode kaker.

4) Utfyllingspredikativet (predikativspredikativ)

Mus lea Ánde-máhka *mielbargin*. Jeg har min svoger Anders som medarbeider.

Son lea oahpaheaddjin hui *čeahppi*. Som lærer er han/hun meget flink.

Som predikativ (utenfor predikatet) brukes *nomen* i nominativ, akkusativ og essiv.

Predikativ i nominativ

Predikativ i *nominativ* sier noe om *utfyllingspredikativet*. Legg merke til at det er *samsvar i tall* mellom predikativet i nominativ og utfyllingspredikativet:

Mus leat giedat nu *galbmasat*.

Jeg har så kalde hender.

Márehis lea oaivi nu *bávččas*.

Marit har sterk hodepine.

I *passive setninger* sier predikativet i nominativ noe om *subjektet*:

Viidni ostui *guokte gákka*.

Det ble kjøpt to kagger med vin.

Predikativ i akkusativ

Predikativ i *akkusativ* sier noe om *akkusativobjektet*. Legg merke til *samsvar i tall* mellom predikativet i akkusativ og objektet:

Dan gal diedán *váddása*.

Det vet jeg er vanskelig.

Guovdageaidnulaččat lávejedje lohkat kárášjohkalaččaid *čeavláid* (i øst: *čeavlái*).

Folk i Kautokeino pleide å si at karasjokingene var hovne.

Etter verbene *dahkat*, 'å gjøre, å lage', *ráhkadit*, 'å lage', og lignende betegner predikativet i akkusativ den egenskapen som objektet har når det er ferdiglagd:

Áhčči dagai dan fatnasa beara *oanehačča*.

Far laget en altfor kort båt («han gjorde båten altfor kort»).

Gáhkuid son ráhkada hui *huriid*.

Hun lager svært gode kaker («kaker lager hun svært gode»).

Predikativ i essiv

Predikativ i *essiv* sier noe om *subjektet* og *habitivet*, sjeldnere også om *utfyllingspredikativet*. Det er vanligvis noe *midlertidig*, omtrent som en *rolle* subjektet eller habitivet spiller (her gjelder altså det samme som for *utfyllingspredikativet i essiv*):

Son veallái *buohccin*.

Han lå syk.

Mun lean dan *veahkin* ráhkadan.

Det har jeg hjulpet til med å lage («det har jeg som hjelp laget»).

In háliit šat *oahpaheaddjin* bargat.

Jeg har ikke lyst til å være (arbeide som) lærer lenger.

Itgo/It go boadáše munnje *veahkin?*

Kan du ikke komme og hjelpe meg («kommer du ikke til meg som hjelp»)?

Dat gal heive *áigegollun*.

Det passer som tidsfordriv.

Don gal it dohkke *maninge*.

Du duger ikke til noe.

Makkár vuoigatvuodát dain leat Norgga *riikavuložin?*

Hva slags rettigheter har de som norske statsborgere?

Báhppan dus lea sotnabeaibargu maid.

Som prest har du arbeid på søndager også.

Mus livččii biebmui *válmassin*.

Vær så god, jeg har maten ferdig.

Predikativ i essiv betegner dessuten det noen mener eller tror objektet er:

Mun doivon riebanan *beanan*.

Jeg trodde at reven var en hund.

Ollu amerihkálaččat doivot Oslo Ruota *oaivegávpogin*.

Mange amerikanere tror at Oslo er hovedstaden i Sverige.

Dán jávrrí rábmojit olbmot *guollájin*.

Dette vannet skryter folk av, at det er fiskerikt.

Mii leat gullan báhpá bártni oalle *gievran*.

Vi har hørt at prestens sønn er ganske sterk.

Anán *buorebun* odne vuolgit go ihttážiin vuordit.

Jeg syns at det er bedre å dra i dag enn å vente til i morgen.

Mun jáhkán du iežan *falibun*.

Jeg tror at du er flinkere enn jeg.

Dan mun gohčodan *heahpadin*.

Det kaller jeg en skam.

Etter verb som *dahkat*, 'å gjøre, å lage', og lignende betegner predikativ i essiv det som objektet blir forandret til:

Áhčči dagai fatnasa beare *oanehažžan*.

Far gjorde båten altfor kort (båten var først lang).

Hánisvuohta dahká olbmuid *čalmmeheapmin*.

Gjerrighet gjør folk blinde.

Olbmot válljejedje Mihkkala *ovdaolmmájin*.

Folk valgte Mikkel til formann.

OBJEKT

Visse verb eller predikat forbindes ofte med andre setningsledd som danner en slags utfylling til verbet eller predikatet, f.eks.

Máret *čállá reivve*.

Marit skriver et brev.

Son *váccii ráiggil gápmagiid*.

Han gikk slik (så lenge) at det ble hull i komagene.

Dain lea *fáktemuš juohke balvva*.

De må passe på hver sky.

Biret *liiko Bierai*.

Berit liker Per.

Mánná *ballá beatnagis*.

Ungen er redd hunden.

Áhkku *riidala isidiin*.

Kjerringa krangler med mannen sin.

Kasusformen i disse utfyllinger bestemmes av verbet: *reivve*, *gápmagiid* og *balvva* står i akkusativ, *Bierai* i illativ, *beatnagis* i lokativ og *isidiin* i komitativ. Slike utfyllinger kalles *objekt*.

Verbets evne til å styre kasusformen i et annet ledd kalles *reksjon*, og verb med denne evnen er *reksjonsverb*.

Objekt står ikke bare til verb som er del av et verbal, men også etter:

1) Infinitte verbformer utenfor verbalet:

- Presens partisipp
- Aktio
- Aktio lokativ
- Gerundium
- Verbgenitiv
- Verbabessiv
- Supinum

Eksempler:

Dat lea <i>ánssášeaddji</i> báhpa bagadusa.	Han har fortjent prestens formaning.
Dat lea nu <i>diehti</i> dakkár ságaid.	Hun er ekspert i slike ting.
Mus lea <i>divvunmiella</i> áiddi.	Jeg har lyst til å reparere gjerdet.
Máhtte lei mus <i>báhčinskihpárin</i> guovžža.	Mattis var jaktkameraten min under bjørnefellinga.
Boadán du lusa <i>čállin</i> dihte dan reivve.	Jeg kommer til deg for å skrive/få skrevet det brevet.
Oro jaska duššiid <i>hupmamis!</i> <i>hállamis!</i>	Slutt å prate tøv!
Dien in fuobmán jurddašit <i>čáldettiin</i> reivve.	Det tenkte jeg ikke på da jeg skrev brevet.
Máhtte vulggii <i>njurggu</i> čáppa nuohta.	Mattis dro avgårde mens han plystret en vakker melodi.
Áhkku lei <i>diedikeahtta</i> dan.	Bestemor visste ikke det.
Vácce siivot <i>amasat</i> boktit máná.	Gå stille så du ikke vekker ungen.
Áddjá bázi <i>mállása</i> vuoššažit.	Bestefar ble igjen for å koke middagen.

2) Visse substantiv og adjektiv som er *avledet av verb*. Dette er mange *handlernomen* på *-l*, *-las*, *-hkis/-hkes*, *-meahttun*, *-vaš*, og *handlingsnomen* på *-muš*, *-u*.

Eksempler:

Mihkkal lea hui <i>oažžul</i> guliid.	Mikkel har god fiskelykke.
Olbmuid bealjit leat nu <i>guldasat</i> diekkár áššiid.	Folks ører er så snare til å lytte til slike ting som det der.

Dat lea nu *suolá dahkis* olbmuid bohccuid.

Iešlágan olmmoš lea *áddemeahtun* nuppiid olbmuid.

Son lea hui *áddevaš* nuppiid váttisvuodaid.

In mun leat *duhtavaš* dien vástardussii.

Dain lea *fáktemuš* juohke balvva.

Ii mus leat *atnu* biilii.

Han er en fæl reintyv («fæl til å stjele folks rein»).

Et egosentrisk menneske har ikke forståelse for andre mennesker.

Han er meget forståelsesfull overfor andres problemer.

Jer er ikke tilfreds med svaret.

De må passe på hver sky.

Jeg har ikke bruk for bilen.

3) *Predikat* som inneholder *visse substantiv og adjektiv* (slike predikat kunne kalles «reksjonspredikat»), f.eks.

Leatgo/Leat go don *árgi* bajándálkkis?

Áddjá lea *á ngir* dan bargui.

Don leat *čeahppi* dujiide.

Ii dus leat *gávdni* masage.

Er du redd tordenvær?

Gubben er ivrig etter det arbeidet.

Du er flink i sløyd.

Du kan ikke brukes til noe.

Reksjonsverb og reksjonspredikat må *ikke nødvendigvis* ha objekt for at setningen blir fullstendig. Også de følgende setningene er fullstendige:

Mun *čálán*.

Liikon.

Mánná ballá.

Ale riidal!

Mun lean *árgi*.

Jeg skriver.

Jeg liker.

Ungen er redd.

Ikke krangle!

Jeg er redd.

De samiske reksjonsverbene (og reksjonspredikatene) kan ha objekt i *akkusativ, illativ, lokativ* eller *komitativ*:

Akk: Oainnátgo/Oainnát go *ádjá*?

Ill: Mun liikon *áddjái*.

Lok: Mánná ballá *ádjás*.

Kom: Ale hilboš *ádjáin!*

Ser du bestefar?

Jeg liker bestefar.

Ungen er redd bestefar.

Ikke vær slem mot bestefar.

Ikke alle samiske verb som forbindes med objekt, svarer til norske verb med objekt, f.eks.

Dat lávejit *bivdit jávrriid* ja *jogaid*.

In mun gille *du biügot*.

De bruker å fiske i innsjøer og elver.

Jeg har ikke lyst å være tjenestepike hos deg.

Anmerkning

I samisk grammatisk litteratur har det hittil vært vanlig å regne bare ledd i akkusativ som objekt («egentlig objekt»). Ledd i illativ, lokativ og komitativ er kalt «adverbial» eller «reksjonsadverbial». Legg merke til at vi i denne grammatikken følger en inndeling som er vanlig i f.eks. tyske, franske, og til dels også engelske og norske grammatikker.

Akkusativobjekt

De fleste reksjonsverb har et objekt i akkusativ. Et verb som *kan* (men ikke nødvendigvis *må*) ha akkusativobjekt, kalles *transitivt*. Transitive er i samisk bl.a. følgende verbgrupper:

- 1) Verb som betegner *tankevirksomhet, sinnsstemning, vilje* og lignende, f.eks.

Maid don *niegadi*?

Hva drømte du om?

Son *morašta áhčis*.

Hun sørger over sin far.

Dat *biegui* feara maid.

Han klaget over litt av hvert.

Mánát eai láve liikot, go olmmoš
boagusta sin.

Barna pleier ikke å like at en ler
av dem.

Dat lea dalle *gielistan* du.

Da har han løyet for deg.

*Áiggutgo (Sidatgo)/Áiggut go (Sidat
go) gáfe?*

Vil du ha kaffe?

Maid dat *jearai* dus?

Hva spurte han deg om?

Dat *jearai* du!

Han spurte etter deg!

Eadni *čuo*rvu máná.

Mor roper på barnet.

- 2) *Formelt kausative verb* (som i motsetning til de «virkelige» kausative verbene ikke kan ha betydningen *å be noen pent om å gjøre noe*), f.eks.

Ale *čierut* máná!

Plag ikke barnet så det gråter!

Mun ferten vel *beatnaga čuogahit*.

Jeg må enda gi mat til hunden.

Miiba muges/Mii ba mu gis dan
čáliha?

Hvorfor skulle jeg vel skrive det?
(«Hva får vel meg til å skrive det?»)

Galgat *jáddadit* čuovgga, go
manat nohkkat.

Du skal slokke lyset når du går og
legger deg.

Gal mun *vuojihan* du ruoktot.

Jeg skal kjøre deg hjem.

- 3) *Subitive verb* på *-(a)lit*, f.eks.

Dat *šloaŋkalii* uvssa go manai
olggos.

Han slamret igjen døra da han gikk
ut.

Áddjá *bávkalii* gumppe.

Gubben fyrte løs på ulven.

4) Frekventative verb på *-(u)hit*, f.eks.

Mii gulaimet soapmása *čoalkkuheame* uvssa.

Vi hørte at noen banket flere ganger på døra.

Cizáš *coahkuha* duolji.

Spurven holder på å pikke på skinnet.

5) Sensitive verb, f.eks.

Son lea dakkár mii *váivváša* buot bargguid.

Han er en slik en som holder alt arbeid for å være en plage.

Det finnes også predikat som er transitive, selv om de ikke inneholder et transitivt verb, f.eks.

Son *váccii ráiggil* gápmagiid.

Han gikk slik at det ble hull i komagene.

Objektet for transitive verb er ikke alltid et nomen i akkusativ. Istedenfor brukes også

- Infinitiv
- Setninger (leddsetninger)
- Setningstilsvær

Infinitiv: Dus mun lean oahppan *čállit*.

Jeg har lært å skrive av deg.

Setning: Mun oainnán *ahte áddjá boahdá*.

Jeg ser at bestefar kommer.

Setningstilsvær: Mun oainnán *ádjá boahdime*.

Jeg ser bestefar komme.

Mer om setningstilsvær står på side 439 f.

Hvis objektet er et *pronomén*, kan det *sløyfes*. Men forutsetningen er at *sammenhengen er helt klar*:

Go stállu bodii sisa ja fuobmái bártni, de dohppii gitta (*su*).

Da trollet kom inn og oppdaget gutten, så tok han fatt i ham.

Det er sjelden at verb har *to objekt i akkusativ*:

Ii gárron dulkot *munno* riehta eambo go dušše *soames sáni*.

Han var ikke villig til å tolke oss riktig, annet enn enkelte ord.

Også i setninger med *formelt kausative verb* kan det være to objekt i akkusativ: objektet til det avledede (formelt kausative) verb, og objektet til grunnverbet, f.eks.

Gii bat mu gis dan *čáliha*?

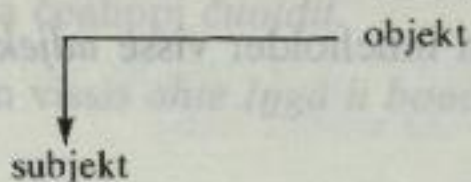
Hvem får vel meg til å skrive det?

objekt til
det avledede
verb *čálihit*

objekt til
grunnverbet
čállit

Akkusativobjektet blir til subjektet, når setningens aktive verbal gjøres passivt:

Aktivt verbal: Bahás beana borai mu. Den sinte hunden beit meg.

Passivt verbal: Mun borahallen bahás beatnagii. Jeg ble bitt av en sint hund.

Illativobjekt

Mange verb som uttrykker *følelser*, tar objekt i illativ. Slike verb er f.eks.

áibbašit	å lengte etter
dorvvastit	å stole på, søke tilflukt hos
duhtat	å være tilfreds med
jáhkkit	å tro, tro på, holde for å være sant
liikot	å like
luohttit	å stole på
oskut	å tro (relig.)
suhttat	å bli sint på

Mun duđan <i>dien vástádussii</i> .	Jeg er tilfreds med det svaret.
<i>Daidda ságaide</i> in jáhke gal.	De ryktene tror jeg ikke på.
Dat liiko <i>dutnje</i> .	Vedkommende liker deg.
Ale suhta <i>munnje!</i>	Bli ikke sint på meg!

Også *inkoative verb på -stuvvat* uttrykker en slags følelse og forbindes med illativobjekt, f.eks. *borastuvvat*, 'å ha lyst til å spise' (en bestemt matsort):

Beana borastuvvá <i>birgui</i> .	Hunden har lyst på kjøtt.
----------------------------------	---------------------------

Illativobjekt står ellers etter en rekke andre verb, f.eks.

álgit	å begynne, å ta fatt på
gullat	å tilhøre
guoskat	å angå
heivet	å høve, passe
irggástallat	} å gjøre kur til
riepmat	
soahpat	å bli enige om

Diet girji gullá <i>munnje</i> .	Denne boka tilhører meg.
Jogo don leat álgán <i>dien bargui?</i>	Har du begynt på det arbeidet?
Diet ášši ii guoskka <i>munnje</i> .	Denne saken angår ikke meg.

Dat ii heive *buohkaide*.

Ánde riemai *Birehii*.

Moai soabaime *dasa*.

Det passer ikke for alle.

Anders gjorde kur til Berit.

Vi ble enige om det.

Illativobjekt står også etter predikat som inneholder visse *adjektiv* og *substantiv*, f.eks.

Adjektiv:

áŋgir	ivrig etter	hánis	gjerrig med
áššálaš	skyldig i	oahpis	kjent med
bahá	sint på	osolaš	delaktig i
buorre	glad i (om følelser)	servvolaš	delaktig i
čeahppi	flink i, flink med	váibmil	begjærlig etter
dohkálaš	verdig til	vissis	sikker på
dohkkemeahttun	uverdig til	viššal	flittig med
duhtavaš	tilfreds med	vuogas	høvelig til
duhtameahttun	utilfreds med	vuovdái	grådig etter

Áddjá lea áŋgir dan *bargui*.

Gubben er ivrig etter det arbeidet.

Leatgo/Leat go buorre *munnje?*

Er du glad i meg?

In mun leat duhtavaš dien *vástá-*
dussii.

Jeg er ikke tilfreds med det svaret.

Dat lea hánis *ruhtii*.

Han er gjerrig med pengene sine.

Mánná lea nu vuovdái *láibái*.

Ungen er så vill etter brød.

Don leat čeahppi *dujiide*.

Du er flink i sløyd.

Mii leat dohkkemeahttumat dan
gudnái.

Vi er uverdige til den æren.

Dan *ala* (*Dasa*) mun lean *vissis*.

Det er jeg sikker på.

Dan *atnui* ii leat *vuogas*.

Det passer ikke til den bruken.

Substantiv:

dorvu	tillit
ráhkisvuohta	kjærlighet
vašši	hat
áhpu	nytte, gagn
gávdni	

Mii bidjat dorvomet *Ipmilii*
(*Ipmil ala*).

Vi setter vår lit til Gud.

Ii dus leat *gávdni masage*.

Du kan ikke brukes til noe.

Enkelte verb og predikat med visse adjektiv og substantiv kan også forbindes med *infinitiv* eller en *bisetning* istedenfor illativ-objekt, f.eks.

Biret liiko *čállit*.
 Mun liikon *orrut* Kárášjogas.
 In mun jáhke *dat lea duohta*.
 Máret lea *čeahppi čuoldit*.
 Mun lean vissis *ahte Injá ii boade*.

Berit liker å skrive.
 Jeg liker å være i Karasjok.
 Jeg tror ikke at det er sant.
 Marit er flink til å veve.
 Jeg er sikker på at Inga ikke kommer.

Lokativobjekt

Objektet står i lokativ etter f.eks.

ballat	å være redd for, frykte
beroštit	å bry seg om
bihtit	å klare seg mot
ceavzit	å holde ut med, klare seg mot
čuožžut	å bero på
dolkat	å bli lei av
fuollat	å bry seg om
geargat	å bli ferdig med, avslutte
heaitit	å slutte med
nohkkot	å bli fri for
váruhit	å vokte seg for

Mánná ballá *oahpaheaddjis*.

Barnet er redd læreren.

Fuolatgo/Fuolat go don *mus?*

Bryr du deg om meg?

Hás don it bide *mus!*

Jeg skal vedde på at du ikke klarer deg imot meg.

Dat eai ceavzán *guovžžas*.

De klarte seg ikke mot bjørnen.

Mun lean dolkan *guolis*.

Jeg er blitt lei av fisk.

De son heittii *dan barggus*.

Så sluttet han med det arbeidet.

Mii nohkkuimet *sálttis*.

Vi ble fri for salt.

Várut *beatnagis!*

Pass deg for hunden!

Merk særlig bruken av *aktio lokativ* etter verb som uttrykker *opphør* av en handling eller at handlingen *ikke blir/ble utført*, f.eks.

geargat	å bli ferdig med å
heaitit	å slutte med å
dolkat	å bli lei av å
váibat	å bli trøtt av å
ádjánit	å nøle med å
beassat	å slippe å
vajálduhttit	å glemme å

Mun lean geargan *boradeames*. Jeg er ferdig med å spise.

Máhtte áigu heaitit *borgguheames*. Mattis vil slutte å røyke.

Mun lean dolkan *vuordimis*. Jeg er blitt lei av å vente (= nå venter jeg ikke lenger).

Son lea váiban *bargamis*. Han er blitt trøtt av å arbeide (=nå slutter han).

Dat ádjánedje *boahtimis*. De nølte med å komme.

Mun bessen *vuolgimis*. Jeg slapp å dra.

Mun vajálduhtten buvddas *mannamis*. Jeg glemte å gå i butikken.

Lokativobjekt står dessuten etter predikat som inneholder visse *adjektiv* og *substantiv*, f.eks.

Adjektiv:

árgi redd for

hearki øm av

Substantiv:

diehtu greie på, rede på

giitu takk for

Leatgo/Leat go árgi *bajándálkkis*? Er du redd tordenvær?

Mu oaivi lea hearki *čoaskimis*. Hodet mitt er ømt av kulde.

Dien *sártnis* ii lean diehtu. Denne prekenen var det ikke noen greie på.

Giitu *gáfes (gáfe ovddas)*! Takk for kaffen!

Enkelte verb kan forbindes med *infinitiv* istedenfor lokativobjekt:

Don gal gusto *beroštá čuovvut*. Du bryr deg tydeligvis om å følge.

Komitativobjekt

Objektet står i komitativ etter f.eks. følgende verb:

árvalit } *å konferere med*

árvvohuššat } *å krangle med*

riidalit } *å arbeide med*

bargat } *å få bryderi med*

bártašuvvat } *å snakke med*

háladit } *å snakke med*

humadit } *å snakke med*

ságastaddat } *å snakke med*

ságastallat } *å snakke med*

hilbošit å være slem mot
meannudit å stelle med, fare med, behandle

Dien ášši birra ferten árvalit
 áhčiin.

Denne saken må jeg konferere med
 far om.

Dat láve álo riidalit isidiin.

Hun pleier alltid å krangle med
 mannen sin.

Sii vázze vuovdái muoraiguin
 bargat.

De for til skogs for å felle trær
 («arbeide med trær»).

Mii bártášuvaimet dainna biillain.

Vi fikk trøbbel med den bilen.

Mun bohten duinna humadit
 (háladit, ságastallat).

Jeg kom for å snakke med deg.

Ale hilboš ádjáin!

Ikke vær slem mot bestefar!

Galggat čábbát meannudit heast-
 tain.

Du skal stelle pent med hesten.

Etter verb som betyr *å si* og lignende kan det foruten komitativobjekt også stå en *bisetning med eller uten ahte, 'at'*, f.eks.

Dat logai muinna (ahte) munnai/
 mun nai oaččun oasi.

Han sa til meg at også jeg skulle få
 en del.

Mun árvalin suinna (ahte) eango/
 ean go moai oastte ođđa biilla.

Jeg foreslo for henne av vi skulle
 kjøpe en ny bil.

Denne *ahte*-setningen etter komitativobjektet ligner et *akkusativobjekt*, men den kan ikke omformes til *setningstilsvar*:

* Dat logai muinna mu maid oažžut oasi.

Den kan heller ikke tilføyes akkusativformen *dan*, 'det', foran eller istedenfor *ahte*-setningen:

* Dat logai muinna dan ahte mun maid oaččun oasi.

* Dat logai muinna dan.

Merk at disse innskrenkninger bare gjelder for *ahte*-setninger etter *komitativobjekt*. Hvis vi skifter ut komitativobjektet med et hensynsadverbial (i illativ), blir den etterfølgende *ahte*-setningen til en «ekte» objektssetning hvor de nevnte innskrenkninger ikke gjelder:

Dat logai munnje mu maid oažžut oasi.

Dat logai munnje ahte mun maid
 oaččun oasi.

} Han sa til meg at også jeg
 skulle få en del.

Dat logai munnje dan.

Han sa det til meg.

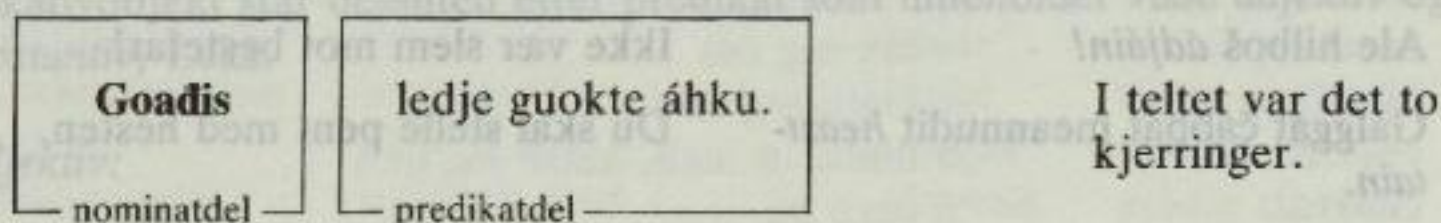
ADVERBIAL

Adverbial kan ha nokså forskjellig betydning og funksjon og kan derfor stå på forskjellig plan i setningen. Vi finner

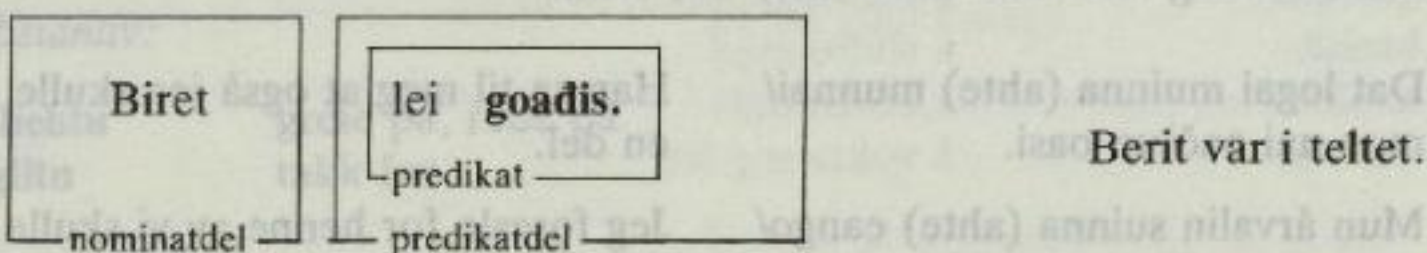
- 1) Adverbialer som står i setningens nominatdel
- 2) Utfyllingsadverbialer som står i setningens predikatdel, innenfor predikatet
- 3) Adverbialer som står i setningens predikatdel, men utenfor predikatet
- 4) Adverbialer som hører til både nominat- og predikatdel.

Eksempelsetningene nedenfor viser den forskjellige plasseringen av adverbialet *goadis*:

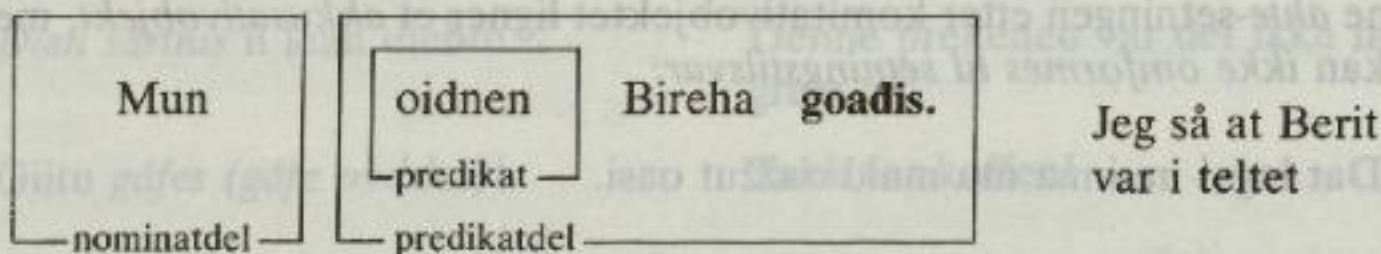
1

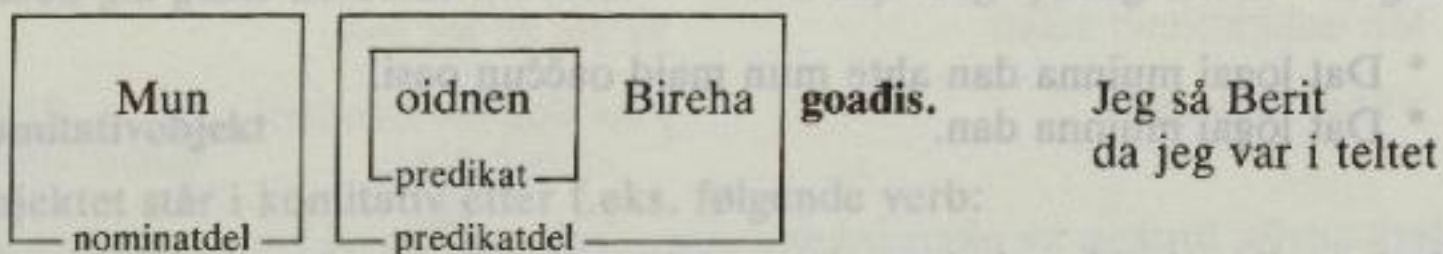
2

3

4

Adverbial som står i nominatdelen, er beskrevet på side 396. Mer om utfyllingsadverbial står på side 402 f.

Adverbial som står i predikatdelen men utenfor predikatet, kan ofte være knyttet til et bestemt ledd i setningen. Adverbialet sier da noe om dette setningsleddet, på samme måte som predikativ sier noe om bestemte setningsledd.

Det finnes adverbial som sier noe om *subjektet, habitivet, verbalet, utfyllingspredikativet* eller *akkusativobjektet*:

Mázes mun hupmen Birehiin.
adverbial subjekt

I Masi snakket jeg med Berit.

Romssas mis lei bussá.
adverbial habitiv

I Tromsø hadde vi en katt.

Son čállá hui čábbát.
verbal adverbial

Hun skriver meget pent.

Máhtes lea nieida askkis.
utfyllingspredikativ adverbial

Mattis har ei jente på fanget.

Mun oidnen Bireha TV:as.
akkusativobjekt adverbial

Jeg så Berit på TV.

Som adverbial brukes

- Kasusformer av nomen
- Post- og preposisjonsuttrykk
- Adverb
- Adverbialsetninger
- Infinitte verbformer
- Interjeksjoner

Kasusformer av nomen

Mun boadán *bearjadaga*.

Jeg kommer på fredag.

Máhtte orru *Mázes*.

Mattis bor i Masi.

Atte *munnjennai/munnje nai!*

Gi meg også!

Mun čálán *mášiinnain*.

Jeg skriver på maskin.

Eask(k)a *seavdnjadin* bodii ruoktot.

Først da det var mørkt, kom han hjem.

Post- og preposisjonsuttrykk

Láibi lea *beavddi alde*.

Brødet er på bordet.

Earret mu doppe ledje 5 olbmo.

Foruten meg var det 5 mennesker der.

Adverb

Ikte mun ledjen *dieppe*.

I går var jeg der.

Son *čállá* *čábbát*.

Hun skriver pent.

Adverbialsetninger

Mun boadán go don sidat.

Jeg kommer når du ber om det.

Infinitte verbformer

Mun bohten vácci.

Jeg kom til fots.

Dan mun vajáldahtten logakeahhtá.

Jeg glemte å lese det.

Boradettiin galget mánát čohkkát jaska.

Under spisingen skal barna sitte stille.

Mus livčče guolit viežžat.

Jeg har fisk å hente.

Diet biergu ii leat oastimis, dat lea beare/menddo divrras.

Det kjøttet der har en ikke råd til å kjøpe, det er for dyrt.

Interjeksjoner

Áhčči šikkastii «fuos eret».

Far irettesatte hunden med ordene «fuos eret».

Adverbialene skal her inndeles slik:

- Agensadverbial
- Possessivadverbial
- Hensynsadverbial
- «Forholds»-adverbial (om tid, sted, måte, mengde, osv.)

Agensadverbial (agens)

Agensadverbial (eller *agens*) er det logiske subjekt til *grunnverbet* som *passive verb* på *-hallat*, og *kausative verb* på *-hit*, *-httit*, *-(a)httit* er avledet av:

Mun borahallen beatnagii.

Jeg ble bitt av hunden.

passivt verb

AGENS-ADVERBIAL

beana er «subjekt» til grunnverbet *borrat*; Det var *hunden* som bet.

Mun dagahin niibbi rávdái.

Jeg ba smeden om å lage en kniv.

kausativ verb

AGENS-ADVERBIAL

rávdi er «subjekt» til grunnverbet *dahkat*; Det var *smeden* som laget kniven.

Som agensadverbial brukes *nomen* i illativ:

Passive verb

Dat cápmáhalai iežas *isidii*.

Mun fillehallen *dan olbmui*.

Hun ble banket opp av sin egen mann.

Jeg ble narret av det mennesket.

Kausative verb

Galggat gásttašahttit mánát *báhppii*.

Geasa don geahčahat bohccuidat?

Du skal la barnet ditt døpe av presten.

Hvem lar du passe reinsdyra dine?

Anmerkninger:

- 1) I det gamle bibelspråket kan passive verb på *-(o)t*, *-(o)juvvot* ha agensadverbial i *lokativ*:

Jesus dolvojuvvui *vuoiŋŋas* meahccái.

Jesus ble av ånden ført ut i ørkenen.

- 2) I noen dialekter i vest brukes ikke agensadverbial i forbindelse med kausative verb, men *akkusativobjekt* istedenfor:

Áhčči dagahii *rávdi* niibbi.

Far lot smeden lage en kniv.

- 3) Visse kausative verb på *-hit* er *transitive*. De forbindes derfor ikke med agensadverbial, men med *akkusativobjekt*. Objektet kan ha agensfunksjon (være logisk subjekt til grunnverbet), f.eks.

Ale čierut *máná!*

Plag ikke barnet så det gråter!

Mer om kausative verb står på side 229 ff. og 268 ff.

Possessivadverbial og hensynsadverbial

Possessivadverbial

Som possessivadverbial brukes nomen som betegner mennesker eller dyr. De står i *illativ* eller *lokativ*.

Possessivadverbial i *illativ* betegner den man gir noe, f.eks.

Mun attán *dutnje* girjji.

Jeg gir deg ei bok.

Eadni boraha *mánnái* buvrru.

Mor gir ungen grøt.

Diet sabehat leat *Márehii*.

De skiene der er til Marit.

Muital *eadná!*

Fortell det til mor!

Possessivadverbial i *lokativ* betegner den man får, tar eller vil ha noe av eller fra, f.eks.

Mun lean *Birehis* ožžon reivve.
Soames lea váldán *mus* čoavdaga.
Dat gáibidii *mis* 5000 ruvnno.
Mun áiggošin jearrat *dus* juoidá.

Jeg har fått brev fra Berit.
Noen har tatt nøkkelen fra meg.
Han krevde 5000 kroner av oss.
Jeg skulle gjerne spørre deg om noe.

Hensynsadverbial

Som hensynsadverbial brukes nomen i *illativ*. Hensynsadverbialet betegner den/det som noen/noe er til fordel eller ulempe for, f.eks.

Rabas *munnje* uvssa.
Čájet *áhččái* maid!
Dat šattai stuora vahágin *midjiide*.
Gal mun oasttán *dutnje* duhpáha.

Vær så snill å åpne døra for meg.
Vis det også til far!
Det ble til stor skade for oss.
Jeg skal kjøpe tobakk til deg.

«Forholds»-adverbial

Ordet «forholds»-adverbial skal her brukes som fellesbetegnelse for adverbial med mange forskjellige betydninger. Slike adverbial kan betegne

- Sted
- Tid
- Måte
- Mengde
- Årsak
- Følge
- Hensikt
- Innrømmelse
- Redskap
- Samvær
- Opprinnelse
- Gjenstand
- Sammenligning

Stedsadverbial

Som stedsadverbial brukes kasusformene *akkusativ*, *genitiv*, *illativ* og *lokativ*.

Akkusativ

Akkusativ angir *hvor langt* noe beveger seg, f.eks.

Mii doalvvuimet ealu *guokte miilla* dan beaivve.

Vi flyttet reinflokken to mil den dagen.

Genitiv

Som stedsledd betegner genitiv

- Et sted eller område der det foregår *ferdsel* eller en *bevegelse langsmed* noe
- Et sted eller punkt *innenfor et bestemt område*. (Adverb i kasusformen prolativ har samme betydning.)

Eksempler:

Dat bodii *dán geainnu*.

Mun čuigen *don beale vári*.

Fávlli ii guotte heastta.

Dat bodii *ráigeráigge* bajás.

Davábeale lea várri hui ceakkus.

Láse spulžžui *siskkobeale*.

Dát bivttas lea *juohke saje*
gaikodan.

Han kom denne veien.

Jeg gikk på ski langs den andre
siden av fjellet.

Isen utpå er for dårlig til å bære en
hest («Utpå bærer (det) ikke . . .»).

Han kom opp gjennom åpningen.

På nordsida er fjellet meget bratt.

Vindusruta ble isbelagt på inner-
sida.

Dette klesplagget er revnet
overalt.

Illativ

Illativ betegner *stedet som er målet for en bevegelse*, f.eks.

Boađe dal *vissui!*

Mánná gahčai *johkii*.

Son vulggii *Guovdageidnui*.

De dal čohkánii *beavdái*.

Áddjá manai *várrái*.

Bija gahpira *oaivái!*

Áiggun gova bidjat *seaidnái*.

Dat darvánii *čoarvái*.

Ale guoskka *dasa!*

Son dohppii mu *gihtii*.

Kom nå inn (i huset)!

Barnet falt i elva.

Han reiste til Kautokeino.

Så satte han seg til bords.

Bestefar dro til fjells.

Sett lua på hodet!

Jeg vil henge opp et bilde på
veggen.

Det ble hengende fast i horna.

Rør ikke ved det!

Han grep meg i handa.

Illativ betegner *slutten av en strekning*, f.eks.

Karášjogas *Guovdageidnui* lea
13 miilla.

Dat lea čállojuvvon goalmát
kapihttalis, nuppi vearssas čihččet
versii.

Fra Karasjok til Kautokeino er det
13 mil.

Det står skrevet i tredje kapittel,
fra annet vers til sjuende vers.

Illativ betegner *retningen*, f.eks.

Son geahčai *munnje*.

De sii johttájedje *Mátta-Norgii*.

Han så på meg.

Så begynte de å flytte til Sør-Norge.

De fertii vuostebeaivái mannat
golmma geardde girku birra.

Miehtebiggii manai dieđusge álki-
but go vuostebiggii.

Så var han nødt til å gå tre ganger
rundt kirka mot sola.

Det gikk selvfølgelig lettere i med-
vind enn motvind.

Illativ betegner *stedet hvor noe nytt blir til*. Dette nye kan være noe konkret som blir stående på sin plass (f.eks. et hus), eller en *tilstand* som da ikke bare er helt kortvarig (f.eks. en sykdom):

Máhtte ráhkadii dálu *dievá ala*.

Min gillái lea huksejuvvon odđa
girku.

Gea, mo lea buorránan *deike* dát
luodda, ja álggos lei juo nu fasti.

Áddjá buohccái *dasa*.

Mattis bygget gården på en haug.

I bygda vår er det blitt reist ei ny
kirke.

Se, hvor bra den er blitt her, denne
veien, og til å begynne med var den
så fæl.

Bestefar ble syk der.

Illativ om stedet hvor noe nytt blir til, står særlig etter verb som betegner *forandring* eller *overgang fra en tilstand til en annen*, nemlig

– å stanse, bli stående, bli igjen, sovne:

Biila bissánii Šuošjávri ja Jergol
gaskii.

Son bissánii *Romsii*.

Nieida bázi *gávpogii*.

Mánná nohkai *láhtái*.

Bilen stanset mellom Sjuosjávri og
Jergol (og vi fikk den ikke mer i
gang).

Han stanset i Tromsø (og fortsatte
ikke lenger foreløpig).

Jenta ble igjen i byen.

Barnet sovnet på golvet.

– å miste, tape, etterlate, glemme igjen, gjemme:

Mun lean lámppán iežan fáhcaid
várrái.

Biergasiiddis son gudii *gaféstohpui*.

Mun vajálduhtten govvidanappa-
ráhta hotellii.

Gosa don čihket dan?

Jeg har mistet vottene mine på
fjellet.

Han levnet bagasjen sin på kaféen.

Jeg glemte igjen fotoapparatet på
hotellet.

Hvor gjemte du det?

– å dø, omkomme, ødelegges, forsvinne, drepe, slakte:

Gosa jámi *áhččát*?

Dat heavvanii *etnui*.

Hvor døde faren din?

Han druknet i elva.

Beaivváš jávkkai balvva duohkai.

Vuovdái godde dan guovžža.

Gárdái njuvve ollu bohccuid.

– **å vokse, gro:**

Šaddetgo *deike* eppelat?

– **å regne, snø, osv.** (her kan det også brukes *lokativ*):

Leago/Lea go *diehko Kárášjohkii*
(*dieppe Kárášjogas*) odne arván?

Romsii (Romssas) lea muohttán
hirbmadit dán dálvvi.

Sola forsvant bak en sky.

De drepte bjørnen i skogen.

De slaktet mange reinsdyr i skille-
gjerdet.

Vokser det epler her?

Har det regnet (der borte) i Karas-
jok i dag?

I Tromsø har det snødd svært mye i
vinter.

Illativ brukes dessuten om *sted i overført betydning*, f.eks.

Dat doalvu *lihkohisvuhtii*.

Det fører til ulykke.

Mer om dette står på side 494.

Lokativ

Lokativ betegner

- *Stedet* eller *området* der noe er eller skjer
- *Stedet* eller *området* som noen/noe beveger seg *ut av* eller *bort fra*.

Eksempler (på stedet):

Eadni lea *viesus*.

Mor er i huset.

Mun orun *Guovdageainnus*.

Jeg bor i Kautokeino.

Láibi lea juo *beavddis*.

Brødet er allerede på bordet.

Mánná veallá *láhttis (láhtis)*.

Barnet ligger på golvet.

Sávzzat leat *meahcis*.

Sauene er på fjellet/i skogen.

Gahpir lea *oaivvis*.

Lua er på hodet.

Dat čohkkájit *beavddis*.

De sitter til bords.

Bohccot ledje goađi *luhtte*.

Reinsdyra holdt seg ved teltet.

Merk også bruken av lokativ i følgende tilfeller:

Gude *juolggis* skierbmu dat heasta?

Hvilken fot halter den hesten på?

Mun bidjen su *niskkis* olggos.

Jeg tok ham i nakken og kastet ham
ut.

Eksempler (fra stedet):

Kárášjogas Guovdageidnui lea
13 miilla.

Dál mii lávlut goalmmát *vearssas*
čihččet versii.

Eadni boahdá *viesus*.

Čuožžil bajás *láhttis (láhtis)!*

Dat čuožžiledje *beavddis* go gerge
borramis.

Váldde gahpira *oaivvis!*

Mun boadán ealu (ealo) *luhtte*.

Fra Karasjok til Kautokeino er det
13 mil.

Vi synger nå fra tredje vers til
sjuende vers.

Mor kommer ut av huset.

Reis deg opp fra golvet!

De reiste seg fra bordet da de var
ferdige med måltidet.

Ta av deg lua («fra hodet»)!

Jeg kommer fra reinflokken.

Lokativ betegner *stedet* eller *området* som en drar til og så *forlater igjen*,
f.eks.

Áhkku manai *girkus*.

Mun fitnen *gávpogis*.

Áhčči áigu *Suomas* vuodjit.

Mii čuoiggaimet gitta áiddi *duoh-*
kin.

Bestemor gikk i kirka.

Jeg var en tur i byen.

Far skal kjøre en tur til Finland.

Vi var på ski helt fram til gjerdet
(og kom så tilbake igjen).

Lokativ brukes iblant om noe en *er ute* for å hente, har hentet *fra det stedet*
der det fins, eller drar eller skal dra for å hente.

Eksempler:

Áhčči lea *suoinnis*.

Dál dat lea *suoinnis* boah tán.

Goabbá munnos viehká *čázis?*

Far er ute og henter høy.

Nå har han vært ute og hentet høy.

Hvem av oss to skal springe og hen-
te vann?

Lokativ brukes dessuten om *sted i overført betydning*, f.eks.

Dat finai vielja *guossis*.

Áhčči lea *barggus*.

De beasaimet *dan bárttis*.

Han var på besøk hos broren sin.

Far er på arbeid.

Så slapp vi ut av knipa.

Mer om dette står på side 496 f.

Andre stedsadverbial

Som stedsadverbial brukes også:

1) Post- og preposisjonsuttrykk:

In mun beassan *joga rastá*.

Jeg kom meg ikke over elva.

Mange post- og preposisjoner er opprinnelig *kasusformer* av nomen, f.eks.

gaskka	(<i>genitiv</i>)	–	(langs) mellom
gaskii	(<i>illativ</i>)	–	(inn) imellom
gaskkas	(<i>lokativ</i>)	–	mellom; fra (mellom)

Forbindelser med slike post- og preposisjoner brukes på samme måte som kasusformene av vanlige nomen. De er derfor også ført opp blant eksemplene for bruken av kasus.

2) Adverb, f.eks.

Leago/Lea go Máret *dáppe?*

Er Marit her?

3) Adverbialsetninger, f.eks.

Mun in dieđe *gos Máret lea*.

Jeg vet ikke hvor Marit er.

Tidsadverbial

Alle *kasusformer* unntatt komitativ kan brukes som adverbial om tiden.

Nominativ

Klokkeslett, tidspunktet da noe skjer, kan stå i nominativ (vanligere er likevel lokativ):

Mun boadán diibmu *vihtta/vidas*.

Jeg kommer klokka fem.

Ofte er klokkeslettet *predikativ* i setningen og må av den grunn stå i nominativ, f.eks.

Diibmu lea *vihtta*.

Klokka er fem.

I tidsadverbial med oppgitt begynnelse og slutt på et tidsrom, kan *sluttpunktet* stå i nominativ (vanligere er likevel illativ). Eksempler:

beaivi beaivvis
(= beaivvis *beaivái*)

fra dag til dag

Mun vuolggán ihttážis *mánnu*.

I morgen om en måned drar jeg.

Akkusativ

Akkusativ betegner det *tidsrommet* som noe varer, f.eks.

Dat orui doppe *vihtta jagi*.

Han bodde der i fem år.

Beivvi mun čohkkájin doppe.

Jeg satt der en (hel) dag.

Mun finan gávppašeame *dan botta*.

Jeg tar meg en tur og handler imens.

Genitiv

Genitiv brukes når en vil vise *hvor ofte* eller *hvor mange ganger* noe skjer, f.eks.

Mun ledjen doppe *mánngga geardde*.

Jeg var der mange ganger.

Dat láve *juohke nuppi vahku* fitnat ruovttus.

Han reiser hjem annenhver uke.

Genitiv viser *når* eller *under hvilke naturforhold* noe skjer eller er, f.eks.

Gude beivve don boadát?

Hvilken dag kommer du?

Mun vuolggán boahhte *vahku*.

Jeg skal dra i neste uke.

Ovddit ija lei hui buolaš.

Forleden natt var det meget kaldt.

Skuvla álgá fas borgemánu 25. *beivvi*.

Skolen begynner igjen 25. august.

Beassáš-*áigge* lávejit dáppe ollu olbmot.

I påsken pleier det å være mange mennesker her.

Ale mana olggos *dáid buollašiid!*

Gå ikke ut i dette frostværet.

Dán čázi ii beasa dohko.

Ved denne vannstanden kan man ikke komme dit.

Ordet *mánnu*, 'måned', står i slike tidsbestemmelser ikke i genitiv, men i *lokativ*. I de østlige dialektene gjelder det samme for ordene *tiibmu/tiibma*, 'time', og *vahkku*, 'uke':

Mun bohten juo *miessemánu*s.

Jeg kom allerede i mai måned.

Boahhte *tiimmas* (vest: *diimmu*) mis lea matematihkka.

I neste time har vi matematikk.

Mun vuolggán boahhte *vahkus* (vest: *vahku*).

Jeg skal dra i neste uke.

Illativ

Illativ viser *omtrentlig* tid eller tidsrommet da noe skjer, f.eks.

Son bođii rievttis (rivttis) *áigái*.

Han kom omtrent i rett tid.

Gidabeallái ii láve šat nu čoaskkis. Utpå vårparten pleier det ikke å være så kaldt lenger.

Illativ betegner *lengden* på et tidsrom, regnet *framover*, f.eks.

Oaččut dan guovtti *vahkkui* luoikkasin. Du skal få det til låns i to uker.

Illativ betegner *lengden* på et tidsrom når noe *ikke har skjedd*, f.eks.

In mun leat oaidnán du guovtti *jahkái*. Jeg har ikke sett deg på to år.

Ean moai leat Suomas fitnan *mánngga mánnui*. Vi har ikke vært i Finland på mange måneder.

Illativ betegner *endepunktet* for et tidsrom, f.eks.

Oaččut dan boahtti *sotnabeaivái*. Du får ha det til neste søndag.

Dat bistá *juovllaide*. Det varer til jul.

Guhkágo/Guhká go dál lea vel *beassážiidda*? Hvor lenge er det til påske nå?

Eatgo/Eat go mii mañit dan nuppi *vahkkui*? Skal vi ikke utsette det til neste uke?

Gal dat joavdá *dassáži*. Han når nok fram innen den tid.

Dassáži (*Dassá*) go son jámii, lea *guhkes áigi*. Det er lenge siden han døde.

Lokativ

Lokativ betegner *begynnelsen* av et tidsrom, f.eks.

Dat bistá beassážiid *rájes* (*beassážiin*) hellodagaide. Det varer fra påske til pinse.

*Otnáži*s lea vel mánnu. Fra i dag er det enda en måned.

beaivvis beaivái. fra dag til dag

Lokativ betegner et *mer bestemt tidpunkt*, men vanligvis bare i tidsuttrykk med følgende ord:

dán sekunddas i dette sekundet

dán minuhtas i dette minuttet

dán diimmus i denne timen

dán jándoris i dette døgnet

dán vahkus i denne uka

dán mánus i denne måneden

dáin áiggiin i disse tider

Dessuten brukes lokativ i følgende uttrykk:

id(đ)edis, idđes	om morgenen
eahkedis, eahkes	om kvelden
álggos	i begynnelsen
loahpas	ved slutten
gaskkamuttos	i midten
boares áigges	i gamle dager
čakčadálvvis	på forvinteren
olbmuid muittus	i manns minne
dán muohttagis	på dette vinterføret.

Eksempler:

Mun vuolggán vel dán *vahkus*. Jeg drar allerede i denne uka.

Guđe *mánus* dus lea friddja?
– Geassemánu *álggos*. I hvilken måned har du fri?
– I begynnelsen av juni.

Ii leat olbmuid *muittus* leamaš nu
unnán čáhci eanus. Det har ikke vært så lite vann i
elva i manns minne.

Ellers står tidspunktet i *genitiv*, f.eks.

Guđe *beaivve* don boadát? Hvilken dag kommer du?

Lokativ betegner *tidsrommet* som noe skjer i løpet av, eller som er tilstrekkelig til noe.

Eksempler:

Son vuodjá 100 miilla ovtta
beaivvis. Han kjører 100 mil på en dag.

Galggat golmma geardde *beaivvis*
borrat ovtta tableahta. Du skal spise en tablett tre ganger
daglig.

Jeahkátat nohket gal *dálvvis* gusto. Reinmosen tar det nok slutt på i
løpet av en vinter, tydeligvis.

Gal don ovtta *vahkus* gearrgat. Du blir nok ferdig på ei uke.

Essiv

Essiv kan betegne *naturforhold*, f.eks.

Ale juo olggos mana dákkár
dálkin! Gå nå ikke ut i dette været!

Mun in sáhte *čuoikan* dáppe orrut. Jeg kan ikke bo her i myggtida.

Easka *seavdnjadin* bodii ruoktot. Først da det var mørkt, kom han
hjem.

På samme måte brukes *árga* 'hverdag' og *bassi* 'helligdag', men *bare i singularis*. I pluralis brukes *genitiv*:

Bassin ii galggaše bargat.

På en helligdag burde en ikke arbeide.

Men:

dáid alla basiid (*gen*)

på disse store helligdagene

Andre tidsadverbial

Som tidsadverbial brukes dessuten

1) *Post- og preposisjonsuttrykk*, f.eks.

Áddjá bodii juo *ovdal juovllaid*.

Bestefar kom allerede før jul.

2) *Adverb*, f.eks.

Ikte lei sotnabeaivi.

I går var det søndag.

3) *Adverbialsetninger*, f.eks.

Go Máhtte bodii *gálvvuin*, de lei juo *sevnjodeame*.

Da Mattis kom med varene, hadde det alt begynt å mørkne.

4) *Gerundium*, f.eks.

Boradettiin galget *mánát čohkkát jaska*.

Barna skal sitte stille mens de spiser.

Måtesadverbial

Dearvanláhkai (*Dearvanládje*) dat gal ellet.

De lever nok i god behold.

Son *čállá čábbát*.

Hun skriver pent.

Diet *dáhpáhuvai mu diedikeahtta*.

Det skjedde uten at jeg visste det.

Girjjiid bokte son lea *dieđu čoaggán*.

Han har skaffet seg kunnskap gjennom bøker.

Mun in birge *veahki haga*.

Jeg klarer meg ikke uten hjelp.

Mengdesadverbial

Som mengdesadverbial brukes framfor alt *kasusformer* av nomen.

Nominativ

Etter verbene *máksit*, 'å betale', *oastit*, 'å kjøpe', *bidjat* og *vuovdit*, 'å selge', kan målenheten som prisen regnes etter, stå i nominativ (eller lokativ):

Láddi máksá 70 ruvno mehtar
(mehtaris).

Stoff koster 70 kroner for me-
teren.

Sallidat mákset 10 ruvno bihtta
(bihtás).

Silda koster 10 kroner stykket.

Sallidiid son bidjá/mun osten
10 ruvdnui bihtta (bihtás).

Silda selger han/kjøpte jeg til
10 kroner stykket.

Akkusativ

Akkusativ betegner *vekten* etter verbet *deaddit*, 'å veie':

Dat deaddá guokte kilo.

Det veier to kilo.

Akkusativ betegner *prisen* etter verbet *máksit*, 'å koste':

Dat máksá vihtta ruvno.

Det koster fem kroner.

Genitiv

Genitivformen betegner *omtrentlig mengde, mål, omfang, grad* og lignende, f.eks.

Son vujii vidalogi.

Han kjørte 50 km i timen.

Mun ožžon dan made ahte birgen.

Jeg fikk såpass mye at jeg klarer
meg.

Illativ

Illativ betegner *salgs- og kjøpspris* etter verb som betyr *å selge, å kjøpe* og lignende:

Mun vuvden dan vidačuohtái.

Jeg solgte den for fem hundre.

Itgo /It go hálbibui bija?

Selger du ikke billigere?

Gal don oaččut dan haddái.

Du skal få det for den prisen.

Duhát ruvdnui mun gal oasttášin
dan fatnasa.

Jeg ville nok kjøpe den båten
for tusen kroner.

Illativ kan også betegne *tidsenheten* som betalingen regnes etter. Men her brukes også lokativ:

Dat oažžu čuođi ruvno diibmui
(diimmus).

Han får hundre kroner i timen.

Itgo/It go don dine mángalot
duhát jahkái (jagis)?

Tjener du ikke mange tusen
(«titusen») for året?

Lokativ

Lokativ betegner *målenheten* som prisen regnes etter (i visse tilfelle brukes også nominativ og illativ):

Son váldá (gáibida) 10 ruvnno
bihtás.

Han tar (krever) 10 kroner styk-
ket.

Årsaksadverbial

Manne don it boahtán?

Hvorfor kom du ikke?

Mun in boahtán *go ii lean dilli.*

Jeg kom ikke fordi jeg ikke hadde
tid.

Girdi ii sáhte loktanit *heajos*
dálkki geažil.

Flyet kan ikke ta av pga. dårlig
vær.

In ožžon ráfi *gumppiid dihte.*

Jeg fikk ikke fred for ulvene.

Márjá biehku *bániiguin.*

Marja klager over tennene sine.

Følgesadverbial

Mun lean nu váibbas *ahte ferten*
nohkihastit (nohkastastit).

Jeg er så trøtt et jeg må sove litt.

Hensiktsadverbial

Loga, *vai oahpat!*

Les så du lærer det!

Boade sisa *gáfe juhkat.*

Kom inn for å drikke kaffe.

Leage várrogas go *váccát amat*
gahččat.

Vær forsiktig når du går, så du ikke
faller.

Innrømmelsesadverbial

Mánná viegai olggos, *váikko lei*
nu arvi.

Ungen sprang ut, selv om det var
sterkt regn.

Adverbial om redskap

For å betegne redskap eller middel brukes enten *komitativ* eller *postposisjonsuttrykk med mielde*:

Dál mun čálán *mášiinnain.*

Nå skriver jeg på maskin.

Áddjá bodii *biillain (girdi mielde).*

Bestefar kom med bil (med fly).

Adverbial om samvær og forbindelse

Samvær og forbindelse uttrykkes med *komitativ*. Også visse postposisjonsuttrykk kan oppfattes som adverbial om samvær:

Boarráseamos náitalii badje-
olbmo *nieiddain*.

Moai *Máhtiin* áigo vuolgit Romsii.

Boađe *mu mielde* (*fárrui*).

Lásse bođii *eatni fárus*.

Mun ledjen *áhku luhtte*.

Den eldste giftet seg med datteren
til en flyttsame.

Mattis og jeg skal reise til Tromsø.

Kom med meg.

Lars kom med mor.

Jeg var hos bestemor.

Adverbial om opprinnelse

Som adverbial om opprinnelse og materiale brukes *lokativ*:

Dán báhkis mun áiggun ráhkadit
gohpu.

Das gal boahtá *báhppa*.

Av denne rirkula skal jeg lage en
kopp.

Han blir det nok prest av.

Adverbial om gjenstand

Mii humaimet *du birra*.

Galggat giitit *skean̄kka ovddas*.

Maid don diedđát *dan ášši hárrái?*

Vi snakket om deg.

Du må takke for gaven.

Hva vet du om den saken?

Sammenligningsadverbial

Máhtte lea nuorat *go mun*.

Dan báikkis ledje geađggit bordon
dego gárdin.

Dat dáidá riggát go mii jáhkkit.

Mii lea du *bávččas mu stuora givs-
si ektui?*

Mattis er yngre enn jeg.

På det stedet var det reist opp stein
som et skillegjerde.

Han er kanskje rikere enn vi tror.

Hva er din smerte mot min store
pine?

Enkelte adverbial kan ikke ordnes inn under de gruppene som er beskrevet
ovenfor, f.eks.

Mu dáfus (*beale, bealistan, dihte*)
gal oáččut vuolgit.

For min del kan du bare dra.

Setningsledd utenfor nominat- og predikatdel

MODAL

Modal kalles setningsleddet som uttrykker *holdningen* hos den som snakker
eller skriver, f.eks. *nysgjerrighet, usikkerhet, skuffelse, misnøye, vennlighet,
visshet*, osv. Som modal brukes

1) Partikler:

Mun *goit* vuolggán.

Boahtágo/Boahtá *go* Lemet?

Dushan/Dus *han* ii leat lávka.

Jeg drar i hvert fall.

Kommer Klemet?

Du har jo ikke ryggsekk.

2) Interjeksjoner:

Vuoi vuoi lei ahkit.

Huff, det var leit.

3) Nomen i nominativ og akkusativ:

Buvttes, *Máhtte*, goikemuoraid.

Vær så snill og hent tørrved, Mattis.

Vuoi gáfat!

Forferdelig!

Gosa don leat *beargalat* mu reaga dahkan?

Hvor faen har du gjort av sleden min?

Vuoi surgat dan gándda!

Å nei, denne gutten!

Deler av setningsledd

ATTRIBUTT

Attributt er en nærmere bestemmelse (en slags tilleggsopplysning) som er knyttet til visse ord i setningen. Attributtet er ikke noe selvstendig setningsledd. Det hører til *samme ledd* som ordet det står til:

Ádjás lea ^{predikativ} odda viessu.
attributt
til
viessu

Bestefar har et nytt hus.

Attributt kan stå til følgende ord:

1) Til substantiv:

Mus leat *odda* sabehat.

Jeg har nye ski.

Áddjá osttii *guokte* beatnaga.

Bestefar kjøpte to hunder.

Die lea *áhči* niibi.

Det der er fars kniv.

Min viessu lea *vihhta mehtara* alu.

Huset vårt er fem meter høyt.

Son lea *oahppan* olmmoš.

Han er et lærd menneske.

Leago/Lea go dus *hui* hállu/hálo vuolgit?

Doppe lei okta áhkku, *geas ledje čáhppes vuovttat.*

Eatni dahkan láibi lei buorre.

Boađe *boahtti* vahku.

Duon áhkus dat nieida lea vuolgán Amerihkái.

De bođii diehtu *ahte ruhta lea.*

Muitalus *sámiid birra.*

2) Til adjektiv:

Diet risku/solju lea *hirbmat čáppat.*

Máhtes lea *čieža mehtara guhkkosaš* biila.

Máret lea *mu* nuorat.

Áddjá lea *čeahppi muitalit ságaid.*

Infinitivformen *muitalit* i den siste eksempelsetningen kan også oppfattes som *objekt* til predikatet *lea čeahppi*.

3) Til pronomen og tallord:

Vihtan muitalii buot *maid lei oaidnán.*

Goabbá *dudnos* sihtá láibbi?

Máhte-guovttos Lássiin eaba boahtán.

Das leat *čuođi náre* bohccot.

4) Til adverb:

De olmmái buskii *hui* garrasit.

Daga *nu* bures go *máhtát.*

Dat dáhpáhuvai *golbma jagi maŋgil.*

Vihken nu *ahte bivastuvven.*

Har du svært lyst til å dra?

Der var det ei kjerring som hadde svart hår.

Brødet som mor hadde bakt, var godt.

Kom i neste uke.

Jenta til denne kvinnen har dradd til Amerika.

Så kom det beskjed om at det fantes penger.

Fortelling om samene.

Denne sølja er meget pen.

Mattis har en bil som er sju meter lang.

Marit er yngre enn meg.

Bestefar er flink til å fortelle nytt.

Vitnet fortalte alt han hadde sett.

Hvem av dere (to) vil ha brød?

Mattis og Lars kom ikke.

Han har omtrent hundre rein.

Så fjertet mannen meget høyt.

Gjør så godt du kan.

Det skjedde tre år seinere.

Jeg sprang så jeg ble svett.

5) Til infinitte verbformer:

Dat ii leat *geafes olbmo* naga-
deames.

Beaivvi luoitádettiin son bodii
ruoktot.

Eatni dahkan láibi lei buorre.

En fattig mann klarer ikke det.

Han kom hjem da sola gikk ned.

Brødet som mor hadde bakt, var
godt.

Attributtet kan ha nokså forskjellig form. Det brukes f.eks.

1) Forskjellige kasusformer av substantiv:

Diet lea *áhči* (*genitiv*) niibi.

Viessu lea *vihtta mehtara* (*akkusa-
tiv*) alu.

Máhtes (*lokativ*) dat ođđa biila lea
juo cuovkanan.

Dohko lea *máilmmi* guhkki.

Det er fars kniv.

Huset er fem meter høyt.

Den nye bilen til Mattis er alle-
rede gått i stykker.

Dit er det meget langt.

2) Adjektiv:

Leatgo/Leat go dus *ođđa* sabehat?

Odne lea *hirbmat* buolaš.

Har du nye ski?

I dag er det fryktelig kaldt.

3) Pronomen:

Dat lea *mu* beana.

Gude beaivve don boadát?

Det er min hund.

Hvilken dag kommer du?

4) Tallord:

Máhtte osttii *guokte* beatnaga.

Mattis kjøpte to hunder.

Anmerkning

I *nominativ* er det *tallordet* som er grunnord, og substantivet er attributt til tallordet:

Máhtes leat guokte beatnaga.
grunnord attributt

Mattis har to hunder.

5) Adverb:

Máret lea *hui* čáppat.

Marit er meget pen.

6) Visse postposisjonsuttrykk:

Muitalus *sámiid birra*.

Fortelling om samene.

7) Infinitte verbformer:

Áddjá lea čeahppi *muitalit* ságaid.

Bestefar er flink til å fortelle nytt.

Son lea *oahppan* olmmoš.

Han er en lærd person.

8) Setninger:

Oapmana alde lei ruitu *mas lei biergoliepma*.

På ovnen var det ei gryte som det var kjøttbuljong i.

Attributt kan *kombineres*, f.eks. i

Ándde-Niillas lea *mu eatni ádjá nubbi* vilbealle.

Nils Andersen er tremenning til min mors bestefar.

Gosa don bidjet *buot dan eará vihitta* girjji, *maid don leat mus luoikkahan?*

Hvor har du alle de fem andre bøkene som du fikk låne av meg?

Noen attributt står *foran*, noen *etter* ordet de hører til. Reglene står i kapitlet om ordstilling på side 519 f.

Anmerkning

I norsk kan også *preposisjonsuttrykk* være attributt, f.eks. *navnet på gutten*. I samisk brukes istedenfor dette *genitiv-attributt*, *avledet adjektiv* som attributt eller *sammensetninger*.

Eksempler:

mátkki ulbmil

formålet *med reisen*

bártni namma

navnet *på gutten*

vielja bárdni

sønnen *til broren*

ohppiid ovddasteaddji

representant *for elevene*

Norgga oaivegávpot

hovedstaden *i Norge*

čoarvvehis gussa

ei ku *uten horn*

njealjejuolggat ealli

et dyr *med fire føtter*

muorraviessu

et hus *av tre*

Guovdageain-leansmánni

lensmannen *i Kautokeino*

APPOSISJON

En apposisjon er føyd til enten et substantiv eller et adverb, sjeldnere til et verb, og er en *nærmere bestemmelse*. Ordet som apposisjonen står til, kan sløyfes uten at setningen blir mangelfull. Eksempler:

Runne, *min boarráseamos beana,*
lea láhppon.

Vuolggán ihttín, *bearjadaga.*

Dat doamai, *viegai.*

Runne, vår eldste hund, er kommet
bort.

Jeg drar i morgen, på fredag.

Han skyndte seg, sprang.

KONJUNKSJONAL

Konjunksjonal *knytter sammen* setningsledd eller setninger. Som konjunksjonal brukes *konjunksjoner*.

De *sideordnende* konjunksjonene forbinder setninger og setningsledd som har samme funksjon eller står på samme plan, f.eks.

Sudno namat ledje Máhtte *ja*
Susánná.

Deres navn var Mattis og Susanne.

Máhtte leai *sihke* gievra *ja* čeahppi.

Mattis var både sterk og flink.

Sídatgo/Sídat go gáfe *vai* deaja?

Skal du ha kaffe eller te?

Máhtte fearku muoraid, *ja* Ingá
guoddá sisa.

Mattis hogger ved, og Inga bærer
inn veden.

Adverbial som uttrykker *forskjellige* forhold (tid, sted, måte osv.) kan ikke knyttes sammen med konjunksjonal:

Mii boahit *ihttín márkanii suga.*

Vi kommer til kirkestedet i morgen
med båt.

De *underordnende* konjunksjonene brukes til å *føye bisetninger inn i hovedsetninger*, f.eks.

Son didii, *ahte* dál gal lea buoremus
vuolgit.

Han visste at nå var det best å dra.

Go mun vulgen, *de* vulggii sonnai/
son nai.

Når jeg dro, så dro hun også.

Konjunksjonen *ahte* 'at' kan sløyfes, særlig foran spørsmål med *-go*:

Dat jerre, (*ahte*) máhtángo/
máhtán go mun dan luodi?

De spurte om jeg kunne den joiken.

Også *pronomen* og *partikler* kan knytte sammen setninger og setningsledd. Slike konjunksjonaler har også en annen funksjon i setningen: subjekt, objekt, adverbial osv. Eksempler:

Pronomen

Jearai mus *movt* (adverbial) manná.

Han spurte meg hvordan det sto til.

In ipmir *maid* (objekt) don dajat.

Jeg forstår ikke hva du sier.

Dovdabeahttigo/Dovdabeahtti go mu vielja, gii (subjekt) dál lea Oslos?

Kjenner dere broren min som nå er i Oslo?

Partikkel

In diede vuos bodežango/bodežan go (modal).

Jeg vet ennå ikke om jeg kommer.

Konjunksjonar kárvet sammen setningsledd eller setninger. Som konjunksjo- nal brukes konjunksjonar.

Konjunksjonar kárvet sammen setningsledd eller setninger. Som konjunksjo- nal brukes konjunksjonar.

De tidvordende konjunksjonene forbinde setninger og setningsledd som har samme funksjon eller som har samme plass i setningen.

De tidvordende konjunksjonene forbinde setninger og setningsledd som har samme funksjon eller som har samme plass i setningen.

Deres navn var Mattis og Susanna.

Suona namat ledje Máhte ja Susanna.

M Mattis var både sterk og fin.

Máhte lea siibe gieva ja ceahppi.

M Mattis borger ved og iua part

Máhte borger ved og iua part

Adverbial som uttrykker forskjellige forhold (tid, sted, måte osv.) kan ikke knyttes sammen med konjunksjonar.

Adverbial som uttrykker forskjellige forhold (tid, sted, måte osv.) kan ikke knyttes sammen med konjunksjonar.

VI kommer til kirkestødet i morgen med båt.

Mii boštit iinn márkani soga.

De underordnede konjunksjonene brukes til å fore binning inn i hoved- setninger.

De underordnede konjunksjonene brukes til å fore binning inn i hoved- setninger.

Han viste at det var det best å dra.

Son didii, aha dál gal lea buoremus.

Når jeg dro, så dro hun også.

Go mun vulgari, de vulgari sonni.

De sparte om jeg kunne den iaken.

Dat jette, (ahne) máhtáno.

Også pronomen og partikkel kan knyttes sammen setninger og setningsledd.

Også pronomen og partikkel kan knyttes sammen setninger og setningsledd.

Slike konjunksjonar brukes på annen funksjon i setningsledd.

Slike konjunksjonar brukes på annen funksjon i setningsledd.

Objekt, adverbial osv. Eksempler:

Objekt, adverbial osv. Eksempler:

Pronomen

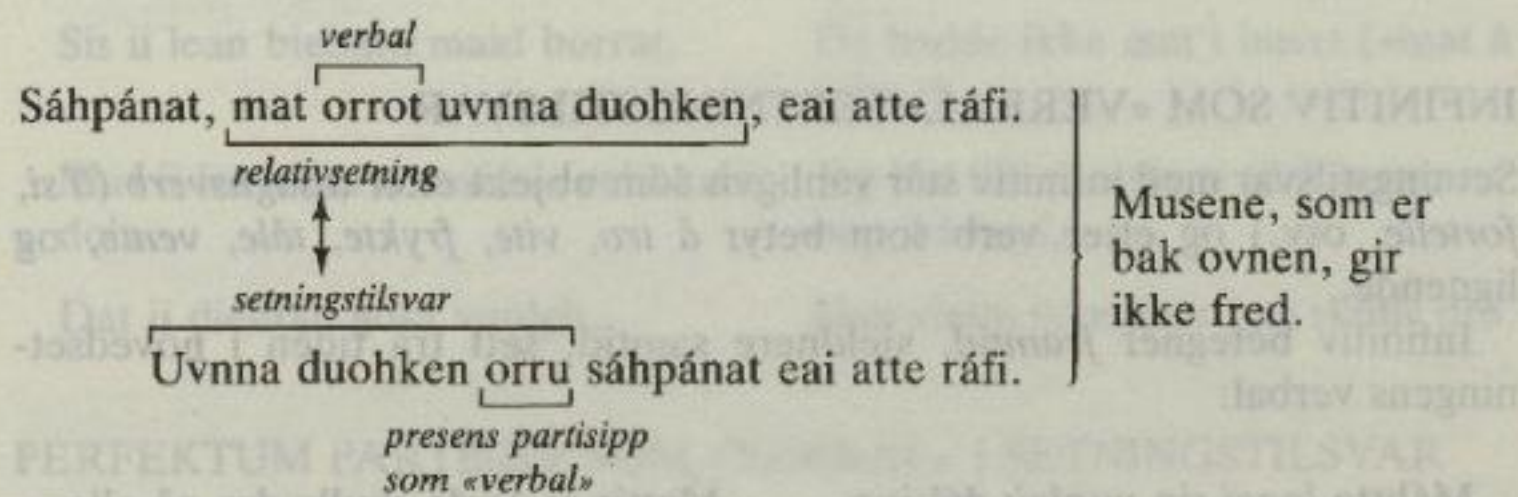
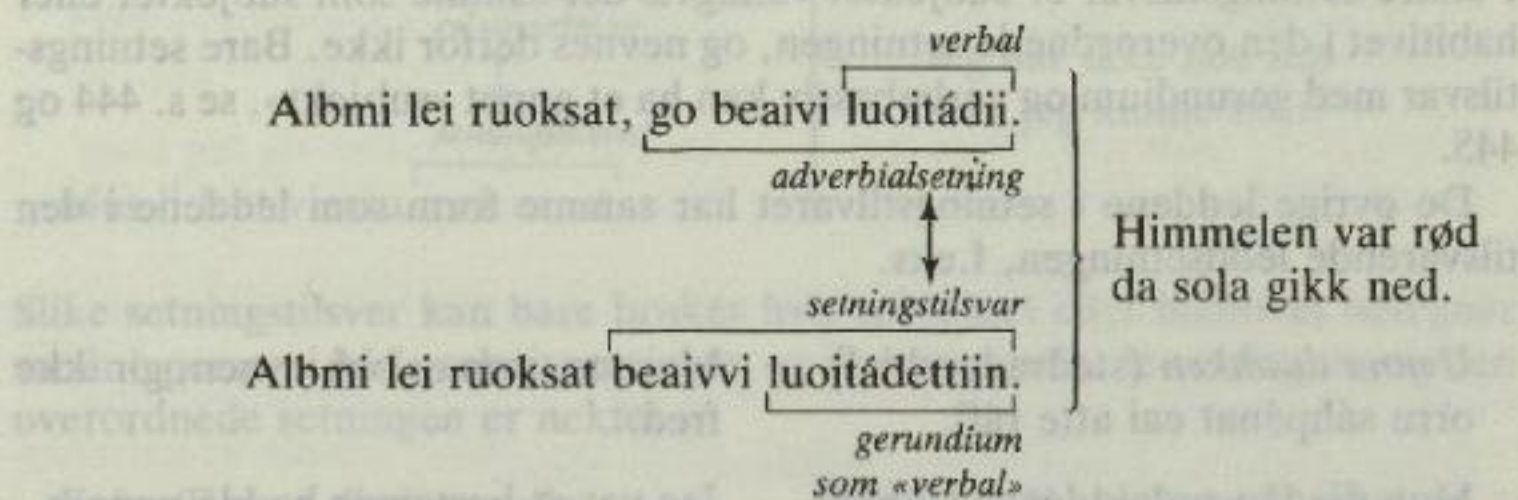
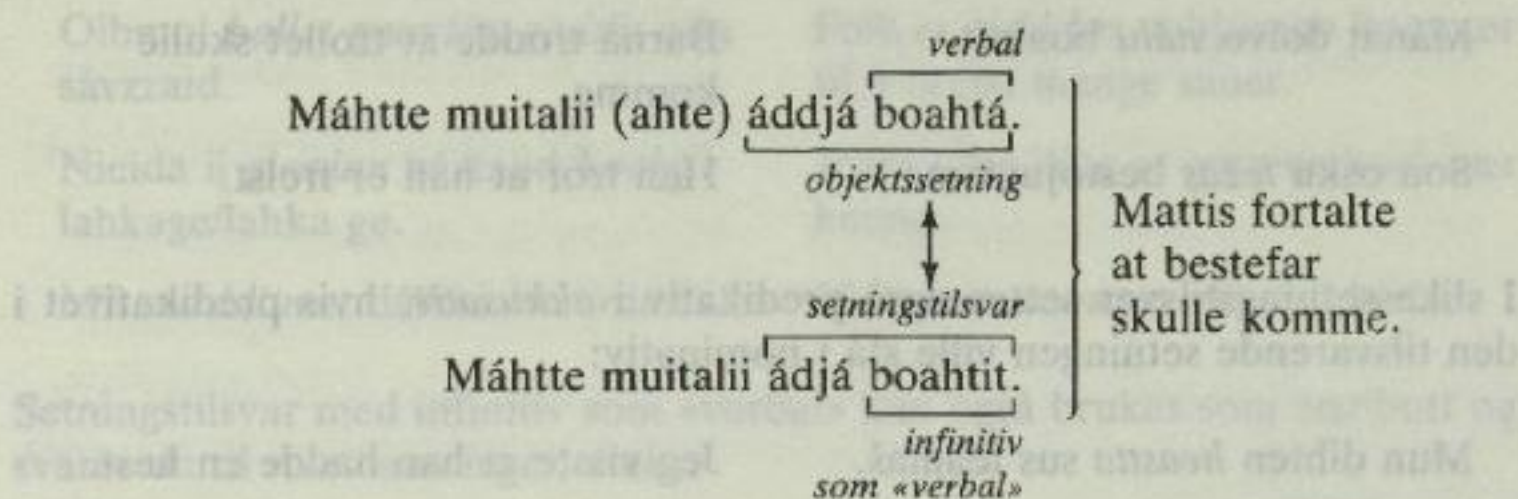
Pronomen

Objekt, adverbial osv. Eksempler:

Objekt, adverbial osv. Eksempler:

16 Setningstilsvar

Setningstilsvar er et setningsledd som svarer til en leddsetning, vanligvis objekts-, adverbial- eller relativsetning, uten selv å være en «riktig» setning fordi «verbalet» er en *infinitt verbform*:

Eksemplene viser at setningstilsvaret fungerer som hhv. *objekt*, *adverbial* og *attributt* i den overordnede setningen. Legg merke til at setningstilsvar har samme betydning som den tilsvarende leddsetningen.

«Setningsleddene» i setningstilsvar

Setningstilsvar kan ha ledd som en vanlig setning. Det infinitte verbet i setningstilsvar fungerer som et slags verbal. Som «verbal» i setningstilsvar brukes

INFINITIV

PERFEKTUM PARTISIPP

AKTIO ESSIV

AKTIO LOKATIV

PRESENS PARTISIP

GERUNDIUM

VERBABESSIV

VERBGENITIV

Setningstilsvar som brukes som *objekt* i den overordnede setningen, har et «subjekt» i *akkusativ*. Hvis «subjektet» betegner samme person som i den overordnede setningen, brukes akkusativ av refleksivpronomenet *ieš*:

Mánát doivo *stálu* boahtit.

Barna trodde at trollet skulle komme.

Son osku *iežas* bestojuvvon.

Han tror at han er frelst.

I slike setningstilsvar settes også predikativ i *akkusativ*, hvis predikativet i den tilsvarende setningen ville stå i *nominativ*:

Mun dihten *heastta* sus leamaš.

Jeg visste at han hadde en hest.

I andre setningstilsvar er subjektet vanligvis det samme som subjektet eller habitivet i den overordnede setningen, og nevnes derfor ikke. Bare setningstilsvar med gerundium og verbabessiv kan ha et annet «subjekt», se s. 444 og 445.

De øvrige leddene i setningstilsvaret har samme form som leddene i den tilsvarende leddsetningen, f.eks.

Uvнна duohken (stedsadverbial)
orru *sáhpánat eai atte ráfi*.

Musene, som er bak ovnen, gir ikke fred.

Mun dieđán *rudaid leamaš áhkus*
(habitiv).

Jeg vet at bestemor hadde penger.

INFINITIV SOM «VERBAL» I SETNINGSTILSVAR

Setningstilsvar med infinitiv står vanligvis som objekt etter *utsagnsverb* (å si, fortelle, osv.) og etter verb som betyr å tro, vite, frykte, tåle, vente, og lignende.

Infinitiv betegner *framtid*, sjeldnere *samtid*, sett fra tiden i hovedsetningens verbal:

Máhtte *logai* sin *vuolgit* dál juo.

Mattis sa at de skulle dra nå allerede.

Don *dáhttot* mu *álgit* bargat odne juo.

Du ville at jeg skulle begynne med arbeidet i dag allerede.

Lásse rábmui iežas vuoitit dan gilvvu.

Goappá guovllus gáttát biekká boahtit?

Oaivvildatgo/Oaivvildat go iežat máhttit buot?

Mánát doivo stálu boahtit.

Mun dihten risttalaš olbmo sus šaddat.

Mii eat diehtán mielkki divrut.

Olbmot ballet guovžža goddit ollu sávzzaid.

Nieida ii gierdan bártniid boahtit lahkage/lahka ge.

Mii vurddiimet dálkki buorránit.

Lars skrøt av at han skulle vinne konkurransen.

Fra hvilken retning tror du at vinden vil komme?

Tror du at du kan alt?

Barna trodde at trollet kom/skulle komme.

Jeg visste han ville bli en kristen.

Vi visste ikke at melka skulle bli dyrere.

Folk er redd for at bjørnen kommer til å drepe mange sauer.

Jenta tålte ikke at guttene kom nær henne.

Vi ventet at været ville bli bedre.

Setningstilsvar med infinitiv som «verbal» kan også brukes som attributt og svarer da til *relativsetninger*, f.eks.

Mus ii leat viessu, mas mun orošin.
relativsetning
↓
setningstilsvar
Mus ii leat viessu mas orrut.

Jeg har ikke noe hus som jeg kunne bo i.

Slike setningstilsvar kan bare brukes hvis subjektet eller habitivet betegner samme person i både relativsetningen og den overordnede setningen, og den overordnede setningen er nektet.

Eaigo/Eai go dis leat ruđat maiguin máksit vealggi?

Har dere ikke penger til å betale gjelda med?

Sis ii lean biebmui maid borrat.

De hadde ikke mat i huset («mat å spise»).

Mus ii leat soarvi mainna cahkkehit dola.

Jeg har ikke tørrfuru til å tenne opp ild med.

Dat ii diehtán gosa vuolgit.

Han visste ikke hvor han skulle dra.

PERFEKTUM PARTISIPP SOM «VERBAL» I SETNINGSTILSVAR

Perfektum partisipp betegner *fortid*, sett fra tiden i hovedsetningens verbal.

Setningstilsvar med perfektum partisipp står som objekt (sjeldnere adverbial) etter *utsagnsverb* (å si, å fortelle, å mene osv.), *sanseverb* (å se, å høre osv.) og etter verb som betyr å tro, å vite, å huske, å frykte og lignende:

Máret *dajai* ikte *nohkan* gáfiid.

Ovttá bártni *lohket* ikte *lápmašuvvan*.

Mungis/Mun gis *doivon* Bireha *leamaš* Romssas.

Olbmot *muitaledje* du juo *vuolgán*.

Mun *oainnán* golbma bohcco *dákko* *mannan*.

Mun *gullen* min bohccuid *mastan* sin ellui.

Son *osku* iežas *bestojuvvon*.

Mun *diedán* ruđaid *leamaš* áhkus.

In *muitte* dan *gullan*.

Máret *ballá* ollu bohccuid *jápmán* doppe.

Marit sa at kaffen tok slutt i går.

De sier at en gutt kom til skade i går.

Jeg trodde at det var Berit som hadde vært i Tromsø.

Folk fortalte at du alt hadde reist.

Jeg ser at det har gått tre rein her.

Jeg fikk høre at reinsdyra våre var kommet inn i flokken deres.

Han tror at han er frelst.

Jeg vet at bestemor hadde penger.

Jeg husker ikke at jeg har hørt det.

Marit frykter at mange rein er omkommet der.

Ikke alle setningstilsvær med perfektum partisipp står som objekt etter bestemte verbtyper. I de følgende eksemplene brukes setningstilsværet som «fritt» tidsadverbial:

Doavttirin *lohkan* son beasai oaidnit eallima.

Han fikk se livet da han var blitt («hadde lest til») lege.

Ruoktot *boahtán* mus šattai hui borranmiella.

Jeg ble meget sulten da jeg kom hjem.

Setningstilsvær med perfektum partisipp som «verbal» kan også svare til relativsetninger, f.eks.

Oidnetgo duon olbmo, gii lea beaskkain gárvodan?

relativsetning

setningstilsvær

Oidnetgo duon beaskkain gárvodan olbmo?

Så du han som hadde pesk på seg?

AKTIO ESSIV SOM «VERBAL» I SETNINGSTILSVAR

Aktio essiv betegner *samtidighet* i forhold til hovedsetningens verbal.

Setningstilsvær med aktio essiv står som objekt (sjeldnere som adverbial) etter

1) Sanseverb (å se, høre, kjenne osv.):

De son *gullá* beatnaga *ciellame*.

Så hører han en hund gjø.

Soai *oinniiga* golbma olbmo
iežaska guvlui *boahtimin*.

De så tre mennesker komme imot
dem.

Son *dovddai* máná *lihcadeame*
čoavjjis.

Hun kjente barnet bevege seg i
magen.

2) Verb som betyr å oppdage, få øye på, og lignende:

Dat *gávnnaí* áhkás *oaddimin*.

Han fant kona si sovende.

Gánda *fuobmái* duiskalaččaid
boahtimin.

Gutten oppdaget at tyskerne
kom.

3) Utsagnsverb (å si, fortelle osv.):

Dat *logai* iežas *máhttime* buot.

Han sa at han kunne alt.
(«Han sa seg å kunne alt.»)

4) Verb som betyr å vite, tro, frykte og lignende:

Mun *diedán* Máreha *čállime* dál.

Jeg vet at Marit skriver nå.

Doaivvutgo/Doaivut go iežat
máhttime buot?

Tror du at du kan alt?

Mun *balan* Ándde *boahtime* dál
juo.

Jeg er redd for at Anders kommer
nå allerede.

Eadni balai mánás *leamen* golgo-
dávdda.

Mora var redd for at ungen hadde
influensa.

AKTIO LOKATIV SOM «VERBAL» I SETNINGSTILSVAR

Aktio lokativ betegner *samtid* eller *framtid* i forhold til hovedsetningens verbal.

Setningstilsvare med aktio lokativ står som objekt etter verb som uttrykker *hindring* (å hindre, forby, redde fra å, og lignende):

Manin don *gielddát* mu dan *muita-*
leames?

Hvorfor forbyr du meg å fortelle
det?

Miibat/Mii bat su *vuolgimis doallá?*

Hva hindrer ham vel i å dra?

Dat *hehttií* nieiddas *náitaleames*.

Han hindret dattera i å gifte seg.

Olmái *gájuí* mu *heavvaneames*.

Mannen reddet meg fra å drukne.

PRESENS PARTISIPP SOM «VERBAL» I SETNINGSTILSVAR

Setningstilsvare med presens partisipp brukes som attributt og svarer til relativsetninger:

In mun *dovdda duon suomagiela*
hálli olbmo.

Jeg kjenner ikke han som snakker
finsk.

Uvna duohkan orru sáhpánat eai
addán ráfi.

Musene, som var bak ovnen, gav
ikke fred.

GERUNDIUM SOM «VERBAL» I SETNINGSTILSVAR

Setningstilsvaret med gerundium brukes som tidsadverbial og svarer til adverbialsetninger med konjunksjonen *dan botta golgo* 'mens, når'. Gerundiumformen uttrykker at handlingen foregår *samtidig* med handlingen i hovedsetningen. Som regel er det samme person som er subjekt (eller habitiv) for begge handlingene, og nevnes derfor ikke særskilt. Andre ledd har samme form både i setningstilsvaret og i den tilsvarende adverbialsetningen:

*Boradettiin galget mánát čohkkát
jaska.*

Barna skal sitte stille mens de
spiser.

*Dien (mun) in fuobmán jurddašit
reivve čálidettiin.*

Det tenkte jeg ikke på mens jeg
skrev brevet.

*Eadni ferte atnit čalbmelásiid
duddjodettiin.*

Mor må bruke briller når hun gjør
handarbeid.

*Munnje lea bahá ribahit nahkáriid
čohkkádettiin girkus.*

Jeg har vanskelig for å holde meg
våken mens jeg sitter i kirka.

Gerundiumformen kan ha *possessivsuffixs* når begge handlingene har samme subjekt eller habitiv. Det er *samsvar i person og tall* mellom subjektet eller habitivet og det possessive suffikset:

*Mun báhčen rievssaha čuoigga-
dettiinan.*

Jeg skjøt ei rype mens jeg gikk på
ski.

Boradettiinis son lei jávohaga.

Mens han spiste var han taus.

*Mánáide lea bahá ribahit nahkáriid
čohkkádettiineaset girkus.*

Barn har vanskelig for å holde seg
våkne når de sitter i kirka.

Iblant er det setningens *objekt* som må oppfattes som *subjekt for gerundiumformen*:

Mun báhčen rievssaha girddidettiin.

Jeg skjøt rypa i flukt («mens den
fløy»).

Egentlig er denne og lignende setninger *tvetydige*. De kunne nemlig også bli oppfattet slik at subjektet for begge handlingene er det samme (selv om det kanskje synes å være nokså usannsynlig):

Mun báhčen lotti girddidettiin.

Jeg skjøt fuglen mens jeg fløy.

Subjektet for verbet i gerundium kan også være noe/noen som *ikke er nevnt* i setningen. Det må da framgå av sammenhengen hva som er ment:

*Govvidettiin mus doarggistišgohte
giedat.*

Under fotograferingen begynte
hendene mine å skjelve.

Gietkama siste lea mánná ihkku ja beaivet, jođidettiin ja orudettiin. I komsa er barnet dag og natt, både under flyttingen og når man raster.

Noen verb har *ikke noe subjekt* i det hele tatt (disse verb står på side 397):

Násttit oidnogohtet juo sevnnođettiin. Stjernene kommer til syne allerede i skumringa («mens det blir mørkt»).

Iblant står «subjektet» som *genitivattributt* foran verbet i gerundium:

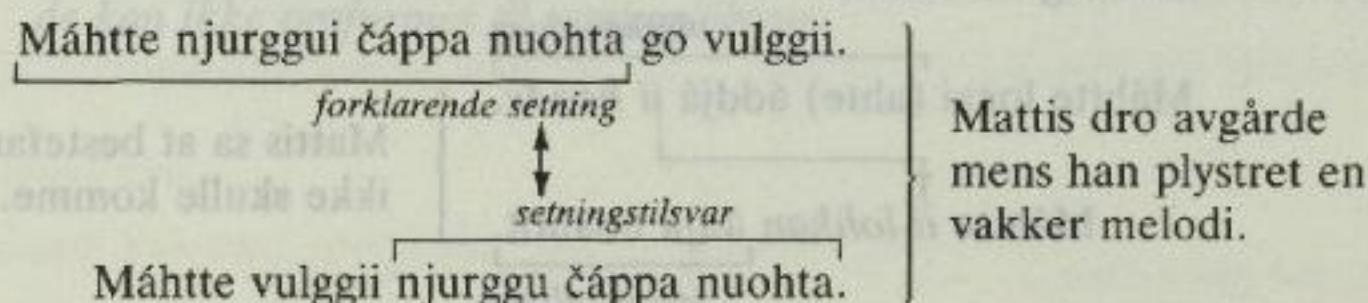
Son muitalii munnje dan *buot olbmuid* guladettiin. Han fortalte meg det mens alle hørte på.

Albmi lei ruoksat *beaivvi* luoitáđettiin. Himmelen var rød da sola gikk ned.

VERBGENITIV SOM «VERBAL» I SETNINGSTILSVAR

Verbgenitiv betegner *måten* en handling foregår på.

Setningstilsvaer med verbgenitiv brukes som måtesadverbial og svarer til en forklarende (hoved)setning:

Andre eksempler:

Dat bodii čuoigga/vuojiloagu/riide (riidemiin). Han kom på ski/kjørende/smådiltende/ridende.

Dat hálai nu huikki. Han snakket så skrikende.

Juoigga bodii ja garrut (garrudemiin) manai. Han kom joikende og gikk sin vei bannende.

Mánná viegai ovttá čieru ruoktot. Barnet sprang hjem mens det gråt uavbrutt.

VERBABESSIV SOM «VERBAL» I SETNINGSTILSVAR

Verbabessiv betegner en handling som *ikke blir utført*.

Setningstilsvaer med verbabessiv brukes som adverbial og svarer til adverbialsetninger og sidestilte hovedsetninger.

Bargakeahtta (barggahaga) it oaččo bálkkát. Du får ikke lønnen din hvis du ikke arbeider («uten å arbeide»).

Sii válde buolli hilaid čorbmi almamá boalddikeahtta giedaid. De tok brennende glør i handa uten å brenne seg på fingrene.

Muhtun olbmot lávejit garrudit
almmá vašutkeahtta.

Noen bruker å banne uten å være
sint.

Mun čohkkájin doppe *almmá gula-*
keahtta maid dat logai.

Jeg satt der uten å høre hva han
sa.

Iblant har verbabessiv et annet «subjekt». Da står det som *genitivattributt* foran abessivformen:

Son dagai dan *mu diedikeahtta*.

Han gjorde det uten at jeg visste
det.

Et subjekt svarende til norsk *en* eller *man* uttrykkes ikke:

Hearggit ožžo jeahkáliid, vai ellet
ija *almmá meahccái doalvvukeahtta*.

Kjørereinene fikk reinlav, så de
klarte seg over natta uten at en
førte dem bort i skogen.

HANDLINGEN I SETNINGSTILSVARET ER NEKTET

Negasjonsverbet (in, it, ii osv.) har ikke infinitte former (unntatt supinum). Negasjonsverbet kan derfor *ikke stå inne i setningstilsvaret*. Det blir plassert utenfor, i *hovedsetningens verbal*:

Anmerkninger

- 1) Verbalet i en setning med setningstilsvaret som objekt kan gjøres *passiv*. Da blir *akkusativ*-formen i setningstilsvaret til den passive setningens *subjekt*, som står i *nominativ*:

Aktiv: Máhtte muitalii *ádjá* boahtit.

↓

Passiv: *Áddjá* muitaluvvui boahtit.

} Mattis fortalte at bestefar skulle komme.

Aktiv: Máhtte muitalii doppe leamaš *guovžža*.

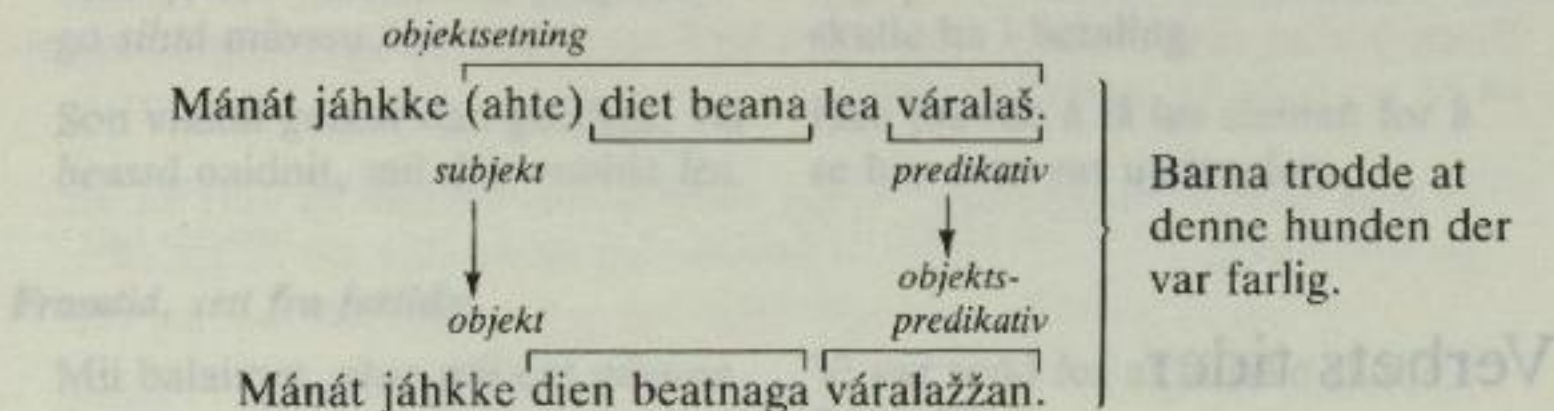
↓

Passiv: *Guovža* muitaluvvui doppe leamaš.

} Mattis fortalte at der hadde det vært (en) bjørn.

Det ble fortalt at der hadde det vært (en) bjørn.

- 2) Objektsetninger som består av *subjekt + leat + predikativ* blir vanligvis omformet til *objekt + objektpredikativ* istedenfor til setningstilsvar:

Predikativ til objektet er beskrevet på side 405.

- 3) Etter verb som betyr *å si* og lignende kan det stå både komitativobjekt og en *ahte*-setning, f.eks.

Dat dajai muinna ahte eango/ean go moai vuolgge?

Han sa til meg at «skal vi ikke dra?»

Slike *ahte*-setninger etter komitativobjekt ligner objektssetninger, *men de kan ikke omformes til setningstilsvar.*

17 Finitte verbformer

Verbets tider

PRESENTS

Presens uttrykker hovedsakelig *nåtid* og *framtid*.

Nåtid

Dás mun *orun*.

Her bor jeg.

Gos don dál *boadát*?

Hvor kommer du fra nå?

Mii dohko *lea* sáhkan?

Har du noe nytt å fortelle derfra?

Olgun *lea* odne oppa čoaskkis.

I dag er det temmelig kaldt ute.

Oppa bures juo *buollá*.

Det brenner ganske bra allerede.

Framtid

Ihttin dat gal *bohtet*.

De kommer i morgen.

Goas don *vuolggát*?

Når skal du dra?

Ollugo/Ollu go das *mávssát* bálk-
ká?

Hvor mye betaler du for det
i lønn?

Mun *vieččan* odđa ránu áittis.

Jeg skal hente et nytt teppe i
stabburet.

Goas don *finat* min geahčen?

Når skal du besøke oss?

Presens brukes også i beretninger om noe som *skjedde* eller *var*, når en altså taler om hendelser i *fortid*. Her blir de to betydningene av presens *skjøvet tilbake* til fortida, slik at presens faktisk uttrykker *fortid*, og *framtid sett fra et tidspunkt i fortida*:

Fortid

De *lea* eahket, goas *lea* hirbmat
mánoheahpe.

Det var en kveld med klart måne-
skinn.

Go vehá áigi lei vássán, de son
gullá olbmuid olggobeal goađi.

Ei stund seinere hørte han folk
utenfor teltet.

De gulaimet, go unna billoš *gilk-*
kaha.

Så hørte vi lyden av ei lita bjelle
(«at ei lita bjelle klang»).

Son vurddii, muhto de gullá, ahte olmmoš *boahtá*.

Mun jerren dálo-isidis, olugo/olu go *sihtá* mávssu.

Son vikkai gaikut dan geađggi, vai *beassá* oaidnit, mii dan vuolde *lea*.

Han ventet, men så hørte han at det kom et menneske.

Jeg spurte husbonden hvor mye han skulle ha i betaling.

Han prøvde å få løs steinen for å se hva som var under den.

Framtid, sett fra fortida

Mii balaimet, ahte mii eat *gávnna* dan.

Logai ahte gal son *geahččala*,

Giiba/Gii ba dan *gáttii*, ahte *ii buorrán*.

Vi var redd for at vi ikke skulle finne det.

Han sa at han skulle prøve.

Hvem skulle ha trodd at det ikke ville bli bedre?

Presens brukes dessuten i utsagn som gjelder *uavhengig* av nåtid, fortid eller framtid:

Guokte ja guokte *lea* njeallje.

Njukča *lea* loddi.

Dálvet *lea* dáppe hui buolaš.

$2 + 2 = 4$

Svanen er en fugl.

Det er svært kaldt her om vinteren.

Anmerkning:

Framtid kan også uttrykkes med *modalverb*, f.eks.

Eat mii *šatta* sirdit.

Dál *áigu* arvvi dahkat.

Galggat oaidnit, ahte nu *šaddá*.

Vi kommer ikke til å flytte.

Det ser ut som om det begynner å regne.

Du skal få se at slik blir det.

PRETERITUM

Preteritum betegner *fortid*:

Ovddit beaivve *lei* jođádat.

Áhkku *liikui* hui bures dasa.

Hirbmadit *odden* mannan ija.

Maid *lohket* eske?

Áddjá dat gal *borai* eanas beare *gáhku*.

Nu dat dološ olbmot *dahke*.

De *buollái*.

Forleden dag var det bra føre.

Bestemor likte det svært godt.

Jeg sov meget (tungt) i natt.

Hva sa du i sted?

Bestefar spiste for det meste bare kake.

Slik gjorde folk det i gamle dager.

Så begynte det å brenne (tok det fyr).

Mii dál *šattai* dutnje?

Hva er i veien med deg?

Dál dat *njuoskkai* olggos.

Nå ble han våt der ute.

Iblant bruker en på samisk preteritum fordi man tenker på noe i *fortid*, mens en på norsk heller tenker på *nåtid*:

In mun *diehtán*, leašgo/leašgo lean návdi.

Jeg vet ikke om det kan ha vært en ulv.
(*Samisk: Jeg visste ikke det da jeg så dyret.*)

Mis *ii lean* dál láibi.

Vi har ikke brød nå. (*Samisk: Vi hadde ikke brød da jeg gikk og så etter.*)

Gula, in *beassan* eret, mánná lea nohkkan mu askái.

Hør her, jeg slipper ikke vekk (herfra), ungen har sovnet på fanget mitt.
(*Samisk: Jeg slapp ikke vekk siden ungen sovnet.*)

Das gal *lei* seammá. }
Das gal *dagai* ovtta. }

Det kan være det samme. (*Samisk: Fortid fordi det er tale om forhold som er en følge av noe som allerede har skjedd.*)

Verbets modi (utsagnsmåter)

Samisk har fire modi (entall: modus) eller utsagnsmåter:

- Indikativ
- Potensialis
- Kondisjonalis
- Imperativ

INDIKATIV

Indikativ er den allmenne, nøytrale utsagnsmåten. Den uttrykker at en tilstand eller handling ansees for å være *virkelig*. De fleste setninger står i indikativ. Verb i indikativ har bare personendelse, indikativ markeres ikke særskilt.

Alle eksempelsetninger ovenfor (i avsnittet om verbets tider) står i indikativ.

POTENTIALIS

Potensialis uttrykker *usikkerhet*. Man bruker derfor potensialis når man ikke er sikker på:

- *Om* noe skjer, skjedde eller er, var
- *Hva, når, hvor, på hvilken måte, i hvor stor grad* osv. noe skjer, skjedde eller er, var

Jos *bivddežehpet*, de addet munnjenai/munnje nai oasi.

Riššat dat gal leat musge/mus ge, jos datge/dat ge *eai leačča njuoskan*.

In dieđe, – vaikko vel *sáhkohattažan* dainna.

Na gal don dal oaččut dan beannot čuohtái, go juo *válddežat*.

In mun muite, gos *leaš gaikodan* nu hirbmadit.

Na maid dal juo *dagaš* ja maid ii, muhto gal moadde *jándora goit ádjána ráhkkanit*.

Vaikko *leaš jápmán* dohko luotta ala.

Dá livčče sabehat, go juo *goasttažat* daiguin.

In dieđe, vaikko *leaš Máhtte*.

Ii leat šat dilli orrut, go juo *leažžat* fárremin odne.

Dieđe juo maid *leaččai* bargame.

In mun dieđe, *muitaleaččaigo/ muitaleaččai* go maidege.

In mun gullan, goas biigá *leaččai čáskadan* gintala.

Osten maid *ležžen oastán*, moadde čuođi.

I *spørrende hovedsetninger* betegner potensialis noe man anser for å være tvilsomt eller kanskje urimelig:

Ležžetgo/Ležžet go dal das nu ollu ruđat?

Movt dál *leš* jiekŋa?

Geasbat/Geas bat dal ain *leažžá* vuoján?

Miibahal/Mii ba hal goit *leažžá* ráddin dáppe meahcis!

Hvis dere eventuelt skyter eller fanger noe, så gi også meg noe.

Fyrstikker har nok jeg også, hvis de da ikke er blitt våte (men de er muligens blitt våte).

Jeg vet ikke, – kanskje få jeg endatil mulkt for det.

Du skal allikevel få det for hundreogfemti, om du da tar det.

Jeg husker ikke hvor det kan ha skjedd, at den er revnet så fryktelig.

Uansett hva en måtte gjøre eller ikke, trenger en to døgn iallfall på å gjøre seg i stand.

Kanskje ligger («døde») vedkommende der på veien.

Her har du ski, hvis du kan ta deg fram på dem.

Jeg vet ikke, kanskje er det Mattis.

Vi har ikke lenger tid til å være i ro om det er så at vi skal flytte i dag allerede.

Hvem vet hva han kan ha holdt på med.

Jeg vet ikke om han eventuelt har fortalt noe.

Jeg hørte ikke da jenta (tjenestepiken) eventuelt slokte lyset.

Jeg kjøpte – hvor mye kan det ha vært? – et par hundre.

Har han virkelig så mye penger?

Tro hvordan isen er nå? (underforstått: Den er muligens dårlig.)

Hvem skulle vel ha en kjørerein nå for tida?

Hvilken utvei har en vel her i ødemarka!

Duosttažango/Duosttažan go dal
dien oastit?

Skal jeg virkelig våge å kjøpe
det der?

KONDISJONALIS

Kondisjonalis betegner en handling eller tilstand som man *forestiller* eller *tenker seg*, som helst ikke er virkelig. Kondisjonalis brukes:

- I *hypotetiske* setninger
- Som uttrykk for *forsiktighet, beskjedenhet, høflighet*
- Som uttrykk for *ønske* eller *bønn*

Kondisjonalis i hypotetiske setninger

En hypotese er noe man *forestiller* seg, men som ikke er virkelig. Eksempler:

Mun *mávssášin*, jos don *sidašit*.

Jeg ville betale det, hvis du ba meg om det.

Hearggit ruhttet dego *livčče ballame*.

Kjørereine loper som om de skulle være redde.

Mu mielas orui dego son *livččii dasa liikodeame*.

Det så ut (for meg) som om hun likte det.

Orui dego oahpaheaddji *livččii leamaš oadđime* vuoiŋŋalaččat.

Det var som om læreren sov, åndelig sett.

Heargi *livččii gal geassán* mu *bajás*.

Reinen ville nok ha dradd meg opp.

Nu ruohtta, dego *livččii balus*.

Den springer som om den var redd.

Mun adden dan dutnje, vai ieš dan *anášit*.

Jeg gav det til deg for at du selv skulle bruke det.

Ii leat nu go *galggašii*.

Det er ikke slik det burde være.

Istedenfor «vanlig» perfektum kondisjonalis brukes ofte såkalt *perfektum kondisjonalis 2*. De to kondisjonalisformene har samme betydning:

Jos mun *ledjen dadjat* sátneg-
geažige/sátnegeaži ge, de ii
son *lean vuolgit*.

Jos mun *livččen dadjan* sátneg-
geažige/sátnegeaži ge, de ii
son *livčče vuolgán*.

Hvis jeg hadde ymtet så mye som et ord, ville hun ikke ha dradd.

Kondisjonalis som uttrykk for beskjedenhet, forsiktighet, høflighet

Mun *áiggošin* ruoktot vuolgit.

Jeg ville gjerne dra hjem.

De dá *livččii gáffe*.

Værsågod, her kommer kaffen.

Itgo/It go *diedáše rádi?*

Mon tro om ikke du vet råd.

Mun *sávašin*, ahte mun fargga fas
dearvvašnuvašin.

Jeg skulle ønske at jeg snart ble
frisk igjen.

Kondisjonalis i ønske og bønn

Vare mun *diedášin*, mii lea riehta.

Hvis jeg bare visste hva som var
riktig nå.

Vare son *beasašii* deike!

Om han bare kunne komme hit!

Gii daid *máhtášii* ja *asttašii* dahkat!

Hvem kan vel gjøre det og har tid
til det!

Itgo/It go *veahkehivčče* mu?

Kunne du ikke hjelpe meg?

Hearrá *buessivdnidivččii* du.

Herren velsigne deg.

Áddjá *čájehii* midjiide, gokko mii
galggašeimmet vuodjit.

Gubben viste oss hvor vi burde
kjøre.

IMPERATIV

Imperativformene har forskjellig innhold i de tre personene:

1. person: Oppfordring, anmodning, forslag

2. person: Oppfordring, befaling, forbud, trussel; i høflig form:
anmodning, oppfordring

3. person: Oppfordring, ønske, innrømmelse, tillatelse

1. person

I 1. person dualis og pluralis uttrykker imperativ en *oppfordring* eller et *forslag* om å være med på noe man selv også skal gjøre. Singularformen brukes når man «tenker høyt» om hva en skal eller vil gjøre:

Na de *vuolgu!*

La oss (to) komme oss av gårde.

Heaitut/Heitot dal!

La oss slutte med det!

Na, *vihkkejeadnu* dal!

La oss (to) da veie det!

De *sabehiid*, ja de *čuoigájeadnu*
ealu jávrri ala *vuojehit* rátkit!

Så tar vi på oss skiene og drar av
gårde, og så jager vi flokken opp på
vannet og skiller den!

Bohton dal *munge/mun* ge dan
govvii!

Jeg kan da vel også bli med på
bildet.

Go dihten ahte *olmmái* lea *vigi-*
heapmi, de *jurdilin*: *Bohton* ankke
mun *sutnje* *veahkin!*

Da jeg visste at han var uskyldig, så
tenkte jeg: La i hvert fall *meg*
komme ham til hjelp!

Mun *jurdilin*: *Allon* eisege mun
dieinna lágiin *badjelgeahča* *nuppi*
olbmo!

Jeg tenkte: Jeg må slett ikke negli-
sjere et annet menneske på den
måten!

Imperativformen for 1. person kan også stå i indirekte tale, f.eks.

Direkte tale:

Son dajai munnje: «Goaro munnje gápmagiid!»

Han sa til meg: «Sy meg komager»!

Indirekte tale:

Son dajai munnje, gorron gul sutnje gápmagiid.

Han sa til meg at jeg skal sy ham komager.

2. person

Imperativformene for 2. person brukes mest. De uttrykker vanligvis *oppfordringer og befalinger, forbud, trusler*:

Mana ruoktot!

Gå hjem!

Suga gáddái!

Ro i land!

Lihkket gáfe juhkat!

Stå opp og drikk kaffe!

Juga don dán gáfe!

Drikk du denne kaffen!

Álgi gohpuid bassat!

Begynn (dere to) å vaske opp koppene!

Ale dan daga!

Ikke gjør det!

Allet oade šat!

Dere må ikke sove lenger!

Boade fal, jos duosttat!

Bare kom, hvis du tør!

De «høflige» imperativformene

Imperativformene i 2. person kan ofte virke *for strenge*, i visse sammenheng til og med direkte uhøflige og støtende. Derfor finnes det muligheter til å gjøre dem høfligere, som svarer til den norske høflige uttrykksmåten «vær så snill å . . .».

Imperativformen blir høfligere, når man tilføyer partikkelen *dal* (sjeldnere *fal*, *mis* eller *mat*) etter imperativen, f.eks.

Dohppe dal čoarvái!

Vær så snill og grip fatt i hornet.

Na, lihkket dal gáfe juhkat!

Nå må dere være så snille og stå opp for å drikke kaffe!

Suga dal vuos bajás!

Vær så snill og ro først oppover!

Ale fal luoitte!

Vær så snill og ikke slipp det!

Manamis/Mana mis dobbelii!

Vær så snill og gå litt lenger dit!

Muitalmat/Muital mat munnje!

Vær så snill og fortell det også til meg!

Samme effekten vil en oppnå om en bruker et *diminutivt verb på -stit* eller et *subitivt verb på -lit* istedenfor grunnverbet. I tillegg kan partikkelen *dal* (sjeldnere *fal*) tilføyes, f.eks.

<i>Njorres</i> vel eambo gáfe!	Vær så snill og skjenk i mer kaffe.
<i>Buvttes</i> , Máhtte, goikemuoraid!	Vær så snill og hent tørrved, Mattis!
<i>Suidnestehket</i> munnje gápmagiid!	Vær så snill, dere, og ha sennegress i skallene mine!
<i>Čoavdil</i> dieid báttiid!	Vær så snill og løs de båndene der!
<i>Viežžal dal</i> goikebierrgu!	Vær så snill og hent tørrkjøtt.

Slike høflige imperativformer oppfattes ikke som befalinger, men heller som *oppfordringer* eller *anmodninger*.

En oppfordring blir *enda* høfligere eller mer beskjeden, når man formulerer den som et *nektet spørsmål*. I tillegg kan man bruke et diminutiv/subitivt verb på *-stit/-lit*, eller sette verbalet i *kondisjonalis*, f.eks.

<i>Itgo/It go</i> boađe munnje veahkkin?	Kunne du ikke komme og hjelpe meg?
<i>Itgo/It go njorres</i> (dimin.) munnje vel eambo gáfe?	Kunne du ikke være så snill og skjenke meg mer kaffe?
<i>Ehpetgo/Ehpet go</i> dagaše (kond.) dan?	Kunne dere ikke være så snille og gjøre det?

Bruken av kondisjonalis som uttrykk for høflighet og beskjedenhet er beskrevet på side 452. Diminutive og subitive verb står på side 256 og 241.

I *religiøs bønn* brukes imperativ når setningen er *nektet*. Ellers kan det også brukes kondisjonalis:

<i>Ale ránggáš</i> min.	Straff oss ikke.
<i>Ale doalvvo</i> min geahččalusa sisa (geahččalussii), <i>muhto beastte</i> (imperativ) min bahás eret.	Led oss ikke inn i fristelse, men fri oss fra det onde.
<i>Hearrá buressivdnidivččii</i> (kondisjonalis) du.	Herren velsigne deg.

Merk dessuten følgende *hilse-* og *avskjedsord* hvor imperativ betegner et *ønske*:

<i>Ipmel atti!</i>	God dag («Gud gi», som svar på <i>buore beaivvi</i> 'god dag').
<i>Eale dearvan!</i>	Lev vel!
<i>Báze/Báhcci/Báhcet</i> (<i>Báhccet</i>) dearvan!	Adjø (dette sier den som går, til en/to/flere personer).

Mana/Manni/Mannet dearvan!

Adjø (dette sier den som blir igjen, til en/to/flere personer).

3. person

Imperativformene for 3. person kan brukes i *oppfordringer*, ofte i religiøs bønn:

Giitu lehkos ráhkes háaldeáhkuiide.

De kjære gode maktene skal ha takk.

Bohtoset deike, jos muinna áigot humadit (hállat)!

De får komme hit hvis de vil snakke med meg.

Geas lea hálo, bohtos deike gudnejugástaga váldit!

Den som har lyst, får komme hit og ta en æresdram.

Basuhuvvos du namma.

Helliget vorde ditt navn.

Bohtos du riika.

Komme ditt rike.

Šaddos du dáhttu.

Skje din vilje.

Mange imperativformer i 3. person har mistet sin oppfordrende betydning. De betegner bare *tillatelse* eller *innrømmelse*, noe man ikke har noe imot:

Lehkos dal dainna nu go lea!

La det nå være som det er.

*Deike dat orrot boahtime.
– Bohtoset fal!*

De synes å komme hit.
– La dem bare komme.

Jos eahpe-oskkolaš earránit áigu, de earránehkos!

Hvis en vantro vil skilles, så la ham bare skilles.

Jos guhtege dan ii dovdda, de allos dovdda (dovdo)!

Hvis noen ikke kjenner det, så får det være det samme («så la han ikke kjenne det»).

Lehkos dal boahtán!

La ham bare være kommet.

Lehkoset dal Bissojogas goddán guliid!

La dem nå bare ha fått fisk i Børselv.

Lehkos dal čállimin/leamaš čállimin!

La ham bare holde på med/ha holdt på med å skrive!

Aspekt

Alle verbal uttrykker tid og modus. Aspekt derimot er ikke en nødvendig del av alle verbal. Det finnes verbal både med og uten aspekt.

I samisk kan en skjelne mellom to aspekter:

- Perfektivt aspekt
- Progressivt aspekt

PERFEKTIVT ASPEKT

Man bruker perfektivt aspekt når man ser på *virkingen* eller *resultatet* av en handling (eller tilstand), eller på *tiden* eller *tilstanden* etter en handling. Selve handlingen er da allerede avsluttet.

En avsluttet handling ligger i *fortid*. Vi kan derfor sammenligne perfektivt aspekt med verbformen *preteritum*, som jo nettopp uttrykker fortid:

Perfektivt aspekt	Preteritum
<i>Mun lean vuoššan gáfe, boade dal jugistit.</i>	<i>Mun vuššen gáfe dan guossái.</i>
<i>Jeg har kokt kaffe, vær så god, kom og drikk.</i>	<i>Jeg kokte kaffe til gjesten.</i>
(= Jeg forteller at jeg har kokt kaffe og at det altså finnes fersk kaffe nå.)	(=Jeg forteller bare at jeg kokte kaffe.)

Hjelpeverbet *leat* i perfekte verbal kan stå i *presens* eller *preteritum*:

- Når hjelpeverbet har presensform, f.eks. *lean boahtán*, 'jeg er kommet', sier man at hele verbalet står i *perfektum*.
- Når hjelpeverbet har preteritumform, f.eks. *ledjen boahtán*, 'jeg var kommet', sier man at hele verbalet står i *pluskvamperfektum*.

Perfektum

I perfektum står selve hjelpeverbet i *presens*, og verbalet kan derfor uttrykke de samme tidene som presens. Man bruker altså perfektum når resultatet (tilstanden, virkingen) av den avsluttede handlingen ligger i *nåtid* og i *framtid*, og med forskyvning tilbake i tid, i *fortid*, og i *framtid* sett fra dette tidspunktet i fortida.

Nåtid

Manne duon biergobihtá <i>it leat vuoššan?</i>	Hvorfor har du ikke kokt det kjøttstykket?
Geas don <i>leat oahppan</i> láibut?	Hvem har du lært å bake av?
Buot <i>lea njuoskan.</i>	Alt er blitt vått. / Det er blitt helt vått.
Mun <i>lean giessan</i> báhpira sisa dan bohtala.	Jeg har pakket flaska inn i papir.
Vissa <i>leat dolkan</i> bohccobierrgus.	Du er visst blitt lei reinsdyrkjøtt.
Gosa don <i>leat vuolgán?</i>	Hvor skal du hen?

Når setningen har et *adverbial som betegner varighet* (f.eks. *guhká*, 'lenge', *logi jagi*, 'i ti år'), så betegner perfektum noe som *har vart* en stund og som *fremdeles varer*:

Áddjá lea guhká juo buohcan.

Bestefar har vært syk i lang tid allerede.

Mun lean guokte jagi oahpahallan suomagiela.

Jeg har lært finsk i to år allerede.

In leat oaidnán du logi jahkái.

Jeg har ikke sett deg på ti år.

Mii leat diimmá rájes orron dáppe.

Vi har bodd her siden i fjor.

Framtid

Ihttin don leat vuoitán buot.

I morgen vil du ha vunnet alt.

Go dain lea geargan, de dasto lea earáge/eará ge.

Når en er ferdig med *det*, så er det mer å gjøre.

Go lea visot sohppojuvvon, de easka čieská.

Først når kjøttrestene er skavet av, skal en kløyve margbeinet.

Fortid

Son doaivvui, ahte Áslat lea čiehkkan ákšu.

Han trodde at Aslak hadde gjemt øksa.

Mii árvideimmet, ahte vuoras dal lea bárttáskan.

Vi skjønte at gamlingen nå var kommet i knipe.

Framtid, sett fra et tidspunkt i fortida

Dat bidje dan bombba ja jurddašedje, ahte guovtti diimmu geažes dat lea bávkkehan.

De plasserte bomben og tenkte at den ville være eksplodert om to timer.

Pluskvamperfektum

I pluskvamperfektum står selve hjelpeverbet i *preteritum*, og hele verbalet uttrykker derfor *fortid*. Man bruker altså pluskvamperfektum om en handling som var avsluttet før et tidspunkt i fortida, f.eks.

Go moai leimme borran, de vulggiime váccašit.

Da vi hadde spist, tok vi oss en spasertur.

Mun ledjen oahppan moadde suomagiel sáni.

Jeg hadde lært et par finske ord.

Guovssu lei juo vudjon, go mii gearggaimet.

Det var blitt helt mørkt («skumringen var sunket ned») da vi ble ferdige.

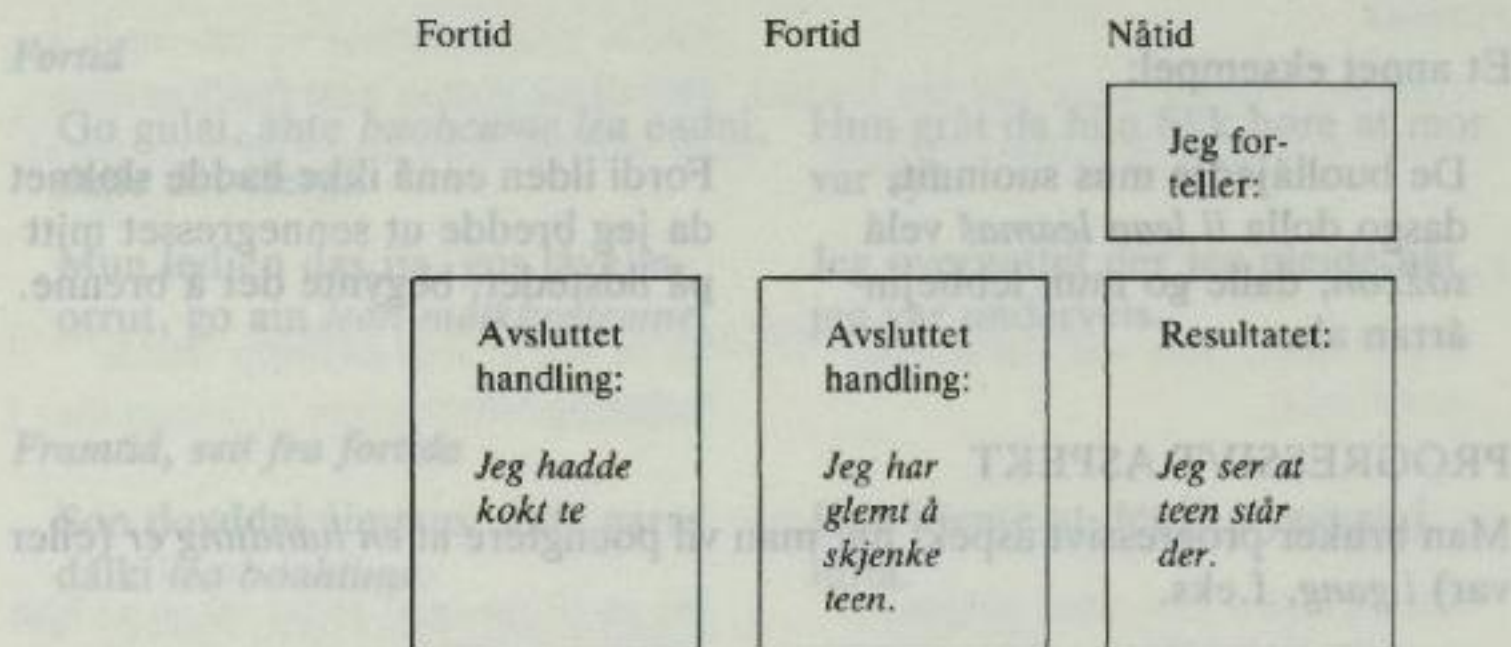
Dobbelt perfektum og dobbelt pluskvamperfektum

Dobbelt perfektum og pluskvamperfektum betegner en avsluttet handling som gikk forut for en annen handling som også er eller var avsluttet. I dobbelt perfektum har man resultatet av handlingene *nå*, i dobbelt pluskvamperfektum hadde man resultatet i *fortida*. Disse innviklede tidsforhold kan best vises i en skjematisk framstilling:

Dobbelt perfektum

Mun lean gusto leamaš vuosš-
šan teaja, maid lean vajálduhtán
njoarrat.

Jeg ser nå at jeg hadde kokt te
som jeg har glemt å skjenke.

Andre eksempler:

Thomas von Westen duodaštusa
mielde *leat* dalle *leamaš šaddan*
muhtun oassi sámiin risttalažžan.

Etter Thomas von Westens uttalelse
hadde en del samer blitt kristne
den gang.

Norgga girku ovddasčuožžut *leat*
leamaš doivon, ahte sámit birgejit
sámegiell báhpaid haga.

Ledere i den norske kirke hadde
trodd at samene klarte seg uten
samiskspråklige prester.

Dobbelt pluskvamperfektum

De bealkkihišgodii mu áhčči
Áslaga, go Áslat leai láhppán dan
ákšu, maid mu áhčči *lei leamaš*
luoikan.

Da begynte far å skjelle ut Aslak,
fordi Aslak hadde mistet øksa som
far hadde lånt ham.

Fortid

Fortid

Fortid

Nåtid

Jeg forteller:

Avsluttet handling:

Aslak hadde fått låne øksa.

Avsluttet handling:

Aslak hadde mistet øksa

Resultatet:

Øksa var borte og far skjelte ut Aslak

Et annet eksempel:

De buollájedje mus suoinnit, dasgo dolla ii lean leamaš velá sožžon, dalle go mun lebbejin árran ala.

Fordi ilden ennå ikke hadde sloknet da jeg bredde ut sennegresset mitt på ildstedet, begynte det å brenne.

PROGRESSIVT ASPEKTMan bruker progressivt aspekt når man vil poengtere at *en handling er* (eller var) *i gang*, f.eks.*Máhtte lei oadđimin, go mun čaknen goahtái.*

Mattis lå og sov da jeg kom inn i teltet.

Ofte pågår handlingen nettopp i det øyeblikket det siktes til. I eksemplet ovenfor lå Mattis og sov akkurat da jeg kom inn.

Men det progressive aspektet brukes også om en handling som *ofte* eller *regelmessig blir (ble) gjentatt* i det tidsrommet det er tale om, f.eks.*Ingå lea vuot čállime girjji.*

Inga holder på å skrive enda ei bok.

(Det er ikke sikkert at hun sitter ved skrivebordet akkurat nå, men hun sitter iallfall ofte eller regelmessig og skriver.)

Progressivt presensProgressivt presens kan uttrykke de samme tidene som vanlig presens. En bruker derfor progressivt presens om en handling som pågår *nå og i framtida*, og med forskyvning tilbake i *tida*, *i fortid*, og *i framtid* sett fra dette tidspunktet i fortida.**Nåtid***Leago/Lea go ain muohttime?*

Snør det fremdeles?

Na maid don dál leat bargame?

Hva holder du på med nå?

Skuvllas mii *leat dál lohkame*
«Muitalus sámiid birra».

På skolen leser vi for tiden (Johan
Turis bok) «Muitalus sámiid birra».

Framtid

Progressivt presens uttrykker at handlingen kommer til å skje *temmelig snart*:

Amma moai dás *letne nohkasteame*. Det er vel her vi skal sove litt.

Leago/Lea go Máhtte odne
muoraid geaseheame? Skal Mattis kjøre og hente ved i dag?

Vuolgiminbat/Vuolgimin bat lea? Skal han dra nå?

Fortid

Go gulai, ahte *buohcame lea eadni,*
dalle dat čierui. Hun gråt da hun fikk høre at mor var syk.

Mun ledjen das ija, gos lávejín
orrut, go ain *lean mátkkošteame.* Jeg overnattet der jeg pleide når jeg var underveis.

Framtid, sett fra fortida

Son dovddai áimmus, ahte garra
dálki lea boahtime. Han kjente at det lå styggvær i luften.

Progressivt preteritum

Progressivt preteritum betegner en handling som pågikk ved et tidspunkt eller i et tidsrom i *fortida*:

Go mun *ledjen boahtime,* de ciella-
gohte beatnagat. Da jeg kom, begynte hundene å gjø.

Go Áslat bodii gálvvuin, de *lei juo*
sevnnojodeame. Da Aslak kom med varene, holdt det alt på å bli mørkt.

Eadni fertii čalbmelásiid atnit, go
lei duddjomin. Mor måtte bruke briller når hun gjorde handarbeid.

Soai *leigga dávjá doarrume.* De sloss ofte.

PERFEKTIVT + PROGRESSIVT ASPEKT

Når de to aspektene kombineres, uttrykker verbalet at en handling som *holdt på å skje, er eller var avsluttet*. Slike verbal brukes svært sjelden.

Mulighet:

Progressivt perfektum

I progressivt perfektum står det finite hjelpeverbet i *presens*. Verbalet uttrykker derfor de samme tidene som presens: En ser på *nåtid* og *framtid*, og med forskyvning bakover i tida, på *fortid*, og *framtid* sett fra dette tidspunktet i fortida:

Nåtid

Dat *lea gusto leamaš oaggumin*,
go mii doppe finaimet.

Jeg skjønner nå (eller fikk høre) at
han holdt på å fiske da vi var in-
nom.

Dat *lea leamaš dušše joraheamen*
vuokka, ja de darvânii njahppasii.

Den (fisken) holdt bare på å kretse
rundt sluken, og så ble den hengen-
de fast et annet sted enn i munnen.

In mun árvidan, maid Ipmil sátni
sisttisoallá, dasgo váibmu *lea*
leamaš dalle áibbas *oaddime*.

Jeg skjønte ikke hva Guds ord inne-
bar, i og med at hjertet mitt sov
en dyp søvn den gang.

Framtid

Galggat oaidnit, ahte dat *lea leamaš*
oaddimin, go don čájat goahtái.

Du vil se at han nettopp har ligget
og sovet når du kommer inn i teltet.

Fortid

De oidnen, ahte dat *lea leamaš*
oaddimin.

Så så jeg at han nettopp hadde
ligget og sovet.

Framtid, sett fra et tidspunkt i fortida

Mun dadjen vel, ahte galggat
oaidnit, ahte dat *lea leamaš oad-*
dimin, go don čájat goahtái.

Jeg sa til og med at du vil se at han
nettopp har ligget og sovet, når
du kommer inn i teltet.

Progressivt pluskvamperfektum

Verbalet i progressivt pluskvamperfektum betegner en handling som *holdt*
på å skje, men som var avsluttet ved et tidspunkt i fortida:

Dat *lei leamaš oaggumin*, go mii
finaimet doppe.

Han hadde nettopp vært ute og
fisket da vi var innom.

18 Infinitte verbformer

Infinitiv

Infinitiv brukes:

- Som del av sammensatte verbal
- Som «verbal» i setningstilsvær
- Som subjekt, objekt og adverbial
- Som attributt

INFINITIV SOM DEL AV SAMMENSATTE VERBAL

I sammensatte verbal står infinitiv:

- Etter *modalverb* og andre verb som uttrykker modalitet, samt etter en rekke andre verb
- I såkalt *perfektum kondisjonalis 2*
- Etter *supinumformene av negasjonsverbet*

Infinitiv etter modalverb og andre verb

Verb som kan forbindes med infinitiv, skal her ordnes i grupper. De «egentlige» modalverbene

áigut	oažžut
dáidit	sáhttit
fertet	soaitit
galgat	šaddat
máhttit	veadjit

er flertydige og forekommer derfor i flere av gruppene.

1. Verb som uttrykker at *en anser* en handling eller tilstand for å være *mulig* eller *nødvendig*.

Mulighet:

dáidit	å kunne, tore, være mulig; kanskje
galgat	å skulle (etter forlydende)
sáhttit	å kunne, være mulig; kanskje
veadjit	å kunne, være mulig; kanskje
soaitit	å være mulig; kanskje

It *dáidde* boahtit?

Dat *galgá* leat boahtán.

Gal *sáhtta* leat nu, ahte reive ii ollen vuos diehko.

Don gal *veaját* diehtit.

Mii *soaitit* vuolgit ihttin juo.

Du kommer kanskje ikke?

Han skal være kommet.

Det er nok mulig at brevet ennå ikke har nådd fram dit.

Du vet det nok kanskje.

Vi drar kanskje alt i morgen.

Nødvendighet:

fertet

å måtte (uttrykker en logisk slutning)

I denne betydningen kan det etter *fertet* bare stå en *sammensatt infinitiv* som består av

leat + perfektum partisipp,

leat + aktio essiv,

leat + verbalutfylling:

Dás *fertejit leat leamaš* ollu olbmot, go ná duolvvas lea láhtti.

Máhtte *ferte leat vuolgime* odne juo, go nu doapmá.

Dat *ferte leat rikkis*.

Det må ha vært mange mennesker her siden golvet er så skittent.

Mattis vil øyensynlig dra i dag allerede, siden han har det så travelt.

Han må være rik.

Anmerkninger:

a) I denne verbgrupper kan *preteritumformene* av *dáidit*, *sáhttit*, *soaitit* og *veadjit* ikke forbindes med *infinitiv*, men bare med *perfektum partisipp*:

Soapmásat *dáide jáhkkán* dasa.

Du *dálkasis sáhtii leamaš* ávki.

Galhal/Gal hal Ánte gal *soittii vuolgán* ikte juo.

Máhtte *vejii boahtán* mánnodaga juo.

Noen trodde vel det.

Medisinen din kan ha vært til nytte.

Anders, han dro kanskje i går allerede.

Mattis kom kanskje alt på mandag.

b) Infinitivformen *leat* kan *sløyfes* etter verbene *dáidit*, *sáhttit* og *veadjit* i denne verbgrupper:

Dáidá (*leat*) *boahtime?*

Áddjá *sáhtta juo (leat)* ollen dohko.

De *veajášii (leat)* buorránan.

Han er kanskje på vei hit?

Det er mulig at gubben er nådd fram allerede.

Da hadde han kanskje kommet seg.

c) Etter preteritumformene av *dáidit*, *sáhttit*, *veadjit*, der det står perfektum partisipp istedenfor infinitiv, kan *leamaš* sløyfes:

Dáidet (*leamaš*) buohcame?

Du var kanskje syk da?

Das sáhtii (*leamaš*) ávki.

Det kan ha vært til nytte den gang.

2.

Verb som uttrykker at en har *tillatelse*, *anledning*, *mulighet* eller er *forpliktet* til en handling:

Tillatelse, anledning, mulighet:

oažžut	å få (tillatelse, anledning til å) gjøre noe, kunne, skulle
sáhttit	å kunne (når det gjelder anledning, høve)
astat	å ha tid til å
beassat	å få anledning til å
heive	å høve, passe, sømme seg

og lignende verb.

Dákko ii oaččo mannat ii oktage.

Her får ingen gå.

Oaččut vuolgit.

Du kan gå (=du skal gå).

Dál sáhtta álgit muoraid geaschit.

Nå kan en begynne å kjøre hjem ved.

In mun astta borrat.

Jeg har ikke tid til å spise.

Vuolgut sisa, vai beassat gáfe juhkat.

La oss gå inn så vi får drikke kaffe.

Heivego/Heive go gávtti coggat?

Passer det å ha på seg kofte?

Forpliktelse (nødvendighet):

fertet	å måtte, være nødt til å
galgat	å skulle, måtte, burde
šaddat	å være nødt til å
berret	å være forpliktet til å, burde, måtte
leat	å måtte (bare i setninger med <i>habitiv</i>)

Mii fertet máksit.

Vi er nødt til å betale.

Don galggat boahit vuoji.

Du skal komme kjørende.

Vaikko it háliidivčče, de goitge šattat vuolgit.

Selv om du ikke vil, så blir du nødt til å dra.

Buohkat berrejit boahit.

Alle burde komme.

Mus lea viežžat čázi.

Jeg må hente vann.

3. Verb som uttrykker *evne og kunnskap* eller *vilje, hensikt*:

Evne, kunnskap:

máhttit	å kunne (når det gjelder evne, kunnskap, ferdighet)
sáhttit	å kunne (når det gjelder anledning, kraft, kroppslig ferdighet som ikke er tillært)
veadjit	å kunne, orke, klare, greie
bivvat	å kunne klare seg (holde varmen) i kulda
duostat	å våge
ollet	å rekke
stadđat	å få ro til å, ha ro på seg til å, gi seg tid til å
viššat	å ikke skjemmes for å; å gidde

og mange lignende verb.

Mun in *máhte* čállit.

Jeg kan ikke skrive (= jeg har ikke lært det).

Mun in *sáhte* bajidit gieda.

Jeg kan ikke løfte handa.

Máhtášii gal, muhto ii *sáhte*.

Han kunne nok (har kunnskap), men får det ikke til.

Nie árrat eat *veaje* lihkkat.

Så tidlig greier vi ikke å stå opp.

Beatnagat eai *biva* viššat garra buollašiid.

Hundene klarer ikke å arbeide når det er sterk frost.

In mun *duostta* diekko mannat.

Jeg våger ikke å gå der.

Olletgo/Ollet go dan bargat?

Rekker du å gjøre det?

Gal don *stadat* dassá orrut.

Du kan nok slå deg til ro til da.

Nu njáigu lea – ii nuppi dálusge/ dálus ge *viša* mannat.

Hun er så sjenert – skjemmes for å besøke naboene.

Vilje, hensikt:

áigut å ville, akte, ha til hensikt

galgat å ville, skulle, ha til hensikt

Velágo/Velá go don *áiggut* dohko vuolgit?

Vil du reise dit en gang til?

Son maid *galggai* beassat oastit juoidá.

Også han skulle få kjøpe noe.

4.

Verb som uttrykker forskjellige forhold omkring handlingen:

1) Subjektets *holdning* (beklagelse, fordømmelse, forbauselse):

galgat	å skulle
máhttit	å være rimelig; selvfølgelig
oažžut	å kunne (innrømmende)
dáhttut	å ville, å ønske
háliidit	å ha lyst til å
viggat	å prøve å, søke å

og mange andre verb.

Go jur nie jallagis/jalla gis *galggat* leat, ahte meahccái vuolggát álás.

At du nå skulle være så dum at du drar naken ut i marka (dvs. med for lite klær på).

Máhttet gal gefot olbmot duoid hirbmat goluid geažil.

Selvfølgelig må de bli utarmet på grunn av de forferdelig store utgiftene.

Gal dat *oažžu* leat leamaš boahrán ikte juo – ii ášši dainna rievdda.

Det får så gjerne være at han var kommet i går allerede – det forandrer likevel ikke saken.

Son *dáhtui* leat oktu ieš lanjastis.

Han ønsket å være helt for seg selv på rommet sitt.

Mun *háliidivččen* fitnat áhku geahčen.

Jeg har lyst til å besøke bestemor.

Áddjá *vikkai* dálkkodit mu.

Gubben forsøkte å kurere meg.

2) *Følgene* som handlingen har, eller *måten* den foregår på:

bávččagit	å gjøre vondt
čurggodit	å bli gråhåret
ádjánit	å bli heftet med å
doapmat	å skynde seg til å
soaitit	treffe seg slik at; tilfeldigvis
háhppehit	å være snar til å, rekke å
lávet	å pleie, bruke

og mange andre verb.

Mus *bávččagit* čalmmit geahččat dáidda báhpriidda.

Jeg får vondt i øynene av å kikke i disse papirene her.

Dat lea *čurggodan* dieinna Lássiin nákkáhallas.

Hun er blitt gråhåret av å trette med denne Lars.

Mii *ádjáneimmet* čoallut ja bassat guliid.

Vi ble heftet med å sløye og vaske fisken.

Doama borrat, ovdal go govssáhalat.

Skynd deg å spise før andre spiser opp maten for deg.

Mun *soiten* ollet, ovdal go don *háhppehit* vuolgit.

Det traff seg slik at jeg nådde fram før du fikk reist av gårde.

Lávetgo/Lávet go luistet?

Bruker du å gå på skøyter?

Infinitivformen *leat* kan sløyfes etter verbet *soaitit*, men bare når verbet uttrykker *tilfeldighet*:

Mun soiten (*leat*) ruovttus jur dalle.

Jeg var tilfeldigvis hjemme akkurat da.

5.

Verb som uttrykker *framtid*:

áiggut

å ville, å skulle til å

galgat

å skulle, å komme til å

soaitit

(tilfeldigvis) komme til å, (tilfeldigvis) skulle

šaddat

å komme til å

boahtit

å komme til å

Jos don dan okte vel dagat, de *galggat* cápmáhallat.

Hvis du gjør det en gang til, skal du få bank.

Don gal *áiggut* dan vajálduhttit.

Du kommer nok til å glemme det.

Dál orru *áigume* arvit.

Det ser ut som om det skal begynne å regne nå.

Jos *soaittát* fidnet guliid, de oaste munnjege/munnje ge.

Hvis du tilfeldigvis skulle få fatt på fisk, så kjøp til meg også.

Šaddá gal dahkkojuvvot.

Det kommer nok til å bli gjort.

Gal don dan vel *boadát* muitit.

Dette skal du nok komme til å huske.

6.

Verb som uttrykker *begynnelse*:

álgit

å begynne

riepmat

å begynne

Mánná *álggi/riemai* čierrut.

Ungen begynte å gråte.

7.

Bevegelsesverb og verb som betegner *tilstand* eller *overgang* fra en tilstand til en annen.

Infinitivformen etter slike verb uttrykker *hensikten* med å gå, dra, sitte der, stanse osv.:

mannat

å gå

vuolgit

å dra

čohkkát

å sitte

čohkkedit,

å sette seg

čohkánit

čuočcahit,

å stanse

čuoččastit

Biera <i>manai</i> olggos spáppa <i>čiekčat</i> .	Per gikk ut for å sparke fotball.
Ánte <i>vulggii</i> gávpogii gusa <i>vuovdit</i> .	Anders dro til byen for å selge kua.
Eahkediid ja ijaid <i>čohkkájit</i> rieba- niid <i>bivdit</i> .	De sitter på lur etter rev om kvelde- ne og nettene.
De son <i>čohkánii</i> (<i>čohkkedii</i>) <i>vuoinnastit</i> .	Så satte han seg ned for å hvile.
De mii <i>čuoččaheimmet</i> <i>humadit</i> / <i>čuoččasteimmet</i> <i>háleštit</i> .	Så stanset vi for å prate.

Iblant betegner infinitivformen ikke hensikten, men *konsekvensen*, f.eks. etter

vuollánit å gi seg, bøye seg

Mii eat *vuollán* *miedihit* *diesa* gal. Vi bøyer oss ikke og innrømmer det der.

I visse dialekter lengst i vest kan hensikten uttrykkes med *supinum* (supinum som ikke er nektet):

Boade sisa gáfe <i>juhkat</i> (<i>infinitiv</i>).	} Kom inn for å drikke kaffe.
Boade sisa gáfe <i>jugážit</i> (<i>supinum</i>).	

Infinitiv står dessuten etter verb med betydningen *forårsake at noe skjer* (å la, få til å, hjelpe å, be om å, å være så uheldig å, og lignende):

<i>Divtte</i> su <i>boahtit</i> !	La ham bare komme!
Li <i>suova</i> <i>nieiddas</i> <i>náitalit</i> .	Han gir ikke dattera lov til å gifte seg.
In mun <i>oaččo</i> <i>biilla</i> <i>liegganit</i> .	Jeg får ikke bilen til å bli varm.
Gal mun <i>veahkehan</i> du <i>láibut</i> .	Jeg skal hjelpe deg å bake brød.
Itgo/It go don <i>oahpahivčče</i> mu <i>biilla</i> <i>vuodjit</i> ?	Vær så snill å lære meg å kjøre bil.
Mun <i>gohččon</i> <i>beatnaga</i> <i>goarjut</i> .	Jeg ba hunden legge seg.
<i>Bivdde</i> dan <i>olbmá</i> <i>iežat</i> <i>veahkehit</i> .	Be han (om å) hjelpe deg.
Mun <i>čurven</i> <i>mánáid</i> <i>borrat</i> .	Jeg skal rope på barna så de kommer inn for å spise.
Dat <i>sidai</i> <i>mánáid</i> <i>mannat</i> <i>olggos</i> <i>stoahkat</i> .	Han ba barna om å gå ut og leke.
Dat <i>bisttii</i> <i>ealus</i> <i>biedganit</i> .	Han var så uheldig at reinsdyr- flokkene hans ble spredd.

Infinitiv i perfektum kondisjonalis 2

Perfektum kondisjonalis 2 består av *preteritum av leat* + *infinitiv av hoved verbet*:

Jos mun *ledjen dadjat sátnegaži-ge/sátnegaži ge, de ii son lean vuolgit.*

Hvis jeg hadde ymtet et ord, så ville han ikke ha dradd.

Perfektum kondisjonalis 2 brukes som de vanlige kondisjonalisformene. De er beskrevet på side 452 f.

Infinitiv i nektet supinum

Nektet supinum består av *supinumformen av negasjons verbet* + *infinitiv av hoved verbet*:

Moai fertiime roggat muohtabieju *amame galbmot jámás.*

Vi måtte grave ei snøhule for ikke å fryse i hjel.

Bruken av nektet supinum er beskrevet på side 478 f.

INFINITIV SOM «VERBAL» I SETNINGSTILSVAR

Mánát doivo stálu *boahtit.*

Barna trodde at trollet kom/skulle komme.

Bruken av infinitiv i setningstilvar er beskrevet på side 440 f.

INFINITIV SOM SUBJEKT, OBJEKT OG ADVERBIAL

Subjekt

Sámegiela lea ávkkálaš *máhttit.*

Det er nyttig å kunne samisk.

Lea hávski *oažžut reivve.*

Der er morsomt å få brev.

Objekt

Infinitiv kan brukes som objekt etter visse verb som ellers forbindes med objekt i akkusativ, illativ eller lokativ:

Akkusativ: Dus mun lean *oahppan čállit.*

Jeg har lært å skrive av deg.

Illativ: Ii son *liiko leat eará nuoraid searvvis.*

Han liker ikke å være i lag med (de) andre unge.

Lokativ: Don gal gusto *beroštát čuovvut.*

Du bryr deg tydeligvis om å følge.

Adverbial

I følgende setning oppfattes infinitivsformen som *adverbial*:

Mus livčče guolit *viežžat*.

Jeg har fisk å hente.

INFINITIV SOM OBJEKT/ATTRIBUTT

Infinitivsformen i setninger med visse substantiv og adjektiv kan oppfattes på to måter. (I slike setninger er substantivet/adjektivet vanligvis *predikativ*, sjeldnere *objekt*):

1) Som *objekt til hele predikatet* (eller til verbal + objektet), f.eks.

Ii leat dilli vuordit.
predikat objekt

Det er ikke tid til å vente.

Máret lea viššal lohkat.
predikat objekt

Marit er ivrig til å lese.

In ožžon lobi vuolgit.
verbal + objekt objekt

Jeg fikk ikke lov til å dra.

2) Som *attributt til substantivet/adjektivet alene*, f.eks.

Ii leat dilli vuordit.
substantiv attributt

Det er ikke tid til å vente.

Máret lea viššal lohkat.
adjektiv attributt

Marit er ivrig til å lese.

In ožžon lobi vuolgit.
substantiv attributt

Jeg fikk ikke lov til å dra.

Eksempler:

Ii leat dál vuogas *áigi* dan *dahkat*.

Det passer seg ikke å gjøre det nå («er ikke høvelig tid til å gjøre det nå»).

Sus lea *fápmu* buoridit *dávddaid*.

Han kan helbrede («har makt til å helbrede sykdommer»).

Dál lea *bágg* vuolgit.

Nå må en komme seg av gårde («nå er det maktpåliggende å dra»).

De šattai nu *hoahppu* johttát.

De måtte skynde seg å flytte («de fikk det travelt med å flytte»).

Leago/Lea go juste dál *dárbu láibut*?

Er det nødvendig å bake brød akkurat nå?

Leago/Lea go dus *hállu álgit* Sámi joatkkaskuvlii?

Har du lyst til å begynne på Samisk videregående skole?

Mus livččii *áigumuš jorgalit* dán girjji sámegillii.

Jeg ville gjerne oversette denne boka til samisk.

Mun ožžon *lobi vuolgit*.

Jeg fikk lov til å dra.

Iigo/Ii go dus livčče mihkkege *ákkaid fitnat* sin geahčen?

Har du ikke et eller annet påskudd for å besøke dem?

Áddja lea *čeahppi muitalit*.

Bestefar er flink til å fortelle.

Lásse lea buohkain *falimus vuodjat*.

Lars er flinkere til å svømme enn alle de andre («flinkest av alle»).

INFINITIV SOM ATTRIBUTT

Infinitiv kan være attributt til substantiv og adjektiv (i de følgende eksempelsetningene kan infinitivsformen *ikke* oppfattes som objekt):

Eaigo/Eai go dis leat *ruđat* maiguin *máksit* vealggi?

Har dere ikke penger til å betale gjelda med?

Sis ii lean *biebmu* maid *borrat*.

De hadde ikke mat i huset («mat å spise»).

Mus ii leat *soarvi* mainna *cahkkeh* hit dola.

Jeg har ikke tørrfuru til å tenne opp ild med.

Áigi *čuollat* muoraid lea dál nohkan.

Tiden til å hugge ved er over nå.

Japanagiella lea *váttis oahppat*.

Det er vanskelig å lære japansk.

Dat lea *hávski gullat*.

Det er morsomt å høre.

Negasjonsformen

Negasjonsformen, som kan ha merke for potensialis og kondisjonalis, brukes alltid i forbindelse med *negasjonsverbet* (*in, it, ii* osv.) til å danne *nektende verbal*, f.eks.

Nektende presens: *it boađe* du kommer ikke

Nektende potensialis: *it bođeš* du kommer muligens ikke

Nektende kondisjonalis: *it boadáše* du ville ikke komme

Nektende imperativ: *ale boađe* du må ikke komme

Perfektum partisipp

Perfektum partisipp betegner en *handling eller tilstand som er avsluttet*. Det kan også betegne *resultatet av handlingen*. Perfektum partisipp brukes på følgende måter:

- Som del av verbalet
- Som «verbal» i setningstilsvar
- Som attributt

PERFEKTUM PARTISIPP SOM DEL AV VERBALET

I sammensatte verbal står perfektum partisipp:

- 1) Sammen med negasjonsverbet, for å danne *nektende preteritum*:

In diehtán. Jeg visste ikke (det).

Ii lean suohtas. Det var ikke morsomt.

- 2) Sammen med hjelpeverbet *leat*, for å danne *perfektiv aspekt: perfektum og pluskvamperfektum*, f.eks.

Áddjá lea boahtán. Bestefar er kommet.

Go moai leimme borran, de vulggiime váccašit. Da vi hadde spist, tok vi oss en spasertur.

Bruken av den perfektive aspekten er beskrevet på side 457 ff.

- 3) Etter *preteritumformen* av følgende *modalverb* som uttrykker mulighet:

dáidit å kunne, tore, være mulig; kanskje

sáhttit å kunne, være mulig; kanskje

soaitit å være mulig; kanskje

veadjit å kunne, være mulig; kanskje

Eksempler:

Soapmásat dáide jáhkkán dasa. Noen trodde vel det.

Du dálkasis sáhtii leamaš ávki. Medisinen din kan ha vært til nytte.

Galhal/Gal hal Ánte gal soittii vuolgán ikte juo. Anders, han dro kanskje alt i går.

Máhtte vejii boahtán mánnodaga juo. Mattis kom kanskje alt på mandag.

PERFEKTUM PARTISIPP SOM «VERBAL» I SETNINGSTILSVAR

Máret dajai ikte *nohkan* gáfiid. Marit sa at kaffen tok slutt i går.

Bruken av perfektum partisipp i setningstilsvar er beskrevet på side 441 f.

PERFEKTUM PARTISIPP SOM ATTRIBUTT

Enkelte perfektum partisippformer kan brukes som attributt til *substantiv*, f.eks.

Son lea *oahppan* olmmoš.

– *eallilan* olmmoš.

– *juhkan* olmmoš.

– *váiban* olmmoš.

orustan ađa

Han har god utdanning («er et lærd menneske»).

– har lang livserfaring.

– er full.

– er trøtt.

et margbein som har ligget en stund

Aktio

Aktio er et nomen avledet av verb. Det står derfor i *orddannelse*slæren (s. 310 ff.). Men i visse tilfelle kan det være et objekt knyttet til den vanlige aktioformen, og da oppfattes den som *infinitt verbform*. Eksempler:

Mus lea *divvunmiella áiddi*.

Jeg her lyst å reparere gjerdet.

Dat lei mus *báhčinskihpárin guovžža*.

Han var jaktkameraten min under bjørnefellinga.

Boadán du lusa *čállin* dihte dan *reivve*.

Jeg kommer til deg for å skrive/få skrevet det brevet.

Aktio essiv og *aktio lokativ* står i en særstilling. De brukes på en spesiell måte som *infinitt verbform* og må derfor beskrives her.

AKTIO ESSIV

Aktio essiv betegner en handling som *holder på å skje*. Den brukes som *del av sammensatte verbal*, og som «verbal» i *setningstilsvær*.

Aktio essiv som del av sammensatte verbal

I sammensatte verbal brukes aktio essiv slik:

1) Sammen med hjelpeverbet *leat*, for å danne *progressivt aspekt*, f.eks.

Leago/Lea go ain muohttime?

Snør det fremdeles?

Áddjá lei oadđimin, go mun čaknjen goahtái.

Gubben lå og sov da jeg kom inn i teltet.

Bruken av progressivt aspekt er beskrevet på side 460 f.

2) Etter verbet *orrut*, 'synes å/se ut til å/se ut som om', f.eks.

Dat *orui leame* buorre fanas.

Det så ut til å være en bra båt.

Mánná orru oadđimin.

Det ser ut som om barnet sover.

3) Etter *bevegelsesverb* som betyr *gå* og .. (og *komme tilbake*), f.eks.

Mun *finan* boastta *viežžame*.

Jeg skal gå og hente posten.

Viega doaktára viežžame! Spring og hent en lege!

Son manai goadis čázi juhkame. Han stakk innom teltet og drakk vann.

Aktio essiv som «verbal» i setningstilsvor

Mun gulan beatnaga ciellame. Jeg hører at en hund gjør.

Bruken av aktio essiv i setningstilsvor er beskrevet på side 442 f.

AKTIO LOKATIV

Aktio lokativ er en infinitt verbform når den brukes som «verbal» i setningstilsvor og som objekt etter visse verb.

Aktio lokativ kan dessuten brukes som *adverbial*. I dette tilfelle er det uklart om den må oppfattes som *infinitt verbform* eller som *avledet adverb*.

Aktio lokativ som «verbal» i setningstilsvor

Manin don gielddát mu dan *muitaleames?* Hvorfor forbyr du meg å fortelle det?

Bruken av aktio lokativ i setningstilsvor er beskrevet på side 443.

Aktio lokativ som objekt etter visse verb

Aktio lokativ står som objekt etter verb som uttrykker *opphør* av en handling, eller at handlingen *ikke blir/ble utført*, f.eks.

geargat	å bli ferdig med å
heaitit	å slutte med å
dolkat	å bli lei av å
váibat	å bli trøtt av å
ádjánit	å nøle med å
beassat	å slippe å
vajálduhttit	å glemme å

Mun lean *geargan* boradeames. Jeg er ferdig med å spise.

Máhtte áigu *heaitit* borgguheames. Mattis vil slutte å røyke.

Mun lean *dolkan* vuordimis. Jeg er blitt lei av å vente (= nå venter jeg ikke lenger).

Son lea *váiban* bargamis. Han er blitt trøtt av å arbeide (= nå slutter han).

Dat *ádjánedje* boahtimis. De nølte med å komme.

Mun *bessen* vuolgimis. Jeg slapp å dra.

Mun *vajálduhtten* rámbuvrris mannamis. Jeg glemte å gå i butikken.

Aktio lokativ som adverbial

Aktio lokativ kan være både *utfyllingsadverbial* og adverbial *utenfor predikatet*:

<i>Utfyllingsadverbial:</i>	Diet biergu ii leat <i>oastimis</i> , dat lea beare divrras.	Det kjøttet der har en ikke råd til å kjøpe, det er for dyrt.
	Dat ii leat geafes olbmo <i>nagodeames</i> .	En fattig man klarer ikke det.
	Doppe ii leat <i>ássamis</i> (<i>orumis</i>).	Der kan man ikke bo.
<i>Adverbial utenfor predikatet:</i>	Leago/Lea go doppe dál biergu <i>oažžumis</i> ?	Er det kjøtt å få der nå?

Gerundium

Gerundiumformen betegner en handling som foregår *samtidig* med en annen handling:

Báhčen rievssaha go ledjen čuoigame.

tidsbisetning

↓
gerundium

Báhčen rievssaha čuoiggadettiin.

Denne handlingen ... samtidig med denne handlingen.

Jeg skjøt ei rype mens jeg gikk på ski.

Gerundium brukes som «verbal» i setningstilsvær, og står beskrevet på s. 444.

Verbgenitiv

Verbgenitiv står på grensen mellom infinitte verbformer og avledede ord. Den oppfattes som infinitt verbform når den brukes som «verbal» i setningstilsvær og som *måtesadverbial*, mens dens status er uklar når den brukes som *verbalutfylling* og i visse *preposisjonsuttrykk*. Verbgenitiv uttrykker at en handling skjer eller har skjedd på en bestemt måte.

VERBGENITIV SOM «VERBAL» I SETNINGSTILSVAR

Dat hálai nu *huikki*.

Han snakket så skrikende.

Bruken av verbgenitiv i setningstilsvær er beskrevet på s. 445.

VERBGENITIV SOM VERBALUTFYLLING

Verbgenitiv av *likestavelser verb* kan brukes som verbalutfylling. Foran verbgenitiv kan det stå et *attributt*:

Dát ađa lea *uhccán vuošša*.

Dette margbeinet er for lite kokt.

Mun ledjen *illáveaje (illávejiid)*.

Jeg var utilpass.

Min vuoiitti dat goitge lea.

Vi skal nok klare det likevel.

Muhtumat ledje *vácci*, ja muhtumat ledje *čuoigga*.

Noen kom til fots og noen på ski.

Oainni leaš mot geavvá.

Vi får se hvordan det går.

Dat lea *boadi-boadi*.

Han kommer hvert øyeblikk.

Ii dakkár ipmilmeahttun dálkin leat *olggos vuolgga*.

En kan ikke gå ut i slikt ugudelig vær.

VERBGENITIV I PREPOSISJONSUTTRYKK

Sammen med preposisjonen *gaskan*, 'midt under', danner verbgenitiv preposisjonsuttrykk som brukes som *tidsadverbial*. De betegner *en handling som en holder på med* (og kanskje avbryter), når en annen handling setter inn, f.eks.

Gaskan bora viehkalin olggos.

Midt under måltidet sprang jeg ut.

Denne handlingen er i gang (og blir avbrutt) når denne handlingen begynner.

Slike preposisjonsuttrykk brukes ikke ofte. De blir for det meste erstattet av gerundium. Eksempler:

Gaskan láddje (Láddjedettiin/Gaskan láddjedettiin) arvigodii.

Midt under slåtten begynte det å regne.

Gaskan viessobasa (viessobasadettiin) bohte guossit.

Midt under husvasken kom det gjester.

Verbgenitiv danner sammen med preposisjonen *lahka*, 'nær (ved å)', et preposisjonsuttrykk som brukes som *verbalutfylling*:

Son lei *lahka jámi*.

Han holdt på å dø («var nær ved å dø»).

Dál mun lean *lahka geargga*.

Nå er jeg snart ferdig.

Verbabessiv

Verbabessiv betegner en handling som *ikke blir eller ble utført*. I likhet med verbgenitiv, står verbabessiv på grensen mellom infinitt verbform og avledet

ord. Den er en infinitt verbform når den brukes som *verbal* i setningstilsvær, men dens status er uklar når den brukes som *adverbial*.

Verbabessiv kan dessuten også være et *avledet adjektiv* med attributtformen på *-es* (slike adjektiv står beskrevet i orddannelseslæren på s. 355):

logakeahtes girji ei ulest bok

VERBABESSIV SOM «VERBAL» I SETNINGSTILSVAR

Mun čohkkájin doppe *almmá gula-keahhtá* maid dat logai. Jeg satt der uten å høre hva han sa.

Bruken av verbabessiv i setningstilsvær er beskrevet på s. 445 f.

VERBABESSIV SOM ADVERBIAL

Etter verb som betyr å *være, bli, bli igjen, la bli igjen, glemme* og lignende står verbabessiv som *adverbial*:

Dát girji *bázii* mus *logakeahhtá*. Jeg kom ikke til å lese denne boka («boka forble ulest for meg»).

Son dáidá dáinna lágiin *beassat ránggáškeahtá*. På denne måten slipper han kanskje unna straffen.

Dan *vajálduhtten božikeahhtá*. Den glemte jeg å melke.

Supinum

Supinum betegner en handling som en *har eller ikke har til hensikt å utføre* eller som en *lar skje*. Det brukes som *hensiktsadverbial*.

Ikke-nektende supinum brukes bare i noen få dialekter i det vestligste språkområde. De andre dialektene bruker infinitiv istedenfor.

Supinum står etter:

- Bevegelsesverb (å gå, komme, osv.)
- Verb som betegner begynnelsen eller slutten på en bevegelse (å starte, stanse, osv.)
- Verbene *báhcit*, 'å bli igjen', og *guoddit*, 'å la bli igjen/etterlate.'

Logisk subjekt til verbet i supinum er setningens subjekt eller objekt. I eksemplene står hensiktsinfinitiv, som vanligvis brukes istedenfor ikke-nektende supinum, i parentes:

Son bodii sisa biepmu *vieččažit* (viežžat). Han kom inn for å hente mat.

Bártnit ledje mannen meahccái *ozažit* (ohcat) meahcce-elliid. Guttene hadde dradd til skogs for å lete etter skogsdyr.

Go eahket šattai, de vulggii *geahčážit* (*geahččat*) gávdnágo/gávdnágo.

Áiggun bisánit dása *idjadeažžat* (*idjadit*).

Náhki son bijai bálgá ala *galbmožit* (*galbmot*).

Áddjá bázii mállása *vuoššážit* (*vuoššat*).

Máhtte guđii bohccuid *livvadeažžat* (*livvadit*).

Da det ble kveld, dro hun for å prøve om hun kunne finne det.

Jeg skal stanse her for natta.

Han la skinnet på veien for at det skulle fryse.

Bestefar ble igjen for å koke middagen.

Mattis lot reinsdyrene bli igjen for å hvile.

Nektende supinum betegner negativ hensikt, altså det som *ikke skal skje*.
Eksempler:

Leage várrogas go váccát *amat gahččat*.

Mii fertet garvit dien jeakki *amamet njuoskat*.

Čana beatnagiid gitta *amaset beassat* luovos.

Fertebehtet guorrat dán luotta *amadet láhppot*.

Vær forsiktig når du går, så du ikke faller.

Vi må gå rundt myra så vi ikke blir våte.

Bind hundene fast så de ikke går løse.

Dere må følge denne stien så dere ikke går dere vill.

Nektende supinum kan erstattes med vanlig *hensiktsbisetning*:

Leage várrogas *amat gahččat*.

Leage várrogas, *vai (amas) it gahča*.

Vær forsiktig så du ikke faller.

Presens partisipp

Presens partisipp er vanligvis et *nomen avledet av verb* og står derfor i orddannelseslæren (s. 298). Men i visse tilfeller kan det være knyttet et *objekt* til presens partisippformen, som da oppfattes som *infinitiv verbform*, f.eks.

Dat lea ánssášeaddji báhpa bagadusa.

presens partisipp

objekt til

ánssášeaddji

Han har fortjent prestens formaning.

I eksemplet er presens partisipp brukt som verbalutfylling. Partisippet kan også være «verbal» i setningstilsvare. Mer om dette s. 443.

19 Bruken av kasus

Nominativ

Nominativ brukes som:

- Subjekt
- Predikativ
- Adverbial
- Modal
- Attributt
- Bestemmelsesord i sammensetninger

NOMINATIV SOM SUBJEKT

Do doppe boahhtá *Máhtte*.

Son lea boaris.

Mii leimmet *vidas*.

Vácce várrogasat amaset *mánát* gullát.

Beana gullui ciellamin.

Mun borahallen bahás beatnagii.

Se der borte kommer *Mattis*.

Han er gammel.

Vi var fem personer.

Gå forsiktig så barna ikke våkner.

En kunne høre en hund gjø.

Jeg ble bitt av en sint hund.

Om samsvar mellom subjekt og verbal, se side 509.

NOMINATIV SOM PREDIKATIV (UTFYLLINGSPREDIKATIV)

Leatgo/Leat go *mánát hilbadat?*

Mii leimmet *vidas*.

Máret lea *oahpaheaddji*.

Máhtes lea *beana*.

Áhkkui šattai *hoahppu*.

Ikte lei *sotnabeaivi*.

Dálus ledje *ollu olbmot*.

Eai lean *láibbit*.

Er barna slemme?

Vi var fem personer.

Marit er lærer.

Mattis har en hund.

Kjerringa fikk det travelt.

I går var det søndag.

I huset var det mange mennesker.

Det fantes ikke brød.

Om samsvar mellom predikativ og verbal, se side 512 f.

Som predikativ brukes også såkalt *absolutt nominativ*. Absolutt nominativ kalles forbindelsen av et *substantiv i nominativ*, og et *adverbial* eller *predikativ* som sier noe om dette substantivet.

Eksempler:

Bárdni čohkká stuolus, <i>juolggit beavddi alde.</i>	Gutten sitter på stolen med føttene på bordet.
Do de vázzá, <i>beana manjis.</i>	Se der borte går han med en hund etter seg.
Duo oainnát Lásse go manná sisa, <i>muorat velá salas.</i>	Der ser du Lars som går inn, med ved i favnen.
Áddjá lei nohkkán, <i>láse guvlui oaivi.</i>	Bestefar hadde sovnet, med hodet vendt mot vinduet.
Doppe dat čuoigá, <i>muodut ruok-sadin ja beaska badjelis.</i>	Der går han på ski, med røde kinn og kledd i pesk.

En kan oppfatte absolutt nominativ som en *forkortet setning*: habitiv og verbalet er falt bort:

Bárdni čohkká stuolus, <i>(sus leat) juolggit beavddi alde.</i>	Gutten sitter på stolen, (han har) føttene på bordet.
---	---

Det finnes også predikativ i *akkusativ*, *genitiv*, *illativ* og *essiv*. Mer om predikativ står på side 401 ff. og 404 ff.

NOMINATIV SOM ADVERBIAL

Som adverbial kan nominativ betegne *klokkeslett* og *måleenhet*:

Busse boahhá <i>diibmu vihtta (vidas).</i>	Bussen kommer klokka fem.
Láddi máksá 70 ruvno <i>mehtar (mehtaris).</i>	Stoff koster 70 kroner for meteren.

NOMINATIV SOM MODAL

Tiltaleord står i nominativ. Tiltaleordet får *diminutivendelse* og *possessivt suffiks* (eller bare possessivt suffiks) når man vil tale til familiemedlemmer eller andre nærstående personer på en *særdeles kjærlig måte*, f.eks.

Gula <i>eadni!</i>	Hør her, mor!
Buvttes, <i>Máhtte</i> , goikemuoraid!	Vær så snill og hent tørrved, Mattis!
Eaigo/Eai go dus leat, <i>Niillas máhka</i> , bierggut vuovdit?	Har du ikke kjøtt å selge, Nils («svoger Nils»)?
Itgo/It go, <i>bártnážan</i> , boadáše fargga ruoktot?	Kommer du ikke snart hjem, kjære sønnen min?

Ráhkis vieljažan!

Kjære bror!

Eale dearvan, ustiban!

Lev vel, min venn!

Uvilkårlige utrop og bannskapsord står i nominativ:

Hei surgat, lea divrras!

Det var da fælt så dyrt!

Vuoi gáfat!

Forferdelig!

Gosa don leat beargalat mu reaga dahkan?

Hvor faen har du gjort av sleden min?

Dessuten brukes nominativ i noen *faste vendinger* som ligner på *utrop*, og som egentlig er forkortede setninger, f.eks.

Giitu!

Takk!

Giittos eatnat!

Mange takk!

Buorre idja!

God natt!

Ilolaš juovllat ja buorre oddajahki!

Gledelig jul og godt nytt år!

Dearvvuodat

Hilsen

NOMINATIV SOM ATTRIBUTT

Som attributt brukes nominativformen av *aktio* (handlingsnomen på *-n*), og *presens partisipp*:

gumppe goddin boazu
šaddi mánnu

en rein som ulven har drept
voksende måne

Nominativformen av visse adjektiv brukes som *gradsadverb* til adjektiv, f.eks.

hirbmat bahá
jalla stuoris
issoras ropmi
surgat gielis

forferdelig dårlig
meget, altfor stor
gruelig stygg
forskrekkelig løgnaktig

Av adjektiver på *-heapmi*, *-heapme* brukes her ikke nominativ, men attributtformen:

mielahis sávri

vanvittig utholdende

NOMINATIV SOM BESTEMMELSESDORD I SAMMENSETNINGER

Første delen (bestemmelsesordet) i mange sammensatte ord står i nominativ, f.eks.

<i>girjegávpi</i>	bokhandel
<i>gohppolahkki</i>	en halv kopp
<i>mánnabiigá</i>	barnepike
<i>orrunsadji</i>	boplass, oppholdssted

Akkusativ/genitiv

I nordsamisk er akkusativ og genitiv falt sammen til én kasusform som vanligvis kalles *akkusativ-genitiv*. Bare *grunntall* (unntatt *okta*, 'en') og delvis også pronomenet *mii*, 'hva', har ulik form i akkusativ og genitiv singularis:

<i>Nominativ sg.</i>	<i>vihtta</i>	<i>mii</i>
<i>Akkusativ sg.</i>	<i>vihtta</i>	<i>man, maid</i>
<i>Genitiv sg.</i>	<i>vida</i>	<i>man</i>

På grunn av forskjellene i disse viktige ordene, er det derfor nødvendig å beskrive bruken av akkusativ og genitiv hver for seg.

Akkusativ

Akkusativ brukes som:

- Logisk subjekt i setningstilsvær
- Objekt (både i predikat- og nominatdelen)
- Predikativ (objektspredikativ)
- Adverbial
- Attributt

AKKUSATIV SOM LOGISK SUBJEKT I SETNINGSTILSVAR

<i>Mii gulaimet beatnaga ciellamin.</i>	Vi hørte en hund gjø.
<i>Divtte su vuolggit.</i>	La ham dra.

AKKUSATIV SOM OBJEKT

Objektet står i akkusativ etter de såkalte *transitive verbene*, f.eks.

<i>Maid don niegadi?</i>	Hva drømte du om?
<i>Sidatgo/Sidat go don gáfé?</i>	Skal du ha kaffe?
<i>Gal mun vuojihan du ruoktot.</i>	Jeg skal kjøre deg hjem.

Setninger med verb som betegner noe som *skjer i kroppen*, har et akkusativobjekt i *nominatdelen*, f.eks.

Mu vuovssiha.

Jeg må spy («noe får meg til å spy»).

Også visse andre setninger har et akkusativobjekt i nominatdelen, f.eks.

Min ii leat veara dohko vuolgit.

Det er ikke verdt at vi går dit.

Akkusativ brukes dessuten i *beundrende og beklagende utrop* og i visse *hilseformler*. De kan oppfattes som objekt i forkortede setninger der alt unntatt objektet er falt bort:

Hei, soiddas dat lea, máistte don dan gáfe!

→ *Hei, soiddas, dan gáfe!*

Hei, den er tynn, smak (du) på denne kaffen!

Æsj, denne kaffen er tynn!

Mun sávan dutnje buori beaivvi!

→ *Buore beaivvi!*

Jeg ønsker deg en god dag!

God dag!

På samme måte f.eks.

Vuoi daid čáppa lábbáid!

Hei hei dan dálkki!

Vuoi surgat dan gándda!

Gosa árpmuid don dál leat vuolgán?

Buore idit!

Buore eahket!

Å de vakre lammene!

Æsj, for et vær!

Å nei, denne gutten!

Hvor i all verden skal du nå?

God morgen!

God kveld!

Anmerkning

Under påvirkning av skandinavisk står hilsefraser i dag ofte i nominativ istedenfor akkusativ, f. eks. *buorre beaivi* 'god dag'.

AKKUSATIV SOM PREDIKATIV (OBJEKTS-PREDIKATIV)

Dan gal dieđán váddása.

Gáhkuid son ráhkada hui buriid.

Jeg vet at det er vanskelig.

Hun lager svært gode kaker.

Det finnes også objektspredikativ i *essiv*. Mer om objektspredikativ står på side 405.

AKKUSATIV SOM ADVERBIAL

Som adverbial kan akkusativformen betegne *tid, sted* og *mengde*, f.eks.

Dat orui doppe vihtta jagi.

Dan beaivvi mii vujiimet dušše vihttalot miilla.

Han bodde der i fem år.

Denne dagen kjørte vi bare femti mil.

Dat máksá *vihtta ruvnno*.

Det koster fem kroner.

Dat deaddá *guokte kilo*.

Det veier to kilo.

Bruken av kasusformene som adverbial er utførlig beskrevet på side 425–429 (tid), 420–425 (sted) og 429–431 (mengde).

AKKUSATIV SOM ATTRIBUTT

Som attributt står akkusativformen til følgende substantiv og adjektiv som betegner *utstrekning i rom*:

Substantiv	Adjektiv	Adjektiv på -saš
alu <i>høyde</i>	allat <i>høy</i>	allosaš <i>høy</i>
guhku <i>lengde</i>	guhkki <i>lang</i>	guhkkosaš <i>lang</i>
govddu <i>bredde</i>	govdat <i>bred</i>	govdosaš <i>bred</i>

Her betegner attributtet i akkusativ *nøyaktig mål* (om minstemål brukes genitiv, se side 488):

Min viessu lea *vihtta mehtara alu*.

Huset vårt er fem meter høyt.

Sus lea *njeallje mehtara guhkkosaš biila*.

Han har en bil som er fire meter lang.

Suorpmas lea *guokte millimehtara govdat*.

Ringen er to millimeter bred.

Merk at i *spørsmål* om hvor høyt, langt, bredt noe er, brukes bare adjektive-
ne *allat*, *guhkki*, *govdat*:

Man guhkki (Guhkkigo/Guhkki go) lea du biila?

Hvor lang er bilen din?

Akkusativformen står også som attributt til adjektivene *boaris*, 'gammel' og *velggolaš*, 'skyldig':

Mánná lea *golbma jagi boaris (golmma-jahkásaš)*.

Ungen er tre år gammel.

Ánde lea munnje *vihttalot ruvnno velggolaš*.

Anders skylder meg femti kroner.

I øst brukes også *genitiv* i forbindelse med *boaris*:

Son lea *vida jagi boaris*.

Han er fem år gammel.

Akkusativformen står dessuten som attributt til adjektiv i *komparativ*, adverbene *ovdal*, 'før' og *mannel* 'etter', og til *stedsbestemmelser*. Her angir attributtet i akkusativ hvor stor *forskjell* eller *avstand* i tid og rom det er:

Máhtte lea *vihtta jagi nuorat* mus
(go mun).

Dat šattai *guokte centimehtara*
guhkit go galggai.

Son vuvddii daid biergguid *vihtta*
ruvnnu (*vida ruvdnu*) *hálbbibui*.

Lásse lea riegádan *vihtta jagi ovdal*
go mun.

Dat dáhpáhuvai *golbma jagi*
manjil.

Ádjá viessu lea *guokte miilla*
bajábeal márkana.

Mun oidnen *guovžža golbma kilo-*
mehtara dábbelis.

Guovdageaidnu lea *guhitta miilla*
dás eret.

Mattis er fem år yngre enn jeg.

Det ble to centimeter lengre enn
det skulle være.

Han solgte kjøttet fem kroner billi-
gere.

Lars er født fem år før meg.

Det skjedde fem år senere.

Bestefars hus er to mil ovenfor
kirkestedet.

Jeg så bjørnen tre kilometer
nærmere dette stedet.

Kautokeino er seks mil herfra.

I øst brukes også *genitiv* i forbindelse med komparativformer, dersom kom-
parativen er *predikativ* i setningen, og det andre sammenligningsleddet står i
lokativ:

Máhtte lea *vida jagi nuorat* mus.

Mattis er fem år yngre enn jeg.

Genitiv

Genitivformen brukes som:

- Predikativ
- Adverbial
- Attributt
- Bestemmelsesord i sammensetninger

GENITIV SOM PREDIKATIV

Som predikativ kan genitivformen betegne eieren (possessiv genitiv):

Gean dat lea?

Hvem sin er det?

Dat lea *áhci*.

Det er fars.

Ale váldde, dat lea *mu!*

Ta ikke det, det er mitt!

GENITIV SOM ADVERBIAL

Genitiv som adverbial kan betegne utseende, stilling, tilstand og lignende,
og omtrentlig mengde eller mål.

Utseende, stilling, tilstand

Utseende osv. kan uttrykkes med såkalt *absolutt genitiv*. Absolutt genitiv er en forbindelse av et *substantiv i genitiv* (ofte i pluralis) og forutgående *attributt, predikativ* eller *adverbial* som sier noe om dette substantivet, f.eks.

vulos oivviid med hodet ned, hodestups

Absolutt genitiv kan være både *utfyllingsadverbial* og *adverbial utenfor predikatet*:

Utfyllingsadverbial:

Áddjá lei *soggái čalmmiid*.

Gubben lå («var») vendt mot veggen.

Mánát ledje nu *asehis gerddiid*.

Barna var så tynnkledde.

Mun lean *illávejiid (illáveaje)*.

Jeg føler meg («er») uvel.

Máhtte lea *čalbme(t)beale*.

Mattis er enøyd.

Adverbial utenfor predikatet:

Bessen rastá *goike gápmagiid*.

Jeg slapp tørrskodd over elva.

Son čohkká *ohcalas giedaid*.

Han sitter med hendene i koftebarmen.

Dat lei dainna *nieiddain soggái čalmmiid* humadeame.

Han snakket med jenta mens de hadde ansiktet vendt mot veggen.

Bija daid *ovtta guvlui johtimiid (dohko gežiid)*.

Legg dem med hårlaget i samme retning (med spissen dit).

Oktii *cuohpaid* galgá biddjot luossa go *sáltejuvvo*.

Laksen skal legges med kjøttside mot kjøttside når den saltes.

Omtrentlig mengde eller mål

Lihtti lea *ravddaid dási*.

Kjørelet (karet) er fullt til randen.

Čáhci lei *čippiid ráje*.

Vannet nådde opp til knærne.

Sus leat *čuode náre* bohcco.

Han har omtrent hundre reinsdyr.

Geahča, *guđe ráje* leat su bohccot.

Se etter hvor mange reinsdyr han har («grensa for antallet reinsdyr»).

Sus lea dan *made* ruhta ahte birge.

Han har såpass mange penger at han klarer seg.

Når flere grupper av mennesker (eller dyr) utfører samme handling, så uttrykker *genitiv pluralis* som settes dobbelt, at handlingen utføres eller skjer *enkeltvis, parvis* eller *i grupper*:

Dat vázze *báraid báraid*.

De gikk parvis.

Sii čuoigaledje *ovttaid ovttaid*.

De dro avgårde (på ski) en og en om gangen.

Dat bohte *čorragiid čorragiid*.

De kom flokkevis.

Tid, sted og mengde

Mun ledjen doppe *mánjgga geardde*. Jeg var der mange ganger.

Gude beaivve don bohtet?

Hvilken dag kom du?

Máret bodii *dán geainnu*.

Marit kom denne veien.

Davábeale lea várri hui ceakkus.

På nordsiden er fjellet meget bratt.

Dat vujii *vidalogi*.

Han kjørte 50 km i timen.

Bruken av kasusformene som adverbial er utførlig beskrevet på side 425–429 (tid), 420–425 (sted), 429–431 (mengde).

GENITIV SOM ATTRIBUTT

Genitivformen brukes som attributt til nomen, post- og preposisjoner og infinitte verbformer.

Attributt til nomen

Possessiv genitiv

Possessiv genitiv betegner *eie-* eller *tilhørighetsforhold*, f.eks.

Áhči biila lea alit.

Bilen til far er blå.

Gean mearkka bohccot dat ledje?

Hvem sitt merke hadde de reinene?
(«Hvem sitt merkes rein var det?»)

Mu eadni lei buohccán.

Mora mi var blitt syk.

Báhpa reaŋga manai gárdima sisa.

Prestedrengen («Prestens dreng») gikk inn på prestegarden.

Oslo lea *Norgga* oaivegávpot.

Oslo er Norges hovedstad.

Genitiv i målsbestemmelser

Genitivformen brukes sammen med:

- 1) Substantiv og adjektiv som betegner *utstrekning i rom* (*alu*, 'høyde', osv.).
Genitivformen betegner her *minstemålet*:

Min viessu lea *vida mehtara* alu.

Huset vårt er minst fem meter høyt.

Máhtes lea *guda mehtara* guhkosaš biila.

Mattis har en bil som er minst seks meter lang.

For å betegne nøyaktig mål, brukes *akkusativ*.

2) Adverbene *mađe, mat, meare, náre, ráje, dási, báikkiid, árvvu*, for å betegne omtrentlig mengde, størrelse, omfang, grad:

Sus lea <i>dan mađe</i> (meare) ahte birge.	Han har såpass mange penger at han klarer seg.
Sus leat <i>čuode náre</i> (mat) bohccot.	Han har omtrent hundre rein.
Lihtti lea <i>ravddaid dási</i> .	Kjørelet (karet) er fullt til randen.
Dat <i>dáhpáhuvai viđa jagi báikkiid</i> (árvvu) <i>dás ovdal</i> .	Det skjedde for omtrent fem år siden.
<i>Čáhci lei čippiid ráje</i> .	Vannet nådde opp til knærne.

Genitiv i sammenligninger

I sammenligninger med *komparativ* er det vanligvis *to ledd* som sammenlignes med hverandre, f.eks.

<i>Máhtte</i> lea nuorat <i>go mun</i> .	Mattis er yngre enn jeg.
--	--------------------------

I slike sammenligninger hvor første ledd (*Máhtte*) er *subjektet*, kan det *andre leddet* (*go mun*) stå i *genitiv*, men bare dersom *størrelsen* på forskjellen mellom de to ledd *ikke er oppgitt*, og (i visse dialekter) forskjellen *ikke er særlig stor*. Konjunksjonen *go*, 'enn', sløyfes. Eksempler:

Son lea <i>mu</i> nuorat.	Han er (litt) yngre enn jeg.
<i>Duon guovtti girjji</i> buoret dat gal lea.	Den er nok (noe) bedre enn de to bøkene der.
<i>Máret</i> lea <i>vieljaidis</i> boarráset.	Marit er eldre enn brødrene sine.

Genitiv i sammensetninger med *guovttos, guovttes*

Genitiv står som første ledd i sammensetninger med tallordet *guovttos, guovttes*:

<i>Máhte-guovttos Lássiin eaba</i> boahtán.	Mattis og Lars («de to, Mattis med Lars») kom ikke.
<i>Oidnetgo/Oidnet go mu bártne-guovtto?</i>	Så du de to sønnene mine?

Genitiv som gradsadverb

Genitivformen av visse substantiv kan brukes som *gradsadverb*, f.eks.

<i>mailmmi</i> stuoris	meget stor
<i>helveha</i> čuorbi	helvetes klosset

Attributt («styring») til post- og preposisjoner

Alle post- og preposisjoner forbindes med nomen som står i genitiv. De fleste post- og preposisjonene er opprinnelig kasusformer av nomen (noen få kan ennå brukes som sjølstendige substantiv). Genitivformen er derfor heller et *attributt i genitiv* enn en styring:

juovllaid rájes siden jul
└───┬───┘ ↑
attributt til

Bruken av post- og preposisjonene er beskrevet på side 164–191.

Attributt til infinitte verbformer

Genitivformen betegner *den som utfører handlingen* som er uttrykt i visse infinitte verbformer. Genitiv tjener her altså som «logisk subjekt» eller *agens*, f.eks.

Son muitalii dan *buot olbmuid*
guladettiin.

Han fortalte det mens alle hørte på.

Slike attributt i genitiv kan være agens til aktio på *-n*, aktio lokativ, gerundium og verbabessiv.

Agens til aktio

Forbindelsen av genitivformen sammen med aktio kalles *agenskonstruksjon*. Agenskonstruksjonen svarer til en *relativsetning*:

boazu maid gumpe lea goddán

relativsetning

agenskonstruksjon

gumppe goddin boazu

Eatni dahkan láibi lei buorre.

et reinsdyr som ulven har drept

et reinsdyr drept av ulven

Brødet som mor hadde lagd var godt.

Du čoaggin muorjjit gopmánedje láhttái.

Bærene som du har plukket, veltet utover golvet.

Nieida ii čájehan geasaga irggi čállin reivve.

Jenta viste ingen brevet som kjæresten hadde skrevet.

Fertejetne vel bassat daid du čoallun guliid.

Vi må enda vaske fisken som du har sløyd.

Gean ráhkadan beaskanáhkkit dát leat?

Hvem er det som har laget disse pesk-skinnene?

Mun šadden bálkestít daid du sálten guliid.

Jeg måtte kaste de fiskene du hadde saltet.

Agens til aktio lokativ

Genitivformen står foran aktio lokativ som er *predikativ* i setningen:

Dat ii leat <i>geafes olbmo</i> nagadeames.	En fattig mann klarer det ikke.
Dat ii leat <i>mu</i> bargamis.	Jeg kan ikke gjøre det.

Agens til gerundium

Son muitalii dan <i>buot olbmuid</i> guladettiin.	Han fortalte det mens alle hørte på.
Albmi lei ruoksat <i>beavvi</i> luoitá-dettiin.	Himmelen var rød da sola gikk ned.

Agens til verbabessiv

Son dagai dan <i>mu</i> diedikeahtta.	Han gjorde det uten at jeg visste om det.
---------------------------------------	---

GENITIV SOM BESTEMMELSESDORD I SAMMENSETNINGER

Genitiv står som første ledd i sammensetninger med *avledede adjektiv* på *-n*, *-š*, *-saš*, *-haš*, og *-t*:

<i>mánggalágan</i> (<i>mánggalágaš</i>) <i>geadggit</i>	mange slags steiner
<i>várevuoláš jávrri</i>	en innsjø som ligger ved foten av fjellet
Son lea muinna <i>ovtta-ahkásaš</i> (<i>ovtta-ahkahaš</i>).	Han er jevngammel med meg.
<i>guovvtejuolggat</i>	tobeint
<i>mánggasuorat</i>	med mange forgreninger

Også i mange andre sammensatte ord står bestemmelsesordet i genitiv. Denne genitivformen er som oftest *possessiv genitiv*:

<i>dálucamit</i>	husmor
<i>bohccobiergu</i>	reinkjøtt
<i>romssabárdni</i>	gutt fra Troms eller Tromsø
<i>eatnigiella</i>	morsmål
<i>sámegiella</i>	samisk (språk)
<i>joganjálbmi</i>	elvemunning
<i>nieiddanamma</i>	pikenavn
<i>suttudovdu</i>	syndserkjennelse
<i>áiggeájanas</i>	tidsfordriv

På side 383 f. finnes det en oversikt over sammensatte ord med genitiv i første delen.

Illativ

Både illativ og lokativ betegner ofte *stedsforhold*. De kalles derfor *steds-* eller *lokalkasus*. Norsk, som mangler slike kasusformer, bruker *preposisjonsuttrykk* istedenfor:

Mun manan *vissui*.

Jeg går inn i huset.

Mun boadán *viesus*.

Jeg kommer ut av huset.

Grunnbetydningen for illativ er at den betegner *sluttpunktet eller målet for strekninger, bevegelser og handlinger, samt tider, tanker og andre abstrakte forhold*.

Illativ brukes som:

- Habitiv
- Verbal-utfylling
 - utfyllingspredikativ
 - utfyllingsadverbial
- Objekt
- Adverbial

ILLATIV SOM HABITIV

Som habitiv betegner illativformen *den som får noe*, f.eks.

Bierai šattai hoahppu.

Per fikk det travelt.

Dutnje leat odđa sabehat.

Til deg er det nye ski.

Habitiv er nærmere forklart på side 395.

ILLATIV SOM VERBALUTFYLLING

Utfyllingspredikativ

Predikativet i illativ kan betegne en *egenskap* som subjektet har, f.eks.

Dat fiilu lea golmma borraí.

Fila er trekantet.

Utfyllingsadverbial

Adverbialet betegner *stedet* subjektet kommer til, eller *tilstanden* subjektet kommer opp i:

Áddjá šattai buohccevissui.

Bestefar ble innlagt på sykehus.

Áhkku šattai illui.

Bestemor ble glad.

ILLATIV SOM OBJEKT

Ale suhta *munnje!*

Ikke bli sint på meg!

Verb (predikat) som forbindes med et objekt i illativ, er beskrevet på side 411 ff.

ILLATIV SOM ADVERBIAL

Illativformen kan være agensadverbial, possessivadverbial, hensynsadverbial og «forholds»-adverbial om sted, tid, måte og mengde.

Agensadverbial

Illativformen er agens (logisk subjekt) til *grunnverbet* som *passive verb på -hallat* og *kausative verb på -hit* er avledet av:

Mun fillehallen *dan olbmui.*

Jeg ble narret av det mennesket.

Áhčči dagahii niibbi *rávdái.*

Far fikk smeden til å lage en kniv.

Mer om agensadverbial står på side 418 f.

Possessivadverbial

Illativformen betegner *den en gir noe*, f.eks.

Mun attán *dutnje girjji.*

Jeg gir deg ei bok.

Diet sabehat leat *Márjái.*

Skiene er til Marja.

Det finnes også possessivadverbial i *lokativ*. De er beskrevet på side 419 f.

Hensynsadverbial

Illativformen betegner *den (eller det) noe er til fordel/ulempe for*, f.eks.

Rabas *munnje uvssa.*

Vær så snill å åpne døra for meg.

Čájet *áhččái maid!*

Vis det også til far!

«Forholds»-adverbial

Sted

Karášjogas *Guovdageidnui* lea
13 miilla.

Fra Karasjok til Kautokeino er det
13 mil.

Máhtte vulggii *Mázii.*

Mattis reiste til Masi.

Máret bázii *gávpogii.*

Marit ble igjen i byen.

Sted i overført betydning

Illativ betegner *tilstand* eller andre *abstrakte forhold* som subjektet kommer inn i eller opp i, eller blir brakt opp i:

Vuolgge mu fárrui!

Kom med meg («inn i mitt selskap»)!

Itgo/It go boađe mu guossái?

Skal du ikke komme på besøk til meg?

Mun cápmáhallen bealleheggii.

Jeg ble nesten slått i hjel («halvdød», egentlig: halvt-levende).

Son manai guollebivdui.

Han dro på fisketur.

Gal don dál leat juo beassan jierbmeahkái.

Nå er du nok kommet til skjels år og alder («inn i vett-alderen»).

Mánná viggá gurutgihtii.

Barnet viser tegn til å være keivhendt.

Dat doalvu lihkohisvuhtii.

Det fører til ulykke.

Ale doalvvo min geahččalusa sisa.

Led oss ikke inn i fristelse.

Galggat oahpahit mu sámegillii.

Du skal lære meg samisk.

Den siste eksempelsetningen er tvetydig:

Galggat oahpahit mu sámegillii.

1. Du skal undervise meg på samisk.
2. Du skal undervise meg i samisk (lære meg samisk).

Den følgende setningen derimot er entydig:

Galggat oahpahit munnje sámegiela.

Du skal lære meg samisk.

Tid

Dat bistá juovllaide.

Det varer til jul.

Oaččut dan girjji guovtti vahkkui luoikkasin.

Du skal få låne boka i to uker.

Áddjá bodii rievttis/rivttis áigái.

Gubben kom i rett tid.

Måte

Itgo/It go baicca čále sámegillii?

Skal du ikke heller skrive på samisk?

Gal mii leat fal buresláhkai (buresládje) birgen dán rádjai.

Vi har nok klart oss bra hittil.

Mengde

Mun vuvden dan *vidačuohtái*. Jeg solgte det for fem hundre.

Bruken av kasus i steds-, tids- og mengdesadverbial er utførlig beskrevet på side 420 ff. (sted), 425 ff. (tid) og 429 ff. (mengde).

Lokativ

Både lokativ og illativ uttrykker ofte *stedsforhold*. De kalles derfor *steds-* eller *lokalkasus*.

Det er *to lokalkasus* som er falt sammen i kasusformen lokativ, en *påsteds-* og en *frasteds-*kasus:

<i>På stedet:</i>	Mun lean <i>viesus</i> .	Jeg er i huset.
<i>Fra stedet:</i>	Mun boadán <i>viesus</i> .	Jeg kommer ut av huset.

Grunnbetydningen for lokativ er at den betegner *stedet, tiden, tilstanden* og andre abstrakte forhold en er i eller kommer ut av/fra.

Lokativ brukes som:

- Habitiv
- Verbalutfylling
- Objekt
- Adverbial
- Attributt

LOKATIV SOM HABITIV

Som habitiv betegner lokativformen *den som har noe*, f.eks.

<i>Máhtes</i> leat odđa sabehat.	Mattis har nye ski.
<i>Mus</i> lea biergu vuoššat.	Jeg har kjøtt til koking.

Mer om habitiv står på side 395.

LOKATIV SOM VERBALUTFYLLING

Som verbalutfylling betegner lokativformen *opprinnelse* eller *materiale*:

Guksi lea <i>muoras</i> .	Ausa er av tre. (Setningen er tve-tydig og kan også bety: Ausa er på/i treet.)
Bárdni lea <i>rikkis sogas</i> .	Gutten er av en rik slekt.

LOKATIV SOM OBJEKT

Son ballá <i>jápmimis</i> .	Han er redd døden.
Várut <i>beatnagis</i> .	Pass deg for hunden.

Verb (predikativ) som forbindes med objekt i lokativ, er oppført på side 409 f.

LOKATIV SOM ADVERBIAL

Lokativ brukes som possessivadverbial, og som «forholds»-adverbial om sted, tid, mengde, materiale og vederlag.

Possessivadverbial

Lokativ betegner *den en får, tar eller vil ha noe fra*, f.eks.

Geas don dien leat ožžon?

Hvem har du fått det av?

Dan mun lean gullan Máhtes.

Det har jeg hørt av Mattis.

Soames lea suoládan mus biilla.

Noen har stjålet bilen fra meg.

Jeara áhčis.

Spør far.

Mer om possessivadverbial står på side 419 f.

«Forholds»-adverbial

På stedet

Mun orun Kárášjogas.

Jeg bor i Karasjok.

Mánná čohkká stuolus.

Barnet sitter på stolen.

Eadni lea viesus.

Mor er i huset.

Mun lean Mázes eret.

Jeg er fra Masi.

Fra stedet

Goas don vulget Romssas?

Når dro du fra Tromsø?

*Kárášjogas Guovdageidnui leat
13 miilla.*

Fra Karasjok til Kautokeino er
det 13 mil.

Til stedet og tilbake igjen

Mun fitnen (finadin) Suomas.

Jeg var en tur i Finland.

Sted i overført betydning

Lokativ betegner *tilstand* eller andre *abstrakte forhold* som en (eller noe) er *inne i* eller *oppe i*, eller kommer eller bringes *ut av*.

Noe en er i (tilstand, forhold og lignende)

Áhkku lea ilus.

Bestemor er glad.

Áhčči lea barggus.

Far er på arbeid.

Máhtte bodii mu *fárus*.

Mattis kom sammen med meg («i mitt selskap»).

Son lea sullii mu *agis*.

Han er omtrent på min alder.

Son dagai dan *ráhkisvuodas*.

Han gjorde det fordi han var glad i vedkommende («han gjorde det av kjærlighet»).

Mánná lea *gurutgieđas* (-*gieđat*).

Barnet er keivhendt.

Dat finai vielja *guosis*.

Han var på besøk hos sin bror.

Gean *mearkkas* dat lei, dat boazu?

Hvem sitt merke hadde («i hvem sitt merke var») reinen?

Mu *mielas* orru buorre.

Jeg synes at det er bra («i min oppfatning er det bra»).

Mii beasaimet *heakkas*.

Vi kom fra det med livet i behold.

Noe en slipper/bringes ut av (tilstand, forhold og lignende)

De beasaimet dan *bárttis*.

Så slapp vi ut av den knipa.

In mun beasa *nahkáriin* go girkus *čohkkán*.

Jeg blir trøtt («slipper ikke ut av søvnen») når jeg sitter i kirka.

Eadni gearggai *dujiin*.

Mor ble ferdig med handarbeidet.

Máhtte boahtá *guollebivddus*.

Mattis kommer fra fisketuren.

De son heittii dan *barggus*.

Så sluttet han med det arbeidet.

Tid

Dat bistá *beassážiid rájes* (*beassážiin*) hellodagaide.

Det varer fra påske til pinse.

Gal don *ovtta vahkus* gearggat.

Du blir nok ferdig på ei uke.

Bruken av kasusformer i steds- og tidsadverbial er utførlig beskrevet på side 420–429.

Mengde

Lokativ betegner *målenheten* prisen regnes etter:

Son váldá 10 ruvno *bihtás*.

Han tar 10 kroner pr. stykk.

Opprinnelse

Lokativformen betegner opprinnelse og materialet:

Dán báhkis mun áiggun *ráhkadit* gohpu.

Av denne rirkula skal jeg lage en kopp.

Das gal boahtá *báhppa*.

Han blir det nok prest av.

Vederlag

Lokativ kan betegne det en *vil ha noe for* eller *gir noe for*, eller det en *vil ha som betaling*. Her er det likevel vanligere å bruke postposisjonen *ovddas* 'for'.

Eksempler:

Maid son sidai/rávkkai goarrumis
(goarruma ovddas)?

Ollugo/Ollu go don dás (dán
ovddas) leat máksán?

Dan son vuovdá rudas (rudaid
ovddas).

Hva forlangte hun for syinga?

Hvor mye har du betalt for dette her?

Det selger han for penger.

LOKATIV SOM ATTRIBUTT

Possessiv lokativ

Eieren eller *tilhørighet* generelt betegnes vanligvis med *genitiv* (possessiv genitiv), f.eks.

Áhčči biilla lea ođas.

Far sin bil er ny.

Eieren eller den som noen (noe) hører til, står likevel i *lokativ* (possessiv lokativ) hvis personen eller gjenstanden som tilhører noen, er *framhevet*, eller sjeldnere hvis *eieren* er framhevet.

Eksempler:

Oidnetgo/Oidnet go don áhčis
dan ođđa biilla?

Så du fars nye bil?

Áhčis dat ođđa biilla lea juo billa-
huvvan/billašuvvan.

Fars nye bil er alt ødelagt.

Bárdnigo Máhtes, vai nieidago?
/Bárdni go Máhtes, vai nieida go?

Sønnen til Mattis, eller hans datter?

Duon áhkus dat nieida lea vuol-
gán Amerihkái.

Jenta til denne kvinnen er dradd
til Amerika.

Partitiv lokativ (det heles lokativ)

Partitiv lokativ betegner en *bestemt mengde* eller *gruppe*, som noen (noe) er *del av*, *hører til*, eller *tas fra*, f.eks.

Goabbá dudnos sihtá láibbi?

Hvem av dere to vil ha brød?

Mun lean beali lámppán iežan
rudain.

Jeg har mistet halvparten av penge-
ne mine.

Ollugo/Ollu go dás máksá mehtar?

Hvor mye koster en meter av dette her?

Mun oidnen ovtta du *vieljain*.

Leatgo/Leat go don máistán dien *bierggus?*

Mun in leat vel borran dan *guolis* maidege.

Jeg så en av dine brødre.

Har du smakt på det kjøttet?

Jeg har ikke spist av fisken ennå.

Partitiv lokativ kan dessuten forbindes med *maid*, 'hvorfor', og *ii maidege*, 'slett ikke', i setninger som f.eks.

Maid don *mus* bealkkát?

Hvorfor skjenner du på meg?

Dan *baikkas* ii galggaše geahčastit maidege.

Den skitten skulle en slett ikke se på.

Komitativ

Kasusformen komitativ har to grunnbetydninger: Den betegner *samvær*, *fellesskap*, *forbindelse*, og den betegner *redskap*, *middel*, *instrument*.

Komitativ brukes som:

- Objekt
- Adverbial

KOMITATIV SOM OBJEKT

Dat láve álo riidalit *isidiin*.

Hun krangler alltid med mannen sin.

Ale hilboš *ádjáin!*

Ikke vær slem mot bestefar.

KOMITATIV SOM ADVERBIAL

Komitativ kan være «forholds»-adverbial og betegner da redskap, middel, instrument; samvær og forbindelse; måte og årsak.

Redskap, middel, instrument

Máhtte vujii *biillain*.

Mattis kjørte med bil.

Máhtátgo/Máhtát go *másiinnain* čállit?

Kan du skrive på maskin?

Mun čálán *bleahkain*.

Jeg skriver med blekk.

In mun eale *dainna biepmuin*.

Jeg greier meg ikke med den maten.

Bivatgo/Bivat go don *skuovaiguin* dakkár buolašin?

Kan du holde deg varm med sko i en slik kulde?

Mun lean oastán fatnasa *bierggui*-*guin*.

Jeg betalte («har kjøpt») båten med kjøtt.

*Dainna čudiin ruvnnuin áiggun
bierggu oastit.*

*Dušše ruđaiguin lea bensiidna
oažžumis.*

For disse hundre kronene skal jeg
kjøpe kjøtt.

Bensin fås bare mot kontant beta-
ling («med penger»).

Samvær og forbindelse

Komitativ betegner *person* eller *ting* som noen (noe) *er forbundet* eller *sammen med*, eller *har noe i lag med*; som noen (noe) *blir forbundet med*, eller som noen (noe) *gjør noe sammen med*.

Eksempler:

*Son orui doppe oktan etniinis ja
mánáidisguin.*

*De bodii badjeolmmoš (sápmelaš)
ráidduin.*

*Mun osten dan biilla oktan dálve-
rieggáiguin.*

Hearrá lehkos dinguin!

*Dat lea náitalan duon dálu
nieiddain.*

*Son lei šiehtadusa dahkan vašá-
laččaiguin.*

*Norga lei dalle Ruotain ovttas-
tahttojuvvon.*

Dat borai ja jugai muinna ovttas.

Geainna don vuolggát dohko?

Hun bodde der sammen med mora
si og barna sine.

Det kom en flyttsame med raiden
sin.

Jeg kjøpte bilen og fikk vinterdekk
på felg med på kjøpet («bilen med
vinterhjulene»).

Herren være med dere!

Han er gift med datteren på den
gården der.

Han hadde gjort en avtale med
fienden.

Norge var da forent med Sverige.

Han spiste og drakk sammen med
meg.

Hvem skal du dra dit sammen med?

Komitativ betegner dessuten en person *som er medregnet* i en gruppe på to, sjeldnere tre:

Moai áhčiin manaima dohko.

*De nuppi jagi moai gávnnadeim-
me Máhte-mágain.*

Dat lea munno vieljain dállu.

*Biera-guovttos Márehiin leaba
daid mánáid váhnemat.*

*Mun oidnen Máhte-guovtto eami-
diin.*

Far og jeg («vi to, iberegnet far») gikk dit.

Året etter traff jeg så min svoger Mattis («vi to, iberegnet Mattis, møttes»).

Gården tilhører meg og broren min («det er vår gård, iberegnet min brors»).

Per og Marit er foreldrene til barna.

Jeg så Mattis og hans kone.

Dan son muitalii, go guovttá
leimme *dainna nieiddain*.

Galgabeahtti *Ovlláin* olgun
stoahkat.

De mii golmmas *leansmánniin*
manaimet geahččat.

Måte

Son jurddašii ahte *dainna lágiin*
nagoda baldit mu.

De son riemai čuorvut *alla jienain*:
«Hái, gea báhpa!»

Son *iluin* veahkihii váhnemiiddis.

Gosa don *dainna hámiin* vuolggát?

Det fortalte hun da vi var på
tomannshand, jenta og jeg.

Dere skal leke ute, du og Ole.

Så gikk vi to og lensmannen for å se
etter.

Hun trodde at hun kunne skremme
meg på den måten.

Så begynte han å rope med høy
stemme: «Hei, se på presten!»

Han hjalp foreldrene sine med gle-
de.

Hvor skal du, sånn som du ser ut
(«med det utseendet»)?

Årsak

Mánná biehku *čovjiin*.

Dainna dat bodii.

Barnet klager over at det har vondt
magen.

Derfor kom han.

Essiv

Kasusformen essiv betegner *tilstand* og *egenskap*. Essiv brukes som:

- Predikativ
- Adverbial

ESSIV SOM PREDIKATIV

Essiv kan være både *utfyllingspredikativ* og *predikativ utenfor predikatet*.

Utfyllingspredikativ

Son leai *taksivuoddjin* Oslos.

Na mii lea *sáhkan* dohko?

Han var taxisjåfør i Oslo.

Hva nytt er det derfra?

Mer om bruken av essiv som utfyllingspredikativ står på side 402 f.

Predikativ utenfor predikatet

Son veallá *buohccin*.

Makkár vuoigatvuodát dain leat
Norgga *riikavuložin*?

Han ligger syk.

Hva slags rettigheter har de som
norske («Norges») statsborgere?

Mus livččii biebmu *válmassin*.

Mun doivon/gádden riebana
beanan.

Hánisvuohta dahká olbmuid
čalmmeheapmin.

Vær så god, jeg har maten ferdig.

Jeg trodde at reven var en hund.

Gjerrighet gjør folk blind.

Reglene for bruken av essiv og andre kasusformer som predikativ utenfor predikatet står på side 405 f.

ESSIV SOM ADVERBIAL

Som adverbial kan essivformen betegne *tid*. Ellers finnes essivformen i enkelte *steds-*, *måtes-* og *årsaks-adverb*, f.eks.

davvin

baikan (baikana, -naga)

danin

nordpå; fra nord

tilskitnet

derfor

Slike ord finnes i kapitlet om adverb.

Tid

Essiv betegner *naturforhold*, f.eks.

Ale olggos mana dákkár *dálkin!*

Mun in sáhte *čuoikan* dáppe orrut.

Easka *seavdnjadin* bodii ruoktot.

Ikke gå ut i sånt vær!

Jeg kan ikke bo her i myggtida.

Først da det var mørkt, kom han hjem.

På samme måte brukes f.eks.

nuorran

árgan

bassin

i ung alder

på en hverdag

på en helligdag

Nuorran son lea dan juo oahppan.

Bassin ii galggaše bargat.

Han har lært det alt i ung alder.

På en helligdag burde en ikke arbeide.

Ordene *árgan* og *bassin* som tidsadverbial kan bare ha *entallsbetydning*. I flertall brukes *genitiv*:

dáid alla basiid

på disse store helligdagene

Nuorran i eksempelsetningen ovenfor kan også oppfattes som *predikativ* (subjektpredikativ).

20 Bruken av singularis og pluralis

Om et ord skal stå i singularis eller pluralis (eller dualis), kan være avhengig av om det er singularis eller pluralis (eller dualis) i en bestemt setningsdel. Dette kalles *kongruens* (overensstemmelse). Kongruens er beskrevet i neste kapittel, s. 509.

Vanligvis betegner singularis «entall» og pluralis «flertall». Men det finnes avvik fra denne enkle regelen. Slike avvik er beskrevet her.

Singularis

Singularisformen uttrykker at det er *svært mange* mennesker, dyr, osv., f.eks.

Hei surgat go doppe lei *olmmoš*
(*heasta, boazu, jokŋa, luomi*).

Der var det jammen mye folk
(mange hester, rein, mye tyttebær,
molter).

Singularisformen kan brukes til å betegne *hele folket, hele nasjonen og hele arten*; iblant også bare *en gruppe* som består av flere medlemmer av et folk eller en nasjon:

Go *sápmelaš* lea (*sápmelaččat* leat)
alla *váriid* alde, de sus (*sis*) lea
oppa *čielggas* jierbmi.

Når samene (samene) er høyt til
fjells, så er forstanden hans (deres)
veldig klar.

Návdi háliida beare *bahás* dahkat.

Ulven vil bare gjøre ugagn.

Čakčat seammá jagi de *bodii*
duiskalaš deike.

Samme året om høsten kom tyskerne hit.

Singularisformen kan ha *distribuerende* (fordelende) funksjon, f.eks.

Galgabehtet dal coggat *gahpira*
oaivái.

Nå skal dere ta på dere lua («på
hodet»).

Buohkat masse *heakkaset*.

Alle mistet livet.

De mii *válldiimet* *jugástaga*.
(De mii *válldiimet* *jugástagaid*.)

Så tok vi en dram.
(Så tok vi flere drammer.)

I disse setninger med *distribuerende singularis* er det tale om flere luer, liv, drammer, men bare *én til hver*.

Singularisformen brukes istedenfor pluralis i enkelte *faste uttrykk*:

Cokka daid gápmagiid <i>juolgái</i> .	Ta på deg skoene («på foten»).
Sus leat odđa fáhcat <i>giedas</i> .	Han har nye votter på seg («på handa»).
agibeaivái	for resten av livet
boarásnun- (boarásmun-, boarásman-) beaivái	på sine gamle dager

Etter *grunntallsord* og pronomenet *gallát*, 'ganske mange' står substantivet vanligvis i singularis (unntatt er ord som brukes bare i pluralis):

Máhtes leat guokte <i>beatnaga</i> .	Mattis har to hunder.
Doppe ledje <i>gallát olbmo</i> .	Der borte var det ganske mange mennesker.

Pluralis

Visse ord brukes bare i pluralis (unntatt når de er første ledd i sammensatte ord):

1) I pluralis står de fleste navn på *høytider* og *festligheter*:

beassážit	påske
hellodagat	pinse
juovllat	jul
heajat	bryllup
ristejaččat	dåpsfest
rávvejaččat	gravøl
rihpat	altergang
márkanat	marked
čuoigamat	skikonkurranse
gilvohallamat	idrettskonkurranse

Enkelte slike ord kan også brukes i singularis:

mihamárat, mihamár	Sankt Hans (midtsommer)
soaggut, soaggu	forlovelsesfest
gaskabeaivvit, gaskabeaivi	middag, middagsmat

2) I pluralis står navn på *ting som består av flere deler*:

čalbmeláset (-lásat)	briller
buvssat	bukser

gálssohat	vinterbellinger
sisttehat	sommerbellinger
stigát	korte bukser av garvet reinskinn
skárrit, skierat	saks
leanggat, lengget	seletøy
bivut	klær

Som *første del i sammensetninger* står slike flertallsord likevel i *singularis*, f.eks.

beassášbeaivi	påskedag
headjaskean̄ka	bryllupsgave
buksanjálbmi	bukseåpningen (nedentil)
skárrebealli	den ene halvdel av saksa

3) I pluralis står *visse stedsnavn*, særlig navn på *øyer*, f.eks.

Dálmát	Kjelmøy
Iččát	Ingøy
Muosát	Måsøy
Várggát	Vadsø
Vuovllát	Fugløy
Buođggát	Bugøynes

Visse ord brukes med noe *forskjellig betydning*, etter om de står i singularis eller pluralis:

1) Navn på *stoffer* som ikke kan telles, men som består av *småpartikler*, f.eks.

Singularis		Pluralis	
gáffe	kaffe (som drikk)	gáfet	kaffebønner, malt kaffe
deadja	te (som drikk)	deajat	te(blad)
		rugat,	kaffebrut
		(k)rukkat	
sáttu	sandbanke; sand (generelt)	sáddot	sand
biergu	kjøtt	bierggut	oppskåret kjøtt
jáffu	mel	jáf(f)ut	mel
rievdna,	gryn	rievnnat,	gryn
rievdni,		rievnnit,	
surbmi		surbmit	
sálti	salt	sálttit	salt
sohkar	sukker	sohkkarat	sukker
fáriidna	farin	fáriinnat	farin

Flertallsformen *jáf(f)ut*, *sálttit*, osv. brukes når man snakker konkret om matlaging, ved innkjøp av varene hos kjøpmannen, og lignende:

Oaste munnje *jáf(f)uid*.

Kjøp mel til meg.

Bija deadjabáste *sálttiid*.

Ha i en teskje med salt.

Entallsformen *jáffu*, *sáltti*, osv. kan brukes når en snakker om disse varene generelt, når en vil framheve *selve begrepet*, uten f.eks. å tenke på en bestemt matrett:

Go soahti bisttii, de nogai
vel *jáffu*.

Da krigen ikke tok slutt, så ble det
også slutt på mel.

2) Navn på forskjellige *vekster*, f.eks.

Singularis		Pluralis	
jeagil	reinlav (slik det vokser ute i naturen)	jeahkálat	reinlav (sanket sammen som før til rein)
suoidni	et grasstrå; høy, sennegras generelt	suoinnit	høy; sennegras (tilberedt til bruk i komager og skaller)
muorra	tre	muorat	ved; (trær)
guolga	et hårstrå; hår generelt (ikke hodehår)	guolggat	hår (f.eks. til å ha i puter)
vuokta	et hårstrå (fra hodet)	vuovttat	hår (på hodet)
ullu	ull (på skinnen)	ullut	ull (som er klippet)

3) Ordet *nagir*, *nahkárat*

nagir søvn (generelt og i overført betydning)

nahkárat søvnighet; søvn (i det enkelte tilfelle og i motsetning til våken tilstand)

Nagir lea buoremus dálkkas.

Søvnen er den beste medisin.

suttu *nagir*

syndens søvn

Mánás ledje *nahkárat*.

Barnet var søvnig.

Munnje bohte dakkavide *nahkárat*.

Jeg sovnet straks («søvnen kom til meg straks»).

4) Visse *stedsadverb*, f.eks.

Singularis		Pluralis	
dákko	1. akkurat her forbi 2. akkurat her, på dette punktet	dáiggo	1. omtrent her forbi 2. her et sted, i disse traktene
dábbelii	(til et sted) nærmere hit	dábbeliidda	(til et sted) noe nærmere hit
lahkasis, lahkosis	på/fra et sted her i nærheten	lahkasiin, lahkosiin	på/fra et område her i nærheten

Pluralisformen betegner stedet *mindre nøyaktig*. På samme måte brukes enkelte *mengdesord* og *måtesadverb*, f.eks.

Mánnu lea *beliin*.

Det er halvmåne.

Son jugai *lahkiide* dan bohtala.

Han drakk omtrent halvparten av
flaska.

Son jurddašii ahte son *dainna*
lágiin beassá rájggáškeahtá.

Han tenkte at han på denne måten
ville unngå å bli straffet.

Navn på *kroppsdeler* står i pluralis når det er tale om *sykdom* eller *fornemmelse* et eller annet sted i denne kroppsdelen:

Sus leat nu heajos *oaivvit*.

Han har lett for å bli svimmel (han
har så «dårlig hode»).

Pluralisformen av *visse adjektiv* og *pronomen* uttrykker *abstrakte begrep*, f.eks.

Ale huma (hála) *fasttiid!*

Snakk ikke stygt!

De dál mii leat *duššiid* bargan.

Nå har vi arbeidet til ingen nytte.

Sii sárdnidedje *daid* maid ledje
gullan.

De prekte om det de hadde hørt.

Pluralisformen brukes til å uttrykke *langvarighet*, *stor mengde*, *skryt* og *bebreidelse*:

Čađat leat *bivvalat*.

Stadig er det mildvær.

Diibmá gease ledje oba fasttes
dálkkit.

I fjor sommer var det langvarig
styggvær.

Das ledje ollu *borramušat*.

Hun hadde mange slags mat.

Dat lea oastán *eatnamiid*, *dáluid*,
ealuid.

Han har kjøpt grunn og gård og bu-
skap.

Ale juga daid *čáziid!*

Drikk ikke så mye av det vannet!

Pluralisformen brukes ofte i såkalt *absolutt genitiv* som betegner utseende, stilling, tilstand:

Mánát ledje nu *asehis gerddiid*.

Barna var så tynnkledde.

Substantivet står i flertall etter følgende singularisformer av *spørre- og relativpronomen*:

gii
mii, maid

hvilken
hva slags

Eksempler:

Gii *oahpaheddjiid* lea boahtán?

Hvilken lærer er det (hva heter han) som er kommet?

Mii dat lea *dáluid*?

Hva slags gård er det?

Maid *viesuid* áigubehtet hukset?

Hva slags hus skal dere bygge?

Mu eadni ja Máret-goaski (= soai) leaba oappážat.

Mor og tante Marit er søstre.

Báhpa-guovttos eamidiin maid bodiiga.

Presten og hans kone kom også.

Pluralis:

Mii eat gille dohko vuolgít.

Vi har ikke lyst til å dra dit.

Bohtet diinai/dii nai!

Kom dere også!

Eai sii diehtán maidege.

De visste ikke noe.

Golbma máná ožžot dás čohkkát.

Tre barn får sitte her.

Heajat biste golbma beaivve.

Bryllupet varte i tre dager.

Gáfet mákset 30 ruvno kilo.

Et kilo kaffe koster 30 kroner.

20% (proseantta) dain biillain bohtet (boahtá) Japanis.

20% av bilene kommer fra Japan.

Máhtte ja Inggá ja mun (= mii) leimmet Romssas.

Mattis og Inga og jeg (= vi) var i Tromsø.

Mii golmmas oktan du vieljain finaimet Niillas-čezzi geahčen.

Vi to og din bror («vi tre, medregnet din bror») var på besøk hos onkel Nils.

Også når *subjektsordet er sløyfet*, kan en tale om samsvar i person og tall mellom verbalet og subjektet som er sløyfet:

Dál (dii) fertebehtet geargat.

Nå må dere bli ferdig.

Dan gal (juohkehaš) fuobmá dakkavide.

Det skjønner en («enhver») med én gang.

Ollu gerddiid (olmmoš) šattai borrat vuojahis láibbi.

Mange ganger måtte en («menne-sket») spise brød uten smør.

Jos livččii dakkár girji, de eai (olbmot) dárbbasivčče jearrat.

Hvis det fantes en sånn bok, så behøvde en («folk») ikke å spørre.

Verbalet må stå i 3. *person singularis*:

1) I setninger uten *nominatdel* eller med *objekt i nominatdelen*:

De biekkastii.

Så begynte det å blåse.

Sevnnjodii.

Det ble mørkt.

Mus suona nu gesii.

Jeg hadde sånn senestrek.

Mu vuovssihii.

Jeg måtte spy.

2) Hvis subjektet er en *infinitivform* eller en *leddsetning*:

Lea hávski oažžut reivve.

Det er morsomt å få brev.

Buorre lei go bohtet.

Det var bra at du kom.

Avvik fra hovedregelen

1) Hvis subjektet står i *singularis*, men betegner en *gruppe* av personer, kan verbalet stå i *pluralis*:

Oppa álbmot jáhkii/jáhkke dasa.

Hele folket trodde på det.

2) *Dualis* brukes bare dersom subjektet betegner *bestemte personer* (sjeldnere dyr), eller to personer som er *nevnt før*. Ellers må verbalet stå i *pluralis*.

Dualis:

Gea, do *boahtiba* Niillas ja Ovllá.

Se, der borte kommer Nils og Ola.

Dat guovttos *eaba orron* guhká dáppe.

De to var ikke lenge her.

Beana ja vielppis *leaba* olgun.

Hunden og valpen er ute.

Pluralis:

De *bohte* guokte olbmo.

Så kom det to mennesker.

Eai guovttisge/guovttis ge något loktet dan *geadggi*.

Ikke engang to stykker klarer å løfte steinen.

Viesus leat guokte uvssa.

Huset har to dører.

Guktot uvssat leat rabas.

Begge dørene er åpne.

Gákti ja boagán leat juo gárvásat.

Kofta og beltet er ferdig allerede.

Dát skárrit (skierat) gal *eai bastte*.

Denne saksa er ikke kvass nok («biter ikke»).

3) Ved *regneoperasjoner* står verbalet helst i *singularis*.

Guokte ja guokte *lea (leat)* njeallje.

$$2 + 2 = 4$$

Vihтта lähppá golbma *lea* guokte.

$$5 - 3 = 2$$

Vidas golbma eret *lea* guokte.

$$5 - 3 = 2$$

Vida geardde golbma *lea* vihttanuppelohkáí.

$$5 \cdot 3 = 15$$

Vihttanuppelohkáí golmma sadjái *lea* vihтта.

$$15 : 3 = 5$$

- 4) Hvis subjektet består av *grunntall* (større enn 1) + måleenhet, kan verbalet stå i *singularis* eller *pluralis*.

Vihitta kilo máksá/mákset 20
ruvno.

Fem kilo koster 20 kroner.

Hvis setningen har to eller flere *sideordnede subjektsord*, så er det avvik fra hovedregelen i følgende tilfelle:

- 5) Hvis subjektsordene er *navn på stoffer*, står verbalet i *singularis*.

Čáhci ja viidni lei seaguhuvvan.

Vann og vin var blandet sammen.

- 6) Hvis subjektsordene er *abstrakte begrep* som nært hører sammen, står verbalet i *singularis*.

Sii dadje, ahte buhtesmeahttu-
vuohta ja fastivuoha ii leat suddu.

De sa at det urene og det stygge,
samt drukkenskap, ikke var synd.

- 7) Det kan være samsvar mellom verbalet og subjektsordet som *står nærmest*, særlig hvis subjektsordene har forskjellig person og tall:

Doai ja vel okta guossi galgá
oažžut dán lanja.

Doai ja vel okta guossi (= dii)
galgabehtet oažžut dán lanja.

Du og enda en gjest skal få dette
rommet.

De galget dat olbmot ja dii buoh-
kat dan oaidnit.

Så skal de («mennesker») og dere
alle få se det.

Juogo mun dahje don galggat čázi
viežžat.

Enten skal jeg eller du hente vann.

Kongruens mellom verbal og utfyllingspredikativ i nominativ

HOVEDREGEL

Det er samsvar i *tall* mellom *verbalet* og *utfyllings-predikativet* som står i *nominativ*.

Olmái lea rikkis.

Mannen er rik.

Rávis olbmot leat jierbmábut go
mánát.

Voksne mennesker har mer for-
stand enn barn.

Diet skárrit (skierat) leat váralač-
čat.

Denne saksa er farlig.

Munnje šattai oaivebávččas.

Jeg fikk hodepine.

Máhtes leat beatnagat (guokte beatnaga).

Mus gollot giedat.

Odne lea sotnabeaivi.

Sus lea (leat) duhát boazu.

Eai lean láibbit.

Mattis har hunder (to hunder).

Jeg fryser på hendene.

I dag er det søndag.

Han har minst/antakelig tusen rein.

Det fantes ikke brød.

Avvik fra hovedregelen

- 1) Adjektiv og substantiv har bare singularis og pluralis. Hvis verbalet står i *dualis*, må adjektiv og substantiv som utgjør predikativet, stå i *pluralis*:

Doai leahppi čeahpit.

Dere to er flinke.

Máná-guovttos leigga sávrrit viehkat.

De to barna var utholdende til å springe.

Goappašagat leaba oahpaheaddjit.

Begge to er lærere.

- 2) Hvis predikativet består av flere *sidestilte ord* i nominativ, så er det vanligvis samsvar i tall mellom verbalet og det ordet i predikativet som står nærmest. Dette gjelder setninger med *habitiv* eller *adverbial* i nominatdelen:

Báhpas lei sihke biigá ja reanga.

Presten hadde både tjenestepike og dreng.

Stobus leat golbma stuolu ja vel beavdi.

I stua er det tre stoler og et bord.

Mus lea viellja ja guokte oappá.

Jeg har en bror og to søstre.

- I øst har *adjektiv* ofte mistet endelsen for nominativ flertall når de brukes som *predikativ* (både utfyllingspredikativ og predikativ utenfor predikatet):

Mánát leat hui čeahpi ja viššal.

Barna er meget flinke og flittige.

Mus leat giedat galbmas.

Jeg fryser på hendene.

Buohkat ledje lihkolačča.

Alle var lykkelige.

Kongruens mellom predikativer

- Det er samsvar i *tall* mellom utfyllingspredikativet i nominativ og tilhørende predikativ som også står i nominativ («predikativspredikativ»):

Mus lea juolgi bávččas.

Jeg har vondt i foten.

Dus ledje čalmmit jorbasat.

Du hadde runde øyne.

Kongruens mellom objekt og objektspredikativ

Det er samsvar i *tall* mellom objektet i akkusativ og tilhørende objektspredikativ:

Dan gal diedán váddása.

Jeg vet at det er vanskelig.

Gáhkuid son ráhkada hui buriid.

Hun lager svært gode kaker.

Kongruens ved relativsetninger

Relativpronomenet retter seg i *tall* etter ordet det peker tilbake på:

dat *olmmoš, gii áigu boahtit*

den («det mennesket») som vil komme

dat *olbmot, geat áigot boahtit*

de («de mennesker») som vil komme

Relativpronomenet står i *pluralis* hvis det peker tilbake på et personlig pronomen i *dualis*:

soai, geat áiguba boahtit

de to som vil komme

Hvis relativpronomenet er *subjektet* i relativsetningen, retter *relativsetningens verbal* seg i *tall* og *person* etter ordet som relativpronomenet peker tilbake på:

mun, guhte dan lean bargan

jeg som har gjort det

Muitalan dan *dutnje, gii leat mu olmmái.*

Jeg forteller det til deg som er min venn.

doai, geat dasa oskubeahtti

dere to som tror på det

Kongruens i sammenligninger og ved apposisjoner

Sammenligningsadverbial som innledes med en konjunksjon (*go, dego, nugo* osv.) står i *samme kasus* som ordet de sammenlignes med.

Apposisjoner står i *samme kasus* som ordet de er føyet til:

Sammenligning

<i>Máret</i> lea liikka stuoris go <i>don</i> .	Marit er like stor som deg («du»).
<i>Son</i> lei mannan girku doardnageaži <i>ala</i> čuožžut dego <i>loddi muorra-geahčái</i> .	Han hadde klatret opp i toppen av kirketårnet og stod der som en fugl i toppen av et tre.
<i>Máhtes</i> lea stuorát viessu go <i>mis</i> .	Mattis har et større hus enn vi.

Apposisjon

Oidnetgo/Oidnet go <i>don Mihkkala</i> , min nuoramus <i>bártni</i> ?	Så du Mikkel, vår yngste sønn?
Dan mun muitalan dušše <i>dutnje</i> , mu buoremus <i>olbmái</i> .	Det forteller jeg bare til deg, min beste venn.
Ánde orru <i>Oslos</i> , Norgga <i>oaivegáv-pogis</i> .	Anders bor i Oslo, Norges hovedstad.
Mun hupmen <i>Máhte-Inggáin</i> , Niillas-Máhte <i>eamidiin</i> .	Jeg snakket med Inga Mattisdatter, kona til Mattis Nilsen.
Do boahotá <i>Lemet Niillas</i> , min odđa <i>oahpaheaddji</i> .	Der kommer Klemet Nils, vår nye lærer.

Apposisjoner og sammenligningsadverbialer kan også stå til *adverb* som ikke har en av de «vanlige» kasusformer. Da må apposisjonen og sammenligningsadverbialet få den kasusformen som har *samme funksjon* som adverbet:

Mun sávan, ahte <i>dalle šattašii</i> liikka buorre dálki go mannan <i>sotnabeaivve</i> .	Jeg ønsker at det må bli like pent vær som sist søndag.
Mun vuolggán <i>ihttin</i> , <i>bearjadaga</i> .	Jeg reiser i morgen, på fredag.
Doppe son orui <i>guhká</i> , <i>vihtta jagi</i> .	Der bodde han lenge, i fem år.
Aitto <i>dál</i> , <i>dán sekunddas</i> , dat <i>báhččojuvvo mánnui</i> .	Akkurat nå, i dette sekundet, blir den skutt opp til månen.
<i>Dáppe</i> ii leat nu somá go <i>Romssas</i> .	Her er det ikke så morsomt som i Tromsø.

22 Ordstilling

Ordstilling i samiske setninger kan virke friere enn f.eks. i norsk. Men det betyr ikke at ordenes plass i setningen er tilfeldig.

I norsk er det som regel sammenheng mellom *ordets plass i setningen* og den *funksjonen* det har (subjekt, objekt, osv.). I samisk derimot tjener ordstillingen til å *framheve* enkelte ord, mens funksjonen bestemmes hovedsakelig av ordenes *bøyningsform*.

Hvis ordstillingen er slik at ikke noe er særskilt framhevet, sier vi at setningen er *nøytral* eller har nøytral ordstilling. Avvik fra den nøytrale ordstillingen betyr at noe i setningen er *framhevet*.

Nøytral ordstilling

NOMINATDEL OG VERBAL

I de fleste nøytrale setningene står leddet i nominatdelen (subjekt, habitiv, adverbial, objekt) *foran verbalet*. Dette kalles *vanlig ordstilling*.

Vanlig ordstilling:

Máhtte boahtá.

Máhtes lea beana.

Jávregáttis lea fanas.

Ikke lei sotnabeaivi.

Mu vuovssiha.

Mattis kommer.

Mattis har en hund.

Ved bredden av vannet er det en båt.

I går var det søndag.

Jeg må spy.

I visse setninger står nominatet *etter verbalet*. Dette kalles *omvendt ordstilling*.

Omvendt ordstilling:

Boahtágo/Boahtá go Máhtte?

Leago/Lea go dus beana?

Kommer Mattis?

Har du en hund?

Setningstyper med vanlig ordstilling

Det er som regel vanlig ordstilling i:

1) Fortellende setninger, f.eks.

Mánná čieru.

Mus lea oaivebávččas.

De áddjá bodii fas ruoktot.

Ungen skriker.

Jeg har hodepine.

Så kom bestefar hjem igjen.

Legg merke til at samisk også har vanlig ordstilling hvis setningen *begynner med et adverbial* (som ikke hører til nominatdelen):

Bearjadaga mii vuolgut oaggut.

Dasa mun in jáhke.

Doppe son orui vahku.

Jos it boađe ieš, de don galggat eará olbmo bidjat.

På fredag drar vi for å fiske.

Det tror jeg ikke på.

Der var han ei uke.

Hvis du ikke kommer selv, må du sende en annen.

2) Spørresetninger som innledes med et spørreord:

Maid don dál leat bargame?

Gallis dii leiddet?

Goas Lemet vuolgá?

Makkár bierggu don siđat?

Hva holder du på med nå?

Hvor mange var dere?

Når skal Klemet reise?

Hva slags kjøtt vil du ha?

3) Setningstilsvar, f.eks.

Dat dajai *iežas gávdnan gollu*.

Han sa at han hadde funnet gull.

Setningstyper med omvendt ordstilling

Det er omvendt ordstilling når:

1) Subjektet i setningen er en *infinitivform* eller en *setning*:

Buorre lei *go bohtet*.

Ii leat váttis *oahpahit* mánáid čállit.

Det var bra at du kom.

Det er ikke vanskelig å lære barn å skrive.

2) Setningen er et spørsmål som innledes med et *verb*. Også *svaret* på slike spørsmål har omvendt ordstilling:

– Leatgo/Leat go don vuolgime gosage?

– Lean mun gal.

– Skal du reise noen steds?

– Ja da.

3) Verbalet i setningen er en *imperativform*. Slike setninger har vanligvis ikke subjektsord; hvis det er med, er det framhevet:

Juga dal gáfe!

Vær så god, drikk kaffe.

Juga dal don dan gáfe!

Vær så god, drikk du denne kaffen.

Ale vuolgge!

Ikke dra!

Ale don vuolgge!

Du må ikke dra!

I *nektende hovedsetninger* står subjekt eller habitiv gjerne mellom negasjonsverbet og resten av verbalet, særlig hvis subjektet eller habitivet er et *pronomen*:

In mun dieđe.

Jeg vet ikke.

Ii mus leat beana.

Jeg har ingen hund.

I *nektende bisetninger* derimot er det ofte *vanlig ordstilling*:

Mun diedán, ahte dat ii áiggo
boahtit.

Jeg vet at han ikke vil komme.

VERBALUTFYLLING, OBJEKT, ADVERBIAL

Objekt, utfyllingspredikativ og -adverbial, samt andre adverbialer, står i nøytrale setninger *etter* verbal og subjekt:

Mun osten *mielkki*.

Jeg kjøpte melk.

Mun borahallen *bahás beatnagii*.

Jeg ble bitt av en sint hund.

Bora don maid *láibbi!*

Spis brød du òg.

Mun oainnán *ádjá boahtimin*.

Jeg ser at bestefar kommer.

Ale juo suhta *munnje*.

Ikke bli sint på meg.

Mánát hilbošedje *ádjáin*.

Barna var slemme mot bestefar.

Balatgo/Balat go don *oahpahead-
djis?*

Er du redd læreren?

Áddjá lea *rikkis*.

Gubben er rik.

Leago/Lea go Biret *dáppe?*

Er Berit her?

Máhtes lea *beana*.

Mattis har en hund.

Objekt kan være knyttet til et ord utenfor verbalet (en infinitt verbform, et substantiv, et adjektiv), og står da etter dette ordet:

Mus lea *divvunmiella áiddi*.

Jeg har lyst å reparere gjerdet.

Ii dus leat *gávdni masage*.

Du kan ikke brukes til noe.

Leatgo/Leat go don *árgi baján-
dálkkis?*

Er du redd tordenvær?

PREDIKATIV UTENFOR PREDIKATET

Predikativ utenfor predikatet er knyttet til et bestemt ledd i setningen. I nøytrale setninger står predikativet *etter* (men ikke nødvendigvis umiddelbart etter) dette leddet. Det samme gjelder visse adverbial som nært er knyttet til et bestemt setningsledd:

Mus lea juolgi *bávččas*.

Jeg har vondt i foten.

Mii jáhkiimet riebanana *beanan*.

Vi trodde at reven var en hund.

Áhčči dagai fatnasa beare *oane-
hažžan*.

Far gjorde båten altfor kort.

Mun vudjen hui *garrasit*.

Jeg kjørte meget fort.

ADVERBIAL + OBJEKT/PREDIKATIV/ADVERBIAL

I setninger med flere adverbialer, eller adverbial sammen med objekt eller predikativ, står det *viktigste* av disse leddene *sist*:

Soamis lea suoládan mus skohtera.

Noen har stjålet snøscooteren min («fra meg snøscooteren»).

Njoarral munnje gáfe.

Vær så snill å skjenke kaffe til meg.

Mun oidnen ikte Bireha.

Jeg så Berit i går.

Sus lea beana reagas.

Han har en hund på sleden.

SAMMENSATTE VERBAL

I sammensatte verbal står det *finitte verbet foran det* (eller *de*) *infinite verb*, f.eks.

Maid don dál *leat* bargame?

Hva gjør du nå?

Mun *viegan* doaktára *viežžat*.

Jeg springer for å hente legen.

Dat *galgá* leat boahtán.

Han skal være kommet.

Jogo don *leat* geargan čállimis?

Er du ferdig med å skrive?

Ean vuolgge.

Vi (to) drar ikke.

ATTRIBUTT

Følgende attributter står *etter* ordet de hører til:

- Partitiv lokativ
- Postposisjonsuttrykk
- «Styring» til preposisjoner
- Infinitiv
- Setninger

Mun oidnen ovtta *du vieljain*.

Muitalus *sámiid birra*.

Buohkat bohte *earret Niillasa*.

Leago/Lea go dus dilli *vuordit?*

Doppe lei ruitu *mas lei biergo-
liepma*.

Jeg så en av brødrene dine.

Fortelling om samene.

Alle kom unntatt Nils.

Har du tid til å vente?

Der var det ei gryte som det var
kjøttbuljong i.

Alle andre attributter står *foran* ordet de hører til:

Máhtes leat *odda* sabehat.

Dát biila lea *menddo* galmmas.

Máret osttii *guokte* beatnaga.

Dat lea *mu* gohppu.

Ale čohkket *ádjá* stullui.

Dat ii leat *geafes olbmo* nagodea-
mes.

Ale mital dan *buot olbmuid* gula-
dettiin.

Son dagai dan *mu* dieđikeahtta.

Eatni dahkan láibi lea buot buore-
mus.

Máhte-guovttos eaba boahtán.

Máret lea *mu* nuorat.

Mun vudjen *hui* garrasit.

Mattis har nye ski.

Denne bilen er altfor kald.

Marit kjøpte to hunder.

Det er min kopp.

Ikke sett deg i stolen til bestefar.

Den som er fattig, klarer det ikke.

Ikke fortell det mens alle («folk»)
hører på.

Han gjorde det uten at jeg visst det.

Brødet som mor har lagd, er aller
best.

Mattis og kona hans kom ikke.

Marit er yngre enn jeg.

Jeg kjørte meget fort.

Hvis det står flere attributter til samme ord, *kan* rekkefølgen av attributtene være likegyldig. Men ofte er rekkefølgen *fast* (som på norsk), f.eks.

guovtti čáhppes beatnagis

Čáhppes er attributt til
ordet *beatnagis* og står
derfor foran dette ordet.

Guovtti er attributt til de to ordene
čáhppes beatnagis, og står derfor
foran begge ordene.

hos to svarte hunder

hirbmat čáppa nieida

Čáppa er attributt til
ordet *nieida*, og det står
derfor foran *nieida*.

Hirbmat er attributt til ordet *čáppa*,
og det står derfor foran *čáppa*.

ei meget pen jente

Framheving

Avvik fra den nøytrale ordstillingen betyr at noe i setningen er framhevet. På denne måten kan ord bli framhevet når de:

- Flyttes til *begynnelsen* av setningen (sterk framheving)
- Bytter plass i *slutten* av setningen (mindre sterk framheving)

Eksempler:

Nøytral ordstilling	Framheving
Galggat doalvut daid láibbiid geallárii. <i>Du skal bære brødene ned i kjelleren.</i>	<i>Daid láibbiid</i> don galggat doalvut geallárii. <i>De brødene skal du bære ned i kjelleren.</i>
Mun muitalan dan dutnje. <i>Jeg forteller det til deg.</i>	<i>Dutnje</i> mun dan muitalan. <i>Det er til deg jeg forteller det.</i>
Mun áiggun oastit fatnasa. <i>Jeg skal kjøpe en båt.</i>	1. <i>Fatnasa</i> mun áiggun oastit. <i>Det er en båt jeg skal kjøpe.</i> 2. Mun áiggun <i>fatnasa</i> oastit. <i>Jeg skal kjøpe en båt.</i>

Ord som hører til *samme setningsledd* skal vanligvis *ikke skilles* fra hverandre. De flyttes samlet. Merk særlig at post- og preposisjoner aldri må skilles fra sin styring:

Mu mieldego vuolggát, vai áhči mieldego?/Mu mielde go vuolggát, vai áhči mielde go?

Er det med meg du skal reise, eller med far?

Stálu reangga birra áhčči lea muitalan.

Det er drengen til trollet far fortalte om.

Duo duon rukses biillas dat čohkkába.

Det er der borte i den røde bilen de to sitter.

Eatni goarrun gáktigo/Eatni goarrun gákti go dus lea die?

Er det kofta som mor har sydd, som du har der?

Unntak:

- 1) Visse *attributter* kan skilles fra ordet de står til. Dette er mulig dersom en også kunne sløyfe ordet de står til uten at setningen dermed blir ufullstendig:

Vihitta mun osten (*láibbi*).

Det er fem (brød) jeg kjøpte.

Buorre dat gal (*düibmu*) lea, go lea mielde.

Den er nok bra å ha (klokke), når man har den med seg.

It don galgga *buot* čuohpadiť
(*báhpiriidđát*).

Du skal ikke klippe *alle* (papirene
dine).

Gean dat lea (*biila*)?

Hvem sin (bil) er det?

2) Gradsadverbet *man*, 'hvor', kan skilles fra ordet det hører til:

Leatgo/Leat go don fuomášan dan
máilmmi, *man* dat lea *váralaš*?

Har du lagt merke til denne verden,
hvor farlig den er?

3) Attributt som står i *possessiv genitiv* (possessiv genitiv betegner *eie- og tilhørighetsforhold*) kan skilles fra ordet de står til. Men da blir de gjort om til *possessiv lokativ*. (Dette gjelder ikke for ordet *gean*, 'hvem sin', se pkt. 1):

Leago/Lea go nubbi nieida *das*
beassan?

Er også den andre dattera hans
konfirmert?

Bárdnigo *Máhtes*, vai nieidago?
/Bárdni go *Máhtes*, vai nieida go?

Sønnen til Mattis, eller dattera?

4) Det er mulig å *flytte deler ut av setningstilsvær*, til begynnelsen av den overordnede setningen:

Lásse dat leigga sihtan mu váldiť
lusan.

Det er Lars de hadde bedt meg om
å ta til meg (som fostersønn).

Lápmahuvvango/Lápmahuvvan go
lohket ikke ovttá bártni?

Sier de at en gutt kom til skade i
går?

Merk at det i motsetning til norsk, ikke er mulig å flytte ut deler av en *objektssetning*:

Mun doaivvun *ahte Savio lea*
dán gova ráhkadan.

Dette bildet mener jeg at Savio
har laget.

Son muittii *ahte son lei ovdal*
lohkan dan birra.

Det husket han at han hadde lest
om før.

Til framheving brukes også:

- Partikler, f.eks.

Mun *dat* lean.

Det er *meg*.

- Intonasjon og stemmestyrke:

Ánde gal borrhá *bierggu eah-*
kedis.

Jo, Anders spiser helst *kjøtt* om
kvelden.

Ordstilling i spørsmål og svar

SPØRSMÅL SOM INNLEDES MED SPØRREORD

Spørreordet står som på norsk på første plass i setningen:

Gosa don dál áiggut?
Maid don oainnát?

Hvor skal du nå?
Hva ser du?

Svaret begynner vanligvis med *det som det ble spurt etter*. Svarsetningen er ofte *forkortet*, slik at tilbake står bare det ordet eller de ordene som spørsmålet gjelder, f.eks.

Spørsmål: *Gosa don dál áiggut?*

Svar: *Bostii mun áiggun.*
Bostii.

Hvor skal du nå?

Jeg skal til posten.
Til posten.

Spørsmål: *Maid dii oaidnibehtet?*

Svar: *Riebana mii oaidnit.*
Riebana.

Hva ser dere?

Vi ser en rev.
En rev.

Negative svar begynner vanligvis med *negasjonserbet in, it, ii, osv.*, f.eks.

Spørsmål: *Gosa don dál áiggut?*

Svar: *In áiggo gosage.*
In gosage.

Hvor ska du nå?

Jeg skal ikke noensteds.
Ingensteds («jeg ikke noensteds»).

Spørsmål: *Maid dii oaidnibehtet?*

Svar: *Eat mii oainne maidege.*
Eat maidege.

Hva ser dere?

Vi ser ingenting.
Ingenting («vi ikke noen ting»).

SPØRSMÅL MED SPØRREARTIKKELEN -GO

Visse spørresetninger innledes ikke med spørreord. Det er spørsmål som en kan svare *ja* eller *nei* på, f.eks.

Er du ferdig?

I slike spørsmål bruker en på samisk *spørrepartikkelen -go*. Spørresetningen begynner vanligvis med setningens *finite verb*, fulgt av *-go* (hvis ikke noe er særskilt framhevet). Eksempler:

Leatgo/Leat go don geargan?

Leago/Lea go dis beana?

Sidatgo/Sidat go don láibbi?

Eahppigo/Eahppi go juga gáfe?

Er du ferdig?

Har dere en hund?

Skal du ha brød?

Drikker dere (to) ikke kaffe?

Iblant gjelder spørsmålet et eller flere bestemte ord (som ikke er det finite verbet), f.eks.

Er det *i dag* du skal reise?

Er det *du* som skal reise?

Er det *reise* du skal i dag?

Da er det dette (eller disse) ord som settes først, fulgt av *-go*, f.eks.

Odnego/Odne go don leat vuolgi-me?

Er det i dag du skal reise?

Dongo/Don go leat vuolgime odne?

Er det du som skal reise i dag?

Vuolgimego/Vuolgime go don leat odne?

Er det reise du skal i dag?

Helssegiigo/Helssegii go don leat vuolgime odne?

Er det til Helsingfors du skal reise i dag?

Girdi mieldego/Girdi mielde go don manat Helssegii?

Er det med fly du skal reise til Helsingfors?

Bekreftende svar

Bekreftende svar (*ja*) består av det (eller de) ord som står først i spørsmålet (foran *-go*). Hvis dette ordet er et *finitt verb*, så er svaret egentlig en *hel setning*, og da må verbets bøyingsform *passé inn i sammenhengen*. Svaret får større vekt hvis en tilføyer partikkelen *de* eller *gal*. Svaret kan også formuleres mer utførlig:

Spørsmål: Leatgo/Leat go don geargan?

Er du ferdig?

Svar: Lean

Ja («jeg er»).

De lean.

Ja da.

Lean mun gal.

Ja, det er jeg.

Spørsmål: Leago/Lea go dis beana?

Har dere en hund?

Svar: Lea.

(«Er det hos dere en hund?»)

Ja («det er»).

De lea.

Ja da.

Lea dat gal.

Ja, det har vi («det er det»).

Spørsmål: Sidatgo/Sidat go don láibbi?

Skal du ha brød?

Svar: Sidan.

Ja («jeg skal»).

De sidan.

Ja da.

Sidan mun gal.

Ja, det skal jeg ha.

Spørsmål: Eahppigo/Eahppi go juga gáfe?

Drikker dere ikke kaffe?

Svar: De juhke.

Jo da («vi drikker»).

Juhke moai gal.

Jo da, vi drikker nok.

Ofte brukes bare ordet *juo*, 'ja', som svar på alle disse spørsmål, f.eks.

Spørsmål: Leatgo/Leat go don geargan?

Er du ferdig?

Svar: Juo.

Ja.

Hvis svaret blir et *annet ord* enn et finitt verb, tilføyer en vanligvis partik-
len *fal*, *gal*, *dat* eller *-ge*. Hvis svaret inneholder et *personlig pronomen*, kan
det være nødvendig å forandre det slik at det passer inn i sammenhengen.
Svaret kan også være mer utførlig:

<i>Spørsmål:</i>	Odnego/Odne go don leat vuolgime?	Er det i dag du skal reise?
<i>Svar:</i>	Odne fal. Odne <i>mun</i> gal.	Ja da («i dag») Ja da.
<i>Spørsmål:</i>	Dongo/Don go leat vuolgime?	Er det du som skal reise?
<i>Svar:</i>	<i>Mun</i> fal. <i>Mun</i> dat gal.	Ja da («jeg») Ja da.
<i>Spørsmål:</i>	Vuolgimego/Vuolgime go don leat?	Er det reise du skal?
<i>Svar:</i>	Vuolgime fal. Vuolgime <i>mun lean</i> gal.	Ja da («reise») Ja da, jeg skal nok reise.
<i>Spørsmål:</i>	Helssegiigo/Helssegii go don leat vuolgime?	Er det til Helsingfors du skal reise?
<i>Svar:</i>	Helssegii fal. Helssegii <i>mun lean</i> vuolgime- ge/vuolgime ge.	Ja da («til Helsingfors») Ja da, jeg skal reise til Hel- singfors.
<i>Spørsmål:</i>	Girdi mieldego/Girdi mielde go don manat?	Er det med fly du skal reise?
<i>Svar:</i>	Girdi mielde fal.	Ja da («med fly»).

Det er også mulig bare å svare med ordene *na* eller *nu* (*fal*) på alle disse
spørsmål ovenfor, f.eks.

<i>Spørsmål:</i>	Odnego/Odne go don leat vuolgime?	Er det i dag du skal reise?
<i>Svar:</i>	Na. / Nu (<i>fal</i>).	Ja.

Nektende svar

Nektende svar består av negasjonsverbet *in*, *it*, *ii* osv. Svaret er egentlig en
forkortet setning, og bøyingsformen til negasjonsverbet må passe inn i
sammenhengen. Etter negasjonsverbet følger ofte det (eller de) ord som står
først i spørsmålet (foran *-go*). Svaret får større vekt hvis en tilføyer partikke-
len *gal*:

<i>Spørsmål:</i>	Leatgo/Leat go don geargan?	Er du ferdig?
<i>Svar:</i>	<i>In</i> . <i>In leat</i> . <i>In leat gal</i> .	Nei («jeg ikke») Nei da («jeg er ikke») Nei, det er jeg ikke.
<i>Spørsmål:</i>	Sidatgo/Sidat go láibbi?	Skal du ha brød?
<i>Svar:</i>	<i>In</i> . <i>In sida</i> . <i>In sida gal</i> .	Nei («jeg ikke») Nei da («jeg skal ikke ha») Nei, det skal jeg ikke.

Spørsmål:	Eahppigo/Eahppi go juga gáfe?	Drikker dere to ikke kaffe?
Svar:	Ean.	Nei («vi to ikke»).
	Ean juga.	Nei da («vi to drikker ikke»).
	Ean juga gal.	Nei, vi drikker ikke.
Spørsmål:	Odnego/Odne go don leat vuolgime?	Er det i dag du skal reise?
Svar:	In.	Nei («jeg ikke»).
	In odne gal.	Nei da, ikke i dag.
Spørsmål:	Dongo/Don go leat vuolgime?	Er det du som skal reise?
Svar:	In.	Nei («ikke jeg»).
	In mun gal.	Nei, ikke jeg.
Spørsmål:	Helssegiigo/Helssegii go sii leat vuolgime?	Er det til Helsingfors de skal reise?
Svar:	Eai.	Nei («de ikke»).
	Eai Helssegii gal.	Nei, ikke til Helsingfors.

Svaret lages etter samme regler hvis spørsmålet er uttrykt på en annen måte, f.eks. som en *formodning*:

Spørsmål:	Dus dáidá buorre dilli?	Du har kanskje god tid?
Svar:	Lea/Ii leat.	Ja/Nei.

Svaret på enten/eller-spørsmål (såkalte *disjunktive spørsmål*) er ett av de ordene spørsmålet gjelder, f.eks.

Spørsmål:	Šattaigo/Šattai go bárdni vai nieida?	Ble det gutt eller pike?
Svar:	Bárdni.	Gutt.

Hvis et ja/nei-spørsmål er en *leddsetning* (indirekte spørresetning), innledes det på norsk med konjunksjonen *om*, f.eks.

Jeg vet ikke om hun kommer.
leddsetning

I samisk brukes her ikke noen innledende konjunksjon, og ja/nei-spørsmålet har *samme form* både som ledd- og som hovedsetning:

Leddsetning:	In dieđe boahtágo/ boahtá go.	Jeg vet ikke om hun kommer.
---------------------	----------------------------------	-----------------------------

Hovedsetning:	Boahtágo/Boahtá go?	Kommer hun?
----------------------	---------------------	-------------

23 Setningsmelodi

Tonetopper

De ordene og stavelser som har *trykk*, har som regel også en *tonetopp*. Mellom tonetoppene er det ord eller stavelser med lavere tone. På denne måten består talens «melodi» av en *jevnt bølgende tonegang*, som kan symboliseres slik ved hjelp av streker:

... roggalii álás gieđain ...

... han grov med bar hand (uten vott på) ...

OPPTAKT

I begynnelsen av setningen står gjerne småord; *partikler* og andre enstavelsesord (f.eks. *konjunksjoner*, *pronomen*). Disse har *lavt toneleie*, og danner liksom *opptakten* til første tonetopp, f.eks.

Na mun logan ...

Jeg sier ...

Ja dat lea muorra-aláš ...

Og det er en haug med trær på ...

..., na ii de leat, ...

... vel, så er det ikke slik, ...

AVSLUTNINGSTONE

En periode (siste setningen i perioden) *avsluttes* med *fallende tone*. Samtidig avtar stemmestyrken, slik at siste lyd ofte høres ut som *hvisking*, f.eks.

... gitta láju rádjai.

... helt til slåtten.

... logai, guovža lea.

... han sa, det var en bjørn.

... manaime Buolbmátjávrái.

... vi (to) gikk til Polmakvannet.

Etter denne typiske *avslutningstonen*, som i skriftbildet markeres med *punktum* (.), er det alltid en liten *pause* før neste setning begynner.

De enkelte setningene i perioden (unntatt den siste setningen) avsluttes med en *jevn* eller *jevnt fallende tone*. Men den blir *aldri hviskende* som i slutten av perioden:

... , na mun logan, na ii de leat, ...

... jeg sa, vel, så er det ikke slik da, ...

De Lásse boakčánii, ja iige sáhttán

Så fikk Lars noe i vrangstrupen og kunne ikke fortsette å tolke, og dette gjorde Smávot-gubben.

šat dulkot, ja dan dat dagai dat

Smávot-áddjá gal.

FLATT TONELEIE

Mellom setningene i perioden (eller i begynnelsen av setningene) er det ofte korte ord: *partikler*, *konjunksjoner*, *ettordssetninger*. De ligger i et *lavt flatt toneleie*, og følges iblant av en *liten pause* (pausen er her avmerket med /):

... , na de / vácciime vuos bajás, ...

... så gikk vi først oppover, ...

... , na ja / bohten stobu buohta ...

... og kom til stedet like ved huset ...

... , logai, guovža lea.

... han sa, det var en bjørn.

Ordtone og setningsmelodi

Tonetoppene i setningen faller ofte sammen med toppene i de enkelte ordene – dvs. ordtonen. Men *ordtonen er underordnet setningsmelodien*. Derfor kan ordenes vanlige tone bli forandret:

... gitta diehko, gitta láju rádjai.

... helt dit, helt til slåtten.

MARKERING

Visse ledd eller ord i setningen har en tonetopp som ligger *tydelig over* de andre toppene i setningen. Dette kalles *markering*. Følgende ledd eller ord kan på denne måten bli markert:

1) Ord eller ledd som er *framhevet ved ordstilling*:

Dutnje mun dan muitalan. Det er til deg jeg forteller det.

Na vuolggán dat gal *munge/mun ge*. Ja, jeg kan også dra.

2) Ord som *framheves* med etterfølgende *partikkel*. Her blir enten ordet eller partikkelen markert med tonetopp:

Mun dat lean. Det er jeg.

Na gal dat dal *hirpmástuvai gal*. Nå ble han overrasket.

Áhččihan/Áhčči han muitalii. Det var jo far som fortalte (det).

Ord eller setningsledd kan også være framhevet bare ved markering med *tonetopp*:

Ánde gal borrá *bierrgu eahkedis*. Anders spiser helst *kjøtt* om kvelden.

Ánde gal borrá *bierrgu eahkedis*. Anders spiser kjøttet helst om *kvelden*.

3) Hvis *hele setningen* skal framheves, blir bare *ett ord* markert med særskilt tonetopp.

Ordet som markeres, er som regel *ikke et viktig setningsledd*, for da kunne en oppfatte det slik at *bare dette leddet* var framhevet. Ofte er det enstavelsesord som får tonetopp, særlig partikkelen *gal*:

Juo, dat *gal* heive. Ja, det passer nok.

Na dan mii *gal* oinniimet ahte ... Det så vi nok at ...

Eat *de* fuobmán daid luottaid. Vi la ikke merke til stiene.

Det som poengteres eller framheves med særskilt markering, kan være:

1) Henvisninger, dvs. ord (eller setninger) som peker *tilbake* på noe som alt er nevnt (eller som er allment kjent), f.eks.

Na doppe lei johka, ja *dasa* mii Der var det ei elv og der stanset vi.
bissáneimmet.

– Eango/Ean go moai ihttin – Skal vi ikke dra i morgen?
vuolgge?

– Juo, dat *gal* heive. – Ja, det passer bra.

Ordet (eller setningen) kan også peke *framover*, dvs. på noe som følger:

Na dan mii *gal* oinniimet, ahte Det så vi nok, at han ikke likte det
ii dat liikon gal nu bures. noe særlig.

Ja lea nu *borgan* dan ija, ja dat lea juo čibbái juo fargga muohta.

Og det var kommet mye snø om natta, snøen gikk nesten opp til knærne.

2) Presiseringer:

Na vuosárga dat lei gal vissa, na *eahkedis*, *mannit* eahket gal juo go jovden.

Det var visst på mandag jeg kom, om kvelden, (det var) alt seint på kvelden da jeg nådde fram.

3) Forskjeller:

Ánde dat gal borrá *bierrgu* eahkedis.

Anders spiser helst *kjøtt* om kvelden (og ikke noe annet).

Ánde dat gal borrá *bierrgu* *eahkedis*.

Anders spiser kjøttet helst om *kvelden* (og ikke f.eks. om morgenen).

I visse tilfelle kan setningsmelodien (markering med særskilt tonetopp) være nødvendig for analysen og forståelsen av setningen:

Sii dolvo dan *Ándde Máhte goahtái*. De førte ham til teltet som tilhørte Mattis Andersen.

Sii dolvo dan *Ándde Máhte goahtái*. De førte Anders til teltet som tilhørte Mattis.

Sii dolvo dan *Ándde Máhte goahtái*. De førte Mattis Andersen inn i teltet.

Register

A

ablativ 146

absolutt genitiv 487

absolutt nominativ 481

abstrakte begrep 296

adjektiv

avledet av adverb 362 ff.

avledet av nomen 343 ff.

bøyning 70 ff.

som attributt 80 ff., 83, 435

som gradsadverb 162

som predikativ 79 f.

som substantiv 70 ff., 84

adverb

avledet av adjektiv 368 ff.

avledet av adverb 378 f.

avledet av substantiv 365 ff.

avledet av tallord 377 f.

avledet av verb 365

distributive 158 f.

gradsadverb 162, 482, 489

orienteringsadverb (sted) 152 ff.,
(tid) 156

påpekende (sted) 145 ff., (tid, måte,
årsak) 152

sammenlignende 147 f.

som attributt 145, 435

spørrende og relative 157 ff.

ubestemte 159 ff.

utropslignende 149

adverbial 416 ff.

agens 418 f.

forbindelse 431

forholds-adverbial 420 ff.

følge 431

gjenstand 432

hensikt 431

hensyn 420

i nominatdelen 396

innrømmelse 431

mengde 429 f.

måte 429

opprinnelse 432

possessiv 419 f.

redskap 431

sammenligning 432

samvær 431

som verbalutfylling 398

sted 374 ff., 420 ff.

tid 376 f., 425 ff.

årsak 431

adverbialsetning 196 ff., 439

om betingelse 197

om følge 197 f.

om hensikt 198

om innrømmelse 198

om tid 196 f.

om årsak og grunn 197

sammenligninger 198 f.

agensadverbial 418 ff.

agenskonstruksjon 314 f., 490

akkurat 214

akkusativ 483 ff.

i setningstilsvar 483

som adverbial 420, 426, 430, 484

som attributt 485 f.

som objekt 409 ff., 483 f.

som predikativ 404, 484

akkusativ/genitiv 483

akkusativobjekt 409 ff.

aktio (form) 65, 310 ff.

aktio (bruken)

i agenskonstruksjonen 314 f.

i forskjellige kasus 311 ff.,

i sammensatte ord 314

som attributt 313 f.

som infinitt verb 474 ff.

aktio essiv (form) 64

aktio essiv (bruken)

i sammensatte verbal 474 f.

i setningstilsvar 442 f.

aktio lokativ (form) 65

aktio lokativ (bruken) 475 f.

i setningstilsvar 443, 475

som adverbial 476

som objekt 475

alfabetet 11
 amas 67, 479
 anledning 465
 anmodning 453 f.
 antakelse 208
 apposisjon 436 f., 515
 artikkel 69
 aspekt 456 ff.
 kombinert (form) 58 f.
 kombinert (bruken) 461 f.
 perfektiv (form) 55 ff.
 perfektiv (bruken) 457 ff.
 progressiv (form) 57 ff.
 progressiv (bruken) 460 ff.
 attributt 433
 regler 79, 436, 519 f.
 til adjektiv 434
 til adverb 434
 til infinitte verbformer 435
 til pronomer og tallord 434, 435
 til substantiv 433 f.
 attributtform 80 ff.
 attributtssetning 194 f.
 avledede adjektiv 296
 avledede adverb 365 ff.
 avledede nomen 294 ff.
 abstrakte begrep 296
 adjektiv 296
 handlernomen 298 ff.
 handlingsnomen 310 ff.
 konkrete begrep 295
 personbetegnelser 294
 substantiv 294
 avledede substantiv 294
 avledede verb 221 ff.
 diminutiv 256 ff.
 diminutiv-frekventativ 246
 diminutiv-frekventativ/kontinuativ
 259 f.
 diminutiv-subitiv 258 f.
 essiv 287 ff.
 frekventativ 243 ff.
 frekventativ-essiv 291 ff.
 frekventativ-kontinuativ 244 f.
 inkoativ 255, 262 ff.
 kausativ 229 ff., 268 ff.
 kausativ-frekventativ 245
 kausativ-konativ 261 f.
 konativ 249, 260 ff.
 konativ-frekventativ 247
 kontinuativ 251 ff.
 momentan 237 ff.
 momentan-subitiv 240
 momentan/subitiv-diminutiv 257
 passiv 225 ff.
 refleksiv 234 f.

resiprok 235 f.
 sensiv 292 f.
 subitiv 241 ff.
 subitiv-frekventativ 245 f.
 translativ 274 ff.
 avledning 219 ff.
 avledningsendelser
 adjektiv 296 f.
 adverb 365 ff.
 sjeldne 297
 substantiv 294 ff.
 verb 222 ff.
 avslutningstone 527 f.
 avsvemming 211

B

bahá 83
 befaling 453 f.
 begynnelse 468
 bekræftelse 212
 bekræftende svar 524 f.
 beskjedenhets 452 f.
 bestemmelseord 380
 adjektiv 386, 388
 i genitiv 383 ff., 387 f.
 i nominativ 381 ff., 385, 387
 i andre kasus 386, 388
 sammensatt ord som b. 387
 andre 385, 386 f., 388
 blandet tale 100
 bokstav-kombinasjoner 11, 18 f.
 brøktall 94 ff.
 buorre 83
 bønn 453
 bøyingsklasser
 adjektiv 70
 substantiv 70
 verb 43 f.
 bøyingsmønstre 45 ff.

D

dahtanaga 118
 dakkáraš 357
 dat 116
 som framhevende partikkel 120
 som personlig pronomer 119
 dat + substantiv 116
 diftonger 12 f.
 diftongforenkling 24
 diminutiv
 adjektiv 351
 stedsadverb 149
 substantiv 76, 338 f.
 diminutive verb 256 ff.
 diminutiv-frekventative verb 246

diminutiv-frekventative/kontinuative verb 259 f.
 diminutiv-subitive verb 258 f.
 direkte og indirekte tale 98 ff.
 disjunktive spørsmål 526
 distributive adverb 158 f.
 distributive pronomer 127 ff.
 dobbelt perfektive verbal 56 f.
 dobbelt perfektum (form) 57
 dobbelt perfektum (bruken) 459
 dobbelt pluskvamperfektum (form) 57
 dobbelt pluskvamperfektum (bruken) 459 f.
 dobbeltkonsonanter 15 ff.
 dokkár, dokkáraš 357
 dualis (bruken) 509, 511

E

eiendomsforhold 97 f., 100 ff., 488, 498
 endelser (suffiks) 39 f.
 rekkefølgen 40
 enkeltkonsonanter 15 ff.
 enkeltvokaler 11 f.
 enklitiske partikler 200 ff.
 entall, se singularis
 essiv 501 f.
 som adverbial 428 f., 502
 som predikativ 402 f., 405 f., 501 f.
 essive verb 287 ff.
 ettertrykk 213
 evne 466

F

finitte verb (form) 42, 44 ff.
 finitte verb (bruken) 448 ff.
 flatt toneleie 528
 flertall, se pluralis
 forbindelsesadverbial 431, 500
 forbud 453 f.
 foreløpig subjekt 395
 forholds-adverbial 420 ff.
 formelt subjekt 395
 formlære 37
 formodning 207, 210, 213
 forpliktelse 465
 forsiktighet 452 f.
 forslag 453
 forsterkning 213
 fortid 448, 449, 458, 461, 462
 forundring 209
 framheving 211, 212, 521 f.
 framtid 448, 458, 461, 462, 468
 sett fra fortida 449, 458, 461, 462
 frekventative verb 243 ff.
 frekventativ-essive verb 291 ff.
 frekventativ-kontinuative verb 244 f.

fremmedord 17, 32
 følgesadverbial 431
 følelser 216

G

galle 87, 133
 gammel tellemåte 86
 genitiv 486 ff.
 absolutt genitiv 487
 i sammensetninger 491
 som adverbial 403, 420 f., 426, 486 ff.
 som attributt 488 ff.
 som predikativ 486
 gerundium (form) 65
 gerundium (bruken) 476
 i setningstilsvær 444 f.
 med possessivt suffiks 444
 gii 124, 508
 gii mánáid 121
 giige 129
 gjenstandsadverbial 432
 glidevokaler 13
 goabbá 124 f.
 goabbá mánná 122
 goappašat 134
 grad 25
 gradsadverb 162, 482, 489
 gradveksling 25
 grunntall 84 f.
 grunntall + suvstantiv 89 ff.
 guhte 125
 guhte mánná 122
 guhtemuš, gudemuš 125
 guovttos, guovttis 93 f.

H

habitiv 395 f.
 handlernomen 298 ff.
 handlingsnomen 310 ff.
 hárvvis 135
 hensikt 67, 466, (uten h.) 208
 hensiktsadverbial 431
 hensynsadverbial 420
 hjelpeverb 54
 hypotetisk setning 452
 høflighet 452 f., 454 f.
 høytider og festligheter 504
 høytone 21

I

ieš (form) 109 ff.
 ieš (bruken) 111 ff.
 attributt 113
 bøyning 110 f.
 framhevende 112 f.
 partikkel 208

refleksivt pronomen 111 f.
 illativ 492 ff.
 som adverbial 403, 418 ff., 419, 421 ff.,
 426 f., 430, 493 ff.
 som habitiv 395, 492
 som objekt 411 ff.
 som verbalutfylling 402, 492
 illativobjekt 411 ff.
 imperativ (form) 52 ff.
 imperativ (bruken) 453 ff.
 høflige former 454 f.
 indikativ (form) 45 ff.
 presens 45 ff.
 preteritum 46 f.
 indikativ (bruken) 450
 indirekte spørresetning 526
 indirekte tale 98 ff., 454
 infinitiv (form) 63
 perfektum 63
 infinitiv (bruken)
 generelt 450
 etter (modal)verb 463 ff.
 i nektet supinum 470
 i perfektum kondisjonalis 2 470
 i sammensatte verbal 463 ff.
 i setningstilsvar 440 f.
 som adverbial 471
 som attributt 472
 som objekt 470
 som objekt/attributt 471 f.
 som subjekt 470
 infinitte verb (form) 42 f., 63 ff.
 infinitte verb (bruken) 463 ff.
 som attributt 436
 inkoative verb 255, 262 ff.
 innrømmelse 213, 456
 innrømmelsesadverbial 431
 instrument 499
 interesse 210
 interjeksjoner 216, 433
 ironi 214, 246, 256

J
 juoga 136

K
 kasus (form) 69 ff.
 kasus (bruken) 480 ff.
 kausative verb 229 ff., 268 ff.
 kausativ-frekventative verb 245
 kausativ-konative verb 261 f.
 kjønn 69
 kollektivt 253
 komitativ 499 ff.
 som adverbial 431 f., 499 ff.

som objekt 418 f.
 komitativobjekt 418 f.
 kommaregler 34 ff.
 komparativ (form) 71, 73, 77, 343,
 344 ff.
 av adverb 347 ff., 378
 komparativ (bruken) 349 ff., 376
 konative verb 249, 260 ff.
 konativ-frekventative verb 247
 kondisjonalis (form) 50 ff.
 kondisjonalis (bruken) 452 f.
 kondisjonalis 2 56
 kongruens 509 ff.
 apposisjon 515
 objekt og objektspredikativ 514
 predikativ 513 f.
 relativsetning 514
 sammenligning 514 f.
 subjekt og verbal 509 ff.
 verbal og utfyllingspredikativ 512 f.
 konjunksjon 192 ff.
 underordnende 194 ff.
 sideordnende 192 ff.
 som konjunksjonal 437
 konjunksjonal 437 f.
 konsonanter 15 ff.
 grader 25, 27 ff.
 uttale 15 ff.
 konsonantgrupper 19 ff.
 konsonantveksling 25 ff.
 sluttkonsonanter 31 f.
 stammekonsonanter 25 ff.
 kontinuitive verb 251 ff.
 kunnskap 466

L
 likegyldighet 207
 likestavelser
 substantiv 71 ff., (uten stadieveks-
 ling) 71
 verb 44, 45, 46, 48, 50, 52
 likevel 211
 lokativ 495 ff.
 som adverbial 419 f., 423 f., 427 f.,
 431, 496 ff.
 som attributt 498 f.
 som habitiv 395 f., 495
 som objekt 413 ff.
 som utfyllingspredikativ 403, 495
 lokativobjekt 413 f.
 lydforandringer 22 ff.
 lydlære 11 ff.

M
 mahkkege 129
 många 87

markering 528 ff.
 mengdesadverbial 429 f.
 middel 499
 mihkke, mihkkege 129
 mii 123 f., 508
 mii dáluid 121
 moadde 87
 modal 432 f.
 modalverb 463 ff.
 modus (utsagnsmåte) 450 ff.
 momentane verb 237 ff.
 momentan-subitive verb 240
 momentan/subitiv-diminutive verb 257
 motsetning 212
 mulighet 463 f., 465
 måtesadverbial 429

N

negasjonsform, nektelsesform 60, 472
 negasjonsverb, nektelsesverb 59
 nektende svar 525 f.
 nektende verbal 59 ff.
 imperativ 61 f.
 kondisjonalis 59 f.
 perfektiv og progressiv 62 f.
 potensialis 59 f.
 presens 59 f.
 preteritum 60 f.
 supinum 67
 nomen 69
 avledet av adjektiv 343 ff.
 avledet av adverb 362
 avledet av substantiv 331 ff.
 avledet av verb 297 ff.
 nominat(del) 393
 adverbial 396
 objekt 396
 subjekt 394
 ingen 397
 sløyfet 396
 nominativ 480 ff.
 absolutt nominativ 481
 i sammensetninger 381 ff.
 som adverbial 425, 429 f., 481
 som attributt 482
 som modal 481 f.
 som predikativ 480 f.
 som subjekt 480
 nubbi 92
 ny tellemåte 86
 nysjerrighet 207
 nødvendighet 464 f.
 nøytral ordstilling 516 ff.
 nåtid 448, 450, 457 f., 460 f., 462

O

objekt 406 ff.
 etter avledete nomen 407 f.
 etter infinitte verb 407
 etter reksjonspredikat 408, 412, 414
 i akkusativ 409 ff.
 i illativ 411 ff.
 i komitativ 414 f.
 i lokativ 413 f.
 i nominatdelen 396
 i predikatdelen 406 ff.
 sløyfet 410
 objektspredikativ 484
 objektssetning 195, 439
 omvendt ordstilling 516, 517 f.
 oppdagelse 213
 oppfordring 456
 oppmerksomhet 216
 opprinnelsesadverbial 432
 opptakt 208, 527
 ord
 struktur 39 ff.
 endelser 39 f.
 ordbøyning 40 ff.
 orddannelse 217 ff.
 orddeling 33 f.
 ordenstall 84, 92 f.
 ordklasser 40
 ordstilling 516 ff.
 adverbial + objekt/predikativ/adverbial 519
 attributt 519 f.
 framheving 521 f.
 nominatdel og verbal 516 ff.
 nøytral 516 ff.
 omvendt 517 ff.
 predikativ utenfor predikatet 519
 sammensatte verbal 519
 spørsmål og svar 523 ff.
 vanlig 517
 verbalutfylling, objekt, adverbial 518
 ordtone 21 f., 528
 orienteringsadverb
 tid 156
 sted 152 ff.

P

partikkel 200 ff., 433
 enklitiske 200 ff.
 selvstendige ord 207 ff.
 som konjunksjonal 438
 partisipp
 perfektum (form) 63
 perfektum (bruken) 441, 472 ff.
 presens (form) 65, 298
 presens (bruken) 299 f.

partitiv 154 f.
 partitiv lokativ 498 f.
 parverb 399 f.
 passive verb 225 ff.
 passivtransformasjon 225, 411, 446
 pleonastisk ahte 166
 perfektiv + progressiv (form) 58 ff.
 perfektiv + progressiv (bruken) 461 f.
 perfekte verbal (form) 55 ff.
 nektende 62 f.
 perfekte verbal (bruken) 457 ff.
 perfektum (form) 55 f.
 bøyning 55 ff.
 dobbel 57
 infinitiv 63
 kondisjonalis 2 56
 progressiv 58
 perfektum (bruken) 457 f.
 dobbel 459
 perfektum partisipp (form) 63 f.
 perfektum partisipp (bruken) 472 ff.
 i setningstilsvare 441 f.
 som attributt 473 f.
 som del av verbalet 473
 personbetegnelser 294
 personlige pronomen (form) 96 ff.
 personlige pronomen (bruken) 97 ff.
 pluralis 504 ff.
 abstrakte begrep 507
 etter visse ord 506, 508
 gjenstander som består av flere deler 504 f.
 forkortede former 79, 336, 513
 høytider og festligheter 504
 i absolutt genitiv 508
 kroppsdelar 507
 langvarighet, stor mengde, skryt, bebreidelse 507
 stedsadverb 506 f.
 stedsnavn 505
 stoffer, vekster 505 f.
 pluskvamperfektum (form) 56
 dobbel 57
 progressiv 59
 pluskvamperfektum (bruken) 458
 dobbel 459 f.
 progressiv 462
 possessiv genitiv 486
 possessiv lokativ 498
 possessivadverbial 419 f.
 possessive suffiks 100 ff.
 bindevokal 101 f.
 bruken 108 f.
 bøyningsmønstre 103 ff.
 postposisjoner og preposisjoner 164 ff.
 bruken 165 f., 188 f.

kasusformer 164 f.
 med possessivt suffiks 166
 oversikt 167 ff., (sted) 190, (tid) 191
 som adverb 162 f.
 postposisjonsuttrykk 164
 potensialis (form) 48 f.
 potensialis (bruken) 450 ff.
 predikat 397 ff.
 predikatdel 393
 predikativ
 utenfor predikatet 404 ff.
 som verbalutfylling 398
 predikativsetning 195 f.
 preposisjonsuttrykk 164
 presens (form) 45 f.
 progressiv 57
 nektende 59 f.
 partisipp 65
 presens (bruken) 448 ff.
 presens partisipp (form) 65, 298
 presens partisipp (bruken) 298 ff., 479
 i setningstilsvare 443 f.
 som adjektiv 299 f.
 som substantiv 299
 preteritum (form) 46 f.
 nektende 60 f.
 progressiv 58
 preteritum (bruken) 449 f.
 progressive verbal
 nektende 62 f.
 presens (form) 57
 presens (bruken) 460
 perfektum (form) 58
 perfektum (bruken) 461 f.
 preteritum (form) 58
 preteritum (bruken) 461
 pluskvamperfektum (form) 59
 pluskvamperfektum (bruken) 462
 progressivt aspekt 460 ff.
 prolativ 146 f., 147, 156
 pronomen 96 ff.
 distributive 127 ff.
 ieš 109 ff.
 personlige 96 ff.
 påpekende 116 ff.
 refleksive 109 ff.
 relative 120 ff.
 resiproke 113 ff.
 spørrende 120 ff.
 ubestemte 128 ff.
 som attributt 435
 som konjunksjonal 437 f.
 pronomen + grunntall (+ substantiv) 92
 pust 17
 påpekende adjektiv 356 ff.
 påpekende adverb

bruken 150 f.
oversikt 150 f.
sammenlignende 147 f.
sted 145 ff.
tid, måte, årsak 152
utropslignende 149
påpekende pronomen 116 ff.
bruken 117 ff.
bøyning 116

R

redskapsadverbial 431, 499
referat 208
refleksive verb 234 f.
refleksivpronomen 109 ff.
regneoperasjoner 511
reksjonspredikat 408
illativ 412
lokativ 414
reksjonsverb 407
relativadverb 157 ff.
relative adjektiv 356 ff.
relativpronomen
bøyning 120 f.
bruken 123 ff., 126 f.
relativsetning 442, 439, 514
resiproke pronomen 113 ff.
bøyning 114 f.
bruken 115 f.
resiproke verb 235 f.
resyme 209
rettskrivningsregler 32
rykte 214

S

samlingstall 84 ff., 93 f.
sammendradde substantiv 77 ff.
sammendradde verb 44 ff.
sammenfatning 209
sammenligning 198 f., 498, 515
sammenligningsadverbial 432
sammensatte adjektiv 387 f.
sammensatte substantiv 380 ff.
sammensatte tallord 85 f., 87, 93 f.
sammensatte verb 388 f.
sammensatte verbal 54 ff.
sammensetning 380 ff.
samsvar 509 ff.
samværsadverbial 431, 500
seammá 140
selvfølgelighet 213
sensive verb 292 f.
setning 393
som adverbial 196 ff., 439
som attributt 194, 436
som objekt 195, 439

som predikativ 195 f.
som subjekt 195
setningslære 393 ff.
setningsledd 393 ff.
deler av 433 ff.
i nominatdelen 394 ff.
i predikatdelen 397 ff.
i setningstilsvær 440 ff.
utenfor nominat- og predikatdel 432 f
setningsmelodi 527 ff.
avslutningstone 527 f.
flatt toneleie 528
markering 528 ff.
opptakt 527
tonetopper 527
setningstilsvær 439 f.
nektet verbal 446 f.
subjekt 440
verbal 440 ff.
sideordnende konjunksjoner 192 ff.
singularis (bruken) 503 f.
sitat 208
sluttkonsonanter 31 f.
spørrende adjektiv 356 ff.
spørrende og relative adverb 157 ff.
spørrende og relative pronomen 120 ff.
bøyning 120 f.
bruken 123 ff., 126 f.
spørrepronomen + substantiv 121 f.
spørsmål 214
spørsmål (uten verb) 209
spørsmål og svar 523 ff.
stadieveksling 26 ff.
oversikt 27 ff.
stamme 39, 70
stammekonsonanter 25 ff., 27 ff.
stavelsestakt 20 f.
stedsadverb 374 ff.
generelle 145 f.
med diminutivsuffixs 149
påpekende 150
sammenlignende 147, 188 f.
utropslignende 149
struktur
ordenes 39 ff.
setningens 397
subitive verb 241 ff.
subitiv-frekventative verb 245 f.
subjekt 394 f.
sløyfet 396, 510
ingen 397, 510
subjektsetning 195
substantiv
bøyning 70 ff.
bøyningsklasser 70
diminutivformer 76

- dobbelt sammensatt 387
- likestavelser stammer 71 ff.
- ulikestavelser stammer 74 ff.
- sammendradde stammer 77 ff.
- som bestemmelseord 380 ff.
- som gradsadverb 162
- som post-/preposisjon 164 f.
- uten stadieveksling 71, 76, 77
- superlativ 343 ff.
 - av adverb 347 ff., 378
 - bruken 349 ff.
 - tabeller 344 ff.
- supinum (form) 67 f.
- supinum (bruken) 478 f.
- svar 523
 - bekreftende 524 f.
 - nektende 525 f.

T

- talladverb 377 f.
- tallord 84 ff.
 - bøyning og bruk 87 ff.
 - brøktall 94 ff.
 - enkle 84, 87 f.
 - grunntall 84 ff.
 - grunntall + substantiv 89 ff.
 - nøyaktige 84 ff.
 - omtrentlige og spørrende 87
 - ordenstall 84, 92 f.
 - pluralformen 90 f.
 - pronomen + grunntall (+ substantiv) 92
 - samlingstall 84 ff., 93 f.
 - sammensatte 85 f., 87, 88 f.
 - som attributt 435
 - talladverb 377 f.
 - tallsubstantiv 341
- tid (tempus) 448
- tidsadverb 376 f.
- tidsadverbial 425 ff.
- tilhørighet 97 f., 100 ff., 488, 498
- tillatelse 456, 465
- tilsiktet 210
- tonetopp 527
- total, se dualis
- transitive verb 409
- translative verb 274 ff.
- trussel 453 f.
- trykk 20 f.
- tvil 214

U

- ubestemte adverb 159 ff. (bruken) 160 f.
- ubestemte pronomen 128 ff.
 - sammensatte 128 ff., (bruken) 130
 - andre 131 ff.

- ubøyelige ord 143 ff.
- ulikestavelser
 - adjektiv 71 ff.
 - substantiv 71 ff.
 - verb 44, 45, 47, 48 f., 49, 50 f., 53
- underordnende konjunksjoner 194 ff.
- unntak 210
- upersonlig passiv 227
- utfyllingsadverbial 403 f.
- utfyllingspredikativ 401 ff.
- utlyd 31 f.
- utmerkelse 209
- utsagnsmåte (modus) 450 ff.
- uttale 11 ff.
 - diftonger 12 f.
 - glidevokaler 13
 - konsonanter 15 ff., 27, 28, 31
 - konsonantgrupper 19 ff.
 - vokaler 11 f., 13 ff., 28
- uvanlig 209
- uvedkommende 215

V

- vanlig ordstilling 516, 517
- vederlag 498
- ventet 210
- verb
 - avledet av nomen 268 ff., (tabell) 223 ff.
 - avledet av verb 225 ff., (tabell) 223 ff.
 - bøyning 45 ff.
 - bøyningsklasser 43 f.
 - i setningstilsvare 445 f.
 - parverb 400
 - uten subjekt 397
- verbabessiv (form) 66
- verbabessiv (bruken) 477 f.
 - som adverbial 478
 - i setningstilsvare 445 f.
- verbal 398, 399 f.
 - enkle 43 ff., 399
 - i setningstilsvare 440 ff.
 - nektende 59 ff.
 - perfektiv + progressive 58 f.
 - perfektive 55 ff.
 - progressive 57 f.
 - sammensatte 399
 - sløyfet 400
- verbalutfylling 398, 401 ff.
- verbgenitiv (form) 66
- verbgenitiv (bruken) 476 f.
 - i preposisjonsuttrykk 477
 - i setningstilsvare 445
 - som verbalutfylling 477
- viktighet 211
- vilje 466

villrede 211
vokaler 11 f., 13 ff.
uttale 11 ff., 53
lengde 13 ff.
vokalforkortning 23 f.
vokalskifte 22, (i ordavledningen) 219 ff.
vokalveksling 22 f.

Ø
ønske 209, 453 ff.

Å
årsaksadverbial 431

Klaus Peter Nickel
SAMISK GRAMMATIKK

Samisk grammatikk tar sikte på å beskrive grunnstrukturen i nordsamisk. Bokens fire hoveddeler tar for seg Formlære; Ubøye-
lige ord som adverb, konjunksjoner osv; Orddannelse og Setnings-
lære. Grammatikken skal brukes i skolen, og det er lagt vekt på å
presentere stoffet på en enkel og utførlig måte.

Klaus Peter Nickel har lang erfaring som språklærer. Han under-
viser i samisk i den videregående skole og er dessuten hjelpelærer
i samisk på Universitetet i Tromsø.

Nils Jernsletten
ÁLGOSÁTNEGIRJI
Samisk-norsk ordbok

Ordboken er utarbeidet for bruk i undervisningen i samisk rettskrivning, men
kan også brukes i undervisningen av samisk som fremmedspråk. I boken som
inneholder ca 7000 oppslagsord, finner man de mest dagligdagse samiske
ordene med angivelse av viktige bøyingsformer.

ISBN 82-00-07369-6

OMRÅDSTRYK UTOGRAFI AS

UNIVERSITETSFORLAGET